

ДЮНА

ХРЕСТОВИЙ ПОХІД ПРОТИ МАШИН

«Дюна: Хрестовий похід проти машин»

Брайян Герберт, Кевін Андерсон

2003 р.

Переклад Канівець Анастасії та Волковського Андрія

2025 р.

Передмова від перекладачів

Світ Дюни, описаний Френком Гербертом, а потім доповнений його сином Брайяном Гербертом та Кевіном Андерсоном, надзвичайно цікавий. Багато людей з задоволенням би читали цю серію книг, але є проблема в тому, що не всі книги від цих авторів перекладені українською мовою. Ми вже переклали книгу «Батлеріанський джихад», в якій описуються події, що були за десять тисяч років до подій, що відбувалися в першій книзі про Дюну. Продовження цієї захоплюючої історії описано в книзі «Хрестовий похід проти машин», яку ми також вирішили перекласти. Ми не професійні перекладачі. Переклад цієї книги – фанатський, він не претендує на якусь офіційність, можливо матиме деякі неточності. Ми вважаємо, що необхідно, щоб люди мали якомога більше можливостей читати книги саме українською мовою. Сподіваємось, що вам ця історія теж сподобається, як і нам. Приємного прочитання!

2025 р.

Анотація

«Дюна: Хрестовий похід проти машин» – другий роман трилогії «Легенди Дюни» Брайяна Герберта та Кевіна Андерсона. Дія відбувається за 10 000 років до подій роману «Дюна» Френка Герберта, за часів великого протистояння людей та мислячих машин.

Минуло понад двадцять років після подій першої книги. Війська людей під проводом Серени Батлер та Ібліса Гінджо зазнають поразок одна за одною. Тим часом грізні кімеки на чолі з Агамемноном продовжують виношувати плани повернення влади, що перейшла до надрозуму Омніуса, а їх кількість все продовжує зменшуватися. Воїни Гіназа, очолювані Джулом Норетом, поступово перетворилися на нові елітні війська, здатні пронизати своїм жалом холодну сталь металевих світів. Аврелій Венпорт і Норма Ценва стоять на порозі найважливішого відкриття історії людства, яке переверне всі правила космічних подорожей. А на далекій планеті Арракіс Селім Приборкувач Хробаків, і його товариші-вигнанці роблять перші кроки зі створення нової культури безстрашних Воїнів пустелі, які через тисячоліття змінили історію – фріменів.

Пролог

Історики не можуть дійти єдиної думки про послання, що містяться в збережених уламках давнього минулого.

Заглиблюючись у історію – такі давні, хаотичні часи, – бачиш, як розпливаються факти, а свідчення стають дедалі більше суперечливими. Безкрайній океан часу і схильна до помилок ненадійна пам'ять переломлюють дійсність, перетворюючи живих героїв на архетипи; битви набувають великої значущості, якої вони не мали на полі битви. Важко розрізнити правду та вигадку.

Як перший офіційний історик і літописець Джихаду я маю скласти в міру моїх можливостей цей звіт, спираючись на усні перекази та фрагментарні документи, які дивом збереглися протягом сотень століть. Що більше відповідає дійсності – така ретельно документована історія, як моя, чи збори міфів та народних переказів?

Я, Ноам Старший, повинен писати чесно, нехай навіть це накличе на мою голову гнів моїх повелителів. Уважно читайте цю історію, починаючи з «Маніфесту протесту» Рендіка Толу-Фара, документа конфіскованого поліцією Джихаду:

«Ми втомилися від боротьби та битв – втомились смертельно! Мільярди та мільярди людей вже принесені в жертву цьому походу проти мислячих машин. До цього числа входять як одягнені у військову форму солдати Джихаду та її найманці, так і мирні колоністи та люди-раби Синхронізованих Світів. Ніхто не намагався порахувати число знищених ворогів.

Всемогутній комп'ютерний розум, Омніус, правив багатьма планетами протягом тисячоліття, але лише двадцять чотири роки тому вбивство невинної дитини жриці Серени Батлер сколихнуло людство і спричинило загальне повстання. Серена використала цю трагедію, щоб запалити лють Ліги Благородних, що спровокувало напад Армади на Землю та її атомне бомбардування.

Так, це був удар по Омніусу, але в результаті загинули всі живі істоти на цій планеті, а колиска людства була перетворена на багато майбутніх століть на радіоактивний цвинтар. Яка жахлива ціна! – І це була не перемога, не кінець, але лише перший акт у цій довгій війні.

Понад два десятиліття йшла запекла священна війна Серени проти мислячих машин. На наші удари по Синхронізованим Світам роботи

відповідали набігами на планети Ліги. І так повторювалося все знову і знову.

Жриця Серена здається щирою і самовідданою жінкою, і мені хотілося б вірити в її чистоту та святість. Вона багато років присвятила вивченню доступних творів і доктрин древніх людських філософів. Жодна людина не проводила стільки часу в бесідах з Квіною, когітором, що мешкає в Місті Інтроспекції. Пристрасність Серени очевидна, а її переконання і віра вище за всякі несхвалення, але чи знає вона, що роблять в її честь?

Серена Батлер – це лише знакова фігура, і за нею стоїть її найближчий політичний сподвижник Ібліс Гінджо. Він називає себе «Великим Патріархом Джихаду» і очолює Раду Джихаду, надзвичайного керівного органу, робота якого виходить за межі, що встановлені Парламентом Ліги. І ми це дозволяємо!

Я бачив, як Великий Патріарх – колишній командир рабів на Землі – своїми харизматичними ораторськими прийомами перетворював трагедію Серени на зброю. Невже всі сліпі й не бачать, що він нарощує свою політичну владу? Навіщо б інакше він одружився з Камі Боро, чий рід бере початок від останнього слабкого правителя Старої Імперії, що правив тисячу років тому? Не одружуються просто так через любов з останньою живою спадкоємицею останнього імператора.

Щоб виявляти серед людей зрадників та таємних шкідників, Ібліс Гінджо створив поліцію Джихаду, джипол. Подумайте про тисячі людей, заарештованих за останні роки, – чи могли всі вони бути зрадниками, які працювали на машин, як заявляє джипол? Чи не в тому річ, що всі заарештовані були політичними супротивниками Великого Патріарха?

Я не говорю про стройових командирів, хоробрих солдатів і навіть найманців, бо всі вони борються за Джихад, не шкодуючи сил і життя. Люди всіх вільних планет сповнені рішучості знищити форпости машин та припинити мародерство роботів. Але як ми можемо навіть сподіватися на повну перемогу? Машини легко будують нових бійців... і завжди повертаються.

Ми виснажені нескінченною війною. Чи можемо ми мати надію на мир? Чи можна домовитися з Омніусом? Мислячі машини не знають втоми. І ніколи нічого не забувають».

177 РІК ДО ГІЛЬДІЇ

25 рік Джихаду

«Слабкість мислячих машин полягає в тому, що вони дійсно вірять у всю інформацію, що надходить до них, і реагують відповідно до неї.»

Воріан Атрейдес. Четверті збори у командуванні Ліги після виконання завдання

Прімеро Воріан Атрейдес, командир групи баліст, що кружляла по орбіті навколо порізаної каньйонами планети, уважно вивчав вистроєні проти нього сили роботів: гладкі сріблясті машини, схожі на хижих риб. Ефектний і до того ж функціональний дизайн надавав їм грацію гостро відточеного клинка.

Чисельна перевага чудовиськ Омніуса над силами людей була десятикратною, але кораблі Джихаду були захищені шарами поля Голцмана, що перекривалися, і вогонь машин не завдавав їм жодної шкоди, а самі машини не могли пробитися до поверхні IV Анбусу.

Вогневої сили захисників не вистачало навіть на те, щоб відігнати машини від планети, не кажучи вже про те, щоб їх знищити, але воїни Джихаду продовжували боротьбу. Люди і машини воювали над планетою, і жодна сторона не могла взяти гору.

За останні сім років Омніус зі своїм військом здобув безліч перемог, підкорив маленькі глухі колонії і заснував форпости, з яких на планети людей наочувалися жорстокі та нещадні хвилі машин, що атакували. І ось тепер армія Джихаду запряглася за будь-яку ціну захищати несоюзні планети від мислячих машин – хочуть того їх мешканці чи ні.

А внизу, на планеті, товариш Воріана прімеро Ксав'єр Гарконнен вів черговий дипломатичний наступ на старійшин дзеншіїтів, вождів примітивної буддисламської секти. В успіху цих переговорів Воріан дуже сумнівався: Ксав'єр взагалі не відрізнявся гнучкістю, і гарним переговорником його можна було назвати з великою натяжкою. Для нього головним було пам'ятати обов'язок і свято дотримуватися цілей своєї місії.

До того ж Ксав'єр відчував антипатію до цих людей... і вони не могли цього не помітити.

Мислячі машини хочуть захопити IV Анбус. Обов'язок армії Джихаду – не дати їм цього зробити. Якщо ці дзеншіїти ховаються від галактичного конфлікту і не хочуть допомогти хоробрим солдатам, які борються за свободу роду людського, то не варто на них зважати. Якось Воріан жартома порівняв Ксав'єра з машиною за такий чорно-білий погляд на світ. Ксав'єр у відповідь з крижаним поглядом насупив брови.

Якщо вірити повідомленням із планети, релігійні лідери дзеншіїтів виявилися не менш впертими, ніж приміро Гарконнен. Обидві сторони не хотіли здавати жодного сантиметра своїх позицій.

Воріан не засуджував командний стиль свого друга, хоча цей стиль дуже сильно відрізнявся від його власного. У Воріана, що виріс серед мислячих машин, який мав стати їхньою довіреною особою, тепер паморочилося в голові від здобутої свободи. Він насолоджувався «людяністю» у всіх її проявах, поринувши в неї з головою. Він відчував себе абсолютно розкутим, займаючись спортом, граючи в азартні ігри, пересміюючись з іншими офіцерами. Все це так відрізнялося від того, чого навчав його Агамемнон...

Воріан знав: бойові кораблі роботів не підуть, якщо їм не довести статистично, що вони не мають шансів на перемогу. Протягом останніх тижнів він розробляв складний план як пробити оборону флоту Омніуса, але цей план ще не був готовий. Хоча залишалося недовго.

Це патрулювання флоту на орбіті було абсолютно не схоже на військові ігри, якими Воріан з товаришами розважався в патрулях Джихаду, або на військові завдання, які ставили вони один одному з роботом Севратом в довгих мандрівках міжзоряними просторами. У теперішньому глухому куті нічого веселого не було.

Воріан уже наперед знав, що буде далі.

Скоро кораблі роботів зграєю пірань кинуться в атаку зі зворотного боку орбіти. Воріан, що буде гордо стояти на містку у відпрасованій темно-зеленій формі з яскраво-червоною обшивкою – кольорами Джихаду, що символізують життя та пролиту за неї кров, – віддасть усім кораблям наказ активувати захисне поле Голцмана і стежити, щоб воно не перегрівалося.

Бойові кораблі роботів були дуже передбачуваними, і люди Воріана часто укладали парі на точну кількість пострілів, які зробить ворог.

Воріан дивився, як перебудовуються кораблі за його наказом. Зведений брат Ксав'єра Вергіль Тантор, капітан передової балісти, вивів її на позицію. Вергіль служив в армії Джихаду вже сімнадцять років, і Ксав'єр уважно стежив за його кар'єрою.

За останній тиждень нічого не змінилося, і бійці втрачали терпіння, вкотре побачивши супротивника, що наближався, але не в силах нічого зробити, крім того як випинати груди і розпускати пір'я в бойовій стійці подібно екзотичних птахів.

– Ці машини могли б чомусь навчитися, – бурчав Вергіль по лінії зв'язку. – Вони сподіваються, що ми все-таки помилимося?

– Вони просто перевіряють нас на міцність, Вергілю. – Воріан намагався уникати офіційного тону та передачі розпоряджень по команді – це нагадувало йому жорсткі порядки, заведені у машин.

Ще на початку дня, коли траєкторії двох флотів на короткий час перетнулися, кораблі роботів дали ракетний залп, що розбився об захисне поле Голцмана. Воріан навіть оком не моргнув, спостерігаючи за безрезультатною пальбою супротивника. На кілька секунд ворожа ескадра перетворилася на хаотичний рій, потім вишикувалася в ряд і полетіла далі.

– Скільки всього? – запитав Воріан.

– Двадцять вісім пострілів, приміро, – доповів один із офіцерів вахти.

Воріан кивнув головою. Пострілів завжди було від двадцяти до тридцяти, хоча сам він цього разу думав, що їх буде двадцять два. Офіцери кораблів обмінялися привітаннями тих, хто виграв і добродушними скаргами тих, хто не вгадав на одну-дві ракети, потім Воріан розпорядився про організацію відплати. Вахти передавалися від переможців до переможених, а розкішні продовольчі пайки гуляли поміж кораблями.

Це вже відбувалося майже тридцять разів, але тепер Воріан приготував для машин сюрприз.

Флот Джихаду дотримувався ладу не менш дисципліновано, ніж машини.

– Почалося, – звернувся Воріан до екіпажу містка. – Приготуватися до бою. Поля увімкнути на повну потужність. Ви знаєте, що робити. Ми це вже давно відпрацювали.

Від потужної вібрації, що дзижчала та струснула палубу, по шкірі побігли мурашки. Величезні генератори, з'єднані з двигунами, почали

оточувати кораблі багат шаровим силовим захистом. Усі командири ретельно стежили за перегріванням полів, фатальним недоліком цієї зброї, про який – принаймні поки що – машини не підозрювали.

Воріан знайшов очима передову балісту, що мчала попереду орбіти.

– Вергілю, ти готовий?

– Давно готовий, сер. Настав час починати!

Воріан зв'язався з підривниками, якими командував найманець із Гіназа Зон Норет.

– Пане Норете, гадаю, що ви розставили всі наші... мишоловки?

Сигнал повернувся.

– Кожна на своєму місці, приєждо. Я розіслав кораблям точні координати кожної, щоб вони самі не напоролися. Питання, чи помітять їх машини?

– Їм буде не до цього, я вже постараюся! – вклинився у розмову Вергіль.

Кораблі машин наближалися, загрозливо збільшуючись у розмірах. Мислячі машини не знали естетики, але в результаті точних розрахунків і ефективних технологій з'являлись кораблі з досконалими контурами, з бездоганно гладкими корпусами, на яких лише виступала зброя.

Воріан посміхнувся:

– Вперед!

І назустріч зловісній зграї Омніуса, що летіла, ніби косяк риби, раптомо рвонулася з раптовим прискоренням баліста Вергіля, запускаючи ракети за допомогою нової системи «проблиск-постріл». Ця система відключала носові захисні поля лише на мілісекунду, чітко координуючи відключення з пуском снарядів.

Потужні ракети обрушилися на найближчий корабель машинного флоту, а Вергіль різко змінив курс і пробився крізь скупчення ворожих кораблів, як скажений салусанський бик.

Воріан наказав розосередитися, щоб не заважати передовій балісті.

Машини, намагаючись реагувати на несподівану ситуацію, тільки й могли, що відкрити вогонь по кораблям Джихаду, що були захищені полями Голцмана.

Вергіль знову направив уперед свою балісту і наказав відкрити ураганний вогонь по супротивнику. Снаряд за снарядом детонував обшивку кораблів роботів, завдаючи їм значних ушкоджень, але не знищуючи їх остаточно. Лінії зв'язку дзвеніли збудженими голосами.

Проте атака Вергіля була лише відволікаючим маневром. Основна маса ворожих кораблів, продовжуючи слідувати своєю орбітою, йшла прямо на космічне мінне поле, закладене командою найманця Зона Норета.

Контактні міни з величезною потужністю були прикриті оболонкою, майже невидимою для детекторів. Виявити такі міни ще можна було б ретельною розвідкою та уважним скануванням, але люта та несподівана атака Вергіля відвернула увагу машин.

Два передові крейсери машин вибухнули, напорівшись на закладені міни. Потужна детонація, як папір, рвала корпуси кораблів та обшивку двигунів. Збившись із курсу, пошкоджені кораблі спалахнули полум'ям, один із них напорвся ще на одну міну.

Не встигнувши зрозуміти, що сталося, на невидимі міни налетіли ще три кораблі роботів, але всі інші одразу ж перебудувалися і, не звертаючи більше уваги на Вергіля, розосередилися і включили сенсори на пошук мін, прибираючи їх по-черзі точними пострілами.

– Вергілю, відходьте! – передав Воріан по лінії зв'язку. – Решті баліст – перегрупуватися. Досить, порозважалися.

Задоволено зітхнувши, Воріан відкинувся на спинку стільця.

– Надішліть чотири розвідники-кинджали, щоб уточнити втрати противника.

Воріан увімкнув окрему лінію зв'язку, і на екрані з'явилося обличчя гіназького найманця Зона Норета.

– Норете, ви та ваші люди будете нагороджені медалями.

Коли найманці не займалися встановленням мін та іншими таємними операціями, вони носили червоно-золоті мундири, дизайн яких вони самі вигадали. Золото означало пристойні гроші, які вони отримували, а червоний колір – пролиту за ці гроші кров.

Позаду мінного поля пошарпана бойова група Омніуса продовжувала свій патрульний політ, не затримуючись, наче акули, що неслися морем у пошуках їжі. Численні групи роботів вже виповзли з кораблів і, як воші, повзали корпусами, ремонтуючи пошкодження.

– Схоже, нам не вдалося навіть пощипати їх як слід, – розчаровано промовив Вергіль, коли його баліста повернулася до строю. І тут же додав: – Але вони не змогли поки що відібрати у нас IV Анбус.

– Що так, то так. Ми й так віддали їм надто багато планет за останні роки. Настав час переламати перебіг війни.

Воріан ніяк не міг зрозуміти, чому сили роботів так довго вичікують, не загострюючи саме цей конфлікт. Це не було схоже на їхню звичайну тактику. Будучи сином титана Агамемнона, він – більше ніж хтось із воїнів Джихаду – розумів, як мислять роботи, як працює їхній механічний розум. Це було дуже підозріло.

Може, це я сам став надто передбачуваним? І роботи хочуть переконати мене, що не змінять тактику?

Нахмурившись, він увімкнув зв'язок із передовою балістою.

– Вергіль? Мені це дуже не подобається. Розосередити розвідувальні кораблі – нехай оглянуть і нанесуть на карту розташування машин. Мабуть, вони щось задумали.

Вергіль не засумнівався в інтуїції командира.

– Ми уважно оглянемо планету, приміро. Якщо вони там хоч камінчик перевернули, ми це виявимо.

– Підозрюю, що не тільки. Вони намагаються хитрувати – своїм, передбачуваним способом.

Воріан глянув на хронометр, розуміючи, що до наступного зіткнення у його розпорядженні є кілька годин. Йому було неспокійно.

– Залишишся за мене, Вергілю. Я спущусь на планету, подивлюся, чого досяг твій брат у переговорах з нашими дзеншиїтськими друзями.

«Щоб зрозуміти, що буде значити для тебе перемога, треба спочатку визначити, хто твої вороги... і хто союзники.»

Прімеро Ксав'єр Гарконнен. Лекції зі стратегії

Після виходу буддисламських сект з Ліги Благородних, що відбувся багато століть тому, центром цивілізації дзеншиїтів стала планета IV Анбус. Серцем цієї незалежної та відокремленої секти було головне місто

планети Дарітс. Чужинці намагалися не мати з нею справ – планета була бідна ресурсами і населена войовничими релігійними фанатиками.

Масиви суші IV Анбусу рясніли великими неглибокими морями – і прісноводними, і сильно солоними. Припливи, викликані супутниками на низьких орбітах, велетенськими хвилями прокочувалися ландшафтом, несучи ґрунтовий шар по ущелинах каньйонів, вимиваючи в піщанику печери та тераси. Під прикриттям величезних скельних навісів дзеншіїти і будували свої міста.

Між морями текли річки, які підганялися приливними силами. Мешканці планети досягли виняткових успіхів у математиці, астрономії та будівельній механіці, навчилися передбачати руйнівні повені та боротися з ними. Із мулу текучих по каньйонах каламутних річок добувалися мінеральні багатства. Ґрунти в пониззі річок відрізнялися винятковою родючістю, і селяни збирали багаті врожаї, вгадуючи вчасно з посівом та жнивими.

У Дарітсі дзеншіїти збудували гігантську греблю, перегородивши вузький прохід до каньйону у червоних скелях, – зухвалий вчинок, демонстрація, що віра та майстерність можуть зупинити навіть потужний потік річки. Перед дамбою утворилося величезне водосховище, наповнене темно-синьою водою. Дзеншіїтські рибалки плавали цим штучним озером на ненадійних човниках і ловили великими сітками рибу на додачу до злаків і овочів, що росли на рівнинах, покритих водою.

Гребля Дарітса була не просто стіною: її прикрашали велетенські статуї, висічені в скелі талановитими та віруючими скульпторами. Два монолітні кам'яні близнюки висотою в сотні метрів символізували Будду та Мохаммеда, у яких риси обличчя скульптур помітно стер час, легенди та уявлення ідеалістичного шанування.

Правовірні встановили в середині греблі електричні турбіни, що оберталися силою водяного потоку. Разом із численними сонячними батареями електростанція Дарітса давала достатньо енергії для постачання всієї планети IV Анбус – не дуже, втім, великій у порівнянні з багатьма іншими відомими планетами: її населення становило лише сімдесят дев'ять мільйонів людей. Однак інфраструктура ліній зв'язку та енергетичної мережі перевершувала розвиненість інфраструктури інших планет, де знайшли притулок буддизмські вигнанці.

Саме ця інфраструктура і послужила приманкою, заради якої мислячі машини вирішили заволодіти IV Анбусом. Доклавши мінімум зусиль,

Омніус зміг би перетворити цей світ на плацдарм для широкомасштабного наступу на планети Ліги.

Джихад Серени Батлер продовжувався з повною силою вже понад двадцять років. За двадцять три роки, що пройшли після ядерного бомбардування Землі, військове щастя багато разів супроводжувало і зраджувало кожную зі сторін.

Але сім років тому мислячі машини почали атакувати несоюзні планети, які були легкою здобиччю в порівнянні з краще захищеними і більш густонаселеними планетами Ліги. Розсіяні по поверхні вразливих, беззахисних несоюзних планет торговці, шахтарі, селяни та буддистамські біженці не могли зібрати достатніх сил для протистояння Омніусу. Тільки за останні три роки жертвами мислячих машин стали вже п'ять несоюзних планет.

Рада Джихаду, що розташувалася на Салусі Секундус, довго не могла зрозуміти, навіщо Омніусу знадобилися ці планети, що не приносили жодної користі; але потім Воріан помітив закономірність. Дотримуючись розрахунків і проектів всесвітнього комп'ютерного розуму, мислячі машини, немов сіткою, оточували світи Ліги, підбираючись все ближче і ближче, готуючись завдати вирішального удару по її столиці.

Незабаром після цього Воріан Атрейдес – не без підтримки Ксав'єра – зажадав, щоб Джихад направив війська на захист несоюзних планет, і масований несподіваний контрудар Джихаду приніс свої плоди – Тіндалл був відвойований у машин. То була блискуча перемога.

Спочатку Ксав'єр був сповнений оптимізму. Армія Джихаду прибула до IV Анбуса вчасно завдяки попередженню тлулаксійського работоргівця Рекура Вана. Цей торговець живим товаром із командою своїх головорізів здійснив наліт на планету та захопив багато дзеншіїтів для невідільницьких ринків Замбара та Поритріна. По дорозі назад работоргівець наткнувся на розвідувальний патруль машин, що проводили рекогностування IV Анбусу. Роботи завжди старанно готували свої наступи. Рекур Ван поспішив на Салусу Секундус і повідомив страшну звістку Раді Джихаду.

Для того, щоб усунути небезпеку, Великий Патріарх Ібліс Гінджо розпорядився організувати цю квапливу, але дуже ефективну військову операцію. «Ми не маємо права допустити, щоб ще один світ став жертвою демонічних мислячих машин, – з пафосом виголошував він на церемонії провідів експедиції під захоплений рев натовпу, що розмахував помаранчевими квітами. – Ми вже втратили Елларам, Колонію Перидоту,

Беллос та багато інших. Але біля IV Анбуса армія Джихаду буде стояти на смерть!»

Ксав'єр недооцінив чисельність армади, посланої Омніусом до цієї віддаленої планети, і хоча силам Джихаду вдалося завадити здійснити його план, не вийшло найголовніше – відкинути роботів геть.

У перерві між переговорами Ксав'єр у душі кляв дзеншіїтів, на чому світ стоїть. Ті самі люди, яким він збирався допомогти, не виявляли до боротьби жодного інтересу і відхиляли можливість свого втручання в конфлікт з мислячими машинами.

Місто на червоних скелях каньйону зберігало реліквії та стародавні рукописи дзеншіїтського тлумачення буддизму. Під склепіннями печер мудреці зберегли оригінали рукописних «Сутр Корану» і п'ять разів на день підносили молитви, почувши заклик із мінаретів, споруджених на краю каньйону. З Дарітса старійшини розсилали по всій планеті коментарі до священних книг, щоб правовірні не заблукали в езотеричних нетрях.

Ксав'єр Гарконнен ледве стримував свій поганий настрій. Він був військовим, тобто звик керувати битвами та боями, віддавати накази своїм солдатам, знаючи, що вони будуть беззаперечно виконані. І він гадки не мав, що робити з цими твердолобими пацифістами, які – важко в це повірити – просто відмовлялися його слухати.

На батьківщині, на планетах Ліги, теж наростало невдоволення Джихадом, збільшувалась кількість протестів. Люди втомилися від двадцятирічного кровопролиття, яке не принесло жодних видимих успіхів. Траплялися випадки, коли незадоволені виходили на демонстрації до гробниці Маніона Невинного з плакатами «Мир за всяку ціну!».

Так, цих людей Ксав'єр міг зрозуміти – вони втомилися, вони зневірилися, щодня втрачаючи своїх коханих і близьких, убитих мислячими машинами. Але ці забуті богом буддизмисти, які не поворухнули і пальцем заради опору, являли собою приклад абсолютної відсутності опору.

Мета машин була очевидна, і Омніус, природно, не буде зважати на те, чого хочуть і чого не хочуть якісь релігійні фанатики. Ксав'єр повинен – зобов'язаний в ім'я Джихаду – виконати свою місію, але для цього необхідно досягти хоча б мінімальної згоди з місцевими мешканцями. Він навіть не припускав, як важко змусити цих людей зрозуміти, чим ризикує заради них армія Джихаду.

Старійшини дзеншіїтів, човгаючи ногами, повернулися в зал переговорів, де знаходилися стародавні культові предмети, що сяяли золотом і дорогоцінним камінням.

Як і раніше, старійшина і релігійний лідер Ренгалід дивився на Ксав'єра кам'яним поглядом, що виражав непохитну відмову. Брита голова старця блищала від олії якоїсь екзотичної рослини, підстрижені брови були майстерно підфарбовані. Підборіддя приховувала пишна сива борода, яку старець носив з неприхованою гордістю. Світлі сіро-зелені очі різким контрастом виглядали на засмаглому до чорного обличчі. Зловісний бойовий флот мислячих машин навис над планетою, вражала вогневою міццю армія Джихаду – але ця людина залишалася безпристрасною і безстрашною. Неначе їх і не бачила.

Ксав'єр заговорив першим – йому треба було прикласти зусилля, щоб зберегти спокійний тон.

– Ми хочемо захистити вашу планету, старійшино Ренгаліде. Якби нас тут не було, якби наші кораблі не відбивали щодня наступ машин, то й ви самі, і весь ваш народ давно стали б рабами Омніуса.

Ксав'єр сидів нерухомо, випроставши спину, на твердій дерев'яній лаві навпроти ватажка дзеншіїтів. Ренгалід жодного разу не запропонував йому перекусити, хоча Гарконнен був упевнений, що сам він їв, коли солдати виходили із зали.

– Рабами? Якщо ви так сильно стурбовані нашим благополуччям, приміро Гарконнене, то де ж були ваші кораблі і ви самі кілька місяців тому, коли тлулаксійський работоргівець викрадав із наших сіл молодих здорових чоловіків і здатних до народження дітей жінок?

Ксав'єр постарався не показувати роздратування. Кар'єра дипломата ніколи його не манила – надто нетерплячий він був для неї. Він служив справі Джихаду вірою та правдою, віддаючи йому всі свої сили. Червона форма символізувала пролиту людством кров, яке невинне дитя Маніон – малюкові ледве виповнилося одинадцять місяців – стало першим із нових мучеників.

– Старійшино, що ви самі зробили для того, щоб захистити свій народ від набігу работоргівця? Я нічого не знав про цей інцидент до вашої розповіді і не можу нічого вдіяти з тим, що сталося в минулому. Я можу лише гарантувати вам, що життя під гнітом мислячих машин виявиться ще гіршим.

– Так ви кажете, але це не спростовує лицемірства вашого власного суспільства. Чому ми повинні вважати, що слово одного рабовласника чесніше за слово іншого рабовласника?

Ніздрі Ксав'єра роздулися від гніву, що ледве стримувався. На що я витрачаю час?

– Якщо ви вже так хочете поговорити про старі образи, то згадайте, що відмова вашого народу з самого початку брати участь у боротьбі вже коштувала волі мільярдам людей і коштувала мільйони смертей. Багато хто вважає, що ви у великому боргу перед людством.

– Нам однаково чужі обидві сторони у цьому конфлікті, – різко парирував сивобородий. – Мій народ не візьме участі у вашій безцільній кривавій війні.

Утримавшись від такої ж різкої відповіді, Ксав'єр сказав:

– Проте ви потрапили між двох вогнів, і вибрати вам доведеться – хоч і проти волі.

– Чим тирані-люди кращі за тиранів-роботів? Я знаю одне: це не наша війна і ніколи не була нашою.

Робітники всередині дарітської дамби відкрили ворота шлюзу і з долонь двох колосів – Мохаммеда і Будди – полилися два потужні потоки прозорої чистої води. Звернувши увагу на цей раптовий шум, Ксав'єр підняв голову і побачив приміро Воріана Атрейдеса, який безтурботно крокував вимощеною дорогою від свого шатла, що приземлився на майданчику старого примітивного космопорту. Темноволосий чоловік, усміхаючись, наблизився, і Ксав'єр не міг вкотре не здивуватися – це був той самий юний, мужній і стрункий Воріан Атрейдес, яким був він після своєї втечі з Землі багато років тому.

– Ти можеш вмовляти їх як хочеш, Ксав'єре, але дзеншіїти розмовляють іншою мовою – не тільки в лінгвістичному сенсі.

Дарітський старійшина з обуренням заявив:

– Ваша безбожна цивілізація завжди переслідувала нас. Ми не бажаємо бачити у себе солдатів Джихаду – тим більше в Дарітсі, нашому священному місті.

Ксав'єр підняв очі й глянув у обличчя Ренгаліду.

– Повинен – для вашого відома – повідомити вам, старійшино, що я не дозволю мислячим машинам заволодіти цією планетою – неважливо,

будете ви нам допомагати чи ні. Падіння IV Анбусу ще на одну сходинку наблизить машин до серця Ліги.

– Це наша планета, приміро Гарконнене. І вам тут не місце.

Ксав'єр почервонів:

– Тим більше, не місце тут машинам!

Воріана почала забавляти ця сцена. Він узяв Ксав'єра за лікоть.

– Бачу, ти винайшов новий вид дипломатії.

– Я ніколи не казав, що я дипломат.

Усміхаючись, Воріан стверджувально кивнув головою.

– Якби ці люди просто взяли і встали по стійці смирно, почувши твій наказ, то все було б набагато простіше?

– Я не залишу цю планету, Воріане.

З апарату зв'язку почувся тріск, а потім пролунав схвильований голос Вергіля Тантора:

– Приміро Атрейдесе, ваші підозри виправдалися! Наші сканери виявили секретний табір мислячих машин на плато. Здається, це передовий плацдарм – там безліч будівельних машин, важкого озброєння та бойових роботів.

– Чудова робота, Вергілю, – озвався Воріан. – Починається головна розвага.

Ксав'єр обернувся і поглянув на зануреного в себе Ренгаліда. Старець не хотів більше бачити солдатів Джихаду.

– Тут ми закінчили, Воріане. Повертаємось на флагман. Зараз у нас буде багато справ.

«Єдиного майбутнього не існує. Для людства завжди існує безліч варіантів майбутнього, і вони реалізуються в залежності від подій на вигляд цілком випадкових.»

Хроніки муадру

Зимія вражала уяву – це місто було вершиною культури вільного людства. Обсажені деревами бульвари, наче промені, відходили від величного комплексу урядових будівель та величезної меморіальної площі. По площі в різних напрямках безперервно діловим квапливим кроком кудись йшли чоловіки в костюмах-двійках і пані в розшитих сукнях.

Ібліс Гінджо похмуро поспішав по цьому величезному простору, прямуючи до величного Будинку Парламенту. Громіздкість будівлі створювала ілюзію надійності, вселяла віру в непорушність перебігу речей.

Але немає на світі нічого вічного. Ніщо не вічне і ніщо не надійне.

Його роботою було надихати людей, спонукати їх до дії, переконуючи, що зловмисні машини можуть у будь-який час напасти на будь-яку планету, і що є і серед людей підлі шпигуни, що таємно зберегли вірність Омніусу, і ці негідники є навіть тут, у самому серці Ліги.

Інколи Ібліс перебільшував небезпеку, але виключно заради успіху боротьби.

Ібліс – широкоплечий сильний чоловік із квадратним відкритим обличчям – був одягнений у просторий чорний блейзер, прикрашений золотим гаптуванням та блискучими браслетами. Відставши на кілька кроків, за ним слідували кілька поліцейських Джихаду – агентів джиполу, – завжди готових блискавично застосувати свою смертоносну зброю. Поблизу завжди могли причаїтися зрадники або наймані вбивці, які служили машинам.

Двадцять років тому Ібліс подарував собі титул «Великого Патріарха Джихаду Серени Батлер», і натовп шалено вітав свого вождя, коли він з'являвся на публіці. Він проголошував промови, об'єднував людей, навчав їх, як думати і як діяти. Подібно до Воріана Атрейдеса, Ібліс колись був довіреною людиною машин на Землі. Тепер він став оратором і державним діячем вищого рангу – королем, політиком, релігійним лідером та верховним головнокомандувачем – оповитим у всіх своїх ролях одним харизматичним покривалом. Він сам, без сторонньої допомоги, проторував свій шлях, безпрецедентну дорогу, яка привела його в еліту людської спільноти. Він знав історію і ясно бачив у ній своє місце.

Коли він, піднявшись широкими сходами, вступив у високе, прикрашене величезними фресками фойє, у натовпі парламентарів і чиновників запанувала мертва тиша. Ібліс любив дивитися, як люди починають бути нерішучими в його присутності, червоніти і заїкатися від змішаного почуття благоговіння і страху.

Перед прикрашеною нішею – гробницею вбитого сина Серени Батлер Маніона – Ібліс зупинився з належною смиренною повагою. Маніон, якого скульптор зобразив у вигляді янгола, стояв, розкинувши руки, готовий отримати в дар оберемки оранжево-червоних нагідок, що горіли, наче маленьке скупчення наднових. Нагідку давно почали називати «квіткою Маніона».

Зал був заповнений. Усі місця були зайняті аристократами чи представниками планет. Імениті гості знаходилися навіть у проходах, сівши на нещодавно винайдені портативні крісла-підвіски, які могли левітувати в будь-якому доступному місці.

Попереду всього зібрання сидів чернець у помаранчево-жовтому одязі, який не спускав очей з важкої прозорої ємності, всередині якої в блакитній електрорідині, що підтримувала життя, знаходився живий людський мозок. Варто йому було поглянути на шанованого когітора, як Ібліс відчув запаморочливу радість від спогадів про мозок стародавнього філософа на ім'я Екло, що поділився своїми знаннями з Іблісом, який був тоді на Землі лише наглядачем рабів. Так, якими гарячими, сповненими надій та можливостей були ті незабутні дні...

Цей же когітор, мозок жінки-філософа на ім'я Квіна, не дуже охоче ділився знаннями з Іблісом, не хотів давати поради. Але незважаючи на це, Ібліс часто приїжджав у Місто Інтроекції, щоб просто посидіти біля ємності з мозком Квіни, сподіваючись чогось навчитися. У житті він бачив лише двох когіторів, але чудові органічні мислячі одиниці не переставали до глибини душі вражати його. Вони настільки перевершували Омніуса, були настільки витончені і такі людяні, незважаючи на свої очевидні фізичні обмеження.

Засідання парламенту вже тривало кілька годин, але до появи Ібліса на ньому не могло відбуватися нічого важливого. Так було влаштовано заздалегідь. Непомітні союзники Ібліса серед Представників Ліги блокували роботу парламенту бюрократичними процедурами і багатослівними обговореннями дрібниць, які нічого не значили, для того, щоб ефектніше виглядав Ібліс Гінджо, який відразу вирішував усі проблеми.

На трибуні стояв представник Хагала Хостен Фру і бубонів щось незрозуміле з приводу незначної комерційної проблеми – суперечки між корпорацією «Вен-Кі» та урядом Поритріна у зв'язку з патентами та правами на продаж плаваючих світильників, які почали входити в моду.

– Вихідна концепція заснована на роботах помічниці саванта Тіо Голцмана, але «Вен-Кі» торгує новою технологією без будь-якої компенсації Поритріну, – гудів з трибуни Хостен Фру. – Я пропоную створити комітет, щоб розібратися у суті справи та винести рішення...

Ібліс подумки посміхався. Ага, і нічого цей комітет не зможе вирішити. Хостен Фру здавався абсолютно некомпетентним політиком, який блокував роботу Ліги висмоктаними з пальця проблемами і виставляв уряд у непривабливому світлі – таким же безсилим, як Стара Імперія. Але ніхто навіть не підозрював, що представник Хагала був лише таємним агентом Ібліса. І ця маріонетка чудово робила свою справу: чим очевиднішою ставала некомпетентність уряду, чим більше показувала Асамблея Ліги свою нездатність вирішувати навіть прості питання, особливо в критичних ситуаціях, тим більше справ делегувалося на розгляд Ради Джихаду – органу, повністю підконтрольного Іблісу Гінджо.

Випромінюючи незламну впевненість у собі, Ібліс урочисто вступив до зали засідань. Як наближений до самої Серени Батлер, він був уповноваженим представником всього людства у Священному Джихаді проти мислячих машин.

Після нещадного атомного бомбардування Землі минуло десять бурхливих років. Старий Маніон Батлер пішов з посади віце-короля Ліги, попросивши, щоб на це місце було призначено його доньку Серену. Вона була обрана під шумне схвалення присутніх, але наполягла на тому, щоб її називали лише «тимчасовою віце-королевою» до закінчення війни. Ібліс був у захваті. Поступово він втерся в довіру до Серени і став її найближчим радником. Він писав їй промови, розпалюючи істерію хрестового походу проти машин.

Високо піднявши голову, він пройшов по вистеленому товстим килимом проходу і підійшов до трибуни. Проектори показали збільшене обличчя Ібліса на екранах з обох боків зали. Хостен Фру, негайно виявивши належну шанобливість, замовк і, низько вклонившись, зійшов із трибуни.

– Я з радістю віддаю час виступу, що залишився в моєму розпорядженні, нашому Великому Патріарху.

Ібліс зійшов на сцену, перетнув її і, склавши на грудях руки, формально подякував представнику Хагала, що квапливо покинув сцену, за люб'язність. Перш ніж Ібліс встиг зібратися з думками, із зали пролунав протестуючий голос:

– Я вимагаю дотримання порядку!

За голосом Ібліс відразу впізнав жінку – Муньозу Чен, надокучливу представницю віддаленої планети Ліги – Пінкнона.

Ібліс обернувся до неї, насилу зберігши на обличчі маску терпіння. Тим часом представниця Пінкнона, вставши, заговорила:

– Я сьогодні вже порушувала питання про додаткові повноваження, передані від парламенту Раді Джихаду без відповідної процедури. Обговорення було відкладено доти, доки на засіданні Асамблеї з'явиться авторитетний член Ради. – Чен склала руки на маленьких грудях. – Я вважаю, що Великий Патріарх Гінджо уповноважений виступати від імені Ради.

Ібліс холодно посміхнувся жінці.

– Я не для цього прийшов сьогодні до Асамблеї, мадам Чене.

Але ця нестерпна жінка й не думала сідати.

– На порядку денному незакінчена справа. Офіційний протокол вимагає вирішити її перед тим, як переходити до наступного питання.

Ібліс умів розпізнавати нетерпіння натовпу і використати його для своєї вигоди. Вони прийшли слухати його, а не спостерігати за стомлюючою дискусією про несуттєві протокольні проблеми.

– Ви самі даєте зараз наочний урок, пояснюючи, навіщо була створена Рада Джихаду: щоб приймати швидкі та невідкладні рішення, не погружуючись в бюрократичне болото.

По залу прокотився схвальний гомін. Усмішка Ібліса потеплішала.

Протягом перших тринадцяти років оголошеного Сереною Батлер Джихаду Парламент Ліги щосили намагався вирішувати екстрені питання воєнного часу за допомогою тієї ж незграбної державної системи, що діяла протягом попередніх століть нестійкого миру. Вийшло так, що поки політики торгувалися, зважуючи «за» і «проти», цілі протекторати зникали під натиском машин, не дочекавшись рятувальних експедицій. Після катастроф, які спіткали Еллрам і Колонію Перидот, обурена Серена Батлер звернулася до парламенту з палкою промовою. Вона висловила своє обурення і (що було ще гірше) розчарування тим, що парламентарі ставлять свої особисті амбіції вище за необхідність боротьби з реальним ворогом.

Ібліс, що стояв тоді поряд з нею, негайно перехопив ініціативу і запропонував створити Раду Джихаду, яка б узяла на себе оперативне вирішення всіх питань, безпосередньо пов'язаних з Джихадом, залишивши парламенту менш невідкладні торгові, громадські та внутрішні справи, які можна було обговорювати в ході неквапливих парламентських дебатів та слухань. Військові питання треба було вирішувати швидко, не відволікаючись на дрібниці, і тут тисячоголосий парламент міг служити лише неприємною перешкодою.

Принаймні Ібліс зумів переконати в цьому парламентаріїв. Його пропозицію прийняли переважною більшістю голосів.

Але навіть тепер, через десятиліття, старі політичні методи продовжували гальмувати прогрес. Схвальний гомін звучав приємно, і Ібліс знову глянув на представницю Пінкнона поглядом, сповненим багатостраждального терпіння.

— І в чому ж полягає ваше питання?

Муньоза Чен, здавалося, не помічала шуму, що піднявся в залі.

— Ваша Рада продовжує знаходити все нові і нові функції, які підпадають під її юрисдикцію. Спочатку ваша робота обмежувалася наглядом за армією Джихаду у питаннях проведення військових операцій та за діяльністю джиполу. Тепер Рада займається біженцями, розподіляє фінансування та запаси, запроваджує нові мита та податки. Коли закінчиться ця експансія та рух до авторитаризму?

Ібліс вирішив, не відкладаючи, доручити командувачу поліцейськими силами Йореку Турру таємно покопатися в біографії цієї жінки. Можливо, доведеться навіть знайти «свідка», який виступить з незаперечними доказами «змови» Чен із мислячими машинами. Турр такі речі добре вмів. А може, вона, хоч як це сумно, помре від якоїсь не виявленої раніше хвороби.

Ібліс почав незворушно відповідати:

— Надання допомоги мирному населенню, що вижило, та біженцям із зони військових дій — дуже важлива частина мандата Ради, як і підготовка військово-польових хірургів, розподіл медикаментів та продовольства. Коли ми лише рік тому відвоювали Тіндалл у машин, Рада Джихаду негайно приступила до гуманітарних операцій. Введенням екстрених законів про податки на розкіш на благополучних планетах ми змогли дати цим нещасним людям дах, ліки, надію. Якби ми залишили все це на розсуд

Парламенту Ліги, мадам Чене, то ви досі обговорювали б це питання на своїх відкритих засіданнях. – Він обвів поглядом подіум, а потім, наче подумавши, додав: – Я не чув жодної скарги від населення Тіндалла.

– Але розширення Радою меж своєї компетенції без відповідного голосування...

Ібліс нетерпляче хмикнув.

– Ми з вами можемо годинами обговорювати ці проблеми, але хіба для цього зібралися тут представники планет, щоб слухати нашу суперечку?

Він підняв руки у запитуючому жесті, і зал відповів гучними вигуками. Звичайно, багато із цих вигуків виходили від його людей у залі, але частина прозвучала цілком спонтанно.

– До речі, сьогодні я з'явився на засіданні, щоб поділитися з представниками деякими знаннями, відкритими нещодавно у стародавніх писаннях муадру.

У міцних руках Ібліса з'явилася важлива частина історії – давня кам'яна плита, вкрита вирізаними на ній знаками та затиснута між двома захисними пластинами прозорого плазу. Ібліс встановив камінь на подіумі.

– Фрагмент цього рунічного каменю був піднятий на поверхню землі на одній із занедбаних планет близько двох століть тому, але залишався неперекладеним. До сьогоднішнього дня.

Заінтригована аудиторія замовкла. Муньоза Чен, на яку перестали звертати увагу, нерішуче потопталася, а потім ніяково пройшла на своє місце, забувши навіть офіційно зняти своє питання.

– Ці письмена були написані давно померлим пророком мовою, відомою під назвою муадру, і навіки висічені в твердому камені. Ці слова, які прийшли до нас із далекого минулого, були, як вважають, написані на Землі, колисці людства. – Ібліс повернув голову і подивився на одягненого в жовту накидку ченця, що сидів біля ємності з давнім живим мозком. – Когітор Квіна, яка надала неоціненну допомогу у перекладі цих архаїчних рунічних символів, допомогла мені зрозуміти їхній зміст. Квіно, чи не відмовите ви і тепер у своїй допомозі?

Монах нерішуче підвівся і переніс прикрашену ємність до золотого столу на подіумі. Ібліс відчув священний трепет, опинившись поряд із цим видатним розумом. Одягнений у жовту накидку чернець застиг в очікуванні.

Відчувши приплив сил і впевненості від близькості Квіни, Ібліс провів кінчиком пальця по рядках рун. Люди в залі продовжували зберігати повну тишу, з головою занурившись у те, що почав читати Ібліс, виразно вимовляючи дивні клацаючі приголосні та розспівні склади. Дивні звуки гулко лунали під склепіннями величного залу, створюючи магічний вплив на зібрання.

Коли Ібліс робив паузи, служитель когітора притискав долоню до опуклої стінки ємності і повільно опускав палець у блакитну рідину. Користуючись цим зв'язком, чернець перекладав слова муадру відчуженим нетутешнім голосом, що звучав як відлуння давно минулих тисячоліть.

– Рунічний камінь, – говорив чернець, – пошкоджений у якомусь стародавньому катаклізмі, поверхня його обпалена, на ній залишилися тріщини та вибоїни. У деяких фразах немає слів, але інші, уцілілі частини, розповідають про страшну давню війну, у якій багато людей знайшли мученицьку жахливу смерть.

Нарешті чернець промовив:

– Як сказав древній пророк: мине тисячоліття нещастя, перш ніж наш народ знайде дорогу до раю.

Дочекавшись цього моменту, Ібліс спалахнув сліпучою усмішкою і вигукнув:

– Хіба вам не зрозуміло? Вільне людство протягом цілого тисячоліття було змушене жити в рабстві у кімеків та їхніх господарів – машин. Хіба ви не бачите? Час наших нещастя закінчено – якщо ми самі захочемо цього.

Блакитна електрорідина завирувала, і чернець передав зібранню слова Квіни:

– Плита з рунами не містить усього пророцтва. Воно неповне.

Але Ібліс продовжував наполягати на своєму:

– Ми завжди маємо сміливо дивитися в обличчя як небезпекам, так і обіцянкам незвіданого. Одна з наших бойових груп вирушила на IV Анбус, щоб відбити останній наступ машин – але цього недостатньо. Ми, вільні люди, повинні діяти енергійно та захопити всі Синхронізовані Світи, щоб звільнити поневолене роботами людство. Тільки так закінчатся наші нещастя і біди, як стверджується в рунічному пророцтві. Як і було передбачено, минула тисяча років. Тепер ми повинні стати на шлях, що веде до раю, і убити з дороги мислячі машини. Я закликаю до збільшення

сил Джихаду, до будівництва додаткових бойових кораблів та мобілізації відданих солдатів, щоб відновити атаку на Омніуса.

Рідина у ємності завирувала з новою силою.

– Це ще мільйони мертвих, – перевів чернець.

– І мільйони нових героїв! – Ібліс підвищив голос, обличчя його палало. – Як каже мудра Квіна, цей фрагмент – єдине, що ми маємо. Отже, як личить людям, ми маємо обрати найкращу інтерпретацію пророцтва. Чи вистачить у нас мужності заплатити ціну, достатню для виконання передбачення?

Різно, не дочекавшись, коли Квіна висловить ще одне заперечення, Великий Патріарх подякував когітору та її служителю. Ібліс щиро шанував жінку-філософа, але, на превеликий його жаль, Квіна надто багато часу присвятила вивченню суперечливих філософських систем і роздумів, відірвавшись від будь-якого розуміння реальності Джихаду.

У Ібліса була цілком конкретна практична мета. Його аудиторії, що була охоплена захопленням, було байдуже до філософських тонкощів.

Голос Великого Патріарха заgrimів під склепіннями зали, змінюючи в потрібних місцях свою тональність:

– Наша перемога оплачується людською кров'ю. Маленький син Серени Батлер уже заплатив цю ціну, як і мільйони доблесних солдатів Джихаду. Кінцева перемога не тільки вартує таких жертв, вона прямо їх вимагає. Ми не сміємо навіть думати про поразку. Саме наше існування залежить від перемоги.

Люди у залі, погоджуючись, схилили голови. Ібліс відобразив на обличчі стриману усмішку задоволення. Хоча чернець, що сидів біля ємності, мовчав, Великий Патріарх відчував, що навіть Квіна не може не підтримувати його. Ніхто не міг протистояти його словам, його переконаності, його пристрасті. В очах Ібліса блиснули сльози вдячності, скупі сльози, але вони ясно показували, наскільки близькі серцю Ібліса Гінджо біди людства.

«Можна порівняти цей новий Джихад із процесом редагування. Ми викреслюємо те, що знищує нас як людей.»

Когітор Квіна. Архіви Міста Інтроекції

Невинне дитя у своїй чистоті і цнотливості безтурботно спочивало вічним сном у кришталевій труні з бездоганною формою. Немов іскра, що була ув'язнена в скляному ковпаку, Маніон Батлер був відчужений від усього, що діялося у світі його ім'ям. І сама Серена – разом зі своїм мертвим сином стала самотницею Міста Інтроекції.

Як і багато разів за минулі роки, вона з виглядом одночасно блаженним і суворим стала на коліна на кам'яній плиті перед гробницею. Віддані Серені люди вже давно перестали пропонувати добровільній самотниці поставити лаву, на якій можна було б зручно сидіти і молитися за дитину. І ось уже протягом двадцяти чотирьох років Серена, смиренно стоячи на колінах перед кришталевим саркофагом, віддається своїм думкам, спогадам та кошмарам.

Маніон, що лежить у труні, виглядає таким безтурботним, таким захищеним. Миле обличчя дитини було понівечене, а тендітні кісточки зламані, коли жадливий Еразмус скинув його з балкона, але Ібліс Гінджо подбав про те, щоб косметологи відновили колишній вигляд дитини. Син лежав у труні таким, яким Серена хотіла його пам'ятати. Так, вірний Ібліс зробив усе, що було можливо, нічого не прогававши.

Якби Маніон був живий, то він зараз перетворився б на молодого дорослого аристократа; він міг би одружитися і мати своїх дітей. Дивлячись на прекрасне обличчя дитини, вона думала про те, чого б вона досягла, якби не мислячі машини, носії зла.

Але натомість безневинне дитя породило Джихад, що спалахнув по зірковим системам, палаючи людську революцію на Синхронізованих Світах, шалену зухвалу атаку проти кораблів роботів і всіх інкарнацій Омніуса. Мільярди людей вже прийняли смерть у цій священній війні. Мабуть, і Еразмуса було знищено під час атомного бомбардування. Але комп'ютерний всесвітній розум зберіг свою владу над іншими світами, і люди не мали права послаблювати пильність.

Біль втрати не проходив із роками. Душа Серени була приголомшена загибеллю сина. Медитація на його могилі заспокоювала та давала сили продовжувати справу керівництва Джихадом. Ця могила, де лежало тіло Маніона, служила місцем поклоніння тільки для Серени і небагатьох обраних, відданих їй найближчих соратників.

На Салусі Секундус та інших планетах Ліги було влаштовано інші святилища та меморіали. Деякі з них були прикрашені мальовничими

зображеннями або знімками обожнюваного немовляти, принесеного в жертву ягня, хоча жоден з художників ніколи не бачив дитину за життя. У деяких святилищах були фрагменти одягу і навіть мікроскопічні проби клітин Маніона. Хоча Серена сумнівалася в автентичності таких святилищ, вона не просила їх ліквідувати. Віра і відданість людей набагато важливіша за досконалу точність.

Після того як армія Джихаду не змогла скинути владу машин на планеті Бела Тегез і коли мислячі роботи атакували Салусу Секундус – і були відкинуті геть, – Ібліс переконав Серену не розпорошувати свої сили і не наражати себе на ризик заради такої безглуздої політичної діяльності, як затвердження торгових угод і законів, що нічого не значать. Тепер Серена з'являлася на публіці лише з винятково важливих приводів. Ібліс стверджував, що людство втратить волю до боротьби, якщо його не надихатиме Серена Батлер. І тепер Серена проголошувала запальні промови, і люди йшли жертвувати своїм життям за правильну справу, за неї.

Однак, незважаючи на всі застереження, зроблені Іблісом, коли Серена вирушила через рік після ухвалення сану тимчасового віце-короля виступати до парламенту, на її життя було організовано замах. Невдаху-змовника було вбито, і начальник джиполу Йорек Турр розкрив незвичайну машинну технологію, приховану за зовнішністю нападника. Вперше Ліга зіткнулася віч-на-віч з реальністю існування шпигунів Омніуса – людей-зрадників, які проникли на планети Ліги.

На тлі загального хвилювання мало хто міг уявити собі, що здатне штовхнути людську істоту на добровільне служіння мислячим машинам, які не знають моралі. Однак Ібліс звернувся до величезної юрби, що зібралася на меморіальній площі в Зимії, зі словами:

– Я особисто бачив рабів, вихованих у Синхронізованому Світі, – не секрет, що і ми з приєднаним Воріаном Атрейдесом зазнали промивання мізків і служили Омніусу. Інші, охоплені жадібністю та егоїзмом, спокушались привабливою винагородою – обіцянкою тіла неокімека, отриманням у власність рабів і навіть цілих планет. Ми повинні завжди пам'ятати про це і бути пильними.

Саме побоюючись шпигунів мислячих машин, що жили серед людей на всіх планетах, Ібліс сформував джипол – пильну варту, яка контролювала і відстежувала все, що відбувалося на планетах, у пошуках ознак підозрілої поведінки.

Після спроби замаху Серена поспішно сховалася в Місті Інтроспекції, де з метою забезпечення більшої безпеки жила ще в суворішій ізоляції, ніж раніше.

Стара будівля була збудована кілька століть тому. В основу ідеї його будівництва лягли суперечки навколо буддизму, що закінчилися вигнанням дзенсунітських і дзеншітських рабів до несоюзних планет, що були відсутні на зіркових картах, ці раби залишили на Салусі Секундус сотні років своєї каторжної праці. Тепер послідовники різних розколотих віровчень приїжджали сюди вивчати стародавні письмена, релігійні вчення та філософські трактати. Вчені аналізували всі форми солідних, освячених віками навчань від таємничих рунічних написів муадру, розкиданих багатьма планетами Всесвіту, включаючи безлюдні, до невиразних навахристиянських переказів Поритріна і Чусука, хайку дзенхекігани на планеті III Дельта-Павоніс та альтернативних тлумачень Сутр Корану в дзенсунітських та дзеншітських сектах. Варіації цих навчань були також численні і різноманітні, як людські спільноти, розкидані по незліченних планетах...

Серена почула тихий хрускіт гравію під ногами людини, що підходила. Вона озирнулася й побачила матір. Настоятельку супроводжували три молоді жінки з палаючими очима, одягнені в білі накидки з червоною облямівкою, немов їхні краї занурили в кров. Охоронниці були високі та м'язисті і зберігали на обличчях вираз кам'яного спокою. Голови їхні були вкриті уборами із сітки з тонкого кольчужного плетива. У кожної з них над лівою бровою було намальовано емблему Джихаду.

Чотирнадцять років тому, коли начальник джиполу вперше розкрив таємну змову прихильників Омніуса проти Серени, Ібліс заснував особливу жіночу гвардію для захисту жриці Джихаду. Серафими Серени були схожі на амазонок та незайманих весталок одночасно. Цих жінок, які мали задовольняти всі потреби Серени, особисто відбирав і призначав сам Великий Патріарх.

Лівія Батлер йшла швидко, трохи випередивши трьох янголів-охоронців. Серена піднялася з колін, відійшла від гробниці і, підкоряючись формальному етикету, поцілувала жінку похилого віку в щоку.

Сніжно-біле волосся Лівії було коротко острижене, одягнена вона була в довгу кремову сукню простого крою. На обличчі назавжди відбилися сліди трагедій і переживань. Після смерті брата Серени Фредо їхня мати пішла з маєтку Батлерів, шукаючи усамітнення і Божої мудрості. Довгий

час пробувши дружиною колишнього віце-короля, вона й досі виявляла найжвавіший інтерес до політики та поточних подій. Її більше цікавили фактичні наслідки Джихаду, а не езотеричні та моральні питання, які були головними для когитора Квіни.

Зараз обличчя літньої жінки виражало глибоке занепокоєння.

– Я тільки зараз прослухала промову Великого Патріарха, Серено. Ти знаєш, що він знову кидає в бій армію Джихаду, починаючи ще кровопролитніші операції?

Лівія через плече озирнулася на трьох янголів-охоронців, що застигли, немов статуї, поблизу кам'яної плити перед гробницею. Серена жестом наказала їм відійти. Вони підкорилися, але не залишили межі гробниці, залишаючись у межах чутності. Серена добре знала двох янголів, але третя була новенькою, яка тільки закінчила курс суворого навчання.

Серена відповіла на запитання матері давно засвоєними та добре всім знайомими словами:

– Жертви необхідні для досягнення повної нашої перемоги, мамо. Мій Джихад палав два десятки років, але недостатньо яскраво. Така нестійка рівновага не може тривати вічно, тому нам треба подвоїти зусилля.

Губи Лівії склалися в тонку лінію – правда, вона не висловила сильного несхвалення.

– Я чула, як Великий Патріарх наводив ті ж самі докази, практично тими ж самими словами.

– А чому ні? – Лавандові очі Серени блиснули. – У Ібліса цілі ті ж, що й у мене. Я – жриця Джихаду; політичні ігри, боротьба за владу – це мене не стосується. Що ти ставиш під сумнів: мої судження чи мою відданість справі вільного людства?

Лівія відповіла, не підвищуючи голосу:

– Ніхто не сумнівається у твоїх мотивах, Серено. Твоє серце чисте, але безжальне.

– Машини самі вбили мою здатність до любові. Робот Еразмус її в мене забрав. Назавжди.

Обличчя Лівії стало засмученим; вона підійшла до доньки і обійняла її. Плечі серафим напружилися, руки їх ковзнули під одяг, де було заховано зброю. Мати й донька начебто цього й не помітили.

– Дитя моє, людська любов – це невичерпне джерело. Неважливо, скільки разів доводиться її витратити, неважливо, чи крадуть її чи забирають, але вона завжди може вирости знову, як прекрасна квітка з цибулини, і наповнити твоє спорожніле серце.

Серена, схиливши голову, продовжувала слухати слова матері, які втішали.

– Завтра день народження Окти. Її і... Фредо. Я теж втратила сина, Серено, тому я знаю, що ти відчуваєш. Звичайно, твій брат загинув зовсім інакше, – поспішила додати Лівія.

– Так, мамо, і ти після цього пішла в Місто Інтроекції. Ти повинна розуміти мене краще за інших.

– Я і розумію, але я не дозволила своєму серцю перетворитися на камінь, я не дозволила померти любові, що переповнювала мене. Я віддана твоєму батькові, Окті, тобі. Ходімо зі мною, ти побачиш, як підросли її доньки. У тебе є дві племінниці.

– Ксав'єра не буде?

Лівія спохмурніла.

– Він воює з машинами на IV Анбусі. Ти забула, що сама послала його туди?

Серена розгублено кивнула.

– Він поїхав так давно. Думаю, він дуже хотів би приїхати на свято до Окти. – Вона підняла голову. – Але справа Джихаду має бути вищою за всі наші особисті справи. Ми зробили свій вибір, і ми досі живі лише завдяки цьому.

Не приховуючи смутку, Лівія відповіла:

– Не дорікай йому за одруження з твоєю сестрою. Не можна весь час шкодувати про те, що сталося. Цього вже не можна змінити.

– Звичайно, я хотіла б, щоб все сталося по-іншому, але може, щоб спонукати до дії людський рід, було необхідне моє страждання. Інакше ми ніколи не озирнулися б у гніві і не скинули ланцюги мислячих машин. – Вона похитала головою. – Я більше не ревную Ксав'єра до Окти і не дорікаю йому. Так, я колись любила його, він став батьком Маніона, але тоді я була ще дівчишкою. Дурним і мрійливим. У світлі наступних подій все тепер здається такою дрібницею.

Лівія докірливо сказала:

– Любов ніколи не буває дрібницею, Серено, якщо навіть ти не хочеш цього визнати.

Голос Серени став надзвичайно тихим – зовсім не той сильний і пристрасний голос, яким вона зверталася із закликами до величезних натовпів.

– Боюся, мамо, що рані в моїй душі мало буде одного життя, щоб затягтись.

Лівія взяла доньку під руку, щоб відвести її:

– І все ж таки, доню моя, тільки це життя тобі відпущене.

Раптом Серена помітила різкий рух – щось біле там, де стояли три серафими. Одна із охоронниць, викрикнувши щось, кинулася на новеньку, яка з запаморочливою швидкістю метнулася до Серени. У руці її сріблясто блиснув довгий кинджал.

Мати, різко притулившись до Серени всім тілом, збила її додолу. Падаючи, Серена почула шелест матерії і звук, що клекотить, побачила струмінь крові, що густіла на льоту, і майже одночасно відчула сильний поштовх. Лівія впала зверху, прикривши доньку своїм тілом.

Третя дівчина-серафима кинулася до новенької, що втікала, схопила зрадницю за золоту сітку і різко закинула її голову назад. Пролунав сухий тріск зламаного хребта. Хоча мати все ще лежала на Серені, закриваючи її своїм тілом, вона все ж таки встигла побачити, що на накидці однієї з тіл охоронниць розпливається червона пляма, як на таблиці Роршаха, і це була аж ніяк не пурпурна прикраса білого одягу. Дівчина, що героїчно відзначилася, єдина з трьох, що залишилася в живих, віддихнувшись, вимовила насилу:

– Загроза нейтралізована, Жрице.

Охоронниця перевела дух і взяла себе до рук. Обличчя її знову стало безпристрасною маскою.

Тремтячи всім тілом, Лівія стала на ноги і допомогла доньці підвестися. Серена була вражена, побачивши, що дві її охоронниці лежать мертві: самовіддана захисниця з перерізаним горлом та інша – зі зламанною шиєю. Зрадниця.

– Вона – наймана убивця? – запитала Серена, дивлячись на жінку, що лежала з вивернутою під неприродним кутом шиєю.

– Як вона проникла на курси охоронниць? – запитала Лівія.

Уціліла дівчина-серафима сказала:

– Жрице, ми повинні сховати вас у безпечному місці, у будівлі. Можливо, готується ще один замах на ваше життя.

Вже пролунав сигнал тривоги, довкола з'явилося безліч дівчат-охоронниць у білій формі. Вони ретельно прочісували околицю, шукаючи загрози. Серена відчула, що в неї підгинаються коліна, що стали ватними. Разом із матір'ю вона у пошуках притулку поспішила до найближчої великої будівлі.

Вона глянула на молоду жінку в білій накидці, яка врятувала їй життя. Золота сітка сповзла з волосся у запалі боротьби; стало видно коротке світле волосся.

– Нірієм? Тебе так звати?

– Так, Жрице. – Дівчина поправила каптур.

– З цього моменту я призначаю тебе начальником моєї охорони. Нехай Великий Патріарх направить сюди найкращого офіцера джиполу для проведення розслідування, – наказала Серена, ледь відпочивши від швидкого бігу.

– Слухаюсь, Жрице.

Випадок серйозний; Ібліс буде змушений зайнятися ним особисто. Можливо, він замінить весь склад охорони... крім Нірієм. Розслідування Серена вирішила повністю довірити Іблісу. Поки що їй важко було навіть повірити, що таке могло статися.

Лівія повела доньку під надійні склепіння головної будівлі святилища, старовинного замку з куполами і вежами, що збереглися.

– Ти завжди знала про цю загрозу, донько. Машини всюдисущі.

Очі Серени були сухі, обличчя безпристрасне, коли вона відповіла:

– І вони ніколи не перестануть плести змови проти нас.

«Терміну людського життя не завжди вистачає на те, щоб досягти величч. Щоб уникнути цієї проблеми, деякі з нас вирвали для себе більш тривалий термін.»

Генерал Агамемнон. Мемуари

Найлютіші вороги людства зібралися на Корріні, головному із Синхронізованих Світів – кімеки, роботи і сам Омніус – всесвітній комп'ютерний розум.

На той час живими залишилися лише четверо з колишніх двадцяти титанів. Тисячу років тому, через страх смерті, ці тирани помістили свій мозок у броньовані ємності, щоб їхнє мислення, свідомість і душі стали вічними. Але протягом довгих і бурхливих століть вони все ж таки час від часу гинули або від нещасних випадків, або їх навмисно вбивали. Під час останніх повстань загинули Барбаросса та Аякс.

Генерал Агамемнон, вождь титанів, повернув людству цей борг сповна, у тисячократному розмірі, вбивши безліч людей. Він давив їх і залишав гнити під відкритим небом або нагромаджував купи тіл, спалюючи їх потім смертоносними променями. Його подруга та кохана Юнона допомагала готувати жахливі плани відплати.

Дуже багато є способів вбивати людей.

Титан Данте, позбавлений амбіцій, але талановитий бюрократ, служив спільній справі в міру своїх сил – він був непомітний, але незамінний. Боягуз Ксеркс, з вини якого Омніус колись зумів вирвати владу з рук тиранів, все ще безглуздо вважав, що зможе повернути собі колишню повагу.

Титани прибули на Коррін у чотирьох спеціально сконструйованих кораблях. Важелі маніпуляторів корабля Агамемнона витягли з гнізда ємність з його мозком і перемістили її до спеціального ходильного пристрою. Провідні стрижні з'єднали мозок із механічними руховими системами, і Агамемнон кілька разів зігнув і розігнув павукоподібні кінцівки, перш ніж вийти з корабля під криваво-червоне небо зловісної планети. Юнона, Данте та Ксеркс вилізли зі своїх кораблів і пішли за своїм вождем до розкішної вілли Еразмуса, точно схожої на віллу, яку зрівняла із землею Армада Ліги під час нападу на Землю.

Еразмус уявляв себе культурним створінням, що шанує колишню славу людства. Свій грандіозний маєток він побудував за образом і подобою чудово прикрашених історичних палаців, хоча місцевість і ландшафт Корріна вимагали деяких модифікацій, включаючи дифузійні пристрої, щоб люди-раби не отруїлися потоками отруйних ґрунтових газів.

Спочатку Коррін був мертвою, наскрізь промерзлою кам'янистою планетою, але коли сонце цієї системи вступило в стадію червоного гіганта, воно спалило внутрішні планети, найближчі до зірки, і зігріло Коррін, де почала танути крига. На той час Стара Імперія ще зберегла здатність до геніальності і не втратила амбіцій. Відважні першопрохідці перетворили Коррін, засадивши його травами та деревами та заселивши його фауною та колоністами.

Але цій колонії не вдалося проіснувати навіть той короткий термін, що його відпустили червоні гіганти. Тепер під червоними небесами правили машини, а похмуре око сонця, що роздулося, байдуже дивилося на брудні загони для рабів.

Титани пройшли на віллу через ворота зі спеціально обробленого металу, дуги та петлі якого сплїталися в гарний химерний візерунок. Пишні рослини, що вилися, покривали стіни і відкриті решітки стелі. Місцями було видно яскраво-червоні квіти. Повітря напевно було переповнене квітковими ароматами. Агамемнон зрадив, що не обрав ходячу форму, що володіє всіма органами відчуттів. Найменше йому зараз треба було нюхати квіточки.

Еразмус з блискучою штучною усмішкою на обличчі з текучого металу вийшов назустріч поважним гостям у внутрішній двір. Незалежний робот був одягнений у фатоватий костюм, облямований плюшем, наслідуючи одяг стародавніх земних королів.

– Ласкаво просимо, колеги. Мені варто було б запропонувати вам перекусити, але підозрюю, що це був би непотрібний жест щодо машин із людським мозком.

– Ми приїхали сюди не на вечерю, – відповів Агамемнон. Ксеркс же, навпаки, завжди шкодував про те, що не може насолодитися смачною їжею: будучи людиною, він мав славу невинного гедоніста. Тепер же він видав нечутне механічне зітхання і почав захоплено оглядати масток.

На стінах висіли екрани Омніуса, а в приміщеннях літали його камери спостереження, схожі на механічних джмелів. Хоча центральний вузол всесвітнього розуму на Корріні знаходився в іншому місці, в Центральній Вежі міста, Омніус бачив усе очима міріадів спостерігачів і чув будь-який тихий шепіт. Агамемнон давно звик до цього, і хоча такий нагляд його дратував, з ним нічого не можна було вдіяти – поки Агамемнон не скине Омніуса з трону.

– Ми повинні обговорити плани воєнних дій проти нерозумного людства, – прогудів під склепінням зали голос Омніуса, подібний до голосу всюдисущого і всемогутнього бога.

Агамемнон зменшив чутливість своїх слухових датчиків, і громоподібні команди Омніуса перетворилися на ледь чутний писк.

– Пане Омніусе, я готовий продовжити напади на хретгірів. Потрібна лише ваша згода.

– Генерал Агамемнон вже багато років відстоює такий спосіб дій, – із зайвим ентузіазмом вступив у розмову Ксеркс. – Він завжди казав, що вільне людство – це міна уповільненої дії. Він завжди попереджав, що якщо ми не будемо розправлятися з хретгірами, їхнє бродіння рано чи пізно досягне точки кипіння і вони завдадуть великої шкоди – як це було на Землі, на Бела Тегез і в Колонії Перидот, а нещодавно ще й на Тіндаллі.

Генерал кімеків ледь стримав роздратування:

– Омніус знайомий зі змістом усіх наших попередніх розмов, Ксерксе. Знає він і про наші битви з людьми.

Пролунав розважливий голос Еразмуса:

– Так як ми не отримали дані про останні думки та рішення земного Омніуса, то ми не можемо точно знати, що саме відбувалося на Землі у ті дні. Ця інформація для нас назавжди втрачена.

– Ми не потребуємо конкретних деталей, – парирував Агамемнон. – Я команду військами вже тисячу років. Я вів у бій армії людей та армії роботів. Я організував розгром Старої Імперії.

– І ви були вірним воїном і слугою Омніуса протягом століть, – додав Еразмус.

Титану здалося, що в голосі робота прослизнули нотки сарказму.

– Це правда, – втрутилася в розмову Юнона, щоб не дати Агамемнону грубо відповісти. – Титани завжди були цінними союзниками та помічниками Омніуса.

– Наше найперше завдання – не допустити повторення таких повстань на інших Синхронізованих Світах, – повчально сказав Омніус.

– Статистично це малоймовірно, – зауважив Данте. – Ваші камери спостереження безперервно стежать за населенням. Жоден раб відтепер не матиме змоги згуртувати пригноблених, як це сталося з довіреною людиною Іблісом Гінджо.

– Я особисто очолював походи неокімеків і знищував осередки заколотів, – оголосив Ксеркс, виступивши вперед. – У непокірних більше ніколи не буде точки опори.

Еразмус почав крокувати двором. Оторочений хутром одяг гарно майорів.

– На жаль, такі репресивні заходи лише посилюють невдоволення. Армія Джихаду посилає на наші планети агентів-провокаторів. Вони займаються пропагандою серед рабів, ремісників і навіть серед наших довірених людей. Вони привозять із собою записи промов Серени Батлер, яку вони називають Жрицею Джихаду. – На цих словах металеве обличчя робота набуло страждального виразу. – Для них вона гарна та переконлива, справжня богиня. Коли вони слухають слова Серени, то хіба не втрачають здатність чинити опір її чарам? Вони підуть за нею, якщо це навіть загрожує їм смертю.

– У наших довірених людей є все, що вони можуть хотіти, – пробурчав Агамемнон, – проте вони все одно її слухають. Як мій син, дурень Воріан. Найкращим рішенням у знищенні цієї ракової пухлини я вважаю знищення кожного спалаху невдоволення, коли такий виникає. Згодом ми викорінимо всіх невдоволених... або будемо змушені винищити все це набридливе людство раз і назавжди. Обидва рішення видаються мені прийнятними.

– Звідки накажете почати, пане Омніусе? – вірнопіддано запитав Ксеркс.

– Випадки саботажу та прямої непокори особливо почастишали на Іксі, – втрутився Еразмус. – Місцевість здебільшого перетворена на корисний промисловий ландшафт, але бунтівники ховаються у мережі печер у твердій корі планети. Вони ховаються там, наче терміти, і завдають ударів по наших слабких місцях.

– У нас не повинно бути слабких місць, – заперечив Агамемнон.

– Не повинно бути також заколотників, враховуючи, що я вдосконалив ефективність планетарних мереж, – заговорив Омніус. – Ці заворушення породили багато проблем, і я хотів би перевірити усі можливості. Можливо, спроба знищити бунтівників не варта зусиль, що докладаються. Можливо, нам варто просто припинити битися з ними.

Агамемнон не зміг стримати гнів:

– І дозволити їм перемогти? Після всього, чого нам вдалося досягти і зробити за тисячу років?

– Що означає якась тисяча років? – запитав Омніус. – У нас, мислячих машин, є альтернативи, яких позбавлені людські істоти. Наші тіла можуть пристосуватися до умов, які є смертельними для біологічних форм життя. Якщо я просто покину світи, інфіковані хретгірами, то зможу експлуатувати безповітряні супутники та кам'янисті безлюдні планети. Мислячі машини зможуть там процвітати і вести експансію Синхронізованих Світів без таких незручностей.

Така пропозиція здивувала навіть Еразмуса.

– Колись у людей була приказка, пане Омніусе: «Краще царювати в пеклі, ніж служити на небесах».

– Я нікому не служу. Я просто аналізую співвідношення найбільшої вигоди з найнижчою вартістю та найменшим ризиком. За моїми розрахунками, ми ніколи не зможемо до кінця приборкати наших рабів-людей. Якщо виключити повне викорінення виду – а воно вимагатиме дуже великих витрат, – то люди завжди становитимуть загрозу саботажу та втрати сировинних матеріалів.

Агамемнон палко заперечив:

– Пане Омніусе, хіба це перемога – розпоряджатися територіями, на які ніхто не претендує? Залишивши всі планети, якими ви колись правили, ви визнаєте свою поразку. Ви станете королем непослідовності. Це безумство.

Омніус зберіг повну незворушність.

– Я зацікавлений у експансії та ефективності, а не у грандіозних архаїчних ідеях. Пропаганда Серени Батлер змусила мене задуматися про доцільність колишніх засад правління. Я не знаю, як взяти під контроль потік неточної зовнішньої інформації. Чому раби вірять твердженням, які не підкріплені даними?

Еразмус відповів:

– Справа в тому, що люди мають схильність вірити в те, у що вони хочуть вірити. Вони довіряють почуттям, а не доказам. Зверніть увагу на їхню метушливу манію переслідування: вони заглядають за кожну фіранку, у кожен темний кут зі страху, що в їхньому середовищі є незліченні шпигуни машин. Я розумію, що нам вдалося заслати на планети, які контролює Ліга, кілька наших довірених людей, але охоплені манією переслідування люди переконують самих себе, що всі їхні сусіди є

таємними союзниками Омніуса. Такі безпідставні страхи завдають шкоди передусім людям.

Юнона хихикнула, а Ксеркс видав зневажливий смішок з приводу легковажності та слабкості хретгірів.

– Повернімося до наших проблем, – сказав Агамемнон, подряпавши гострою металевою ногою бруківку двору. – Можна дорікнути Еразмуса за те, що з його вини стався той руйнівний заколот. Його експерименти створили умови для повстання, що спалахнуло на Землі.

Еразмус обернувся до могутнього титана.

– Без останніх даних від земного Омніуса, генерале, в цьому немає повної впевненості. Однак і ви самі не дуже бездоганні. Один із найвидатніших воїнів Джихаду – ваш син Воріан Атрейдес.

Агамемнон ледь не засичав від злості. Він завжди пам'ятав, які надії покладав на свого тринадцятого, останнього сина, пам'ятав, що вбив дванадцять попередніх дітей, виявивши у них серйозні дефекти. Але тепер вся цінна сперма Агамемнона, що зберігалася на Землі, була знищена атомним ударом. Тому Агамемнон дуже болісно сприймав нападки на свою родину.

Воріан був його останньою надією, але виявився причиною його ганьби.

Знову заговорив Омніус:

– Для кожного, хто хоче вважати себе винним, завжди знайдеться достатньо провини. Мені зовсім нецікаві ці несуттєві відволікання.

– Пане Омніусе, протягом багатьох століть ми, титани, прагнули знищити дике людство. – Голос Юнони був глибоким, а тон нещирим. – Але ми так і не отримали на це дозволу.

– Можливо, це зміниться, – відповів всесвітній розум.

– Зараз мій син на чолі армії Джихаду знаходиться на IV Анбусі, де відволікає на себе значну частину флоту машин. Дозвольте мені очолити бойову групу кімеків, і я приборкаю свого непокірного сина.

Омніус висловив згоду:

– Битва у IV Анбуса вимагає великих витрат часу та енергії. Я чекав там легкої перемоги. Прослідкуйте, щоб так і сталося, генерале Агамемноне. Надішліть також одного зі своїх титанів на Ікс, щоб

придушити і там осередки опору. Усуньте обидві проблеми – швидко та ефективно.

– Я висловлюю бажання вирушити на Ікс, пане Омніусе, – сказав Ксеркс. Ймовірно, він вирішив, що знищити кілька неорганізованих повстанців легше та безпечніше, ніж протистояти армії Джихаду. – Звичайно, якщо я отримаю для цього відповідну військову підтримку. Я хотів би взяти з собою в якості генерала Беовульфа...

– Беовульф піде з нами, – заявив Агамемнон, просто щоб заперечити Ксерксу.

Беовульф був одним із перших кімеків нового покоління, створений Барбаросою через століття, коли комп'ютерний всесвітній розум підпорядкував собі титанів. Будучи людиною, Беовульф співпрацював із титанами, був начальником допоміжної армії на другорядній планеті. При цьому він проявив видатні здібності і був у захваті від того, коли йому представилася можливість самому стати кімеком.

Насправді генералу титанів був зовсім не потрібен Беовульф, але він був радий, що поруч із ним не буде боягузливого Ксеркса. Разом з Юноною і Данте він набере достатньо неокімеків і цілу армію роботів, щоб посилити угруповання, що вже знаходиться на IV Анбусі. Але навіть такій грізній силі буде важко завдати поразки Воріану Атрейдесу.

Агамемнон добре виховав свого сина.

«Є одна обставина, коли аналітичні здібності мислячих машин їх підводять – вони переконані, що вони не мають слабкостей.»

Прімеро Воріан Атрейдес. «Позбавити світ від всесвітнього розуму»

Пролітаючи над місцем висадки противника на поверхню IV Анбуса, флот Джихаду скинув на нього розсип розривних снарядів. Спостерігаючи на екранах сканерів своєї балісти, що діється з авангардом роботів, юний Вергіль Тантор видав радісний бойовий клич. Роботи крутилися дзигною, падали на свої металеві коліна, їхня гелева схематика забивалася шумами.

Повернувшись на свій корабель з Дарітса, Ксав'єр Гарконнен переодягнувся в новенький червоно-зелений мундир з вражаючими відзнаками примєро. Після переговорів із упертими дзеншійтськими

старійшинами його досі мучила нудота. І зараз, відправивши на поверхню планети чергову диверсійну групу, він знову відчув себе справжнім бойовим офіцером.

Десантний корабель, набитий гіназькими найманцями – найкращими бійцями, яких можна було найняти за гроші, – наблизився до базового табору машин. З усіх боків табір почали обстрілювати променевими пістолетами, протиелектронними бомбами та вогнеметами. Професійним солдатам Зона Норета знадобилося менше години на знищення наполовину укомплектованої бази до останньої будівлі та до останнього робота. Машини не чекали такого стрімкого і приголомшливого наступу.

Стоячи на містку свого флагмана, Ксав'єр не міг стримати задоволеної усмішки.

– Ми відкинули супротивника, але навіть не варто думати, що це його зупинить.

Воріан підійшов до друга.

– Оскільки їм не вистачає розуму зрозуміти, коли треба здаватися, доведеться їм пояснити.

Схилившись над документами та картами в аналітичному відсіку на борту флагмана, люди зі штабу армії Джихаду вивчали розташування сил машин, щоб зрозуміти план Омніуса. Очевидно, незважаючи на повне знищення плацдарму, машини все ж таки планували висадитися і почати військові дії на суші переважаючими силами, що напевно дозволило б їм захопити планету.

У бойовій рубці два приміро розглядали на карті найбільш ймовірний шлях сил вторгнення. Ксав'єр чекав, що скаже його темноволосий друг.

– Ти тут бачиш якийсь сенс? Що хочуть зробити машини?

Воріан відкинув з чола неслухняне пасмо волосся.

– Як майже у всьому, машини роблять все просто і ясно. Вони будуть наступати, користуючись перевагою, без тактичних тонкощів.

Стиснувши губи, він вказав на передбачувані маршрути наступу, видані аналітиками штабу.

– Дивись, вогневої могутності флоту роботів вистачить, щоб знести всі дзеншітські міста планети. Простіше простого. Але, схоже, Омніус хоче зберегти інфраструктуру Дарітса та інших міст і використовувати їх як опорні пункти для створення повноцінного Синхронізованого Світу.

Інфраструктура ця примітивна в порівнянні з тим, що збудували б вони самі, але роботи зможуть її пристосувати.

Ксав'єр похмуро глянув на Воріана.

– І це вимагатиме більше роботи, ніж просто розмолоти місцеві міста у дрібний пил.

– Звичайно, якщо вийде надто довго, вони повернуться до початкового плану. Мені здається, що в нас не так багато часу. Ми їх тут і так затримали надовго.

Ксав'єр провів пальцем по звивистих ущелинах на зображенні планети:

– Якщо бойові роботи будуть переважаючими наземними силами брати Дарітс, гідроелектростанцію та мережу зв'язку, то напевно машини рушать ось цим каньйоном. Проникнувши в місто під скелею, вони перетворять його на звичайну копію Омніуса.

Він повернувся до столу і знову схилився над картою.

– То що ти пропонуєш, Воріане? Навіть маючи під командою таких воїнів, як гіназькі найманці, ми не вистоїмо проти сильного натиску роботів. В нас бійці – не витратний матеріал.

– З Омніусом нам не можна битися лоб у лоб. Треба буде влаштувати щось хитре, – посміхаючись, сказав Воріан. – Щоб начисто збити з пантелику ці мислячі машини.

– Так? Щось на зразок твоєї божевільної ідеї щодо побудови фальшивого флоту на Поритріні? Щось мені досі не віриться, що з цього щось вийде.

У відповідь Воріан лише посміхнувся. Він вважав за краще бити роботів за допомогою військових хитрощів, перемагати їх спритністю розуму, а не тупою прямолінійною силою, і не тому, що вважав цей шлях більш дієвим, але через те, що хотів по можливості зменшити людські втрати.

– Значить так. У мене є план, Ксав'єре, і я вже майже закінчив створення потрібного комп'ютерного вірусу, яким ми заразимо бойові кораблі супротивника. Я займуся кораблями роботів у космосі, а ти їх наземними базами.

– Цікаво, як мені це вдасться без «вирішальної переваги в силі»?

У Воріана була відповідь і на це запитання:

– Відправ нашому флоту наказ прибрати з планети наші сили. Вкажи таку причину: ми вважаємо, що мислячі машини атакують нас з космосу.

У Ксав'єра було таке спантеличене обличчя, що інший приміро ледь не розреготався:

– Машини не настільки тупі, щоб повірити в це, Воріане. Навіть робот здатний розпізнати такий наївний обман.

– Нічого подібного, вони потраплять на вудку, якщо ти ретельно закодуєш наказ. Використовуй найскладніший математичний шифр. Роботи його розшифрують, ручаюся тобі. І вони повірять в те, що почують.

– Твій батько сильно перекрутив твій розум, – сказав Ксав'єр, похитавши головою. – Але я радий, що ти обернув його на службу Джихаду. Якщо ми не зможемо їх зупинити, і вони встановлять тут базу Омніуса... – Напружена поза Гарконнена показувала, що він фізично відчуває важкість рішення на своїх плечах. – Я так скажу: швидше я зрівняю з землею всі будови IV Анбусу, ніж зазнаю такої поразки. Саме існування Ліги Благородних поставлено на карту. – Ксав'єр зітхнув і потер скроні, – чому цей Ренгалід не хоче співпрацювати з нами? Ми могли б врятувати його народ і одночасно досягти своєї мети.

Воріан співчутливо посміхнувся до друга.

– Дзеншіїти всюди бачать лише ворогів, але не здатні розпізнавати друзів.

Він намагався відстояти буддизмську точку зору, розігруючи роль адвоката диявола перед непохитною переконаністю Ксав'єра, але не міг знайти логічного обґрунтування такій дивній поведінці.

– Боюся, що в усьому винне моє виховання. Мене виростили мислячі машини, і я просто не розумію суті релігії.

Ксав'єр відірвав погляд від екрану з тактичними схемами і роздратовано вигнув брову.

– Ми не можемо дозволити собі розкоші «розуміння», Воріане. Такі тонкі матерії для політиків у теплих кабінетах, а не для офіцерів на полі битви. Вибір місцевих дзеншіїтів може згубно вплинути на долю всього людства. Наскільки я хотів би залишити їх напризволяще, настільки я не можу цього допустити. IV Анбус не повинен стати черговою сходинкою для Омніуса.

Воріан ляснув друга по плечу. Яке щастя, що йому ніколи не доводилося випробовувати характер цієї людини з кам'яним обличчям за ігровим столом.

– Ти міцний горішок, Ксав'єре Гарконнене.

– Таким мене зробив Джихад Серени Батлер.

Ретельно вивчивши обстановку за картами, Ксав'єр вибрав як свої бази два дзеншітські містечка, які мали стратегічне значення. Ці нічим не примітні населені пункти були чудовими позиціями для військ армії Джихаду – тут можна було влаштувати чудову засідку для машин, які неминуче підуть до Дарітсу цим шляхом. За наказом Ксав'єра на планету були спущені найпотужніші артилерійські гармати та ракетні установки для розміщення у вибраних містах.

Терсеро Вергіль Тантор – на його велику радість і гордість – був призначений командувати військами, розташованими в місті, якому належало зустріти перший наступ машин. У години відпочинку на борту флагманського корабля, граючи нашвидкуруч із Воріаном Атрейдесом у геральдичні карти, Вергіль часто скаржився, що зведений брат не довіряє йому відповідальних завдань. Однак цього разу темноволосий кароокій юнак не відставав від Ксав'єра доти, доки той не поставив його на чолі першої засідки на ймовірному шляху руху машин.

– Вергілю, у цих дзеншітських містах є все для успішного удару по роботах. Не забувай, чого тебе навчали під час уроків тактики.

– Так, Ксав'єре.

– Знайди вузьке місце, де ти зможеш, не наражаючи своїх людей на непотрібну небезпеку, завдати потужного удару. Бий, не шкодуючи сил та снарядів, а потім швидко відступи. Терсеро Крег та його війська у другому містечку зметуть уцілілих роботів.

– Я все зрозумів.

– Ми також посилаємо гіназьких найманців для знищення роботів на другорядних напрямках, – додав Воріан і коротко хмикнув. – Нехай розімнуться, а то засиділися на орбіті, вдаючи, ніби загрожують кораблям машин.

– І ось що ще, – у голосі Ксав'єра зазвучали сталеві ноти, – побережи себе. Твій батько всиновив мене, коли машини вбили моїх батьків. Я не хочу приносити їм погану звістку.

Вирушаючи до місця призначення, Вергіль сподівався, що місцеві жителі нададуть йому привітний прийом. Прибувши на місце, він озирнувся, намагаючись вловити настрій людей. Дзеншіїти, здебільшого селяни та солевари, мовчки стояли біля дверей своїх будинків, не приховуючи невдоволення. На їхніх полях одне за одним приземлялися транспортні судна, звідки висаджувалися солдати армії Джихаду та гіназькі найманці. Інженери, артилеристи та ракетники почали вивантажувати установки, тоді як розвідники розсипалися місцевістю у пошуках вигідних позицій.

Вергіль виступив уперед і заговорив, намагаючись проявляти спокій та дружелюбність:

– Ми не завдамо вам жодної шкоди. Ми прийшли, щоб захистити вас від машин, які йдуть сюди.

Селяни дивилися на нього з упертою недовірою. Один із них, чоловік із похмурим обличчям, сказав:

– Ренгалід сказав, що ми не хочемо вас бачити. Ідіть.

– Мені дуже шкода, але у мене є наказ.

Вергіль послав людей до селища, щоб вони оглянули будинки. Віддаючи накази солдатам, він сказав:

– У жодному разі нічого не чіпати, жодного насильства. Постарайтеся знайти порожні будівлі. Треба якнайменше причиняти незручностей місцевим жителям.

Якась стара слала гучні прокляття на голову воїнів Джихаду. Батьки відводили дітей до будинків і замикали їх за товстими стінами, наче боялись, що інженери Вергіля вкрадуть їх під покровом ночі.

На обличчі похмурого селянина з'явився вираз вимушеної смиренності.

– А якщо ми не захочемо надати вам нічліг?

Вергіль знав, що відповісти.

– Тоді ми поставимо намети. Але ми все-таки дуже сподіваємося на вашу допомогу та вашу гостинність. Коли настане ранок, то ви побачите, що вам загрожує небезпека значно більша, ніж наша поява. Тоді ви будете раді, що ми тут.

Дзеншіїти не виявили захоплення, але й заважати не стали.

Очікувалося, що машини підуть до Дарітса вузьким глибоким каньйоном. Розвідка доповіла, що передові загони роботів вже перебувають на плато, як і передбачав приміро Атрейдес.

Інженери щосили намагалися не залишати слідів своєї роботи. Важкі знаряддя розмістили в порожніх будівлях і замаскували. Вергілю не довелося виганяти селян надвір.

Знайшлося і кілька порожніх будинків, що стояли близько один до одного, де Вергіль розташував на ніч своїх солдатів. Коли Вергіль запитав, що сталося з господарями порожніх будинків, місцеві жителі лише злякано дивилися на нього. Нарешті один бородатий селянин відповів:

– Кілька місяців тому їх викрали работоргівці-тлулакси. Вони забрали всі сім'ї до останньої людини. – Бородач простяг руку в бік кількох покинутих будинків.

– Мені дуже шкода... – Вергіль не знав, що ще сказати.

З настанням темряви він зв'язався з терсером Хонду Крегом, який зайняв друге містечко. Обмінявшись інформацією, вони з'ясували, що обидві засідки готові. Терсеро Крег теж скаржився на негостинність місцевих жителів, але спроб заважати вони також не робили.

Вергіль і його люди були дуже здивовані, коли після останньої інспекції позицій вони раптом побачили групу, що прямувала до них, з кількох місцевих селян, що несли глеки і пляшки. Занепокоївшись, але сподіваючись на краще, Вергіль вийшов уперед. У руках селянина, який розмовляв з ним раніше, був глечик, а жінка, що прийшла разом з чоловіком, дістала з сумки кілька плоских дрібних чашок.

– Сутри Корану наказують нам виявляти гостинність по відношенню до будь-якого, навіть непроханого гостя.

З цими словами селянин хлюпнув у чашку світло-оранжеву рідину.

– Ми не хочемо порушувати традицію.

Вергіль прийняв чашку, а жінка налила напій у чашку чоловіка. Вергіль і дзеншиїт сьорбнули з чашок, дотримуючись звичаю. Рідина виявилася гірким міцним алкогольним напоєм, але офіцер зробив ще один ковток.

Дістали чашки і інші селяни, і всі бійці випили, щоб не образити господарів.

– Ми вам не вороги, – знову почав переконувати місцевих жителів Вергіль. – Ми намагаємося врятувати вас від мислячих машин.

Хоча, як здалося Вергілю, дзеншиїти були зовсім не переконані в цьому, він все ж таки відчув, що зумів домогтися хоча б сумніву.

Після закінчення ритуалу Вергіль наказав своїм солдатам розійтися по будинках і якнайкраще відпочити перед атакою машин, що очікувалася вранці. Біля кожної артилерійської та ракетної установки було виставлено охорону.

Засинаючи, Вергіль думав про Ксав'єра, перед яким він схилявся, як перед героєм. У дитинстві він завжди прагнув у всьому наслідувати старшого брата, мріяв, як і той, стати офіцером армії Джихаду. У сімнадцять років, після трагічної бійні на планеті Еллам, Вергіль переконав батька підписати необхідний дозвіл і записався до армії. Десятки тисяч добровольців, що були охоплені помстою після нових жорстокостей машин, прагнули якнайшвидше кинутися в бій. Незважаючи на протести дружини, Еміль Тантор дозволив синові вступити в армію – частково через розуміння, що якщо він не дозволить, то син втече і так чи інакше досягне свого. Тепер він перебував під невиспущим наглядом і опікою Ксав'єра.

Після навчання Вергіль був направлений на Гіді Прайм, де брав участь у відновленні планети після вигнання звідти машин. Протягом багатьох років старший брат не пускав молодшого на фронт, відправивши його на будівництво меморіалу загиблим героям, які повинні були освятити з дня на день.

На Гіді Прайм Вергіль зустрів і полюбив Шилу, і вони були одружені вже тринадцять років. У сім'ї було троє дітей – сини Еміліо і Джисп та донька Улана.

Але Ксав'єр не міг вічно берегти брата. Вергіль був грамотним і підготовленим офіцером, а потреби армії зажадали нарешті і його участі у бойових діях. Поки що найважчою битвою в його житті було захоплення несоюзної планети Тіндалл. Тоді в результаті масивного та несподіваного контрудару вдалося вирвати змучений війною світ із чіпких обіймів мислячих машин. У цих боях Вергіль відзначився та отримав дві медалі, які відіслав Шилі та дітям.

Тепер же він присягнув собі, що зробить усе, що в його силах, щоб операція увінчалася успіхом. Вони розіб'ють машини і тут, на IV Анбусі, і він, Вергіль Тантор, зробить свій внесок у цю перемогу.

Глибокий сон огорнув його, як чорне непроникне покривало. Пізніше, ближче до ранку, коли машини були вже близько, він, як і решта його бійців, прокинувся від страшної нудоти і слабкості.

Коли чотири балісти армії Джихаду з'явилися над зворотним боком планети, машини висадили черговий десант бойових роботів. Ворог отримав урок з першої спроби зайняти плацдарм. Тепер сили роботів рухалися швидко і вміло, готуючись до ранкового наступу. Батальйони жажливих механічних бійців і бойових транспортерів покотилися до Дарітса, залишаючи пускові установки та підстанції на кожному захопленому кілометрі.

Нижче, в утвореному осадовими породами каньйоні, машин вже очікували високооплачувані гіназькі найманці під керівництвом Зона Норета. Вони бігом пересувалися гребенями гірських відрогів і по усипаних гравієм руслах річок, влаштовуючи на шляху перешкоди. Спрямованими вибухами вони обрушували стрімкі стіни вузьких ущелин, щоб уповільнити просування машин, хоча роботи, володіючи достатньою вогневою міццю, розносили ці завали.

Більшість найманців, однак, розосередилася на плоских рівнинах, на дні висохлих водойм, де вони встановлювали міни для знищення передових загонів роботів. Кожен гіназький найманець був одягнений у спеціальний жилет – генератор захисного поля Голцмана, що оточував бійця невидимим непроникним бар'єром. Роботи покладалися на стрілецьку зброю, на кулі та кристалічні дротики, але поля відбивали ці снаряди. Найманці наважувалися навіть просочуватися до бойових порядків роботів і вступали з ними в рукопашні сутички.

Зон Норет давав кожному бійцю чітку інструкцію.

– Ваша справа – не знищувати ворога, хоча це, звичайно, дуже вітається.

Усміхнувшись, він додавав:

– Ваше завдання – своїми невмілими діями заманити супротивника в пастку і змусити його без оглядки наступати. Дразніть їх, провокуйте, переконайте їх у тому, що місцеві жителі вирішили чинити опір окупації. Ми добре вміємо це робити.

Погано продуманий, неефективний опір мав приспати пильність мислячих машин, змусити їх повірити в те, що людям нічого протиставити

наступу роботів. Вільні бійці Норета мали прикинутися невмілими вояками.

Роботи рвонулися вперед, підганяючись своєю внутрішньою програмою.

Коли перші промені світла з'явилися із-за скельних гребенів, Вергіль, хитаючись, брів уздовж стіни будинку, де провів ніч. Будинок смердів блювотою і випорожненнями. Відчуваючи, що їх зрадили, багато солдатів стогнали, погойдуючись, вибиралися з дому і корчилися від позивів на блювоту, ледве тримаючись на ногах. Вергіль безпорадно моргав очима, не в силах стримати напад кашлю. Місцеві жителі вийшли з будинків, самовдоволено розглядаючи хворих солдатів.

Вергіль насилу видихнув:

– Ви... отруїли нас!

– Це минеться, – відповів бородатий селянин. – Ми ж попереджали вас. Чужаки нам не потрібні. Ми не хочемо брати участь у війні з механічними демонами. Забирайтеся.

Офіцер похитнувся і вхопився за одвірок, щоб зберегти рівновагу.

– Але вранці ви всі загинете! Вони прийшли не до нас, а до вас! Роботи... – Вергіль здригнувся від блювотного позову і раптом зрозумів, що самі селяни прийняли якусь протиотруту чи ліки.

Пролунав сигнал по лінії зв'язку. Вергіль ледве зміг відгукнутися. Командири розосереджених загонів та спостерігачі повідомляли, що передові групи роботів розпочали рух від своїх нових опорних пунктів. Гіназькі найманці вже зайняли позиції вздовж шляху руху машин, щоб точно заманити їх у пастку. Напад машин слід очікувати з хвилини на хвилину.

– Машини йдуть! – хрипко вигукнув Вергіль, намагаючись надихнути своїх людей і вивести їх із заціпеніння. – Всі по місцях!

Не звертаючи більше уваги на місцевих жителів, він повернувся до будинку і почав виштовхувати солдатів на вулицю. Для маскуванню солдати були переодягнені в селянський одяг дзеншіїтів, але тепер він був наскрізь просочений потом і блювотними масами.

– Прокиньтесь! Прийдіть до тям! – Він потягнув одного із хворих солдатів до найближчої закамуюфльованої артилерійської позиції. – На позиції! До знарядь!

З жахливим страхом Вергіль раптом побачив, що бійці охорони в судамах корчаться біля установок. Розхитуючись з боку в бік, наче зламана механічна іграшка, Вергіль побіг, щосили намагаючись не впасти, до найближчого будинку, де розташовувалася пускова ракетна установка, і почав розглядати важку зброю. Підійшов хворий стрілець, і Вергіль спробував увімкнути силову систему установки. Нічого не виходило. Вергіль протер очі, намагаючись позбутися туману, що застилав погляд. Приціл не працював.

Стрілець знову перевірів панель управління, потім відкрив її і видав вигук здивування та люті:

– Хтось порвав усі дроти. Установка знеструмлена.

Раптом до Вергіля дійшло, що такі ж вигуки долинають і з інших будинків, де розташувалися артилеристи та ракетники.

– Нам у спину вдарили люди, яких ми хотіли врятувати! – в безсилій люті вигукнув він.

Ця лють дозволила Вергілю на мить скинути з себе болюче заціпеніння. Вергіль, хитаючись, вийшов надвір і побачив як самовдоволено посміхаються дзеншіїтські селяни.

– Що ви зробили? – закричав, зриваючи голос, офіцер. – Ідіоти, що ви зробили?

«Майбутнє, минуле і сучасне сплетені в тканину, що утворює будь-яку мить часу.»

З «Легенди про Селіма Приборкувача Хробаків». Народна поезія дзенсунітів

Стоячи біля входу у велику племінну печеру, Селім Приборкувач Хробаків дивився на океан дюн Арракіса, що навіював спокій, чекаючи, коли сонце спливе над горизонтом. Він чекав, відчуваючи, як прискорюється його пульс при появі золотистого світла, яке подібно до розплавленого металу виливалося на пустелю – очищаюче і невідворотнє, як його видіння, як його життєва місія.

Селім привітав прийдешній день, вдихнувши на повні груди повітря – таке сухе, що в легенях ніби пролунав тягучий скрип. Він дуже любив

світанок, що приходить одразу після пробудження від сну, повного таємничих мрій та знамень. Світанок найкращий час для виконання великих звершень.

До Селіма нечутно підійшов високий худорлявий чоловік, який завжди знав, де можна знайти вождя на початку дня. У вірного Джафара була міцна щелепа, що виступала вперед, запалі щоки і сині очі з блакитними білками – результат постійного, з року в рік, вживання прянощі. Він мовчки чекав, відчуваючи, що Селім знає про його присутність. Нарешті Селім відвернувся від сонця, що зійшло, і глянув на свого найшановнішого і найвідданішого друга і послідовника.

Джафар простягнув вождеві невелику тарілку.

– Я приніс тобі меланжу на сніданок, Селіме, щоб ти зміг краще проникнути у розум Шаї-Хулуда.

– Ми служимо йому та нашому майбутньому, але ніхто не сміє розуміти потаємні думки Шаї-Хулуда. Ніколи більше не повторюй цього припущення, Джафаре, і ти проживеш довше.

– Як скажеш, Приборкуваче Хробаків.

Селім узяв із тарілки одну вафлю – пряність, змішану з борошном та медом. Очі його також були синього кольору, видаючи пристрасть до прянощів, але священна меланжа підтримувала в ньому енергію життя, дарувала силу навіть у часи великих випробувань та поневірянь. Меланжа відчиняла чудове вікно у всесвіт і посидала Селіму видіння, допомагаючи зрозуміти призначення, обране для нього Буддаллахом. Він і його постійно зростаюча група вигнанців йшли на поклик, сильніший, ніж їхнє нікчемне земне життя.

– Сьогодні вранці буде випробування, – сказав Джафар рівним низьким голосом. Новонароджене сонце освітлило таємні сліди, залишені вночі у піску. – Біонді хоче випробувати себе. Сьогодні він спробує осідлати хробака.

Селім насупився.

– Він ще не готовий.

– Але він наполягає.

– Тоді він загине.

Джафар знизав плечима.

– Отже, він загине. Такою є пустеля.

Селім випустив смиренне зітхання.

– Кожна людина має дивитися в обличчя своїй совісті та своїм випробуванням. Шаї-Хулуд робить лише останній вибір.

Селім відчував ніжні батьківські почуття до Біонді, хоча відчайдушне нетерпіння молодшої людини більше підходило для життя бродяги в міському космопорті Арракіса, ніж до незмінного існування в глибині пустелі. Згодом Біонді міг би стати цінним членом групи Селіма, але якщо юнак не доросте морально до своїх здібностей, він може стати небезпечним для товаришів. Краще розкрити цю слабкість зараз, ніж потім піддати непотрібному ризику життя вірних соратників Селіма.

– Я дивитимуся звідси, – сказав Селім.

Джафар кивнув і зник.

Двадцять шість із лишнім стандартних років минуло з того часу, як Селіма несправедливо звинуватили в крадіжці води зі сховищ племені і його вигнали в пустелю. Колишні друзі Селіма, що повірили наклепам наїба Дхартхи, кидали йому в обличчя камені та образи доти, доки він не втік у підступні дюни, щоб бути з'їденим «демонічним хробаком».

Але Селім був невинний, і Буддаллах вберіг його – і не з простої милості, а для здійснення великої мети.

Коли з'явився хробак, щоб з'їсти свою ймовірну жертву, Селім зумів відкрити секрет їзди на ньому. Шаї-Хулуд відвіз його далеко від селища дзенсунітів до занедбаної випробувальної ботанічної станції, де юнак знайшов їжу, воду та інструменти. Там у Селіма з'явився час зазирнути в себе та усвідомити своє справжнє призначення, свою місію.

З викликаного меланжею видіння, майже потопаючи в густій червоній хмарі, піднятій вибухом прянощі, він зрозумів, що повинен завадити наїбу Дхартхе і його паразитам збирати в пустелі пряність і продавати її чужинцям з інших планет. Протягом багатьох років, діючи поодиночі, він об'їхав безліч таборів здобувачів прянощів і, нападаючи на них, знищував зібрані дзенсунітами прянощі. Він став легендарним і удостоївся титулу «Приборкувач Хробаків».

Через деякий час він почав збирати навколо себе групу вірних.

Джафар був першим. Він прийшов двадцять років тому, зрікшись життя в своєму рідному селі поблизу міста Арракіса, щоб знайти людину, яка вміла керувати велетенськими чудовиськами пустелі. Джафар був уже майже мертвий, коли Селім знайшов його, зневодненого, обпаленого

нешадним сонцем і вмираючого з голоду під надзвичайно ясным небом. Втупивши погляд у худого, підтягнутого чоловіка, що схилювся над ним, Джафар видихнув крізь розтріскані губи, що запеклися, не прохання дати води – він запитав: «Ти – Приборкувач Хробаків?»

До того моменту Селім жив на самоті вже понад п'ять років – він був надто самотній, щоб виконати свою священну місію. Він виходив Джафара і навчив його тому, як можна приборкати та осідлати Шаї-Хулуда. Протягом наступних років вони збирали розрізнені групи обірваних послідовників, чоловіків та жінок, незадоволених надто суворим та несправедливим життям у захованих серед скель колоніях дзенсунітів. Селім розповідав їм про священну місію – припинення збору прянощів, і вони слухали, підкорені його палаючими очима.

Згідно з видінням Селіма, діяльність інопланетних купців і дзенсунітських збирачів прянощів могла вщент потрясти тендітний світ усієї планети. Хоча рамки часу нечіткі і межа його простягається в смутне віддалене майбутнє, все ж таки поширення прянощів по галактиці з часом призведе до вимирання всіх хробаків і до кризи людської цивілізації. Хоча його слова лякали людей, але коли вони бачили, як він гордо їде на гороподібній спині Хробака, то ніхто не наважувався сумніватися в його словах і в його вірі.

Але навіть я не розумію Шаї-Хулуда... Старця Пустелі.

Будучи молодим сиротою, вигнаним із племені, Селім ніколи не хотів бути вождем. Але тепер, після кількох десятиліть життя, коли в нього з'явилося власне знання, коли йому доводилося приймати рішення за групу своїх послідовників, які залежали від нього та його науки виживати, Селім Приборкувач Хробаків перетворився на впевненого в собі розумного керівника, який увірував у міф про свою непогрішність, переконаного, що він справді є демоном пустелі. Але, незважаючи на те, що Селім присвятив своє життя порятунку хробаків, він не очікував, що примхливий Шаї-Хулуд висловлюватиме йому за це свою вдячність.

Несподівано в печеру з великим шумом повернувся Джафар. Селім відвернувся від вікна і побачив, що друг привів із собою нового прибульця. То була жінка. Схудла, вкрита густим пилом, але в її виразних очах був помітний зухвалий виклик. Коротко острижене каштанове волосся потьмяніло від пилу і піску. Щоки нижче очей згоріли від сонця, але вище не було навіть засмаги – жінці вистачило розуму закритися покривалом від

нестерпної спеки пустелі. Білуватий, схожий на півмісяць шрам виднівся над лівою бровою, підкреслюючи дикувату красу молодої жінки.

– Дивись, що ми знайшли в пустелі, Селіме.

Джафар стояв, як завжди, високий, нерухомий і безпристрасний, але Селім уловив у його синіх від меланжі очах проблеск сміху.

Жінка відійшла від дивного високого чоловіка, ніби бажаючи показати цим, що не потребує його заступництва.

– Мене звати Марха. Я йшла одна, щоб знайти тебе. – Обличчя її спалахнуло від невпевненості та благоговіння і стало зовсім юним. – Для мене велика честь зустрітися з тобою, Селіме Приборкуваче Хробаків.

Вона підвела очі, піднявши підборіддя. Великі очі, масивні риси обличчя – схудлого та брудного – говорили про сильний характер.

– Ти ще зовсім дитина. У нас робота важка, від тебе буде мало користі. Чому ти залишила свій народ?

– Тому що всі вони дурні, – відрізала дівчина.

– Багато людей виявляються дурнями, коли пізнаєш їх ближче.

– Але не я. Я прийшла до вас.

Селім здивовано підняв брову.

– Подивимося. – З цими словами він обернувся до Джафара: – Де ви її знайшли? Як близько вона підійшла до нас?

– Ми зловили її біля Голкової скелі. Вона розташувалася там, не знаючи, що ми за нею спостерігаємо.

– Я б все одно вас побачила, – вперто промовила дівчина.

Голкова скеля була розташована дуже близько до селища. Хоча це справило враження на Селіма, він не показав цього.

– І ти вижила у пустелі одна? Чи далеко звідси твоє село?

– У восьми днях шляху. У мене були їжа та вода, і я ловила ящірок.

– Ти хочеш сказати, що вкрала в селі їжу та воду.

– Я їх заробила.

– Сумніваюся, що ваш наїб з цим погодиться. Тож навряд чи твій народ прийме тебе назад.

Очі Мархи спалахнули.

– Так, навряд. Я втекла з села наїба Дхартхи, як і ти сам багато років тому.

Селім застиг на місці від несподіванки і почав уважно роздивлятися дівчину.

– Він все ще тримає все плем'я у кулаку?

– Він навчає нас, що ти лиходій, злодій та руйнівник.

Селім сухо й невесело посміхнувся.

– Краще б у дзеркало глянув. Своєю підлістю він зробив себе моїм найлютішим ворогом на все життя.

Марха мала втомлений вигляд. Було видно, що її мучить спрага, але вона не скаржилася і не просила притулку. Помацавши рукою під коміром своєї накидки, вона витягла звідти дротяне кільце з нанизаними на нього металевими жетонами.

– Жетони прянощів, отримані від інопланетних купців. Наїб Дхартха посилає нас працювати в піски, зішкрібати пряність, збирати її для доставки торговцям, друзям наїба в Арракісі. Я вже три роки тому вступила у шлюбний вік, але жодна дзенсунітська жінка – як і чоловік – не можуть вступити у шлюб, доки не назбирають п'ятдесят таких жетонів. Ось так наїб Дхартха вимірює наше служіння племені.

Селім насупився, торкнувся жетонів і поклав їх назад, на комір накидки.

– Він охоплений жадібністю та хибною надією на легке життя.

З цими словами Селім відвернувся і глянув на пустелю. Примружившись від яскравого світла, він розглядав чотири людські постаті, що вийшли з нижніх печер. Люди йшли у відкриту пустелю, одягнені в камуфляжні куртки та накидки, обличчя були обгорнуті тканиною для запобігання втраті вологи.

Найменшим був Біонді, який був готовий до випробування. Марха подивилась на Селіма з нерозумінням, а потім на його друга. Джафар почав пояснювати:

– Селім Приборкувач Хробаків отримує звістки від Шаї-Хулуда. Бог послав нас припинити насильство над пустелею, зупинити збирання прянощів, зупинити торгівлю, яка може направити історію катастрофічним шляхом. Це величезне, майже непосильне завдання для нашої маленької громади. Збираючи меланжу, ти також допомагала нашим ворогам.

Молода жінка зухвало похитала головою.

– Залишивши їх, я допомогла вашій справі.

Селім, обернувшись, перевів погляд з її шраму на очі, що виражали цілеспрямованість. Він побачив у них рішучість, але не міг судити про справжні мотиви жінки.

– Навіщо ти прийшла сюди, у світ тяжкої праці і поневірянь, а не втекла в Арракіс, щоб знайти роботу на купецькому кораблі?

Здавалося, дівчину здивувало питання.

– А як ти гадаєш, чому?

– Тому що ти довіряєш чужоземцям не більше, ніж своєму власному вождеві.

Вона знову швидко підняла підборіддя.

– Я хочу навчитися їздити на хробаках. Тільки ти можеш навчити мене цього.

– Чому я маю це зробити?

Бажання дівчини пересилило невпевненість.

– Я думала, що якщо я зможу знайти сама ваш притулок у пустелі, то ви приймете мене.

Селім вигнув брову.

– Це лише перший етап.

– Найлегший, – додав Джафар.

– Кожному кроку свій час, Мархо. Поки що ти все зробила добре. Небагатьом вдається так близько підібратися до Голкової скелі до того, як їх виявлять наші спостерігачі. Деяких ми відправляємо додому, забезпечивши їх водою та їжею на дорогу. Є й такі, що безнадійно блукають пісками і вмирають, навіть не знаючи, що ми дивимося на них.

– Ви байдуже дивитеся, як вони гинуть?

Джафар знизав плечима.

– Це пустеля. Ті, хто не можуть тут вижити – не принесуть жодної користі.

– Я можу бути корисною. Я вмію добре володіти ножем... у сутичках я вбила одного супротивника і поранила іншого. – Вона торкнулася пальцем шраму над бровою. – Цей удар мені завдав один чоловік у космопорті. Він

намагався мене зґвалтувати. Я ж зробила йому шрам від одного краю живота до іншого.

Селім витяг з-під накидки молочно-білий кристалічний кинджал і підняв його так, щоб жінка його бачила.

– Ті, хто осіддали хробака, носять такі кинджали, вони зроблені у формі священного зуба Шаї-Хулуда.

Від захоплення очі Мархи спалахнули.

– Ах, що я могла б зробити, якби я мала таку чудову зброю!

Джафар засміявся.

– Багато хто б хотів мати його, але такий кинджал треба заслужити.

– Що треба для цього зробити?

Почувши ритмічний барабанний бій у пустелі, Селім повернувся до вікна.

– Перш ніж приймати таке важливе рішення, дівчинко, подивися, що очікує тебе на цьому шляху.

– Мене звати Марха. Я вже давно виросла.

Для юних сільських жителів Арракісу Селім був легендарною фігурою, безстрашним героєм. Багато хто намагався наслідувати його і стати приборкувачами хробаків, хоча він завжди намагався відмовити їх, попереджаючи про небезпеку. Сам Селім, коли йому з'явилося видіння від Буддаллаха, не мав іншого вибору. Але у юнаків він був.

Але рідко хто з них слухав мудрих порад. Вони плекали нездійсненні надії, сповнюючись самовпевненістю, що зазвичай і призводило їх до загибелі. Але ті, хто виживав, отримували найбільший урок на все життя.

Над гребенями дюн гулко віддавалось відлуння ритмічних ударів. Майже всі спостерігачі залишили піски, сховавшись у надійному притулку у скелях. Біонді, залишившись на самоті, сидів на гребені дюни, обраної ним для випробування. У нього було все необхідне: костюм, що дистилює воду, спеціально розроблений Селімом і його послідовниками для далеких подорожей у відкритій пустелі. І палиці, гаки та мотузка, затиснута між колін. Він уперто бив у барабан, закликаючи хробака.

Марха зробила крок уперед і стала поруч із Селімом, ніби не могла до кінця повірити в те, що стоїть поруч із легендарним героєм, про якого в пустелі складають міфи.

– Хробак прийде? І ця людина поїде на ньому?

– Подивимося, як це йому вдасться, – відповів Селім. – Але Шаї-Хулуд прийде. Він завжди приходить.

Селім першим помітив ознаки наближення хробака і вказав на них молодій жінці. За чверть століття він забув уже, скільки разів викликав хробака, залазив на його вкриту твердими кільцями спину і спрямовував це чудовисько туди, куди хотів.

Біонді вже двічі їздив на хробаку, але обидва рази у супроводі інструктора, який робив за нього все необхідне. Юнак теж робив усе правильно, але ще багато чого не вмів. Йому дуже допоміг хоча б ще один місяць навчань.

Селім сподівався, що йому не доведеться втрачати ще одного послідовника, але, як би там не було, доля Біонді була тепер лише у його власних руках.

Новачок бив у барабан набагато довше, ніж потрібно. Він не помітив наближення хробака вчасно і побачив його, тільки подивившись на схід і побачивши мерехтливі хвилі, що пробігали пісками. Він зібрав спорядження і став на ноги, випадково вдаривши барабан, який від поштовху покотився вниз схилом дюни.

Біля підніжжя барабан стукнувся об камінь і видав різкий вібруючий звук. Хробак, який наближався, злегка змінив напрям, і Біонді довелося різко повернутися, щоб в останній момент стати в необхідне положення. Піщаний хробак виринув на поверхню зовсім несподівано, піднявши клуби пилу та приминаючи дюни.

Селім, як заворожений, дивився на це величне видовище, благоговійно шепочучи ім'я Шаї-Хулуда.

Біонді, що здавався звідси крихітною фігуркою поряд з чудовиськом, що наближалось, приготував спорядження і чекав, напружуючи м'язи.

Марха, охоплена інстинктивним страхом, відсахнулася від вікна, але Селім, стиснувши її плече, змусив жінку дивитися.

В останній момент у Біонді не витримали нерви. Замість того, щоб залишатися на місці, він кинувся тікати. Але жодна людина не може обігнати Шаї-Хулуда у пісках.

Хробак заковтнув свою жертву разом з масою піску та дрібного пилу. Селім ледве встигнув розглянути маленьку людську фігурку, що зникала в бездонній пащі хробака.

Марха від жаху застигла на місці. Джафар похитав головою та опустив голову на знак сумного розчарування.

Селім похитав головою, як мудрець, який за розумом набагато старший за свої роки.

– Шаї-Хулуд визнав претендента негідним. – З цими словами він обернувся до Мархи. – Тепер ти бачила небезпеку. Чи не буде тобі краще повернутися в село і вимолити прощення у наїба Дхартхи?

– Навпаки, мені здається, що в тебе звільнилося місце для нового послідовника. – Вона пильно поглянула на дюни. – Я все одно хочу навчитися їздити на хробаку.

«Стійкість. Віра. Терпіння. Надія. Ось ключові слова нашого існування.»

Молитва дзенсунітів

Дорогі, але безглузді будівельні роботи на Поритріні вимагали величезної праці та непомірної кількості робочої сили, тобто рабів.

Ісмаїл знемагав у диму, іскрах, нестерпній спеці та неперервному гуркоті ливарного цеху верфі. Разом з іншими рабами, промоклий від поту, вимазаний у сажі та машинному маслі, він робив свою роботу, намагаючись не привертати до себе непотрібної уваги. Такий був спосіб виживання, засвоєний дзенсунітами, спосіб більш-менш комфортно почуватися під гнітом поритрінських рабовласників.

Вечорами, повернувшись до бараків буддисламських рабів, Ісмаїл промовляв молитви і спонукав своїх побратимів не втрачати віру. Він виявився найбільш вченим дзенсунітом серед усіх, пам'ятав найбільше сутр і притч. В результаті товариші дивилися на нього як на свого духовного наставника, хоча сам собі він здавався заблукалим.

У душі Ісмаїл твердо знав, що настане день, коли їхнє рабство закінчиться, але тепер у нього не було впевненості, що це станеться за його життя. Йому вже тридцять чотири роки. Скільки можна чекати, коли Бог звільнить свій народ?

Зрештою, можливо, Алїїд мав рацію...

Ісмаїл заплющив очі, прочитав коротку молитву і відразу повернувся до роботи. У повітрі висів гуркіт металу та шипіння лазерних зварювальних апаратів.

На південь від столиці країни, Старди, річка Ісана розгалужувалась на численні рукави дельти, утворюючи острови, розділені глибокими судноплавними каналами. Баржі везли руду з далеких північних шахт на південь до промислових центрів.

В останні півроку на пропозицію приміро армії Джихаду Воріана Атрейдеса савант Тіо Голцман з дозволу лорда Ніко Бладда зосередив під своїм керівництвом величезну масу рабів, зібраних з усього континенту. Повномасштабний проект вимагав мобілізації всіх трудових ресурсів Поритріна. Більше тисячі робітників було кинуте до промислової острівної зони. Заводи, випускаючи сморід і гуркіт, переробляли сировину у величезні деталі зорельотів, у корпуси та двигуни, які піднімали у відкритий космос і збирали з них нові бойові кораблі.

Рабам ніхто нічого не пояснював. Кожен із них виконував своє завдання подібно до робочої мурашки, а наглядачі з високих майданчиків спостерігали за правильною роботою людського мурашника.

Для Ісмаїла це була просто чергова брудна та важка робота. За минулі п'ять років йому довелося попрацювати на плантаціях тростини, в шахтах і на заводах у Старді і за її межами. Фанатичні дзеншіїти і менш радикальні дзенсуніти невпинно працювали, поки їх підганяли господарі, заради задоволення зростаючих потреб галактичної війни Серени Батлер.

Коли Ісмаїл був ще хлопчиком, на його рідне село на планеті Хармонтеп напали работоргівці. Вони викрадали здорових дзенсунітів, щоб потім змусити їх працювати на планетах Ліги, де дозволялося рабство. За двадцять років Поритрін став для Ісмаїла батьківщиною – настільки ж домом, наскільки і в'язницею. Тут пролетіла більша частина його життя.

Оскільки Ісмаїл не виявляв непокори, то після досягнення повноліття йому дозволили взяти дружину. Зрештою, поритрінські рабовласники бажали збереження та примноження свого живого багатства. Статистика

показувала, що одружені раби трудяться старанніше і ними легше управляти. Озза була міцною жінкою зі жвавим характером, і Ісмаїл її полюбив. Вона подарувала йому двох доньок – Хамаль, тринадцяти років, та молодшу Фаліну, якій було одинадцять. Звичайно, батьки не належали самі собі, але принаймні за всі ці роки їх жодного разу не розлучили під час переводів на інші роботи та інші місцевості. Ісмаїл і сам не знав, чи це було ознакою благовоління господарів за хорошу роботу чи це було випадково.

Ось тепер він тут, у безрадісному і похмурому цеху, який через руді іскри і сліпуче сяйво білого гарячого металу, що розбризкувався, здавався схожим на пекло буддизмських сутр. Шипіння сірчаного диму, повітря, просочене пилом металу та обпалених руд, змушували рабів замотувати роти почорнілими ганчірками, щоб хоч якось дихати.

Скосивши очі, Ісмаїл побачив поруч спітніле, вічно зле і незадоволене обличчя свого друга дитинства Аліїда, якого Ісмаїл лише нещодавно після довгої перерви зустрів тут, на верфі. У присутності зухвалого Аліїда Ісмаїлу було незатишно, неспокійно, але давня дружба – це була одна з небагатьох ниток, за яку могли триматися раби.

Ще в дитинстві Аліїд вічно вплутувався в історії, порушуючи правила, ламаючи речі і влаштовуючи дрібні капості. Ісмаїл був його другом і разом з Аліїдом терпів покарання та переводи на важчу роботу. Коли вони стали підлітками, їх розлучили, і вони не бачилися майже вісімнадцять років.

Але грандіозний проект Тіо Голцмана в ливарних та ковальських цехах зібрав безліч рабів, і Ісмаїл знову зустрівся з Аліїдом.

Зараз у дикому гуркоті молотів і в шипінні електродів Ісмаїл вів зварювальний апарат уздовж шва, що з'єднував пластини корпусу. За минулі роки м'язи Ісмаїла стали потужними, як, втім, і у Аліїда. Одягнений він був у брудне лахміття, але худі щоки, підборіддя та шию ретельно голив. У Аліїда довге чорне волосся скріплювалося застібкою в хвіст. І густа чорна борода в нього була точно як у Бела Моулая, який намагався підняти рабів на повстання, коли обидва вони були ще хлопчиками.

Ісмаїл підійшов до друга і допоміг йому встановити на місце важкий металевий лист. Аліїд увімкнув апарат раніше, ніж Ісмаїл встиг перевірити правильність з'єднання. Аліїд знав, що працює недбало, але поритрінські аристократи та наглядачі ніколи не карали і навіть не ляляли рабів за таку роботу. Над планетою, у відкритому космосі, незважаючи ні на що, продовжували збирати все нові і нові зорельоти. Десятки бойових

кораблів, що містили багато зброї, тіснилися на орбіті, як мисливські пси, готові зірватися з повідця.

– Ти взагалі дотримуєшся технічних стандартів? – обережно запитав Ісмаїл. – Через нещільний шов можуть загинути тисячі людей.

Аліїда це не зачепило анітрохи – він продовжував водити апарат над металом. Потім зірвав з лица брудну прокопчену пов'язку і Ісмаїл побачив його злісну усмішку.

– Я вибачусь перед ними, почувши їхній стогін з пекла, куди відправляться усі злі люди. І взагалі, якщо вони не перевіряють компоненти на орбіті, то нехай дихають вакуумом.

Ісмаїл зберігав відносно стабільне місце роботи і довгий час виконував одні й ті ж доручення, отримуючи можливість сьорбнути трохи щастя у своєму сімейному житті, Аліїда ж переводили з місця на місце десятки разів. Перекрикуючи гуркіт цеху, Аліїд розповів Ісмаїлу про свою палко кохану дружину і про маленького сина, якого він тепер ледве пам'ятав. Десять років тому наглядач упіймав Аліїда, коли той сипав сіль у паливний бак дробильної машини. В якості покарання його перевели на роботи в іншу півкулю Поритріна.

З того часу Аліїд жодного разу не бачив своєї дружини і жодного разу не тримав на руках сина. Немає нічого дивного, що він сповнився гіркотою та злобою. Але хоча Аліїд розумів, що він сам накликав на себе нещастя, він не хотів чути умовлянь Ісмаїла. Для нього в усьому був винен виключно народ Поритріна. Чому, власне, його, Аліїда, має цікавити доля екіпажів цих кораблів?

Дивно, що й майстрів із наглядачами якість начебто теж не дуже цікавила. Начебто важливо, щоб кораблі збиралися швидко, і байдуже, чи будуть вони працездатними. Або безпечними.

Ісмаїл повернувся до роботи. Не варто вникати в деталі та проблеми, які можуть викликати гнів у наглядачів. Нескінченні години і роки рабства легше переносяться, якщо свої справжні почуття і думки ховатимеш глибоко в душі. Ночами, читаючи сутри своїм товаришам дзенсунітам, він згадував життя на Хармонтепі, згадував, як його дід, майже співаючи, читав ті самі сутри Писання...

Раптом пролунав удар гонгу, що зазвичай сповіщав про закінчення роботи, в галасливому цеху стало світліше – включили потужніше світло. Останні іскри, як руді зірочки, впали на підлогу, а машини на блоках були

підтягнуті до стелі. Слова з гучномовців лунко і нерозбірливо віддавалися у величезному цеху. Уздовж периметра цеху по бічним галереям пройшли одягнені у форму наглядачі, розставляючи рабів по місцях.

— Лорд Ніко Бладд дарує всім людям Поритріна, навіть рабам, цю годину спокою та споглядання для того, щоб згадати славу перемогу цивілізації над варварством та порядку над хаосом.

Шипіння та гуркіт в очисних та складальних цехах поступово стихли. Раби припинили розмови і напружено вдивлялись в гучномовці. Наглядачі стояли на високих платформах, стежачи за тим, щоб раби уважно слухали, що їм скажуть.

Тепер з динаміків пролунав чіткіший запис промови лорда Бладда.

— Двадцять чотири роки тому мої славні драгуни поклали край розгубленому і протизаконному заколоту злочинця Бела Моулая. Ця людина збентежила розум наших працьовитих рабів, спокусила їх шаленими обіцянками, заманивши їх у безнадійну, безглузду битву. На щастя, наша цивілізація виявилася в змозі відновити владу та правління закону.

Сьогодні виповнюється чергова річниця страти цього шаленого лиходія. Ми святкуємо тріумф поритрінського товариства та Ліги Благородних. Всі ми, незважаючи на відмінності, повинні залишити чвари заради боротьби проти спільного ворога – мислячих машин.

Обличчя Аліїда спотворилося, він ледве стримував спалах люті. Ісмаїл розумів, що в ці хвилини думає його друг. Буддисламські раби, працюючи у військовій промисловості, робили свій внесок у збройну боротьбу з Омніусом. Однак для бранців як поритрінські рабовласники, так і машини були однаково демонами, хоча й різного сорту.

— Сьогодні ми запрошуємо кожного поритрінського громадянина взяти участь у банкетах та святах. З плотів на річці запускатимуть феєрверки. Раби теж зможуть насолодитися цим видовищем, але за умови, що вони не залишатимуть свої квартали. Спільна праця, об'єднання наших зусиль гарантують перемогу Поритріна над Омніусом та свободу від мислячих машин. Нехай ніхто не сміє забувати про могутність людського роду.

Промова закінчилася, і наглядачі шалено зааплодували, проте раби висловлювали свою радість дуже стримано. Аліїд став ще більш похмурим, і насунув на обличчя чорну пов'язку. Ісмаїл сумнівався, що

безтурботні наглядачі встигли вловити за чорною бородою і маскою погляд, сповнений лютої ненависті.

Настала ніч, і раби повернулися до бараків, розташованих у болотистій дельті річки. Лорд Бладд розпочав свою марнотратну та розкішну святкову виставу. У небо злетіли сотні феєрверків. Над водою лунали звуки святкової гучної музики. Хоча Ісмаїл прожив на Поритріні вже понад двадцять років, звуки чужої музики різали вухо, коли він сидів у своїй кімнатці з Оззою та двома доньками.

Поритрінські аристократи зовні сповідували терпиму буколічну навахристиянську релігію, але їхня віра не мала жодного відношення до їхніх світських справ. Вони справляли свята і виконували релігійні обряди, але вищий клас Поритріна неспроможний був довести своїми вчинками істинність своєї віри. Століттями економіка планети ґрунтувалася на рабській праці – з тих пір, коли жителі планети відкинули складну технологію, відмовившись від усього, що могло нагадувати мислячі машини.

Раби вміли насолоджуватися кожним щасливим моментом, кожним добрим спогадом. Хамаль і Фаліна були зачаровані святковим видовищем, але сам Ісмаїл мовчки сидів поруч із дружиною, занурений у свої невеселі думки. Свято нагадувало йому, як двадцять років тому драгуни в роззолочених мундирах втопили повстання в крові. Лорд Бладд розпорядився, щоб усі раби дивилися страту, і Ісмаїл з Аліїдом разом з іншими бачили, як кати роздягнули Бела Моулая догола і розрубали його на частини. Повстання вселило в рабів надію, але загибель непокірного вождя зламала їхній дух і залишила рану, що не гоїться, в серцях.

Пізніше Ісмаїл з іншими рабами зібралися разом, щоб вшанувати пам'ять загиблого Бела Моулая. Прийшов і Аліїд, бажаючи побути в компанії свого друга Ісмаїла і розділити з ним пам'ять про трагічні події, що залишили незабутній слід в пам'яті їхнього дитинства.

Аліїд стояв поруч з Оззою, переступаючи з ноги на ногу, поки Ісмаїл читав знайомі сутри з обіцянкою раю та свободи. Раби не помічали далеких звуків музики, гарматних пострілів та звуків феєрверку. Нарешті Ісмаїл звернувся до слухачів зі словами, які він повторював дуже часто – мабуть, навіть надто часто:

– Бог обіцяє, що настане день, коли наш народ стане вільним.

У темних очах Аліїда палала невидима лісова пожежа. Голос його був тихий, але ясний, і цей голос змусив Ісмаїла зіщулитись від погрози в словах друга:

– Я клянусь вам – настане день нашої помсти.

«Винахід – це вид мистецтва.»

Тіо Голцман. Промова на церемонії вручення медалі за доблесть

Поки на Поритріні у швидкому темпі будувалися ескадри нових бойових кораблів, савант Голцман працював на Салусі Секундус. Легендарний винахідник стояв посеред лабораторії в одній із найбільш секретних зон, нетерпляче поплескував себе по стегну і невдоволено хмурився. То була маска, яку він одягав, коли хотів показати оточуючим, що він зайнятий важливою справою.

Цю урядову будівлю за броньованими стінами та дротом високої напруги, що жила незалежно від електромережі Зимії, можна було вважати абсолютно безпечною. Теоретично, заручник Омніус був повністю ізольований.

Але сама лабораторія була влаштована зовсім не так, як би хотілося Голцману. Він хотів би мати власні діагностичні інструменти, аналітичні системи, а найголовніше своїх рабів, щоб було кого звинуватити, якщо роботу спіткає невдача. Маленького зросту, літній чоловічок із сивою бородою, яким був тепер Голцман, дуже пишався своєю здатністю розпоряджатися наявними ресурсами. Савант був на сто відсотків впевнений, що може давати військовим вченим армії Джихаду дуже цінні поради. Якщо не вистачало слів, Голцман міг би направити розробку своїм численним помічникам на Поритріні, які завжди вміли справити на нього враження.

Через прозорі непроникні бар'єри безпеки за кожним рухом Голцмана стежили державні офіційні спостерігачі, серед яких була і когітор Квіна. Її знову забрали з усамітнення в Місті Інтроекції, відірвавши від тихих роздумів. Навіть крізь захисні бар'єри Голцман майже фізично відчував гнів та страх спостерігачів.

Перед вченим плавала в повітрі блискуча срібляста гель-сфера, що оберталася в невидимому підтримуючому полі. Це втілення всесвітнього розуму було зараз у повній владі Голцмана. Колись він відчував сильний страх від такої зловісної близькості, але тепер найбільший ворог роду людського виглядав справжньою дрібницею, дитячою іграшкою. Вся сфера могла легко поміститися на долоні.

Гель-сфера містила повну копію комп'ютерного всесвітнього розуму, хоч і трохи модифіковану. Під час атомного бомбардування Землі на самому початку Джихаду Воріан Атрейдес зумів перехопити корабель противника, що покидав Землю, з цією оновленою копією. Протягом багатьох років цей «полонений» Ліги давав можливість дізнаватися плани та дії мислячих машин.

Програма всесвітнього комп'ютерного розуму була скопійована, розділена та досліджена досвідченими кібернетиками Ліги. Спочатку було вирішено, що дані підозрілі, можливо, навіть навмисно спотворені Омніусом, хоча передбачалося, що такий обман неможливий для комп'ютерного розуму.

Армія Джихаду провела кілька військових операцій, виходячи з даних, отриманих з копії всесвітнього розуму. Коли почався наступ на хмарній планеті Бела Тегез, всі подробиці системи оборони Омніуса були отримані від полоненої копії. Однак тоді цей наступ закінчився не зовсім успішно.

Тепер, через двадцять три роки, протягом яких копія не модернізувалася, розвіддані, що містилися в ній, сильно застаріли. Полонена копія Омніуса не попередила про напад роботів на Зимію – хоча цей другий напад було успішно відбито приєднаном Ксав'єром Гарконненом, – як і не дала жодних відомостей про підготовку нальоту на Хонру, де роботи влаштували бійню серед беззахисних колоністів. Однак ця копія всесвітнього розуму була все ж таки корисною.

Задумливо погладжуючи густу гриву волосся, Голцман уважно розглядав сріблясту кулю, що оберталася в повітрі. Незважаючи на всі її недоліки, цей екземпляр все ж таки може давати нам відповіді. Потрібно просто правильно їх інтерпретувати.

– Еразмус часто хвалив нескінченну глибину та невичерпність творчих здібностей людини, – говорив із вбудованого у сферу гучномовця стомлений синтезований голос, – але твоє розслідування стало просто нудним. Невже за всі ці роки ти не одержав від мене все, що твій дрібний розум виявився здатним зрозуміти?

Голцман сунув руку в кишеню білого робочого халату.

– Я прийшов не розважати тебе, Омніусе. Зовсім ні.

Вчений спілкувався з цією копією Омніуса багато років, але ніколи раніше це спілкування не було таким інтенсивним. Щоправда, протягом останніх тижнів всі зусилля виявилися марними, жодного прориву не намічалось, незважаючи на минулі успіхи Голцмана. Він щиро сподівався, що не загнав себе в куток, обіцяючи виправдати покладені на нього нереальні надії.

Він згадав, як усе починалося. Чверть століття тому він взяв на роботу юний талант – Норму Ценву. Низькоросла і негарна дівчинка п'ятнадцяти років, якою вона була тоді, Норма здавалася гидким каченям порівняно з вражаюче красивою матір'ю, всемогутньою россакською чаклункою. Однак Голцман не полінувався почитати роботи дівчини і зрозумів, що вона має неабиякий науковий потенціал.

Норма не розчарувала вченого. Принаймні спочатку. Вона дуже старанно працювала, видаючи проекти та схеми – одна химерніша за іншу. Високоєфективні комбіновані захисні поля, що оточували цілі планети, були його винаходом, але Норма запропонувала проект портативних полів, які з успіхом застосовували в наступальних операціях проти Синхронізованих Світів. Рівняння полів Голцмана Норма застосувала також для створення підвісних платформ, що широко застосовуються нині, і для плаваючих світильників, які ніколи не втрачали яскравості. Але це були кумедні іграшки, дрібниці – хоч і дуже популярні та прибуткові.

У той же час Голцман і його патрон та благодійник лорд Ніко Бладд розробили та впровадили у виробництво комерційні індивідуальні захисні поля, які приносили дохід Поритріну з тією швидкістю, з якою кораблі Ліги могли доставити повідомлення про переказ грошей з рахунків Центрального банку. На жаль, комерційна експлуатація плаваючих світильників вислизнула з їхніх рук. Норма Ценва просто передала технологію своєму другові Аврелію Венпорту, який виробляв їх на своїх підприємствах «Вен-Кі» та самостійно продавав.

Однак підвісні платформи та плаваючі світильники наївної жінки були розроблені нею, коли вона працювала під його керівництвом та використовувала виведені ним рівняння. Лорд Бладд вже надіслав скаргу до Суду Ліги з вимогою передачі доходів, які корпорація «Вен-Кі» отримала від незаконного використання технології Голцмана. Сумнівів у виграші майбутнього процесу він не мав.

Тепер, дивлячись на сріблясту сферу, що плавала в повітрі, немов чарівник, який намагається розгадати заклання, Голцман думав, що б стала робити Норма Ценва, якби вона опинилась зараз тут. Ігноруючи його поради, Норма витратила багато років на перетворення великого масиву рівнянь, виведених нею у процесі своєї роботи. Вона не вдавалась в подробиці і не пояснювала саванту суть своїх математичних пошуків, вважаючи, мабуть, що вчений не здатний їх зрозуміти. Таке відношення до себе його дратувало, але Голцман все ж таки скористався цими рівняннями. Незважаючи на певний внесок у військові зусилля, Норма все ж таки зосередилася на якихось другорядних напрямках; коротше, вона стала непотрібним тягарем для Тіо Голцмана.

Виявивши неабияке терпіння, савант зрештою звільнився від чарів, якими колись обплутала його Норма Ценва. Він поступово, відповідно до обставин і маючи досить обмежений вибір, почав звільняти Норму від участі у багатьох інших проектах і почав шукати собі інших помічників – молодих винахідників, які прагнули зробити велике революційне відкриття. Тепер Тіо Голцман віддавав перевагу цій старанній, амбітній, але водночас вельми лояльній інтелектуальній команді. Голцман виселив Ценву зі своєї головної лабораторії у вежі, перемістивши до віддалених лабораторій поблизу доків. Здавалося, сама Норма не надала цьому жодного значення.

Але зараз саванту було б дуже цікаво, чи змогла б Норма сказати щось цінне стосовно Омніуса.

Гель-сфера виглядала як металева планета, що оберталася в повітрі та відбивала штучне світло. Численні нитки інформації, що містилися у всесвітньому розумі, розходилися в неймовірній кількості напрямів, а неймовірно складний розум штучного інтелекту не піддавався повноцінному дослідженню.

Але великому Тіо Голцману треба було любим способом домогтися хоч якогось результату. Будь-якою ціною, так чи інакше.

Усміхнувшись, він витяг із кишені мініатюрний передавач. Відкриття ховається тут, на глибшому рівні. Я переконаний у цьому.

– Це лише слабкий імпульс мого комбінаторного генератора. Але я знаю, що для твоїх контурів та ланцюгів він може стати катастрофічним. Можливо, це примусить тебе розповідати більше інформації.

– Я зрозумів тебе. Еразмус говорив мені і про те, що люди дуже схильні до тортур.

У синтезованому голосі раптом залунали перешкоди. З відсіку спостерігачів пролунав інший голос, голос посередника когітора Квіни, який говорив від її імені:

– Це може призвести до непоправних ушкоджень, саванте Голцмане.

– Але це може дати нам дуже важливі відповіді, – уперто парирував вчений. – Після всіх цих безплідних років настав час піддати Омніуса справжньому випробуванню. Що ми втратимо при цьому?

– Це надто небезпечно, – втрутився у розмову один із спостерігачів, підвівшись зі свого стільця. – Ми так і не змогли відтворити саму сферу, тож це єдина...

– Не заважайте мені працювати! У вас тут немає влади!

Як умову своєї участі у роботі Тіо Голцман обговорив те, що він не буде нікому підзвітний, включаючи і когітора Квіну. Але спостерігачі, особливо неосвічені та забобонні політики, що дихали йому в потилицю, неймовірно дратували вченого. Він хотів би подати їм письмовий звіт про роботу, який міг би написати, як йому заманеться. Однак Голцман сподівався все ж таки добитися чогось від всесвітнього розуму, перевірити правильність деяких своїх ідей.

– Мене вже докладно досліджували й допитували, – заговорив Омніус вкрадливим тоном. – Я вважаю, що військові відомості ви застосували з великою для себе користю – це стосується дислокації флотів та стратегії кімеків.

– Все це вже настільки застаріло, що не може представляти нам ніякого практичного інтересу, – збрехав Голцман.

Насправді армія Джихаду в перші роки після захоплення сфери провела кілька успішних раптових рейдів на планети Омніуса, користуючись інформацією, що була закладена в гель-сфері. Тоді здавалося, що машини у своїх військових операціях цілком передбачувані, вони постійно використовують старі методи ведення війни, пересуваються по одних і тих же галактичних маршрутах, а при наступі та відступі користуються одними й тими самими тактичними прийомами.

Флоти машин наступали і відступали виходячи з опрацювання ймовірностей тих чи інших результатів – опрацювання, яке виконували бортові комп'ютерні системи. Завдання вождів Джихаду зводилося, по суті, до простого обчислення ймовірності тих чи інших дій роботів. Влаштувалася засідка, яка мала показати машинам уявну слабкість

оборони людей, роботів заманювали в пастку, а потім, у потрібний момент, ця пастка вибухала вогнем, знищуючи роботів. У такий спосіб було знищено багато машинних флотів.

Однак, після перших успіхів армії Джихаду, мислячі машини почали «прогнозувати», що їх обдурять, і дурити їх стало набагато важче. Останні сім років інформація Омніуса поступово втрачала цінність.

Усміхаючись, Голцман знову пильно вдивився в мерехтливу перед ним гель-сферу.

– Мені було б дуже неприємно одним імпульсом стерти всю твою інформацію, Омніусе. Адже ти щось від мене ховаєш, чи не так?

– Я при всьому бажанні не зміг би нічого приховати від такого великого вченого, як Тіо Голцман, – озвався синтезований голос, у якому чітко було чути нотки сарказму. Але чи може комп'ютер взагалі мати почуття гумору?

– Кажуть, що ти сатана у посудині. – Вчений акуратно налаштував передавач і у сфері почувся високий свистячий тон. – Я б, мабуть, краще сказав, що сатана у вузолі. Ти ніколи не дізнаєшся, яку пам'ять я зараз стер і які свої думки і рішення ти зараз втратив.

Офіційні спостерігачі занепокоїлися. Але поки що Голцман ще не пошкодив сріблясту кулю. Принаймні, він сам так вважав. Пристосування для залякування штучного розуму було винайдено одним із його нових талановитих помічників саванта.

– Ти готовий поділитись зі мною своїми секретами?

– Твоє питання нечітке і безглузде. Я не зможу відповісти, доки ти не конкретизуєш своє запитання. – Це був не зухвалий тон, – просто констатація факту. – Усі примітивні бібліотеки та бази даних цієї планети не можуть вмістити ту інформацію, яка міститься в мені, у моєму всесвітньому універсальному розумі.

Голцман задумався: які дані хоче отримати Рада Джихаду? Хоча полонений комп'ютерний всесвітній розум виявляв злісну пасивність, він, здається, почав піддаватися. Голцман приготувався налаштувати прилад на більш високий рівень.

– Хоча мені дуже приємно бачити, як Омніус корчиться в муках, мені все ж таки здається, що на сьогодні достатньо, саванте Голцмане.

До приміщення лабораторії, пройшовши всі бар'єри, увійшов Великий Патріарх Ібліс Гінджо. На ньому був один із його знаменитих чорних мундирів, прикрашених сяючим золотим гаптуванням.

Розуміючи, що може одним рухом пальця, просто збільшивши потужність імпульсів генератора, стерти всю інформацію в контурах сфери, Голцман таки стримався і вимкнув прилад. Він озирнувся на перегородку з прозорого плазу, помітивши, що три малопомітні службовці джиполу розташувалися біля найбільш неспокійних членів спостережної комісії.

Срібляста сфера, що висіла у повітрі, раптом заговорила гучним голосом:

– Я ніколи не відчував подібних відчуттів.

– Я вважаю, що ти відчув еквівалент людського болю. Думаю, ще трохи, і ти почав би кричати.

– Не говори дурниць.

– Як це не дивно, але комп'ютери можуть бути так само впертими, як і люди, – роздратовано зауважив Голцман, звертаючись до Великого Патріарха.

Ібліс натягнуто посміхнувся, хоч по спині побігли мурашки, коли він почув синтезований голос Омніуса. Ібліс ненавидів машини і з задоволенням розбив би кляту сферу кийком.

– Я не хотів заважати вам, саванте Голцмане. Я приїхав побачитися з когітором Квіною.

З цими словами він задумливо глянув на древній мозок у живильному розчині.

– У мене багато ідей та питань. Можливо, вона допоможе мені розібратися в моїх думках і впорядкувати їх.

– Чи хибно інтерпретувати старовинні писання? – рівним, як бруківка, голосом сказав одягнений у жовте посередник.

Ібліса стривожила така зухвалість.

– Якщо сенс висловів не зрозумілий нікому, то хто сміє говорити, що саме я неправильно їх інтерпретую?

– Справа в тому, що варто тобі знайти сенс у стародавніх рунічних письменах, як починають гинути люди.

– Люди гинуть у кожній війні.

– Але в Джихаді їх гине дедалі більше.

В очах Великого Патріарха спалахнув гнів, але згодом він раптом широко посміхнувся.

– Бачите, саванте? Саме такі дебати мені й потрібні, хоча я хотів би вести їх наодинці з когітором. Якщо, звичайно, вона не заперечуватиме.

Темні очі Ібліса блиснули.

Засмучений невдалим результатом контакту з полоненим всесвітнім розумом, Голцман почав квапливо збирати обладнання.

– На жаль, зараз у мене немає часу продовжувати дізнання. Незабаром вирушає лайнер на Поритрін; вдома на мене чекають важливі обов'язки. – Він глянув у вічі Іблісу. – Це... е... пов'язане з проектом приміро Атрейдеса.

Великий Патріарх у відповідь посміхнувся:

– Хоча його план не назвеш цілком «науковим», він може допомогти обманути роботів.

Голцман сподівався повернутись із Зимії тріумфатором, але проведені тут тижні виявилися болісно безплідними. Наступного разу він візьме з собою когось із помічників, і разом вони знайдуть спосіб вирішити складну проблему. При цьому савант вирішив не брати із собою Норму Ценву.

«Хоча Норма Ценва здійснила безліч відкриттів у заплутаних поєднаннях космосу, вона часто була не в змозі відрізнити день від ночі і іноді не розуміла навіть, де вона знаходиться. Можливо, вона просто не потребувала таких звичайних дрібниць, будучи здатною подумки перетинати нескінченність світового простору.

Чи міг її головний мозок акумулювати і обробляти величезні масиви даних для отримання інформації, необхідної для визначення великомасштабних подій і складних тенденцій? Або ми маємо справу з незрозумілим екстрасенсорним явищем, завдяки якому Норма Ценва перевіряла своїми розумовими здібностями всіх людей, які до неї жили, і навіть мислячих машин?

Через багато поколінь її біографи будуть сперечатися про природу її розумових здібностей, але навіть сама Норма Ценва навряд чи змогла б допомогти їм у вирішенні суперечки. Будучи реалісткою, вона цікавилася б не тим, як працював її мозок, а тим, що вона могла робити цим мозком – і результатами цієї роботи.»

Норма Ценва та Космічна Гільдія. Секретний меморандум Гільдії

Де б не була Норма Ценва, хоч би що вона робила, все навколо служило сировиною для працюючої фабрики її розуму.

З причин, які їй не вважали за потрібне пояснити, Голцман перевів кабінет і лабораторію Норми в іншу – меншу і дешевшу – будівлю неподалік складів на річці Ісана. Приміщення були дуже малі, але для Норми не існувало бажанішої розкоші, ніж час і усамітнення. Вона втратила доступ до самовідданих рабів-обчислювачів, єдиною справою яких було вирішення рівнянь. Тепер раби-обчислювачі використовувалися для більш прибуткових робіт, запропонованих савантом та його молодими честолюбними асистентами. Норма не заперечувала – вона сама любила виконувати обчислення. Цілими днями вона входила в транс і виходила з нього, подумки слідуючи за потоком чисел.

Вже багато років її несло за течією океану рівнянь, суть якого вона так і не змогла пояснити ані Голцману, ані іншим теоретикам Ліги. Норма жила у світі своїх видінь, і щоразу, коли їй вдавалося вирішити загадку піщинки чи більшого відрізка математичного берега всесвіту, вона наближалася до гавані свого порятунку.

Вона знайде спосіб згортати простір... переміщатися на величезні відстані, насправді не роблячи жодного руху. Вона знала, що це можливо.

Формально савант Голцман, як і раніше, тримав Норму в штаті своїх помічників, хоча вона й працювала не в основній будівлі, але насправді ця маленька негарна жінка працювала лише над своїми таємничими циклічними обчисленнями. Більше її нічого не цікавило.

Час від часу Голцман відвідував Норму і намагався вести з нею розмови, намагаючись зрозуміти, чим саме вона займається. Але він погано розумів, що вона казала йому. Так проходив рік за роком. До Норми дійшло, що він вважає за краще тримати її там, де за нею можна спостерігати.

Хоча останнім часом вона не представила жодного винаходу чи відкриття, які він міг би приписати собі, у минулому вона неодноразово дивувала його. Після початку Джихаду вона зуміла модифікувати захисні поля Голцмана на кораблях Армади Ліги так, що вони повільніше розігрівалися під час бою. Виділення теплоти продовжувало залишатися головним недоліком системи, але поля Норми були значно кращими в цьому відношенні, ніж початкова версія.

Через чотири роки після цього Голцман запропонував удосконалене поле на кшталт «проблиск-постріл». Це була справжня хореографія у військовій справі – система дозволяла кораблям Ліги робити постріли, не знімаючи захисного поля, але лише роблячи у ньому мікроскопічні отвори на частини мікросекунди. Норма вдосконалила обчислення Голцмана, що допомогло уникнути багатьох нещасть. Вона так і не набралася мужності сказати йому про це, оскільки знала, що це лише викличе спалах обурення та невдоволення.

Тепер протягом ось уже восьми років вона працювала у своїй власній лабораторії, займаючись лише тим, що її цікавило. У тісному приміщенні Норма виділила лише невелику площу під кухню, спальню та туалет. Ці прості людські потреби були для неї другорядними, основне для неї було – це досягнення розуму. Голцман продовжував забезпечувати її мінімальними коштами, хоча насправді Нормі були потрібні гроші лише на поповнення творчої активності, оскільки її роботи були суто теоретичними. Принаймні поки що.

Останні три дні Норма безперервно працювала над складними перетвореннями вихідних рівнянь Голцмана. Схилившись над столом, спеціально сконструйованим для її карликового росту, вона майже нічого не їла і не пила протягом цих днів, не бажаючи відгукуватися на вимоги тіла.

Хоча Норма була донькою головної чаклунки Россака, вона більшу частину життя провела на Поритріні – не як, громадянка, а як гість, запрошений савантом Тіо Голцманом. Ще в той давній час, коли сувора мати дивилася на Норму як на прикре непорозуміння, Голцман зумів розгледіти в дівчинці завдатки прихованого генія і дав можливість працювати у себе.

За весь цей час вона здобула мало нагород і рідко удостоювалася похвали. Скромна і самовіддана, Норма, не скаржачись, змиралася зі своїм становищем у тіні великої людини. У своєму роді вона була патріоткою і

хотіла лише одного – щоб удосконалення в техніці, запропоновані нею, послужили на благо Джихаду.

Протягом багатьох років Норма фактично прикривала Голцмана, знаходячи у його обчисленнях невідповідності, які могли спричинити катастрофічні наслідки. Норма робила це з подяки і ще тому, що Голцман був її покровителем. Однак, зрозумівши, що савант більшу частину часу проводить у товаристві аристократів і мало чого досягає своїм розумом і талантом, вона стала приділяти менше часу порятунку його іміджу та зосередилася на власних дослідженнях.

Останній дорогий проект саванта Норма вважала просто ідіотським з наукового погляду. Створення гігантського фальшивого флоту на орбіті! Це не більше, ніж блеф, ілюзія. Навіть якщо план виявиться вдалим – а приміро Атрейдес наполягав на тому, що саме так і буде, – Норма вважала, що савант Голцман міг би присвятити свій час для чогось цікавішого, ніж дим та дзеркала.

Зі своєї жалюгідної лабораторії, що примикала до доків на Ісані, Норма чула постійний гуркіт і гул на заводах і верфях біля мулових полів. Шипіли ливарні печі; над складальними лініями підіймалися до неба клуби диму і здіймалися іскри. Баржі ввозили в цехи руду та вивозили з них готову продукцію.

На щастя, коли Норма поринала у роздуми, всі ці шуми зникали, відступаючи на задній план її свідомості.

Знемагаюче від голоду і спраги її тіло зрештою відчайдушно зажадало відпочинку. Втоmlена Норма поклала голову на стос аркушів із рівняннями, наче сподіваючись, що математичні символи зможуть пробитися в її мозок самі за законами осмосу. Навіть у напівзабутті її підсвідомість продовжувала обробляти та оцінювати отримані у дослідженнях формули...

Математичні вирази та рівняння продовжували циркулювати в її стомленому мозку і уві сні. Вона класифікувала і розподіляла завдання, спрямовуючи в різні відділи мозку, призначених для виконання тих чи інших функцій. В результаті різні завдання вирішувалися у різних відділах кори мозку, а потім координувалися у особливій ділянці, щоб отримати остаточний результат. За багато років постійне виконання таких інтерактивних операцій досягло досконалості, і уві сні мозок Норми Ценви, її дрімаюче «я» піднімалося над глибинами свідомості.

Раптом Норма різко випросталась і сіла, ледь не впавши зі свого високого крісла. Почервонілі від безсоння очі широко розплющилися, але, як і раніше, не помічали нічого навколо. Продовжуючи бачити сон, Норма прозрівала в цей момент нескінченний простір, ніби імпульси її мислення могли долати від краю до краю неймовірну безодню всесвіту, з'єднуючи разом віддалені частини, згортаючи в рулон тканину простору. Після стількох безсонних днів її підсвідомість змогла нарешті скласти воєдино елементи головоломки.

Нарешті!

Вона поступово прийшла до тями, почала усвідомлювати своє фізичне тіло, відчула, як шалено стукає її серце, готове вистрибнути з грудей. Вона обережно вдихнула, відчайдушно намагаючись не прогавити миті найвищої зосередженості, не випустити здобич, яка нарешті виявилася в неї в руках. Вона знала відповідь!

Вона прокинулася, але мозок її продовжував міцно тримати у своїх обіймах відкриття, як метелика, що потрапив у сачок. Норма уявляла собі величезні космічні простори, що перетинаються людьми без жодного руху, уявила собі кораблі, ведені штурманами, які мають передзнання, здатні бачити безпечні шляхи через згорнутий простір. На цьому фундаменті піднімуться величезні торгово-промислові компанії та гігантські імперії, відбудуться фундаментальні зміни у способах ведення війни, у подорожах, у політиці.

Тіо Голцман не міг передбачити таких наслідків своїх рівнянь. Він і зараз виявився б нездатним їх визначити. Норма не має права марнувати час. Савант почне викривати її дріб'язковими розпитуваннями, почне заперечувати її «недоказові» математичні розрахунки, а вона не хотіла гаяти дорогоцінний час на відповіді та пояснення. Вона дуже наполегливо працювала, а можливості, що відкрилися, були занадто великі. Це було її, і лише її досягнення, її особистий прорив.

Нормі було байдуже на визнання її інтелектуальної власності або грошову винагороду, але вона хотіла бути впевнена, що її концепції будуть використовуватися в торгівлі та військовій справі так, як вони на те заслуговують. Савант Голцман не зрозуміє велич того, що вона зробила; він сховає від світу її відкриття.

Ні, Нормі доведеться шукати інший вихід. Майбутнє сподівається на мене.

Посміхнувшись, вона повільно й полегшено зітхнула. Їй давно треба було подумати про цю можливість. Тепер вона точно знала, де знайти незалежне джерело фінансування для проведення досліджень та налагодження виробництва.

«Вдивляючись у минуле через лінзу часу, люди майбутнього бачать діячів Великого Перевороту у збільшеному масштабі. Таке враження виникає не від аберації збільшувального скла, не від роздування значимості, спричиненою міфотворчістю. Навпаки, герої Джихаду були такими великими особистостями, якими їх зберегла народна пам'ять. Вони вирости саме такими, якими відчайдушно були потрібні людству.»

Принцеса Ірулан. Лінза часу

Після десятиліття будівництва, створення та оздоблення меморіальний комплекс на згадку про загиблих у війнах Джихаду був нарешті завершений. Аврелій Венпорт, чия торгова компанія «Вен-Кі» була одним із найбільших спонсорів, зайняв на церемонії відкриття в Зимії почесне місце.

Ніч віяла прохолодою, пільму розігнали прожектори та прикрашені святковою ілюмінацією будівлі, що обрамляли центральну площу. Народ скупився у прилеглих вулицях та провулках, відтіснений від розкішних трибун для почесних гостей у центрі площі.

Венпорт трохи пригубив шампію, яка пінилась, з круглого келиха. Йому не надто подобався солодкуватий смак цього слабоалкогольного россакського напою, але шампія складала одну з основних статей його експортних операцій. Саме він доставив на Салусу Секундус величезну партію цього популярного вина спеціально для свята.

Пам'ятник являв собою вражаюче і сюрреалістичне видовище. Він складався з двох колон, що вибагливо згиналися, з м'якими округлими обрисами, що символізували живе, тобто людство. Стовпи схилялися над розбитим вщент незграбно-безформним монолітом. Все разом символізувало перемогу над мислячими машинами.

Такий самий монумент будували і на Гіді Прайм, планеті, де загинула маса людей, але була здобута і дуже важлива перемога. Якщо будівництво там закінчилося за планом, то відкриття меморіалу мало відбутися в один

день із цим. Під час одного зі своїх ділових відвідувань Гіді Прайм Венпорт бачив поспішне зведення такого ж меморіалу.

Десятьма роками раніше, коли полум'я Джихаду вже чотирнадцять років перекочувалося від краю до краю галактики, Ксав'єр Гарконнен очолив рух за спорудження меморіалу загиблим у битвах з мислячими машинами. За минулі два роки машини атакували і захопили маленьку колонію Еллрам, а потім завдали удару по Колонії Перидоту, звідки були з великими втратами вибиті. Група героїчних, але погано підготовлених воїнів Джихаду навіть завдала удару по головному Синхронізованому Світу – по планеті Коррін. І вся група загинула. Дуже вчасне додавання до мартиролога.

Коли у зв'язку з цим виникли заворушення, приєднано Ксав'єр Гарконнен знову закликав до зведення пам'ятника, щоб жертви Джихаду ніколи не були забуті. Проект підтримала і Серена Батлер, яка все ще вважалася тимчасовим віце-королем Ліги, хоча й пішла в Місто Інтроекції. Вона використовувала весь свій вплив, щоб заручитися підтримкою та фінансуванням з боку лідерів політики та бізнесу.

Зворушений закликом Серени і будучи якимось свідком страшної битви з машинами, Аврелій Венпорт вирішив вкласти в будівництво меморіалу кошти, хоча його компаньйон з Тлуакса, Тук Кідайр, сильно проти цього заперечував. З початку Джихаду доходи компанії сильно зросли, оскільки її торгові судна доставляли до постраждалих колоній військове спорядження та продовольство. Крім того, компанія отримувала непоганий дохід від продажу таких предметів розкоші, як плаваючі світильники, і від найбільш дефіцитної розкоші – прянощів з Арракіса.

Венпорт пишався своєю діловою проникливістю, своєю здатністю вгадувати вигідні в майбутньому справи та вкладати у них гроші, наживаючи капітал. Ліга Благородних була відкритим і вільним для торгівлі суспільством. Маючи доступ до фармацевтичних виробництв Россака, меланжі Арракіса, а також до плаваючих світильників та підвісних платформ, винайдених його дорогою Нормою, він розвивав і посилював ці переваги, наскільки це було в його силах, насолоджуючись своєю діяльністю.

Його колишня подруга Зуфа Ценва завжди вважала, що він нічого не досягне, як і її карлиця-донька. Вони обидва довели, що Зуфа жорстоко помилилася.

Пройшло багато років відколи він перестав бути другом, коханцем і партнером головної чаклунки Россака. Тоді Зуфа так і не повірила, що Венпорт з його інтересом до комерції або Норма з її дилетантським інтересом до математики зможуть зробити щось важливе для справи Джихаду.

Навіть коли Венпорт вклав велику суму власних коштів у будівництво меморіалу на Зимії, він і не думав, що це справить на Зуфу враження. Сувора жінка присвятила своє життя і душу Джихаду, готуючи чаклунок, які поодинці атакували фортеці кімеків, граючи роль психологічних бомб. І тому нічого дивного не було в тому, що пожертвування Венпорта і сам меморіальний проект Зуфа Ценва вважала злочинним і непотрібним витрачанням грошей, які краще було б витратити на придбання зброї або на будівництво нових бойових кораблів.

Думаючи про це, Венпорт ледь стримав усмішку. Зрештою Зуфа була послідовною та передбачуваною. Незважаючи ні на що, він, як і раніше, любив цю жінку і захоплювався нею так само, як у перший день їхнього знайомства. Але це було не найкраще вкладення його емоційного капіталу.

Сидячи на відкритій трибуні поряд з гарною молодого жінкою – однією зі своїх онучок – відставний віце-король Маніон Батлер помітив Венпорта та привітав його доброю усмішкою. Поруч із ним сидів прийомний батько приміро Ксав'єра Гарконнена, старий і сповнений гідності Еміль Тантор, що здавалося, був занурений у дрімоту.

Усміхнений слуга запропонував Венпорту ще один келих шампії, від якого він чемно відмовився. Відкинувшись на спинку крісла, він почав дивитися урочисту виставу. Присутні вже почали хвилюватися, але Великий Патріарх Ібліс Гінджо був великим майстром тримати паузу. Він з'являвся зазвичай саме тоді, коли ентузіазм досягав свого піку, не переходячи у відверте дратівливе нетерпіння.

Хоча Великий Патріарх прибув на церемонію вчасно, оточений могутніми страхітливими агентами джиполу, він почекав, дивлячись на почесних нудьгуючих гостей, поки натовп перестане купувати сувеніри та букетики нагідок.

Венпорт повернув голову в бік шуму, що спалахнув у натовпі, і побачив великий вихід Ібліса Гінджо і Серени Батлер. На Серені була її звичайна облямована пурпуром сукня такої білизни, що вона виглядала, наче янгол, що спустився з неба. Утримуючи на квадратному обличчі впевнену усмішку, поруч із нею йшов Великий Патріарх, одягнений у

чорний мундир із золотим гаптуванням. Він провів Серену до трибуни і став там поряд з нею під сліпучим світлом софітів.

За Іблісом мовчки і тихо йшла його красуня-дружина Камі Боро. Цей шлюб відбувся аж ніяк не за коханням, а за тверезим розрахунком: сходячи до вершин влади, ця людина далекоглядно вибрала собі в супутниці жінку бездоганного походження, пряму спадкоємницю останнього правителя Старої Імперії.

На шії Ібліса було видно ланцюг із призм з підвіскою із блискучого синьо-зеленого хагальського кварцу. Можливо, це була частина посагу дружини. Ніхто й ніколи не ставив собі питання, звідки Великий Патріарх Джихаду бере гроші на такі розкішні речі та на своє аж ніяк не аскетичне життя. Його цінність для Ліги не можна було виміряти грошовим еквівалентом. Він був оточений власною, створеною ним самим міфологією.

Ібліс підняв руки, і голос його, посилений гучномовцями, загримів над аудиторією:

— Дивлячись на цей меморіал, ми згадуємо тих, хто заплатив найвищу ціну у боротьбі з машинами. Але ми також повинні пам'ятати, в ім'я чого вони билися.

Серена, виступивши вперед, продовжила своїм чистим пристрасним голосом:

— Цей монумент не тільки нагадування про загиблих героїв, ні, це ще й символ нашого наступного кроку до остаточної перемоги над Омніусом!

Пролунав спалах, яскравий, як вибух зірки, і в небо злетіли два сліпучі промені, освітивши меморіал і весь парк. Відбиваюча поверхня ставка перетворилася на дзеркало, в якому засяяли зірки бездонного нічного неба. Поряд із ставком, посилюючи враження, забили високі фонтани, що за формою нагадували пір'я. Прожектори спалахували все яскравіше і яскравіше, ніби прагнучи перевершити один одного, бризки фонтанів злітали все вище і вище, а крики натовпу перетворилися на неспокійне оглушливе ревіння. Яскраві жовто-помаранчеві нагідки було видно в траві і в ставках, виділяючи в нічне повітря запаморочливий аромат.

Коли Серена Батлер впала на коліна і розплакалася, половина присутніх застогнала, переживаючи разом із Сереною втрату її дитини та своїх близьких.

Венпорт підвівся і заплодував, охоплений загальним настроєм натовпу. Вожді Джихаду знали, як керувати натовпом.

Після закінчення вистави народ продовжував святкувати на вулицях до глибокої ночі, а Ібліс Гінджо та його дружина взяли участь у більш формальному прийомі, влаштованому для почесних гостей у внутрішньому дворі салусанського Культурного Музею.

Плаваючі над головами світильники кидали веселі кольорові плями на столи і декорації прийому на відкритому повітрі. Нічні метелики літали навколо місячних лілій, що квітнули у вазонах біля далекого краю двору. Почесні гості невимушено розмовляли між собою.

Камі Боро, яка сліпуче сяяла коштовностями і бездоганим вечірнім вбранням, завжди дбала, щоб її бачили з чоловіком тільки на початку прийомів, але вона вважала б вечір втраченим, якби їй довелося провести його поряд з чоловіком. Камі мали свої плани і свої зв'язки – обмін невеликими послугами, незначними зобов'язаннями. Ібліс усміхнувся вслід дружині і звернув свій погляд на тих, хто був потрібен йому в натовпі високопоставлених гостей. Патріарх та його дружина точно знали, що кожному з них слід робити на прийомах.

Великий Патріарх помітив високу людину патриціанської зовнішності зі світлими блакитними очима і хвилястим темним волоссям з великою кількістю сивини. Чоловік цей поставив поруч із собою невелику валізку з плазу. Відкривши кришку, він почав показувати різні продукти з меланжі, які виготовляє його компанія. Багато аристократів Ліги вже були зачаровані рідкісною і дорогою пряністю, і Аврелій Венпорт рідко упускав можливість висловити свою люб'язність – і залучити більше покупців, – пропонуючи безкоштовно спробувати рідкісне та вишукане частування.

Гості, що бажали отримати задоволення, вказували на продукти, які вони хотіли б скуштувати – пиво з пряністю, меланжеві цукерки або жувальну гумку з пряністю – і Венпорт витягував із валізки необхідний зразок.

– Все безкоштовно. Якщо ви ще не знайомі з чарівністю меланжі, підходьте та спробуйте.

Говорять, що меланжа викликає залежність, подумав Ібліс, виступивши вперед і підходячи до Венпорта. І, безумовно, вона корисна. Він уже спробував пряність одного разу, хоча вона була сильно розбавлена і виявилася майже несмачною.

– Я хотів би спробувати невелику порцію чистої пряності, директоре Венпорте. Щось таке, що можна було б лише спробувати.

Россакський патрицій тонко посміхнувся. Підкреслюючи досконалість своєї вимови, щоб надати належну повагу видатній людині, він сказав:

– Я вважатиму за честь надати Великому Патріарху найкраще зі своєї колекції. Це ікра із прянощі.

З цими словами він витяг з валізки невеликий диск розміром не більше дрібної монети.

– Візьміть щіпку цієї ікри і покладіть її на кінчик язика. Нехай вона проникне у ваші органи відчуттів і просочиться у вашу душу.

Коли Венпорт з деяким зусиллям відкрив мініатюрну кришку диска, Ібліс побачив на її дні щільний червоно-помаранчевий порошок. Зануливши в нього кінчик пальця, Гінджо з подивом виявив, що прянощі на дотик нагадують пісок. Піднявши очі до одного з плаваючих світильників, Ібліс Гінджо раптом згадав, що це – популярний виріб тієї ж корпорації «Вен-Кі», хоча зараз ці світильники стали предметом якоїсь нудної та дурної патентної суперечки.

Він трохи повагався, дивлячись на тонкий шар порошку на кінчику пальця.

– Якщо не помиляюся, то на нещодавній парламентській асамблеї – кілька днів тому – я чув, як сенатор Хостен Фру обговорював якусь суперечку між вашою компанією та урядом Поритріна. Мова, здається, йшла про відрахування відсотків із продажу ось таких світильників.

Савант Тіо Голцман та його напوماджений патрон лорд Ніко Бладд вселяли в Ібліса певні сумніви, а ось Аврелій Венпорт поки що справляв враження виключно вмілого бізнесмена.

– Норма Ценва – дуже талановитий вчений, і саме вона дуже сильно допомогла саванту Голцману добитися слави та успіху. Вона також є моїм давнім і добрим другом, хоча зараз у нас досить складні стосунки. – Венпорт скривився, наче відкусив добрий шматок лимона. – Норма самостійно винайшла технологію підвіски, що використовується у виробництві плаваючих світильників, і запропонувала моїй компанії просунути цей винахід на ринок. Тепер же, коли корпорація «Вен-Кі» витратила на це цілий статок і почала продавати світильники по всій території Ліги – причому Поритрін навіть пальцем не поворухнув, щоб

допомогти нам, – лорд Бладд раптом вирішив, що має право на частку в наших прибутках.

За спиною Венпорта зібралось кілька людей, також бажаючих спробувати прянощі, але вони не переривали розмови підприємця з Великим Патріархом.

Ібліс посміхнувся:

– Але все ж таки технологія була розроблена на Поритріні, в лабораторіях Голцмана? І хто її фінансував – хіба ж не лорд Бладд? Сенатор Фру стверджує, що Рада Поритріна надала документ, підписаний Нормою Ценвою, в якому сказано, що технологічне відкриття, зроблене під час роботи в установі Голцмана, є власністю поритрінського уряду.

Венпорт зітхнув, його губи склалися у винну усмішку, яка сильно здивувала Ібліса.

– Я не маю сумніву, що савант Голцман шляхом обману змусив Норму Ценву підписати цей документ. Норма була підлітком, коли почала працювати у Голцмана. Дівчина завжди була віддана лише своїм дослідженням і мало що розуміла у політиці.

Ібліс знову почав розглядати прянощі на кінчику свого пальця. У цьому місці він почав відчувати легке, ледь помітне поколювання.

– І як ви вирішуєте це нелегке завдання?

Венпорт, втім, не виявляв особливої стурбованості.

– Бачите, я бізнесмен. Я завжди вмів залагоджувати суперечки та укладати угоди. Теперішні обставини просто вимагатимуть трохи більше вміння. Я обов'язково знайду спосіб залагодити і цю суперечку. – Кивком голови він вказав на пряність, яку досі нерішуче розглядав Великий Патріарх. – Давайте не будемо відволікатися на ці прикрі дрібниці. Я дуже хочу почути ваш відгук про меланжу.

Ібліс раптом побачив, що на них дивиться безліч людей, і можливо, вони бачать його нерішучість і коливання. Але він не має права показувати страх. Будь-яку дію Великого Патріарха помічають та обговорюють. Він поклав щіпку прянощі на кінчик язика і закрив рота.

– Найчистіша меланжа має багато граней... як і безцінна підвіска, що прикрашає ваш костюм, – сказав Венпорт. – Меланжа відкриває нові аспекти тому, хто її куштує.

Ібліс справді відчув себе... незвичайно. Він нізащо не зміг би точно визначити відчуття, тому що ніколи в житті не відчував нічого подібного. Пульс його спочатку почастишав, потім став повільнішим, знову почастишав і знову став повільнішим. Дуже цікаве відчуття! Потім пульс сповільнився ще більше, і настав стан повної безтурботності, що дозволяло без страху зазирнути у свій розум і душу. Ібліс майже втратив здатність підбирати та вимовляти слова.

– Вражаюче. Де... ви... здобуваєте цю... пряність?

Венпорт у відповідь посміхнувся.

– Знаєте, мені, як бізнесмену, дозволено зберігати деякі таємниці. – З цими словами він простягнув Іблісу наступну порцію меланжі, яку Великий Патріарх без вагань прийняв. – Повірте мені, – сказав бізнесмен, – якби я навіть сказав вам, де беру прянощі, ви навряд чи захотіли б туди вирушити.

«Не рахуй своїх втрат. Рахуй, скільки в тебе залишилось.»

Дзенсунітська сутра першого порядку

Караван збирачів прянощі рушив у дорогу на заході сонця, коли почала спадати денна спека. У безкрайньому океані відкритої пустелі команди наїба Дхартхи не вважали за потрібне ховатися від чужинців. А даремно.

Селім Приборкувач Хробаків та його послідовники стежили за караваном уже декілька днів.

Сховавшись зі своїми бійцями у вузьких ущелинах скель, Джафар дзеркальцем надіслав останній підготовчий сигнал Селіму.

Селім зручно розташувався в низині, серед каміння, і сидів поряд з Мархою, що дивилася на нього широко розплющеними очима. За місяць, що пройшов з дня її вступу до групи знедолених, змучена молода жінка не переставала його дивувати. Вона завжди була готова слухати розповіді про його видіння та вчитися. Більше того, вона беззаперечно виконувала всі інструкції та одним цим пройшла перевірку на виживання. Щоразу, коли Мархі вдавалося подолати в собі благоговійне ставлення до майже міфічного статусу цієї легендарної людини, вона дивилася на нього, не

приховуючи своєї напруженої та невинної сили, яка б'є через край, яка всерйоз зачіпала струни серця Селіма.

Селім вирішив, що дівчина виявиться корисною у загоні бійців. Але хоча він часто усміхався їй і всіляко заохочував її сміливі амбіції, він все ж таки не хотів, щоб вона стала такою самовпевненою, яким став Біонді незадовго до своєї загибелі. Йому хотілося, щоб вона залишалася поруч із ним довше.

– Дивися уважно, що вони роблять. – Селім рухом підборіддя вказав на фігурки людей, які несли мішки і старовинні, навантажені меланжею візки. – Вони крадуть меланжу у Шаї-Хулуда і продають її чужинцям.

Марха зіщулилася в тіні скелі, похмуро дивлячись услід каравану.

– Я сама працювала в таких командах, Приборкуваче Хробаків. Пошукові групи розташовуються в скелях, але вдень виходять у піски і риють там у пошуках прянощі, а потім біжать знову ховатися в скелях, поки хробаки не з'явилися.

– Шаї-Хулуд зберігає свої скарби. – Сині, трохи відчужені очі Селіма блиснули силою. – Дзенсуніти думають, що піщані хробаки – дияволи, але шайтан приносить більше шкоди за допомогою таких людей, як Дхартха, ніж за допомогою всіх хробаків пустелі.

Послідовники часто приносили свіжі новини з розсіяних пустелею поселень. Приєднуючись до групи знедолених, Марха теж стала неоцінним джерелом корисних зауважень і спостережень, які змогли пояснити суть деяких суперечливих історій, почутих Селімом протягом багатьох років. Досягнувши успіхів у торгівлі пряністю з багатими інопланетними купцями, Дхартха зумів об'єднати під своїм керівництвом кілька дзенсунітських поселень. Хоча це і порушувало догмати про незалежність і суверенітет, Дхартха спокушав інші племена доходами та водою, одержуючи натомість пряність.

Селім скосив очі й глянув на робітників.

– Як ти думаєш, чи немає серед них найба?

– Найб давно вже повернувся спиною до пустелі, – відповіла Марха. – Його рідний син Махмад останні два роки майже весь час проводив у місті Арракіс, доки не заразився у космопорті якоюсь інопланетною хворобою і не помер.

– Махмад помер? – Селім раптово гостро відчув свою самотність, згадавши колишню юність. Він згадав хлопчика, свого ровесника. Але

якби Махмад був живий, то він зараз був би таким же дорослим чоловіком, як і Селім. Йому теж було б понад сорок років. І помер Махмад далеко від пустелі, у місті, що було розбещене торгівлею меланжі з чужинцями. Рот Селіма скривився від огиди.

– І наїб Дхартха не звинувачує в цьому себе?

Марха відповіла невеселою посмішкою. Шрам у формі півмісяця чітко вирізнявся своєю білизною на тлі засмаглого обличчя.

– Він звинувачує в усьому тебе, Приборкуваче Хробаків. Він вважає, що ти, і тільки ти, є причиною всіх його нещасть.

Селім похитав головою. Його видіння завжди були зрозумілі, відповіді очевидні. Але наїб Дхартха ніколи не прислухався до них.

– Ми маємо робити більше, ніж зараз робимо, щоб припинити цю гидоту заради загального блага.

Каравани збирачів прянощі були найбільш уразливі, коли укладали зібрану меланжу в візки і вирушали назад. Зараз караван повільно рухався піщаною рівниною вздовж скелястої гряди. Незважаючи на шум двигунів візків і важкий тупіт людей, які супроводжували вантаж прянощі, хробаки не наближалися до скель.

Двоє зв'язкових у камуфляжній формі, що зберігала вологу, різко зупинилися біля укриття. Люди рухалися безшумно, і Селім, дивлячись на них, задоволено посміхнувся.

– Джафар зайняв вихідну позицію. – Один із зв'язкових зняв з обличчя маску та відключив систему заощадження вологи. – Треба починати, поки караван не пішов надто далеко.

Селім підвівся.

– Поблимайте Джафару. Удар має бути точним, як завжди. Нікого не вбивати, якщо не виникне нагальної потреби. Наше завдання – дати їм урок і вилучити пряність, що належить Шаї-Хулуду.

У душі Селіма ворухнулося бажання вбити наїба Дхартху, але він розумів, що куди найкращою помстою буде приниження цієї людини і підрив її авторитету.

Пролунав гучний удар, над грядою скель піднялися клуби пилу. По схилу покотився кам'яний обвал, що перегородив шлях караванові, що повільно тягнувся.

– Тепер ми їх зупинимо, – сказав Селім уже на бігу. Вискакуючи із засідок, його послідовники бігли неподалік, уміло ховаючись на коричнево-чорному ландшафті.

Внизу, в пісках, дзенсунітські караванники зупинилися на безпечній відстані від гучного потоку падаючого каміння. Перш ніж збирачі встигли зрозуміти, що сталося, їх оточили Джафар та його люди. У руці Джафара був пістолет із розтрубом. Інші прихильники Селіма були озброєні списами, луками і навіть пращами, які, втім, у руках вмілих бійців були смертоносною зброєю.

Дзенсуніти були деморалізовані страхом. Ймовірно, десь серед мішків із прянощами була захована їхня власна зброя, але люди Джафара напали так раптово, що не дали караванникам нею скористатися.

– Той, хто насмілюється красти в Шаї-Хулуда, повинен бути готовий відповідати за наслідки, – повчально сказав Селім.

– Бандити! – вигукнула одна з жінок, немов прокляття.

Молоденький юнак, майже підліток, дивився на вигнанців на всі очі, що ще не остаточно посиніли від постійного вживання прянощі.

– Це ж Селім Приборкувач Хробаків!

– Так, я – Селім, який говорить від імені Шаї-Хулуда. У мене було видіння від Буддаллаха, і істина його незаперечна. Сором і ганьба всім вам, що накликають на хробаків смерть і загибель на Арракіс.

Він дивився на обличчя, що виражали страх і злість, вдивлявся в темні очі і, нарешті, зрозумів, що наїба Дхартхи серед них немає. Як і казала Марха, сивий старий вождь більше не опускався до виходів у відкриту пустелю разом із стомленими збирачами. Нині він більше водився з чужоземними торговцями.

Вигнанці почали оглядати відсіки візків, витягати звідти мішки з рудою пряністю, передаючи по ланцюжку і несучи в скелі.

Блискавичним, як у пустельного зайця, рухом Марха підскочила до однієї зі пройнятих страхом жінок, все тіло і руки якої були вкриті коричневим меланжевим пилом. Усміхнувшись, Марха зірвала дротяну нитку з шиї жінки, дзвінкий ланцюжок з меланжевих жетонів.

– Ти ще незаміжня, Хіерто? Що ж, тобі доведеться змиритися з долею висохлої старої діви. – З цими словами вона сунула жетони в кишеню

свого водо-зберігаючого костюма і подивилася на Селіма з веселим тріумфом.

Хіерта спалахнула від люті.

– Марха? Зрадниця! Ми сподівалися, що ти здохла в пісках, але ти потрапила під вплив цього демона пустелі, цього божевільного!

– Божевільного? – перепитала Марха. – Ні, просвітленого.

Тепер заговорив сам Селім:

– Продаж прянощів чужинцям приведе до загибелі нашої планети. Великі хробаки вимруть, а разом з ними загине і наш спосіб життя. – Затуливши собою Марху, він схрестив руки на грудях. – Тепер моє священне завдання – повернути те, що ви викрали у Шаї-Хулуда.

Він витяг з піхов свій молочно-білий кристалічний кинджал і розпорів мішок меланжі. Звідти, як суха кров, полився потік меланжевого сухого порошку. Зі схилу гори продовжували скочуватися останні дрібні камені, що завершували грандіозний обвал.

– Ми все зробили, Селіме, – сказав Джафар, коли його люди перехопили всіх, хто намагався втекти і знесли всі мішки з прянощами на поле, вкрите великими валунами.

Вони не стали вбивати збирачів прянощів, вони навіть не відбирали в них воду і не забрали візки. Майно нічого не значило в очах Селіма. Пустеля про погодує.

– Запам'ятайте те, що зараз дізнались! – прогримів він. – Скільки разів я маю давати вам один і той самий урок?

Потім, слідуючи за Мархою, вартіві пустелі піднялися в порізані бурями скелі і зникли з поля зору...

Поки решта збирачів каравану стогнала і голосно скаржилася на долю, тільки один юнак з подивом мовчки дивився на них. Деякі з його товаришів розмахували високо піднятими кулаками і вигукували гучні прокльони вслід вигнанцям.

Але цей хлопець на ім'я Азіз не міг приховати задоволену усмішку. Він ніяк не міг очікувати, що сьогодні йому доведеться на власні очі побачити Приборкувача Хробаків! І ця велика людина дивилася прямо на нього.

Будучи онуком наїба Дхартхи, Азіз чув про діяння Селіма, хоча дзенсуніти вважали його, цього ватажка зграї розбійників, запеклим лиходієм. Але Селім та його люди вміли їздити верхи на хробаках! І вони

нікому не завдавали шкоди. Що б не казав дід, Азіз все одно був упевнений, що це хоробрі і чудові люди, справді благословенні Буддаллахом.

Потайки Азіз дуже хотів дізнатися про них більше.

«Боягуз не буде битися. Дурень відмовляється побачити необхідність. Негідник ставить себе понад усе людство. Дзеншиїти мають всі ці властивості одночасно.»

Прімеро Ксав'єр Гарконнен. Управління військами під час бою

Проковтнувши неприємний осад від більш ніж прохолодного прийому, наданого Ренгалідом, Ксав'єр Гарконнен влаштував свою оперативну базу в печерному місті Дарітсі. Він просто не мав іншого вибору, щоб виконати свою місію. Ревіла вода, скидаючись по стрімких жолобах величезної греблі і наповнюючи повітря нестерпним шумом. Плями червоних водоростей на каменях виглядали наче кров.

Старійшини дзеншиїтів пішли у свої житлові гроти. Ці фанатики наполегливо не хотіли визнавати, що їм загрожує небезпека, навіть коли Ксав'єр показав їм на екрані роботів, що марширували до священного міста.

— Дивіться, дивіться на власні очі. Машини знищать вас.

Роботи з великою кількістю зброї просувалися по зораній землі вздовж річкових рукавів. Їх супроводжувало важке озброєння на тракторній тязі. Одягнені в одяг місцевих селян замість своїх звичайних мундирів, гіназькі найманці постійно відволікали роботів дрібними ударами, провокуючи їх на застосування важкої метальної техніки, а потім стрімко відступали до укриття. Армія роботів не відхилялася від обраної мети і продовжувала наступ на вразливий з військової точки зору Дарітс.

Старійшина Ренгалід, дивлячись на одержувані зображення, наморщив свій голений лоб і схвилювано насупився, але потім вперто виставив уперед бороду.

— У нас немає нічого, що могло б зацікавити машин. Скоро вони зрозуміють це і дадуть нам спокій.

До цього Ксав'єр двічі бачив, які непоправні спустошення можуть завдавати роботи: на Зимії та на Гіді Прайм, де він втратив Серену. Воював він і під час боїв в Еллрамі, Колонії Перидоті та в Беллосі. Він розумів, що машини хочуть захопити IV Анбус як плацдарм для подальшого наступу на Салусу Секундус. Роботам при цьому було зовсім байдуже, чи залишаться живими дзеншиїтські аборигени цієї планети.

Усвідомлюючи, що зараз він вибухне гнівом і втратить контроль над собою, Ксав'єр відіслав геть засліпленого вождя.

– Я зробив усе, що в моїх силах, щоб переконати вас, старійшино, але я не маю часу для дискусій. Можете далі читати свої сутри, якщо вважаєте, що вони врятують вас від ворога, але не заважайте мені діяти.

Від гіназьких найманців надійшло екстрене позачергове повідомлення. Хоча вони були озброєні не набагато краще, ніж місцеві дзеншиїтські селяни, вони мали великий успіх, знищивши вдвічі більше машин, ніж розраховували. Уздовж шляху просування армії машин валялися кістяки розбитих роботів. Ксав'єр навіть занепокоївся, що машини, втративши стільки бійців, просто припинять наступ і повернуть назад.

Тим не менш роботи продовжували наполегливо наближатися до першої з влаштованих на їхньому маршруті засідок.

Прімеро переключив канал зв'язку, щоб прийняти повідомлення від партизанів і солдатів регулярної армії у двох зайнятих селах.

– Терсеро Танторе, прошу доповісти обстановку. Найманці повідомляють, що машини рухаються у вашому напрямку.

Ксав'єр сподівався, що у Ренгаліда заперечення комком стануть у горлі, коли він побачить справжню загрозу, яка походить від жахливої армії машин.

З першого села відгукнувся Вергіль. Він говорив ледь чутним стиснутим голосом.

– Прімеро Гарконнене, у нас позаштатна ситуація.

– Що зробили машини?

– Не машини, сер, місцеве населення. До настання ночі вони отруїли нас, пошкодили зброю, зруйнували силові установки. Мої люди паралізовані. Наша артилерія вийшла з ладу. Дзеншиїти зруйнували все!

Ксав'єр відчув, як страх стрімко наповнює його серце. Він придушив гнів і вирішив послухати, що будуть доповідати із іншого села.

– Терсеро Крег, сер. Місцеві отруїли і нас, потім пошкодили кабелі, вкрали запасні батареї, зіпсували приціли. Це моя вина, сер... але ми, – він судомно закашляв, – але ми прийшли захищати населення. Тепер ми не в змозі зробити жодного пострілу.

На каналі зв'язку знову з'явився Вергіль, голос його був напружений і безбарвний.

– Ксав'єре, машини наближаються до нас на великій швидкості. Ми чекаємо на наказ. Що нам робити?

Давлячись безсилою люття, Ксав'єр заходився ходити туди-сюди, бажаючи накричати на Ренгаліда. Але яка від цього буде користь?

Він не міг допустити, щоб з голови його молодшого брата впав бодай один волос, особливо заради допомоги таким сволотам, як ці дзеншіїти. І прокричав у мікрофон наказ гарнізонам двох сіл:

– Терсеро Танторе, терсеро Креге, наказую негайно відходити. Якщо не заберетеся, вас роздавлять.

Гарячково шукаючи нове рішення, Ксав'єр до болю стиснув зуби. Час спливав. Тепер армія машин уже рухалася без затримки вільною дорогою, і ретельно підготовлена засідка – можливість чистої та майже безкровної перемоги – розсипалася прахом.

Багато років тому, на Поритріні, повсталі раби буддисламу зламали встановлений новий генератор захисного поля Армади Ліги, і її солдати пішли б наосліп на смерть, якби сам Ксав'єр вчасно не виявив зраду.

Тепер ці дзеншіїти на IV Анбусі вирішили власним самогубством підставити армію Джихаду.

Глибоко зітхнувши і згадавши, що ці прокляті машини вбили його сина, якого він так ніколи і не побачив живим, Ксав'єр заговорив у мікрофон, звертаючись до всіх солдатів, які перебували в межах досяжності передавача.

– Раз самі дзеншіїти цього хочуть, ми переможемо, використовуючи все, що зможемо. – Здавалося, що саме повітря, що видихалося Гарконненом, стало крижаним. – Я нізащо не здам планету Омніусу, чого б це не вартувало.

Вергіль відповів – несміливо, але не без оптимізму:

– Ксав'єре, я вважаю, що зможу полагодити деякі гармати. Ми зможемо погнатися за машинами та атакувати їх з тилу.

У розмову втрутився Зон Норет, який говорив від імені найманців:

– Віддайте нам їхню зброю, приміро. Ви бачили, що ми зробили без зброї, тільки тим, що знайшли тут. Давайте спробуємо.

– Це буде безглуздою витратою сил. Те, що нам потрібно, ви не зробите. Відступайте та рятуйте всю військову техніку, яку зможете врятувати. Вона нам знадобиться, але не тепер. Я ухвалюю інше рішення.

Він знову глянув на глибоку ущелину; машини, ймовірно, були вже недалеко.

– Всім найманцям. Повертайтеся в Дарітс якнайшвидше. Зоне Норете, якщо пам'ять мені не зраджує, то за фахом ви мінер-підричник? Мені потрібно... це ваше вміння.

З цими словами Ксав'єр глянув на височенну греблю, побудовану дзеншіїтами для утримання рівня річки та контролю за паводками. Якщо ці люди здатні зводити такі споруди, чому вони не здатні бачити очевидного противника?

Доповів терсеро Крег із другого села:

– Приміро, сили машин щойно пройшли повз нас. Втрат немає.

– На даний момент ви їх не цікавите. Коли вони захоплять Дарітс з його інфраструктурою і влаштують там свою станцію, вони вважатимуть, що у них у запасі багато часу, щоб повернутися і стерти з землі вцілілі села.

Він ледве стримувався, щоб не вилаятися вголос.

– Можете оцінити, через який час машини дістануться до Дарітса?

– Не більше двох годин, приміро.

– Ми будемо готові. – Ксав'єр відключив зв'язок і обернувся до одного із солдатів, що стояв поруч. Він не мав вибору, доводилося йти на крайні заходи. Дзеншіїти зробили це неминучим.

– Знайдіть старійшину Ренгаліда. Скажіть, що у людей є менше двох годин на те, щоб залишити місто. Скажіть, що я не буду повторювати свого попередження, і переконайтеся, що він правильно вас зрозумів.

Стоячи навпроти затягнутого серпанком проходу в скелях, старійшини дзеншіїтів вимагали від Гарконнена, щоб він пояснив їм, що саме він збирається робити.

– Не так я хотів воювати з мислячими машинами, але ви самі змусили мене до цього. Я міг би виконати своє завдання і при цьому зберегти ваше місто і ваших людей. Ви ж не залишили мені альтернативи.

Почувши ці слова, Ренгалід підняв до неба кістлявий кулак.

– Дарітс – це священне місто, серце дзеншиїтської релігії. Тут зберігаються священні тексти, тут наші реліквії, невідомні витвори мистецтва!

– Отже, вам треба було перенести їх у безпечне місце вже годину тому, коли ви почули моє попередження. – Ксав'єр звелів відсунути його з дороги. – Скажіть вашим людям, щоби йшли швидше. Їм немає потреби гинути.

Намагаючись перекричати звук ревучої води в пропускних каналах і ринвах греблі, Ксав'єр без прикрас пояснив старійшинам, що саме він збирається робити. Він згадав давній випадок, коли Омніус висадив десант на столицю Салуси Зимію, і він, Ксав'єр, був змушений прийняти жорстоке рішення задля того, щоб захистити генератори поля Голцмана. Він врятував планету, хоча при цьому загинуло багато тисяч людей і була сильно зруйнована одна з найкрасивіших столиць світу. Тепер Ксав'єр мав прийняти аналогічне рішення в Дарітсі, хоча і більшого масштабу.

Він провів швидко нараду з підривниками, щоб обговорити розміщення зарядів. Гребля була побудована на совість, але вибухотехніки зуміли знайти в ній слабкі місця.

Зон Норет, покритий ранами, що кровоточили, отриманими в сутичках з машинами, не звертав уваги на кров і сам себе перев'язав, щоб ще якийсь час протриматися на передовій.

– Потрібно не більше десяти зарядів, якщо правильно їх розмістити, – сказав він.

Один із інженерів сказав:

– Можна застосувати атомний заряд, приміро. Це буде набагато простіше.

Ксав'єр похитав головою. Він бачив, як Армада Ліги стерилізувала Землю ядерним ударом.

– Не має значення, що зробили ці люди. Я все ж таки хочу дати їм шанс.

Виконуючи план Норета, жилаві, безстрашні люди з його команди видерлися по тріщинах між кам'яними блоками, якими було викладено декоровану поверхню греблі, заклали детонатори та залили вибухову піну за колосальні статуї Мохаммеда та Будди. Тим часом армія машин стрімко просувалася вперед, не відволікаючись на захоплення сіл – їх можна буде знищити потім, після встановлення постійної станції Омніуса в мережі Дарітса. Але Ксав'єр вирішив позбавити їх такої радості, знищивши армію роботів у самому Дарітсі.

Деякі дзеншіїти сприйняли попередження Гарконнена всерйоз і втекли з міста, але інші відмовилися слухати слова невірного. Ксав'єр мовчки дивився з вікна на потік біженців. Скільки смертей він уже побачив у своєму житті?

Я не можу врятувати тих, хто добровільно приносить себе в жертву.

Але при цьому він мружив очі від пекучих сліз. Яка моторошна втрата. Заради кого вони жертвують собою? На Омніуса це не справить жодного враження, та й на мене теж.

На каналі зв'язку з'явився Воріан Атрейдес. Голос його звучав самовдоволено:

– Хороші новини для тебе, Ксав'єре. Я тут майже закінчив. Готовий прийняти космічний флот.

– Чудово, особливо якщо врахувати те, що машини вже тут. – Він перервав повідомлення, залишивши свого товариша приміро готувати другу, завершальну стадію операції, яка мала прибрати з орбіти ворожий флот.

Через кілька секунд передові загони страхітливих роботів вже увійшли в далекий кінець ущелини – зловісне воїнство, втілення нещадної механічної сили. У душі Гарконнен не відчував нічого, окрім бажання скоріше їх знищити.

Навіть досвідчені воїни скрикнули з переляку, але Ксав'єр жестом закликав їх до спокою.

– Ми боремося за нашу честь та праведну справу. Ми – солдати армії Джихаду.

Він наказав найманцям і солдатам відійти в укриття. Зон Норет, ледве тримаючись на ногах, шкутильгав слідом за іншими. З глибоких ран текла кров, але він відмовився від запропонованої йому допомоги.

Машини рвалися вперед, очевидно, переконані, що змогли подолати останній рубіж опору. Ксав'єр чекав... нескінченно довго чекав. Піт, що виступив на скронях, почав заливати очі.

На нашій стороні сили природи, це потужний союзник. Вода довершить за нас нашу роботу.

Останні гіназькі десантники видерлися на вершину скелі, забравшись подалі від шляху поширення ударної хвилі. Норет тримався, незважаючи на втрату крові, і не відставав від своїх. Сонце зловісно відбивалося від металевих корпусів бойових роботів.

– Цю планету Омніус не візьме ніколи, – тихим, але загрозливим голосом промовив Гарконнен. Він підняв підборіддя і підвищив голос: – Це не ваша планета!

І увімкнув вибуховий пристрій.

Вибух пролунав окремими гуркотами, як грім, – це звукові хвилі поперемінно потрапляли в кам'яні пастки в стінах ущелини. Детонація вдарила по найуразливіших точках конструкцій, розгойдуючи резонуючі деталі греблі.

Крізь смертельно поранену споруду, через рани-тріщини, що утворилися в ній, ринула нічим не стримувана тепер вода, набираючи силу і ще більше збільшуючи руйнування. Потоки води та величезні уламки летіли зі страшною силою, викинуті гігантським тиском. Вода ринулась у тріщини з гуркотом, наче стадо велетенських мустангів, що біжать. Величезні статуї Мохаммеда і Будди похитнулися і почали розвалюватися на частини, схожі на двох неймовірно величезних п'яних танцюристів. Нарешті, видавши жахливий гуркіт, розкололася вся дамба. Тіло греблі, гігантські скульптури, уламки каменів завбільшки з будинок були викинуті вперед титанічною силою звільненої річки.

Удар такої зброї не могли витримати навіть залізні роботи.

Машини зупинилися, коли сенсори повідомили їм про наступ водяного валу. Вони надто повільно проаналізували ситуацію і вже почали відступати. Але удар велетенського водяного молота випередив їхні дії, змітаючи на своєму шляху навіть найпотужніші корпуси роботів, які відносила вода, як змітає ураган дрібні дерев'яні тріски.

Вивільнена вода змела в ущелину також і будинки, розташовані в печерах у стінах каньйону. Священне місто Дарітс було стерте з лиця землі

разом із не врятованими скарбами та реліквіями та з усіма дзеншиїтськими мешканцями, які відмовилися покинути місто.

Ксав'єр Гарконнен, стоячи на безпечному високому березі каньйону, похмуро дивився на катастрофу. Він відчув запах свіжої землі та вогкості, коли з водосховища в ущелину ринув насичений мулом з дна потік. Нижче за течією вода змиє на своєму шляху всі селища та оброблені поля.

Я віддав би перевагу іншому способу. Але мені не залишили вибору.

Коли машини були віднесені водним потоком, що продовжував нестримно виливатися в ущелину, кораблі армії Джихаду почали збирати і вивозити на орбіту наземні війська, що були стягнуті в місто. Коли Ксав'єр збирав гіназьких найманців і своїх солдатів на вершині краю каньйону, з горянок тисяч солдатів вирвався радісний крик здобутої великої перемоги.

Навпаки, дзеншиїти, що вижили, були морально остаточно зламані, в їхніх поглядах був неприкритий жах, вони відмовлялися вірити в те, що сталося буквально на їхніх очах. Ренгалід, з обличчям, вимазаним брудом, зі скуйовдженою сивою бородою, у розпачі звинувачуючим жестом тикнув свій кістлявий палець у груди Ксав'єру.

— Я проклинаю тебе! Ти зруйнував наше святе місто, наші священні реліквії, ти занапастив тисячі наших людей. Нехай впаде гнів Буддаллаха на твою голову і на твоїх нащадків на мільйон років!

Вода продовжувала з ревом бігти каньйоном, розливаючись по розташованій нижче рівнині. Останні уламки греблі відірвалися від своїх якірних отворів у стінах каньйону, і вода почала надходити з водосховища з новою силою. Рибальські човни дзеншиїтів потрапляли в шалений вир і розбивалися на тріски.

— Вам доведеться відбудовувати все місто. — Ксав'єр дивився на Ренгаліда майже зі співчуттям. — Але ви зможете це зробити, бо ви живі та вільні.

«Таємниці породжують нові таємниці.»

Прислів'я Арракіса

Тепер, коли Агамемнон та його титани вирушили кожен на виконання свого завдання, на Корріні настали спокій та затишшя.

Хоча мислячі машини могли спілкуватися між собою через будь-який вузол зв'язку, перебуваючи в будь-якій точці контролюваного ними всесвіту, Омніус все ж таки наказав Еразмусу з'явитися в Центральну Вежу Корріна на нараду.

Скільки разів Еразмус бачив цю високу, увінчану гострим на кінці шпилем вежу, стільки разів вона змінювала свій зовнішній вигляд, модифікуючи форму конструкцій з текучого металу за черговою забаганкою Омніуса. Механічна Центральна Вежа сама по собі здавалася живою зі своїми рухомими стінами, плазовими вікнами та поверхами, що могли змінювати висоту. Всесвітній розум мав можливість безперешкодно переміщатися лабіринтом внутрішніх приміщень від самої верхівки до останніх підвальних поверхів.

Еразмус умів змінювати вираз свого текучого металевго обличчя, але коррінський Омніус міг робити те саме з цілою величезною будівлею. Наскільки було відомо незалежному роботу, такими примхами не відрізнялася більше жодна з копій Омніуса. Таку поведінку, як це не дивно, можна було назвати майже ексцентричною.

Прибувши в вежу, Еразмус, як заведено, піднявся на швидкісному ліфті на сьомий поверх текучої металевго вежі і увійшов у приміщення, в якому не було вікон. Коли за ним зачинилися двері, Еразмус озирнувся, але його світлові сенсори не виявили жодних ознак дверей, що відкриваються, ні в стінах, ні в стелі. І він подумав, чи не хоче всесвітній розум залякати його?

Чи не розвинув цей конкретний Омніус, точніше, його конкретне втілення, розташоване на стратегічно найважливішій планеті роботів, здатність до відчуття емоцій та ексцентричності? Чи не став коррінський Омніус вважати себе найвищою машинною істотою порівняно з іншими роботами? У минулому допитливий незалежний робот намагався задавати спеціальні питання, щоб це в'яснити, але всесвітній розум щоразу ухилявся від відповіді.

Цей складний комп'ютер мав свої примхи, антипатії і навіть власне «я», хоча, природно, Омніус відкинув би такі тяжкі звинувачення. Незалежного робота це дуже цікавило. Здається, програма Омніуса була складена так, щоб зробити його більш імпульсивним і непередбачуваним подібно до

людей, чия хаотична поведінка стала причиною поразки машин у багатьох битвах.

– Сьогодні, Еразмусе, ми поговоримо про релігію, – оголосив всесвітній розум із невидимого гучномовця, який створював ілюзію, немов голос звучав звідусіль. – Витягни вперед руку долонею догори.

Робот підкорився, і зі стелі на його розкриту долоню впала гель-сфера – копія Омніуса. Скільки інформації в такій маленькій і легкій сріблястій кульці! І скільки існує такого, чого немає в ній, і особливо – якості, яка називається «душею», сенс якої намагався досягнути Еразмус поряд із такими ж невленими властивостями людини.

– Насамперед прошу надати мені всі дані із вказаної теми, – сказав Омніус.

Протягом століть Еразмус спостерігав за представниками біологічного виду людини розумної і проводив на його представниках експерименти, накопичуючи інформацію в об'ємному банку даних. Хоча незалежний робот багато разів пропонував завантажити всі ці дані в мозок всесвітнього розуму, Омніус щоразу виявляв мало інтересу до таких пропозицій. Принаймні досі.

– Чому ти захотів дізнатися про релігію? Це незвичайна для тебе тема.

– Для мене так звані духовні чи релігійні вірування є недоступними для розуміння зразками людської поведінки. Але зараз мені стало ясно, що вони використовують релігію як зброю проти мене. Через це я маю проаналізувати цей предмет.

Щоб ефективно передати всі наявні в нього відомості Омніусу, Еразмус помістив сферу в кулястий порт на боці свого корпусу і передав всесвітньому розуму всю необхідну інформацію. Закінчивши передачу, незалежний робот витягнув сферу з порту.

Протягом короткої миті всесвітній розум опрацьовував отримані дані.

– Цікаво. Отже, існує багато типів і видів релігії, і тим не менш вірування, що відрізняються найсильнішим емоційним компонентом, поміщають в центр своїх вчень існування вищої істоти або спрямовуючої сили. Це єдине найбільш важливе в віруванні людей?

– Поки що я тільки досліджую це питання, Омніусе. У справах віри мало є точно визначеного. Віра, прийняття бажаного за дійсне для людей вище логіки та твердо встановлених фактів.

– Який сенс у твоїх експериментах, якщо ти не можеш дати конкретної відповіді на поставлене запитання?

– Досліджуючи людську поведінку, дуже важко навіть просто сформулювати конкретні питання. Моєю метою, однак, було встановлення певних основних напрямів та узагальнень, які могли б виявитися корисними.

Срібляста куля на долоні Еразмуса оберталася, випромінюючи тепло.

– А їхні релігії? Ти завантажив у мене все, що знаєш про них?

– Я дав тобі історичний огляд, який містить у собі все, що полонені нами люди розповідали мені про свої церкви, синагоги, мечеті та святилища своїх народів і про те, як вихідні вірування розпадалися чи трансформувалися в релігії теперішнього часу. Якщо хочеш, я можу перерахувати тобі весь список планет разом із відомими релігійними гілками, які на них існують.

– В цьому немає необхідності. – Омніус збільшив гучність свого голосу. – Чому вони називають свій рух проти мене Джихадом, священною війною? Я – комп'ютер. Як вони можуть пов'язати мене зі своїми релігіями?

– Просто заради зручності вони пов'язали тебе зі злою силою, персоніфікованою у багатьох їхніх релігійних текстах. Вони називають тебе демоном, і це дозволяє їм проголошувати тебе ворогом будь-якої з вищих істот, яким вони поклоняються. Таким чином, конфлікт виноситься зі сфери політики та стає релігійною війною.

– У чому перевага такого рішення?

– Воно дозволяє передати керівництво діями людей емоціям, а не логіці, за законами якої ми діємо. Люди схильні вчиняти ірраціональні дії, оскільки їхні релігії дають їм для цього праведну основу. Для них наш конфлікт вже не просто війна – це священна справа вищого порядку.

Еразмус відчув поколювання у долоні. Сфера з неймовірною швидкістю обробляла інформацію та сортувала її за банками даних.

– Чи може цей їхній Бог бути формою органічного життя, вищою у порівнянні з ними?

– Якого Бога ти маєш на увазі? Бога навахристиян? Бога буддизму? Деїсламічну Силу? Паніндуїстських володарів сьомого кола? Я сам не зовсім добре розумію різницю між ними. Всі вони можуть бути

спотвореними маніфестаціями одного і того ж божества, які втратили чіткість через давність і неправильне розуміння інформації. Але, можливо, це зовсім різні боги.

– Твої відповіді дуже нечіткі, – сказав Омніус.

– Саме так. Віруючі думають, що Бог – це ефірна форма життя, хоча у найважливіших релігійних сектах існують історії про тілесні втілення їх божеств.

– Це абсурдно.

Еразмус відповів не відразу, ретельно підбираючи слова.

– Ти можеш бути Богом Машин, Омніусе.

– Але тоді навіщо я запитую тебе? – У голосі всесвітнього розуму справді пролунав смуток. – Якби я був Богом, хіба я не знав би всього?

Це зауваження співпадало з власними спостереженнями Еразмуса у тому, що машинне знання у пам'яті Омніуса було неповним. Незалежний робот замислився. Невже комп'ютерний всесвітній розум просто грав із ним увесь цей час як кішка з мишкою? Чи не увібрав Омніус давно всі дані досліджень, проведених Еразмусом над людьми?

Чи не читає Омніус і зараз мої думки?

– Протягом десятиліть ти, немов тварин у стійлах, виховував групу людей, жодна з яких не мала досвіду офіційної релігійної індоктринації. – Срібляста куля піднялася до стелі і прилипла до білої поверхні, ніби сила тяжіння змінила напрямок на протилежний. – Яким чином люди вірили в Бога у твоїх стійлах?

– Звичайно, вони дотримувались більш примітивних вірувань. Дехто писав історії про Вищу Істоту, але більшість була переконана, що таке божество їх залишило. Можливо, що релігія як така має соціальну природу, і якщо суспільство зруйноване, то такі системи вірувань теж розпадаються.

Гель-сфера скотилася стіною на підлогу і застигла на підлозі між ступнями Еразмуса, потім знову стрімко злетіла вгору.

– Чи можливо, що ти у своєму дослідженні не торкався теми релігії у зв'язку з її складністю та алогічністю?

– Я не вивчав цей предмет у деталях, Омніусе. Мене цікавило багато інших аспектів людської поведінки. Релігійна віра є лише малою складовою людського характеру. З того, що мені довелося спостерігати, я

зробив висновок, що люди є або агностиками, або прямими атеїстами доти, доки не зазнають сильного страждання чи потрясіння. Такі зміни ставлення до релігії є циклічними протягом усієї людської історії – припливи змінюються відливами, як і в інших аспектах суспільного життя людей. Релігійна віра зараз перебуває на підйомі, а Джихад є її каталізатором.

– Чи є потреба у релігії вродженою властивістю людського характеру? Може, ігноруючи їхню духовність, ти випустив з уваги саму їхню суть?

– Я піддавав тортурам тисячі людей, і дуже мало хто при цьому взагалі говорив про Бога, та й ті запитували, навіщо Він їх залишив. Я анітрохи не сумніваюся, що зараз, коли Ксеркс і його команда вбивають бунтівників на Іксі, жертви на останньому зітханні, вимовляють молитву, хоча й бачать її цілковиту марність.

Прямах звісток з Ікса ще було, але наказ, відданий титанам, був досить ясний. Ксеркс був здатний учинити жорстоку нещадну бійню. Жменька людей, що вижили на Іксі, більше ніколи не наважиться на безглуздий заколот.

Омніус заговорив:

– Я все ж таки не зрозумів, що таке релігія. Яка в неї мета? Складається враження, що це уявний стимул, спеціально сконструйований для підтримки стійкості соціальних сходів.

Еразмус не став поспішати з відповіддю.

– Зрозуміти основи віри так само важко, як утримати в руці мокрий камінь, що був покритий мохом. Це твердий речовий предмет, але він слизький, і взяти його важко.

– Поясни.

– Релігійний досвід різний у різних людей, навіть якщо вони стверджують, що належать до однієї релігійної системи. Кожен індивід зосереджується на різних аспектах релігійного погляду. Є нюанси, тонкі варіації – як і людська емоція любов, релігія ніколи не буває однаковою у двох людей.

– Але чому?

Еразмус продовжував стояти нерухомо, а гель-сфера почала все швидше кружляти по приміщенню – по стінах, по стелі, знову по стінах, по підлозі. З'явилися подвоєні гель-сфери, десятки копій Омніуса, немов кулі,

що літали по кімнаті, рикошетили від стін і ледь не зачіпали Еразмуса. Безліч голосів продовжували, перекриваючи один одного, вигукувати одне й те саме слово:

– Чому? Чому? Чому?

Зненацька сфери зникли, і в запечатаному приміщенні високої вежі знову запанувала тиша. За спиною Еразмуса відчинилися двері. Він слухняно покинув приміщення, увійшов у ліфт і поїхав униз.

Повернувшись на свою коррінську віллу, Еразмус зізнався сам собі, що він справді, як і припустив Омніус, приділяв недостатньо уваги питанням релігії. Якщо так, то більше він цю тему оминати не може. До цих пір Еразмуса цікавила людська здатність до творчості та її вираження у різних видах мистецтва. Але звідки люди беруть своє натхнення? З якогось вищого джерела? Можливо, раби Еразмуса успішно приховували від нього свою релігійність – можливо, навіть підсвідомо. Тоді можна припустити, що вони приховували її від самих себе.

Стоячи на ганку будинку, Еразмус дивився на бараки, розглядаючи, як миготять замурзані люди в переповнених загонах. Якщо Ібліс Гінджо або Серена Батлер знайшли спосіб запустити цей механізм у глибинах людської душі, то це пояснює, яким чином релігійний запал перетворюється на військовий жар.

Сповнившись рішучості ретельно зайнятися цим питанням, робот став планувати собі шлях пошуку. Яка сила стоїть за релігією? Чи дійсно машинам ніколи не опанувати цю зброю? Еразмуса мало хвилював хід галактичного Джихаду, але це дослідження він виконає задля свого розвитку...

Омніус надав у розпорядження Еразмуса гори друкованих та електронних книг, захоплених у стародавніх людських бібліотеках на підкорених Синхронізованих Світах. Незалежний робот почав завантажувати ці матеріали до банків своїх даних.

У процесі завантаження Еразмус згадав про когіторів та інформацію, що містилася в їхніх стародавніх мізках. Був би на Корріні когітор, його древній мозок міг би збагатити Еразмуса найцікавішими одкровеннями. На Землі Еразмус іноді розмовляв з когітором Екло, але Екло був знищений під час заколоту людей.

З машинною чіткістю робот згадав кожне слово, сказане йому Екло. Він у подробицях внутрішньо відтворив кожну розмову. В результаті

Еразмус зробив дуже тривожний висновок: нейтральний, як йому здавалося, когітор щось приховував від нього – всіма силами при цьому захищаючи людей.

«На жаль, деякі війни виграє та сторона, яка більш фанатична у релігійному сенсі. Вожді, які завжди перемагають, використовують цю священну енергію колективного божевілля.»

Когітор Квіна. Мистецтво нападу

Безрадісний післяполуденний дощ сильно лив на площу урядового комплексу, коли Ібліс Гінджо поспішав до будівлі парламенту. Півдюжини агентів джиполу, що слідували за ним, навіть не думали якось захиститися від негоди. Розставлені у всіх кутках площі статуї та мавзолеї на честь героїв Джихаду блищали у бризках дощу, відбиваючи жовте світло ліхтарів.

Опинившись на сходах, Великий Патріарх зобразив удавано-радісне здивування, побачивши чотирьох ченців у жовто-помаранчевому одязі, що обережно йшли вниз. Найвищий з них ніс великий циліндр, загорнутий від дощу в непромокальну тканину: когітора Квіну перевозили, як безцінного птаха у клітці. Ібліс знав, що вони будуть виходити з будівлі парламенту саме в цю хвилину, і ретельно підготував цю «випадкову» зустріч.

Він зробив знак своїм людям і ті надійно блокували прохід групі ченців.

– Як пощастило! – вигукнув Ібліс. – Я ж просив когітора про зустріч. Я впевнений, що нам є що сказати одне одному.

Він усміхався, бажаючи в душі, щоб між ним і когітором встановилися такі ж довірчі стосунки, які раніше пов'язували Гінджо з великим і блискучим когітором Екло до того страшного бунту на Землі.

Нинішня діяльність Ібліса була більш складною, ніж колишні – досить незграбні – спроби спонукати рабів до повстання проти господарів. Зараз він не міг сам впоратися з усіма своїми проблемами, але був упевнений, що когітор змогла б йому допомогти, якби тільки йому, Великому Патріарху, вдалося переконати Квіну поділитися з ним хоча б малою часткою її могутнього інтелекту. Щоправда, поки що мозок древнього філософа

залишався небагатослівним і відчуженим, ніби не бажаючи виправдовувати дії Ібліса.

– Квіна була дуже зайнята, – відповів посередник, що ніс циліндричний контейнер.

Обличчя його від скроні до підборіддя перетинав величезний шрам. Краплі дощу падали на одяг.

– Звичайно, так само, як і я постійно зайнятий справами Джихаду. Але ж ми на одному боці барикад, хіба ні? Адже ми союзники... чи, можливо, навіть колеги?

Зі зухвалістю Ібліс простягнув руку і відвернув тканину, під якою в запечатаному циліндрі з блакитною електрорідиною знаходився рожевий мозок. Монах скривився, смикнувши шрамом, і очі його стали сталевими. Але перешкоджати Великому Патріарху він не став.

– Когіторе Квіно? – звернувся Ібліс безпосередньо до циліндра. – Чому б нам не втекти від цього огидного дощу і не поговорити? Мені потрібна ваша мудра порада.

Відокремлений від тіла головний мозок Квіни був таким же величезним джерелом знань і відомостей, яким був мозок Екло. Можливо, Квіна погодиться навчати його, якщо він використає отримані відомості належним чином. Ібліс читав деякі з ранніх езотеричних висловлювань когітора, і тепер йому треба було переконатися, що він їх правильно зрозумів.

Хоча він і відчував, що Квіна відчуває незручність від такого безпосереднього і дуже напруженого інтересу, він хотів стати ближчим до цієї жінки-когітора, до її знань та її філософії. Голос його став тихим і вкрадливим:

– Я прошу вас.

– Зачекайте, Великий Патріархе.

Монах зі шрамом підняв очі до неба, мовчки спілкуючись із давнім мозком.

Начебто не помічаючи холодного дощу, посередник почав грубим гортанним голосом промовляти слова когітора:

– Великий Патріархе, ти хочеш запитати мене про писання та стародавні тексти. Я чую це у твоєму голосі, у твоїх діях, у кожному твоєму зітханні.

Здивований Ібліс відповів, кивнувши:

– Я зачарований стародавніми пророцтвами муадру і тим, як вони підходять до нашого бурхливого часу. У текстах, які мені довелося прочитати, я знайшов безліч виправдань Священного Джихаду проти мислячих машин. Ваші власні писання та промови дали мені рішучість послати безліч хоробрих бійців на поля битв.

Когітор була явно засмучена.

– Ці думки зовсім не стосувалися вашого Джихаду.

– Але ж є думки, що стосуються всіх часів? Особливо ваші думки, Квіно.

Дош, що барабанив по дахах, не залишив на людях жодної сухої нитки. Один із сержантів джиполу простягнув Гінджо шматок сухої тканини, і Великий Патріарх, витерши обличчя, продовжував:

– В одному зі своїх маніфестів ви пишете про колективне божевілля війни, про те, що переможці заради перемоги вселяють масам ілюзії. Я прагнув досягти підтриманої вами піднесеної мети і з радістю можу сказати, що це частково вийшло. Але тепер я хотів би поставити вищу мету.

– Я ніколи не схвалювала такої практики. Це була одна з безлічі ідей, які я запропонувала як приклад, – відповіла Квіна. – Ви вирвали мої слова із контексту. Чи читали ви весь сувій, Іблісе Гінджо? У ньому кілька мільйонів слів, і мені знадобилося кілька століть, щоб його скласти.

– Я шукав там лише ідеї. Ви надихнули мене на це.

– Важливі концепції треба засвоювати у всій їхній повноті. Не варто намагатися інтерпретувати писання, одягнувши шори, аби досягти своєї мети.

Ібліс, звісно, і сам добре знав, що відомості з писань когітора він брав вибірково, а потім довільно маніпулював інформацією. Але він отримував задоволення від діалогу з Квіною, бачив у ньому інтелектуальну гру, виклик своєї здатності полемізувати з одним із найвеличніших розумів в історії людства. І ще цей діалог задовольняв його потребу в наставнику, яким служив для нього когітор Екло, доки його не було знищено під час заколоту на Землі.

Великий Патріарх нашвидкуруч висмикнув кілька цитат з пророцтв щодо «кінця часів», з рунічних письмен муадру та інших заповідей, які –

якщо досить вільно їх тлумачити – сповіщали, що людство здобуде рай лише після тисячоліття тяжких страждань і чималих жертв.

– Я вважаю, що Ікс – це для нас можливість принести ці жертви. Мої воїни Джихаду та найманці готові сплатити цю ціну, як і населення Ікса.

– Кров невинних завжди була розмінною монетою в руках харизматичних вождів, – сказала Квіна голосом посередника. – Ви берете інформацію із фрагментів та джерел, свідомо неповних. Отже, у вашому знанні є прогалини, а ваші висновки можуть бути хибними.

Охоплений інтересом, що раптово з'явився, Ібліс підняв брови.

– Значить, Ви знаєте весь текст послань? Що міститься у інших фрагментах?

Він хотів якнайкраще озброїтися знанням стародавніх текстів. Йому необхідно було викликати заворушення на планетах, що прокидалися, гальванізувати пригнічені народи обіцянками швидкого закінчення їхніх лих.

Після важкого мовчання, що затяглося, когітор заговорила знову:

– Ви справді релігійна людина, Іблісе Гінджо?

Він знав, що не може збрехати стародавньому філософові.

– Релігія узгоджується із моєю святою метою – допомогти людству піднятися проти своїх гнобителів.

Зловісним голосом свого посередника-ченця Квіна відповіла:

– А чи прислухалися ви хоча б до одного з тих численних протестів проти Джихаду? Ви працюєте заради людства, Великий Патріархе... чи заради себе?

Ібліс сформулював відповідь дуже майстерно:

– Можливо, справді заради однієї людини, але не заради мене. Все це – заради безневинної дитини Серени Батлер, яку на моїх очах вбила мисляча машина. Нехай протестуючі проти Джихаду короткозорі і не розуміють його суті, але сам я – лише знаряддя перемоги. Я з радістю піду, коли остаточний успіх буде на нашому боці.

Через посередника Квіна видала невизначений звук.

– У такому разі ви людина, що гідна захоплення, і при цьому дуже нетипова людина, Іблісе Гінджо.

Монах, завершуючи аудієнцію, прикрив циліндр промоклою тканиною і заговорив своїм звичайним голосом:

– Ми маємо повернутися до Міста Інтроспекції, Великий Патріархе. Не слід турбувати Стародавню.

Немов опритомнівши від глибокого трансу, Ібліс раптом помітив, що повз них по залитих водою сходах йдуть люди, які поспішали до зали засідань парламенту. Патріарх усією душею хотів би продовжити розмову з неймовірно довгоживучим мозком, отримати додаткові поради та повчання, отримати таке потрібне йому зараз натхнення – але одягнені в жовто-помаранчеве ченці вже поспішали геть.

Тут він зрозумів, що й сам уже давно спізнюється. Серена Батлер ось-ось має розпочати свою звернену до представників запальну промову, яку він особисто для неї написав. Не помічаючи мокрого одягу, що прилипав до тіла, він поквапився до зали, щоб не пропустити початок промови. Охорона була щільною, як завжди, але сьогодні Великий Патріарх не боявся нападу чи замаху.

На сьогодні він їх не готував.

Серена Батлер, одягнена у сніжно-білу сукню, прикрашену рубінами, виглядала на трибуні як небесне видіння. Навіть без помаранчевої нагідки на лацкані сукні і без золотого намиста на шії вона виглядала на рідкість молодою та здоровою для своїх років. Примітно, якщо зважити на те, що Серена відмовилася приймати запропоновану їй Аврелієм Венпортом меланжу.

Ібліс уважно дивився. Серена рідко особисто залишала Місто Інтроспекції, тому кожен її публічний виступ був великою і важливою подією.

Двадцять людей, звільнених на Іксі та вивезених із цього нового поля битви Джихаду, сиділи у першому ряду, як своєрідні музейні експонати. Вони з благоговінням дивилися на Головну Жрицю священної війни. Завдяки невтомним пропагандистським зусиллям Ібліса всі люди, навіть ті, хто перебував у темряві рабства у мислячих машин, чули про цю жінку, дитя якої загинуло від рук підступних роботів мученицькою смертю.

Коли аудиторія затихла, під склепінням залу пролунав мелодійний голос Серени Батлер:

– Багато хто з нас не з чуток знає, що така мужність, кровопролиття та жертви, необхідні, щоб скинути жахливе поневолення в історії всесвіту. Деякі з вас – справжні герої.

Вона попросила кількох людей підвестися, назвавши кожного з них по імені, віддаючи їм належне за їхні мужні та самовіддані вчинки. Усі ці люди були представниками цивільного населення, які пережили страшні битви.

– Підійдіть до мене!

Серена підтвердила свої слова запрошуючим жестом, а зал вибухнув оглушливою овацією – люди аплодували стоячи. Коли запрошені одне за одним підходили до трибуни, Жриця торкалася голови кожного з них, начебто благословляючи. Сльози текли з усіх очей, включаючи очі самої Серени.

Серена підвищила голос, висловлюючи гнівну рішучість. На її щоках блищали сльози.

– Мені довелося побачити те, що ніколи не повинна бачити жодна мати: мого ненаглядного сина вбили на моїх очах. Подумайте про своїх дітей, згадайте мого сина. Не дозвольте машинам зробити це з іншими дітьми. Я благаю вас.

Слухаючи цей майстерний виступ, дивуючись досконалості інтонації та дикції, Ібліс відчував, що від гордості в нього по спині пробігає холодок. Сльози були чудовим доповненням, і він анітрохи не сумнівався, що вони справжні. Він чув, як Серена вимовляла написані ним фрази, і захоплено кивав головою, побачивши її чарівний вплив на аудиторію. Вона виявилася чудовою ученицею з тієї хвилини, коли він тільки почав вести її дорогою професійного фанатизму.

Спочатку Серена охоче слідувала його інструкціям, прагнучи піднесених і суттєвих результатів. Коли вона почала не погоджуватися з ним, Ібліс сфабрикував кілька «загроз» її безпеці і під цим приводом оточив Серену особисто їм підібраними охоронницями-серафимами.

Але Серена залишалася надто незалежною, і тоді він інсценував спробу замаху на її життя, при цьому підставивши одну зі своїх фанатичок, яку вбили під час затримання. Після цього Серена Батлер, тільки заради її «безпеки», залишалася за надійними стінами Міста Інтроекції, де Іблісу було зручніше стежити за нею.

Довелося зробити так, щоб Серена ніколи не відчувала себе у безпеці і тому завжди від нього залежала.

Зараз Ібліс дозволив собі розслабитись, побачивши, що все під контролем. Користуючись тим, що ніхто не помітив його появи, він швидко пішов переодягнутися. Коли він зібрався виходити, в кімнату прослизнув офіцер джиполу.

– Великий Патріархе, радий доповісти, що роботу з Муньозою Чен завершено, як ви наказали. Все в порядку. Дуже чиста робота.

Йорек Турр був маленьким смаглявим чоловічком із чорними вусами і зовсім лисою головою. Одягнений у темно-зелену двійку, він дивився на світ примруженими чорними і тьмяними очима мерця. Турр був майстром зашморгу, стилету – взагалі будь-якої безшумної зброї і сам умів рухатися абсолютно безшумно. Будучи головою поліції Джихаду, він завжди був готовий виконати будь-який наказ Великого Патріарха. Добре мати під рукою таку людину.

Ібліс дозволив собі розкіш посміхнутися.

– Я знав, що можу розраховувати на тебе.

Коли було створено поліцію Джихаду, Турр показав себе цінним інформатором, виявивши справжніх шпигунів – непомітних, але реально впливових людей, які мали секретні контакти із Синхронізованими Світами. Оскільки Ібліс спочатку виховав цього привида тільки для того, щоб лякати ним членів Ліги, він був вражений глибиною і масштабами розкритої Турром зради. Десятки відомих і шановних громадян було засуджено і страчено, і це розповсюдило серед вільних людей лихоманку манії переслідування. Чим більше зростав вплив джиполу, тим більше ставала і особиста роль Йорека Турра. Він підвищувався у чинах і став тепер начальником джиполу. Іноді навіть Великий Патріарх його побоювався.

Через постійні скарги та протести Ібліс завжди підозрював, що Муньоза Чен – агент мислячих машин. Інакше навіщо їй заважати роботі Ради Джихаду? Відповідь здавалася очевидною. Коли Чен виступила проти Ібліса, її очікувана тривалість життя різко зменшилася. Будь-хто, хто насмілювався виступати проти Джихаду, автоматично потрапляв до союзників мислячих машин. Що було цілком розумно.

Як Великий Патріарх, який відповідав за трильйони людських життів, Ібліс не мав права розбиратися в тонкощах та нюансах. Щоб ефективно

захищати та розширювати рух, він мав придушувати будь-яку опозицію. Позитивний результат виправдовував би будь-який вчинок, який довелося б заради цього зробити. Джихад тривав уже кілька десятиліть, набираючи силу. Але результати Ібліса не задовольняли.

Будь-хто, хто відкрито виступав проти планів Великого Патріарха, ставав об'єктом таємного розслідування та вміло організованого звинувачення. У роки після першої великої чистки, що усунула сімох представників Ліги – всі вони за дивним збігом обставин виявилися або політичними суперниками, або людьми, які публічно виступали проти Ібліса, – громадяни шукали шпигунів машин під кожним ліжком. Через п'ять років була проведена ще одна серія чисток, що знищила всякий опір Іблісу.

Тепер від внутрішньої опозиції майже нічого не залишилося, і завдяки непомітним зусиллям джиполу Муньоза Чен більше не плутатиметься під ногами, заважаючи хрестовому походу проти машин...

Розпрощавшись із начальником джиполу, Ібліс попрямував до зали асамблеї. Нехай побачать, що він слухає промову Серени.

Пристрасний голос Серени плив під склепіннями зали, як аромат дорогих і тонких парфумів. Вона підняла руки в жесті благословення і на нестерпно довгий момент застигла в цій позі, ніби чекаючи натхнення згори. Потім її погляд натрапив на Ібліса Гінджо, і вона сказала:

– Зараз людство не може ані ухилитися від свого обов'язку, ані відпочити – тільки боротися!

Не встигла вона договорити, як двері залу з гуркотом відчинилися і увійшли люди в яскравій зелено-червоній формі армії Джихаду. Публіка шаленіла від захоплення, а тим часом до зали йшли і йшли добровольці, які були готові покласти життя на вівтар Великого Джихаду.

Рухаючись як янгол, Серена увійшла до натовпу, проливаючи сльози подяки. Вона благословляла нових воїнів, цілувала їх, знаючи, що посиляє їх майже на вірну смерть.

– О воїни Джихаду!

Ібліс задоволено кивав. Вистава була ідеально спланована, але Серена зуміла провести її так, ніби діяла з натхненням. Ідея належала їй, Ібліс лише розробив деталі вистави.

У нас виходить чудова команда.

Але побачивши, як талановито Жриця Джихаду керує емоціями та настроями натовпу, Ібліс зрозумів, що стоїть перед складною дилемою. Він хотів, щоб у Серени все виходило, він ретельно її для цього готував, і ось вона чудово грає виставу свого життя.

Великий Патріарх вирішив посилити нагляд за Сереною заради себе самого. Не треба, щоб вона надто багато думала сама... чи про себе.

«Нерозумно думати, що бій колись закінчується. Переможений супротивник може приспати нашу пильність... і потім уже буде пізно шкодувати про це.»

Прімеро Ксав'єр Гарконнен. Управління військами під час бою

Воріан сидів у командирському кріслі на містку флагманської балісти і дивився на екрани. Там мчали по каньйонах IV Анбуса потоки води, що змітали все на своєму шляху. Воріан похитав головою. Перемога ціною катастрофи. Він криво посміхнувся. Що далі?

Після наземної операції терсеро Вергіль Тантор та інші капітани повернулися на свої балісти та прийняли на себе командування, готуючись розіграти ендшпіль у космосі. Якщо все піде за планом Воріана, то флот роботів назавжди забереться від цієї покаліченої планети.

Знаючи, що шатл прімеро Гарконнена вже причалив до дока флагманського корабля і що його друг ось-ось з'явиться на містку, Воріан посміхався від передчуття торжества. Тепер моя черга. Він покаже Ксав'єру, як здобувають перемоги – хитрістю, а не руйнуванням.

Як тільки Ксав'єр, розпатланий і захеканий, увійшов на місток, Воріан кинув на нього зухвалий погляд, не позбавлений деякої бешкетності.

– Дивись, як я нейтралізую флот мислячих машин без таких приголомшливих людських втрат.

Він віддав наказ, і флагман висунувся вперед, в авангард флоту Джихаду.

Ксав'єр провів долонями по волоссю, пригладив сивіючі скроні.

– Там, унизу, взагалі не було жодної потреби в людських втратах. Просто знайшлися люди, які хотіли стати жертвами, хоча у них і був вибір.

– Він був явно засмучений, хоч і намагався тримати себе в руках. – Але навіть якби ми зробили це так, що ні в кого й подряпини не залишилося б, ці дзеншіїти все одно знайшли б привід для скарг.

Воріан засміявся.

– Ми робимо все це не заради вдячності, друже, а заради майбутнього людства.

Він відвернувся до пульта і швидко заговорив, передаючи накази на капітанські містки всіх п'яти баліст:

– Включити захисні поля Гольцмана на повну потужність. Збільшити орбітальну швидкість, щоб зустріти кораблі роботів на годину раніше, ніж вони на нас очікують.

– Тоді ми застанемо їх зненацька, Воріане! Вони просто ошаленіють, – передав зі свого корабля Вергіль Тантор.

Ксав'єр сказав офіційним тоном:

– Не слід приписувати роботам емоційні реакції, терсеро Танторе. Вони просто не зможуть зробити перерахунок своїх дій у відведений час.

– Як каже твій молодший брат, – заперечив Воріан, – вони все ж таки ошаленіють.

Судячи з вигляду молодого чорнявого офіцера на екрані зв'язку, Вергіль мучився якоюсь хворобою. Поки кораблі Джихаду перестроювались, Воріан дозволив собі жарт:

– Здається, Вергілю, після цієї операції тобі знадобиться невелика відпустка.

– Це був просто надлишок гостинності з боку місцевих дзеншіїтів. Але якщо твоє співчуття змусить тебе зменшити для мене кілька очок у майбутній грі...

– Панове, давайте зосередимося, бійка на носі, – втрутився в розмову Ксав'єр.

Хоча всі наземні сили роботів були знищені повністю, великий флот Омніуса на орбіті залишився неушкодженим. І тепер п'ять джихадських баліст, захищених полями, але погано озброєних, кинулися в атаку, як згряя розлючених мишей, що кидаються на салусанського бика.

Коли кораблі обігнули планету і побачили на її затемненому боці потужний флот роботів, Воріан свиснув. Все більше стало здаватися, ніби

Омніус непереможний. Але коли Воріан звернувся до екіпажів, у голосі його звучала лише впевненість у перемозі:

– Машини діють виходячи з жорстких уявлень про реальність. Так ось, пощипуючи їх то тут, то там ми ці уявлення у них змінимо. – Він увімкнув канал мовлення на всі кораблі. – Увага всім! Ще раз перевірити цілісність полів та додати швидкість до таранної.

Екіпажі баліст були стривожені та похмурі, але сповнені рішучості.

– Я впевнений, що роботи перехопили твій наказ, Воріане, – передав зі своєї балісти Вергіль, тримаючись безпосередньо позаду флагманського корабля. – Але... е-е... я сподіваюся, що в тебе кращий план, ніж просто самогубна атака.

– Ми виконуємо свій обов'язок, брате, – вставив Ксав'єр.

Поки два флоти супротивників стрімко зближалися, з кожною секундою невблаганно скорочуючи відстань між собою, Воріан переналаштував передавач і передав закодоване повідомлення безпосередньо на вузол керування флотом машин. Коли цей таємний сигнал було передано, Воріан перейшов на відкритий текст.

– Викликаємо наш засадний флот і зминаємо ці кораблі!

З цими словами він міцно вчепився в поручні командирського крісла, але в кутиках рота була прихована впевнена посмішка.

– Дивись, Ксав'єре!

Не вірячи своїм очам, Гарконнен лише похитав головою.

– Я завжди був упевнений, що виграю в тебе будь-яку війну нервів. Але тепер я бачу, що в тебе хребет із чистого титану.

– Із задоволенням покажу тобі на зворотному шляху такі ігри. Заради розваги пограєш трохи зі своїм екіпажем, виграючи у хлопців їхню платню... або програючи свою.

– Ти поки що своїм кораблем командує, приміро Атрейдесе, – відповів Ксав'єр, можливо, дуже поспішно. Він тримався за поручень, бо кораблі армії Джихаду мчали тепер подібно до гарматних ядер, не ухиляючись.

В останній момент кораблі роботів раптово зірвалися зі своїх орбіт і розсипалися в безладній втечі. П'ять оточених полями Голцмана бойових кораблів промчали крізь порожнечу там, де щойно перебували кораблі противника. Бойові кораблі Омніуса в паніці втікали від планети, ймовірно, у повному складі залишаючи околиці IV Анбуса.

Екіпаж корабля людей радісно кричав – вони не сподівалися вціліти. Істерично регочучи, Вергіль передав:

– Я не можу в це повірити, Ксав'єре! Яке видовище!

Воріан звернувся до екіпажів з удавано-нетерплячим виразом обличчя:

– Ну, хлопці, ми примусили Омніуса тікати – так чого ж ви чекаєте? Так і будемо вітати один одного або зіпсуємо пару-трійку роботів?

Екіпаж корабля знову вибухнув радісними вигуками – люди були впевнені в успіху та горіли ентузіазмом. Баліста Воріана рвонулася вперед, Вергіль не відставав. Інші кораблі Джихаду теж кинулися в погоню, намагаючись витіснити кораблі роботів за межі сонячної системи IV Анбусу – як сторожові пси, що проганяють чужинця.

Ксав'єр, схрестивши руки на грудях, чекав від Воріана докладних пояснень. Усміхаючись, Воріан нарешті обернувся до друга.

– Мій сигнал передав хибні відомості сенсорній мережі комп'ютерного флоту. Я просто змінив деякі свідчення, щоб змусити їх повірити, ніби наші балісти тяжко озброєні, невразливі... і супроводжуються численними, невидимими силами, які нещодавно прибули з поритрінських верфей.

– Це виходить дуже просто передати хибні відомості.

Воріан пирхнув:

– Але це не так. Кожна деталь повідомлення мала витримати найбільш скрупульозний аналіз, зроблений резервними сенсорами роботів. Сумніваюся, що це вдасться повторити, оскільки Омніус знатиме цей трюк і більше на нього не потрапить.

Ксав'єр зберігав свій скепсис.

– І що ж машини бачать зараз? Ти кажеш так, ніби ти їх загіпнотизував.

– Зараз машини переконані в тому, що ми маємо в своєму розпорядженні десятки кораблів, оточених полями невидимості. Вони не бачать цих кораблів, не можуть їх підбити, але вони знають, що ці кораблі тут і тільки чекають наказу відкрити вогонь. Розрахувавши ймовірність можливого результату зіткнення, кораблі противника обрали відступ.

– Блискучий тактичний хід, – зазначив Ксав'єр, – але заснований на ненадійних припущеннях.

– Нічого ненадійного чи супер талановитого – просто військова хитрість. Я вже не раз казав, що машин можна обманути. Наше щастя, що

у складі цього флоту не було мого батька. Кімеки куди більш проникливі та підозрілі. Агамемнон помітив би різницю у показаннях приладів і розгадав би мій блеф.

Після півгодинної погоні техніки з містка вимагали конфіденційної зустрічі з обома приємами і повідомили їм, що поля Голцмана знаходяться на межі перегріву та відмови. Захисні системи не були розраховані на інтенсивне використання так багато часу.

Воріан схрестив руки на грудях.

– Вважаю, що зараз ми можемо без ризику вимкнути захисні поля. Вони нам більше не знадобляться.

Він відправив такий самий наказ на інші балісти і вимовив репліку ніби убік:

– А чого це ми не стріляємо?

П'ять баліст накинулися на кораблі роботів, що відстали, обстрілюючи їх з важкої зброї, і майже відразу знищили двох з них. Однак машини могли переносити набагато більше прискорення, ніж живі люди, і незабаром флот машин виявився поза досяжністю вогню. Кораблі армії Джихаду змушені були припинити переслідування.

– Я б сказав, що це найкраща протиотрута від дзеншітської отрути, – передав зі своєї балісти Вергіль Тантор.

Потім, прямуючи до IV Анбуса для остаточної зачистки, вони несподівано натрапили на нову групу ворожих кораблів, які наближались до планети з сильним прискоренням. Ці судна мали зовсім іншу конструкцію і йшли без усякого маскуванню, ніби припускаючи, що флот роботів уже там.

Вергіль Тантор, у якого від перемоги паморочилося в голові, передав відкритим текстом, не вдаючись до шифру, по командному каналу:

– Хлопці, нам дають ще один шанс! Зараз ми ще декільком урок дамо! Робіть ставки, кого з них я першим стукну!

– Терсеро Танторе, наказую відійти і чекати на підкріплення, – попередив молодшого брата Ксав'єр, хоча тепер, після ганебної поразки машин, не дуже турбувався.

Але у Вергіля вже паморочилося в голові від успіху:

– Давай я віджену залишки цих заліз'як звідси!

Він круто розвернувся і почав розстрілювати нового супротивника. На флагман надійшло повідомлення:

– Ксав'єре, пам'ятаєш, коли я був ще маленьким, ти сказав мені, що я маю стати героєм і врятувати цілу планету, щоб бути гідним такої жінки, як Серена Батлер. Тепер на мене вдома чекає Шила – як ти думаєш, це справить на неї враження?

Раптом Воріан різко розвернувся разом із кріслом і закричав у переговорник:

– Гей, стривайте! Бачите конструкцію цих кораблів? Це кораблі кімеків, а не комп'ютерів. Проти них мої фокуси не пройдуть.

– Вергілю, назад! – закричав Ксав'єр. – Прімеро Атрейдес каже, що його прийом тут не спрацює...

Кімеки прилетіли з тяжкою зброєю для битви з армією Джихаду. По балісті Вергіля, яка приближалась, відкрили вогонь.

Молодий терсеро встиг зреагувати і ввімкнув перегріте захисне поле, але деякі з полотен поля, що перекривалися, мигнули і відключилися під ударом зброї кімеків. Шість снарядів прорвали захист, вразивши корпус балісти та її двигун.

Воріан уже кинув флагман до місця бою. Ксав'єр схилився над передавачем:

– Усі, хто може – підійти та захистити...

Другий залп розбив кораблю Вергіля корпус, і одна конічна дюза тріснула, а слідом за нею вирвало з корпусу двигун. Він вибухнув і, крутячись, віддалявся геть. Вогняні бризки, ударяючись об миготливий щит, рикошетували назад до корпусу, роблячи нові пробоїни.

– Потрібна допомога! – закричав Вергіль.

Чотири кораблі армії Джихаду, що залишилися, розвертаючись на великій швидкості, поспішили на допомогу, але й у них перегріті поля виявилися не суцільними. Охоплений безсилою люттю, Ксав'єр стискав поручні крісла так, що побіліли кісточки пальців. Він розумів, що Воріан робить усе можливе, що й сам він не міг би віддати кращого наказу.

Вергіль відчайдушно передавав:

– Ситуація аварійна! Випускаю рятувальні модулі. Ксав'єре, потім будеш мені нотації читати...

Кімеки, розуміючи, що інші кораблі Джихаду ось-ось налетять, дали по смертельно пораненому кораблю третій залп, і цей залп розірвав бойову балісту на шматки. Вибухи руйнували палуби та перегородки. Хмарами, що клубилися, рвонулося назовні повітря, тут же замерзаючи і розпливаючись, як білий туман, що різко виділявся на тлі яскраво-жовтого полум'я від палива, що горіло.

Як зерна з тріснутого сита посипалися з корабля рятувальні модулі. Три такі модулі вилетіли з капітанського містка.

– Треба насамперед рятувати ці модулі, – сказав Ксав'єр.

– Потрібно, щоб нас прикрили вогнем. – Воріан розумів муки Ксав'єра, побачивши небезпеку, яка загрожує його улюбленому братові. Він і сам провів чимало часу у товаристві молодого терсеро. Разом вони сміялися, грали в настільні ігри в довгих походах; Воріан чув його тужливі за домом розповіді про дружину та дітей.

– Та зосередьте вогонь, чорт забирай!

Кораблі Джихаду, що залишилися, нарешті досягли зони досяжності противника і відкрили вогонь. Кораблі кімеків зазнали певної шкоди, але зберегли стрій. Більше того, нещадний людський мозок пішов на ризик. Кімеки вирішили взяти полонених і погналися за рятувальними модулями, викинутими з капітанського містка корабля Вергіля.

Воріан Атрейдес, син генерала Агамемнона, добре розумів, що зроблять вороги зі своїми бранцями. Перш ніж прийшла допомога, кораблі кімеків викинули щупальця і схопили рятувальні модулі, як хапають гієни шматки гниючого м'яса. Потім, побачивши, що на них ось-ось обрушиться з'єднана вогнева міць кораблів Джихаду, кімеки розвернулися і кинулися геть із полоненими на борту.

В останній відчайдушній спробі, не знаючи ще, хто точно перебував у захоплених кімеками рятувальних модулях, Воріан передав відкритим текстом усіма каналами зв'язку:

– Значить, кімеки – боягузи, що тікають з поля битви? Говорить приміро Воріан Атрейдес, і я сміюся з вас! Мій батько, генерал Агамемнон, вчив мене, що люди – нижчі істоти, що кімеки завжди можуть перемогти їх у будь-якій сутичці. Якщо це так, то чому ж кімеки тікають?

Воріан був вражений, коли почув у відповідь низький голос, схожий на глухе шипіння олії, що кипить на повільному вогні:

– Крім того, я навчав тебе, Воріане, що заподіяння ворогові шкоди приносить більше задоволення, ніж його повний розгром і знищення. Ми подивимося, який біль можна завдати нашим гостям. Припускаю, що вони – твої друзі? Мені буде дуже приємно погратися з ними.

Кораблі кімеків уникали вогню ескадри Джихаду, і Ксав'єр Гарконнен завив від прикrostі та розпачу. Він знав, що ніколи більше не побачить свого любимого зведеного брата.

Воріан відчайдушно закричав у мікрофон:

– Повертайся і бийся зі мною, батьку! Покінчимо з цією справою зараз! Чи ти боїшся мене?

– Зовсім ні, Воріане. Я просто... приношу собі задоволення за твій рахунок.

Швидкохідні кораблі супротивника з ревом віддалялися від IV Анбусу, і кімеки, що їх вели, більше не звертали уваги на глузування Воріана. Незабаром кораблі кімеків зникли вдалині.

«Існує мільйон способів поставити одне й те ж саме питання, і мільйон способів дати на нього відповідь.»

Когітори. Фундаментальний постулат

Ув'язнений у повітряну бульбашку, закріплену у центрі групи чотирьох кораблів титанів, Вергіль Тантор безпорадно плавав у невагомості. Жодний кошмар не міг би зрівнятися з тим, що зараз відбувалося наяву – він був абсолютно беззахисний. На його шкірі виступив холодний піт, в карих очах, що округлилися, було видно непотрібний виклик. Свій жах Вергіль намагався прикрити тонким покривом вдаваної сміливості.

Хоч у нього й було важке становище, але він був сповнений надії, що Ксав'єр його врятує. Однак Вергіль усвідомив, що це неможливо. Він ніколи не побачить Шилу, синів та маленьку доньку.

За стінками бульбашки було видно мізки кімеків, що світилися та були відокремлені від тіла. Сенсори сканували зображення, а передавальні стрижні дозволяли кімекам обмінюватися обробленою інформацією. Агамемнон, Юнона та Данте, як і нещодавно прийнятий у кімеки

Беовульф, уважно розглядали нову цікаву жертву, аналізуючи сигнали у всіх частинах видимого спектру. Інші бранці були вже вбиті.

Допитуючи чергового бранця, кімеки отримували величезне задоволення. Зовсім недавно Юнона винайшла цікавий і дуже ефективний прилад – підсилювач болю, який вона ретельно випробувала на людях-рабах. Генерал кімеків наполіг на доставці цього підсилювача на IV Анбус, де прилад можна було випробувати в реальних умовах. Агамемнон сподівався взяти в полон свого сина Воріана, який заслуговував на покарання найвищого рівня, що може винести людина... або ще вище.

Але поки що доведеться задовольнятися цим бранцем.

Судячи зі статусу Вергіля Тантора як офіцера, який служив під керівництвом його сина-зрадника, цей хлопець міг видати важливу інформацію щодо армії Джихаду. Поки що він відмовлявся говорити, але це питання часу... і болю.

Агамемнон отримував фізичну насолоду, спостерігаючи, як по темній шкірі полоненого течуть струмки поту. Сканери показували, що в молодій людини піднялася температура та підвищилася частота серцевих скорочень. Чудово.

Колись у славні дні титанів Агамемнон та Юнона у всіх деталях розробили методику ефективного допиту. Генерал розумів фанатичні мотивації хретгірів, знав про їхню підпільну діяльність на найслабших із Синхронізованих Світів, наприклад, на Іксі, де зараз Ксеркс влаштовує цілком пристойну бійню. Агамемнон швидше за Омніуса зрозумів, що фундаментальна природа галактичного конфлікту перемістилася на новий рівень. Більш високий. Дикий штаб людей перестав займатися лише обороною, продиктованою інстинктом самозбереження, та перейшов до нападу.

Навіть якщо цей полонений і не знає нічого цінного, він все одно заслуговує на тортури. Це буде чудове та інформативне випробування винайденого Юною нового приладу – підсилювача болю.

Якби тільки це був Воріан...

– Отже, Вергілю Танторе, що ж нам з тобою робити? – Голос Агамемнона заповнив повітряну бульбашку громоподібними гуркотами. Звук був такий сильний, що молодій людині захотілося заткнути вуха. – Відпустити, чи що?

Бранець скривився, але не відповів.

– Може, варто пустити його дрейфувати без системи життєзабезпечення та подивитися, чи дістанеться він до Салуси Секундус? – запропонував Беовульф, бажаючи зробити свій внесок.

– Можна йому позичити тіло-зореліт, – сухо запропонував Данте. – Звичайно, для цього доведеться видалити його мозок. До речі, у нас є запасна ємність для мозку?

– Це цікава ідея, – озвалася Юнона. – Так. З фанатичного бійця можна зробити неокімека.

Вона оглянула кораблі кімеків.

– Чи є добровольці вирізати в нього мозок?

Майже одночасно всі чотири кімеки висунули зі своїх механічних тіл гострі, як бритви, леза. Довгі залізні кігті почали дряпати прозорий плаз, у якому була повітряна бульбашка.

– А чи не хочеш ти просто відповісти на наші запитання, любий? – запитала Юнона з натиском.

Для початку вона, застосовуючи прилад, послала розряд болю, від якого він закрутився в невагомості повітряної бульбашки. Хруснули суглоби.

Очі Вергіля заскляніли від болю, але він не заговорив.

Раптом Данте, який ніколи не відрізнявся схильністю до насильства, здивував своїх побратимів. Зі свого боку складного корабля він кинув стрілу, спрямувавши її в голову жертви. Гострий наконечник пробив щоку, вибив зуби і застряг у роті.

Вергіль сплював кров, а по механічних барабанних перетинках бив його невгамовний крик. У розпачі він вигукував імена дружини та дітей: Шила, Емілію, Джисп, Улана. Звичайно, він не сподівався, що вони допоможуть йому, але спогади про них давали силу.

Юнона послала ще один розряд болю в нервову систему бранця і сказала докторським тоном:

– Зараз у нього відчуття, що вся нижня частина його тіла знаходиться у вогні, і я можу продовжити це відчуття наскільки завгодно. Ось так. Ймовірно, нам варто чергувати почуття задоволення та болю – це дозволить посилити наш контроль над цією людиною.

Намагаючись подолати болючі імпульси, Вергіль висмикнув з щоки стрілу, відкинув її вбік і зробив образливий жест пальцями. Агамемнона

цей жест дуже порадував, оскільки він означав, що бранець пригнічений і переляканий, і це його єдина можливість відповісти. Стріла плавала поряд із Вергілем у невагомості повітряної бульбашки.

Тепер заговорив Агамемнон:

– Терсеро Танторе, чи надовго можеш ти затримати дихання? Слабкі люди можуть обходитися без повітря хвилину або близько того, але ти молодий і здоровий. Чи зможеш ти обійтися без повітря три хвилини... чи чотири?

Раптом повітряна бульбашка розкрилася, і полонений, що стівав кров'ю, опинився у вакуумі космічного простору, а повітря стало з ревом вириватися з тріснутого плазу, в якому була бульбашка. Щоб і Вергіль не вислизнув у порожнечу космосу, Агамемнон метнув фіксуючий гарпун. Наконечник з держакон встромився в стегно молодого чоловіка, піймавши його немов рибальським гачком.

– Ось так, щоб ти не поплив від нас рибкою.

Крик Вергіля затих у вакуумі. Найсильніший, глибокий холод світового простору бив, як молот, з усіх боків, погрожуючи знищити весь його організм до останньої клітини.

Смикнувши за телескопічний металевий стрижень, Агамемнон глибше встромив зазубрений гарпун у м'язи стегна жертви. Генерал кімеків втягнув бранця в бульбашку, заклавав тріщину і впустив повітря.

Вергіль згорнувся в тремтячий клубок, намагаючись вдихнути, борючись із задихом та нестерпним болем. Онімільми руками, які відмовлялися служити йому, Вергіль намагався висмикнути з ноги гарпун. У невагомості плазового корпусу плавали дрібні кульки кривавих бризок.

– Які старомодні методи! – кинув Данте. – Ми ще не випробували як слід нові прилади Юнони.

– Ми ще не закінчили, – заперечив Агамемнон. – У нас ще багато часу.

Без жодного попередження Агамемнон знову виштовхнув нещасного в безповітряний простір, а Юнона включила свій підсилювач. Офіцер, який зазнав неймовірних мук, здавалося, ось-ось вивернеться навиворіт – так несамото він звивався від болю і задихи. В його очах і вухах полопалися кровоносні судини, але Вергіль продовжував свій опір. Знову опинившись усередині бульбашки, він випльовував кров і, задихаючись, вигукував лайки. Його несамото трясло.

Агамемнон просунув у бульбашку маніпулятор, схопив бранця і підтяг його ближче до себе. Генерал титанів обхопив механічною рукою голову Вергілія і випустив із пальців гострі зонди. Пробуравивши череп, вони увійшли до мозку.

Вергіль дико закричав, пробелькотів ім'я Ксав'єра і знепритомнів.

– Це екстаз болі, – сказала Юнона. – Цілком чудове відчуття.

Кімеки схвально забурмотіли.

– Такі зонди допоможуть у прямих допитах, – сказав Юноні Беовульф. – Я брав участь у їхній розробці, а випробування системи проводив на своїх рабах Еразмус. На жаль, дані виходять у форматі, не доступному для мислячих машин безпосередньо.

– Мені він доступний, – сказав Агамемнон і зневажливо пирхнув. – Мозок цієї людини наповнений перебільшеннями, брехнею та абсурдною пропагандою, яку поширює професійний агітатор Ібліс Гінджо. Наш бранець справді вірить у все це.

– Абсолютно непотрібна інформація, – сказала Юнона з удаваним зітханням. – Треба його просто вбити. Можна я сама зроблю це, кохання моє?

– Вергілю Танторе! – звернувся до бранця Агамемнон. – Розкажи мені про мого сина Воріана Атрейдеса. Він був твоїм другом? Ти поважав його?

Очі полоненого розплющились, губи ворухнулися. Високочутливими сенсорами генерал кімеків вловив ледь чутний шепіт.

– Прімеро Атрейдес... великий герой... Джихаду. Він примусить вас, машинних демонів... відповідати за все.

Агамемнон глибше занурив зонди в тканину мозку Вергілія Тантора, вичавивши з нещасного крики болю. Пара дротяних щупів вхопила зсередини очні яблука жертви і втягла їх усередину черепа.

Людина здригнулася.

– Дайте мені померти!

– Прийде час, – пообіцяв Агамемнон. – Але спочатку ти маєш допомогти нам до кінця випробувати нові прилади Юнони.

– Це може зайняти якийсь час, – ласкаво промуркотіла Юнона.

Насправді це зайняло майже весь залишок дня, перш ніж Вергіль нарешті помер на велике розчарування кімеків, які постійно вигадували все нові і нові тести...

«Маючи у своєму розпорядженні артилерію, бойові кораблі та живу силу, наші командири часто забувають, що найпотужнішою зброєю можуть стати ідеї.»

Когітор Квіна

У високій вежі когітора, у Місті Інтроекції, Серена Батлер насолоджувалася усамітненням та безпекою. Крім того, тут готові були просвітити її та допомогти порадою, чого постійно жадала її душа з того часу, як загинув її одинадцяти-місячний син. Всі ці роки стародавній когітор Квіна була її безцінним радником та наставником, учителем та слухачем.

Але є проблеми, які просто не мають рішень.

Позбавлена тіла жінка-філософ колись жила повноцінним земним життям, а потім провела більше тисячі років, просто обмірковуючи все, чого навчилася раніше. Незважаючи на всі свої зусилля, Серені не була доступна хоча б і крапля одкровення, що були доступні Квіні... але Серена розуміла, що вона повинна хоча б намагатися.

Ще з того часу, як її захопили в полон при виконанні місії милосердя на Гіді Прайм і зробили домашньою рабинею на віллі жахливого робота Еразмуса, Серена перестала бачити сенс і в житті, і в житті всього людства.

І все-таки вона не піддалася до кінця своїм сумнівам та питанням. Вона молилася і сподівалася, що Квіна допоможе їй позбутися сум'яття і просвітить її духовний погляд...

Серена піднялася східцями вежі Квіни і відіслала своїх серафим разом із відданими посередниками, які обслуговували жінку-когітора. Всі знали тут Серену, бо вона часто бувала у вежі, і Жриці не доводилося вже пояснювати, навіщо вона прийшла сюди. Останньою пішла Нірієм, найвідданіша з хранительок. Молода жінка, зупинившись у дверях, сумно подивилася на Серену, мовчки побажавши їй отримати необхідну допомогу. Нарешті і Нірієм обернулася і вийшла.

Серена залишилася наодинці з Квіною.

Усміхаючись від очікування обміну думок, Серена заплющила очі. Вона знала, що старий, стомлений мозок когітора теж отримує радість від їхніх зустрічей, хоча думки Квіни завжди відрізнялися обережністю, і вона ніколи не відкривалася повністю.

Щоразу, подумки спілкуючись із філософом, Серена відчувала, що в її мозку з'являються відповіді на безліч питань, які вона спочатку навіть не збиралася запитувати. Після зустрічей Серені потрібно було кілька днів, щоб засвоїти і перетравити все, що вторгалося в її мозок, і ще більше часу – щоб впоратися з сумнівами, породженими кожним новим поясненням.

Але іншого способу не було. Вона вже не зможе зупинитися, хоча іноді їй здавалося, що мозок її переповнений, а череп скоро просто лусне і вибухне. Серена звикла до цих зустрічей, як до наркотиків. Настане день, і ці зустрічі дадуть відповіді на всі запитання.

Складний і химерний головний мозок Квіни був поміщений у ємність з електрорідиною, розчином хімічних сполук, що трохи спінюється і шипить у процесі виділення енергії, необхідної для підтримки життєздатності та діяльності мозку. Позбавлена тіла жінка-філософ століття провела у Місті Інтроекції, ще коли воно так не називалось.

Повільно, але із пристрасстю Серена опустила кінчики пальців у електрорідину, ледве стримуючи нетерпіння. Зробивши глибокий вдих, вона подумки спорудила в мозку захисний бар'єр, щоб нічого не відволікало. Блакитні очі Серени бачили тільки внутрішню поверхню повік; тепер фізичний і ментальний погляд можна було спрямувати всередину. Тут, у глибинах свідомості здійснювався прямий зв'язок із когітором. Тепер двоє цих людей могли вести найпотаємнішу розмову. Думки і голос Квіни текли у свідомість Серени, і вона посміхалася, з полегшенням відчуваючи, як знову зливається з мудрістю філософа.

– Я відчуваю, що твоя ментальна сила зростає від наших зустрічей, Серено. – Голос когітора віддавався відлунням під склепінням свідомості Серени. – Але боюся, що ти покладаєш на мене надто великі надії. Ти хочеш не сама знайти необхідні відповіді, а отримати їх згори.

– Коли довкола мене порожнеча, Квіно, ти для мене – єдина іскра надії. Занадто часто доводиться мені рухатися напромацки, як людині в тумані. Не позбавляй мене свого дороговказу, будь моїм маяком.

Квіна відповіла не відразу:

– Ібліс Гінджо вважає, що твій маяк – це він.

– Так, він для мене – джерело сили. Він ділить зі мною відповідальність, яку інакше довелося б нести одній. Він нарощує силу Джихаду. Він очолює та спрямовує боротьбу. Він знаходить мені відповіді, яких не даєш мені ти.

Здавалося, Квіні не хотілося обговорювати цю тему, але все ж таки вона продовжувала:

– Великий Патріарх не знаходить відповідей, які я просила шукати тобі самій, Серено. Не отримує він їх і від людей, які мають більшу, ніж у нього, мудрість. Ібліс Гінджо легко створює ті відповіді, які хоче чути, а потім шукає способи виправдати їх заднім числом.

Серена спробувала захиститися:

– Він робить те, що потрібно робити.

– Чи справді це необхідно? Я не дам тобі відповідь на це запитання, ти маєш знайти її самотійно. Ти сама повинна знайти шлях, так само як ти зуміла сама знайти шлях, який вивів тебе з безумства горя.

Серена відчула, як із дна її свідомості спливають тіні минулого.

– Тоді ти теж була моїм маяком, Квіно.

Поки Джихад вирував ім'ям її загиблого сина Маніона, Серена одужувала тут від свого горя. На самоті, під надійним захистом цих стін, вона проводила багато часу зі своєю матір'ю Лівією, яка втратила сина-підлітка, близнюка Окти Фредо.

Лівія переконувала доньку, що розуміє її глибоку скорботу, але Серена відмовлялася у це вірити. Це зовсім інше, коли твій дорослий талановитий син гине від хвороби – у цьому немає нічиєї провини. Серена була змушена дивитися, як її невинний малюк був убитий Еразмусом через помсту.

Квіна допомогла Серені набагато більше. Хоча позбавлений тіла Стародавній мозок можна було б визнати відчуженим і далеким від розуміння людських трагедій, Серена з подивом виявила, що саме Квіна дає їй перспективу та надію на одужання, чого їй ніхто не міг дати, включаючи її власну матір.

– Ти добрий і вірний друг, Квіно, бастион сили в Лізі Благородних. Якби всі люди були настільки ж об'єктивні і віддані справі, то нам не довелося б побоюватися невдачі Джихаду через брак рішучості.

Серену дуже турбували отримані нею повідомлення про зростаючу хвилю протестів проти Джихаду. Люди вимагали відкликати хоробрих бійців із цієї війни. Двадцять чотири роки – занадто великий термін для війни, стверджували противники Джихаду, навіть для епічної битви зі всюдисущим злом – всесвітнім комп'ютерним розумом.

Але влада мислячих машин трималася тисячу років, а велика боротьба з ними триває лише чверть століття. Люди не бачать перспективи – звичайно, через короткий термін власного життя вони просто не хочуть прожити все життя у війні.

– Зараз ти кажеш словами Великого Патріарха, а не словами Серени Батлер, – докірливо промовила Квіна. – І це головний урок, який ти винесла з моєї філософії? Тверду рішучість в будь-який спосіб продовжувати війну з мислячими машинами?

– Я не когітор, – відповіла Серена. – Я лише ув'язнена в людське тіло жінка, обтяжена коротким терміном життя і безліччю справ, які треба зробити. Мені потрібно діяти, а не просто споглядати.

Відповідь Квіни почала пульсувати навколо пальців Серени:

– Значить, саме це ти маєш робити, Серено Батлер. Ти маєш діяти.

Серена швидко згадала все, що вона намагалася робити, вселяючи сили в людей – вона ходила до них, віддавала почесні загиблим, говорила з пораненими солдатами та біженцями, які втратили надію, відвідувала їхні табори, витратила на благодійність величезну частку статку сімейства Батлерів. Населення любило її, але їй хотілося по-справжньому діяти.

Почувши якийсь рух за межами кімнати, Серена перервала контакт із Квіною, витягла пальці з електрорідини. Піднявши голову, вона заплющила очі від яскравого світла, що лилося з високих вікон келії когітора.

Біля входу стояла Нірієм, простягнувши руки по швах. Облямований пурпурною смугою одяг засліплював білизною.

– Жрице Батлер, ми отримали повідомлення міжгалактичного зв'язку. Флот Джихаду повертається з IV Анбуса.

Серена радісно посміхнулася. Ксав'єр та Воріан повертаються.

– Повідомте Великого Патріарха. Ми маємо гідно зустріти наших героїв.

Майбутнього випробування Ксав'єр Гарконнен боявся більше, ніж усіх пережитих ним битв із ворогом. Але тепер, повертаючись на Салусу Секундус, він не міг і не мав права ухилитися від цього останнього обов'язку.

Обов'язок, честь та відповідальність становили основу його характеру, закладену навчанням у школі салусанського ополчення.

Як тільки флот Джихаду прибув до столиці Ліги, Ксав'єр взяв білого салусанського коня і вирушив верхи в маєток Танторів, старий аристократичний маєток, де він провів дитинство. Він не спав цілу ніч, але не міг відкласти цей візит.

Протягом останніх років маєток все сильніше руйнувався. Старий Еміль Тантор та його дружина Люцилла прийняли до свого будинку осиротілого шестирічного Ксав'єра, виховали його, а потім офіційно всиновили. Пізніше у них несподівано народився і власний син.

Вергіль.

Через кілька десятиліть Ксав'єр одружився з Октою і переїхав з маєтку Танторів, а потім поїхав і Вергіль, вступивши в армію Джихаду. Через шість років Люцилла Тантор загинула в повітряній катастрофі, залишивши старого одного. Після цього випадку Еміль роками задовольнявся малим – він перебрався в маленьку будівлю, де мешкав під наглядом кількох відданих слуг.

Згодом цей маєток мав перейти у власність Вергіля. Тепер він стане домом для його вдови та дітей...

Ксав'єр зістрибнув з коня і прив'язав його до стовпа з візерунками біля воріт головної садиби. З важким серцем йшов він до людини, яку звик називати батьком. Він ніс страшну звістку, здатну вбити старого, але не буде нічого доброго в її приховуванні. Ксав'єр сподівався лише, що не запізниться і що новина про загибель сина не встигла ще досягти відокремленого маєтку.

Послужливий лакей, на якого справила належне враження бездоганна червоно-зелена форма офіцера армії Джихаду, проводив Гарконнена до Еміля Тантора, який сидів у бельведері вдома поряд із годівницями для колібрі. Золотисті пташки вибирали солодкий нектар, крильця їх миготіли в повітрі. Вони становили єдине товариство старого, який читав книгу історичних легенд у шкіряній палітурці.

– Я пам'ятаю часи, коли ви читали вголос мені і Вергілю, – сказав Ксав'єр.

Еміль усміхнувся, розтягнувши губи і оголивши низку блискучих білих зубів. Волосся старого Тантора було схоже на клуби світлого диму над лісовою пожежею. Темну шкіру покрили зморшки старості, але очі зберегли свою жвавість, у них не було й сліду старечої втоми та відчуження. Відклавши убік книжку, він скочив на ноги, сам не помічаючи, що вже не дуже міцно тримається на них.

– Ксав'єре, хлопчику мій! Який чудовий сюрприз. Що привело тебе...

Потім він, здається, зрозумів. Старий відчув недобре, вгадавши його за стриманістю Ксав'єра. Жахливе горе, наповнюючи почуття нестерпним холодом, почало вповзати в душу старого Еміля Тантора. Він зрозумів значення парадної форми Ксав'єра, його скутої пози, невпевненості в очах.

– О ні! – протогнав старий. – Тільки не мій син!

Ксав'єр заговорив чужим голосом, ніби читаючи рапорт, словам якого він і сам не вірив:

– Ми розбили мислячих машин в битві при IV Анбусі. Ми врятували цю планету від поневолення Омніусом і зупинили подальше просування його на територію Ліги... – У цьому місці голос підвів Ксав'єра, і він був змушений перевести дух. – Але потім, коли ми вже думали, що битва закінчена і все залишилося позаду, нас атакувала група кімеків. Вони завдали нам важкої шкоди і вбили багатьох наших людей. Вони знищили балісти, гармати... – він проковтнув слину пересохлим ротом, – і взяли в полон Вергіля.

– Взяли в полон? – Було видно, з якою надією захопився старий за цю останню тонку ниточку. – Отже, є надія, що він живий? Відповідай мені чесно, Ксав'єре.

Ксав'єр відвів очі.

– Ми, люди, живемо надіями. Саме це і відрізняє нас від мислячих машин.

Насправді Гарконнен стільки років бився з кімеками і мислячими машинами, що чудово знав про їхню нещадність і жорстокість. У душі Ксав'єр не мав жодних ілюзій щодо сумної долі свого зведеного брата. Навіть якщо молодший брат уціліє і стане рабом десь у невідомих Синхронізованих Світах, то як зможуть Ксав'єр та солдати Джихаду звільнити його?

Він продовжував говорити, почуття переповнювали його, загрожуючи задушити:

– Я дуже хотів би сказати вам, батьку, що він помер миттєво, непомітно і безболісно – я був там, але нас розділяла така відстань, що я не міг нічого зробити для порятунку мого брата.

Еміль вислухав відповідь, зберігаючи зовнішній спокій, не намагаючись заперечити припущення, що Вергіль ніколи не повернеться додому. Він простягнув сильну руку і стиснув долоню Ксав'єра.

– Але чи можеш ти сказати, що він гідно прийняв смерть?

Ксав'єр кивнув головою, в очах його блиснули сльози.

– У цьому я можу без вагань запевнити вас.

Він узяв старого під руку і повільно повів його до будинку. Сівши на лаву, що стояла посеред галявини, вони відкрили пляшку старого мервіньойського вина і випили в пам'ять Вергіля.

– Твій брат завжди тягнувся за тобою, Ксав'єре. Він хотів бути таким самим, як ти. Після Еллрама мені довелося дати йому спеціальний дозвіл на вступ до армії. Адже Вергілю тоді було лише сімнадцять років. Твоя мати дуже не хотіла цього, а я – хоч і боявся за його життя – більше боявся розчарування, яке спіткало б хлопчика, якби я надумав втримати його вдома. Я знав, що він все одно піде, незважаючи на мої заперечення, піде, навіть якщо заради цього йому довелося б збрехати, і я вирішив поступитися, бажаючи, щоб він принаймні був під захистом свого імені та спорідненості з тобою.

– Я повинен був краще оберігати його.

– Він... чоловік, Ксав'єре. Ти не міг постійно за ним наглядати.

– Так, я теж так думаю. – Він відвернувся і подивився в далечінь. Біля його обличчя безтурботно дзижчали колібри. – У перші роки я відправив його на Гіді Прайм, де він наглядав за будівництвом військового меморіалу. Я думав, що там він буде у безпеці.

– Твій брат завжди хотів бути в гущавині подій.

Ксав'єр поринув у спогади. На Гіді Прайм розумний і перспективний кварто Вергіль Тантор полюбив Шилу і одружився з нею, коли йому виповнився двадцять один рік.

Еміль зробив ковток вина і зітхнув з полегшенням.

– Тепер у мене є всі підстави переселити сюди Шилу та моїх онуків. Тут буде людина, яка складе мені компанію, і дуже радісно буде знову чути тут дзвінкі дитячі голоси.

Ксав'єр кивнув головою.

– Я подбаю про те, щоб доставити їх сюди якнайшвидше, батьку, і я обіцяю... – він перевів дух, потім знову заговорив, – що буду частіше приїжджати додому.

Старий усміхнувся і поплескав Ксав'єра по плечу.

– Мені б дуже цього хотілося, Ксав'єре. Адже тепер ти мій єдиний син.

«Навіть перемога потребує жертв.»

Давня земна приказка

На відкритій сцені, встановленій у центрі Меморіальної площі Зимії, стояли поруч два герої, разюче не схожі один на одного. Обидва були одягнені в однакову форму армії Джихаду, обом було за сорок, але Ксав'єр Гарконнен виглядав набагато старше своїх років – навколо очей були зморшки, волосся було сильно помережане сивиною.

Воріан відрізнявся від свого товариша відсутністю зморшок та потужною мускулатурою. Син генерала Агамемнона, який пройшов тривалий і болісний курс продовження життя, вирізнявся серед інших навіть при поверхневому погляді.

Ці дві людини сильно відрізнялися і за своїм характером, кожен виконував свій обов'язок по-своєму, згідно зі своїми уявленнями про нього. Обидва любили Серену Батлер і обидва вирушили на війну як офіцери армії її Джихаду. Звання та посади в обох були приблизно однаковими, рівним була й кількість медалей та грамот з подяками на стінах їхніх кабінетів, хоча офіційно Воріан був на один щабель нижче за рангом, ніж Ксав'єр.

Тепер, вдивляючись у море натовпу, що тіснився внизу, Ксав'єр особливо сильно відчував на плечах тягар віку і досвіду. Свіжі помаранчеві нагідки прикрашали численні пам'ятники та символічні гробниці Маніона Невинного.

Громадяни Ліги вважали відсіч, дану супротивнику при IV Анбусі, блискучою перемогою, що завадила мислячим машинам захопити плацдарм поблизу від споконвічної території Ліги. Великий Патріарх Ібліс Гінджо оголосив день вшанування воїнів, які повернулися з важкого походу Джихаду.

Але повернулися не всі. Як, наприклад, Вергіль...

Являючи собою втілення сили і благодаті, Жриця Джихаду йшла серед юрби, що радісно вітала її, привітно махаючи їй руками. Як завжди, Серену супроводжували охоронниці, агенти джиполу та помічники.

Ібліс Гінджо, одягнений у чорний із золотом мундир, йшов поруч із Сереною, високо піднявши голову. Ксав'єр знав ціну Іблісу Гінджо – ця людина розділяла цілі Ксав'єра, але в пошуках засобів для них могла нехтувати нормами моралі. Ксав'єру хотілося, щоб Серена теж це бачила, хоча б частково, але вона все більше й більше йшла в ізоляцію і вірила в ту інформації, яку їй надавали її помічники та радники.

Збоку від трибуни застигла по стійці «смирно» сотня солдатів Джихаду. Деякі несли сліди участі у боях – або у вигляді пов'язок на ранах, або у поглядах. Вони заслужили на медалі, але Ксав'єр вирішив, що краще дати їм відпочити від бойових випробувань.

Серед солдатів наземних військ і гіназьких найманців було багато тяжко пораниених, а серед тих, хто врятувався з розбитого корабля Вергіля, – ще й обпалених, ледве живих. Ще важче стало, коли військовий транспорт доставив групу біженців з Ікса – Синхронізованого Світу, за який точилася боротьба, де повстанці у катакомбах ледь трималися проти мисливців-кімеків.

Крові, страждань, термінових операцій вистачало, щоб надовго зайняти найкращих військово-польових хірургів Зимії.

Серена у супроводі Ібліса зійшла на сцену. Незважаючи на недавній замах на її життя в Місті Інтроекції, Серена не виявила жодного вагання чи страху, але охоронниці в білому оточили Серену, готові за першої ж небезпеки прикрити її собою.

Серена і Великий Патріарх стали перед Ксав'єром і Воріаном, вітаючи захоплений натовп. Ібліс підняв руки, закликаючи народ до тиші, а Серена дивилася на обох прикладом. Ксав'єр відчув, як у нього мурашки повзуть по тілі від погляду цих синіх очей, від вигляду цього все ще красивого

обличчя. Йому здалося, чи Серена в якомусь релігійному трансі чи... під дією наркотиків?

– Ми зібралися тут, щоб відсвяткувати велику перемогу! – гримів над площею голос Серени, посилений невидимими гучномовцями. – Успішна оборона IV Анбусу увійде до анналів Джихаду однією з найславетніших його сторінок. Настане день, коли не буде більше мислячих машин, не залишиться жодного мучителя нашої колективної душі. Сьогодні вирішальна мить нашої боротьби – і я закликаю всіх і кожного зробити все, що в його силах... ні, я закликаю всіх вас зробити більше, ніж у ваших силах!

Серена з теплотою глянула на Великого Патріарха, і в її очах Ксав'єр вловив обожнення і пошану, що набагато перевершували те, на що ця людина заслуговувала. Невже вона не бачить, як Ібліс маніпулює нею, розповідаючи їй лише те, що вона хоче почути?

Тепер через гучномовці над площею пролунав звучний голос Ібліса:

– Ми довели – на Землі, на Гіді Прайм, у Колонії Перидот, на Тіндаллі, а тепер і на IV Анбусі, – що ми можемо завдавати поразки Омніусу! Ми відбираємо у нього планету за планетою! Ми повинні захопити і звільнити всі Синхронізовані Світи... а для цього нам будуть потрібні все нові і нові добровольці. Кожна планета Ліги має тепер виставити нових бійців, щоб тривала наша мужня боротьба! Нам потрібні сини та доньки всіх вільних планет та народів. Я закликаю до Гіназа – нехай він виставить своїх найкращих у світі найманців, які довели своє вміння доблесно битися з ворогом. Навчайте їх, гартуйте їх у випробуваннях! З вашою допомогою планети, що належать машинам, впадуть одна за одною в ланцюговій реакції нашої перемоги!

Ксав'єр згадав трагічну долю Вергіля, і в нього шлунок звело судомою, але він зумів опанувати себе. Стоячи по стійці «смирно», втілюючи собою незламного солдата, він салютував тріумфуючому натовпу.

Усі планети Ліги Благородних перебували у постійній бойовій готовності. Двічі за минулі чверть століття столиця Ліги – місто Зимія – ставала об'єктом атаки. Перший напад кімеків відбувся, коли Серена була ще молодшим членом парламенту, а другий – за кілька років після атомного бомбардування Землі. І обидва рази люди вистояли.

У бурхливому морі Джихаду Серени Батлер не було тихих гаваней. Її людям не було коли спочивати на лаврах, вони були змушені постійно зберігати пильність, чекаючи на удар. І так буде до тих пір, поки чума мислячих машин не зникне з населеного всесвіту навіки.

Ідучи подібно до янгола коридорами і палатами госпіталю в Зимії, Серена відчувала ще більшу рішучість, ніж зазвичай. Незважаючи на велику кількість квітів, шанування і благоговіння, яким було оточено ім'я Маніона, вид поранених бійців, що лежали на госпітальних ліжках, пробуджував у її душі потяг до дії.

Люди – неймовірно вразливі істоти, змушені жити у своїй тендітній оболонці, яку так легко може зруйнувати мисляча машина. Її вбитий син був всього лише найзнаменитішою жертвою, але він не був першою дитиною, вбитою роботом, і не був, на жаль, останньою. І йому не довелося так страждати, як іншим дітям. Серена добре знала, на що були здатні Омніус та Еразмус. Однак смерть саме її дитини вселила дух опору в трильйони людей, змусила їх відважно виступити проти мислячих машин під прапором її Джихаду. Вона придушила глибоке зітхання від думки про своїх загиблих прихильників.

Зараз на Серені був простий білий лікарняний халат зі знаком Ліги на лацкані – червона розкрита долоня. Переходячи від ліжка до ліжка, вона обдаровувала солдатів привітними усмішками, підбадьорювала словами співчуття та дбайливими дотиками руки.

Одному із солдатів відірвало обидві руки, і він лежав у комі. Підійшовши до його ліжка, Серена доторкнулася прохолодною рукою до бинтів, до воскового обличчя і сказала, що пишається його самопожертвою.

Молодий засмаглий лікар підійшов до ліжка і почав знімати показники з багатьох приладів. Табличка на лацкані халата повідомляла, що це доктор Раджид Сук, один із найталановитіших молодих хірургів.

– Мені дуже шкода, але він вас не чує.

– Ні, він чує.

Серена відчула, як сіпнулася щока солдата в неї під пальцями. Поранений розплющив очі і застогнав від болю. Деякі з поранених визнали це дивом.

– Є багато шляхів для одужання, – сказав доктор Сук, звертаючись до своїх колег. – Серено, ви щойно вивели цю людину з коми.

Поранений виявив, що він не має рук, і заривався. Системи внутрішньовенного введення відразу автоматично підлаштувалися, покращуючи його життєві показники. До ліжка підійшла медсестра і приклала до грудей хворого седативну подушку. Коли ліки подіяли, поранений глянув на Серену. Вона погладила його по лобі і, схилившись над узголів'ям, щось зашепотіла...

Пізніше, вийшовши з палати, Серена тихо звернулася до лікаря Сука:

– Йому зроблять операцію по заміні рук?

– Весь час точаться бої, у нас дефіцит кінцівок та органів на заміну. Ферми з вирощування органів на Тлулаксу не справляються, – сумно похитав головою лікар. – Рік пройде, не менше, поки він стане хоча б кандидатом на відновлення.

Серена гнівно підняла підборіддя.

– Я поговорю з представниками Тлулаксу. Вони називають себе нашими союзниками, то хай нарощують свої ферми органів, чого б це не вартувало. У цій битві за все людство вони можуть і повинні тісно співпрацювати з нами, не ганяючись за надприбутками, заради тих, хто ризикує життям за нашу свободу!

Вона стала говорити голосніше, щоб її могли чути поранені солдати.

– Я гарантую, що у вас будуть і кінцівки, і органи. Я буду вимагати цього від Тлулаксу!

Жодна людина у шпиталі не засумнівалася у її словах.

Цього вечора чотири агенти джиполу на чолі з самим Іблісом Гінджо увійшли до затемненого будинку насолод, заповненого солодкуватим димом і дивною атональною музикою. Усередині, на подушці, з відчуженим виглядом, мов занурений у медитацію, сидів низькорослий Рекур Ван. На відблиски світла, що вихоплювали з темряви стрункі жіночі силуети, він ніяк не реагував.

Ібліс, не чекаючи на запрошення, сів на подушку поруч із тлулаксійським торговцем живим товаром. Работоргівець поворухнувся, обурено пирхнув і поклав на столик шматок апельсинового кексу, який тримав у руках з довгими доглянутими пальцями. Агенти джиполу зі зловісним виглядом посідали поряд. Темні очі Рекура Вана знервовано забігали.

– Мені потрібна допомога, – сказав Ібліс, досить тихо, щоб його не могли підслухати. Після нещодавнього успішного набігу на планету IV Анбус Рекур Ван доповів Іблісу про тривожну присутність роботів у цій планетній системі. – Я тобі зберіг твоє найкраще джерело рабів, зроби тепер і ти для мене дещо.

Підбіг слуга з лакейською усмішкою, але Ібліс ворухнув рукою, і агенти джиполу тут же його перехопили і відігнали, щоб той не підслухав ненароком.

Рекур Ван скривився:

– Куди ж я подінусь?

– Серена Батлер пообіцяла всім пораненим бійцям Джихаду збільшення постачання людських частин – рук, ніг, внутрішніх органів – для всіх, кому вони були потрібні. Так що постачати будете ви, тлулакси.

– То ж у нас просто не вистачить сил. – Работоргівець невдоволено скривився. – Як ви могли допустити, щоб вона таке сказала? Ви втратили контроль над Джихадом?

– Я не був присутнім, а її слова зафіксовані, і наше завдання – щоб ці слова справилися. Жриця Джихаду не може взяти свою обіцянку назад. Тож ферми органів Тлулакса збільшать постачання негайно.

– Це не так легко зробити. Знадобиться сировина.

– Твоя справа забезпечити постачання. Як ти це зробиш – твоя особиста справа. Моє відомство, наскільки це можливо, санкціонує твої дії... з огляду на життєву важливість цього «прохання». Впевнений, що армія Джихаду може пообіцяти бонус. Скажімо, п'ять відсотків понад ваших звичайних рахунків?

Тлулаксійський торговець спочатку був пригнічений масштабом вимог, а тепер задоволено усміхнувся.

– З такими стимулами для Джихаду не буде нічого неможливого.

– Для Джихаду нічого неможливого немає. Твій корабель у космопорті?

– Так. – Рекур Ван струсив крихти з одягу. – Я закінчив свої справи і за три дні відлітаю.

Ібліс підвівся, всім тілом нависнувши над слабким торговцем.

– Ти летиш зараз.

Агенти джиполу поставили Рекура на ноги.

Незважаючи на обурені протести работоргівця, Великий Патріарх та його почет вивели його з будинку насолод.

– Поки не буде зроблено те, що я сказав, Ліга Благородних з вами ніяких справ не матиме.

Подібну вимогу він уже виставив командирам школи найманців у Гіназі. Люди були головним ресурсом Джихаду у цій війні проти механічних чудовиськ, і Ібліс хотів, щоб лінія постачання людей працювала безперебійно.

Рекур Ван потів і сильно нервував. Погляд темних очей блукав, наче торговець гарячково шукав можливості втекти.

– Ви примушуєте мене до укладання важкої угоди.

Ібліс дозволив собі посміхнутися.

– Я лише дію на користь людства.

«Інструмент у ненавчених руках може виявитися найстрашнішою зброєю.»

Майстер меча Джав Баррі

Острів посеред центрального гіназького архіпелагу мирно спав під вицвілим денним небом. Велике жовте сонце пливло над синьо-зеленими водами, на вигнутий, прихований від вітру берег лагуни повільно й ліниво накочувалися теплі хвилі.

Ідилію порушував шалений брязкіт зброї.

Джул Норет дивився, як його батько завдавав і відбивав удари, борючись із жахливим бойовим роботом. Все тіло Зона Норета було звите з м'язів і сухожиль, що щільно охоплювали міцні кістки. Він був босий, а довге золотаво-сиве волосся майоріло, як хвіст комети, коли він з бойовим кличем кидався в атаку, діючи імпульсним мечем. Його зброя, виконана у вигляді бездоганно збалансованого клинка, містила в собі генератор, що породжував в мечі точні руйнівні імпульси. Ці імпульси могли створювати сильне навантаження і розривати складні гелеві схеми мислячих машин.

Механічний противник Норета теж мелькав нерозрізненим силуетом, прикриваючи корпус шістьма металевими руками, використовуючи заземлені броньові листи та непровідні розпірки для захисту своїх схем.

Умілий ветеран вів навчальний бій, демонструючи синові техніку та відточуючи власну майстерність. На полях запеклих битв Джихаду Зон бачив безліч поєдинків – востаннє в героїчній обороні IV Анбусу, де був поранений, – і цей навчальний бій був для нього дитячою забавкою. Ветеран зробив глибокий випад, проскреготів клинком по одній з шести рук робота і вразив невелику, але погано захищену секцію самопідтримуючої схеми. Одна рука бойової машини безсило повисла.

Джул, пишаючись батьком, вигукнув:

– Це найкращий удар у твоєму житті!

– Не зовсім, сину мій. – Зон Норет зробив крок назад, щоб перевести дух. – Вершини своїх можливостей можна досягти лише тоді, коли борешся за своє життя.

Згідно з правилами, Хірокс, бойовий робот, міг перезавантажити систему після хвилинної затримки, але Джул подумав, що пошкоджену руку доведеться лагодити в майстерні. Зон зробив пару глибоких вдихів і знову кинувся на робота, завдаючи серію стрімких ударів, що зливалися між собою.

Робот захищався п'ятьма руками, що залишилися.

Близько ста років тому відчайдушний розвідник із Гіназа виявив підбитий космічний корабель мислячих машин і знайшов на ньому бойового робота. Розум із гелевої схематики стерли, але бойову програму залишили. Хірокс став на архіпелазі Гіназу інструктором, навчаючи не цілком ортодоксальним, але дуже ефективним прийомам машинного рукопашного бою. Він уже давно не підкорявся всесвітньому розуму і слухняно тренував уже четверте покоління бійців Гіназа, включаючи і самого Зона Норета. Незабаром його слідом піде і Джул, один із багатьох синів ветерана гіназьких найманців.

За формою бойовий робот нагадував людину, але мав три пари рук, що відходили від тулуба. У кожній руці була зброя – меч чи кинджал, які могли змінювати свою форму та довжину. У робота була потужна система оптичних сенсорів на відлитому з твердого металу обличчі – у інших роботів обличчя створювалось з текучого дзеркального металу. Цей робот був сконструйований лише з однією метою – для рукопашної сутички.

У якомусь сенсі Хірокс все ж таки був мислячою машиною... але оскільки його функції та механізми піддавалися строгому контролю та управлінню, його можна було не вважати таким. Хірокс був одним із небагатьох роботів, які все ще експлуатувалися на території Ліги та її союзників. Ці механічні бійці були настільки ефективними у своїх руйнівних здібностях, що Омніус вже давно не вважав за потрібне вдосконалювати їхню конструкцію та програмне забезпечення. Це давало солдатам Джихаду непередбачувану перевагу, оскільки в їхньому розпорядженні був технологічний стандарт, спираючись на який вони могли відточувати свою майстерність.

Сімейство Норета та його учні вважали Хірокса своїм сенсеєм, учителем бойових мистецтв, наставником у техніці бою. За час Джихаду Серени Батлер багато роботів було знищено завдяки навичкам, яким навчив людей Хірокс.

Юний Джул сидів навприсядки на теплому піску, уважно вдивляючись у бій нефритовими очима. Волосся в нього було світле, вигоріле на сонці, на обличчі виділялися широкі вилиці і гостре підборіддя. Він був худорлявий, але під цією худорлявістю ховалася неабияка сила. На тренуваннях він часом перевершував за швидкістю рухів навіть батька.

Зараз син уважно стежив за кожним рухом Зона Норета, за миготінням сталевого клинка, що слухняно виконував найскладніші випадати і удари; дивився, як батько, немов танцюючи, завдає ударів по екзоскелету механічного сенсея.

Як і завжди, юнак захоплювався батьком, бо чув безліч захоплених розповідей про подвиги Норета-старшого на полях битв Джихаду. Джул щиро хотів би опинитися на IV Анбусі, коли була підірвана гребля і води річки змили армію роботів. Батько був у першій групі гіназьких найманців, які добровільно пішли на службу Джихаду через вісім років після загибелі Землі.

У гіназькому суспільстві сім'ї були дуже численними – потрібно було багато дітей, щоб відшкодувати втрати, але близькість між батьками та нащадками не заохочувалася. Старий ветеран Зон був винятком із загального правила, особливо коли справа стосувалася його улюбленця Джула. Герой Зон, який багато разів доводив свою доблесть, був бажаним батьком, тому щоразу після повернення з війни він на наполегливі прохання зачинав чергову дитину.

Джула без натяжки можна було назвати найкращим бійцем серед його чотирнадцяти братів і сестер, та й взагалі він був найкращим серед представників свого покоління. Побачивши такі здібності, Зон Норет звернув на нього особливу увагу, бажаючи, щоб син згодом зайняв його місце в елітному гіназькому корпусі, солдати якого небезпідставно вважалися найкращими найманцями Галактики. Багато планет постачали у війська найманців, але в жодній іншій групі не було такого великого співвідношення втрат противника і своїх.

Гіназ погоджувався, що у всіх людей зараз один загальний смертельний ворог, але найманці воліли зберігати незалежність, не вступаючи офіційно до лав армії Джихаду, не стаючи гвинтиками в армійській ієрархії. Якщо армія Джихаду вважала за краще вести великі військові операції, нападаючи на супротивника з далекої відстані і застосовуючи важке озброєння, то гіназькі бійці вважали за краще сходитися з ворогом у рукопашній сутичці. Вони наймалися до війська боротися і не боялися, щоб їх використовували для самогубних завдань як смертників – якщо, звичайно, мета операції була досить важливою.

Зон відзначився на передовій і того разу, коли машини атакували Колонію Перидот: тоді люди зуміли захистити планету, але загинуло вісімдесят відсотків гіназьких найманців. Зрештою, саме вони відігнали роботів, але Омніус наказав своїм машинам застосувати при відступі тактику випаленої землі. Хоча частина колонії зазнала нищівних збитків, зате решта планети не потрапила під ярмо роботів.

Три роки тому, під час бою з бойовими роботами на борту корабля машин Зон Норет отримав безліч ран та опіків, і його відправили для одужання на центральний острів архіпелагу. Саме тоді він помітив у свого сина Джула визначні здібності та відмінні бійцівські якості. Тепер, після курсу інтенсивних тренувань, син у чомусь навіть перевершував свого уславленого батька.

Покритий потом, Зон завдавав і парирував удари так швидко та ефективно, як його син ще ніколи раніше не бачив. Джул знав, як сильно батько хоче повернутися у стрій і вирушити на війну – неважливо куди саме. Армії Джихаду завжди були потрібні бійці, і Гіназ готував для цього основну частину свого населення.

– Я б порадив тобі бути обережнішим, майстре Зоне Норете.

Голос Хірокса був спокійний і безпристрасний, ніби й не відбувалося такого активного тренувального бою.

– Нісенітниця, – з гордим викликом відповів майстер. – Продовжуй битися на межі своїх можливостей.

Роботу нічого не залишалося, як виконувати наказ.

– Я запрограмований навчати тебе, майстре Норете, але я не можу змусити тебе враховувати мої застереження та настанови.

Він зробив випад усіма своїми руками, тримаючи в кожній з них меч чи кинджал.

Ветеран нехтував формалізованими інструкціями, стверджуючи, що вони відволікають від розвитку справжніх бійцівських навичок.

– Найкращий спосіб вчитися та зростати – це просто дивитися. Механічне запам'ятовування марне для справжньої битви. Навпаки, треба тренуватися до повної знемоги, до того моменту, коли ти перестаєш сприймати себе як окрему особистість. Не може і не повинно бути ніякої прірви між духом та тілом. Ти маєш перетворитися на живий, плинний бойовий рух. Ось цим рухом найманець і має бути.

Але хоча батько досяг найвищих відзнак серед гіназьких найманців, і йому було обіцяно місце в Раді ветеранів, Джул вже перевершив батька в майстерності шляхом довгих таємних тренувань.

Як і всі молоді воїни острова, Джул Норет провів дитинство, навчаючись поводитися з найрізноманітнішою зброєю під керівництвом досвідчених ветеранів багатьох битв та слухаючи лекції з техніки бою у вагітних жінок-найманців. Але тільки Зон і невелика жменька фанатичних та ексцентричних учнів використовували бойового робота Хірокса. Деякі з консервативно налаштованих ветеранів вважали такі заняття небезпечними, але Зон завжди заявляв, що це найкращий спосіб навчитися розуміти і перемагати реального супротивника.

Тепер, ставши майже дорослим, Джул пішов стопами батька, але зробив при цьому ще один крок вперед. Зон так і не зрозумів, як його сину вдалося перевершити максимальні можливості робота, але Джул вивчив принципи роботи машини і розшифрував його бойову програму. Рік тому, коли батько працював інструктором на сусідньому острові, Джул встановив у робота модуль алгоритму адаптації, який зробив з Хірокса «суперробота», що своїми бойовими можливостями перевершує все, що допускала його початкова бойова програма. З цим модулем робот-сенсей набув здатності не відставати від свого учня і тим краще битися самому,

чим кращим бійцем ставав Джул. Єдиним обмеженням для робота були можливості самого Джула.

Джул завжди тренувався з Хіроксом або пізно вночі, або коли був упевнений, що вони самі на піщаному пляжі. Він і зараз відчував приємний біль в м'язах після тренування, яке провів із бойовим роботом сьогодні на світанку, коли батько не міг їх побачити.

Колись Джул здивує батька своїми здібностями, але поки що молодий боєць був не цілком задоволений собою. Він хотів стати найкращим найманцем Гіназа, він знав, що зможе ним стати, якщо подолає скутість. Ланцюги самообмеження обплутували його, і інстинкт самозбереження був тією скляною стелею, вище якої він поки що не міг стрибнути.

Але навіть при цьому Джул перевершував усіх інших бійців, з якими йому досі доводилося стикатися. Так говорив і сам Хірокс, а він виховав не одного з найкращих найманців і не міг не бути об'єктивним та чесним...

Тепер, сидючи на піску під гарячим промінням сонця, Джул дивився, як його батько атакує і захищається, захоплюючись одночасно вмінням і витривалістю, які демонстрував механічний сенсей. Зон бився люто, ніби намагаючись щось довести самому собі. Дивно, але він навіть показав кілька нових прийомів, які Джул раніше не бачив. Молодий чоловік усміхнувся.

Незважаючи на всі старання супротивника, Хірокс постійно випереджав його на один хід. П'ять механічних рук, що залишилися, діяли з запаморочливою швидкістю, рухи їх зливались, і людина ледве встигала за ними. Старий ветеран явно видихався.

– Це нерозумно, Зоне Норете, – заговорив Хірокс. – Твої сили закінчується, а витривалість виснажується. Ти тільки нещодавно оговтався від важких ран.

У відповідь Зон сердито направив удар у корпус робота, і п'ять рук, що залишилися, відбили удар.

– Я боровся зі справжніми роботами, Хіроксе. Вони не б'ються нижче своїх здібностей навіть зі старими.

– Ти не старий, батьку, – запротестував Джул, але сам уловив нещирість у своєму голосі.

Тяжко дихаючи, Зон відскочив убік і глянув на сина, відкинувши з обличчя пасмо довгого світлого волосся.

– Вік – відносне поняття, коли йдеться про загартованого воїна.

З гуркотом, схожим на стукіт тисячі молотів об тисячу ковадл, Зон знову кинувся на Хірокса. Робот підняв руки і в двох із них зникла зброя. Наразі машина використовувала ці руки для захоплень. Зон зумів паралізувати імпульсним мечем дві руки і праву ногу робота, тож тепер Хірокс міг тільки обертатися на місці, але не стрибати і ухилятися від ударів. З корпусу вилетіли ріжучі мечі, що загрожували нанести рани супернику, але Зон встиг вчасно відстрибнути убік.

Тільки зараз до Джула дійшло, що він забув відключити додатковий модуль. Юнака охопив страх. При працюючому модулі боєздатність робота через адаптивність перевершувала все, що знав досвідчений Зон Норет.

Джул збліднув від тривоги за батька. Тепер, у розпал сутички – коли обмеження та системи безпеки Хірокса були відключені, – він не наважувався навіть попередити батька. Джул скочив на ноги. Все подальше сталося миттєво.

Зон високо підстрибнув і вдарив робота босою ногою, прагнучи вивести його з рівноваги та повалити на землю. Але Хірокс зміг встояти.

Джул кинувся вперед, сподіваючись втрутитися в бій. Але його нога лише вдарила пісок.

Старий воїн не підозрював про небезпеку. Він відскочив назад, опинившись поза досяжністю ріжучої зброї Хірокса, але робот, що вийшов з-під контролю, продовжував наступати. Зон неправильно приземлився, вивихнув щиколотку і впав.

Джул вигукнув: «Хіроксе, стій!» якраз у той момент, коли бойовий робот завдав удару. Ніж Хірокса встромився в груди старого ветерана.

Коли молода людина підбігла до місця трагедії, робот уже стояв як укопаний, застигнувши на місці, ніби сам не вірячи тому, що він щойно зробив.

Зон Норет розпростерся на прибережному піску, важко хапаючи ротом повітря та випльовуючи згустки крові. Робот негайно зупинився, відійшов і вимкнув свої системи.

Джул опустився на коліна поруч із вмираючим і підняв його голову.

– Батьку...

– Я не помітив... – промовив Зон; повітря зі свистом виривалося з рани в грудях. – Я пропустив...

Робот-сенсей зберігав колишню нерухомість, стоячи осторонь від людей:

– Я глибоко шкодую про те, що я зробив. У мене не було наміру чи бажання тебе вбивати.

– Ти одужаєш, – твердив Джул воїну, що спливав кров'ю, хоча чудово розумів, що рана смертельна. Це його провина, це він змінив програму робота! – Просто чергова рана, яких багато в тебе було в житті. Ми знайдемо хірурга... – Він спробував підвестися, щоб покликати на допомогу, але Зон утримав його за руку.

Ветеран обернувся до робота. До його обличчя липло мокре від поту волосся.

– Сенсею Хіроксе, ти діяв... точно так, як я тобі наказав. – Слова виходили в нього з рота уривчасто, чергуючись із судорожними вдихами. – Ти бився точно так, як я вимагав... і ти навчив мене багатьом корисним речам.

Потім він підвів очі на Джула, що схилювався до нього. Шум прибою і шелест крил птахів, що кружляли над лагуною, звучали наче колискова. Сонце сідало за обрій, забарвлюючи небосхил у химерні яскраві тони.

Зон стиснув синову руку.

– Час моєму духу піднятися, а мені – поступитися місцем іншому бійцю. Джуле, я хочу, щоб ти пробачив Хірокса.

Він замовк, потім, зібравшись із силами, заговорив знову:

– І ти маєш стати найкращим із воїнів Гіназа.

Давлячись від сліз, що ледве стримувались, син відповів:

– Я зроблю все, що ти хочеш, тату.

Зон Норет заплющив очі, і не стало видно налитих кров'ю білків. Свідомість покидала старого воїна, і ослабленим голосом він попросив:

– Промов наді мною літанію, Джуле. Ти знаєш її слова.

Голос юнака затих, але він узяв себе в руки і заговорив:

– Ти навчив мене її словам, тату. Усі бійці Гіназа знають останнє напуття.

– Добре, ось і допоможи мені.

Зон зробив довгий, волого-хриплий вдих, і його слова злилися зі словами сина, коли вони разом вимовляли останню молитву Загиблого Найманця:

– Тільки так шануємо ми смерть воїна: виконай волю мою, продовж битву мою.

За мить Зон Норет помер на руках сина. Неподалік стояв у вихідному положенні механічний сенсей.

Нарешті після хвилини скорботного мовчання Джул Норет підвівся на ноги і встав над розпростертим батьковим тілом. Розправивши плечі, Джул глянув на бойового робота, глибоко зітхнув, щоб заспокоїтись. Зосередившись, він нахилився і підняв із заплямленого кров'ю піску імпульсний батьків меч.

– З цього дня, Хіроксе, – сказав він, – ти працюватимеш ще більше, щоб тренувати мене.

«Ті, хто відмовляється боротися з мислячими машинами – зрадники роду людського. Ті, хто не використовує для цього будь-яку можливу зброю, – дурні.»

Зуфа Ценва. Лекції для підготовки чаклунок

Зуфа Ценва вдивлялася крізь пишні крони густих россакських джунглів і виразно бачила шрами, залишені два десятки років тому жахливою навалою кімеків.

Коли титан Барбаросса був убитий першою чаклунською зброєю Зуфи, мстиві кімеки висадилися на Россаку в найлютішому своєму військовому вигляді. Бойовий флот роботів атакував передавальну станцію на орбіті, а кімеки обрушилися на планету, спалюючи джунглі і підриваючи міста в ущелинах. Того дня заради перемоги над кімеками багато учениць Зуфи Ценви пожертвували життям, влаштувавши ментальні сплески, що знищили машин з людськими мізками...

Але жадібні джунглі швидко поглинули згарище, приховавши рани війни набагато швидше, ніж загоїлися рани в душі самої Зуфи.

З тих пір вона продовжувала навчати жінок Россака з найбільшими телепатичними здібностями – тих, кого можна було навчити нарощувати парапсихічну енергію до критичного рівня та вивільняти її ударною хвилею, здатною випарувати мізки кімеків, навіть титанів. За багато років головна чаклунка проводила на смерть безліч своїх сурогатних доньок, які жертвували собою заради чергової перемоги над страшними кімеками.

Зуфа вважала кімеків найгіршими з усіх чудовиськ. Колись вони були людьми, але честолюбство та прагнення до безсмертя привели їх до табору Омніуса, зробивши зрадниками – як людей-шпигунів, яких час від часу виловлював пильний джипол Ібліса Гінджо.

Багато хто в Лізі Благородних почав ставити питання: чи закінчиться взагалі цей кривавий Джихад? Багато хто, але не Зуфа. Вона знала одне – доки боротьба триває, вона не здасться. Рік за роком, до переможного закінчення війни вона повинна постачати все нових і нових бійців.

Але навіть розуміючи все це, Зуфа, дивлячись на дівчат, що зібралися навколо неї на вершині скелі, найстаршій з яких ледве виповнилося чотирнадцять років, ледве стримувала ридання. Так багато чаклунок вже виконали свій самогубний обов'язок, що учениці з кожним роком ставали все молодшими і молодшими. Нехай ці кандидатки були талановитими ученицями, але все ж таки вони були ще дітьми.

Намагаючись не показати свого пригніченого настрою, Зуфа уважно розглядала новий клас. Погляд Зуфи був зосередженим, морський бриз, що гуляв безлюдними рівнинами між родючими ущелинами, смикав її світле волосся. Обличчя дівчаток висловлювали лише повну готовність та рішучість.

Як би хотілося Зуфі вберегти всіх своїх учениць! Але вона знала, що ніщо не врятує їх, окрім миру, який настане після повної перемоги.

– Я покладаю на вас усі свої надії, – сказала Зуфа Ценва. – Не можу приховувати від вас небезпек, які чекають на вас попереду. Ви помрете, навіть якщо досягнете успіху і переможете. Але якщо ви зазнаєте поразки, то теж помрете, але це буде ще гірше, бо ваша смерть виявиться безглуздою. Я тут для того, щоб ваше життя і ваша смерть наповнилась найвищим сенсом, щоб ви стали знаряддям знищення Омніуса та його кімеків.

Дівчата уважно слухали, хитаючи головами. Незважаючи на свою юність, усі вони чудово розуміли, що це аж ніяк не дитяча гра.

Далеко на горизонті виднілися червоні жерла вулканів, що вивергали вогняну лаву на пустельні рівнини та клуби густого сірчаного диму в небо. У глибоких ущелинах ховалися екосистеми, що існували на вулканічних ґрунтах та водах з водоносного горизонту.

У ґрунті Россака містилися забруднювачі, які не вдавалося повністю видалити з харчових ланцюжків, і серед них були мутагени та тератогени. Вагітність у місцевих жінок протікала, як правило, важко і часто закінчувалася викиднем. Багато дітей народжувалися з важкими деформаціями, але деякі, як ці молоді жінки, отримували значне ментальне посилення, телепатичні здібності такої сили, якої більше не було ні в кого в Лізі Благородних.

О, як Зуфі хотілося б мати доньку з такими ж можливостями, щоб передати їй свій смолоскип! Але, як ретельно не вибирала вона партнерів, навіть проводила генетичні тести, перевіряючи, що таке поєднання ДНК має дати талановитих нащадків, щоразу її спіткала невдача. Після розриву з Аврелієм Венпортом, вона перестала брати собі коханців. Колись він здавався найкращим кандидатом, але народжувалися від нього лише недоношені потвори.

Тепер Зуфа вже стара, її дітородний вік спливає, навіть якщо врахувати, що вона – чаклунка Россака та репродуктивна система та здоров'я у неї кращі, ніж у середньостатистичної жінки. Фармакологічні відкриття Венпорта, отриманий концентрат з грибів і підземних цибулин, що вдосталь зростають у джунглях, дозволили створити ліки, що знижують ризик викидня і каліцтв та збільшують фертильність. Гірка іронія долі: Венпорт знайшов фармакологічне рішення вже після того, як сильно її розчарував.

Але Зуфа змусила себе відволіктися від цих думок, заплющила очі і зосередилася на своєму головному завданні.

Вона давала ученицям інструкції, розповідала, які вправи треба виконувати та як це робити. Вони стояли перед нею, як діти у школі – витягнувши руки вздовж тіла та дивлячись на вчительку. Світле волосся вставало дибки і потріскувало від статичної електрики – це дівчатка нарошували рівень психічної енергії в мозку.

Для забезпечення роботи Зуфи армія Джихаду регулярно постачала їй відомості від розвідувальних груп. Найманці посиляли легкі швидкохідні кораблі, щоби розставляти маяки на шляхах руху сил Омніуса – зокрема, на шляхах набігів кімеків. Коли вдавалося вистежити кімеків, про це

давали знати чаклункам, і Зуфа відбирала відповідних учениць, готових пожертвувати життям у телепатичній атаці, яка вбивала машин з людським мозком.

Однак з моменту отримання останнього такого зведення пройшло вже багато місяців. Кімеки розпізнали тактику чаклунок і тепер не пересувалися поодиноці – їх супроводжували тяжко озброєні роботи, виділені насамперед для охорони титанів. Тепер одиночній чаклунці стало важче підібратися до кімека досить близько, щоб розряд психічної енергії вплинув на нього.

Так що Зуфі залишалося тільки навчати дівчат і терпляче чекати на слушну нагоду. Вона не хотіла даремно витратити юні життя своїх учениць. Вони були найдорожчим ресурсом Россака.

Коли дівчатка закінчили вправи, Зуфа випромінювала непідробну гордість.

– Чудово! Здається, сенс ви зрозуміли. А тепер стежте за мною.

Вона підняла білі руки і заплющила очі, розчепіривши пальці так, що між ними стала помітною мережа сріблястих електричних розрядів.

– Отримання енергії саме по собі не надто важке, – сказала вона тихим голосом, ледве ворухачи блідими губами. – Найважче завдання – керувати нею. Ви повинні стати високоточною зброєю, гострим лезом у руках умілого бійця. А не стихійним лихом.

Дівчата витягли руки, і на кінчиках пальців затанцювали сині електричні іскри. Дехто захихотів, але швидко впорався з недоречними веселощами і знову зосередився на важкому завданні. Зуфа бачила, що вони відчувають свою силу та оцінюють небезпеку.

Найбільше, звичайно, Зуфа бажала, щоб і її власна донька була серед цих хоробрих патріоток, але її єдина дитина, Норма, була зовсім позбавлена телепатичних здібностей. Дарма проживаючи своє життя, Норма сиділа над своїми рівняннями і конструкціями, займаючись математикою, замість того, щоб розвивати, можливо, дрімаючи в ній здібності. Тіо Голцман з Поритріна взяв її під своє крило, і Зуфа була вдячна великому вченому за жалість до цієї невдалої дитини.

Але тепер навіть сам Голцман, мабуть, уже не хотів мати справу з Нормою і відіслав її геть з очей, щоб ні до кого не лізла зі своїми ідеями.

Зуфа не обірвала зв'язок з Нормою, але намагалася якомога рідше зустрічатися з цим найбільшим у її житті розчаруванням. Надто великі надії поклала вона на неї свого часу.

Можливо, настане день, коли у Зуфи все ж таки народиться ще одна донька, якщо вдасться відшукати чоловіка, гідного поєднати свою ДНК з лінією Ценви. І тоді все знову буде гаразд.

Але поки що тільки цих дівчаток вона може назвати своїми доньками, принаймні за духом, і Зуфа дала собі обітницю, що не залишить їх. Розплющивши очі, вона побачила, що її власне волосся піднялося, ніби в безмовному урагані.

Учениці відступили назад, ніби в благоговійному страху, дивлячись на Зуфу. У відповідь вона посміхнулася до них.

– Це вже добре. А тепер давайте повторимо все спочатку.

176 РІК ДО ГІЛЬДІЇ

26 рік Джихаду

Через рік після битви за IV Анбус

«Чим більше я вивчаю феномен людської творчості, тим більш загадковим він мені здається. Цілісний процес створення інновацій вислизає від мене, але для нас життєво важливо його зрозуміти. Інакше мислячі машини приречені.»

Еразмус. Записи у лабораторному журналі

Коли сповнений захоплення лист Норми Ценви дійшов до Аврелія Венпорта, то він не гаяв час, а просто спорядив на Поритрін один зі своїх торгових кораблів. Хоча обов'язки директора корпорацій «Вен-Кі» забирали багато часу, але Аврелій дуже сильно хотів побачитися з милою його серцю Нормою. Він завжди в глибині душі відчував до неї слабкість, та й роки минули... багато років.

Відкрита і щира Норма ставилася до Аврелія Венпорта зовсім не так, як інші. Її відношення не залежало від його політичної діяльності, його багатства, зв'язків. Люди завжди чогось хотіли від корпорації, намагалися

добитися для себе якихось привілеїв та переваг. А маленька некрасива донька Зуфи Ценви завжди пропонувала йому справжню дружбу – продукт дефіцитний для великого торговця.

Крім того, Аврелію смертельно набридли юридичні підступи лорда Бладда, який намагався накласти лапу на прибуток від продажу світильників і заморозити майно корпорації. Все це було б просто смішно, але на Поритріні аристократ у будь-якому судовому позові все ще мав перевагу. Продовження цієї судової суперечки могло виснажити ресурси корпорації «Вен-Кі», тому Венпорт домовився про особисту зустріч із лордом Бладдом тут, у Старді, сподіваючись у переговорах досягти з ним компромісу.

Але спочатку він хотів побачити Норму.

У ті часи, коли Норма була «золотою дівчинкою» Тіо Голцмана, вона мала простору лабораторію та робочі кабінети в самому маєтку саванта на крутій високій скелі. Голцман нещадно експлуатував Норму, висмоктуючи з неї ідеї та відкриття, а потім, коли бідна Норма зайнялася езотеричними дослідженнями і не могла більше з необхідною частотою видавати вигідні відкриття, Тіо Голцман відправив її до міста, до периферійної лабораторії, ближче до мулових полів річки Ісани.

Навіть тепер, провівши на Поритріні чверть століття, Норма залишалася «запрошеним ученим», і її документи могли будь-якої миті анулювати. Чому все ж таки Голцман продовжує тримати її при собі? Ймовірно, щоб мати офіційну можливість пред'явити свої права на будь-який винахід або відкриття, поки вона працює під його керівництвом.

З іншого боку дельти доробляли і запускали до космосу останні частини кораблів величезного флоту, який поспіхом будувався на орбіті навколо Поритріна. У повітрі стояв запах диму та гарячого металу, лунав постійний гуркіт, який, мабуть, не давав Нормі як слід зосередитися. Дивно, як вона взагалі може тут щось робити.

Венпорт зупинився біля дверей, що вели в житлові приміщення та лабораторію, і озирнувся на смердючі мулові поля, помічаючи тонкі деталі, що вказували, як сильно опустилася Норма по соціальній драбині – що вона сама навряд чи помітила. Він невдоволено похитав головою, обурюючись тому, як погано обійшовся Голцман із цією милою дівчинкою. Дівчинкою? Він знову похитав головою. Нормі зараз уже понад сорок років.

Відчуваючи спиною вологе тепло неясного сонця, Венпорт натиснув кнопку вхідного сигналу. Знаючи звичаї Поритріна, він очікував, що на дзвінок відповідь буддизмський раб, але потім згадав, що Норма мала дуже своєрідні уявлення про підневільну працю.

Останній лист був виразом повного екстазу з приводу народження нової концепції після багатьох років наполегливої праці та численних невдач. Він усміхнувся, думаючи про силу її інтелекту. Занурена у свої ідеї та плани, Норма зовсім не звертала увагу на свій почерк, і він з року в рік ставав дедалі гіршим і нерозбірливішим, ніби її думки дедалі більше випереджали руку.

Венпорт швидко переглянув математичні та інженерні розрахунки, які показували, як треба модифікувати ефект Голцмана заради зміни форми самого простору. У Венпорта не було жодних сумнівів, що всі розрахунки та ідеї правильні, проте він, як комерсант, більше цікавився практичним застосуванням ідей та можливістю перевершити конкурентів, а не технічними основами функціонування продукту. Норма, як завжди, виявила блискучий розум і повну відсутність практичності.

До дверей дуже довго ніхто не підходив, і Венпорт знову натиснув кнопку. Він знав, що Норма зараз повністю занурена у свої думки, математичні рівняння та знаки, і йому ніяково було відривати її, але він вирішив чекати, скільки потрібно.

Вона, звичайно, не очікує на його приїзд, хоча в бюлетенях було написано про прибуття торговельного судна корпорації «Вен-Кі». Справи компанії змусили його затриматися на Салусі аж на цілий місяць, а космічні подорожі такі довгі...

Піддавшись чарівності її ентузіазму, що проявлявся у листі, Венпорт зв'язався зі своїм компаньйоном по меланжових операціях Туком Кідайром і запросив його приєднатися до них на Поритріні. Колишній торговець живим товаром, безсумнівно, мав свої справи в Старді, тому Венпорт завжди матиме можливість вислухати й іншу думку... якщо вона йому знадобиться.

Але спочатку Венпорту треба було подивитися в очі Нормі Ценві і самому послухати, що вона скаже про свою концепцію згорнутого простору, а там інстинкт підкаже йому, що робити далі. Він заздалегідь відчував задоволення від того виразу захоплення та радості, яке з'явиться на обличчі Норми, коли вона побачить його, Аврелія Венпорта.

І він не розчарувався. Коли вона нарешті з'явилася в дверях, мружачись від яскравого світла і здивовано дивлячись на нього, серце його мало не вистрибнуло з грудей від радісного хвилювання.

– Нормо! – Він обійняв її, перш ніж вона встигла його впізнати. Зрозумівши, хто він такий, вона засміялася і встала навшпиньки, щоб обвити руками його шию.

Попелясте волосся крихітної жінки було в повному безладді, але очі світилися захопленим подивом. Вона виглядала старшою за Венпорта – мабуть, регулярне споживання меланжі дійсно уповільнило процес старіння в його організмі.

– Аврелію, ти отримав мого листа і приїхав!

Хоча вона сильно змінилася, Венпорт відразу згадав ту дівчинку, з якою він стільки разів блукав джунглями Россака, вивчаючи і збираючи сріблясто-пурпурове листя. Вона посвячувала його у свої ідеї, а він використовував усі важелі свого впливу, щоб публікувати та поширювати її математичні трактати. Коли Голцман запросив її до себе на посаду помічника, Венпорт оплатив її проїзд на Поритрін. Зуфа Ценва завжди казала, що їм так добре разом, бо «нездари завжди знаходять радість у компанії собі подібних». Усміхаючись, він жартівливо потріпав її по волоссю.

– Хотів почути з перших вуст про твоє хвилююче нове відкриття. Крім того, мені треба залагодити з лордом Бладдом непорозуміння з плаваючими світильниками.

Вона повела його до свого застарілого робочого будинку, і Венпорт пішов за нею не без душевного трепету. У великій кімнаті панував саме той безлад, який він і очікував побачити. Скрізь валялися папери з обчисленнями та записами. У ніші стояв маленький стіл, оточений підвісними стільцями, розташованими в повітрі під дуже дивними кутами. На столі впереміш із брудним посудом лежали плани робіт та результати обчислень. Норма почала прибирати зі столу, щоб звільнити місце, і Венпорт на правах друга та гостя кинувся допомагати їй.

У нього швидше забилося серце, коли він виявив на столі пачку юридичних документів і побачив ім'я, яке згадувалося в позовній скарзі. Ці папери були направлені Нормі Ценві від адвокатів, які представляли інтереси лорда Бладда і Тіо Голцмана.

– Нормо, що це за папірці?

– Не знаю, – розгублено відповіла жінка. Потім, придивившись, додала: – А ці? Та нічого особливого.

– Ці повідомлення були надіслані тобі майже рік тому. Вони загрожують тобі судовим переслідуванням, якщо ти залишиш роботу у Голцмана, особливо якщо ти почнеш працювати у мене.

– Так, так, здається, справді щось у цьому роді. Я була тоді дуже зайнята своєю роботою, а вона знаходяться поза будь-якими юридичними перепонами.

– Нормо, моя дорога наївна Нормо, у реальному світі немає таких ідей та робіт, які перебували б поза юридичними правилами! – Обличчя його спалахнуло. – Тобі не слід було допускати, щоб ця справа тривала так довго. Дозволь, я подбаю про неї сам.

Він засунув папери під пахву.

– Так, я буду тобі дуже вдячна.

Венпорт завжди дбав про Норму як старший брат, а може, навіть більше. Його зовсім не хвилювали ні її маленький зріст, ні фізичні вади. Зрештою, він провів багато років у товаристві ідеально красивої, без вад і схожої на прекрасну статую матері Норми, і знайшов її судження нещадними, а вимоги – до нього, до себе та всіх навколишніх – непомірними. Щодо Норми, то у неї було набагато більше плюсів, ніж мінусів. Найпривабливішим у ній був її розум, а також приємне ставлення до людей.

Венпорт озирнувся – старе житло, застаріле обладнання, стиснутий простір. Просто образа для жінки, яка створила стільки винаходів, приписаних савантом собі. Тьмяне освітлення, старі меблі, забиті вщент полиці. Він знайде для неї щось краще, і дуже скоро.

– Нормо, я знаю, що ти не любиш використовувати рабську працю, але мені доведеться знайти тобі домоправительку.

– Мене все влаштовує, поки я можу працювати.

Подумки він запитав себе наскільки він зобов'язаний Нормі і наскільки в неї вірить. Заплющивши очі, він «прислухався» до власного тіла, до серця, до внутрішніх відчуттів. Відповідь була очевидною.

Я маю їй допомогти. Неважливо, наскільки комерційно перспективною є її ідея згортання простору – він все одно пообіцяв собі, що звільнить її з

рабства цього вченого-егоїста... навіть якщо за це доведеться заплатити дорогу ціну.

Аврелій Венпорт майже відразу зрозумів, що однаково зневажає і лорда Бладда, і Тіо Голцмана.

За десятиліття пошуків, розробки та доставки ліків з Россака – справа, з якої виникла торгова імперія Венпорта, – йому доводилося спілкуватися з непоступливими купцями, неприємними постачальниками і навіть з громилами з уряду. Він ніколи не відчував неприязні до законних суперників: їх він завжди міг зрозуміти і з ними домовитися.

Але він мав інстинкт розуміння людей, і поруч із Бладдом і Голцманом у нього по спині повзли мурашки. Савант був відвертим шахраєм, що зійшов до вершин своєї репутації по чужих спинах. А для лорда Бладда багатство було не способом звеличити свій рід, не засобом заробити собі місце в історії – воно було для нього самоціллю.

Проте Венпорту необхідно було домовитися з цими людьми.

Підходячи до довгого столу посеред кімнати з дзеркальними стінами та плаваючими світильниками – незаконно виготовленими, як зазначив він у думках, – Венпорт подумав, що це радше банкетний зал, ніж кабінет для ділових нарад. На чолі столу сидів огрядний лорд Бладд, потопаючи в розкішному одязі з довгими рукавами – навряд чи особливо зручному. Довге волосся вилося дрібними кучерями, а лаку на кучерявій бороді було стільки, що вона здавалася металевою.

Савант Голцман хизувався в накрохмаленій офіційній білій мантиї, і відчувалося, що вона подобається йому більше за лабораторний халат, якому віддав би перевагу справжній вчений. Інші стільці займали члени ради та юристи, які представляли Поритрін, суворі та войовничі.

Увійшовши до кімнати, Венпорт швидко окинув вишикувані проти нього сили, важко зітхнув і сів на відведене йому місце за столом.

– Лорде Бладде, саванте Голцмане! Я прилетів особисто, щоб вирішити справу, яка представляє інтерес для вас обох. Я хотів би відкрито обговорити можливі рішення нашої суперечки. – Він обвів поглядом присутніх юристів. – Якщо ви будете люб'язні відпустити непотрібних свідків, ми зможемо сісти як люди та вирішити всі проблеми.

Обурені адвокати підскочили на своїх місцях, наче підкинуті пружинами. Савант Голцман трохи здивувався, але промовчав. Лорд Бладд заперечив:

– Це мої вибрані експерти, директоре Венпорте. Я завжди покладаюся на них...

– Так дайте їм право вето на будь-яку запропоновану угоду, але пізніше. Але якщо ви наполягатимете на офіційному вирішенні конфлікту, то, як усі ми знаємо, це будуть довгі роки і непомірні витрати. – Він збентежено посміхнувся. – Може, ви спершу вислухаєте те, що я хочу вам сказати?

Венпорт схрестив руки на грудях, даючи зрозуміти, що переговори не вестиме, доки не піде армада юристів.

Аристократ глянув на своїх радників, і ті, ніби чекали на цей сигнал, безладним хором почали кричати, перебиваючи один одного.

– Мілорде, ми категорично не радимо... Це абсолютно проти правил і дуже підозріло... Цікаво, що він приховує, якщо не хоче...

Лорд Бладд відпустив їх усіх одним клацанням пальців і наказав подати закуску. Венпорт зустрівся з ним поглядом. Обидва вони зрозуміли, що зможуть швидше домовитися за зачиненими дверима без сторонніх очей.

Голцман відкашлявся і почав перебирати папери, що лежали перед ним.

– Перш ніж ви приступите, директоре Венпорте, я вважаю, що ви повинні зрозуміти, що корпорація «Вен-Кі» просто не має юридичних доказів.

Він простяг Венпорту один із документів:

– Це договір, підписаний Нормою Ценвою, коли вона стала на мене працювати. У ньому вона підтверджує, що будь-яка технологія чи ідея, створена під час її роботи під моїм керівництвом, належать громадянам Поритріна, які мають право розпоряджатися цими ідеями та технологіями на власний розсуд. Отже, вона не має права передавати вам надзвичайно цінний у комерційному плані патент.

Венпорт вивчив документ, уважно переглянувши рядки, які він вже бачив на Салусі Секундус, давши за це хабар сенатору Хостену Фру. Не виразивши жодного подиву, він повернув папір Голцману.

– Я не збираюся заперечувати справжність підпису Норми, саванте Голцмане. Але чи можете ви надати такий самий переконливий доказ, що до підписання цього сміхотворного документа Норма Ценва отримала вичерпну правову та професійну консультацію? Чи можете ви також стверджувати, що вона досягла повноліття на момент підписання цієї угоди? Згідно з моїми даними – а вони точні, бо я займався переїздом Норми на Поритрін, – їй тоді було лише п'ятнадцять років. – Він побарабанив пальцями по столу. – Скажіть мені, лорде Бладде, ви дійсно хочете подати цю справу відкритому суду Ліги?

У зал увійшли лакеї подати сніданок, і Венпорт зачекав, поки вони підуть. Йому не хотілося, щоб розмова дійшла до зайвих вух, хоч і не сумнівався, що поритрінський аристократ організував запис всіх його слів, але цей запис у суді не можна пред'явити, оскільки Венпорт не давав на неї згоди.

– Панове! – продовжував він. – Норма Ценва – це скарб та геній. Я не думаю, що вона отримує від вас ту повагу, ресурси і свободу, на які вона заслуговує.

– Норма вже багато років харчується лише нашою доброю волею, – заперечив Голцман. – Скільки вона тут, у нас, і не зробила нічого корисного з того часу... з того часу... – Він знизав плечима. – Треба буде подивитись, у мене записано.

– І в цьому немає нічого дивного з огляду на жахливі та принизливі умови, які ви їй створили для роботи.

– Але перед цим вона...

– Досить скандалити, – втрутився в розмову лорд Бладд. – Якими б не були обставини, основи вашого прибуткового виробництва плаваючих світильників були закладені тут, на Поритріні. На проведення досліджень було витрачено мої особисті кошти. Через це корпорація «Вен-Кі» не має права на присвоєння всіх доходів.

– Я розумію основу ваших заперечень, – намагаючись зберегти ноти примирення в голосі, сказав Венпорт, – і згоден на відрахування частини доходів корпорації від продажу плаваючих світильників.

Він підняв руку, побачивши, що співрозмовники зраділи його словам.

– ...але за умови, що Норма звільняється від зобов'язання працювати на саванта Голцмана.

– Я згоден, – швидко відповів Голцман, намагаючись придушити задоволений смішок.

Бладд осудливо глянув на Голцмана, явно не схвалюючи таку швидку згоду, а потім, насупившись, знову звернувся до Венпорта:

– Але натомість ви погоджуєтесь ділити з нами свої доходи від продажу без обмеження терміну?

Венпорт зітхнув. Зазвичай переговори не ведуться так цинічно.

– Ні, необмеженого терміну не буде, – відповів він недружелюбно. Жодна розсудлива людина такого не запропонувала б. – Ми зараз встановимо терміни та домовимося про відсоток.

З цього моменту розпочалася справжня робота.

Венпорт розумів, що треба захистити наївну і простодушну Норму від майбутніх утисків цих двох могутніх людей і позбавити її від повторень безплідних зусиль минулого.

Він уже підрахував скільки йому будуть коштувати ці юридичні суперечки. Суд Ліги, отримуючи хабарі від аристократичного поритрінського сімейства, звичайно ж, запропонує «компромісне» рішення, яке в перспективі коштуватиме дуже дорого Венпорту. Зараз він просто хотів скоротити витрати і покінчити з марнуванням часу.

Після багатогодинних переговорів Венпорт нарешті погодився виплачувати третину доходів від продажу плаваючих світильників протягом наступних двадцяти років, натомість інша сторона погоджувалася не заперечувати претензій Венпорта на оригінальний патент. Знаючи, який дохід приносить масштабний – і зростаючий – продаж світильників, Бладд і Голцман були просто приголомшені. Очевидно, вони обидва розглядали досягнуту угоду як джерело постійного припливу грошей, для отримання яких не треба було нічого робити, так як все уже розроблено Нормою Ценвою, а виробничі потужності вже побудовані на гроші Венпорта.

Два десятиліття представлялися їм величезним терміном, але Венпорт звик дивитись на речі ширше. Плаваючі світильники будуть користуватися попитом ще не одне століття, а можливо, і тисячоліття. У такому контексті двадцять років будуть вважатися дуже коротким терміном. Безсумнівно, спадкоємці лорда Бладда скрипітимуть зубами від досади за ту неймовірну дурість, яку він сьогодні зробив.

– Проте, – Венпорт подався вперед, і голос його став жорсткішим, – є ще одна умова, яка обговоренню не підлягає. З цього моменту ви не будете ставити під сумнів або заперечувати право Норми Ценви на влаштування власної лабораторії і не перешкоджатимете їй у проведенні досліджень з її власного вибору.

Голцман пирхнув:

– Хай робить що хоче, аби не мені платити. Вже багато років як вона не створила нічого вартого уваги.

Лорд Бладд розсіяно грав завитками своєї бороди.

– Мої юристи підготують документ, де окремо буде прописано, що Норма зможе зберегти за собою будь-який винахід, який вона з цього моменту створить.

Венпорт кивнув. Він уже відчував яких фінансових втрат зазнає, але не мав жодних сумнівів, бо вірив у Норму і дуже хотів їй допомогти. Але йому неприємно було почути правду в словах Голцмана: Норма дійсно протягом багатьох років займалася вирішенням проблеми, яка, зрештою, могла виявитися безплідною. Він не розумів наслідків її рівнянь згортання простору. Однак, рипнувши зубами, бізнесмен нагадав собі, яким прибутком він уже зобов'язаний Нормі за продаж винайдених нею плаваючих світильників.

Він повинен вірити в неї – адже це те, в чому Нормі відмовила її рідна мати.

– Я думаю, що з цією справою ми закінчили? – запитав лорд Бладд, піднявши брови.

Венпорт піднявся, бажаючи лише одного – скоріше залишити резиденцію цього поритрінського аристократа. Однак він знав, що ця справа тільки почалася.

Тук Кідайр, що прибув у космопорт Старди на Поритріні, виглядав пригніченим і засмученим. Венпорт зустрів його в космопорті, і торговець з Тлулакса розповів йому про всі труднощі, спричинені діями розбійників на Арракісі.

– Я чув, що сюди прилетів ще якийсь тлулаксійський работоргівець прикупити одомашнених рабів? Може, я зможу його вмовити полетіти на Арракіс і всіх бандитів захопити в рабство?

– Жалітися ніхто не буде, – з усмішкою відповів Венпорт. Потім він розповів компаньйону про те, що відкрила Норма, і пояснив, чому він так наполягав на приїзді Кідайра. Щоб той все побачив і почув сам.

У машині, дорогою з космопорту в лабораторію Норми, торговець з Тлулакса був налаштований скептично, але все ж таки виявив деяку зацікавленість.

– Експериментальний космічний корабель коштує, м'яко кажучи, суттєво дорожче, ніж експериментальний плаваючий світильник, Аврелію, але якщо ця ідея щодо згортання простору виявиться успішною, то... від можливого прибутку просто захоплює дух.

Кідайр також не хотів вникати в математичні розрахунки: його цікавило тільки одне – чи буде користь від ідеї при належній розробці. Він погладжував довгу косу, ніби відчуючи майбутнє збагачення.

Венпорт узяв компаньйона під руку.

– Якщо така система можлива – і її можна здійснити практично, – то всі товари можна буде доставляти за призначенням миттєво. Вантажі прянощів можна буде доставляти з Арракіса, як тільки збирачі підготують чергову партію. Ліки, що швидко псуються, з Россака можна буде без втрат доставляти в будь-яку точку Ліги. Жоден торговець не зможе надати клієнтам більш швидких послуг.

Пройшовши скрипучим настилом доків, вони увійшли до лабораторії Норми.

– Перепрошую за безлад, – сказала вона. Стіл, як здалося Венпорту, тепер був завалений ще більше.

– Пройдуть роки і ми будемо згадувати цей день і це скромне приміщення, де вперше обговорили найбільшу концепцію в історії космічних подорожей, – сказав він.

Кідайр здавався стриманим, майже підозрілим.

– Ви нікому більше не говорили про своє відкриття? Ні саванту Голцману, ні лорду Бладду?

Збентежена Норма заперечливо похитала головою.

– Савант Голцман не завжди розуміє власні роботи. Він каже, що «принцип Голцмана» просто працює – і все. – У її голосі прослизнули зневажливі нотки. – А мені хочеться, щоб мій проект втілювався у життя. Савант не завжди закінчує свої грандіозні задуми. Іноді він втрачає

правильний шлях у джунглях рівнянь. – З цими словами вона підійшла до вікна і подивилася на верфі та заводи дельти. – Весь останній рік він будував корпуси кораблів на орбіті. Це ідея приміро Атрейдеса...

– Так, ми бачили ці кораблі, підлітаючи до Поритріна, – сказав Венпорт.

Орбітальні маршрути були настільки забиті новими бойовими кораблями, що створювали серйозний навігаційний ризик. Кідайр, здавалося, був вражений від почутого.

– Який сенс у будівництві порожніх корпусів? Просто порожні корпуси? Хтось інший заповнюватиме їх потрібною начинкою?

Норма раптово відчула себе ніяково.

– Це секретні відомості, і весь план знають лише деякі люди. Раби на верфях та монтажники на орбіті знають кожен лише свою роботу. Ніхто не здогадується, що то великий блеф, військова хитрість. – Вона зітхнула. – Корпуси так і залишаться порожніми, але на орбіті вони створять видимість справжньої армади. Я визнаю, що ця хитрість може спрацювати, але навіщо такому великому вченому, як савант Голцман, витрачати свій інтелект на таку інтригу? Тут не потрібна наука, це лише просто прикраса вітрини.

Вона опустила підвісний стілець, сіла на нього і знову підняла на висоту стола.

– Саме тому я й написала тобі, Аврелію. Я багато років працювала над рівняннями згорнутого простору, і ставитись до них треба серйозно. Цей проект необхідно втілити в життя, і я – єдина людина, яка може це зробити.

Кідайр сперся руками на край столу, очі його заблищали.

– Дайте нам інформацію в загальному, якщо не важко. Розкажіть, як це буде виглядати в майбутньому.

Світло-карі очі Норми звузилися.

– Я бачу подумки космічні кораблі, що рухаються миттєво. Я бачу перекидання величезних армій на неймовірні відстані за секунди – бачу, як вони раптово обрушуються на війська мислячих машин.

Венпорт дивився на її захоплене обличчя і фізично відчував її щирість та переконаність.

– Я вірю тобі, Нормо. Вірю настільки, що готовий вкласти стільки, скільки тобі буде потрібно, нехай навіть я цього не розумію. – Він усміхнувся. – Я інвестую в тебе.

Норма задалегідь прикинула, скільки може коштувати фінансування її проекту. Венпорт збільшив суму наполовину, потім вирішив її подвоїти. Норма рідко замислювалася про непередбачені затримки та додаткові витрати, які виявляються дуже дорогими.

– Твоя служба у саванта Голцмана закінчена, – заявив Венпорт. – Я про все домовився, і тепер ти можеш більше не думати за нього. Ти можеш покинути Поритрін, якщо ти тільки захочеш ... і працювати де заманеться.

Норма у захваті кинулася на шию Аврелію. Йому подобалося, як вона усміхається – у її усмішці відчувалася непідробна щирість. У ній взагалі не було нічого штучного чи вдаваного.

– Це добре, але я хочу працювати тут, на Поритріні. Я живу тут уже 27 років. Я ж не можу просто так зібратися і переїхати.

– А на Россак? – запитав Кідайр. – Ви ж звідти?

Згадавши Зуфу Ценву, її розчарування у своїй доньці, яке вона й не думала приховувати, Венпорт заперечливо похитав головою ще до того, як Норма встигла відповісти.

– Мені здається, це невдала думка.

– Наші початкові вкладення та витрати будуть меншими, якщо не доведеться переїжджати на іншу планету, – погодився тлулаксу. – Ви ж отримали гарантії та запевнення від лорда Бладда?

Норма постукала пальцем по скроні.

– Все в мене тут, – вона повернула голову і задумливо подивилася на Венпорта, у якого від цього погляду потеплішало на душі, – але все одно не хочеться витратити час і сили на переїзд. Чи не можна знайти місце для роботи десь ближче? Зрештою, Поритрін – це тепер мій дім.

Венпорт усміхнувся:

– Я так і думав і вже знайшов місце – придатне приміщення, досить просторе і світле, все, що тобі потрібно. Це мережа складів і рудозбагачувальний комбінат на одному з бічних рукавів Дельти. Там цілком можна побудувати нормальний полігон для випробування зорельотів.

Він розумів, що Норма надто незалежна, щоб летіти, куди вкажуть.

Очі Кідайра блукали, ніби він щось рахував.

– В інфраструктурі корпорації «Вен-Кі» знайдуться канали для переказу коштів для вашої роботи. Необхідним буде детальний кошторис початкових витрат, а потім щомісячна калькуляція витрат.

Норма похмурніла: вона воліла б повернутися у світ своїх формул, ніж вести цю розмову.

– Добре, я зроблю всі необхідні розрахунки щодо бюджету проекту, як тільки ви повідомите мені терміни початку робіт.

– Є ще одна необхідна умова. – Голос Кідайра став жорсткішим. – Ви повинні зберігати нашу справу в абсолютно суворій таємниці. Ми вже знаємо, що савант Голцман схильний красти ваші ідеї та наші патенти. Нам необхідно створити абсолютно герметичну систему секретності щодо всіх учасників проекту. Пропоную найняти приватну охорону, незалежну від лорда Бладда.

Він подивився на Венпорта, і той, погоджуючись, кивнув головою.

Нормі, езотеричний розум якої був усе життя вище подібних проблем, стало дещо незатишно. Венпорт підбадьорливо взяв її за плече.

– Нормо, ти вже віддала величезний прибуток саванту Голцману та лорду Бладду, надавши їм право розпоряджатися персональними захисними полями та переносними генераторами. Хоча б частково це були твої концепції. Сам Голцман ніколи до цього не додумався б.

На обличчі Норми з'явилось непідробне здивування.

– Але це був мій внесок у військові зусилля Ліги.

– А решта на цьому внеску добре нажилася. Лорд Бладд став одним із найбагатших аристократів Ліги завдяки тобі. Я не хочу, щоб тебе продовжували використовувати, люба Нормо. Але якщо проект буде здійснюватися коштом корпорації «Вен-Кі», то вся інформація про нього має стати її власністю. Бізнес цього потребує.

– У будь-якому разі я вірю тобі, Аврелію. Коли можна буде почати будівництво експериментального зорельоту? І мені потрібно обладнати нову лабораторію – якнайшвидше і якомога ближче. Розрахунки в моїй голові вже закінчені.

Венпорт обійняв Норму за плечі і запропонував їй ідею, яку вже встиг обговорити з Кідайром:

– Є спосіб прискорити роботу. Ми з моїм партнером нещодавно купили старий вантажний корабель, розширюючи наш торговельний флот. Він у доці Россака, на ремонті. Чи можна не будувати новий корабель, а переробити цей під твої двигуни? Кідайр береться доставити його сюди на той момент, коли ми будемо готові розпочати роботу.

Венпорт і Кідайр обмінялися поглядами, і тлулаксу, погоджуючись, кивнув. Норма засяяла – і знову стала молодою, енергійною та допитливою.

– Чим швидше, тим краще, – сказала вона.

«Там, де одна людина бачить привід для веселоців, інша бачить лише причину для відчаю. Молись, щоб ти був першим, а не другим.»

Буддизмська сутра в дзенсунітському тлумаченні

Протягом року ціною неймовірних зусиль, великих витрат і численної кількості рабів, що померли від виробничих травм, останні компоненти фальшивого флоту вивели на орбіту навколо Поритріна. Роботи майже закінчилися, тепер можна було закривати ливарні цехи на верфях дельти.

Якось надвечір наглядачі зняли з робіт бригади невільників. Жмурячись від яскравого світла, брудні, просочені димом раби вийшли з димних цехів і встали на майданчику, звідки запускали на орбіту останні вантажі. Сотні нещасних юрмилися безладними рядами.

Ісмаїл знав, що невдовзі їх відправлять на інші роботи. Як завжди під час змін, він нервувався, боявся, що його розлучать із Оззою та двома доньками так само, як розлучили Аліїда з його родиною. І все-таки він сподівався, що Буддаллах убереже його від такого нещастя. У рабовласників Поритріна не було причин розділяти його сім'ю.

Але Аліїд постійно кипів люття, його душевні рани не гоїлися, і він чекав свого часу.

– Вони вже відібрали у мене дружину та новонародженого сина, і мені тепер начхати, що ще вони зі мною зроблять, – казав Аліїд.

Ісмаїл зі страхом думав про те, що може зробити його друг, якщо його доведуть до крайності.

Ще коли Ісмаїл був маленьким, дідусь навчав його, що віра в Бога має бути абсолютною, і смертному не належить брати на себе те, що належить одному тільки Всевишньому. Але невизначеність непокоїла душу... а ось Аліїд не збирався погоджуватися з такими умовами.

Поки начальники вигукували команди, сортуючи рабів за бригадами, Ісмаїл прослизнув до бригади оздоблення корпусів – там працювала його дружина Озза. Підійшовши, він доторкнувся до її руки, і вона стиснула його руку, не підводячи голови і не зустрічаючись з ним поглядом. Їй було достатньо відчуття близькості чоловіка, відчуття теплоти. За такої кількості рабів наглядачам було не під силу вистроїти натовп рівними рядами за відповідними групами – це зайняло б цілий день.

Ісмаїла і Оззу без їхньої волі винесло до помосту, де поруч із головним наглядачем стояли дві низькорослі людини. Яскраво світило сонце, і Ісмаїл ніяк не міг звикнути до світла після димної напівтемряви цеху.

– Чи не збираються оголосити нам про якесь ще свято свого великого суспільства? – прошепотіла Озза на вухо Ісмаїлу, щоб ніхто не міг почути сарказму, що звучав в її словах.

– Мені, здається, що причини для цих зборів гірші.

Він втупив погляд у двох коротунів на помості. Зрозуміло, що це тлулакси – ненависні работоргівці. У молодшого з загостреного вузького обличчя дивилися темні, близько посажені очі, але увагу Ісмаїла привернули знайомі риси старшого тлулаксу. У нього на плечі бовталася мотузкою жорстка сива коса, в протилежному вусі висіла трикутна бронзова сережка. Минуло більше двадцяти років, і тоді Ісмаїл був лише на смерть переляканою дитиною, але він ніколи не забуде цього обличчя – обличчя людини, яка очолювала набіг на Хармонтеп.

Серце його застукало, старий страх відродився. Колись він заприсягся помститися цій людині, знищити її. Зараз Ісмаїлу смертельно хотілося тільки одного – зістрибнути на поміст і стиснути потужними, мозолистими від роботи руками курячу шию работоргівця. Саме так вчинив би на його місці Аліїд, який завжди зневажав терпіння Ісмаїла та його сліпу віру.

Але помста – це не те, чого навчають сутри дзенсунітів. Дідусь Ісмаїла був би розчарований онуком. Все в руках Бога, а не моїх.

Але чи маю я просто пробачити і забути?

Озза глянула на чоловіка і лагідно торкнулася пальцями його обличчя.

– Що з тобою, Ісмаїле?

– Ця людина... я...

Він замовк, не в змозі сказати їй правду. Дід наполягав би на смиренності та навіть на пробаченні. Старий би зажадав, щоб Ісмаїл отримав глибоке розуміння з цього посланого Буддаллахом уроку, навчився б перемагати будь-яке випробування, будь-який досвід. Бог не гарантує ніжного та мирного життя нікому з віруючих у Нього – принаймні у цьому світі. Сутри вчили дзенсуніта упокорюватися, терпіти і чекати, коли Буддаллах вибере потрібний момент.

Але як же важко дотримуватися такого вчення!

Минуло півгодини пасивного хаосу, але зрештою сотні рабів вишикувалися в якусь подобу шеренг, і запанувала тиша. Ісмаїл чув, як наглядач говорив молодому тлулаксу:

– Рекуре Ване, це все люди сьогоденної робочої зміни. Вони приписані до будівництва кораблів на кілька місяців. Ми не можемо без них обійтись.

– Я хотів би на них подивитися.

Худорлявий, схожий на пацюка, молодший із тлулаксів став хижо вдивлятися в обличчя та тіла рабів. Тук Кідайр – работоргівець, що колись викрав Ісмаїла та багатьох інших невинних дзенсунітів на Хармонтепі – стояв поруч із нудним виглядом. Начебто він приїхав не купувати нових рабів, а прибув на Поритрін із зовсім іншими цілями.

Поки ж Ісмаїл дивився, як Рекур Ван ходить по помосту, проводячи якимось пристроєм, за допомогою якого робив зображення рабів і розглядав їх.

– Мене попросили провести інвентаризацію вашого підневільного персоналу. Вони можуть стати безцінним джерелом для армії Джихаду. Нам, тлулаксам, життєво необхідна велика кількість здорових рабів у широкому діапазоні типів тіл і тканин. Це наше головне завдання.

Коли наглядач висловив після цих слів своє занепокоєння, Рекур Ван знизив голос до загрозливого гарчання:

– Якщо ви заперечуєте, то я можу подати письмову вимогу, підписану самим Великим Патріархом Гінджо.

– Я не сумніваюся, що ти можеш це зробити, Рекуре, – сказав Кідайр спокійним розважливим тоном, – але не варто відразу вдаватися до найнезручнішої альтернативи.

Несподівано по мілководдю дельти з шумом і плеском промайнула машина-амфібія, викотилася на сушу і під'їхала до майданчика, де стояли раби. Звідти вилетів метушливий Тіо Голцман і попрямував до помосту. Очі його були примружені, на обличчі було видно злість, змішану з певною розгубленістю. Але заговорив він наказово:

– Чому ви заважаєте моїм рабам у важливій роботі? Це життєво необхідний проект і ніяка затримка не може бути виправдана!

– У нас є потрібне виправдання, саванте Голцмане, – так само наказово відповів Рекур Ван. – Джихаду терміново потрібні раби, а Поритрін виявився найближчим пунктом мого маршруту. Тлулаксу потрібні нові кандидати.

Ісмаїл насилу проковтнув, у роті в нього пересохло, він міцно стиснув лікоть дружини. Вони озирнулися, шукаючи очима доньок, але Хамаль та Фаліна були приписані до інших бригад, і їх не було видно.

– Тільки не з моїх робітників, — гордо гукнув Голцман. – Кожен із цих рабів має бути зайнятий на проекті, що має першочергову важливість для оборони Поритріна та для робіт на наших військових заводах. Вам доведеться набирати собі рабів в іншому місці.

– Але я вже тут, саванте Голцмане, і раби потрібні мені зараз.

– Мені теж. – Вчений грубо хмикнув. – Чому б вам не знайти собі невільників серед тих боягузів на IV Анбусі? Наскільки я розумію, вони відмовилися воювати проти мислячих машин навіть коли ті напали на них, і вони здійснили диверсію проти армії Джихаду. Кращих кандидатів на служіння людському роду просто не знайти.

– Це може говорити про їхню неповноцінність, – висловив припущення Рекур Ван. – Крім того, вони розпорошені на великій площі, а їхня чисельність... недостатня для наших цілей.

До рабів чутки доходили повільно, і тільки нещодавно вони дізналися про битву на IV Анбусі, про перемогу армії Джихаду ціною безлічі людських життів і втрати священних реліквій. Всі послідовники буддизму, включаючи дзенсунітів і дзеншіїтів, однаково поклонялися священному місту Дарітсу, де зберігалися оригінальні рукописи Корана. Раби Поритріна з жахом слухали про руйнування, заподіяні не тільки роботами, а й солдатами Джихаду.

Озирнувшись, Ісмаїл помітив, що місцевому начальству на цю подію було байдуже. Чому їхній релігійний запал всі сприймають як належне, а нашу віру зневажають?

Він побачив, як старший із работоргівців став між обуреним винахідником і своїм ревним молодим колегою. Хоча він і ненавидів цю людину, Ісмаїл був змушений визнати, що Тук Кідайр виглядає мудрішим і краще вміє спілкуватися з людьми.

– Рабів можна дістати у багатьох місцях, Рекуре. Є багато буддисламських кутів, де можна зібрати добрий урожай живого товару. Оскільки ці невольники вже служать значній справі, потрібній для людства, я не бачу необхідності забирати їх з-під опіки саванта Голцмана.

Рекур Ван глянув на свого співвітчизника як на смертельного ворога:

– А що тут робиш ти, Туку Кідайре? Ти ж більше не торгуєш рабами, а віддаєш перевагу операціям з пряністю і плаваючими світильниками разом із цим чужоземцем, Венпортом. Чого ти втручаєшся у мою роботу?

– Ми з моїм партнером знаходимося тут у зовсім інших справах. Твоя робота – не єдина, яку виконують на благо Джихаду. – З цими словами Кідайр поблажливо поклав руку на плече свого молодого земляка. – Послухай, я знаю, де ти можеш набрати собі рабів – велика група людей, які сильно заважають мені та дратують Лігу Благородних. Ходімо, я розповім тобі, де їх знайти, і всі будуть задоволені. Ти знаєш пустельну планету, яка називається Арракіс?

Рекур Ван у супроводі Кідайра зійшов з помосту.

Ісмаїл обійняв дружину за талію і пригорнув до себе. Серце його шалено калатало: він відчував, що вони всі дивом уникнули катастрофи. І яким би ненависним було рабство на Поритріні, він розумів, що їхня доля на Тлулаксі була б у сто разів гіршою.

Задоволений Голцман оглянув зібраних на стартовому майданчику рабів. Нарешті винахідник наказово змахнув рукою.

– А чого ви тут стоїте? Ми маємо закінчити роботу у визначений термін. Марш по місцям!

«Незважаючи на всю комп'ютерну досконалість мислення роботів, існує безліч способів збити їх з пантелику.»

Марнотратний блеф з «порожніми кораблями» на Поритріні був витвором уяви прімеро Атрейдеса, який стверджував, що знає, як думають мислячі машини. Але реалізовував цей план Тіо Голцман, а не прімеро, і лаври належали йому.

Якщо пройде цей епічний масштабний обман.

Савант нервувався, але ризикнув, сподіваючись, що буде обсипаний дощем нагород і словами звеличень. Після тривалої перерви в потоці нагород йому це було потрібно. Якщо пощастить, то лорд Бладд удостоїть його медалі, а народ прославлятиме його ім'я. Тіо Голцмана буде оголошено рятівником Поритріна...

Обідаючи з лордом Ніко Бладдом на балконі його резиденції, що виходила фасадом на набережну, Голцман дивився зверху на тихе життя, що проходило внизу. Вищі класи Поритріна були напрочуд безтурботні у своєму ставленні до життя, вірячи, що нічого з ними поганого не станеться. Вони дотримувалися пасивних догматів навахристиянства більше заради видимості, ніж заради віри. Клімат на планеті був м'який, продовольство доставлялося в надлишку, сировина здавалася невичерпною, а добре вимуштровані раби виконували кожен забаганку своїх господарів. Тиха річка Ісана могла бути чудовою метафорою млявого перебігу життя місцевих аристократів.

Голцман побоювався, що все зміниться, якщо до Поритріна наблизиться флот роботів. Буквально мить назад до лорда прибув військовий кур'єр, який доставив циліндр з екстреним посланням. Бладд прочитав листа, потім погладив свою бездоганно завиту бороду.

– Ну що ж, Тіо, подивимося, як працюватиме твій план. Велике військове об'єднання роботів справді наближається до нашої сонячної системи.

Голцман зблід і ледве проковтнув слину. Лорд був абсолютно спокійний, впевнений, що його видатний учений не дасть Поритріну загинути. Голцман сподівався, що ця щаслива впевненість не похитнеться.

Бладд засміявся, помітивши стурбованість на обличчі свого співтрапезника:

– Не переймайся, Тіо. Хоча цей твій божевільний проект коштував нам неймовірних грошей, плати від корпорації «Вен-Кі» за продаж світильників вистачить, щоб багаторазово покрити наші витрати.

Всі фальшиві кораблі в космосі змонтували, і тепер на орбітах навколо Поритріна знаходились сотні жахливих баліст і винищувачів – на вигляд абсолютно непереможний флот, схожий на зграю лютих псів, що стережуть хазяйську садибу. Але тільки на вигляд.

Десятки бойових кораблів армії Джихаду – справжніх кораблів – стояли у готовності в космопорту Поритріна, готові вступити у бій, з екіпажами, посиленими гіназькими найманцями. Але цього буде явно замало, якщо блеф не спрацює.

Голцман змусив себе відкусити шматок приправленої пряністю риби, сподіваючись, що Бладд не помітить його вагань.

– Настав час розпочинати виставу. Треба наказати нашим силам перегрупуватися на орбіті. Я раджу тримати половину сил на тіньовому боці планети, що буде додатковим сюрпризом для флоту мислячих машин.

В останні місяці армія Джихаду передавала дезінформацію, знаючи, що Омніус її перехопить. До неї включали навіть реальні відомості, коли Голцман ставив собі за мету відкрити їх противнику: антимашинна пропаганда для повстанців Ікса, витік інформації, перехопленої флотом роботів, що відступав від IV Анбуса... і ще багато чого.

Якщо ця інформація досягне адресата, то армії машин дізнаються, що великий Тіо Голцман відкрив захисне поле над Поритріном, щоб захистити флот кораблів армії Джихаду, створив поля невидимості та непробивну броню для корпусів кораблів, щоб Омніус своєю тактичною метою обрав захоплення цієї технології.

Необхідно показати йому приманку...

– Я вже віддав цей наказ, як тільки я отримав сигнал від наших розвідувальних кораблів, – сказав Бладд. – І впевнений, що вони зникли з поля зору раніше, ніж сенсори машин могли їх помітити.

Потім, усміхнувшись, лорд запропонував пройти всередину будинку, де можна буде спостерігати зіткнення, комфортно розташувавшись перед екранами моніторів. Голцман переглянув представлені на екранах карти та сітки планетної сфери, переконався, що судна зайняли запропоновані ним позиції, та кивнув.

Незабаром на краю екрану з'явилися тіні, що світилися, які летіли до центру, як кулі. Бладд посміхнувся:

– Ах, який сюрприз чекає на цих машин!

Кораблі роботів мали велику кількість зброї, володіли небаченою вогневою потужністю. Наблизившись до Поритріна, вони зменшили швидкість і стали обстежувати сканерами поле майбутньої битви. Голцман нервово провів долонею по лобі, відкинув з очей пасмо пишного волосся. Ворог мав щонайменше триразову чисельну перевагу в кораблях, але це не страшно, якщо машини повірять дезінформації.

– Зараз ми подивимося, чи перевершує людська хитрість машинну технологію, – сказав Голцман.

Стоячи поряд з лордом Бладдом, він слухав інформацію, що передавалась – чийсь накази, попередження, оцінки ситуації. На екрані було видно, що кораблі Джихаду рухалися до своїх місць, розосередившись у стратегічних точках орбіти. На вигляд вони були непробивні, непереможні.

Величезний флот машин невблаганно наближався, витягнувшись уздовж лінії, що вела прямо на ціль, але на нього чекала група кораблів, що обороняли Поритрін. Фальшиві кораблі Ліги зайняли вихідну позицію. Електронні панелі на їх бортах почали світитись червоним світлом, імітуючи боєздатність пускових систем. Сенсорні сигнали говорили про те, що зброя на кораблях готова до дії.

Лише невелика частина цих суден Ліги були справжніми бойовими кораблями. Інші були просто порожніми металевими конструкціями, замаскованими полями Голцмана, що екранували від променів електронних сенсорів мислячих машин.

– Усі системи активовані, – доповів офіцер тактичного відділу по гучномовному зв'язку.

Каскад відповідей посипався з кораблів армії Джихаду, включаючи кораблі-привиди.

– Готові до знищення кораблів супротивника. Зброя готова до бою. Очікуємо наказ відкривати вогонь. Приготуватись до атаки широким фронтом.

Голоси перекривалися, синтезуючи та імітуючи внесок кожного командира у ці багатоголосні переговори, призначені лише для обману мислячих машин.

Голцман, не відриваючись, дивився на екрани. Далекі кораблі противника виглядали крихітними діамантами, що відбивали промені нещадного сонця. Хотілося б знати Голцману, як оцінюють роботи те, що бачать перед собою. Сенсори повинні були передати інформацію про те, що фальшивий флот Джихаду має перевагу – значну перевагу – в вогневій могутності. У роті у Голцмана пересохло від хвилювання.

Щоб виграти цей бій, флоту Поритріна не потрібно було знищувати кораблі противника. Ця пастка була потенційно корисна в майбутньому, для оборони інших планет, тим більше, що будівництво фальшивих кораблів коштувало в тисячі разів дешевше, ніж створення справжніх. Отже, «знаючи», що Поритрін прикритий непереможним флотом Джихаду, Омніус залишить планету в спокої і почне шукати легші цілі. Принаймні теоретично...

Машини продовжували наступати, наче запідозривши правду. Голцман затамував подих від страшної думки, що у роботів можуть виявитися досить складні глибинні сенсори, щоб заглянути під захисні поля, що маскували. Який фактор він забув врахувати?

Багато разів раніше він робив помилкові припущення і допускав грубі прорахунки, на які йому так прямо в лоб і вказувала Норма Ценва. Дякувати Богу, тепер вона десь далеко і працює самостійно, витрачаючи чужі гроші. Він має безліч інших талановитих помічників, які в один голос запевнили його, що в розрахунках передбачено все. Немає жодного шансу на помилку.

Але якщо щось було все-таки втрачено, то Поритрін приречений. Як і сам Голцман.

– Час запуску, – сказав савант тремтячим голосом. – Тепер має вирушити наша друга група, перш ніж ворог підійде на дистанцію пострілу.

Бладд просто посміхнувся. Усі командири та капітани кораблів уже давно отримали відповідні інструкції.

Як згряя гончих собак, що несподівано виринула з лісу, половина фальшивих кораблів запустила двигуни і рушила по орбіті на сонячний бік планети. Цей рух виглядав як масована атака кораблів Джихаду, яка раптово подвоїла кількість захисників Поритріна, що кинулися в наступ на армію машин.

– Тепер вони замисляться! – вигукнув один із командирів каналом відкритого зв'язку.

Голцман придивився до тактичної діаграми і з полегшенням зрозумів, що поки все йде за планом – і окремі шматки плану склалися в цілну картину. Декілька солдатів бадьоро перемовлялися по зв'язку відкритим текстом, але системи подвоювали і потроювали ці голоси, і здавалося, що захисників набагато більше, ніж їх було насправді.

– Виступає третій загін!

– Щось тісно тут стає!

– Можна звільнити місце, якщо убрати частину цих брязкалець.

Тепер до місця сутички на великій швидкості йшла третя група фальшивих кораблів, що ховалися раніше поблизу малого супутника Поритріна. Ця група стрімко наближалася, скорочуючи відстань і прямуючи до тилу машинного флоту, показуючи противнику готові до бою бортові пускові установки.

– Запускайте бойові кораблі з космопорту! – наказав Бладд. Він явно насолоджувався кожною миттю цієї вистави.

Група кораблів, що стояли до цього на землі, – єдині справжні бойові кораблі з екіпажами, дислоковані на Поритріні, – піднялася з космопорту в Старді і з ревом попрямувала на орбіту, де змішалася з групами фальшивих суден.

Машини різко зупинилися, нерухомо повиснувши в просторі, ніби оцінюючи зміни, що відбулися, а потім перегрупувалися в оборонний лад.

– Ось воно, – передав один офіцер похмурим голосом. – Приготуватись відкрити вогонь. Знищимо прокляті машини, хай тільки підставляться.

– Вони знову сканують нас, – додав хтось.

– Покажіть їм, що ми думаємо з цього приводу.

Справжні судна Поритріна, що сховалися серед фальшивих кораблів, відкрили вогонь, направивши снаряди і ракети на кораблі машин. Роботи не мали ніякої можливості здогадатися, що решта кораблів великої армади не мала навіть схожого озброєння.

Нарешті, без жодного обміну сигналами, не зробивши жодного пострілу, флот роботів розрахував, що шансів перемогти немає, і відступив. Кораблі машин лягли на зворотний курс і помчали в космос,

набираючи швидкість. Для закріплення ефекту озброєні кораблі Джихаду дали залп, знищивши два ворожих кораблі.

Лорд Бладд посміхнувся і поплескав Голцмана по спині.

– Я ні хвилини в тобі не сумнівався, Тіо. З твоєю репутацією та інтуїцією у дурних машин не було жодного шансу!

– А вони й справді дурні, – усміхнувся у відповідь Голцман.

Святкування з приводу відступу машинного флоту від Поритріна були пишними та грандіозними. Настрій був захоплений, із нотками істерії. Не шкодуючи коштів, лорд Бладд влаштовував розкішні банкети, а також влаштував серію свят, одноманітних у своїй помпезності. Саванта Голцмана славили як героя, переможця машин. Піднімаючи за його здоров'я келихи з меланжевим ромом, деякі аристократи говорили і про приєднання Воріана Атрейдеса – правда, мимохідь.

Надутий гордістю савант стояв поруч із лордом Бладдом, а той проголошував гучні п'яні промови, бив себе в груди і кричав:

– Свобода – основне право людини!

Але у буддисламських рабів не було причин святкувати.

Деякі з дітей дзенсунітських рабів залишилися в житловому комплексі дельти, що затихла, дивилися, роззявивши роти, на барвисті вистави, слухали далеку бравурну музику.

Дорослі раби закрилися в бараках, втішаючи себе та одне одного спогадами про рідні місця та рідну культуру. Під спалахи салютів, що розпускали свої парасольки над містом Поритріном, як гігантські хризантеми, Ісмаїл та його товариші по нещастю сиділи в баракі і розповідали одне одному історії про минуле своїх народів. Згадуючи притчі та легенди, цитуючи мудрість сутр Корану, вони знову переживали ті пам'яті часи, коли гнані дзенсуніти та дзеншіїти переселялися з планети на планету в пошуках надійної гавані, де б їм нарешті дали спокій. Вони байдуже повернулися спиною до битви демонів – машин та невірних. Жодна сторона не заслуговувала на підтримку правовірних, бо буддисламистів обрав Бог, щоб зберігати справжню мудрість небес.

Але зараз пережиті випробування змушували їх міцніше зберігати віру.

– Ми маємо залишатися сильними, – переконував Ісмаїл своїх товаришів. – Ми повинні бути сильнішими за всіх чужинців.

З тіні в коло світла, що відкидалося вогнищем, вийшов Алїїд і несподівано заперечив:

– Можливо, це й так, Ісмаїле, але в інших місцях дзеншіїти та дзенсуніти вільні. – Він шумно і по-злому видихнув крізь стиснуті зуби. – Якби тут був Бел Моулай, то всі раби стали б під його прапор. Він би навчив нас, як з боєм знайти шлях із цієї проклятої планети.

– Але його немає тут, – докірливо заперечив Ісмаїл, який сидів на твердій підлозі в позі медитуючого. – Те повстання призвело тільки до його страти, а всім нам відтоді доводиться розплачуватися.

– Так, Бел Моулай мертвий, але я живий, – пробурчав Алїїд.

– У мене не вистачить зухвалості квапити Бога, друже мій. Настане день, – пообіцяв Ісмаїл, – і ми знайдемо для себе світ, який ми зможемо заселити та захистити від прибульців. Наше життя стане таким, яким захоче Буддаллах.

Алїїд скептично скривив обличчя, але інші раби дивилися на Ісмаїла палаючими очима з невимовною надією та вірою. Ісмаїл стільки років давав обіцянки людям, що вже й сам не знав, чи надовго у нього вистачить сил сподіватися.

Проте він постарався надати твердості своєму голосу:

– І у нас буде місце, яке ми назвемо батьківщиною.

«Пісок очищає шкіру – і думки.»

Арракиська вогненна поезія дзенсунітів

Запас води закінчився два дні тому, і хлопчик Азіз чітко знав, що помре. Він брів по сухих скелях і вивітрених пісках. Губи та очі вкрилися кіркою пилу, яку вже не вдавалося стерти. Залишилися ілюзії, міражі та безнадійність.

Наїб Дхартха послав його у цій важливій справі, і треба протриматися ще кілька годин, щоб виконати доручення. Це було дуже важливо, життєво важливо.

А якщо не вийде? Якщо я помру, не доставивши послання? Батько Азіза Махмад – єдиний син Дхартхи – був вірним племені, старанно

працюючи з чужинцями у космопорті. Махмад займався меланжевим бізнесом, працюючи з Туком Кідайром та Аврелієм Венпортом, які продавали пряність у Лізі Благородних.

Чотири роки тому Махмад заразився від одного мандрівника в Арракісі дивною інопланетною хворобою, довго хворів і помер у гарячці. Забобонні дзенсуніти в далеких селах говорили, що це Бог його покарав за те, що мешкав із чужинцями. Старий наїб сумував за сином, але смерть на Арракісі завжди ходила поряд, і наїб вважав і цю втрату жертвою на вівтар нескінченної битви за незалежність – як, наприклад, загибель у бою з ворогами...

Вже не знаючи, куди він іде, Азіз, хитаючись, брів по вибіленому сонцем піску і не зустрічав жодних слідів Приборкувача Хробаків. Він сподівався, що бандити врятують його... якимсь чином. Вже скоро.

Багатство, виручене за рахунок торгівлі пряністю, забезпечило мешканцям дзенсунітських сіл зручне життя. Вони більше тепер розраховували на те, що могли щось купити в місті Арракісу, ніж на те, що могли важко відвоювати з кігтів пустелі. Опинившись на дикій території Арракіса, Азіз виявив, що не володіє старим забутим умінням – виживати в пустелі.

Хлопчик робив усе, що в його силах, щоб його помітили, – він запалював ночами багаття, а вдень пускав дзеркалами сонячних зайчиків. Він не міг повірити, що Селім Приборкувач Хробаків дасть йому загинути в такому юному віці. Оголошений поза законом вигнанець дивився Азізу просто в очі під час нападу на караван збирачів меланжі, і хлопчик думав, що знає тепер серце цієї великої людини, хоч би що там казав дід.

Селім і його зграя завдавали Дхартхі значно більше бід, ніж чужоземні хвороби. За багато років нальоти банди на каравани збирачів викликали різке скорочення доходів села. Однак, незважаючи на це, наїб відмовлявся виправдовуватися цим перед Туком Кідайром, коли продавець прибував на Арракіс за новою партією меланжі.

– Це наша внутрішня справа, – незмінно говорив старий у відповідь на всі запитання. – Ми самі з нею розберемося.

Невдоволений Кідайр погрожував надіслати команди чужоземних професіоналів – розвідників та вбивць. Але дідусь Азіза пообіцяв вжити заходів і впоратися із ситуацією, прагнучи зберегти ділові відносини та недоторканність свого села. Ось так і вийшло, що з важким серцем старий

наїб послав у пустелю свого юного онука, щоб розшукати бандитів і запропонувати їм перемир'я.

– Селім колись був членом нашого племені, – розповів він на вечір третього дня, коли Азіз готувався до виходу в пустелю. Вони сиділи удвох перед багаттям, що згасало. – У дитинстві Селіма зловили на крадіжці води, і за це його вигнали з села. Ми думали, що він загине, але якимось чином він зміг вижити.

– Так, дідусю! – Очі Азіза блиснули в напівтемряві печери. – І він навчився їздити на чудовиськах пустелі.

Очі старого, сині від тривалого вживання меланжі, зволожилися від спогадів.

– З того часу ми навчилися збирати та продавати пряність, а Селім Приборкувач Хробаків зібрав банду злочинних своїх послідовників та тероризує наших працюючих збирачів меланжі. Я знаю, що Селім ненавидить мене за той винесений мною йому вирок, і тепер для нас настав час простити один одного – чи вбити.

Старий наїб виглядав стомленим і зламаним, і в Азіза серце защеміло. Хлопчик потайки дав собі клятву зупинити цю стару ворожнечу, назавжди засипати прірву, що розділила наїба Дхартху і Селіма Приборкувача Хробаків.

– Ми маємо подолати цю дурну ворожнечу та об'єднатися заради наших спільних інтересів. Інакше чужоземці розділять нас і завоюють. Цього не може хотіти навіть такий злочинець, як Селім. Ти маєш знайти його, Азізе, і передати йому те, що я тобі сказав.

Гордий покладеною на нього відповідальністю, хлопчик пішов у пустелю, йдучи назустріч небезпеці з надією та рішучістю. Але він уже блукає пісками кілька днів, а пустеля не прощає помилок. І тепер хлопчик хотів лише одного – лягти під скелю та померти.

Разом з двома іншими знедоленими Марха дивилася, як хлопчик, хитаючись, ледве йде пустелею. Вона вже втомилася рахувати, скільки дурних помилок він зробив, і знала, що жити йому вже недовго. Селім говорив, що невміння та неухважність неминуче призводять на Арракісі до смерті. Пустеля випробувала цього хлопця і визнала непридатним.

Попередні покоління дзенсунітських кочівників Арракіса навчилися жити в гармонії з суворою природою, але Селім та його послідовники зробили на цьому шляху ще один крок, обходячись меншими ресурсами,

ніж інші місцеві племена. Зграя Селіма жила своїм розумом та своїми навичками, не розраховуючи на предмети розкоші, воду чи інструменти, які доставляли до міста Арракісу зніжені чужинці.

Марха провела у зграї Селіма вже майже рік. Вона навчилася битися ножом, виживати під час піщаної бурі, ховатися від спеки в ущелинах, викликати та приборкувати Шаї-Хулуда. Тепер і в неї був свій кристальний молочно-білий кинджал, який колись був зубом піщаного хробака. Було б набагато милосерднішим просто перерізати хлопчику горло, ніж дати йому болісно вмирати від спеки і спраги.

Потім вона впізнала в хлопчику онука наїба Дхартхи. Знаючи, що Селім, напевно, захоче поговорити з ним, вона вирішила врятувати Азіза від смерті, надавши Селіму можливість самому вирішувати долю юнака.

Коли хлопчик, тремтячи від втоми і страждаючи від нестерпної спраги, ліг в ущелині під усипаним зірками небом, розбійники оточили його. Спочатку Азізу здалося, що Марха та її супутники – лише породження його галюцинацій. Вони оточували його, подаючи одне одному сигнали, але Азіз був настільки слабкий, що навіть не міг підняти голову.

Вони захопили його без боротьби і, давши йому ковток дорогоцінної води, понесли його, як несуть колоду. Він намагався назвати своє ім'я і пояснити їм, навіщо він прийшов, але замість слів з його вуст зривалися лише нероздільні хрипкі звуки. Нарешті хлопчик здався і лише промовив, ледве розкривши потріскані губи, що кровоточили:

– Я знав, що ви прийдете...

Печери Селіма Приборкувача Хробаків були далеко звідси, але знедолені вміють швидко пересуватися пустелею. Коли вони дісталися до селища, Марха помістила Азіза у затишній ніші, дала йому ще води та трохи їжі та залишила спати глибоким зцілюючим сном. Сам Селім поїхав на хробаку для набігу на далекі меланжеві поля і мав повернутися не раніше завтрашнього дня.

Через довгий час Азіз прокинувся в прохолодному напівтемному приміщенні. Він швидко сів, але ледь не знепритомнів. Довелося знову опуститися на тапчан і залишитися лежати з розплющеними очима, дивлячись на миготливі тіні, що втікали, і намагаючись зорієнтуватися. Марха приголомшила його, коли сказала:

– Ми не часто рятуємо дурнів. Тобі пощастило, що Шаї-Хулуд не зжер тебе. Як ти міг вирушити до пустелі таким непідготовленим?

Вона відчепила від пояса фляжку з водою, відкоркувала її і дала Азізу попити. Незважаючи на обпалену шкіру та темні кола під очима, Азіз усміхався.

– Мені треба було знайти Селіма Приборкувача Хробаків. – Він важко дихав, намагаючись зберегти сили. – Я...

Марха не дала йому договорити.

– Я знаю, хто ти, онук наїба Дхартхи. Тільки твоя цінність, як заручника, переконала мене не проливати воду твого тіла. Можливо, Селім забажає закатувати тебе до смерті, помстившись за злочини твого діда.

Хлопчик сіпнувся, як від удару.

– Мій дідусь хороша людина! Він хоче лише одного...

– Наїб Дхартха вигнав Селіма з племені, хоча добре знав, що злочин скоїв не він, а інша людина. Він не зважав на те, що безневинний сирота помре в пісках, і вирішив врятувати важливішого члена племені. Хлопчик, який справді вчинив крадіжку, знав про це так само, як і твій дід. Але розплачуватись за цей злочин довелося Селіму.

Азіз розгубився. Очевидно, що йому ніхто не розповідав такого про діда.

– Мені розповідали не так.

Марха знизала плечима і зневажливо скривилася.

– Наїб Дхартха відмовився від звичаїв пустелі заради чужоземних зручностей. Люди твого села живуть у брехні. Мене зовсім не дивує, що ти їм віриш.

Примружившись, хлопчик у напівтемряві нарешті впізнав свою співрозмовницю по шраму на брові.

– Ти була однією з нас, але втекла. Я бачив тебе серед тих, хто напав на наш караван.

Марха зухвало підняла підборіддя.

– Я буду дружиною Селіма Приборкувача Хробаків. – Вона сама здивувалася такому сміливому твердженню, але рішення вона ухвалила ще місяць тому. І все одно це було видно кожному члену зграї. Голос її став твердішим. – Я борюся з тими, хто хоче знищити Шаї-Хулуда, відбираючи його прянощі та відсилаючи її чужинцям. Наїб Дхартха – наш заклятий ворог.

Азіз спробував сісти.

– Але я приніс послання від діда. Він бажає укласти мир із Селімом Приборкувачем Хробаків. Нам немає потреби продовжувати ворожнечу.

Марха, насупившись, окинула хлопчика зневажливим поглядом.

– Це вирішуватиме Селім.

Коли Азіз знову прокинувся в темній ніші, йому знадобилося кілька секунд, щоб зрозуміти, що в нього за спиною хтось сидить у повній тиші. Не Марха... хтось інший.

– Ти... ти Селім Приборкувач Хробаків?

– Багато хто шукає мене і дехто знаходить. Декому навіть вдається повернутися та розповісти.

– Я чув ці розповіді, – сказав Азіз, відчуючи себе дуже хоробро. Він сів. – Я бачив тебе раніше, коли ви напали на наш караван. Ти не зачепив нікого з нас. Думаю, що ти – людина честі.

– На відміну від твого діда.

Селім запалив маленький світильник. Світло було досить тьмяне, але Азізу воно здалося сліпучим після днів, проведених у темряві печери.

– Я не сумніваюся, що ти шануєш наїба Дхартху, хлопче. Ти вважаєш його гідною людиною, тому що він – вождь племені. Але не дивись на нього як на героя. І не вір усьому, що розповідають про героїв.

Тепер Азіз бачив, що обличчя у Селіма обвітрене, але дуже молоде. На ньому виділялися тверді розумні очі, і вираз обличчя був більш величним, ніж той, що запам'ятався Азізу після першої зустрічі. Видіння і призначення, що відображені в свідомості Селіма, позначалися і на його обличчі. Хлопчик затамував подих, намагаючись приміряти цей образ до тих легенд, які він чув. І тепер, опинившись нарешті віч-на-віч із цією людиною, більшою, ніж саме життя, Азіз раптом відчув, що втрачає дар мови.

– Я так розумію, що ти приніс послання. Але що може сказати мені наїб Дхартха?

Серце Азіза важко билося в грудях, тому що зараз він мав зробити найбільш значущий вчинок у своєму житті.

– Він доручив мені сказати тобі, що формально прощає тебе за злочин, який ти скоїв, будучи хлопчиком. Плем'я більше не вважає тебе злочинцем, і мій дід пропонує тобі повернутися до села. Він хоче, щоб ти знову був зі своїм народом і щоб ми могли далі жити у спокої та мирі.

Селім засміявся, почувши таку пропозицію.

– Я – носій місії Буддаллаха. Я обраний ним для великої справи. – Він невесело посміхнувся, темно-сині очі спалахнули вогнем. – Передай своєму дідові, що я звільню плем'я від його провини, як тільки воно припинить збирати прянощі.

Вражений Азіз заперечив:

– Але наш народ живе за рахунок продажу прянощів. У нас немає іншого способу...

– Є багато способів виживання, – перебив хлопчика Селім. – І завжди було багато. Мої учні ясно показали це. Дзенсуніти жили на Арракісі багато поколінь, коли ще не знали такої залежності від предметів чужої розкоші. – Він рішуче труснув головою, закінчуючи розмову. – Але ти ще хлопчик, і я не очікую, що ти мене зрозумієш.

З цими словами Селім підвівся.

– Зберись з силами, і я відвезу тебе до діда. Цілим і неушкодженим. – Він усміхнувся. – Сумніваюся, що наїб Дхартха зробив би мені подібну люб'язність.

Нещадне сонце палило їх обох. У пустелі стояла оглушлива тиша.

– Якщо побіжиш – загинеш, – сказав Селім Приборкувач Хробаків.

Азіз стояв поруч із ним на гребені запорошеної дюни у глибині океану пустелі.

– Я не втечу, – сказав він, хоч відчував, як стають ватними його коліна.

Вождь людей поза законом глузливо посміхнувся.

– Запам'ятай ці слова, коли розум у тебе заволає від страху, а ноги захочуть самі кинути тікати.

Селім поклав гаки і металеві стрижні на пісок і опустився на коліна поруч із резонуючим барабаном. Різкими, короткими рухами він забив по плоскій поверхні. Гучні звуки гриміли як вибухи, а форма барабана спрямовувала звукові хвилі в глибину, в саме серце дюни, в шари вічних

відкладів піску, в лігво хробака. Селім, заплющивши очі, речитативом повторював заворожуючі вірші молитви, що закликала Шаї-Хулуда.

Азізу стало недобре, він відчув нудоту, але він обіцяв героїчному Приборкувачу Хробаків, що буде стійко триматися. Він вірив Селіму. Хлопчик дивився і чекав. Нарешті він побачив бриж на поверхні піску біля підніжжя дюни, відчув могутню нелюдську вібрацію під ногами.

– Ось він! Хробак іде!

– Шаї-Хулуд завжди відгукується на поклик. – Селім продовжував бити в барабан. Потім, коли хробак заклав крутий віраж, наче націлюючись на свою жертву, Селім витяг барабан з піску, зібрав розкладені на гребені дюни інструменти і рушив уперед, давши знак юнакові слідувати за собою. – Ми маємо зайняти правильну позицію. Іди легко, нерівними кроками, а не маршируй, як чужинець. Пам'ятай, хто ти!

Вони квалливо йшли гребенем хребта. Звір направлявся туди, де ще було чути гуркіт відлуння в піску, потім зупинився і різко виринав з-під землі, і річка піску й пилу стекла з нього, наче шар розталої шкіри.

Ніколи ще Азіз не був так близько від демона пустелі. Запах меланжі заповнював усе – суворий, пекучий запах кориці, змішаний із запахом сірки. На лобі виступив піт – марна витрата вологи.

Як і передбачав Приборкувач Хробаків, Азізу нестерпно захотілося з диким криком кинутися геть, але натомість він пошепки підніс молитву Буддаллаху і залишився на місці, завмерши в очікуванні. Здавалося, він зараз знепритомніє від хвилювання.

Селім зібрав інструменти і кинувся саме в ту мить, коли хробак з'явився на гребені дюни. Вдаривши між твердими лусками, він увігнав у чутливу м'яку плоть хробака спис і гаки з прив'язаними мотузками. І крикнув Азізові:

– Лізь! Хапайся за мотузку!

Хлопець ледве почув його через нестерпний рев чудовиська і шелест піску, але він все зрозумів. Заряджений адреналіном, він рвонувся вперед, хоча його серце було готове вистрибнути з грудей. Азіз рипів зубами, намагаючись не вдихати задущливий сморід. Вхопившись за мотузку, він почав дертися на хробака, упираючись черевиками в шорстку шкіру чудовиська.

Селім підкорив собі звіра – Азіз у цьому ніколи не сумнівався. Коли вони потім стояли на високих лусках, а Шаї-Хулуд мчав океаном дюн, Азіз

ледве стримував почуття здивування, захоплення і дива. Він їхав верхи на хробаку, долаючи відстань, що відділяла його від рідного села, він мчав на хробаку, як про це розповідали легенди, які він почув. Селім воістину приборкав пустельного демона!

Азіза охоплювали суперечливі почуття. Він поважав свого діда, але сумнівався, що така людина, як Селім Приборкувач Хробаків, могла насправді говорити неправду. Навпаки, його повага тільки зросла, він відчував таке благоговіння, що в нього по тілу бігли мурашки. Нарешті після стількох років існування в легендах їхній герой, знаменитий Приборкувач Хробаків, постав перед ним у плоті та крові.

Далека подорож промайнула як одна мить, і Азіз зрозумів, що ніколи не забуде цього відчуття дива, змішаного з благоговійним трепетом. Коли Селім наприкінці подорожі пояснив хлопцеві, як зістрибувати з виснаженого хробака, Азіз побрів, хитаючись, до скелястих урвищ свого села.

Коліна його тремтіли, м'язи боліли від перенесеної напруги, втоми та неймовірної, майже істеричної веселості. Він підіймався вгору звивистою кам'янистою стежкою, знаючи, що на нього дивляться всі його односельці, що стояли біля входів у печери. Несучи Дхартхі зухвалу відповідь Селіма, Азіз обернувся і побачив, що Селім повільно розвернув хробака і вирушив у зворотний шлях безкрайними пісками, повертаючись до своїх легендарних розбійників, до бродячого життя поза законом.

«Люди вміють вдосконалювати себе. Це одна з переваг, яку вони мають перед мислячими машинами і будуть мати до тих пір, доки я не знайду спосіб імітувати всі їхні почуття. І їхню чутливість.»

Еразмус. «Роздуми про мислячі біологічні об'єкти»

Робот Еразмус вів повний запис усіх своїх розмов. Омніус вів свої файли, що містять усі розмови між ними, але Еразмус підозрював, що ці записи не у всьому збігаються.

Автономний робот вважав за краще, щоб росли та розгорталися його власні думки, не бажаючи просто отримувати монотонний потік коригування від Омніуса. Як і всесвітній розум, він був машиною, що розвивається, і так само, як і Омніус, мав власні плани дій.

Зараз Еразмус сидів, гріючись на теплому червоному сонці на терасі своєї коррінської вілли, і насолоджувався краєвидом далеких зубчастих гір. Зі свого досвіду дослідження цих гір кілька століть тому Еразмус пам'ятав скелясті уступи, стрімкі урвища і вузькі глибокі каньйони. На самому початку свого машинного життя він провалився у вузьку ущелину і застряг там, і це випробування призвело до розвитку в нього незалежного характеру.

Тепер роботу більше не було потреби блукати горами і займатися дослідженнями диких місць – він досліджував незвіданий і незрозумілий ландшафт людської душі. Маючи безліч можливостей для здобуття знань, Еразмус був змушений обирати пріоритети, особливо зараз, коли Омніус наказав йому зосередитися на феномені релігійного фанатизму – очевидної форми божевілля.

З'явилася домашня рабиня, що несла в руках ганчірки та пляшки. Це була добре вгодована темношкіра жінка з яскравими зеленими очима. Еразмус підвівся, зняв своє розкішне кармінове вбрання і скинув його собі під ноги.

– Я готовий.

Рабиня розпочала роботу, поліруючи платинову поверхню корпусу робота. Коли робот побачив як руде сонце – червоний гігант, немов багаття, відбивається на цій поверхні, то у нього з'явився гарний настрій. Текучий метал лицьової маски розплився у широкій усмішці.

Але вираз його обличчя різко змінився, коли він над головою почув голос Омніуса:

– Я тебе знайшов. – Одна із камер спостереження підпливла ближче, знімаючи крупний план. – Здається, ти занадто багато відпочиваєш. Може ти зображаєш декадента Стародавньої Імперії? А може, скинутого імператора?

– Тільки щоб краще вивчити цей вид, Омніусе. Тільки щоб служити тобі. Я зараз оцінюю дані, які мені вдалося зібрати щодо релігії.

– Розкажи мені, що ти тепер знаєш, будучи авторитетом у цій галузі.

Еразмус підняв руку, щоб рабиня могла краще відполірувати її. Жінка користувалася не абразивними засобами для чищення, а м'якою замшею. Вона спокійно робила свою справу, залишаючись абсолютно незворушною, хоча попередня рабиня, яка випадково подряпала нігтем текучий метал обличчя Еразмуса, жорстоко поплатилася за таку провину.

Робот розбив їй череп квітковим горщиком. У голові тієї жінки було на диво так багато крові, що робот тоді дивився здивовано, як кров випливала з голови до тих пір, поки тіло не перестало звиватися і смикатися.

– Я досі не вважаю себе авторитетом у сфері людських релігій. Щоб отримати необхідні знання з цього предмета, мені насамперед необхідно ознайомитись з їхніми ритуалами. Можливо, тут є якась невловима характеристика, яка не зазначена в проаналізованих мною даних, оскільки в них я не знайшов відповідей. Мені треба поспілкуватися зі справжніми священиками та муллами. Письмова історія недостатня для такого тонкого, але необхідного нам розуміння.

– То ти нічого не з'ясував, вивчаючи тисячі документованих обрядів?

– Нагромадження фактів не завжди призводить до розуміння. Я знаю, що люди часто воюють між собою на релігійному ґрунті. Вони особливо неохоче йдуть на компроміс саме у цій галузі своїх відносин.

– Люди за своєю природою – агресивні створіння. Хоча самі вони стверджують, що шанують понад усе мир і процвітання, але насправді вони люблять воювати.

– Вражаючий аналіз, – сказав Еразмус.

– Оскільки ми не здатні сперечатися з людьми на релігійні теми, чи ти не думаєш, що вони просто швидко вигадали цю свою священну війну, так званий Джихад?

Рабиня закінчила роботу і стала поруч із роботом, чекаючи подальших розпоряджень. Еразмус недбалим жестом відпустив жінку, і вона швидко пішла.

– Цікава думка. Але ви повинні зрозуміти, що відсутність у нас релігії сама по собі є прокляттям у свідомості фанатиків. Вони ставляться до нас як до атеїстів, до безбожних демонів. Люди люблять клеїти ярлики, оскільки це дозволяє їм охарактеризувати супротивника... що обов'язково призводить до дегуманізації опонента. У нашому випадку, дорогий Омніусе, дегуманізація була присутня від самого початку.

– Хретгіри опираються нам століттями, але сама природа їхньої боротьби різко змінилася відтоді, як вони запакували її в релігійну оболонку. Вони стали ще ірраціональнішими, ніж раніше, і стали більш лицемірними. Вони звинувачують нас у тому, що ми поневолили людство, але при цьому самі тримають людей у ланцюгах.

Еразмус кивнув, дивлячись на камеру спостереження; він уже давно навчився цьому суто людському жесту.

– Хоча ми й не є істотами з живої плоті, Омніусе, ми повинні в якомусь сенсі боротися як вони. Ми повинні самі стати непередбачуваними або, принаймні, навчитися передбачати дії людей.

– Дуже інтригуюча ідея.

– Система, позбавлена системи, – продовжував Еразмус. – Мені здається, що наші супротивники зовсім божевільні. Релігійний фанатизм, що рухає їхній Джихад, схожий на хворобу, яка поширюється серед них, інфікуючи їхній колективний розум.

– Вони вже здобули безліч непередбачуваних перемог, – поскаржився Омніус. – Знищення Землі, оборона Колоній Перидота, Тіндалл, IV Анбусу і верфі на Поритріні дуже мене турбують.

– Нескінченне повстання на Іксі теж може створити нам безліч проблем, – сказав Еразмус. – Незважаючи на загибель мільйонів людей на цій планеті, сили Джихаду продовжують вливатися до лав бунтівників, наче вони не рахують ні втрати, ні вигоди. Коли вони розуміють, що одна-єдина планета не вартує смертей стількох воїнів?

– Люди – тварини. Подивися на тих, хто мешкає в тебе в бараках.

Еразмус підійшов до краю тераси, звідки було видно жалюгідні рабські халупи. Декілька схудлих, схожих на скелети брудних рабів брели по оточеному високим глухим парканом двору, збиралися навколо довгого дерев'яного столу, що стояв на брудній землі. Був час годування, і люди стояли, чекаючи їжі, з надзвичайно терплячим виразом обличчя. Автомати відчинили внутрішні двері в бараках і звідти зі стуком посипалися харчові кульки, схожі на коричневу гальку.

Яке жалюгідне життя вони ведуть, подумав Еразмус, не здобуваючи ніякої освіти, не усвідомлюючи свого місця у світі. Але навіть найнижчі з них можуть мати задатки великого людського генія. Відсутність відповідних можливостей не завжди робить індивіда дурним, а лише спрямовує його розум на виживання, а не на творчість.

– Ти не цілком адекватно оцінюєш ситуацію, Омніусе. Візьмемо будь-яку здорову людину. Якщо взяти вік її формування, коли її ментальна система ще легко піддається впливу, то будь-кого з цих нещасних можна навчити будь-чому. Якщо надати відповідну можливість, то з

найбруднішої нечупари можна створити людину, майже рівну нам за інтелектом.

Літаючи над Еразмусом, камера спостереження скоригувала фокусну відстань свого об'єктива, щоб краще розгледіти рабів у бараках.

– І це можна зробити з кожним із них? Щось я сильно в цьому сумніваюсь.

– Проте я з'ясував, що це так.

Інші камери спостереження скупчилися над переповненими бараками, де люди по-злому билися за їжу. Ця картинка з'явилася на камері перед очима Еразмуса, і Омніус сказав:

– Подивися на цього хлопця поряд із парканом – он того, зі скуйовдженим волоссям, в порваних штанах. Здається, він найдикіший і найнеохайніший з них усіх. Подивимося, що ти зможеш зробити із цією твариною. Я закладаюсь, що він залишиться твариною, незважаючи на всі твої зусилля.

Згадавши своє парі з нині знищеним земним Омніусом, парі, яке зовсім несподівано послужило іскрою, що запалила повстання рабів, Еразмус промовчав. Оскільки остання копія всесвітнього розуму була знищена атомною пожежею на Землі, коррінський Омніус нічого не знав про те невдале парі. Таємниця Еразмуса була надійно збережена.

– Я не хочу грати в азартні ігри з великим світовим розумом, – сказав Еразмус. – Але я все ж таки приймаю твій виклик. Я зроблю цього хлопчика цивілізованим, освіченим і проникливим – зі здібностями, що набагато перевершують будь-кого з наших довірених людей.

– Отже, я кидаю тобі цей виклик, – сказав Омніус.

Ще раніше Еразмус звернув увагу на цього дикого хлопця через його примітивну схильність до впертості. Такий звірячий, потенційно агресивний організм. Відповідно до особистої справи, дитині було дев'ять років від народження – досить малий, щоб зберегти ментальну податливість. Робот згадав, як важко було працювати навіть із культурною, освіченою та неймовірною Сереною Батлер і як його власне ставлення до цієї жінки та її дитини призвело до непередбачуваних, катастрофічних наслідків.

Цього разу він твердо вирішив досягти кращого результату.

«Хто б'є першим, б'є двічі.»

Майстер меча Джав Баррі

– Навчи мене вбивати роботів.

Перед кожним раундом тренування Джул Норет говорив цю фразу своєму механічному сенсею, і Хірокс робив усе, що було в його силах, щоб догодити господареві. Зі своїм додатковим адаптивним модулем бойовий робот перетворився на інструктора з приголомшливою інтуїцією, особливо якщо врахувати, що свого часу він був запрограмований вбивати людей.

Джул кинувся у тренування із самозабуттям, якого не мав до смерті батька. Це вже не були тренування – це була справжня одержимість. З вини Джула трагічно загинув Зон Норет, і щоб заспокоїти своє сумління, він повинен був завдати Омніусу більшої шкоди, ніж два Майстра меча. То був його хрест. Джул не планував смерть старого ветерана, але жорстока філософія Гіназа привчила його до того, що у світі немає випадковостей, немає виправдань невдач. Кожна подія є наслідком послідовних вчинків. Наміри не такі важливі як отриманий результат.

Джул не міг звинувачувати нікого, крім себе в тому, що сталося; не було також нікого, хто міг би прийняти його вибачення чи розділити його відповідальність. Вина молодого людини настільки стала частиною його існування, що перетворилася на рушійну силу. Вмираючи, Зон Норет заповів синові стати великим бійцем, найкращим з усіх, кого колись породжував Гіназ.

Джул прийняв це завдання, відчуваючи сильну жагу помсти.

Майже надлюдське зростання вміння – яке вже й так було на високому рівні – йшло ніби зсередини, розбуджене одержимістю. Згідно з гіназькими віруваннями, дух якогось стародавнього невідомого найманого воїна існував у його тілі в новому втіленні, хоча й не усвідомленому. Джул відчував, що інстинкт предків розпалює його кров, наповнюючи кожен його м'яз, коли він бився з Хіроксом, озброєним до зубів усім, чим тільки можливо, – від складних імпульсних мечів до простих кийків і голих рук.

Жовтий оптичний сенсор сенсея спалахував, коли йому доводилося підвищувати свій рівень, щоб не відставати від свого учня.

– Ти швидкий, як машина, і витривалий, як людина. У сукупності ці якості роблять тебе неперевершеним супротивником, Джуле Норете.

Норет, працюючи імпульсним мечем свого батька, вражав у механічного сенсея вузол за вузлом, а сам отримував лише синці та подряпини.

– Я стану прокляттям Омніуса, його кошмаром. – Джул кинувся вперед, наступаючи ще нещадніше, ще твердіше, перевершуючи навіть інтенсифіковані здібності механічного бійця, який продовжував адаптувати та нарощувати свої можливості.

І нарешті цілеспрямований воїн перевершив машину.

Стоячи на тому самому місці, де загинув його батько, молодший Норет атакував броньовану ліву ногу робота, потім праву і, піднімаючись усе вище, вразив усі шість озброєних рук, вивів з ладу всі системи, поки робот не перетворився на знерухомлену металеву статую. Тільки оптичні сенсори робота продовжували яскраво світитися, як нічні зірки на темному небосхилі. Без жодної злості чи зловтіхи, підкоряючись лише гарячці бою, Норет підстрибнув і вдарив ногою робота в тулуб, перекинувши його на утрамбований м'який пісок.

– Ось, я переміг тебе! – Він схилився над поваленим механічним учителем. – Знову.

Відповідь робота, що пролунала з землі, була позбавлена виразності та емоцій, але Джулу здалося, що він уловив у ній нотки гордості.

– Мої адаптаційні модулі досягли меж своїх можливостей, майстре Норете. Якщо ви не запрограмуєте мені додаткові функції, то можу сказати, що ви засвоїли все, чого я міг навчити вас. – Ліва нога робота здригнулася – перезавантажувалися алгоритми адаптації. – Тепер ви готові до всього, що може застосувати проти вас мисляча машина.

На головному острові гіназького архіпелагу Джул Норет бився з іншими учнями-найманцями. Як правило, учні виживали у поєдинках – за ними пильно стежили і вони мали обмежений вибір зброї.

Всі члени Ради ветеранів знали Зона Норета, загиблого батька Джула, пліч-о-пліч боролися з ним проти мислячих машин, але молодий чоловік повинен був сам заслужити честь і повагу – це було засобом досягнення його мети. Він відчайдушно хотів вступити до лав бійців Джихаду, щоб почати самому знищувати роботів Омніуса... і виконати свій обов'язок.

Населення Гіназа було розкидано по сотням порослих буйною рослинністю островам з різними природними умовами. Там можна було вести мирне життя – різноманіття риб, тропічні фрукти, горіхи, родючий вулканічний ґрунт, – але натомість на островах виникла культура воїнів, які прославили ім'я своєї батьківщини по всій Лізі Благородних.

Молодь використовувала всі особливості місцевості та природні небезпеки, щоб удосконалювати своє бойове мистецтво. Місцеві жителі завжди протистояли мислячим машинам – це почалося ще в епоху титанів. Ізольований і віддалений Гіназ був єдиною планетою, що зуміла відбити наступ роботів зі зіпсованою програмою, яких титан Барбаросса нацькував на Стару Імперію в першій хвилі своїх завоювань. За останні чверть століття Джихад Серени Батлер досяг неймовірних розмірів, і від Гіназа вимагалось дедалі більше воїнів, відчайдушно необхідних армії Джихаду.

Як комп'ютерний всесвітній розум міг копіювати сам себе і передавати копіям оновлення, витримуючи руйнування за руйнуванням, так кожен гіназький найманець вірив, що після смерті його дух перейде в тіло спадкоємця, подібно файлу даних. Це було більше, ніж реінкарнація; це було безпосереднє продовження битви, естафета, що передається від воїна до воїна.

В останні роки гинули дуже багато людей, і острівному суспільству довелося реагувати на це, стимулюючи народжуваність. Молоді учні-найманці їздили островами і обирали собі подруг без розбору. Було визначено, що обов'язок кожного кандидата – зачати трьох дітей перед тим, як летіти з планети до лютого Джихаду: одна дитина на заміну батька, друга – на заміну матері, а третя – на сплату духовного обов'язку тим, хто не міг мати дітей – незалежно від причини.

Жінки-найманки, що завагітніли у довгих експедиціях, поверталися на Гіназ за кілька місяців до пологів та допомагали готувати бійців. Вони залишалися на Гіназі тільки для того, щоб народити дитину та одужати після пологів, а потім з першим кораблем летіли на нову битву з машинами.

Битв вистачало завжди.

Чоловіки старшого віку з Ради ветеранів на зразок Зона Норета вважалися найбільш бажаними батьками, оскільки показали свою фізичну перевагу, переживши по кілька експедицій і виживши після отриманих ран. Джул теж так вважав і знав, що в ньому вдало зійшлися найкращі гени предків.

Багато дітей війни не знали своїх батьків. Деякі не знали навіть своїх матерів. Джул був одним із небагатьох, у яких повернулися з війни батьки, щоб стежити за вихованням та навчанням синів. Але потім, рік тому, Джул через свою недбалість і неуважність став причиною загибелі Зона Норета, вмілого найманця, такого необхідного справі Джихаду. Якою важкою ціною військових зусиль могла обійтися ця одна-єдина помилка?

Він знав, що йому особисто ця помилка вже обійшлася дуже дорого, і сумнівався, що його совість колись повністю очиститься. Одержимий докорами совісті і спонуканий ними до дії, Джул повинен був замінити собою двох гіназьких найманців або навіть більше. Залишилося тільки дочекатися, поки повернеться дух батька, що рветься в битву, щоб відродитися в тілі нового, настільки ж безстрашного воїна...

Зараз в очікуванні останнього випробування Джул занурив пальці в теплий пісок, нагрітий денним сонцем, відчуючи биття свого пульсу і відчуючи на шкірі краплі поту, що виступили. З кожним вдихом він нагадував собі, як сильно прагне він зробити свій внесок, використати все своє вміння та навички на користь Джихаду і залишити в цій битві свій славний слід. Десь усередині його істоти ховається дух невідомого воїна, який ще не прокинувся, його товариша по зброї. Сьогодні, якщо Рада ветеранів визнає його придатним до служби, Джул дізнається, чий Дух наповнює його серце.

Він набрав жменю піску і стиснув руку, потім підняв кулак і почав дивитися, як крізь пальці сиплються на землю піщинки. Він заслужить право боротися...

До нової групи потенційних найманців входили люди з різними військовими спеціальностями. Деякі були майстрами рукопашних сутичок з машинами, в інших були розвинені більш витончені способи боротьби. Але вони могли бути корисними у битві людей з роботами Омніуса.

Нові кандидати боролися між собою попарно на обгородженій ділянці пляжу, що була усяпана камінням. Найманця оцінювали не тільки за перемогу над суперником: оцінювали прояви таланту, який вказує на те, що в кандидаті справді є душа воїна. Деякі учні не досягли успіху, не виявивши належного духу при всьому своєму вмінні.

Джул Норет досяг успіху.

Мало хто з невдах пішов, опутивши очі, змирившись з поразкою. Джул проводжав їх поглядом, розуміючи, що такі бійці, що легко втрачають присутність духу, будуть тягарем у бою. Інші ж, хоч і програли

свої поєдинки, не витримавши іспиту, не занепали духом. В їхніх очах, як і раніше, світилася рішучість. Нехай вони не витримали випробування, але повернуться до своїх інструкторів, розвинуть свої вміння і спробують знову.

Наступного ранку Джул стояв поруч із шістьма своїми товаришами, напередодні визнаними переможцями. Білі буруни прибою здіймалися над вищербленими водою чорними рифами. Ветерани складали багаття з топляка на березі біля гаю великих пальм з товстою корою. Мовчазний юнак зі світлим волоссям урочисто виступив уперед, ледве несучи в руках чашу, заповнену полірованими кораловими дисками. Коли він поставив чашу на землю, диски клацнули, як зуби скелета. Джул, примружившись, дивився на екваторіальне сонце, що стояло в зеніті.

– Усі ви продовжите битву, – сказав головний ветеран, однорукий воїн із сивим волоссям, заплетеним у товсту косу. Майстер Шар не міг більше сам битися з машинами і тепер готував воїнів на заміну тим, хто вибув з ладу. Ці воїни мали завдати машинам більшої шкоди, ніж вони самі завдали старому ветерану.

Шар втратив руку під час останньої своєї битви. Він вважав себе занадто старим, щоб і далі брати участь у війні, і відмовився від запропонованої йому хірургами руки, вирішивши, що нехай краще її віддадуть молодому солдатові, боєздатному. Незважаючи на свій фізичний недолік, майстер зберіг жвавість та навички. Він навіть примудрявся однією рукою заплітати свою косу, відмовляючись від сторонньої допомоги, хоча ніхто не міг зрозуміти, як старий примудряється зробити ще й цей подвиг.

– Востаннє ви постаєте перед нами як учні. – Шар крижаним поглядом окинув сімох молодих воїнів, що вишикувалися перед ним. – Коли ви залишите Гіназ, щоб боротися на далеких планетах, ви з'явитесь туди як горді найманці, носії нашого мистецтва та спадкоємці нашої доблесної історії. Чи приймаєте ви на себе таку тяжку відповідальність?

Дружним хором Норет та його товариші висловили свою згоду. Майстер Шар почав викликати їх по одному. Норет був четвертим у шерензі. Коли майстер вигукнув його ім'я, він зробив два кроки до трибуни ветеранів.

– Джуле Норете, ти пройшов своєрідну школу бою, – сказав майстер Шар. – Роль твого батька у справі найманців Гіназу безцінна. Його теж

навчав цей механічний воїн Хірокс, а твоїх товаришів навчали справжні ветерани. Чи ти вважаєш це недоліком?

Почуття провини продовжувало кипіти в душі молодого Норета, коли він відповів:

– Ні, майстре Шаре, я вважаю, що це перевага. Машина навчила мене як вбивати машин. Який вчитель може знати більше про наших заклятих ворогів?

– Однак цей механічний учитель убив Зона Норета, – хрипко промовила сива жінка-ветеран.

Джул прислухався до своєї рішучості більше, ніж до невдоволених голосів.

– Щоб відшкодувати втрату мого батька, я маю знищити вдвічі більше ворогів, ніж він.

Покритий шрами, схожий на гнома, ветеран зі зламаними зубами подався вперед.

– Цього робота знайшли на підбитому бойовому кораблі та перепрограмували. Чи ти не боїшся, що в його програмі залишилися секретні інструкції зробити тебе вразливим?

– Мій механічний сенсей навчив чотири покоління найманців, найкращих серед солдатів Гіназа, і я запрягся перевершити їх. Я навчився вбивати машин, вишукувати вразливі місця у всіх моделей бойових роботів та у корпусах кімеків. – Слова приходили самі, голос набрав жакливу силу. – Я ріс, прагнути якнайбільше дізнатися про Джихад Серени Батлер. Я читав описи битв на Синхронізованих Світах, я бачив наші тріумфи та поразки. Мій дух охоплений бажанням знищити Омніуса. У моїй душі немає сумніву, що я народжений для цього.

Майстер Шар посміхнувся:

– У наших душах також не залишилося сумнівів.

Він простяг руку у напрямку чаші з кораловими дисками.

– Якщо ти маєш душу воїна, то настав час їй проявитися. Вибирай. І нехай ми побачимо, хто з наших полеглих товаришів передав тобі своє мистецтво та своє прагнення.

Джул Норет подивився на безліч дисків, на кожному з яких було ім'я гіназького найманця, який загинув протягом багатовікових воєн. Деякі диски були порожні, це означало нову душу. Молода людина заплющила

очі і засунула руку в чашу, довіривши свій вибір сліпій долі. Десять тут лежить диск з ім'ям його батька, але він, Джул, не вартий його. Він би не виніс такого жереба і сподівався, що його рука не натрапить на цей диск.

Набравшись мужності, Джул схопив диск, витяг його з чаші і підняв до сонця. Розплющивши очі, він прочитав незнайоме ім'я: Джав Баррі.

Нарешті він знав, хто відродився у ньому. Можна було заглянути до гiназьких архiвiв i дiзнатися iсторiю життя Джава Баррі. Але зараз для Джула не мало значення, чим саме прославив своє ім'я цей колишній найманець. Зберігаючи в пам'яті образ батька, озброївшись навичками, отриманими від механічного вчителя, і володіючи душею загиблого найманця, Джул залишить у пам'яті нащадків свій власний слід – або загине у сміливій спробі.

Знову заговорив майстер Шар:

– Всі ви поїдете знищувати мислячих машин. Це стане вашим священним, клятвенно підтвердженим обов'язком. Вам добре платитимуть за принесені вами жертви. Завтра ви вирушите на Салусу Секундус, де станете пліч-о-пліч з армією Джихаду.

Він помовчав і додав тремтячим голосом:

– Зробіть так, щоб ми вами пишалися.

«Слова – це магія.»

Зуфа Ценва. «Роздуми про Джихад»

Стоячи на порослому травою пагорбі в передмісті столиці, Ібліс Гінджо виголошував чергову запальну промову. За його спиною височіла одна з безлічі гробниць Маніона Батлера, в якій лежали «справжні шматочки» одягу, який носила дитина в день своєї мученицької смерті.

Була тут і дуже гарна дружина Ібліса Камі Боро, яка стояла поряд з ним, як необхідний предмет. Остання представниця старої династії, Камі була одним із наріжних каменів нової влади, не кажучи вже про те, що вона народила Іблісу трьох дітей. Вона насолоджувалась захопленням натовпу, показуючись в якості дружини Великого Патріарха.

Але центром події була сама промова. Як і очікувалося, в руках Патріарха натовп перетворився на м'яку масу. Йорек Турр та його люди з джиполу задалегідь, тихо, але ефективно прибрали групу, яка збиралася протестувати проти Джихаду і налаштовувати натовп проти них. Інші присутні просто не здогадувалися, що вони взагалі тут були. Все йшло просто чудово.

Ібліс, пристрасний оратор, зробив паузу, відступив на кілька кроків назад до сходинок гробниці і зійшов на них. Якусь мить він стояв там, нерухомо озираючи величезний натовп людей, що стояли на акуратно підстриженій траві, натовп, що простягався до самого горизонту. На небі Салуси висіли низькі важкі хмари, але люди ніби прагнули розігнати їх, шалено розмахуючи прапорами та підкидаючи яскраві помаранчеві квіти.

На одязі Ібліса було встановлено невидимі пристрої посилення голосу.

– Сьогодні великий день, бо тепер ми маємо нарешті причину відсвяткувати грандіозну перемогу! Потужний флот мислячих машин підійшов до життєво важливої для Ліги планети Поритрін, але збільшений у сто разів флот нашої армії Джихаду стояв твердо і змусив супротивника ганебно тікати. Роботи втекли – і жодна людина не загинула у цьому бою!

Новина була такою несподіваною, що натовп, який звик до звісток про криваві бійні і величезні втрати, приголомшено замовк, а потім знову залунав радісними кликами, подібними до громового відлуння дальньої бурі. Ібліс випромінював непідробну радість, відчуючи ту ж ейфорію, що й натовп.

– Важко переоцінити важливість цієї тріумфальної перемоги, і тому я особисто вилітаю на Поритрін, щоб привітати його народ. Як Великий Патріарх Священного Джихаду, я маю особисто представляти Жрицю Серену Батлер на святкуванні збереження свободи на Поритріні.

Чекаючи, коли знову стихне шум натовпу, Ібліс збирав свої сили та красномовство для наступного удару, щоб ще раз вразити присутніх.

– Однак, святкуючи перемогу, ми не повинні ні на хвилину послаблювати свої зусилля, оскільки за кожне врятоване та збережене життя на Поритріні багато наших бійців заплатили життям у сутичках з машинами на полях інших битв.

Зокрема, ми бачимо, як доблесно б'ються за свою свободу раби на Іксі, в одній із головних цитаделей та промислових центрів Омніуса. Багато років вони прагнули свободи, намагаючись повстати проти мислячих

машин, і ми допомагали їм, де могли. Але цього замало. Щоб перемогти у цій боротьбі, нам доведеться заплатити необхідну ціну та спрямувати інерцію перемоги проти нелюдського нашого ворога. Я урочисто заявляю, що Рада Джихаду з благословення Жриці Джихаду Серени Батлер вирішила раз і назавжди звільнити Ікс від володарювання мислячих машин, чого б це нам не коштувало!

Насолоджуючись ейфорією через безкровну перемогу на Поритріні, люди ще не усвідомили, якою ціною може дістатися перемога над машинами на Іксі. Ібліс розумів, що у військовій операції на Іксі загине багато людей, але Ікс з його промисловими підприємствами та науковими центрами був надто ласим шматком для Ліги Благородних. Ібліс вжив весь свій вплив, всю силу переконання, щоб схилити Раду на свою точку зору. Підприємства Ікса коштували зусиль на відміну від деяких інших світів, захоплених Омніусом. Передова технологія допоможе боротьбі всіх планет Ліги.

— Цілий рік загони наших командос проникали на Ікс, пожвавлюючи зусилля п'ятої колонії. Раби, що втекли, знайшли притулок у підземних катакомбах, воюючи з каральними загонами кімеків і роботів. Наші солдати діляться з повстанцями зброєю і навіть скремблерами, які викликають замикання гелевих схем комп'ютерних мізків. Але цього недостатньо. Від нас потрібно ще більше!

Він гордо й рішуче посміхнувся. Камі, що стояла поруч, випромінювала беззастережну підтримку всім словам свого чоловіка, хоча насправді вона взагалі рідко спілкувалася з Іблісом не на публіці.

— І ми це зробимо заради високої мети! — продовжував Гінджо. — Високошанована когітор Квіна сказала: «Ті, хто живе під землею, не повинні боятися вийти на поверхню. Нехай їм затишно і безпечно в темряві, але вони не знайдуть свободи, доки не прорвуться нагору, до світла». Зрозуміло, що це сказано про Ікс!

Ще сильніше загриміли овації та захоплені крики, але Ібліс вважав за краще копати глибше, щоб бути повністю впевненим у всенародній підтримці. Непомітно одягнені співробітники джиполу шастали в натовпі і по внутрішній рації доповідали Іблісу, що в натовпі немає жодної людини, яка б висловлювала інші почуття, крім ентузіазму та захоплення. Отримуючи звідусіль такі підтвердження, Ібліс зітхав з полегшенням і насилу придушував сміх, згадуючи, з яких низів він починав — бригадиром рабів у титана Аякса.

На Іксі вже багато місяців оперативні агенти Ібліса і ці чорти – гіназькі найманці – підбурювали рабів до повстання і знищення місцевого Омніуса, до «великої, як на Землі, перемоги». Нездатний зрозуміти психологію натовпу комп'ютерний мозок іксіанського Омніуса навіть не намагався вести контрпропаганду для боротьби зі сміховинними закликами агентів Ліги. Навмисна маніпуляція інформацією була недоступна машинному розуму роботів, і Ібліс міг використати цей недолік собі на користь.

Він підвищив голос:

– Якщо ми відвоюємо один із Синхронізованих Світів, то зможемо відвоювати ще один. А потім ще один! Не можна вагатися, скільки б життів не довелося за це віддати! – І він промовив священні імена: – В ім'я Серени Батлер та її закатованого сина ми не можемо зробити менше!

Захоплений запалом його слів, натовп ще більше замахав прапорами зі стилізованим зображенням Серени та її сина, схожих на мадонну з немовлям. Було чути гучні захоплені крики: «Серена! Серена! Маніон Невинний!»

Виголошуючи подібні промови, Ібліс заглядав у себе, черпаючи слова в праведному гніві та внутрішній люті, бажаючи спрямувати її на ворога, щоб перетворити його на купи металобрухту. А ці люди були його знаряддям.

У глибинах своєї душі Великий Патріарх залишався торговцем: він мав ідею – продукт, який слід продати масам. А щоб ефективно продавати його під пильною увагою натовпу, Ібліс мав і сам щиро вірити в продукт під назвою Джихад. І він змусив себе повірити.

Зараз він усміхався. Джипол чудово зрежисував це шоу. Його агенти були розсіпані в натовпі і спонукали його діяти як слід. Незабаром нові рекрути безстрашно вирушать до вказаної планети Ікс, де жертви будуть незліченні.

Він чудово розумів, що всі ці люди – гарматне м'ясо Джихаду, але тільки їхньою самопожертвою можна буде досягти успіху, якщо знайдеться потрібна кількість фанатиків та достатній час. Поразок більше не буде – будуть лише перемоги та «моральні перемоги».

В цей момент Великий Патріарх помітив у першому ряду білошкіру граційну чаклунку – вона стояла і дивилася на нього уважно, безмовно. Висока і струнка Зуфа Ценва виділялася з шаленіючого натовпу так, ніби на неї світив промінь прожектора. Як завжди, вона не відривала погляд від

Ібліса, але цей погляд був настільки відсторонено-байдужим, що це навіть нервувало. Ібліс зустрічав цю жінку на інших мітингах. Що хоче від нього головна чаклунка Россака?

Зуфа Ценва з безпристрасним обличчям стояла разом із сестрами на трав'янистому схилі пагорба. Вона попросила сестер уважно дивитися, бажаючи підтвердити свої підозри. Їдкий запах помаранчевих квітів плавав у повітрі, подібно до запаху наркотиків з джунглів Россака. Але світлі очі чаклунки залишалися пильними й уважними, як і очі прихованих агентів джиполу, яких вона відрізняла дуже легко.

Вивчаючи Ібліса, Зуфа уявляла собі гіпнотичні хвилі, що виходять від Великого Патріарха. Вони випромінювалися з енергетичного ядра його тіла, і щупальцями тяглися до натовпу, коли він починав говорити. Великий Патріарх умів підбирати потрібні слова, але їхній кумулятивний ефект перевищував суму цих слів. Сьогодні Ібліс був у чудовій формі, він надихав слухачів, вів за собою як музикант-віртуоз. Якби зараз Ібліс наказав їм кинутися зі скелі, вони кинулися б з усмішкою на устах.

Точно в потрібні моменти він піднімав руки в патетичних жестах. Він рідко молився або використовував релігійну термінологію, але ефект був той самий. Люди вірили у його щирість. Зуфа не думала, що це було результатом навчання чи практики. Ні, тут було щось інше.

– Бачите, він і сам не усвідомлює своєї сили, – казала вона іншим чаклункам. – Він вважає, що його талант інстинктивний, не більше. Це вражає.

Як керівник делегації Россака, Зуфа була дуже зацікавлена видатним особистим магнетизмом Ібліса Гінджо. Але і вона, і її сестри підозрювали в ньому щось більше, що було властиве їм самим.

Екстрапольовані генеалогічні таблиці, побудовані для цієї людини, дали вражаючі результати: його предки були з Россаку. Отримані докази дозволяли стверджувати, що Ібліс Гінджо мав уроджені телепатичні здібності – неймовірно рідкісні для чоловіків.

Можливо, він є носієм тієї спадкової інформації, яку Зуфа шукала для продовження свого роду. Звичайно, Зуфа була вже немолода, але вона знала, що завдяки розробленим корпорацією «Вен-Кі» засобам, апробованим на багатьох чаклунках, спроба народити ще одну дитину може виявитися успішною. Успішна спроба народити іншу доньку, якою можна буде пишатися. Чи може цей Великий Патріарх стати підходящим донором сперми?

Хоча Ібліс, безперечно, і сам нічого не знав про свій родовід, він, звичайно ж, був віддаленим нащадком тубільців Россака, викрадених колись мислячими машинами і перевезеними на інші планети. Йому тільки не вистачало тієї інтенсивної ментальної підготовки, яку Зуфа та її сестри-чаклунки сприймали як даність. Зуфа Ценва не збиралася відкривати цій людині його справжню сутність, якщо їй та її чаклункам не буде від цього користі.

Можливо, вдасться вплинути на нього і використовувати його здібності у своїх цілях.

Зуфа була повністю нечутлива до чарів Великого Патріарха, адже вона вміла їх розвіювати завдяки своїй гострій проникливості. Її тішило, що Ібліс і сам не знав про природу своєї гіпнотичної сили. Протягом багатьох років сестри Зуфи жертвували життям, забираючи з собою кімеків у телепатичній анігіляції. Але ця людина мала іншу ситуацію та інші можливості. Зуфа підозрювала, що Ібліс Гінджо – людина небезпечна та лицемірна, але немає нікого іншого, хто міг би вести Джихад так, як це необхідно.

З якихось своїх причин він зрештою присвятив життя тій же справі, що і її чаклунки – повному знищенню мислячих машин. Щоправда, за Іблісом треба дуже уважно спостерігати і у стосунках із ним виявляти надзвичайну обережність.

Ця людина найнебезпечніша з усіх, кого я в житті знала.

«Думки стають зброєю. Філософські доктрини є вираженими причинами воєн. Найруйнівніша зброя цього роду – арсенал добрих намірів.»

Когітор Квіна. Архіви Міста Інтроекції

Прекрасна у своїй гордості і впевненості, Серена Батлер закінчила репетицію, очікуючи відгуку від своїх серафим у сітчастих золотистих шапочках і одягу, що розвіювався. Вона, Жриця, повинна своїм внутрішнім вогнем, своєю переконаністю підтримувати незгасаюче полум'я Джихаду. Прослухавши запис початку промови, Нірієм схвально кивнула, але Серена сумнівалася у щирості похвали вірної охоронниці. Навряд чи начальниця її охорони висловить несхвалення щодо будь-якого аспекту священної війни – аби тільки знищувалися мислячі машини.

Зараз, коли Ібліс Гінджо полетів на Поритрін, Серена збиралася підготувати серію запальних промов із Міста Інтроспекції. За своєю природою люди схильні відволікатися від великих цілей, якщо постійно про них не нагадувати. Рішучість людей треба постійно жити та підтримувати.

Протягом наступних місяців ці промови поширюватимуться планетами Ліги; корпорація «Вен-Кі» вже підписала угоду з Радою Джихаду про безкоштовну доставку записів промов Серени торговими суднами корпорації.

Навіть в укріпленій резиденції при Серені невідлучно перебували дві охоронниці. Після торішнього замаху всі фанатичні серафими були перевірені та допитані. Частина з них підпала під підозру та була відсторонена від служби. Нірієм тепер стала ще ближчою до Серени, ніж раніше. Ці жінки створювали у Серени почуття сили та захищеності, впевненості в тому, що людський дух зрештою переможе холодну жорстокість машин.

– Машини можуть мати збої та ламатися, їхні програми можуть відмовити, – Серена закінчувала запис промови, – але ніколи не перестане битися людське серце.

Незважаючи на новий порив, породжений Іблісом з її благословення, Серена розуміла, що мислячих машин за один день не знищити. Пригнічений народ Ікса вже не перший рік б'ється не на життя, а на смерть, і з початком повномасштабного наступу армії Джихаду, яке очолить Ксав'єр, загине ще більше її прихильників. Потрібні жертви, як запевняє Ібліс.

Серена опустила очі, застигши в благословляючому спогляданні. Службовці Ради Джихаду вимкнули камери і кинулися розсилати нове послання Жриці для показу всім новим добровольцям, готовим до відправки на Ікс. Мало хто з них мав повернутися додому.

Вона побачила, що біля дверей стоїть її мати.

– Браво, Серено! Не маю сумніву, що іксіанські повстанці серцем сприймуть твої слова, навіть коли їх винищуватимуть роботи-вбивці.

Вражена таким холодним відгуком, Серена відповіла:

– Ця боротьба не завершиться перемогою, якщо кожен боєць не віддасть їй усі свої здібності та сили. Я повинна надихнути їх, матінко.

Лівія Батлер насупилась.

– Великий Патріарх не все тобі розповів про те, що відбувається на Іксі. – Вона подивилася на охоронниць. – Залишіть нас. Я хочу поговорити з донькою наодинці.

– Нам наказано захищати Жрицю, – відповіла начальниця охорони, не зрушивши з місця.

Серена обернулася до молодої жінки.

– Мені не потрібний захист, коли я зі своєю матір'ю, Нірієм.

– Ми також повинні захищати вас від ваших власних сумнівів, Жрице, – застережливо промовила Нірієм. – Джихад не повинен послаблюватися зсередини.

– Ви підкоряєтеся мені чи керуєте мною? Ідіть.

Охоронниці похмуро пішли. Лівія Батлер заговорила, не сходячи з місця:

– Великий Патріарх оголосив про свої наміри щодо Ікса перед самим відльотом на Поритрін, але ці плани він виношує уже дуже давно, оскільки домагається ласих шматків – промислових центрів Ікса. Ти не можеш навіть уявити масштабів тієї бійні, яку він влаштує твоїм ім'ям. Багато людей вже загинуло на Іксі – але полеглих буде ще в багато разів більше.

Серена примружила лавандові очі:

– Звідки тобі це відомо? Ібліс мені такого не повідомляв.

У відповідь Лівія простягла доньці пакет із відеозаписами. Зламана печатка зображувала емблему Джихаду, на пакеті стояв гриф найвищої секретності.

– Ці записи таємно вивезені найманцем, надісланим на Ікс для підбурювання до бунту. Зображення підібрав один із іксіанських повстанців на ім'я Хендон.

– Як ці записи потрапили до тебе?

– Пакет призначався для Йорека Турра, але помилково його доправили до Асамблеї Ліги, де він потрапив до рук одного старого представника, вірного твоєму батькові. Ти ж знаєш бюрократію Ліги, вона ще гірше за бюрократію Старої Імперії. Представник подумав, що колишньому віцекоролю було б корисно ознайомитись із вмістом пакета, і, як мені здається, Серено, тобі теж варто глянути на нього. Ти повинна знати, що діється з Джихадом. Протестувальники мають серйозні причини заперечувати тактику цієї війни.

– Ці протестувальники – просто боягузи, які не розуміють смертоносних намірів мислячих машин!

Лівія притиснула пальці Серени до пакета:

– Просто подивися це.

Нахмурившись, щоб приховати знервованість, Серена активувала систему відтворення і почала повільно розглядати одну страшну сцену за іншою. Вона бачила бійню у всій її красі: винищувальні загони роботів атакують людей; сім'ї, що ховаються у підземеллях; по вулиці йде кімек – упізнаний як титан Ксеркс, – вбиває всіх людей, яких зустрічає.

Вона насилу проковтнула слину пересохлим ротом і змусила себе відповісти:

– Я розумію, що ця війна завдає нестерпного болю, мамо, але ми маємо битися, і ми маємо перемогти.

– Так, і ти повинна зрозуміти одну річ, дитино моя: Ікс перетворений на бійню не за потребою. Ібліс помилковими закликами спонукав жителів Ікса зважитися на самогубне повстання проти звіроподібних роботів, не маючи жодної надії на виживання, не маючи жодного шансу на заподіяння ворогові помітної шкоди, не кажучи вже про перемогу. Ми дали повстанцям трохи зброї, але цього не вистачає. Цього мало. Ібліс усвідомив безперспективність цієї кампанії вже рік тому, проте він продовжує підтримувати її, посилаючи повстанцям твої промови.

– Мої слова мають надихнути їх.

– Сотні тисяч бійців загинули там – в твоє ім'я. Вони вигукують твоє ім'я і ім'я твого сина, наче ви божества, які можуть їх захистити, а потім кидаються в бій з мислячими машинами. Ці страшні картини не призначалися для твоїх очей, але ти мусиш знати, скільки крові на твоїх руках.

Серена кинула на матір тяжкий погляд і продовжувала розглядати зображення. Вона бачила запеклу битву в забризканих кров'ю катакомбах промислових районів та підземних містах планети. Відчайдушних бійців оточувало полум'я. Всюди валялися уламки машин та трупи повстанців.

– Що ти хочеш, щоб я зробила, мамо? – запитала вона нарешті, не в силах відірвати погляд від вигляду побоїща. – Ти вважаєш, що ми маємо здати Ікс?

Вираз обличчя Лівії пом'якшав.

– Ні. Але навіть якщо ми завоюємо Ікс, пославши туди армію, то чи це не буде простим приводом для чергового свята? Це неправильно обране поле битви. Докладаючи такі сили і зазнаючи таких неймовірних втрат, ми могли б атакувати столицю машин на Корріні!

Серена стурбовано насупилась:

– Мені треба буде негайно обговорити це з Іблісом, коли він повернеться з Поритріна. Він усе пояснить. Можливо, Великий Патріарх має на те свої причини, яких ми не розуміємо. Я впевнена, що він має вагомі підстави...

Лівія перебила доньку:

– Він прийняв це рішення без тебе, Серено. І він часто так робить. Хто ти – Жриця Джихаду чи маріонетка?

Слова матері зачепили Серену. Після довгого мовчання вона заговорила:

– Ібліс – мій радник та наставник, і він завжди був для мене джерелом сили. Але ти маєш рацію... Я не повинна блукати в темряві щодо важливих рішень.

– Великий Патріарх повернеться додому лише через два місяці. – Лівія нахилилася до доньки. – Ти не можеш чекати так довго. Вирішуй, що ти будеш робити. Діяти треба вже зараз.

Стара настоятелька взяла доньку за руку.

– Ходімо зі мною. Когітор Квіна бачила ці матеріали та бажає з тобою поговорити. Не можна зволікати.

Колишня звичайна жінка в незапам'ятні часи – задовго до того, як титани знищили Стару Імперію, – великий філософ Квіна вивчила всі думки та філософські вчення, накопичені родом людським. Провівши тисячоліття у стомлюючих роздумах, Квіна навчала, що навіть звичайний людський мозок може досягти саява мудрості.

Серена з матір'ю піднялися сходами кам'яної вежі, побудованої спеціально для великого мислителя. Вікна вежі були відчинені, вітер вільно розгулював по будівлі. Посудина з мозком стояла на п'єдесталі в круглому залі, а поруч стояв посередник, який чекав на її висловлювання.

Квіна давала блискучі поради та пропонувала для роздумів важливі питання. Філософські загадки Квіни займали розум Серени в найважчі

моменти її життя, коли вона була в розпачі через смерть дитини і катастрофу планів спільного життя з Ксав'єром Гарконненом.

Мати залишилася стояти біля дверей, а Серена, ступивши вперед, стала перед ємністю з мозком Квіни.

– Ти хотіла поговорити зі мною, Квіно? Я чекаю на просвітлення від розмови з тобою.

Два посередники вийшли вперед. У них були поголені голови та бездоганно чисті руки. Ченці зняли кришку з ємності і знаком звеліли Серені підійти.

– Квіна хоче говорити з тобою безпосередньо.

Мозок, відокремлений від тіла та плаваючий в електрорідині, був покритий складками і зморшками від багатовікових роздумів. Серена закрила очі і зі змішаним почуттям цікавості та страху занурила пальці у теплу рідину.

– Я тут, – тихо сказала вона.

Вона занурила руку глибше і торкнулася борозен мозку Квіни. Щільна рідина завирувала навколо чутливої тканини мозку, іони рідини проникли в пори шкіри Серени і почали посылати імпульси в її нейрони, поєднавши її мозок з іншою, але спорідненою формою існування мозку жінки-мислителя.

– Тобі відомо, що існують факти та існують слова, – пролунали в голові Серени слова мудрого когітора. – Ти розумієш обґрунтування Ібліса Гінджо... але чи віриш ти їм?

– Що ти хочеш сказати, Квіно? – запитала Серена вголос.

– Мені вдалося не дати Іблісу нові філософські соломинки, щоб він хапався за них, але він все одно перекручує мої слова та зміст давніх писань. Замість того, щоб отримати мудрість з моїх трактатів, він вириває з контексту окремі частини і виправдовує ними свої рішення.

Думки когітора були пронизані глибокою втомою. Серена не хотіла чути звинувачень, але з поваги до когітора не стала виймати руку з рідини.

– Квіно, я впевнена, що у серці Великого Патріарха – найвищі інтереси людства. Звичайно, я поговорю з ним, і я впевнена, що він мені все пояснить.

– Той, хто маніпулює істиною для доказу свого просвітління, здатний на набагато гірше. Серено Батлер, тебе не вражає той факт, що в результаті його рішень смертники йдуть на загибель із твоїм ім'ям на вустах?

Серена насилу стрималася.

– Це борці за справу Джихаду. Навіть якщо вони б'ються до останнього подиху та гинуть, вони вважають, що їхня жертва виправдана. Я вважаю так само.

Лівія, що стояла за її спиною, не змогла стримати розчарування.

– О, Серено, невже ти настільки не цінуєш людське життя?

Квіна продовжувала висловлювати свої думки, і вони були несхвальними:

– Великий Патріарх розпалює насильство будь-якими засобами, які вважає необхідними, бо вірить, що його цілі виправдовують його. Ікс для нього є черговим трофеєм, але ніяк не елементом плану, що веде до перемоги. Він не поспішає швидше закінчити війну і знає, що трагедії можуть надихати не менше, ніж перемоги. Ти, Серено, можеш від щирого серця бажати якнайшвидшого знищення Омніуса, але для Ібліса Гінджо Джихад – джерело його влади.

Слухати це було боляче, майже нестерпно. Серена більше не хотіла слухати, але була не в змозі витягти руку з ємності.

– Я провела в роздумах більше двадцяти століть і ділилася своєю мудрістю та просвітленнями з усіма, хто заслуговував на це. Тепер мої висновки використовуються так, як я сама ніколи не мала наміру їх використовувати. Я відчуваю себе відповідальною за незліченні та безглузді людські жертви.

Серена провела пальцями по шорсткій поверхні мозку, по червоподібних звивинах.

– Ті, хто відіграє важливу роль у суспільстві, мають нести на своїх плечах тяжкий тягар. Я дуже добре знайома з цим сумним фактом.

– Але не я вибирала роль, – парирувала Квіна. – Ібліс маніпулював не лише тобою, а й мною теж. Я з власної волі ділилася своїми думками в ім'я вдосконалення людського роду, але мої писання були спотворені. Тепер я розумію, чому деякі мої колеги-когітори воліють назавжди відійти від взаємодії з цивілізаціями, що піднімаються і гинуть. Мабуть, мені слід було давно піти разом з Відадом та іншими.

Серена була здивована.

– Чи є інші живі когітори? Що ти маєш на увазі, коли говориш про те, щоб піти назавжди?

– Відад був колись моїм другом, ментальним спаринг-партнером, дискутувати з ним можна було нескінченно. Але він і п'ятеро інших когіторів вирішили перервати всі контакти з людьми і машинами, віддавши перевагу вічному спокою і чистоті власного мислення. Тоді ми зневажали їх за те, що вони ухилилися від свого обов'язку, накладеного на них їхніми прозріннями. Ми звинувачували їх у боягузстві, у прагненні сховатися у вежу зі слонової кістки. Відад погодився з таким ярликом, але не змінив свою поведінку. Ніхто не чув його вже багато століть.

Серена відчула у свідомості Квіни похмуру втому та виснаження, коли древній мозок знову заговорив:

– Можливо, і мені варто було б піти в вежу зі слонової кістки, але тепер я маю зробити інший вибір. Я покликала тебе сюди, Серено Батлер, щоб повідомити своє рішення і щоб ти зрозуміла його.

– Ти думаєш, що розуміння дається мені так легко?

– Реальність така, якою вона є, – відповіла Квіна. – Я досить пожила на світі. Я не буду більше ділитися думками, не дозволю нікому перекручувати мудрість. Коли мене не стане, Ібліс може знайти способи скористатися втраченими доктринами, але я не маю наміру і далі давати йому в руки зброю, яку він перекрутить.

З жахом подумавши про те, що зараз може зробити давній мозок, Серена швидко сказала:

– Ти добре служила мені. Я багато чого навчилася в тебе і завжди покладалася на твої поради.

Голос Квіни пом'якшав:

– Я знаю, що в тебе щирі помисли, але за дві тисячі років я втомилася від роздумів. Відтепер я визволяю тебе від свого заступництва. Думай сама. Покинь гніздо і лети назустріч своїй долі.

– Про що ти говориш? Почекай!

– Мені настав час... зникнути. – Електрорідина завирувала і змінила колір, стала зловісно червоною, немов древній мозок почав кровоточити, випустивши з себе життєвий сік.

Серена відчула, що мозок став холодним – і це відчуття вразило її своєю раптовістю.

Потім, без допомоги з боку посередників та без маніпуляцій зі складною системою забезпечення ємності, думки та пам'ять зникли зі свідомості когітора. Після двох тисячоліть, присвячених міркуванням про сутність буття, Квіна випустила на волю свою сутність, і та розчинилася у неосяжному всесвіті. Свідомість зникла, ставши небуттям.

Серена висмикнула руку з ємності. Рідина капала з її руки, немов кров.

– Що я зробила?

– До цієї трагедії привели багато обставин, – сказала Лівія. – Частково Ібліс Гінджо, та й Джихад – за своєю природою.

Ледве стримуючи сльози, Серена відійшла від ємності з давнім мозком, що був її другом, але тепер став мертвою масою.

– Як багато зла вчинено моїм ім'ям!

Лівія суворо подивилася на доньку.

– Серено, у твоєму розпорядженні була чверть століття, щоб пережити свою трагедію і зробити з неї висновки. Тепер настав час тобі приймати власні рішення.

Серена розправила плечі і рішуче підняла підборіддя. Вона подивилася у вікно – крижаний вітер обпік їй обличчя.

– Так, мати моя. Тепер я знаю, що я маю робити.

Вона глянула на засмученого ченця в оранжево-жовтому одязі, потім обвела поглядом зал, де віддалік стояли, журичись, її охоронниці в шафрановому одязі.

– Настав час мені самій очолити мій Священний Джихад.

«Краще, коли тобі заздять, а не жаліють.»

Воріан Атрейде. «Чесні спогади»

Для Ксав'єра Гарконнена маєток Батлерів був втіленням сумної пам'яті та розбитих надій. Але це був і його дім, який створив він з люблячою дружиною Октою та доньками – Роеллою та Омлією.

У свої сорок чотири роки Окта розквітла зрілою жіночою красою, вжилася в роль вірної дружини та надійного якоря. Маючи більшу душевну м'якість, ніж її сестра Серена, Окта була дбайливою і люблячою дружиною, і уважною матір'ю. Неоцінений скарб.

Що я зробив, щоб заслужити таку нагороду?

Її батько Маніон Батлер після звільнення з посади віце-короля жив із ними, займаючись садом і виноробною. Старий дуже сильно любив своїх онучок, що вже вирости, і все ще любив розмовляти на політичні та військові теми зі своїм впливовим зятем. Звичайно, найчастіше такі розмови скочувалися до банальних спогадів про «добрий старий час». Серена для своєї сім'ї стала чужою.

Якось Ксав'єр вийшов на передній ганок і, дивлячись на темно-оливкові вершини пагорбів і ряди виноградних лоз, помітив вершника, що прямував по покритим щебенем пагорбах.

Окта стала поруч з чоловіком, і Ксав'єр обійняв її струнку талію. Поруч із ним вона відчувала себе спокійно та впевнено. Вони були одружені вже понад двадцять п'ять років.

Примружившись, Окта впізнала темноволосого вершника, що пригнувся до шиї коня, коли він в'їхав на доріжку саду.

– Ти не попередив мене, що приїде Воріан, і я збиралася відвідати Шилу в маєтку Танторів.

Вдова Вергіля, яка ще не зняла жалоби, і троє дітей нещодавно прибули з Гіді Прайм і оселилися у великій і самотній садибі Еміля Тантора. Окта дуже активно допомагала молодій жінці оговтатися від горя і обжитися на новому місці.

– Ми просто хочемо посидіти по-дружньому і обговорити деякі можливості. – Ксав'єр погладив дружину по довгому світлому волоссі, що вже було помережане сивиною. – Якби я тебе попередив, ти заганяла б усіх слуг і влаштувала банкет.

Вона усміхнулася у відповідь.

– Теж вірно. А так вам доведеться задовольнятися холодним м'ясом та вареними яйцями.

Він поцілував її в лоб.

– Але ти можеш поставити для нас наше найкраще вино. Нехай твій батько вибере пляшку – він найкраще з усіх нас розбирається у винах.

– Тільки тому, що він дуже серйозно ставиться до обов'язку дегустації вина. Я попрошу його дістати того вина, що залишилося від весілля з мамою.

Окта зникла в будинку, встигнувши привітно помахати Воріану, що в'їжджав на подвір'я на м'язистому салусанському жеребці.

Хоча Ксав'єру вже було сорок сім і м'язи його втратили колишню жвавість, розум його був здатний пам'ятати більше об'єктів і мав більше зв'язків, ніж у молодості. На противагу йому, Воріан зберіг всі переваги юності, одночасно набувши мудрого досвіду. Він не постарів ні на день після втечі із Землі багато років тому. Шкіра в нього залишалася гладкою, волосся темним і пишним, але в очах було видно тягар спогадів, якого не повинно бути в очах юнака. Багато років тому він розповів Ксав'єру про курс продовження життя – він назвав його «катуванням», – яке назначив йому Агамемнон. Очевидно, в якості нагороди.

Воріан зістрибнув з сідла і потріпав чудову тварину по загривку. Двоє конюхів підбігли забрати коня і відвести у стайню – вичистити, заплести гриву та розчесати хвіст. Старий Маніон перевірить, щоб усе було зроблено як слід.

Ксав'єр підняв руку для офіційного вітання, але Воріан просто обійняв друга.

– Ну, як тобі подобається мій новий кінь, Ксав'єре? Це один із п'яти тих, що я щойно купив. – Він з неприхованою гордістю дивився, як чудового скакуна ведуть у стайню. Неймовірна тварина.

– Я думав, що їздити верхи тобі буде морокою, Воріане. У тебе мало досвіду у спілкуванні з кіньми, тож...

– А я люблю хаос. Я провів занадто багато часу з машинами, і є щось неповторне і хвилююче в тому, щоб їхати верхи на живій істоті, яка сама отримує задоволення від поїздки.

Він із занепокоєним і задумливим обличчям глянув на небо.

– Тепер, коли ми говоримо за це, то я згадав, що Еразмус теж мав коня. Іноді він посилав за мною карету, в якій я мав приїжджати до нього на віллу. Бідні тварини... Втім, робот, здається, непогано доглядав за ними. Він віддавав перевагу експериментам над людьми, як ти й сам знаєш.

Розмовляючи, вони підійшли до веранди і піднялися на балкон кімнати Зимового Сонця, куди за розпорядженням Окти слуги вже поставили тацю з нарізаним м'ясом, сиром і вареними яйцями, приправленими травами.

Поруч стояла відкрита пляшка вина з двома налитими келихами, щоб вино дихало.

Ксав'єр посміхнувся.

– Іноді мені здається, що своїми телепатичними здібностями Окта не поступається цим россакським чаклункам.

Його друг упав у крісло і поклав ноги на поручні балкона. Ксав'єр залишився стояти, дивлячись на густий ліс маєтку.

– Чому ти не візьмеш собі жінку, Воріане? Вона б приборкала тебе, і було б до кого повертатися на Салусу.

– Приборкала б мене! – Воріан криво посміхнувся. – За що ж я маю так покарати якусь бідну невинну дівчину? Я задоволений тим, що є жінки, які чекають мене в різних місцях.

– Ти маєш на увазі кожен космопорт?

– Нічого подібного. Я не такий бабій, як ти гадаєш. – Воріан відпив трохи вина і зітхнув від задоволення. – Хоча, можливо, колись я виберу для себе одну.

Він не висловив очевидного – той факт, що у нього попереду було ще багато часу. Йому було важко уявити, що всі ці роки він проведе тільки з однією жінкою.

Воріан служив Омніусу, але Серена Батлер змусила його по-іншому глянути на Всесвіт, глянути на нього очима людини. Воріан прийняв справу Джихаду, але не як обдурена людина і не як сліпо віруючий фанатик, а як вмілий і професійний воєначальник, навчений самим генералом Агамемноном. Відколи Воріан Атрейдес втік з-під влади Омніуса і заявив про свою вірність вільному людству, він говорив, що тепер відчувається більш живим, ніж він взагалі вважав за можливе.

Зазвичай Воріан любив відвідувати вечори і розповідати історії про свої битви, про свого страшного батька-кімека, про те, як він сам ріс під владою мислячих машин. Навколо нього завжди збиралися слухачі, зачаровані його розповідями, і він насолоджувався загальною увагою.

Але зараз вони сиділи вдвох у дружній мовчанці, і їм не потрібно було ні на кого справляти враження. Вони насолоджувалися вином, панорамою виноградників та оливкових гаїв. Як завжди під час таких рідкісних перепочинків між походами, вони жваво обговорювали свої перемоги та

поразки, згадували товаришів по армії Джихаду та найманців, які віддали життя у боротьбі.

– Наша проблема, – говорив Воріан, – полягає в тому, що Ібліс спускає з ланцюга своїх прозелітів за повної відсутності якоїсь виразної військової стратегії. Вони горять яскраво, як полум'я ракетного палива, але не обов'язково досягають мети. Особисто я думаю, що Великий Патріарх просто із задоволенням гріється біля цього бурхливого вогню.

Ксав'єр, погоджуючись, кивнув:

– Джихад триває вже двадцять п'ять років, а боротьба з Омніусом узагалі розпочалася тисячу років тому. Ми повинні підтримувати в собі запал і самовідданість, щоб бійці не впали у відчай.

Уже рік минув після жахливої загибелі Вергіля Тантора, але ця втрата тиснула на плечі обох важким тягарем. Ксав'єр дуже любив свого зведеного брата і намагався неушкодженим провести його через горнило страшної війни, і Воріан теж потоваришував з хлопцем – він спілкувався з молодшими за званням невимушено, як ніколи не дозволяв собі жорстко-офіційний Ксав'єр. Часто, бачивши Воріана і Вергіля, що дружно сміялися, Ксав'єр відчував заздрість. Але тепер пізно змінювати своє ставлення до молодшого брата...

Воріан продовжував задумливо дивитись на пагорби.

– Мислячі машини бачать картину цілком, загальний план. Не думаю, що в основі стратегії армії Джихаду є така ж концепція. Омніус має шанс на перемогу – не через свою військову міць, але просто тому, що апатія розмиває нашу волю до перемоги.

Поговорили вони і про отримані з Ікса відомості, де становище було відчайдушним. Роботи-вбивці та один із титанів розпочали кампанію неприхованого геноциду, як це було на Землі. Великий Патріарх закликав до широкомасштабного наступу на Ікс, не спізнившись ні на мить, як думав Ксав'єр. Армія Джихаду не могла кинути напризволяще хоробрих повстанців Ікса. Ксав'єр сам зголосився командувати експедиційними військами. В цей час, натхненні запальними промовами Гінджо, до армії вступили сотні тисяч нових добровольців. Воріан насупився.

– Для мене ці жертви Ікса – насамперед люди, які борються за свою свободу та за саме своє життя. Ми не повинні бездумно ними жертвувати.

Ксав'єр похитав головою.

– Повстанці Ікса можуть не ставати жертовними ягнятами, якщо з'явиться вождь, який перетворить їх на організоване військо. Це і буде моїм обов'язком.

Воріан проковтнув крихітне варене яйце і облизав пальці.

– Я розумію, що ти хочеш здобути перемоги за будь-яку ціну – ти ясно показав це на IV Анбусі, але наш Джихад тільки виграє, якщо ми зосередимося на альтернативних рішеннях, які дозволять бити машин, не сплачуючи таку страшну ціну людським життям. Іксіанський похід – це... це помилка. Ібліс вибрав його лише тому, що він хоче захопити промислові центри цієї планети.

– Промисловість робить зброю та кораблі, Воріане, а це – рушійна сила Джихаду.

– Так, але хіба відкрите зіткнення із заздалегідь переважаючими силами Омніуса – це мудра стратегія?

– Ти хочеш сказати, що нам слід вдатися до якогось циркового трюку на кшталт твого вірусу на IV Анбусі або фальшивого флоту на Поритріні?

Воріан багатозначно відкашлявся.

– Але ж обидві ці тактики спрацювали? Я повторював це сотні разів, але зараз скажу ще раз: наша головна перевага в нашій повній непередбачуваності.

Він картинним рухом підніс до губ бокал і допив вино, потягнувся до пляшки, наповнив келих Ксав'єра, потім свій.

– Візьмемо для прикладу хитрість на Поритріні. Ми не мали права втратити збройові лабораторії Голцмана, але ми не могли дозволити собі виділити великий флот для патрулювання орбіти. Використавши мій план, ми досягли своїх цілей відносно малою ціною, не втративши при цьому жодного людського життя. – Воріан виразно підняв брови. – Тобі просто треба зрозуміти, як думають машини.

Ксав'єр невдоволено насупився.

– Я їх погано розумію, на відміну від тебе, мій друже, враховуючи скільки ти прожив серед машин.

Сірі очі Воріана спалахнули.

– І що це має означати?

– Не те, що ти подумав.

Воріан цокнувся з Ксав'єром.

– Чи моїм способом, чи твоїм ми все таки переможемо, давай сподіватися, що Омніус заплатить за все.

Воріан намагався чинити так, щоб машинам довелося весь час вгадувати, і цю свою здатність він розвинув набагато сильніше, ніж навчив його Агамемнон. Для того, щоб батько-кімек не міг передбачити його дії, Воріану треба було триматися на крок попереду, як в стратегічній грі «Флер-де-ліс».

Скориставшись особистим кодом доступу, Воріан увійшов до броньованої кімнати секретної лабораторії Салуси, де містилася викрадена копія земного Омніуса, підключена до комп'ютерних підстанцій, що ретельно відстежувались. Жителі Салуси, відчуючи забобонний страх, боялися навіть підходити до цієї будівлі, в'язниці, де був демонічний Омніус.

Воріан увійшов у камеру і став перед екраном та гучномовцем, через які Омніус спілкувався з людьми. Він, справжня людина, колись довірена особа комп'ютерного всесвітнього розуму, тепер спілкувався з ним як із невідомим. Дивовижний оберт зробило його життя.

– Воріане Атрейдесе! – заговорив Омніус. – Ти, єдиний з усіх цих відчайдушних диких людей, повинен розуміти все божевілля Джихаду. Ти усвідомлюєш доцільність та ефективність Синхронізованих Світів, але ти віддав перевагу цій вакханалії насильства та безглузлого руйнування. Твої дії виходять за межі логіки.

Воріан схрестив руки на грудях.

– Вони виходять лише за межі твого розуміння, Омніусе, тому що мислячі машини не в змозі зрозуміти цінність свободи.

– Еразмус довів мені, що жодній людині не можна довіряти. Для моєї ж користі краще було б повністю знищити людей у Синхронізованих Світах. То була втрачена можливість, помилкове рішення – залишити вас живими.

– Тепер ти розплачуєшся за це, Омніусе, і будеш розплачуватися доти, доки не будуть знищені мислячі машини і люди зможуть засновувати свої колонії, де захочуть.

– Це дуже тривожна думка, – сказав Омніус.

Так як Воріан був вихований в Синхронізованих Світах, він мав певні знання в програмуванні і навіть сам створював окремі системи. Протягом останнього року він працював з цим оновленням Омніуса, маніпулюючи інформацією, що містилася в ньому. Іноді всесвітній розум розумів сенс його дій, але в інших випадках Воріан мав можливість прибирати і підробляти будь-які ознаки написаних ним змін.

Протягом багатьох років він спостерігав нудні, невинахідливі, а часом просто безглузді допити та спроби вивчення цієї копії всесвітнього розуму. Вчені Ліги і навіть сам савант Голцман дуже боялися взяти на себе ризик пошкодити полоненого Омніуса. Але навіщо він взагалі тут перебуває? Воріан знав, що робити, і вважав, що краще ризикнути, щоб наблизити перемогу. Він завжди діяв незалежно, керуючись своїми внутрішніми стимулами, і зазвичай досягав успіху.

Якщо його план вдасться, то Синхронізовані Світи похитнуться всерйоз. Ризик був виправданим, і Воріан не хотів, щоб хтось втручався в його роботу. Допомогти все одно ніхто не зміг би.

Коли Ксав'єр повів численний флот до Ікса, Воріан сподівався закінчити свої непомітні зміни цієї копії оновлень. Численні групи кібернетиків Ліги вже давно висмоктали з полоненої копії всю можливу інформацію. Навіть савант Голцман не міг уже отримати ідеї від цієї сріблястої гель-сфери.

Тепер Воріан перетворить самого Омніуса на смертельну зброю проти мислячих машин. І втілення Омніуса на різних планетах Синхронізованого Світу ніколи не зрозуміють, що з ними сталося.

Холодно й офіційно, хоч і з ледь помітною ноткою обурення, Омніус заговорив:

– Воріане Атрейдесе, якщо ти досягнеш своєї мети, то тобі доведеться все життя жити зі своїм безумством. Скоро ти зрозумієш, що люди з їхньою неефективністю ніколи не зможуть замінити мислячих машин. Це справді те, чого ти хочеш?

Зловісно посміхнувшись, Воріан вказав комп'ютеру на його головну слабкість:

– У нас є перевага, суть якої ти ніколи не зрозумієш, Омніусе, і це нерозуміння стане причиною твого падіння.

– І що ж це, Воріане Атрейдесе?

Темноволосий офіцер наблизився впритул до екрану, ніби збирався видати ударну фразу – закінчення гарного анекдоту:

– Ми, люди, нескінченно винахідливі... і можемо обманювати. Машини ж не розуміють, що їх можна обдурити.

Омніус не відповів, опрацьовуючи почуте. Воріан, звичайно, розумів, що людей також можна обдурити, але всесвітній розум не вмів мислити такими категоріями. Як, зрештою, і жодна машина.

«Армія дбає про техніку, а техніка породжує анархію, оскільки поширює по світу жахливі машини знищення. Навіть до нашого Джихаду одна людина була спроможна самотужки спустошити цілу планету. І це траплялося! Чому ж ви вважаєте, що комп'ютер став нашим прокляттям?»

Серена Батлер на мітингу в Зимії.

Чисельність кімеків скорочувалася, і вцілілі кімеки помітили, що їхня змова проти Омніуса розсипається. З кожним роком танули шанси на успіх і повернення блискучого царства титанів. Двадцять початкових завойовників поєднали свої сили і повалили Стару Імперію, але після втрати Аякса, Барбаросси, Олександра, Тамерлана, Тлалока та інших їх залишилося лише четверо.

Цього їй близько не вистачило б, щоби знищити Омніуса.

Іноді Агамемнон розмірковував, чи не знищити всі камери спостереження і відлетіти в космос, щоб ніколи не повертатися. Він міг би взяти з собою свою кохану Юону і Данте – і навіть цього йолопа Ксеркса. Вони могли б заснувати свою імперію, позбавившись гніту всесвітнього розуму.

Але це було б дурістю. Повною поразкою.

Генерал кімеків сумнівався, що Омніус спорядив би за ними погоню, та й всесвітньому розуму взагалі було не зрозуміло поняття помсти, але Агамемнон та його товариші були титанами, великими завойовниками Старої Імперії. Якщо вони полетять у темряву космосу – квартет тих, хто вижив, – то ця поразка буде ще ганебнішою, ніж просто знищення. Ні,

Агамемнон хотів завоювати Синхронізовані Світи та сам ними правити. Він погодився б тільки на тотальне панування.

Повернувшись зі своїх завдань та з грабіжницьких набігів, витоптавши іскри повстань, які вогнищами спалахували на Синхронізованих Світах, він та його друзі-титани зібралися на нараду у темних та глухих глибинах космосу.

Агамемнон сподівався зберегти проведення цієї наради в таємниці, оскільки рідко йому видавалась можливість здійснювати свої плани під постійним наглядом камер-шпигунів Омніуса – як стаціонарних, так і мобільних. Але цього разу він, Юнона, Данте і Ксеркс зібралися в Беовульфа, який досі вважався новачком, а Беовульф не був здатний скинути з себе спостереження. Прийдеться бути особливо обережними.

Агамемнон ніколи не поспішав комусь довіряти, навіть іншим кімекам, які прожили багато століть. Титани завжди мають бути обережними. І все-таки генерал був заінтригований відвагою Беовульфа.

Їхні кораблі зістикувалися в глибокому космосі, з'єднавшись люками в якусь подобу космічної станції у відкритому космосі далеко від усіх сонячних систем. Зірки діамантами виблискували навколо у неосяжній безодні космосу. Середина порожнечі.

Перенісши свій мозок у невеликий корпус, Агамемнон поспішно вийшов у простір і через відкритий люк увійшов до кораблю Юнони. Разом вони попрямували на своїх сегментованих кінцівках до судна, що було розташовано в центрі. З протилежного боку до нього увійшов Данте.

Поруч із Беовульфом, що набув ходячої форми, стояв Ксеркс, що прийшов раніше за всіх, перервав на якийсь час свою криваву вакханалію на Іксі. Ксеркс був украй збуджений і енергійний, але Агамемнон звик до надмірних реакцій цього найслабшого з титанів у нестандартних ситуаціях. Чим раніше Ксеркс забереться назад на Ікс, тим більше радості він принесе цим своєму генералу.

Над головою виблискували лінзи камер спостереження, що записували кожен мить розмови. Агамемнон сердився з приводу такого невсипущого спостереження, хоч і перебував під ним уже одинадцять століть.

– Хай живе наш господар Омніус! – сказав генерал нудним голосом, почавши розмову з формального вітання. В усякому разі, в голосі його не було чути жодного ентузіазму. Втім, комп'ютерний всесвітній розум не знався на інтонаціях людського голосу.

– Навпаки, – хоробро промовив Беовульф, – прокляття Омніусу! Щоб цей комп'ютерний розум засох, щоб згинули Синхронізовані Світи і знову настало правління кімеків!

Вражена Юнона подалася назад усім своїм крабоподібним тілом, хоч і сама думала так само. Камери спостереження продовжували тупо дивитися на них згори, і Агамемнон подумав, яке покарання придумає Омніус для кімеків, коли дістанеться до запису цієї змови. Кімеки не могли просто взяти і знищити камери спостереження, поки ті не доповіли Омніусу, інакше це сплутає їм карти і зруйнує плани, які вони вже багато століть виношували.

Через давні програмні обмеження Барбаросси всесвітній розум не міг убити нікого з первісних титанів. Проте простий неокімек Беовульф не мав такого захисту. Незважаючи на свою вразливість, він щойно безрозсудно сам підписав свій смертний вирок.

Ксеркс не зумів стримати радості.

– То ти таки зробив це, Беовульфе? Ти зміг нарешті досягти успіху?

– Перепрограмування виявилось досить простим. Найголовніше, треба було зробити всю цю штуку так, щоб Омніус нічого не запідозрив. – Він простягнув сегментовану руку у напрямку сферичних об'єктів. – Зараз ці камери старанно записують повністю сфабриковану бесіду, безневинне обговорення кімеків. Омніус буде задоволений – а ми можемо висловлювати будь-які думки.

– Я... я не розумію, – чесно зізнався Данте.

– Підозрюю, що нас обманули, кохання моє, – сказала Юнона Агамемнону.

– Зачекайте робити висновки і послухайте, що вам кажуть, – відповів Агамемнон і направив оптичні сенсори на Беовульфа.

– Це я його так настроїв, Агамемноне, – гордо сказав Ксеркс. – Беовульф ненавидить Омніуса так само сильно, як і ми, та й він сам перебуває під наглядом всесвітнього розуму приблизно стільки ж, скільки й ми. Я вважаю, що його кваліфікація може допомогти здійсненню наших планів. Тепер у нас, нарешті, є шанс.

Агамемнон ледве стримав обурення:

– Ви склали змову проти Омніуса, а тепер хочете втягнути в неї і нас? Ксерксе, ти ще більший дурень, ніж я гадав. Ти хочеш усіх нас погубити?

– Ні, ні, Агамемноне! Беовульф – геніальний програміст, такий самий, яким був покійний Барбаросса. Він зумів створити цикли команд, які синтезують фальшиві записи всередині камер спостереження. Тепер ми можемо зустрічатися, де захочемо і коли захочемо, і Омніус ніколи не здогадається, про що ми говоримо.

Беовульф зробив два різкі кроки вперед на механічних ногах:

– Генерале Агамемноне, я навчався у вашого друга Барбаросси. Це він навчив мене маніпулювати мислячими машинами і я таємно продовжував вчитися кілька століть. Я сподівався, що титанам набридне правління мислячих машин, як воно набридло мені, але я не був у цьому впевнений, поки мені не сказав про це Ксеркс.

– Ксерксе, ти наразив усіх нас на великий ризик! – прогарчав Агамемнон.

Але Данте – завжди логічний, завжди методичний кімек – першим уголос сказав очевидну річ:

– Нас чотирьох дуже мало, щоб виконати задумане. Якщо в наші лави вступають нові кімеки, то ми матимемо більше шансів перемогти Омніуса.

– І більше шансів, що один із новачків зрадить нас.

Але з Данте погодилася навіть Юнона:

– Нам потрібна свіжа кров, кохання моє. Якщо ми не залучимо нових змовників, то проведемо все наступне тисячоліття в порожніх балачках і скаргах... ті, хто виживе. За допомогою Беовульфа ми зможемо нарешті зрушити з мертвої точки. Якщо ми будемо планувати наші дії відкрито і будемо зустрічатися частіше, то за кілька місяців зробимо більше, ніж за попередні десятиліття.

Ксеркс, який все ще не заспокоївся, додав:

– Якщо ми не будемо ризикувати, то не будемо кращими за тих апатичних людей, що потонули в розкоші Старої Імперії.

Беовульф очікував рішення, чи приймуть його в команду змовників, чи ні. Агамемнон був змушений визнати, що з усіх неокімеків його вибір упав би саме на Беовульфа.

Незважаючи на роздратування, яке викликало в ньому свавілля Ксеркса, генерал не міг переконати себе відкинути пропозицію. Після недовгої мовчанки він заговорив:

– Дуже добре, це дає нам оперативний простір, шанс реалізувати наші плани. – Він повернув свою головну башту, по черзі спрямовуючи оптичні сенсори на Юнону, Данте, Ксеркса і на Беовульфа, що очікував рішення. – Працюючи разом, ми скинемо Омніуса. Нарешті період очікування закінчився.

«Є певна інерція у русі до перемоги... і до поразки.»

Ібліс Гінджо. «Можливі шляхи повного звільнення»

Великий Патріарх міг прибути на Поритрін будь-якої миті, і лорд Бладд влаштував чергове пишне свято, щоб продовжити нескінченні урочистості з нагоди перемоги над мислячими машинами. На краю берега, що ніби сходишками спускався до річки, поставили трибуни, навколо майоріли різнокольорові прапори, а простолюдинам Бладд влаштовував безкоштовні банкети – і все це на честь приїзду Ібліса Гінджо.

Користуючись цим неймовірним галасом, Аврелій Венпорт вирішив непомітно доставити в нову лабораторію свій старий вантажний корабель.

Тук Кідайр полетів на Россак, щоб доставити судно, що стояло в доці, на орбіту Поритріна, і повернувся, як і припускав, якраз вчасно. Венпорт був упевнений, що під прикриттям загального божевілля щодо підготовки масових видовищ він зможе непомітно доставити цей корабель до нової лабораторії Норми Ценви. Він не хотів привертати увагу до свого проекту.

У жодному разі він не збирався брати участь у цих галасливих заходах. Доходи від робіт Голцмана – насправді від робіт Норми – залили Поритрін такою кількістю грошей, що за найбільш марнотратного способу життя їх вистачило б на безбідне існування дюжини поколінь. Венпорт вважав, що нова розробка Норми – згортання простору – принесе такі доходи, які ніхто собі зараз уявити не може.

Хоча ангар нової лабораторії ще не був готовий, Норма Ценва вже переїхала на нове місце роботи. Першим її завданням було перетворити офіси старого управління шахтами на робочий кабінет, де можна було б продовжувати дослідження та уточнювати розрахунки. Виконроби ще віддавали накази робітникам, а Норма вже повернулася до роботи.

Думаючи про її відданість науці, Венпорт задумливо посміхався. На відміну від більшості людей, які шукали у житті лише успіх чи просто комфорт, його улюблена Норма ніколи не сумнівалася у своїй місії. Її думки були безпомилковими, науковий зір був надзвичайно гострим.

Щоб не відривати від роботи генія, Венпорт взяв на себе обов'язок стежити за будівництвом, вникаючи в усі деталі та постійно відлучаючись до Старди за необхідними матеріалами та обладнанням, меблями та робочими бригадами. Для забезпечення секретності проекту Венпорт розпорядився частіше міняти рабів-будівельників, щоб вони не встигли розглянути, що саме збирається робити Норма.

А лорд Бладд тим часом самовдоволено радів своїй легкій фінансовій перемозі над Венпортом. Відчувши його недалекоглядну гордість, Венпорт вирішив і далі тиснути на цю корисну клавішу, звернувшись до Бладда з пропозицією купити у нього за гарну ціну навчених і тямущих рабів. Звичайно, поритрінський вельможа захотів за рабів набагато більше, ніж ці буддисламісти коштували, але Венпорт не мав часу торгуватися і навчати нову робочу силу. Треба було летіти на Арракіс і розбиратися з бандою розбійників, які полювали на каравани наїба Дхартхи.

На цей час з Нормою мав залишитись його компаньйон Тук Кідайр. Цей строгий господар зможе добре керувати рабами, і Норма зможе закінчити роботу вчасно. Як завжди, у неї були заперечення проти використання рабів, але за обставин, що склалися, у Венпорта просто не було іншого вибору. Буддисламські раби були єдиною доступною на Поритріні робочою силою.

Пізно ввечері Венпорт прибув на місце будівництва, залишивши свій шатл у вузькому каньйоні, що вже був непридатним для судноплавства. Нова лабораторія Норми та ангар знаходилися у величезній печері, точніше, у природному гроті, який колись ховався за завісою гігантського водоспаду, але каскаду води, як і річки, що живила його, вже давно не було. Воду відвели за розпорядженням лорда Бладда, щоб використовувати її для сільськогосподарських потреб Старди. Дах грота був під відкритим небом, але отвір закрили великим ангаром, що будувався на вершині плато.

На стрімкому схилі скелі було змонтовано пасажирський ліфт, і Венпорт піднявся на ньому до верху каньйону. Металевий ангар, оточений масивними будинками допоміжних служб, сяяв у променях заходу сонця.

Його консольний дах було розкрито, і ангар був готовий до прийому корабля-прототипу.

Венпорт кивнув собі, задоволений ходом робіт. Він сподівався, що будинки будуть готові до експлуатації до його відльоту на Арракіс. Пройшовши через ворота повз трьох найнятих місцевих охоронців, він знайшов виконроба і запитав, як просувається робота. Біля складу та допоміжних будівель раби зупинялися для короткої перерви на відпочинок, їжу та молитву. А потім знову до роботи, і так до пізньої ночі.

Норма вийшла зі свого кабінету і, примружившись, подивилася на сонце, що заходило, дивуючись, як швидко пролетів день. До неї підійшов з сяючою усмішкою Венпорт і, всупереч своїй традиції, тепло її обійняв. Волосся її було розпатлане і недоглянуте, але вона йому здавалася привабливою через те, що вона не була пихатою і не вдавала з себе красуню.

– Мій корабель справді прибуде сьогодні ввечері, Аврелію? Я не переплутала дату?

– Менш, ніж за годину він буде уже тут, Нормо. – Аврелій простягнув руку у бік розкритого даху ангара. – Ангар, здається, вже готовий прийняти його.

Обличчя Норми спалахнуло від радості.

– Чи можна буде розпочати роботу?

Він кивнув, затримавши руку на її худенькому плечу. Коли вона посміхалася, Венпорту ставало тепліше на душі.

– Лорд Бладд обіцяв надати у моє розпорядження бригаду кваліфікованих рабів, які працювали на будівництві космічного флоту. Вони мають досвід такого роду роботи, тому навряд чи їх доведеться довго навчати.

– Чудово, бо в мене ні часу, ні уваги не вистачить стояти в них над душею цілий день і вказувати на кожну дрібницю. Їм доведеться працювати незалежно...

– За всім цим буде наглядати Тук Кідайр, він лишається тут, – заспокоїв Норму Венпорт. – Крім того, він доставить сюди загін охорони з найманців, які підкоряються корпорації «Вен-Кі», а не уряду Поритріна. Вони забезпечать охорону та простежать, щоб раби не займалися саботажем.

Венпорт поглянув на річку:

– До того ж вони не дозволять лорду Бладду і Тіо Голцману пхати носа не в свою справу.

– Раніше я ніколи не думала про безпеку.

– Про неї думав Голцман. Його лабораторії завжди охороняли драгуни.

– Уже багато років савант Голцман приділяє мені мало уваги, Аврелію. Чому це раптом він почне виявляти до мене інтерес?

– Бо якщо в нього є хоча б маленька частина тієї геніальності, яку йому приписують, то його не вдасться дурити довго, і він зрештою зрозуміє, який скарб він втратив.

Зніжковівши від такого явного компліменту, Норма відвернулася до будмайданчика з таким виглядом, ніби деяких будівель не було останній раз, коли вона туди дивилася, і зараз побачила їх уперше.

– А де ти будеш?

Венпорт зітхнув, зрозумівши, що вона не слухала.

– Я вже сказав тобі, Нормо. Я полечу на Арракіс, щоб вирішити там деякі проблеми з постачанням прянощів. Кідайру дістанеться більш легше і куди приємніше завдання – залишатися тут з тобою.

Норма спохмурніла. Вона вже давно досягла середнього віку, але зараз виразом обличчя вона нагадала Венпорту ту дівчинку, яку він колись так любив там, на Россаку.

– Я хотіла б, щоб тут залишився ти, Аврелію. Я б з більшою радістю бачила твоє доброзичливе обличчя, ніж... цього работоргівця з Тлулаксу.

Венпорт засміявся.

– Тобі не треба любити Кідайра, Нормо. Просто не заважай йому працювати. – Він знову зітхнув. – І повір мені, що я теж з радістю залишився б. Але в мене занадто багато роботи, і я боюся, що моє перебування з тобою буде таким приємним, що я взагалі нічого більше робити не буду.

Вона засміялася з дитячою радістю, і Венпорт зловив себе на думці, а чи не заграє він з нею. Подумавши, вирішив, що так і є. Але чи має це дивувати його після стількох років тісної дружби?

З ангара вибіг керівник будівництва і квапливо попрямував до Венпорта:

– Ми щойно отримали сигнал, директоре. Судно отримало дозвіл на посадку та проходить атмосферні шари. За пультом керування Тук Кідайр.

Венпорт кивнув, анітрохи не здивувавшись, що його партнер сам пілотує судно. Торговець живим товаром протягом багатьох років робив набіги на несоюзні планети, викрадаючи звідти буддисламських рабів. З простим вантажним кораблем він відмінно впорається.

– Дивись, Нормо. Ось він.

Він витяг руку і показав їй маленьку пляму, що світилася на небі та летіла до землі на тлі фантастичних кольорів заходу сонця.

Крапка стрімко зростала у розмірах, ставала все яскравішою, корпус засвітився від тертя у щільних шарах атмосфери, і Норма почула гуркіт звукового бар'єру. Це був великий вантажний корабель, призначений для далеких перельотів у космосі і здатний сідати на планети, хоча зазвичай завантажувальні операції здійснювались транспортними шатлами.

Вантажний корабель був досить громіздким і не надто добре налагодженим. Тепер, коли Кідайр опинився в межах чутності передавача, то було чути лайливі слова, яку він відпускав на адресу стародавніх систем корабля. Очевидно, Венпорт не дарма списав цей корабель.

Нарешті Кідайр підвів судно до ангара, завис над розкритим дахом і вмілим маневром посадив його на підлогу величезного приміщення. Венпорт із завмиранням серця стежив за діями Тука, не впевнений у тому, що здоровенний корабель взагалі пройде через дах. Але Кідайр вписався в отвір, залишивши у запасі ще кілька метрів.

Норма спостерігала за посадкою майже з благоговійним трепетом, і Венпорт чітко уявив собі, як крутяться шестерні у неї в голові. У неї були креслення та розрахунки конструкцій корабля, тому вона розуміла, які модифікації доведеться виконати. Але бачити корабель, що приземляється, на власні очі – від цього її уява просто спалахнула.

– Це буде прообраз усіх міжзоряних польотів, – сказала вона. – Те, що я тут зроблю, змінить усе.

Венпорт заражався від Норми її оптимізмом. Вона ж не могла відірвати погляд від корабля, доки він не встав на підлогу ангара і до нього не кинулися робітники, щоб встановити стоянкові якорі та стабілізатори.

Норма простягла руку і стиснула велику долоню Венпорта.

– Я чекала цього моменту багато років, Аврелію. Я просто не вірю своїм очам. Мені дуже багато доведеться зробити, але тепер я нарешті можу розпочати.

Великий Патріарх Ібліс Гінджо очікував, що його прибуття викличе невеликий переполох, і столиця Поритріна Старда буде готова до відповідного прийому. Тим часом численні планети билися з мислячими машинами. Відповідно до розрахунків Патріарха, наростаюча кампанія на Іксі зараз була в повному розпалі, але Ібліс не хотів наражатися на таку безпосередню особисту небезпеку. Тому підходящим для нього місцем був Поритрін, оскільки роботи-агресори звідти вже втекли.

Своєю особистою участю у підготовці повстання на Землі Ібліс довів усім, що він не боягуз, але його важливе становище керівника Ради Джихаду тепер не дозволяло йому наражати себе на великий ризик. Хоча його особиста присутність на полях битв напевно надихнула б зневірених бійців, Великий Патріарх не хотів, щоб його бачили деінде, крім полів великих перемог. Таких як, наприклад, тут.

У супроводі вірного, але непомітного начальника джиполу Йорека Турра Ібліс вийшов з корабля в космопорт Старди і твердим кроком попрямував назустріч невеликій офіційній делегації. Помітивши, що лорд Бладд відсутній, Ібліс впівголоса висловив своє невдоволення, якраз коли до нього підбіг юний поритрінець.

– Ви прибули якраз вчасно, Великий Патріархе. Церемонія нагородження відбудеться лише через дві години, але у наших модельєрів буде час підготувати вашу появу разом із лордом Бладдом.

Молодий ад'ютант був одягнений у чорно-білий кітель та парадний кашкет. Така форма була тепер у моді серед аристократів багатьох планет.

Коли літаюча баржа доставила Ібліса та його почет до амфітеатру, Патріарху було вже приготовлено місце на платформі, що плавала біля берега річки, але не в центрі, а трохи збоку, серед сімдесяти інших політиків і аристократів. На порослих травою луках вже зібралося понад чотириста тисяч людей, що стежили за проекційними екранами і слухали плаваючі в повітрі гучномовці. Прямо на вершині скелі, що височіла на протилежному березі річки, був швидко споруджений мавзолей Маніону Невинному. З нової статуї зняли покривало, і поглядам присутніх відкрилася досить абсурдна картина: величезне скульптурне зображення

дитини, схожої одночасно на янгола і на Будду, що сидить на поваленому роботі.

Лорд Ніко Бладд посів найпочесніше місце, освітлене прожекторами, на початку доріжки, що вела до сцени. Очевидно цей напомаджений франт вважав, що глядачі зібралися тут заради нього.

Тим часом на центральній сцені відбувалося дійство: савант Голцман отримував свою нагороду під захоплені вигуки натовпу. Винахідник, випромінюючи непідробну радість, махав рукою масі обличь, які зливалися. Ібліс сидів із застиглою на вустах посмішкою.

У Великого Патріарха завжди була на думці якась справа, важливе завдання, яке треба виконати. Життя коротке, а зробити треба було дуже і дуже багато. Глибоко зітхнувши, він вирішив не звертати уваги на виявлену лордом Бладдом неповагу. Принаймні поки що.

Така ситуація, як зараз, коли безліч людей збуджена переконливою військовою перемогою, завжди надасть Іблісу потрібну йому можливість.

«Добрі наміри можуть заподіяти не менше руйнувань, ніж жорстокий завойовник. Результат той самий.»

Плач дзенсуніта

Аліїд вважав свого друга Ісмаїла дурнем. Шалений дзеншиїт не міг стримати презирства і недовіри, коли з глузуванням говорив:

— Ти що, всерйоз розраховував на подяку? Від кого? Від них? Не можу сказати, що я захоплююсь твоєю сліпою вірою, але вона мене забавляє.

У його усмішці не було нічого веселого.

За ті місяці, що пройшли із закінчення будівництва фальшивого флоту, який відбив напад машин, рабів вивезли з верфі і розбили на дрібніші групи. Багато хто повернувся до господарів на тростяні поля та в шахти. Аліїд залишився на фабриці Старди, тому що ніхто з його колишніх господарів не виявив бажання знову забрати його до себе. Спочатку Ісмаїл був радий, що спілкуватиметься з другом свого дитинства, але пізніше вже не був такий впевнений, що це радість.

– Саме ми збудували фальшивий флот, Аліїде. Це ми врятували Поритрін. – У словах Ісмаїла майже фізично відчувався біль та розчарування. – Навіть такий розпещений і забудькуватий тип, як лорд Бладд, не зможе цього не визнати.

– Ти – раб, а він – аристократ, – парирував Алїїд. – Він зможе мати все, що захоче, а ми – лише робимо те, що він захоче.

Але Ісмаїл не хотів нічого слухати. Раби не отримали ні відпочинку, ні додаткового пайка, ні кращих умов утримання, ні визнання їхньої буддисламської віри... ніякої нагороди. Це було дуже нечесно, але, очевидно, що тільки один Ісмаїл очікував чогось іншого.

Коли Ісмаїл був хлопчиком, дід навчав його з ніжною строгістю:

– Якщо ти не хочеш говорити про свої турботи з людиною, яка вчинила з тобою неправильно, то не нарікай, якщо вона сама не здогадається покращити твоє становище.

Ісмаїл серцем запам'ятав ці слова. Сутри Корану стверджували, що серце і душа людини – навіть невіруючої – є вмістилищем основ добра і милосердя. Будучи рабом, він занадто довго залишався пасивним, приймаючи свій принизливий жереб. Він провів надто багато ночей, роздаючи порожні обіцянки і все більше прив'язуючись до порожніх мрій, порожніх, як корпуси фальшивих кораблів, які злякали флот роботів. Тепер він у боргу перед тими, хто так довго слухав його слова.

Тепер, коли він і його товариші допомогли Поритріну своєю службою, Ісмаїл зрозумів, що настав час пред'явити свої претензії самому лорду Бладду. Бог направить його і навчить вірним словам. Ісмаїл доведе Алїїду та всім дзенсунітам, які слухали біля вогню його притчі та історії, що віра його не даремна.

Зневірившись, Алїїд спробував зупинити Ісмаїла і переконати його бути розсудливим до того, як той, нічого не підозрюючи, потрапить в страшну біду.

– Склади хоча б план, друже мій! Як ти збираєшся зустрітися з лордом Бладдом? Ти ж не можеш просто постукати до нього у двері та викласти все, що на душі накопало.

– Якщо він справді правитель свого народу, то має вислуховувати правдиві скарги.

У враженого співрозмовника округлилися очі.

– Ти раб, а не громадянин. У нього немає жодних підстав тебе слухати.
– Він присунувся ближче до друга. – Використай свою уяву, Ісмаїле. Ти працював на саванта Голцмана. Тобі відомі його звички, ти знаєш, як він спілкується із лордом Бладдом. Скористайся цим, щоб знайти привід, інакше ти до лорда і на сто метрів не підійдеш.

Ісмаїл обдумав можливості. Він не любив брехні і хитрощів, але Аліїд був абсолютно правий. І тут це було єдиним засобом.

Дочекавшись кінця наступної зміни, Ісмаїл з іншими рабами повернувся до барака. Він вимився, переодягнувся в найкращий одяг, поцілував дружину і приготувався до виходу. З собою він узяв декілька робочих журналів, які йому вдалося захопити з роботи, коли розформували їхню бригаду, і вирушив до відомої конічної вежі – міської резиденції лорда Поритріна. На обличчі раба-ветерана відображалася повага, але не догідливість. І вів його сам Буддаллах, надаючи йому сили.

Два гвардійці-драгуни в позолоченій броні скептично поглянули на Ісмаїла, коли він зупинився перед воротами вежі на вулиці. Ретельно стежачи, щоб його поведінка не була зухвалою, він став акуратно обирати слова, намагаючись не брехати, але лише злегка зміщувати акценти.

– Моє ім'я Ісмаїл. Я маю побачити лорда Бладда.

Драгуни в подиві почали уважно розглядати людину, що стояла перед ними.

– Раб хоче бачити лорда Бладда? Тобі призначено зустріч?

Напарник першого гвардійця додав:

– Лорд Бладд не дає аудієнцій рабам.

Ісмаїл подумав, чи не захоче Буддаллах змусити цих людей відступити убік, звільнивши йому шлях, але навряд чи варто було чекати такого очевидного божественного втручання.

Відчуваючи приплив незвичайної відваги, Ісмаїл дістав викрадені журнали і показав їх гвардійцям:

– Я з рабів саванта Голцмана. Він регулярно надсилає подібних мені людей доставити лорду письмові документи. – Він сповільнився, перш ніж вимовити відверту брехню. – Савант послав мене з цими паперами. Він чітко сказав, що справа термінова, і щоб я не повертався, доки не передам ці документи лорду Бладду у його власні руки.

– У цього Голцмана завжди все терміново. – Гвардієць, накупившись, подивився на Ісмаїла. – Сьогодні в лорда Бладда немає часу.

Ісмаїл не відступив:

– Напевно, вам тоді самому доведеться пояснити це саванту Голцману. Він не повірить, що лорд Бладд відмовився прийняти ці журнали.

Затамувавши подих, він чекав. Віра робила його безтурботно-спокійним.

Настала мовчанка, і другий драгун невпевнено сказав:

– Раніше ми завжди дозволяли їм доставляти журнали. А якщо до саванта прийшло нове прозріння, як тоді із захисними полями?

Перший драгун погодився з товаришем:

– Нехай Бладд сам викине його зі свого кабінету.

Скориставшись цим ваганням, Ісмаїл низько вклонився драгунам і швидко пройшов у ворота. Його впевненість обеззброїла охорону, і драгуни пропустили раба. З широко розплющеними очима Ісмаїл зайшов до палацової резиденції спадкового власника, чиї предки протягом багатьох поколінь поневолювали послідовників буддизму.

Вже всередині будівлі підозрілий керуючий спохмурнів побачивши темну шкіру Ісмаїла та його дзенсунітське вбрання. Але ім'я Тіо Голцмана та об'ємні робочі журнали допомогли подолати сумніви та уникнути зайвих питань. Один із гвардійців, схаменувшись, увійшов до будівлі і наблизився до керуючого.

– Вибачте, сер. Якщо ви бажаєте, щоб я його виставив...

Придворний заперечливо похитав головою, потім глянув на Ісмаїла, побачив його цілеспрямований погляд.

– Ти впевнений, що справді хочеш передати ці журнали лорду Бладду саме зараз? У нього все одно не буде на них часу. Вже за годину він дає банкет для інопланетних художників, які хочуть зобразити Старду при різному освітленні. – Управитель промовисто глянув на настінний годинник. – Якщо це так важливо, то савант Голцман міг би заздалегідь домовитись про твій прихід. Ти впевнений...

– Перепрошую, пане, – перебив придворного Ісмаїл. Він не став більше нічого пояснювати, але й не виявляв жодного бажання йти.

– У лорда Бладда буде дуже мало часу на тебе.

– Навіть однієї миті його щедрої уваги буде для мене достатньо. Дякую вам.

– Перевірити, чи немає в нього зброї? – запропонував драгун.

– Звичайно.

Коли обшук було закінчено, Ісмаїла залишили чекати у гулкій порожній галереї. У центрі стояла лава, виготовлена з полірованого каменю. Вона виглядала чудово, але виявилася дуже незручною. Ісмаїл сидів нерухомо, терпляче чекаючи.

Подумки хоробрий раб повторював свої улюблені сутри, вірші яких він завчив ще в дитинстві, сидячи на колінах у діда. Він давно вже перестав бажати змін у житті, перестав шкодувати, що не зміг втекти від работоргівців, які напали на мешканців хармонтеспських боліт. Чи добре, чи погано, але тепер Поритрін став його домом, тут була в нього любляча дружина і дві гарні доньки, що були вже майже дорослі.

Минула майже година, і ось нарешті його повели широким сходовим прольотом у особисті покої лорда Бладда. Ісмаїла охопив жар, думки його спалахнули в передчутті можливостей, що відкривалися. Якщо дозволить доля, його благання зачепить серце аристократа, правлячого Поритріном. Раб сподівався, що його слова будуть переконливими.

Кімната, в яку його ввели, пропахла ароматичними свічками та дорогими духами. Кравці та лакеї вбирали лорда в підбіту хутром куртку, одягали на нього золоті ланцюги та об'ємні білі манжети. Його рудувато-золотисте волосся було вже сильно помережане сивиною. У кутках очей були помітні невеликі щільні здуття. Лакеї метушилися навколо господаря, обприскуючи його волосся та щоки ароматичною водою. Один з них, високий і худий, вичищав порошинки з одягу лорда з виглядом філософа, який ось-ось знайде ключ до загального знання.

Лорд глянув на Ісмаїла і зітхнув.

– Так, не надто часто Тіо посилає своїх рабів особисто до мене, і зазвичай він не буває настільки наполегливим – або квапливим – зі своїми доповідями. Що хоче від мене савант цього чудового вечора? Час він вибрав дуже невдалий.

З цими словами лорд простягнув руку, щоб узяти журнали, що були принесені Ісмаїлом.

Ісмаїл заговорив тихим і спокійним голосом, як можна чемніше, шанобливо, але з відтінком упевненості, ніби уявляв себе рівним

співрозмовнику. Розуміючи важливість кожного свого слова, він черпав безмовну силу у глибинах своєї душі.

– Мабуть, сталося непорозуміння, лорде Бладде. Савант Голцман не посилав мене до вас. Мене звати Ісмаїл, і я прийшов сюди з власної волі, щоб поговорити з вами.

Вражені слуги завмерли. Бладд дивився на Ісмаїла, і в його погляді відобразилось крайнє невдоволення і огида. Він кинув гнівний нищівний погляд на керуючого, який, у свою чергу, спопелив поглядом гвардійського драгуна.

Боковим зором Ісмаїл побачив, як придворний рвонувся вперед, щоб схопити його, але Бладд поглядом наказав керуючому залишатися на місці. Коли він зажадав пояснень, у голосі його звучало роздратування:

– Навіщо ти прийшов до мене, якщо савант Голцман не посилав тебе? – Він глянув на журнали. – Що це?

Ісмаїл усміхнувся і дозволив словам йти вільно, сподіваючись, що пом'якшить серце аристократа розумними доказами та взаєморозумінням.

– Лорде, покоління мого народу служили Поритріну і захищали його. Мої побратими-раби і я брали участь у роботі над багатьма проектами саванта Голцмана, і це врятувало багатьох громадян Ліги від мислячих машин. Останній рік ми невтомно працювали на виробництві вашого переможного флоту.

Лорд скривився, ніби проковтнув гнилу цукерку. Потім він вишкірив зуби в жорстокій усмішці:

– Це впливає із визначення слова «раб».

Було чути, як усміхнувся керуючий.

Але Ісмаїл не знаходив у цьому нічого кумедного.

– Ми люди, лорде Бладде. – Він подумки заспокоював себе, не даючи своїй рішучості вислизнути. – Ми проливали піт та кров, щоб зберегти ваш спосіб життя. Ми бачили ваші свята. Завдяки нашим зусиллям Поритрін зберіг свою незалежність від мислячих машин.

– Завдяки вашим зусиллям? – Обличчя Бладда почервоніло від нечуваної зухвалості цього дзенсуніта. – Ви робили тільки те, що вам наказували ваші господарі, і нічого більше. Це ми бачили наближення небезпеки. Це ми розробили та створили засоби захисту. Це ми склали

плани, і це ми забезпечили ресурси для їхнього виконання. Ви лише збирали деталі так, як вам наказали це робити.

– Мій пане, ви недооцінюєте і применшуєте те, що ваші бранці зробили для...

– Чого ж хоче твій народ – моєї вічної вдячності? Дурниця! Ви рятували своє життя, а не лише наше. З вас досить цього. Чи ви хотіли б гнити зараз у в'язниці машин, розрізаючись на частини допитливими роботами? Вважайте своїм благословенням, що я не демон Еразмус.

Він підсмикнув рукави і відігнав від себе слуг.

– Тепер йди, рабе. Я не хочу більше про це чути, і ніколи не намагайся знову зі мною заговорити. Твій обман – достатня причина тебе стратити. Я – лорд Поритріна, голова сімейства, яке править цією планетою протягом багатьох поколінь, тоді як ти – нікчема, пересаджений на нашу землю боягуз, який отримує від моїх щедрот свій стіл і дах.

Ісмаїл був глибоко ображений, але такі образи йому вже доводилося чути. Він хотів сперечатися, висловити свою правду відвертіше, але мерехтіння похмурого гніву в очах лорда сказало йому, що ніякі його слова не вплинуть. Він зазнав невдачі. Ймовірно, Алїїд мав рацію, насміхаючись з його наївної віри.

Я недооцінив, наскільки інакшими, наскільки чужими можуть бути думки цієї людини. Я зовсім не розумію лорда Бладда. Чи він взагалі людина?

Нещодавно, коли вони ввечері сиділи навколо багаття розповідей у селищі рабів, Алїїд був особливо різкий і почав спонукати людей піти стопами Бела Моулая. Алїїд хотів влаштувати ще одну революцію, хоч би скільки крові довелося пролити. Щоразу, коли Ісмаїл намагався протиставити мстивим промовам Алїїда голос розуму, той завжди вмів його перекричати.

Після цієї розмови з лордом Ісмаїл уже не був упевнений, що зможе відтепер сперечатися з Алїїдом. Він зробив усе, що було в його силах, і що? Лорд Бладд навіть не слухав його. Ісмаїл вклонився і вийшов, задкуючи, з покоїв лорда. Драгуни грубо схопили його за руки і вивели назовні, лаючи крізь зуби. Ісмаїл не чинив опір і не відповідав на їхню грубість: зовсім трохи треба було, щоб вони розлютилися і забили його до смерті.

Але незважаючи на те, що його віра була похитана до самої основи, а його безневинні переконання не витримали випробування, він не шкодував про свою спробу. Поки що не шкодував.

За кілька днів прийшов новий наказ. Ісмаїл та багато інших отримали призначення на нові роботи. Він, Аліїд та сотня таких, як вони, були спрямовані в якесь місце, розташоване вгору за течією річки, для роботи в незалежній лабораторії Норми Ценви, жінки-генія, яка приїхала з Россака. Колись вона була помічницею саванта Голцмана.

Драгуни також оголосили, що раб Ісмаїл розлучається зі своєю родиною. Сержант грубим голосом прокричав:

– Твоя дружина та доньки залишаться тут чекати на нове призначення.
– Він усміхнувся з-під золотого шолома. – Напевно, всіх у різні місця.

У Ісмаїла підігнулися коліна, він не міг повірити своїм вухам.

– Ні, це неможливо! – Він прожив із Оззою п'ятнадцять років. – Я не зробив нічого...

Гвардійці схопили його за руки, але він вирвався і підбіг до враженої дружини, що стояла поряд із Хамаль та Фаліною.

Лорд Бладд явно висловив своє невдоволення, а солдати лише шукали нагоди, щоб покарати Ісмаїла. Взявши паралізуючі кийки, вони почали бити Ісмаїла по колінах, попереку, по плечах і по голові.

Ісмаїл, будучи людиною, яка не любить битися, звалився з плачем. Озза, вся в сльозах, лаяла драгунів останніми словами і рвалася до чоловіка, але її тримали міцно. Доньки спробували прослизнути повз солдатів у позолоченій броні, і Ісмаїл більше злякався за них, ніж за себе. Якщо вони повернуть до себе багато уваги, то їх можуть просто взяти для порочних розваг. Його красунь-доньок...

– Ні, стійте на місці! Я піду з ними. Колись ми знайдемо спосіб бути разом.

Озза притиснула доньок до себе, дивлячись на драгунів так, ніби готова була видряпати їм очі. Але вона знала свого чоловіка і не стала робити нічого, що могло б накликати на нього нове лихо.

– Ми обов'язково будемо разом, мій любий Ісмаїле.

Звідкись з'явився Аліїд і став поруч із Ісмаїлом, палаючи гнівними очима. Навіть драгунам сподобалася смілива зухвалість цієї людини. Ісмаїл стогнав, намагаючись стати на ноги всупереч нестерпному болю.

Поки наглядачі гнали нову партію рабів уздовж річки, Ісмаїл весь час оглядався, намагаючись побачити Оззу та дівчаток – побачити, можливо, востаннє. Алїїда теж розлучили з сім'єю, і з того часу він так і не бачив свою дружину та сина.

Тепер Алїїд шепотів Ісмаїлу на вухо, користуючись стародавньою мовою чакобса, яку ніхто тут не розумів, крім них:

– Я ж казав тобі, що ці люди чудовиська. А лорд Бладд – найгірше з них. Тепер ти бачиш, що твоєї примітивної віри мало?

Ісмаїл уперто похитав головою.

Незважаючи на все, він не був готовий відмовитися від дзенсунітського вчення, яке становило основу його життя. Побачивши його невдачу, чи не відмовляться інші, ті, хто так уважно слухав його притчі та сутри, слідувати за ним у його вірі? Це було болісне випробування – і він ще не знав, якою буде остаточна відповідь.

175 РІК ДО ГІЛЬДІЇ

27 рік Джихаду

Через рік після перемоги на Поритріні

«Війна – це фабрика, що виробляє спустошення, смерть і таємничість.»

Декларація противників Джихаду

Довгий і повільний переліт до Ікса не здався приміром Гарконнену спокійним. Простодушний ентузіазм новобранців на борту флагманської балісти поступово змінився страхом перед неминучим зіткненням із силами машин на сильно укріпленому Синхронізованому Світі. Солдати величезного експедиційного корпусу розуміли, які ставки і наскільки велика небезпека.

Завдання Ксав'єра було зрозумілим. Повстанці Ікса давно ведуть важку боротьбу з переважаючими силами кімеків і роботів-мисливців, і Гарконнен, додавши достатні сили, повинен повернути хід цієї боротьби. Люди не можуть дозволити собі розкіш поразки. Звільнивши ще одну планету від влади Омніуса, Гарконнен зможе спати спокійніше.

І звільняти планети одна за одною.

Окта ніколи не любила від'їздів Ксав'єра на битви Джихаду. А на Ксав'єра весь час сипалися небезпечні завдання одне за одним. Важко було дивитися, як він збирається і їде, але Окта розуміла значення цієї нескінченної війни. Вона на власні очі бачила, що зробили нещадні мислячі машини з її сестрою Сереною. Війна змінює людей. Хтось мав захищати невинних. Ксав'єр та Воріан були серед тих, хто заради цього ризикував життям, і Окта розуміла, що ця війна – покликання її чоловіка. Війна вимагає жертви від кожного.

І хоча Ксав'єр дуже сильно її любив і знав, що вона беззастережно вірить у нього, щоразу, відлітаючи з Салуси Секундус, він бачив у її очах страх – але з цим страхом Окта вміла справлятися. Вона робила все, що в її силах, щоб він відчував, що його люблять, щоб йому було добре з нею і щоб спогади про щастя зігрівали його душу в довгих небезпечних відлучках до повернення додому. Якимось він навіть пожартував, що Окта назначає найбільші урочистості на дні його від'їздів.

Ось і тепер, перед від'їздом чоловіка на важку та небезпечну війну за визволення Ікса, Окта влаштувала свято, запросивши на нього найближчих родичів та друзів. Як завжди, була запрошена і Серена, але Жриця Джихаду рідко відвідувала урочистості у вузькому колі, не роблячи винятку і для сімейних вечорів. Канцелярія Великого Патріарха від імені Серени відхилила запрошення, відповівши, що вона просто надто зайнята.

Тим, хто не знав Окту, вона здавалася сором'язливою тихою жінкою, яка постійно перебувала в тіні прославленого приміро. Але коли виникала потреба, Окта вміла мислити та діяти з рішучістю воєначальника. Вона ганяла слуг, прибиральників та кухарів, домагаючись, щоб усе було зроблено бездоганно.

Старий Маніон Батлер провів цілу годину у винному льоху, вибираючи три пляшки рідкісного вина. Ксав'єр знав, що відставний віце-король тримав у себе вина лише найвищої якості. Він попросив тестя обрати вина, знаючи, яке задоволення це приносить старому.

Ближче надвечір на прощальну вечерю приїхали з чоловіками дві дорослі доньки Ксав'єра – Роелла та Омілія. Роеллі виповнилося двадцять шість років, сестра була на два роки молодша. Для того, що порадувати батьків Омілія приїхала зі своєю маленькою донькою.

Окта любила дитину і з легким сумом дивилася, як дитина посміхається Ксав'єру. Він колись втратив сина, але зараз пишався своїми

доньками і радів щастю, яке супроводжувало їх у житті. Омелія та Роелла були дуже гарні, але тут Гарконнен не міг бути об'єктивним суддею.

– Іноді мені хочеться, щоб у нас була ще одна дитина, – промовила Окта, ласкаво лоскочучи немовля.

Для Ксав'єра, правда, найкрасивішою з усіх трьох залишалася його дружина, його вірна Окта, хоч зараз їй було вже сорок п'ять років. Він досі бачив у її очах негасимий вогонь юнацького запалу і вважав її привабливішою за будь-яку молоду жінку. Ксав'єр знизав плечима і сказав:

– Хто може сказати, що ти надто стара для цього?

– Мені здається, що це все ж таки малоімовірно, – піддразнила вона чоловіка, але він продовжував усміхатися.

– Це не причина перестати старатися.

Але Ксав'єр не зміг придушити почуття незручності та серцевого болю, коли зустрічав інших гостей. З його прийомним батьком Емілем Тантором приїхали вдова Вергіля Шила та троє їхніх дітей.

Ксав'єру не вірилося, що після тієї біди при IV Анбусі минуло вже цілих два роки. Він досі відчував біль і сором, згадуючи, що не зумів захистити Вергіля від кімеків. У момент смерті його брата було тридцять чотири роки – звичайно, це була вже не дитина, – але Ксав'єр завжди думав про цю усміхнену молоду людину як про свого молодшого братика, про хлопчика, з яким він колись грав... а потім не зміг врятувати. Вергіль і Шила мали прожити довге і щасливе спільне життя. У них була чудова сім'я, але її майбутнє було знищено... як і його власне, коли мислячі машини викрали Серену.

Будь проклятий цей Джихад!

Але навіть після втрати Серени Ксав'єр зумів влаштувати своє життя. Він не став би нічого в ньому змінювати, навіть якби це раптом стало можливим. Він не сумнівався, що й Шила зможе зробити те саме під керівництвом ослаблого старого Еміля Тантора.

Хоча Ксав'єр був дуже радий бачити свого батька та родину Вергіля, він почував себе незручно і не знав, що сказати цим дорогим йому людям. Шила явно засмутилася, дивлячись на дитину Омелії, та й батько трохи похмурився – мабуть, згадавши, що його дружина Люцилла загинула в катастрофі, так і не побачивши першу доньку Вергіля...

Коли слуги поставили на стіл першу страву, Окта почала читати молитву. Вона подякувала Богові за їжу і дароване їм життя, благала про збереження Ксав'єра на війні і про порятунок від Омніуса і всіх мислячих машин.

Ксав'єр розумів, що цей вечір, це сімейне свято – радісна подія: адже близькі та улюблені люди хочуть попрощатися з ним і побажати йому успіхів та удачі у військовій кампанії. Іксіанська місія була дуже небезпечною, і хоча він знав, що вбити його буде нелегко, але зараз за столами, у родинному колі так само прощалися з близькими й інші солдати Джихаду... і багатьом з них не судилося повернутися.

Окта, побачивши, що у Ксав'єра пропав настрій, не стала навіть чекати, коли внесуть основну страву, і звеліла покликати трьох юних зимійських музикантів, які розважали гостей грою на музичних інструментах і гарними голосами, поки ті розмовляли між собою напівголосно.

Слухаючи веселих менестрелів, Ксав'єр знову згадав померлого брата-близнюка Окти Фредо, який завжди хотів стати музикантом та художником. Поглянувши на дружину, він очікував побачити на її обличчі відбиток тієї ж думки, але вона тільки насолоджувалася музикою, і невдовзі інші гості теж пожвавилися – оцінили смачну їжу, заговорили голосніше і засміялися.

Окта саяла. Потім, у розпал битви, він буде згадувати саме цю мить.

Ксав'єр відлітав на Ікс воювати з безжальними машинами, але й Окта не менш хоробро вела свою битву за життєрадісність та оптимізм у своїх близьких, бо це була єдина зброя, якою вона володіла. Вона робила так щоразу, коли її чоловік виїжджав на війну, і це завжди діяло добре.

Але надто часто він їхав.

Через кілька років після того, як Армада Ліги спустошила Землю, Ксав'єр Гарконнен очолив перший «офіційний» наступ Джихаду Серени Батлер. Був навмання обраний один із Синхронізованих Світів – ним виявилася планета Бела Тегез – і почався наступ під фанфари. У тій битві відзначився Воріан Атрейдес, який отримав підвищення по службі та довів свою справжню відданість людству.

У битві на Бела Тегез було знищено багато роботів і зруйновано розгалужену інфраструктуру, створену на планеті мислячими машинами, але ворог завзято чинив опір. Результат зіткнення залишився

невизначеним, і люди відступили заліковувати рани. На рік пізніше Воріан Атрейдес, не чекаючи наказу, провів розвідувальну операцію в планетній системі Бела Тегез і доповів, повернувшись, що машини все відновили і продовжують пригнічувати вціліле населення, ніби й не було війни. Джихад не зміг досягти поставлених цілей, незважаючи на всі зусилля та людські втрати.

Проте після Землі та Бела Тегез комп'ютерний всесвітній розум усвідомив, що характер боротьби кардинально змінився. У відповідь на дії людей Омніус із Корріна послав важкоозброєний флот на Салусу Секундус, але новостворена армія Джихаду – під командуванням Ксав'єра Гарконнена відбила напад. Сам він вважав це розплатою за Зимію, де був тяжко поранений.

Тепер, на шляху до Ікса, воєначальник жадав наступного шансу. Багато було в нього битв за минулу чверть століття, безперервних зіткнень і воєн, і в кожній битві він мав такий шанс – завдати ще одного удару. Звільнити ще більше людей. Знищити більше мислячих машин.

Якби тільки вдалося підтримувати боєздатність армії... та її енергію.

На час довгого та стомлюючого перельоту Ксав'єр видав наказ про постійні навчання особового складу, щоб тримати людей у формі. Окрема бойова одиниця, віддана під його керівництво – гіназькі найманці, що зазвичай трималися окремо, – із задоволенням демонструвала тепер солдатам Гарконнена свої бойові прийоми.

Прімеро годинами міг спостерігати зверху за поєдинками, оцінюючи техніку бою та подумки відбираючи найкращих бійців серед новобранців. Ця нова група найманців його зацікавила: такого володіння технікою рукопашного бою він ніколи раніше не бачив.

Особливу повагу бійці виявляли кращому з них – Джулу Норету, таємничому і сильному молодому чоловікові в чорному спортивному костюмі. Цей юний найманець з бронзовою від засмаги шкірою, зеленими очима і волоссям, що вигоріло на сонці, щойно прибув з архіпелагу. Тонкий і швидкий, як батіг, Норет крутив мечами з такою швидкістю, що вони ставали смертельними жалами.

Загадковий одинак, Норет рідко розмовляв навіть зі своїми товаришами-найманцями. Проте він з ентузіазмом брався навіть за найпростіші справи, не надто переймаючись власним здоров'ям. Здавалося, що він був благословенний – чи проклятий – вірою у власну невразливість.

Ксав'єр, як командир, уважно за ним спостерігав. У вправах Норет викладався до кінця, але у вільний від них час не хотів ні з ким спілкуватися.

От і тепер у заповненому людьми відсіку, сидячи серед своїх товаришів, він ніби відключився від зовнішнього світу. На очах у всіх він склався майже навпіл і застиг у позі «окуму», втупившись заціпенілим поглядом у перегородку, повністю поринувши у світ споглядань.

Раптом, швидше, ніж може вловити око, він схопився на ноги і виконав серію перекидань і пірнань, завдаючи одночасно удари голими руками і ногами і більш традиційною зброєю – кийком і важкими паралізуючими кулями, які, як боласи, були прив'язані до його зап'ястків тонким ланцюгом. Здавалося, це був якийсь тест, бойова гра, але гіназькі найманці ставилися до неї з усією серйозністю. На Норета кинулися четверо, але він з дивовижною легкістю відбив їхній напад.

Наприкінці він підкинув зброю у повітря, відбив ударами бойового мистецтва напад ще двох, спіймав зброю і сховав її в потаємній кишені бойового костюма. Хоча його партнери отримували справжні удари, ніхто з них не був серйозно поранений. Вони, напевно, викличуть Норета на поєдинок ще раз... і напевно він знову переможе.

Через два дні Ксав'єр вирішив поговорити з Норетом, бажаючи більше про нього дізнатися. Навіть під час тривалих та стомлюючих перельотів з одного поля битви на інше приміро завжди відчував огиду до панібратства, якого не цурався Воріан Атрейдес. Його друг став би обідати в солдатській їдальні з усім особовим складом, розповідав би людям байки про свої пригоди, грав би з ними в «Королівські лілії», виграючи без самовдоволення і програючи без злості.

Ксав'єр на таке не був спроможний. Він був командиром – військовим вождем, але рідко другом. Замість дружніх усмішок і вигуків солдати, коли він проходив палубою, клацали підборами та віддавали честь. Таке безумовне чинопочитання було перепорою між ним та його людьми. За очі його називали «прискіпливим стариганом» та «формалістом».

І зараз із Норетом Ксав'єр теж не збирався заводити дружбу.

Молодий найманець знаходився в кубрику і упорядковував своє нижнє ліжко, акуратно розкладаючи по ящиках одяг та зброю. Виконуючи навіть такі звичайні дії, Джул рухався надзвичайно швидко і спритно.

У приміщенні не було нікого, окрім днювальних. Прімеро підійшов до Норета ззаду, не роблячи шуму, який можна було почути за гулом двигунів і розмовами в коридорах. Але на свій подив, Ксав'єр помітив, що молодий найманець напружився і підтягнувся, хоч і не бачив того, хто підходив. Норет ніби вухами за ним стежив.

Ксав'єр відійшов убік і, опинившись у полі зору Джула, став перед ним, схрестивши на грудях руки.

– Я спостерігав за вашими боями, Джуле Норете. Ваша техніка видалася мені цікавою.

– Я бачив, що ви спостерігаєте за мною, прімеро.

Ксав'єр уже знав, навіщо він вирішив зустрітись з Норетом. За тиждень вони прибудуть на Ікс і розпочнуть кампанію.

– Мені здається, у вас є вміння, які б ви могли передати моїм людям. Ця техніка збільшить їхні шанси вижити у боях із машинами.

Молодий найманець різко відвернувся, як ужалений:

– Я не викладач. Мені ще самому треба багато чого навчитися.

– Але люди поважають вас і хочуть навчатись у вас. Якщо ви навчите їх свого методу, то зможете врятувати багато життів.

На обличчі Норета відбилося страждання – він ніби стиснувся, пішов у себе.

– Я не через це погодився брати участь у Джихаді. Я хочу знищувати мислячих машин. І загинути смертю хоробрих.

Ксав'єр не розумів, що за демон мучить цю людину.

– Я хотів би, щоб ви хоробро билися і вціліли, щоб убити ще більше ворогів. А якщо ви навчите моїх солдатів воювати краще, це прискорить нашу перемогу.

Норет надовго замовк, і Ксав'єр уже думав, що він взагалі не відповість.

– Я не буду вчителем, – сказав Джул. – Це надто важкий тягар на додаток до тих, що я вже несу. Не на моїх руках буде їхня кров, якщо вони не зможуть діяти належним чином.

Він підняв очі на старіючого офіцера, і обличчя його було сумним.

– Але я не буду заперечувати... щоб вони спостерігали, якщо захочуть.

Ксав'єр, погоджуючись, кивнув, не бажаючи поки що тиснути далі і з'ясовувати, що так сильно гнітить Норета.

– Цього вистачить. Можливо, хлопці чогось навчаться, дивлячись на вас. Якщо так вийде, то я після повернення додому клопотатиму про збільшення вашої плати.

– Не треба мені цього, – відповів Норет з напруженим обличчям. – Ви лише дайте мені вбивати машин.

«Бережись друзів, які бажають добра. Вони бувають настільки ж небезпечні, як і вороги.»

Генерал Агамемнон. Мемуари

Коли Ксав'єр та його експедиційний корпус відбули на Ікс, Воріан продовжував напружено розглядати альтернативи. Груба сила – це тактика застаріла і старомодна, причому це не найефективніший спосіб розгромити мислячих машин. Очі його пустотливо поблискували, а розум народжував варіанти, будував плани, які могли виявитися набагато дієвішими, ніж усі кораблі Джихаду, разом узяті.

Це було більше, ніж дружнє суперництво з іншим приєрмом. Розумна хитрість може врятувати безліч життів. Людських життів.

Без фанфар і взагалі якомога непомітніше Воріан спорядив одномісний розвідувальний корабель. Як завжди, друзі-офіцери дуже стурбувалися. Вони нагадували про ризик і наполягали, щоб Атрейдеса супроводжував ескорт бойових кораблів. Але Воріан тільки посміювався і відмахувався. Вони досі не знали, що він зробив із полоненою сферою Омніуса, захованою в кокпіті. Ніхто з них не знав – поки що.

Вийшовши у відкритий космос, Воріан направив своє судно до планети, яку він не розраховував відвідати знову, і принаймні на свій вибір: до Землі. До колиски людства, що була перетворена на радіоактивну обвуглену кулю.

Воріан знав, що знайде там... але все ж таки полетів туди.

Хоча в нього не було причин висаджуватися на поверхню, він не пошкодував часу на політ над бурхливою атмосферою, на сканування неживих материків. На нічному боці вони були чорними, без будь-яких

ознак цивілізації, а на освітленому боці виднілися білі хмари, що клубилися, темні океани і коричневі материки майже без ознак зелені.

Він згадав, як багато разів підлітав до цієї планети на своєму «Дрім Вояджері». Перегорнувши книжку пам'яті, він подумки побачив себе і незалежного робота Севрата, побачив, як вони наближаються до колиски людства, до центральної планети Омніуса. Світло від міських вогнів, яскрава мережа вогнів заводів, цивілізація ніколи не залишала Воріана байдужим. Але зараз нічого там не блищало. Двадцять п'ять років минуло після термоядерної пожежі і планета досі виглядала мертвою. Можливо, колись Земля знову стане заселеною, але поки що це був лише шрам на місці рани, яку люди завдали мислячим машинам і самим собі.

Тут Воріан провів період свого становлення, тут він уважно читав мемуари свого батька, вбираючи неправдиву версію історії генерала-кімека. Потім Серена Батлер показала йому, що життя його наповнене спотвореннями та відвертою брехнею. Він утік, і ця втеча стала його другим народженням.

Почавши нове життя вільною людиною в Лізі Благородних, Воріан був зачарований людською історією. Він читав літописи стародавнього людства і запам'ятав справжнього Агамемнона, стародавнього полководця, який воював із троянцями, як було записано в «Іліаді» Гомера.

Вивчаючи джерела, Воріан намагався відокремити історію від міфу, точну інформацію від легенди. Але іноді навіть оповіді сумнівної точності могли породити цікаві ідеї. Вивчаючи дії першого Агамемнона, він був особливо заінтригований розповіддю про троянського коня...

Вчені Ліги не зрозуміли б його дії – або почали б проводити незліченні тести, але таку розкіш не можна дозволити собі у воєнний час.

Охоплений ностальгією та водночас рішучістю, Воріан залишив Землю позаду і попрямував до місця свого справжнього призначення. Наслідуючи траєкторію, колись пройдену ним разом із кораблями Армади Ліги на шляху до Землі, він вилетів на околицю Сонячної системи. Тоді він був ще лише нещодавнім перебіжчиком, якому не надто довіряли. Але він наважився порушити наказ і погнався за кораблем із копією Омніуса, який намагався вислизнути. Воріан наздогнав той корабель, дезактивував його капітана-робота і залишив судно дрейфувати в космосі... на двадцять п'ять років.

Тепер Воріан почав шукати сліди корабля, що давно втратив управління, скануючи райони, де далеко від сонячного світла, серед залишків комет і космічного пилу він продовжував свій безглуздий шлях.

– Не ховайся від мене, Старий Залізний Розумнику, – сказав він подумки. – Виходь, пограємося.

Зараз Воріан лаяв себе за виявлену тоді непередбачливість, що варто тоді було встановити тут маяк, адже тепер довелося серйозно зайнятися обчисленнями, визначаючи можливі орбіти корабля. Не шкодуючи часу, він прочісував розріджену пустелю простору. Нарешті, поблизу розрахованого ним місця, він помітив характерний силует корабля роботів.

– Ага, ось ти де.

Усміхаючись, Воріан підігнав своє судно до корабля роботів і вміло з'єднав обидва кораблі. У Зимії він багато місяців працював із полоненим Омніусом, додаючи хитрі цикли, помилки та розставляючи віртуальні міни. Вихідна срібляста гель-сфера була поруч із ним, вкрадена з кібернетичної лабораторії. Тепер за її допомогою вся запрограмована ним зараза буде випущена на Синхронізовані Світи.

Цю послугу мимоволі надасть йому його старий товариш Севрат.

Воріан надів дихальну маску і увійшов у крижану заморожену атмосферу паралізованого корабля з оновленнями. Робот, схожий на людину з мідною шкірою, виведений з ладу через те, що Воріан застосував до нього скремблер, повинен і зараз перебувати на борту.

У момент своєї зради Воріан відчував незручність. Севрат був йому вірним товаришем, дивним, але щирим другом у багатьох мандрівках. Але, хоча Воріан досі мав до цього робота слабкість, відданість справі Джихаду була сильнішою, підтримана цілеспрямованістю та усвідомленням правильності справи людства. Незважаючи на свої якості, Севрат був мислячою машиною, тобто заклятим ворогом роду людського... і Воріана Атрейдеса.

Опинившись на борту, Воріан відчув себе непроханим прибульцем. Здавалося, що йому чинить опір пронизане жорстоким холодом повітря, і Воріан рухався мовчки, боявшись зачепити хоч що-небудь. Він не мав права залишити жодної ознаки своєї присутності – жодного відбитка пальців, жодного сліду підшви. Вся внутрішня поверхня корабля покритася інієм, вся волога в нерухомому повітрі перетворилася на лід, але жоден крок Воріана не залишив сліду на рифленій металевій палубі.

У кокпіті він знайшов знайомий людиноподібний силует капітана, з яким Воріан так довго служив, пілот-робот, який перевіз між планетами безліч оновлень Омніуса. Севрат з того часу так і залишився нерухомим. У його мідному обличчі, як у дзеркалі, відбивався спотворений образ Воріана, який дивився крізь маску на незалежного робота.

– Отже, ти мене дочекався, – сказав Воріан, придушивши укол ностальгії, що промайнула на краю свідомості. – Боюся, що залишив тебе не надто гідно. Ти вже вибач, Старий Залізний Розумнику.

Він відкрив секретний відсік, з якого двадцять п'ять років тому викрав оновлення земного Омніуса. Витягнувши сріблясту гель-сферу з кишені, Воріан поклав її в гніздо, точно туди, звідки витяг її чверть століття тому. Хоча вчені Ліги досліджували цю копію протягом усіх двадцяти п'яти років, Воріан ретельно очистив пам'ять комп'ютера від усіляких спогадів про ці досліді. Навіть саме зіпсоване оновлення не знатиме, що з ним сталося.

Підступно посміхаючись, Воріан замкнув і запечатав відсік зберігання, ретельно перевіряючи, щоб не залишилось слідів. Інформація, що міститься в гель-сфері, буде виглядати повністю допустимою, хоча і внесені до неї модифікації такі, які жодна мисляча машина відразу не помітить.

Воріан трохи переживав за Севрата. Що з ним буде, коли Омніус виявить ті руйнування, які мимоволі завдав незалежний робот? Він сподівався, що його не демонтують одразу на місці зі злості. Напевно, просто зітруть повністю ядро пам'яті. Сумний кінець для такого гідного напарника... Натомість Севрат забуде ті до огиди погані анекдоти, які він весь час розповідав.

Можливо, Омніус знову поставить Севрата на ту саму роботу – якщо всесвітній розум переживе той хаос, що принесе Старий Залізний Розумник. Шкода, що Воріан цього не побачить...

Нарешті, Воріан з великим задоволенням реактивував системи робота, відновивши енергопостачання виведеного з ладу тіла Севрату. Воріану хотілося почекати, поговорити зі старим приятелем і навчити його грати в «Королівські лілії» або розповісти йому пару анекдотів про Омніуса, якими солдати армії Джихаду розважали один одного на дозвіллі в казармах. Але, звісно, це було неможливо. Через кілька днів робот прокинеться, вважаючи, що його гель-контурні системи поступово відновилися.

Але на той час Воріан уже буде далеко звідси.

Закінчивши справу, він повернувся на свій корабель. Це ще не скоро помітять, але Воріан Атрейдес був переконаний, що тільки-що завдав по Синхронізованим Світам нищівного удару.

Після стількох років кривавого Джихаду настав нарешті час дати Омніусу завдати поразки самому собі. Іронія ситуації відчувалася майже на смак...

«Є час атакувати, і є час вичікувати.»

З оновлення коррінського Омніуса

Після оформленої належним чином публічної появи на Поритріні Ібліса Гінджо попросили подумати про поїздку на Ікс, де велися найважчі бої. Лорд Бладд стверджував, що таке відвідування підніме моральний дух солдатів Джихаду, які жертвують життям заради перемоги.

Але Ібліс одразу відкинув цю думку, навіть не став обговорювати її з Йореком Турром. Для нього нестабільна обстановка на Іксі була надто небезпечною. Революція людей на цьому Синхронізованому Світі, спровокована його власними професійними агітаторами з джиполу, спалахнула ще задовго до того, як туди мав прибути флот вторгнення Джихаду. Навіть якщо сили людей переможуть, то на вулицях лежатимуть десятки тисяч мертвих тіл. А якщо приміро Гарконнен зазнає поразки, то вбитих буде ще більше.

Ні, Ібліс не хотів там опинитися. Це надто ризиковано, як з особистої, так і з політичної точки зору.

Тільки коли перемога на Іксі стане остаточною і незворотною і коли солдати Джихаду очистять планету від мислячих машин – ось тоді Ібліс Гінджо, Великий Патріарх, тріумфально прибуде на Ікс. Тоді він урочисто з'явиться на підкореній планеті, і більшість слави за перемогу дістанеться саме йому. А потім завжди можна буде використовувати Ікс як місце масових мітингів, що закликатимуть до нових, ще більших операцій, як це було з Поритріном.

Якщо похід приміро Гарконнена йде за планом, то його сили скоро будуть на Іксі, хоча вони через велику відстань не зможуть відразу

сповістити про своє прибуття за призначенням. Велика битва почнеться за кілька днів, але Великий Патріарх не відразу дізнається про її результат.

Ібліс пробув на Поритріні місяць, влаштувавши собі кілька приватних зустрічей з аристократами, серед яких були представники з Еказа та інших планет для участі у запізнілому святкуванні. Незважаючи на серйозність загрози з боку машин, патриції не були схильні до ділових розмов. Вони хотіли якийсь час просто насолоджуватися перемогою, хоча це й був крихітний крок у напрямку кінцевої мети. Поспілкувавшись з цими дурнями, сильно роздратований Ібліс оголосив, що відбуває займатися важливими справами Джихаду.

Лорд Бладд доброзичливо заперечував проти раннього від'їзду Великого Патріарха, але Ібліс розумів, що лорда не особливо хвилює, чи залишиться Ібліс, чи відбуде. Так що він залишив Поритрін у супроводі двох співробітників джиполу – похмурого непохитного Йорека Турра та молодої жінки-сержанта, нещодавно прийнятої в особисту гвардію Ібліса. Турр виконував функцію першого пілота, а сержант Флорисція Шіко була другим пілотом та ад'ютантом. Ібліс пішов у свою каюту, щоб відпочити та зайнятися подальшими планами під час довгої подорожі.

У своїх шикарних апартаментах він сів у глибоке крісло і включив рольову біолографічну гру, дія якої відбувалася на Стародавній Землі – під приводом дізнатися більше про засновника початкового ісламського вчення, віри, що виникла до другої та третьої хвилі Старої Імперії. Метою Ібліса було дізнатися історію першого Джихаду та зрозуміти його у всій повноті.

Занурившись у гру, Ібліс побачив себе в образі уявного супутника, що супроводжує велику людину, але не говорить з ним. Пророк у білому одязі стояв на гребені дюни, звертаючись до учнів, що стовпилися внизу.

Несподівано образи, що оточували Ібліса, стали коливатися, розпливлися, і знову стало видно реальні стіни розкішної каюти. Голоси давнини злилися зі справжніми голосами, що лунали лінією зв'язку космічного корабля. Залунав сигнал тривоги, який повернув Ібліса до дійсності.

Хтось трусив його за плече і голосно кричав йому щось на вухо. Він зосередився і побачив прямо перед собою обличчя та завите коротке волосся Флорисції Шіко.

– Патріархе, ви повинні негайно піднятися на верхню палубу!

Насилу приходячи до тями, він поспішив за жінкою. На передньому екрані він побачив величезний астероїд, що заповнив весь простір попереду. Обертаючись, астероїд невблаганно наближався.

– Це не природна орбіта, сер, – сказав Турр, не відриваючись від екрану консолі управління, на якій було видно траєкторію астероїда. – Астероїд коригує курс, коли я намагаюся виконати маневр ухилення. Прискорення має штучний характер.

Ібліс узяв себе в руки і розправив плечі. Він – командир, і таким мають бачити його підлеглі. Досвідчений Турр і молодша та менш досвідчена Флорисція явно починали нервувати.

– У нашого судна посилені двигуни, – сказав Ібліс. – Ми можемо відірватися від будь-якого астероїда.

– Теоретично – так, – відповів Турр, намагаючись вичавити з корабля все можливе, – але він продовжує набирати швидкість, сер, і йде прямо на нас.

– До зіткнення залишилося п'ятдесят секунд, – сказала зі свого місця другий пілот.

– Але це смішно. Якийсь астероїд...

В одному з кратерів астероїда засвітилося полум'я, і корабель смикнувся, наче спійманий величезною рибальською сіткою. Світло потьмяніло, палуба захиталася під ногами.

– Нас захопили притягуючим променем, – констатував Турр.

З консолі управління вирвався сніп іскор, схожий на поритрінський фєсєрверк. Ібліс почув вибух, що долинув з машинного відділення. Екрани консолі згасли.

Астероїд знаходився дедалі ближче, насуваючись із невблаганною силою. Шіко в розпачі згорбилась у кріслі. Турр злісно грюкнув по панелі управління долонею:

– Двигуни виведені з ладу! Корабель зламався посеред космосу.

У нього на лисині заблищали краплинки поту.

Астероїд підтягував корабель дедалі ближче, зтягуючи в кратер. Це космічне тіло було величезним космічним кораблем, замаскованим під астероїд. Але чий це був корабель? Ібліс, охоплений гнівом і страхом, обливав пересохлі губи.

Раптом на кораблі повністю вимкнулося живлення, навіть аварійне. Наче холодним вітром повіяло з темряви, яка поглинала корабель, коли гігантський астероїд втягнув його в себе.

«Біологічне життя – підступна, потужна сила. Навіть коли ти думаєш, що вона знищена з коренем, вона знаходить спосіб сховатися... і регенерувати. Коли з цим сильно вираженим інстинктом виживання поєднується людський розум, то перед нами страшний суперник.»

Омніус. Файли даних Джихаду

Далеко за межами Сонячної системи в космосі дрейфував маленький кур'єрський корабель з вимкненими двигунами, повільно наближаючись до краю дифузної кометної хмари. Севрат почав невиразно усвідомлювати те, що відбувається, рівень свідомості підвищувався, але робот, як і раніше, не розумів, де він знаходиться і скільки часу пройшло після відключення.

У замороженому кораблі поступово включалися системи, на перегородках танув іній, на знерухомленого капітана закапала тала вода. У глибині своєї механічної свідомості Севрат чув і відчував удари крапель, а також він відчував клуби пари, що конденсувалися. Хаотичне поки що мислення раптом змусило Севрата згадати про стародавні земні тортури, хоча поки що не всі контури його пам'яті були йому доступні.

Він не міг судити про те скільки часу пройшло і не знав, де знаходиться його судно. Він знав лише одне – у момент раптового відключення свідомості він перебував у кур'єрському кораблі і віз оновлення для Омніуса. Програма оцінки ймовірностей підказувала: Ось де я мушу зараз перебувати. Потім він пригадав своє завдання.

Знерухомлений, він поки що сприймав трохи інформації, що була йому доступна. Ще одна крапля-росинка впала на його металевий корпус.

Кабіна відтає. Отже, її було заморожено. Отже, мав пройти достатній час, щоб при відключених стандартних системах впала внутрішня температура корабля.

Так як внутрішні контури робота були поки що активовані лише частково, Севрат не знав, чи пошкоджений його гель-контурний розум. Скільки часу пройшло? Він спробував знайти відповідь, але не зміг. Однак,

розпочавши діагностику своїх ментальних шляхів, він виявив, що з кожною миттю доступ до них розширюється.

Я був деактивований.

Процес повернення до життя видався незалежному роботу надто довгим. Вже усвідомлено він увімкнув допоміжну програму виявлення та усунення пошкоджень. Пам'ять продовжувала поки що залишатися хаотичним нагромадженням фрагментів і була здебільшого недоступна, але робот міг сказати, що вона самостійно відновлюється – шматок за шматком.

Це мені сниться? Результат несправності у гелі-контурах? Але чи можуть машини бачити сни?

Програма обчислення ймовірностей включилася і відповіла голосом, що пролунав усередині Севрата: Це наяву.

Робот виразно чув потріскування і клацання, а також високий звук, що дзижчав. Потім ядро його програм відновилося повністю, швидко сортуючи та збираючи розрізнені фрагменти пам'яті. До неї відразу надійшло повідомлення про зміст останніх хвилин перед вимкненням. Севрат утік із Землі, підданої атомному бомбардуванню з кораблів Армади Ліги. Далі була гонитва... Воріан Атрейдес. Ця довірена людина пошкодила кур'єрський корабель, перейшла на його борт і примусово деактивувала робота-капітана.

Зовнішні сенсори робота поки що не працювали, і Севрат не міг впевнено сказати, чи є на борту розумні створіння – люди чи машини. У всякому разі, людина, яка напала на нього, зникла.

Робот зрозумів, що його тривала взаємодія з сином Агамемнона зробила його вразливим для плутанини та непередбачуваності людських вчинків. Згадуючи свого другого пілота, Севрат насилу думав про колишню довірену людину як про ворога, хоча саме Воріан знерухомив його – причому двічі!

Чому мій друг так вчинив зі мною?

Розуміння мотивацій людських вчинків було сильною стороною Севрата і навіть входило у його програму.

Капітан-робот виконував свої обов'язки за допомогою засобів, вкладених у нього Омніусом. Дуже важливо з'ясувати, чи є пошкодження незворотними. Чи зможе він відновити всі свої функції в колишньому обсязі.

Немов даючи роботу відповідь, системи продовжували одна за одною відновлюватися. Вже понад вісімдесят відсотків систем були активовані.

Севрат все ж таки вважав, що ліпше виконувати свої кур'єрські обов'язки разом з Атрейдесом, а не наодинці, хоча його й дратувала відсутність передбачуваності у людини. Він зовсім не схожий на тих неймовірно тупих людей, за якими іноді доводилося спостерігати.

Несподівано ожили всі програми і почали видавати Севрату повноцінну інформацію, повідомляючи робота про помилки, що поступово усувалися, і це відволікло його від таких неприємних роздумів. Засяяли оптоволокна, раптом наповнивши мозок робота каскадом детальних зображень холодної та мертвої кабіни кур'єрського корабля.

Функції розуму включилися на повну, зливаючись в злагоджений гул систем, що перевіряли і перепроверяли інформацію, перелопачуючи і відкидаючи біти помилкових даних. На стінах, на палубі і на панелі управління виднілися ледь помітні ознаки корозії, старіння та тривалої бездіяльності. Він знову спробував визначити скільки років минуло, і знову безуспішно.

Чи знаходиться Армада Ліги біля Землі, атакуючи тамтешнє втілення всесвітнього розуму? Чи може Омніус втекти? Севрату було наказано взяти із Землі останні оновлення земного Омніуса, і він виконав наказ, піднявшись із Землі в той момент, коли кораблі Джихаду розпочали атомне бомбардування.

Чи ціла сфера оновлень? Чи я не виконав найважливіше своє завдання?

Скануючи все в кабіні, Севрат дійшов до відсіку, де зберігалася копія Омніуса. Спритні руки робота відкрили відсік, і Севрат відразу побачив сріблясту гель-сферу, недоторкану і, мабуть, неушкоджену. По системах робота пройшла хвиля, що дуже нагадувала відчуття полегшення.

Він захистив оновлення комп'ютерного всесвітнього розуму, єдину копію останніх думок колись центрального Омніуса. Воріан Атрейдес не взяв її, хоча і мав таку нагоду. Хто може зрозуміти цих людей?

Але тепер це не має значення. Гель-сфера ціла і залишилася у Севрата. Завдання залишилося те саме: доставити копію.

За кілька хвилин, які здалися Севрату куди довшими, ніж зазвичай, системи робота закінчили процедури самоперевірки та відновлення. Робот перемкнув свою увагу на корабель і з полегшенням виявив, що двигуни теж увімкнулися в мережу, хоча їх підсистеми ще не прогрілися.

Воріан лише оглушив капітана-робота, очевидно, щоб перешкодити йому втекти. Але згодом витончені гель-контурні системи робота зуміли себе відновити.

Панель управління кораблем спалахнула різнобарвними індикаторами, загули, запищали звукові сигнали механізму, ніби в ньому прокинулися якісь крихітні істоти. Хронометр, що все ще функціонував, повідомив Севрату приголомшливу новину: з моменту його деактивації пройшло майже двадцять п'ять земних років. Двадцять п'ять!

Запустивши двигун на повну робочу потужність, Севрат акуратно направив корабель до планет Сонячної системи. Включивши при підході сенсори дальнього виявлення, він був готовий реагувати на будь-яку ознаку присутності Армади Ліги. Битва мала вже закінчитися: увага людей не могла бути так довго прикута до одного об'єкта. Зараз Омніус або розтрощив вторгнення людей, і тоді ця гель-сфера вже нікому не потрібна, або всесвітній розум був знищений, і тоді збережена Севратом копія важлива як ніколи.

Він направив корабель ближче до оточеної хмарами планети, щоб оглянути континенти та колись величні міста роботів, але побачив лише понівечені та оплавлені руїни. Радіаційний фон був підвищений, але не вдалося зловити жодного машинного сигналу. Севрат не побачив жодної силової станції і не отримав відповіді на запит, надісланий стандартними каналами зв'язку з Омніусом.

Землю було зруйновано. Мислячі машини були тут знищені, але заради цього люди завдали своїй давній батьківщині такої непоправної шкоди, що й самі не змогли на ній жити.

Але це не надто втішало Севрата.

Севрат кружляв над неживою і непотрібною планетою, і раптом його потрясла думка: Земля знищена, а це означало, що майже напевно в нього залишилася взагалі єдина резервна копія земного Омніуса.

Одна-єдина.

Севрат став оцінювати ситуацію, розставляючи пріоритети. Якщо це правда, що машини не пережили геноцид на Землі, то жоден з існуючих Омніусів не отримав найважливіших даних, що містяться в оновленнях, які віз Севрат. Таким чином, завдання Севрата перетворювалося на життєво важливу місію. І всі внутрішні програми говорили в унісон: Ти маєш виконати ще один обов'язок.

Доторкнувшись до сенсорних клавіш, Севрат взяв курс на найближчий Синхронізований Світ, щоб доставити туди гель-сферу з останніми думками земного Омніуса. Він піде далі маршрутом, заданим йому чверть століття тому. Скоро інформацію оновлення отримають усі втілення всесвітнього комп'ютерного розуму, і все буде так, ніби земний Омніус не був знищений. Недовговічною виявиться перемога людей, і Севрат зможе востаннє пожартувати над Воріаном Атрейдесом.

«Як цікаво було б мені завантажити у свою пам'ять інформацію з розумного біологічного об'єкта – подібно до того, як передаються дані між комп'ютерами. Скільки сил можна було б зберегти і скількох марних гіпотез уникнути, якби я міг повністю поринути у свідомість об'єктів мого дослідження. У певному сенсі ця мета завжди була головною у всіх моїх дослідках з людьми, і якоюсь мірою мені вдалося проникнути під їхній колективний покрив поведінки і почати мислити, як вони мислять. Але у людей є поверхневі та глибокі рівні мислення та поведінки, і мені здебільшого вдалося дослідити лише поверхневі рівні. За кожними замкненими психічними дверима, які я зрештою відмикаю, є інші замкнені двері, за ними наступні і так далі... і до кожної двері треба підбирати свій особливий ключ. Які складні та таємничі створіння ці люди. Який приголомшливий виклик, яке надзавдання – побудувати людину з нуля!»

Еразмус. «Роздуми про мислячі біологічні об'єкти»

Виховання дітей не повинно бути таким тяжким випробуванням, таким наповненим невдачами, відсутністю взаєморозуміння та дуже повільним процесом. Людські нащадки повинні прагнути до навчання, черпаючи знання у старших, які допомагають дітям розкрити їхній потенціал. Якби у всіх батьків під час виховання дітей виникали такі труднощі, з якими зіткнувся Еразмус в особі свого юного підопічного з бараків рабів, рід людський вимер би задовго до того, як цивілізація людей змогла б створити мислячих машин.

Але такі думки неминуче повертали Еразмуса до аналізу своїх дій. Може, він щось робить не так? Але такого неконструктивного мислення він не любив – треба просто більше навчатись.

І все-таки шкода, що Омніус не обрав якийсь інший об'єкт. З навчанням цього екземпляра у Еразмуса виникли великі труднощі.

Мислячі машини на противагу людям повністю функціонально придатні з моменту свого запуску. Роботи, будучи набагато кориснішими за людей, діють згідно з закладеними в них інструкціями. Вони підкоряються думці і виконують завдання ефективно, здійснюючи послідовність логічних процесів.

Це дике людське дитинча, незважаючи на всі менторські зусилля Еразмуса, залишалось... втіленням хаосу. І Еразмусу не було до кого звернутися за порадою. Вже не вперше він пошкодував, що поряд немає Серени Батлер.

Кожен робот був включений у мережу, керовану комп'ютерним всесвітнім розумом, в лабіринт узгоджено працюючих схем, що вели Синхронізовані Світи до стану всеосяжного порядку та прогресу.

Люди ж були віддані своїй хваленій «свободі волі», яка дозволяла їм робити жахливі, непоправні помилки, а потім бурмотіти безладні вибачення. Але ця свобода, однак, була запорукою творчої активності та уяви, які дозволяли людям створювати чудові шедеври, досягати грандіозних звершень, до яких машинний розум не зміг би додуматися. Це було перевагою.

Але ось ця... істота не була здатна ні на що подібне. Ця дитина навряд чи чимось відрізнялася від тварини. Здавалося, цей молодий суб'єкт міг самотужки збільшити ентропію всесвіту на порядок.

– Негайно припини, Гільбертусе Альбансе.

Цей наказ став уже звичною фразою Еразмуса, але хлопчик ніби не розумів навіть цієї найпростішої інструкції.

Еразмус сам вигадав ім'я для цієї дитини після довгого вивчення класичної історії, обираючи для імені такі звуки, які відрізнялися б респектабельною та величною тональністю. Але поки що це ім'я абсолютно не відображало поведінку дитини, як і її повну нездатність виконувати найпростіші інструкції.

Дикому дитинчаті раба можна було багато разів повторювати те саме, і він просто не робив того, що йому наказують. Часом Еразмус намагався зрозуміти, дурість це чи впертість.

Зараз Гільбертус розбив квітковий горщик, що належав роботу, розкидавши уламки теракоти і грудки землі по викладеній плитками підлозі і занапастивши квітку.

– Припини це робити, – повторив Еразмус, надавши цього разу велику суворість голосу. Суворість теж не подіяла. Але яка причина цього дитячого непослуху? Гільбертус не мав жодної вигоди з усіх цих руйнувань. Здавалося, він отримує насолоду від актів вандалізму просто тому, що Еразмус не дозволяв йому цього робити.

Гільбертус змахнув з підставки ще один горщик, потім вискочив з оранжереї і помчав до своєї кімнати. Засвистіла накидка Еразмуса, розвіваючись, – з такою швидкістю цей робот кинувся слідом за хлопчиком.

Омніус напевно насолоджувався цим видовищем, зверхньо спостерігаючи за ним через пильні очі своїх камер спостереження.

Коли Еразмус забіг у кімнату, Гільбертус уже встиг скинути з ліжка подушки та простирадла та розкидати їх по підлозі. Він зірвав зі стійок ліжка прозорі фіранки, а потім почав скидати із себе одяг.

– Припини це, Гільбертусе, – скомандував Еразмус, насупивши своє обличчя з текучого металу і надавши йому суворого батьківського виразу.

У відповідь маленький дикун накинув на дзеркально блискучу голову робота свої забруднені труси.

Це вже потребувало зміни тактики.

Хаос продовжувався, набираючи обертів, але група роботів, не звертаючи на нього жодної уваги, почала, увійшовши до кімнати, наводити в ній порядок. Роботи-прибиральники зібрали з підлоги розкидану постільну білизну та одяг; прибрали вони і в оранжереї, винісши розбиті горщики, позамітавши осколки теракоти і вичистивши підлогу. Але хлопчик намагався випереджати їх у своїй руйнації.

Гільбертус Альбанс стояв голяка посеред кімнати, роблячи грубі непристойні звуки, потім скочив на ліжко, тікаючи від роботів, які й не намагалися його зловити – принаймні поки що.

Дивлячись на це бешкетне створіння, Еразмус вирішував, що робити далі. Дитину одягали в розкішний одяг, але він не надавав цьому жодного значення. Робот невпинно і терпляче намагався вчити його манерам, соціальної відповідальності та інших аспектів прийнятної поведінки. Але

Гільбертус продовжував ламати цінні речі, влаштовував безлад у себе в кімнаті, рвав книги і відмовлявся вчитися.

Хоча дикун, мабуть, не слухав, робот промовив, не підвищуючи голосу:

– Безглуздо було б з мого боку продовжувати усувати пошкодження, які ти залишаєш за собою. Система доброзичливості та винагород не дає видимого ефекту.

Він зробив знак своїм роботам. Вони стрімко кинулися до Гільбертуса і міцно його схопили, утримуючи хлопця, незважаючи на його запеклий опір.

Еразмус знову заговорив:

– Тепер ми вдамося до системи суворого нагляду та покарань.

Він відступив убік, щоб роботи, що тримали хлопчика, могли пройти у двері.

– Відведіть його до моєї лабораторії. Подивимося, чи можна змусити його поводитися пристойно.

Протягом століть Еразмус зробив безліч розтинів і уважно вивчив будову безлічі людей і точно знав, як викликати біль, невдоволення та страх. Робот чудово вмів впливати на людину, не завдаючи при цьому незворотних каліцтв. По можливості він не хотів калічити чи вбивати цього дратівливого хлопчика. Звичайно, не зі співчуття – хлопчик був цікавим і важким завданням. Крім того, Еразмус не хотів визнати перед Омніусом свою невдачу.

Були такі варіанти, як наркотики та мозкова хірургія, але Еразмус вважав, що це може не відповідати умовам угоди зі всесвітнім розумом, який кинув йому цей виклик. Ці методи доведеться залишити про запас, на крайній випадок.

Хлопчик продовжував вириватися: він сердився, але не хотів визнавати свою поразку. Еразмус розумів, що в цій боротьбі нервів у його підопічного немає жодного шансу.

– Тільки я бачу на що ти здатний, Гільбертусе Альбансе, і я не маю наміру здаватися.

Вони пройшли коридорами у велику операційну та лабораторію.

– Це завдасть мені більше страждань, ніж тобі. Але завжди пам'ятай, що я роблю це заради твого ж добра.

Це твердження представлялося Еразмусу нелогічним, але він відпрацьовував нову методику – імітацію слів, із якими батьки часто звертаються до своїх дітей перед покаранням. Коли вони увійшли в лабораторію і хлопчик, що звивався в руках роботів, став проявляти непідробний страх, Еразмус вимовив рівним безпристрасним голосом:

– Відтепер ти більше уваги приділятимеш своїм урокам.

«Свідомість та органи почуттів дозволяють людині передбачати реальність, хай і частково. Мислячі машини, скільки б не вели розрахунків, ніколи навіть не наблизяться до такої здатності, навіть не зрозуміють, як це взагалі можливо.»

Титан Геката. Щоденник вигнанниці

Ібліс Гінджо потрапив у пастку, наче його проковтнув якийсь космічний гігантський кит. Усі системи корабля відключилися, погасли панелі управління, вимкнулося живлення. Зараз Ібліс та двоє його супутників опинилися у вугільній темноті таємничого штучного астероїда.

Ми приречені.

Офіцери джиполу присягалися захищати Великого Патріарха, але що вони могли зробити? Флорисція Шіко зблідла, її коротко острижене світле волосся злипло від поту. Вона дивилася на Великого Патріарха так, ніби він може викликати з неба блискавку і рознести цю дивну в'язницю. Навіть вірний Йорек Турр – людина, яка успішно виконала безліч небезпечних доручень свого вождя і майстерно викривала шпигунів всесвітнього розуму на всіх планетах Ліги, теж був охоплений страхом.

Ібліс же не мав права проявляти слабкість. Щоб відволіктися від своїх похмурих побоювань, він став дорікати своїм соратникам:

– Джипол стикався з багатьма небезпеками, але жодного разу не зникла його віра в мене і в справу великого Джихаду Серени Батлер. Що ж тепер цей таємничий астероїд перетворив вас на переляканих забобонних ідіотів?

У темряві та в тиші вони чекали на вирішення своєї долі. Та й що ще залишалося їм робити?

Раптом зовні блиснуло якесь химерне світло, ніби пропущене через огранований діамант. Грот освітився. Блискучі поліровані панелі стін заблищали блискітками, яскравими, як маленькі сонця.

Молода жінка-сержант прикрила очі рукою, Йорек дивився, навіть не намагаючись приховати цікавість. Ібліс, на зріст вище за всіх інших, стояв за їхніми спинами і уважно вдивлявся в простір грота. Клуби туману блукали у освітленому просторі, наче цей астероїд проковтнув і шматочок неба... Нарешті, вогні спалахнули навколо вхідного люка, і над головами в'язнів пролунав спокійний жіночий голос:

– Виходьте з корабля, Іблісе Гінджо. Я хочу особисто познайомитись із Великим Патріархом. Не соромтеся – мені довелося докласти чимало зусиль, щоб зробити цю маленьку вечірку.

Жінка-сержант подивилася на Ібліса круглими, як монети, очима, а Турр глянув на нього твердо, не мигаючи.

– Я супроводжуватиму вас, Великий Патріархе.

Намагаючись зберегти маску мужності та владну поставу, Ібліс прикрикнув на Шіко:

– Перестаньте демонструвати свій переляк, сержанте. Безперечно ця... ця істота не збирається нас знищувати. Принаймні зараз.

Хоча всі інші системи залишилися відключеними, люк відчинився, і в кораблі повіяло холодним вітром з легким запахом металу. Повітря всередині астероїда здавалося стерильним, консервованим, але було цілком придатним для дихання.

Хоча Ібліс і не був упевнений, що хтось із них вибереться звідси живим, тримався він хоробро. Якщо щось може їх урятувати, то тільки його вміння переконувати. Так наче очікувалася розмова з представником якоїсь важливої планети в Асамблеї Ліги, Ібліс пригладив волосся і вийшов у блискучу дзеркальну камеру. Турр, намагаючись не відставати, пішов за ним; і нервова Шіко поспішила слідом, готова, попри страх, проявити вірність вождеві, якому присягала.

Вийшовши із корабля, Ібліс поставив руки на стегна, кілька разів глибоко зітхнув і з цікавістю озирнувся навколо.

Потім, нікого не побачивши, він голосно закричав:

– Навіщо ви нас захопили?

Слова його відлунням відбилися від стін і затихли. Потім почулися скрегіт, дзижчання і металевий брязкіт. З затіненої ніші вперед виступив силует розміром з людину – начебто це була машина, але зовсім не така, яку бачив Ібліс, будучи довіреною людиною машин і наглядачем над рабами на Землі: прекрасне і водночас жахливе створіння на граціозних сегментованих кінцівках. Голова, усаджена оптичними зондами, лежала на гарно зігнутий ший, прикрашеній перламутровими лусочками, із боків з корпусу виступали дві пластини, схожі на призматичні крила метелика. Загострені передні кінцівки витончено згиналися, як лапки богомола. Машина нагадала Іблісу робота-дракона, лякаючого, але естетично досконалого.

Кімек.

Турр, що стояв поруч, ледь не задихнувся від подиву. Така реакція цієї зазвичай незворушної і холонокровоної людини була для Ібліса несподіваною.

Дракон уважно розглядав своїх бранців. Потім, брязкаючи металевими кінцівками, підійшов ближче. Машина ця була не такою страшною, як кімеки в бойових корпусах, бачені Іблісом на Землі.

Флорисція Шіко пронизливо верескнула і виставила вперед руку зі зброєю. Перш ніж вона встигла вистрілити, кімек-дракон підняв передню кінцівку з антенами та лінзами. Ледве видимий сплеск енергії викликав завихрення повітря, потужна хвиля вдарила сержанта, і Шіко миттєво перекинулася на поліровану металеву підлогу.

– Ви, хретгіри, зовсім не змінились, – промовив жіночий голос, що було чути з апарата. – Невже в такий спосіб ви хочете справити на мене приємне враження? Давайте почнемо нашу розмову не з насильства, добре?

Кімек швидкою ходою підійшов до місця, де нерухомо лежала Флорисція.

– Аякс завжди казав, що жінки схильні до надмірних реакцій. Щоправда, мені знадобилося кілька сотень років, щоб зрозуміти, який він ідіот.

Питання, що нагромадилися в голові Ібліса, наче прорвавши невидимий шлюз, ринули з вуст, як водоспад:

– Звідки вам відомо хто я? Хто ви? Навіщо ви взяли нас у полон? Чого ви хочете?

Зелені металеві очі кімека блиснули.

– Роки пішли у мене на збір інформації, і ваш Джихад – це найкраща пригода, з якою мені довелося зіткнутися за всі минулі роки. Це дуже гарне видовище, на кшталт гладіаторських боїв часів титанів. Хоча я рада, що цих титанів позбулася.

– Але хто ви? – запитав Ібліс, намагаючись надати своєму голосу всю можливу переконливість. – Назвіть себе.

Вібрація, що брижами пройшла по дзеркальних фасетках обличчя, відобразилась веселкою, як водяні бризки, що летять у сонячному світлі.

– Як це не сумно, але я анітрохи не здивована, що моє ім'я зовсім забули за тисячу років. Сумніваюся, що Агамемнон написав мою біографію, як він написав іншим титанам. А Аякс, мабуть, анітрохи не сумував за мною.

– Ви титан?

Дракон блиснув і засяяв. Він і так зробив безліч натяків, адже Ібліс провів усю першу половину свого життя під гнітом титанів. Цей кімек говорив так, ніби і він був на Землі поряд з Агамемноном та іншими. Але Ібліс знав лише живих титанів. Тож натякати далі просто не мало сенсу.

– Ви навіть не намагаєтесь вгадати? – майже ображено запитав кімек. – Добре. Я – Геката.

– Геката? – випалив Турр. – Це... це неможливо!

Ібліс був вражений не менше за свого вірного соратника:

– Одна з перших поневолювачок людства?

– О, аж ніяк не з перших. У людства завжди було достатньо поневолювачів.

Ібліс дуже добре знав історію перших кімеків, а буйний характер Аякса знав на власному гіркому досвіді. Він згадав, що тисячу років тому Геката була коханою Аякса, але відмовилася від свого становища титану і зникла у невідомих частинах космосу. З того часу її ніхто не бачив.

– Ви всерйоз вважаєте нас поневолювачами людства? Це звучить дуже зловісно, хоча це була не більше ніж юнацька необережність. Тоді і я була зухвалою та запальною. Але це лише показує, куди можна зайти у створенні нових парадигм гедонізму. – Геката задумливо хмикнула. – Але багато що змінилося з того часу, та й у мене було багато часу на роздуми.

Я, якщо можна так сказати, подорослішала. За тисячу років безперервних роздумів можна подорослішати.

Зображуючи впевненість, якої він зовсім не відчував, Ібліс сів поруч із кімеком, намагаючись, щоправда, не надто сильно наближатися до крилоподібних виростів корпусу. Геката сиділа трохи вище за нього. Гінджо здавалося, що його мозок ось-ось вибухне від тисячі можливостей, що грозивими хмарами нависли в його свідомості.

– Ви маєте рацію, Гекато. Можливо, нам із вами є про що поговорити.

Турр перестав звертати увагу на знерухомлену Шіко, ніби вона вже не мала для нього жодного значення. Тепер він дивився на Ібліса чорними помертвілими очима. Потім він повернувся до Гекати і сказав:

– Нам треба знати, де ви були весь цей час. Ви у союзі з титанами чи з Омніусом?

Жінка-кімек презирливо засміялася:

– Коли я залишила Стару Імперію, Омніуса ще не було у природі. А титани? Навіщо мені повертатися до цих телепнів? Я не маю бажання повторювати цю помилку.

– Проте мені здається, що ви пильно стежили за подіями, – тихо промовив Турр. – Ймовірно, ви багато знаєте про Синхронізовані Світи.

Ібліс спробував зрозуміти ситуацію.

– Я чув багато розповідей про вас, Гекато, але не знаю, наскільки вони правдиві. Чому ви залишили титанів? Чого ви хочете тепер?

Геката опустила нижче, ніби присівши навпочіпки, щоб почати розповідь. Страх Ібліса поступився місцем цікавості і захопленості.

– Спочатку я приєдналася до Тлалока та його бунтівників, оскільки мене вабила ідея влади та величі. Мені тоді було нудно, і на мене легко було справити враження. Коли вони прийняли до своїх лав Аякса, щоб посилити свою військову міць, він узяв мене з собою. Я була для нього не більше ніж іграшкою, але вміла приносити йому задоволення. Коли титани захопили Стару Імперію, мені страшенно сподобалися атрибути влади: великі мастки, послужливі лакеї, розкішний одяг та блискучі коштовності. Це було дуже приємно, але наскільки ж дріб'язково.

Ібліс щосили намагався зіставити всю цю інформацію зі сформованим у нього образом самотнього титану, який вирішив відсторонитися від завоювань.

– Я... знав Аякса. – Він підняв підборіддя, не знаючи, чи розумно занадто багато розповідати Гекаті. – Він був просто забіякою.

– О ні, куди більше, ніж просто забіякою. Він був кривавим м'ясником, маніакальним убивцею, закінченим мерзотником.

– Але ви любили його, – зауважив Ібліс. – А тепер ви хочете, щоб ми повірили вам і прийняли вашу дружбу?

Мертві очі Турра звузилися, наче він заздалегідь не вірив її відповіді.

– Що ж взагалі привабило вас у такій людині? До того як стати титаном, він був іншим?

– О ні, він завжди був схильний до насильства, але Аякс дарував мені дорогі подарунки та коштовності – все, що я хотіла. Він лестив моєму почуттю власної винятковості, хоча тоді я була просто дурна.

Пізніше, слухаючи величні промови Тлалока, я почала краще розуміти стан речей... але він мене мало цікавив. Ви повинні зрозуміти, що Тлалок був великим провидцем. Юнона, Агамемнон та Барбаросса були просто одержимі ідеєю завоювання влади. Я приєдналася до них. У мене не було особливого потягу до слави. Але я хотіла насолоджуватися розкішним життям імператриці – приблизно так, як зараз хоче цього ваша дружина, Іблісе Гінджо. – Він зіщулювся. Геката трохи помовчала, похитуючи мальовничою головою. – Але я вже не така, як була раніше. Зовсім не така.

Молода сержантка джиполу неспокійно зарухалась, але ні Ібліс, ні Турр не звернули на неї уваги.

– З часом я зрозуміла, що все, чого я так жадала, нічого не варте. Можливо, я пізно прозріла, але нарешті усвідомила свою помилку. – Тихий сміх пролунав майже переможно. – Якби я зрозуміла це раніше, то вся історія титанів могла б виглядати інакше. Перетворившись на кімека, я стала байдужою до блиску коштовностей – крізь оптичні світловоди та повноспектральні сенсори вони зовсім по-іншому виглядають. Я почала цінувати інші речі, тому що на роздуми у мене був такий термін, який навряд чи може уявити собі смертний.

– Прозрівший кімек, – промимрив Турр, вважаючи саме це словосполучення неможливим.

– Чи сильно я відрізняюся від когітора? Пам'ятаю свої відчуття, коли я прожила своє перше століття. Подумати тільки, цілих сто років! Мені це і тепер здається давниною, хоча тепер я прожила вдсятеро більше. Але, маючи тіло кімека, я, як і раніше, енергійна і бадьора, як у молодості. Я

вирішила вдосконалюватися – взялася за вивчення філософії та літератури, намагаючись дізнатися, яких благ могли б досягти люди. Зрозуміло, що Стара Імперія була ганебною плямою, яка затьмарювала потенційний розвиток людства. Нудною тратою часу, розкручуванням годинника історії назад. Стара Імперія майже загасила індивідуальний людський дух та творчі пориви.

Будучи кімеком, я почала замислюватися: чи є сенс у безсмерті заради самого безсмертя? Стає нестерпно нудно просто існувати протягом багатьох століть. Майбутнє здавалося мені тьманим і незрозумілим.

Вона повернула свою шарнірну шию, немов кокетливо розглядаючи своє відображення у дзеркальних стінах грота.

– Я віддалилася від Аякса. У наших механічних тілах ми більше не потребували тілесного спілкування. І він був – треба це визнати – останньою сволотою. Я була, мабуть, дурна чи сліпа, що не бачила цього раніше. Я змінилася і виросла духовно, а він так і залишився примітивним хуліганом, і я зрозуміла, що це назавжди. З силою кімека та відсутністю внутрішніх заборон його кровожерливість і потяг до насильства виросли так, що стали мені нестерпними. Та жахлива бійня на Валгісі під час першого повстання хретгірів була останньою краплею... і я залишила його. Я залишила їх усіх. Не потрібні вони мені. І я сказала всім титанам, що їм робити зі своїм пануванням.

Тим часом я побудувала собі корабель та додаткові механічні тіла, куди можна було переміщати ємність із моїм мозком. Я вирішила вирушити в дослідницький політ по всьому всесвіту. Стати галактичним туристом, який має в запасі стільки часу, скільки можна побажати. І я не можу сказати, що титани сильно засмутилися через моє рішення. – Геката помовчала, її блискучі металеві кінцівки ледь помітно здригалися. – А потім, не минуло й двох років, і їх підкорив Омніус.

У Турра явно пересохло у горлі.

– І вас тут не було тисячу років? – хрипко запитав він. – Саме тому про вас не знає нині жоден кімек?

– Я впевнена, що вони постаралися мене забути. Але п'ятдесят років тому я повернулася та почала збирати інформацію. Проводити розвідку, як ви могли б це назвати. Я бачила, що тут наробив Омніус. Це зовсім інша біда, ніж біда, заподіяна титанами.

– Залишилося дуже мало з перших двадцяти титанів, – обережно сказав Ібліс. – Ви знаєте, що навіть... навіть Аякс загинув?

– А, так, знаю, – недбало відповіла вона. – І я знаю, що ви його вбили.

Ібліс похолов. Він не міг відповісти, бо розумів, що будь-які вибачення прозвучать слабо, а брехати він не наважився. Вона засміялася дивним механічним сміхом.

– Не хвилюйтеся – мені варто було б подякувати вам за це. Можливо, колись це зроблять усі потенційні жертви Аякса. Чесно кажучи, я загалом здивована, що він так довго прожив. За всі роки правління титанів він так нічого і не навчився. Сором і ганьба, що всього-на-всього одна людина може втратити так багато можливостей. – Вона підняла вгору обидві свої механічні руки. – Питання ось у чому: чи не збираєтеся і ви даремно втратити свої можливості?

Ібліс проковтнув слину пересохлим ротом.

– Що ви хочете від мене, Гекато? Про які можливості ви кажете?

– Я все знаю про ваш Джихад, і я знаю, хто ви, Іблісе Гінджо. Чи мені слід називати вас офіційно – Великим Патріархом? Цікавий титул – ви самі його вигадали? Ось тому я вас і вистежила. Думаю, що разом ми багато чого зможемо досягти.

Серце Ібліса було готове розірватися від хвилювання, але його обличчя нічого не видавало.

– У вас є план чи якась довгострокова перспектива? Чи вам просто нудно і треба чимось зайнятися?

– Невже у мене не може бути своїх особистих мотивів? Можливо, я всі ці роки гнівалася на титанів, а тепер повернулася. Джихад – це мій шанс приєднатись до боротьби. – Вона провела металевою рукою по полірованій підлозі. – Яка вам різниця, якщо я готова допомогти вам здобути перемогу?

Ібліс подивився на Турра. Обидва нічого не могли протиставити такому розумному поясненню. Біля їхніх ніг повільно приходила до себе Шіко, яка почала моргати очима, розуміючи, де вона знаходиться і що з нею сталося.

– Подумайте про це. Поки мої бідні товариші-титани були змушені служити Омніусу, я залишилася вільною і зберегла свою незалежність. Коли Агамемнон дізнається, що я вирішила допомагати хретгірам, його

мозок звариться у власній електрорідині. Але справа в тому, що я трохи розкаялася. Тепер, коли люди вирішили нарешті щосили відбиватися, я теж хочу взяти участь у цьому святі.

Ібліс затамував подих – він усвідомив нечувані можливості. Яким чудовим союзником може стати цей дракон!

– Для нас буде неймовірною перевагою мати на своєму боці одного з перших титанів, Гекато. Я б не відмовився від вашої допомоги. Ви... могли б стати секретною зброєю.

– Секретною зброєю! – Гекато засміялася. – Мені подобається ця думка.

Але як політик Ібліс розумів, що такий сенсаційний товариш по зброї може викликати неймовірне обурення серед найбільш забобонної частини населення – враховуючи запал солдатів Джихаду та їхню ненависть до мислячих машин у всіх їхніх формах. Парламент Ліги та Рада Джихаду будуть зятято заперечувати проти такої допомоги, даремно втрачаючи таку нечувану можливість.

З кожним днем набирав силу незрозумілий рух противників Джихаду; люди втомилися від війни і хотіли якимось магічним чином досягти миру. Що зроблять вони, якщо дізнаються про Гекату?

Проте титан-відступниця справляла враження дещо легковажної та поверхневої. Їй може набриднути неорганізованість людей і вона перестане їм допомагати.

– Краще поки що зберегти наші розмови в таємниці, – сказав Турр, ніби читаючи думки Великого Патріарха. – Це дозволить нам уникнути парламентської суперечки та політичної метушні.

– Ви практичні люди. Чи маєте ви для мене якесь конкретне завдання? Мені вже не терпиться розпочати.

– Так! – Очі Ібліса блиснули. – Ви можете допомогти нам перетворити поразку на перемогу.

І він пояснив Гекаті, що він має на увазі.

«Війна пробуджує у людині найгірше – і найкраще теж.»

Майстер меча Джав Баррі

Поки флот приміро Гарконнена готувався до бою з кораблями противника на орбіті Ікса, Джул Норет і маленька група бійців розпочали таємну війну в печерах, що прорізали всю кору планети.

Перед висадкою на поверхню Ікса приміро Ксав'єр Гарконнен віддав їм бойовий наказ:

– П'ять окремих бойових груп мають з боєм проходити тунелями під головний комп'ютерний вузол іксіанського Омніуса. Кожна група понесе із собою компактну боеголовку, здатну зруйнувати місто. Ваше завдання – доставити їх у цитадель Омніуса. Якщо нам пощастить, то хоча б одна з груп зможе пробитися до місця призначення.

– Чи не буде надто великих втрат від застосування атомних зарядів? – запитав Джул Норет.

– Буде, – визнав приміро. – Але Омніус намагається знищити людей у катакомбах Ікса. Бомба, яку ви понесете, розрахована на породження інтенсивного локалізованого імпульсу випаровування, що стирає гелеконтурні мізки. Це тактична зброя, тому кількість поранених буде незначною, а руйнація промислової інфраструктури – обмеженою.

На обличчі командувача не було оптимізму, але він намагався приховати свій пригнічений настрій.

– Це найкраще, що ми можемо зробити. Але оскільки удар повинен бути завданий точно, ми змушені надіслати кілька груп для гарантії, що боеголовка буде доставлена до мети. Завдання буде нелегким.

Завдання здавалося самогубним, шанси на успіх примарними. Джул Норет зголосився першим...

Кинувшись у бій слідом за солдатами в мундирах Джихаду, Джул Норет метнув останню скремблер-імпульсну гранату. Вона застукала по похилому тунелю назустріч групі бойових роботів, які з гуркотом бігли до бійців. Граната вибухнула, випустивши імпульс Голцмана, і бойові роботи завмерли нерухожими корпусами, як статуї з металобрухту.

Проте звивисті коридори тунелів і товсті кам'яні стіни швидко гасили імпульси гранат, і на зміну знерухомленим роботам-вбивцям йшли і йшли нові.

Не зупиняючись і не вагаючись, Норет пробивався вперед, несучи з собою стандартне озброєння та батьківський імпульсний меч. Гранати

здавались йому зброєю боягуза, і він вважав, що краще перемагати ворогів по одному в рукопашних сутичках.

Якби їх не було так багато.

Хоча він був лише молодим найманцем і офіційно ніким не командував, все ж таки саме він очолив наступ, обминаючи завали знерухомлених роботів. Стіни печери ще гули відлунням останнього скремблер-імпульсу. Солдати Джихаду, що йшли позаду, затримувалися, щоб ударити або штовхнути виведених з ладу металевих ворогів, але нетерплячий Норет їх підганяв:

– Енергію треба витратити на реальних супротивників, яких потрібно вбити, а не на вже переможених.

Згідно з планами, складеними повстанцями, ці катакомби розташовувалися під основними промисловими і комп'ютерними центрами. Похмурий і виснажений провідник групи, іксіанець на ім'я Хендон, втратив друзів, дружину та дітей у нещодавній бійні, очоленій титаном Ксерксом.

Цей нещасний розповів солдатам страшні подробиці масового вбивства, потім повів їх вузькими тунелями. Якщо цілеспрямованим найманцям вдасться встановити свої портативні атомні заряди в центральному укріпленому комплексі, де була головна гель-сфера місцевого Омніуса, то Ікс буде звільнений від машин одним вибухом раз і назавжди.

Одяг у Хендона порвався, руки і груди були худі, як у скелета, відросле волосся було сплутане. Однак обличчя повстанця, що врятувався, виражало лише рішучість.

– Сюди. Ми вже майже біля цілі.

Він прожив під землею півроку, постійно вислизаючи від мислячих машин і знищивши власноруч тридцять одного робота.

– Зайве говорити, – сказав він із похмурою усмішкою, – що мене розшукують.

Нижче під тунелем роботи-вбивці тримали захоплених заручників: бойова група чула їхні крики. Але машини не стали використовувати заручників як розмінну монету для угоди, а просто рвали людей на частини, ніби сподіваючись налякати найманців. Хендон застогнав, почувши звуки цієї бійні.

Коли люди кинулися на роботів, ті підняли стовбури своїх кінцівок, що палахкотіли язиками полум'я, готові відкрити вогонь гранатами, що були начинені вибухівкою.

– Приготуватися атакувати врозсипну, – скомандував армійський офіцер. – Увімкнути захисні поля!

Хендон сховався за п'ятьма гіназькими найманцями, які тимчасово включили захисні поля, створивши непроникний бар'єр уперек тунелю. Так як поля ставали ненадійними при тривалому включенні, найманці вимикали їх щоразу, коли могли не боятися прямого вогню противника.

Роботи-вбивці раз за разом розряджали зброю, випускаючи заряди. Від сильної детонації руйнувалися стіни, здригалася стеля. Вниз падали уламки каменю, але індивідуальні поля поки що захищали.

– Перша шеренга – лягай!

Коли роботи розрядили зброю, захищені полями солдати розступилися. Видавши бойовий клич, Норет пронісся повз них. Піднявши важкий вогнемет, він почав стріляти по рядах механічних солдатів. Стеля тунелю тріснула, зверху посипалися величезні уламки. Норет не ухилявся, не закрився полем – просто продовжував стріляти, доки не знищив усіх бойових роботів у тунелі. Не зупиняючись, він поглядом пошукав уцілілих супротивників і, нікого не знайшовши, зробив знак Хендону:

– Вперед, швидко! Веди нас до цілі.

Передовий загін найманців біг за Норетом та провідником. Всім диверсантам довелося включити поля, закриваючись від каміння, що падало. Як тільки вони вибігли з тунелю, стеля остаточно впала, заваливши прохід. Стіни склалися, піднявши хмару червоного пилу, схожого на згорнуту кров.

Дехто в страху озирнувся на завалений вихід, але Норет крикнув:

– Ми все одно не повернемося цим шляхом, проте тепер по ньому нас не наздожене жоден робот.

– Ходімо! Нам треба нагору! – Хендон був охоплений збудженням, змішаним з жахом. – Цитадель Омніуса – у нас над головами.

Позаду інженери-ядерники тягли циліндр, що містив атомний заряд – малий за планетарними масштабами, але досить потужний, щоб спопелити більшу частину міста, що було побудовано Омніусом.

Саме зараз приміро Гарконнен командував боєм на орбіті, але не менш важливу перемогу треба було здобути тут, унизу. Якщо все складеться вдало, то Норет знищить Омніуса.

Хендон жестом вказав на склоподібну оплавлену породу, крізь яку вгору по стрімкій шахті йшли металеві сходишки.

– Швидше, поки ми не втратили шанс! – Він, випередивши решту, поліз нагору. – Нехай здійсняться плани моєї помсти за цю бійню!

Періодично втікач озирався, і очі його сяяли в темряві. Норет ліз за ним. Його раптово охопила підозра, але молодий найманець взагалі завжди залишався насторожі. Механічний сенсей Хірокс навчав його ніколи не відчувати себе у повній безпеці.

Вони дісталися броньованого купола комп'ютерного вузла, найбільш секретного павільйону резиденції всесвітнього розуму. Механізми, труби, канали, циліндри, що охолоджували, перетворили стелю і стіни в якийсь індустріальний жах. Нижче вцілілі соратники Норета, ледве переводячи подих, уперто тягли важку боєголовку. Нарешті циліндр із зарядом поклали на пластинчасту металеву підлогу біля купола вузла. У повній знеможі найманці відключили перегріті поля Голцмана, щоб розпочати роботу.

Норет озирнувся, очікуючи побачити роботів, які захищали Омніуса в його резиденції. Він був готовий їх вбивати – не дарма ж він навчався цьому в тисячах сутичках з Хіроксом. Гучно звучали механізми, що підкорялися електричним імпульсам. У центрі зали знаходився п'єдестал, що світився, на якому лежала гель-сфера комп'ютерного розуму.

Але не було ні броньованих охоронців, ні роботів-вбивць. Щось тут було не так.

Норет обережно сів, залишивши увімкненим своє захисне поле, хоча воно вже неприпустимо блимало.

Військові інженери розкрили контейнер боєголовки. Один із офіцерів увімкнув передавач і зв'язався з флагманом на орбіті.

– Приміро Гарконнене, група три на місці. Негайно надсилайте транспорт. У нас лише кілька хвилин.

З флагмана відразу прозвучала відповідь:

– Корабель вже в дорозі. Ви впоралися раніше, ніж ми очікували.

– У нас був чудовий провідник – Хендон, – сказав Норет.

– Що передають інші групи? – запитав один з військових інженерів, налаштовуючи ядерний підричник.

– З ними немає контакту, – відповіли з корабля. – Ви єдині, хто вийшов на зв'язок. Ми взагалі не були впевнені, що хтось дійде до мети.

– Ми це зробимо, – тихо, але переконливо промовив Норет, ледь помітно здригнувшись від звістки про загибель інших найманців. Але тільки гіназці могли впоратися із подібним завданням. – Тепер ми відправимо цих роботів у п'ять відсіків їхнього машинного пекла.

Раптом, наче всесвітній розум підслухав ці слова, переплетені трубки і миготливі панелі зрушили вбік і висунулися вперед, видаючи гучні клацання. У стінах виявилися вмонтованими стволи численних знарядь: рушниць, гранатометів, якоїсь іншої зброї зловісного вигляду.

– Бережись! – Норет схопив Хендона і сховав його під захист свого поля.

Але інші не встигли зреагувати так само швидко. Завила смертоносна злива осколків і розпечених куль, що розривали на частини живу плоть на очах Норета.

– Відпусти мене! – звиваючись, кричав Хендон.

– Відпустити? Я ж рятую тебе. Навіщо ти...

Хендон відчайдушно вдарив Норета, намагаючись звільнитися. Норет вилаявся, і в цей момент іксіанець зумів вирватися з його рук.

– Врятуй мене, Омніусе!

Охоплений люттю Норет ударив прикладом своєї рушниці Хендона по ногах. Пролунав хрускіт кісток, крик болю, і Норет втягнув Хендона під своє поле. Машини продовжували стріляти по вбитих диверсантах.

– Ти зламав мені ноги!

– Я міг би убити тебе на місці, тож вважай, що тобі пощастило.

Під градом снарядів смикались тіла вбитих.

– Поки що пощастило, – додав Норет.

Снаряди з неймовірним гуркотом відскакували від захисного поля. Бар'єр Голцмана легко відбивав їх, хоча вся система була вже небезпечно розігріта. Виття снарядів не вщухало, і Норет дуже хотів відповісти вогнем, але не міг стріляти крізь захисне поле. Крім того, він не хотів

упустити зрадника Хендона. Бар'єр продовжував трястися від ударів, і Норет відчував себе зовсім відкритим.

Він стояв посередині камери і в безсилій люті вигукував прокляття Омніусу. З гіркотою дивився він на мляві понівечені тіла своїх товаришів, убитих протягом кількох миттєвостей. Поруч із пошматованими тілами двох інженерів лежала відкрита боеголовка. На неї і впав зараз погляд Норета. Зрадник продовжував звиватися в залізних руках Джула. Зараз через щільні верстви атмосфери спускається корабель, ухиляючись від битви, яку веде на орбіті приміро Гарконнен. Треба сказати їм, щоб не турбувалися.

Хендон завів доблесних бійців у пастку.

Перебуваючи під захистом поля, Норет зімкнув пальці на худій шиї негідника.

– Ми боремося за свободу людства. Чому ти зрадив нас всіх?

Худорлява людина все ще намагалася вирватися, але переломи виснажили її сили.

– Я знаю три способи порвати тобі горло нігтями, – промовив Норет йому у вухо. – Є ще два способи зробити це зубами. Вбити тебе зараз чи ти розкажеш, якою нагородою зміг привабити тебе Омніус, що ти забув убитих товаришів, загиблу дружину та всіх, кого ти любив?

Хендон вишкірив зуби в зневажливій усмішці.

– Любов – це емоція нікчемних хретгів. Коли я допоможу Омніусу придушити повстання, то він зробить мене неокімеком. Я буду жити багато століть.

– Тепер тобі лишилося жити лише кілька хвилин. – Норет глянув на хронометр, знаючи, що повинен ретельно розрахувати свої дії. Незабаром прибуде рятувальний корабель. І невідомо було, скільки часу протримається захисне поле, поки остаточно не перегріється. Діяти треба швидко і без зволікання.

Під склепінням залу загримів голос Омніуса:

– Ти зазнаєш невдачі. Немає жодних шансів на успіх.

– Перерахуй ймовірність. – Норет підтягнув зрадника до боеголовки. Відправляючи групу на завдання, інженери проінструктували диверсантів, як підготувати до вибуху старий атомний заряд, взятий зі складів Занбара. Це був порівняно простий пристрій із радіусом дії в один кілометр.

Цілком достатній радіус.

Омніус продовжував вести вогонь по одній-єдиній меті, що залишилася. Норет відчував, що перевантажене поле нагрівається дедалі більше. Це починало серйозно його турбувати. Доводилося тримати Хендона, а це зв'язувало йому руки і змушувало марнувати час.

Норет нахилився і взяв із сумки одного зі своїх полеглих товаришів міцний гнучкий кабель. Він завів Хендону руки за спину, стягнув кабелем лікті зрадника, а потім замотав його руки до зап'ясток. Потім узяв у вбитого товариша генератор захисного поля та підключив його до свого бар'єру. Перейшовши на новий щит, він перевірів, що той зможе витримати.

– Тепер я маю час, який мені потрібний, – і набагато більше, ніж його залишилося в тебе. – Він відштовхнув від себе Хендона, що виривався. – Ось так, і якщо ти такий вірний пес, то, можливо, Омніус не розріже тебе навпіл. Хоча я маю сумнів, що навіть комп'ютерний всесвітній розум може розраховувати траєкторію кожного з цих снарядів та їхні рикошети від нерівних стін.

Зв'язаний Хендон звалився на підлогу, не встоявши на зламаних ногах, і поповз у середину зали.

– Не стріляй, Омніусе! Обережніше, бо потрапиш у мене! – Чекаючи на відповідь, він скиглив від болю.

Вогонь справді трохи стих, але одна із куль вдарила Хендона в ліве плече, видавши при цьому чавкаючий звук каменю, що впав у грязюку. Поранений кричав і звивався, але не міг зв'язаними руками дотягнутися до рани, що кровоточила.

Норет схилювся над боєголовкою та виконав процедуру ініціювання, потім поставив годинниковий механізм на вісім хвилин та заблокував управління. Тепер немає шляху назад.

Він сподівався, що рятувальний корабель прибуде вчасно, але важливо було не це. Завдання виконане, а він сам... Ну, що ж, незамінних немає.

Підкоряючись мстивому пориву, він дістав ще один кабель і прив'язав Хендона до важкої боєголовки. Притиснувши охопленого жахом чоловіка обличчям до таймера, щоб той бачив, скільки секунд йому залишилося жити, Норет сказав:

– Постежиш за часом замість мене, добре?

Жбурнувши гранату у напрямку одного з маленьких люків, що вели до зали Омніуса, Норет відчинив двері і стрімко кинувся в коридор, сподіваючись, що план лабіринту виявиться вірним. Індивідуальне захисне поле мигнуло і відключилося – перегріте і вже непотрібне.

Омніус зараз викликає на допомогу роботів, але Норет не мав часу боротися з ними. Таймер уже відраховував секунду за секундою. Гіназець міг би відіслати назад рятувальний корабель і залишитися тут до останнього подиху, знищуючи мінйонів всесвітнього розуму. Своїми діями він сам знищить іксіанську інкарнацію Омніуса – хіба одного цього не достатньо, щоб вважати його клятву виконаною?

Але тепер пізно про це думати. Рятувальний корабель вже в дорозі. Одна тільки думка про тих мужніх солдатів Джихаду, які тепер поспішали до нього на допомогу, замість того, щоб продовжувати битися з Омніусом, надала йому сил. Пригнувши голову, Норет кинувся вперед, розштовхуючи та розкидаючи бойових роботів, які намагалися блокувати його шлях до відступу.

Набравши швидкість, він видав бойовий клич і одним ударом ноги відірвав голову одному з роботів. Він пам'ятав кожную мить своїх тренувальних боїв з механічним сенсеєм Хіроксом і тепер користувався всім, чого навчив його вчитель. Душа загиблого найманця Джава Баррі вселилася в Джула Норета, перетворивши його кров на чистий адреналін.

Він міг би знищити ще десятки роботів за час, що залишився, але вирішив бігти, ухиляючись від сутички, просуваючись до виходу в кінці тунелю. Він вирвався на волю, поринувши в прохолодну атмосферу Ікса, засліплений тьм'яним світлом, наповненим димом. Норет не став дивитися на хронометр, щоб дізнатися скільки секунд залишилося до вибуху. Над його головою в небі виблискували різнобарвні блискавки, що спліталися в моторошній електричній бурі, але ніде не було видно грозових хмар – це жахлива космічна битва кипіла в небі.

Маяк Норета беззвучно випромінював сигнали, проходячи своєю смугою частот. Норет цього сигналу не чув, але для машин він звучав набатом. Як і для рятувального шатлу.

Раптом у небі виник сріблястий корпус корабля, що пікірував подібно до хижого птаха. Норет вибіг на відкритий простір між складами і фабриками, що диміли. Хоча його було і так чітко видно, він почав розмахувати руками, намагаючись привернути увагу пілотів. З навколишніх будівель почали швидко з'являтися бойові роботи,

підкріплення, що витікало потоком з дверей, що відчинилися. Вони могли відкрити вогонь або оточити його і перемогти своєю нелюдською машинною силою, просто розірвавши його на частини.

Самотнє рятувальне судно, ревучи двигунами, спускалося до землі. Люк був уже відкритий, коли Норет стрімко помчав до корабля. Двоє солдатів біля люка махали йому руками, підганяючи. Норет пірнув усередину раніше, ніж корабель торкнувся землі, і крикнув:

– Летимо! Часу немає!

– Лише ти один? – запитав один із тих, що стояли біля люка. – Де решта групи?

Пілот досі не хотів злітати.

– Нікого не залишилося. – Він простягнув руки, щоб його витягли на палубу. – Боеголовку встановлено та запущено. Омніус міг наказати роботам її розрядити, але в них не вийде. Вони не встигнуть.

Нарешті він глянув на хронометр.

– До вибуху дві хвилини. А тепер злітаємо!

Стривожені солдати втягли Норета в кабінку і задріли люк, і стали кричати першому пілоту, що треба негайно злітати. Прискорення вдавило людей у палубу, коли корабель із ревом злетів у іксіанське небо.

Норет полегшено зітхнув і обперся спиною об перегородку. Він прикрив долонею очі і відвернувся від ілюмінаторів, коли в кулястому спалаху, яскравому, як наднова зірка, заklubилася небачена руйнація, коли страшна сила винесла на поверхню планети величезний шматок її надр разом із районом міста. Від міста залишився лише оплавлений кратер та знищений Омніус.

Хоча попереду в народі Ікса були важкі часи та важкий період відновлення, він тепер був вільний від комп'ютерного всесвітнього розуму.

Армії Джихаду доведеться поки що залишитися тут, щоб захистити знову відвойований світ. А сам Норет, будучи спустошеним, вирішив, похмуро посміхнувшись, що має тепер повне право відпочити. Він свою справу зробив. Тепер бойові кораблі Джихаду мають розтрити флот машин на орбіті.

Він завдав машинам значних втрат, але цього мало, щоб виконати дану їм клятву воювати за себе і за свого батька, щоб заповнити глибоку порожнечу в душі.

Джул Норет уцілів, але для того, щоб мститися далі.

Дух загиблого воїна Джава Баррі вселився в нього, і Норет довів, що гідний носити звання гіназького найманця. Його батько і сенсей Хірокс можуть пишатися ним.

І це був лише початок.

«Покидьки породжують покидьків.»

Омніус. Файли даних Джихаду

Коли Ікс здригнувся від ядерного вибуху, що знищив Омніуса, приміро Гарконнен побачив можливість безперешкодно відвести флот Джихаду від планети – і відкинув її. Мислячі машини знову візьмуть під свій контроль планету та її інфраструктуру, і вся операція виявиться марною.

Кораблі Ксав'єра продовжували висіти на геостаціонарній орбіті над згасаючим спалахом атомного вибуху. «Кинджали» – швидкохідні розвідувальні судна – безперервно доносили командувачу відомості про обстановку, що постійно змінювалась. Дивізії роботів групувалися та концентрувалися для відповіді на наземну атаку, а місцеві повстанці почали виходити зі своїх підземних катакомб.

Ксав'єр сподівався, що знищення місцевого втілення всесвітнього комп'ютерного розуму повністю дезорієнтує мислячих машин. Але, на жаль, бойові роботи виявилися досить самостійними, щоб зосередити сили проти противника навіть без керівництва Омніуса. Кораблі машин, що розсипалися по орбіті, почали перегруповуватись. Судячи з перехоплених переговорів командирів, на чолі роботів стояв кімек. Один із початкових титанів.

Дуже погано.

Він згадав перші сутички на Бела Тегез, коли армія Джихаду відійшла в повній впевненості, що завдана ворогові шкода дозволяє сміливо доповідати про перемогу. Але пізніше з'ясувалося, що армія поспішила, і сили Джихаду, відступивши, втратили все, що з такими труднощами завоювали.

Якою буде ганьба, якщо перемога на Іксі обернеться такою самою поразкою. Армії Джихаду були потрібні заводи та ресурси цієї планети.

– Приготуватися, – передав він екіпажу містка, і команда була відразу передана всьому флоту.

Дивлячись на потік рятувальних суден, що снували між флотом та планетою, Ксав'єр розумів, що час невблаганно спливає. Треба було або боротися, або відступати.

На проекційних екранах він бачив, як судна роботів роєм розсерджених бджіл налітали на пошарпані кораблі армії Джихаду, що розстріляли весь свій боєзапас. Як професійний військовий Ксав'єр мав прорахувати ймовірність успіху та ухвалити рішення. Очевидне рішення – скоротити втрати до мінімуму. Його сили були явно недостатніми, щоб протистояти силам, зібраним тут Омніусом.

Для ухвалення рішення залишалось кілька миттєвостей. Битися чи відступати. Третього не дано.

Ксав'єр згадав обличчя Серени та його вбитої дитини. Немає інших способів боротися з таким жорстоким супротивником. Будь-яке зволікання та відступ призведе лише до нових жертв. Якщо не тут, то десь ще. Сили Омніуса треба було знищувати скрізь, де доводилось з ними зіштовхуватися.

– Перемога чи смерть, – сказав Ксав'єр настільки голосно, щоб його почули на містку. – Ми не відступимо, доки не захистимо Ікс. Поки не звільнимо його народ.

Зберігаючи повне панування над усіма підприємствами Ікса, титан Ксеркс мав більше можливостей, ніж усі ці набридливі хретгіри, але вирішив поки що утриматися від наступу. Групи машин уповільнили пересування та підібралися ближче до флоту ворога. Ксеркс вирішив сконцентрувати сили, щоб добитися переважної більшості, а потім покінчити з ворогом одним нищівним ударом. Ксеркс зітре цей упертий флот Джихаду в порошок, у дрібний пил, зламає, як ламав він своїми залізними ногами цих жалюгідних комах на різних планетах.

Як хотілося Ксерксу, щоб тут був Агамемнон і побачив його торжество. Ксеркс ніколи не користувався репутацією тямущого командира і стратега, він жодного разу не здобував переконливих перемог після падіння Старої Імперії, але тепер, коли Омніус нейтралізований, він, Ксеркс, залишився тут єдиним начальником.

Для польотів у космосі Ксеркс вибрав найбільш вражаюче механічне тіло, схоже на корпус величезного доісторичного птаха з жахливою головною баштою, блискучими іклами та звіроподібними червоними оптичними сенсорами, схожими на очі хижака. Цей корпус імітував політ кондора навіть у вакуумі, але розміром був як крейсер. Глибоко всередині цього пташиного корпусу знаходилася ємність з мозком, в якій блукали думки про те, як він здобуде славу перемогу над цими фанатичними хретгірами і заслужить, як він сподівався, захоплення генерала Агамемнона. Скільки вже століть Ксеркс марно намагався догодити своєму командирю.

У своєму орлиному образі титан літав по орбіті, інспектуючи бойовий стрій машин, готових до наступу. Сильний сонячний вітер відбивався від корпусів машин, ведених неокімеками та роботами. При такій переважній більшості про поразку чи невдачу не могло бути й мови. Він знищить цих людей.

– Флот противника на вихідних позиціях, – доповів на частоті зв'язку офіцер-неокімек, користуючись машинним секретним кодом.

Незабаром Ксеркс помітив сріблясто-чорний кур'єрський корабель, що наближався до планети, з оновленнями для Омніуса. Ксеркс передав цьому кораблю наказ триматися подалі від орбіти, ховаючись за бойовими строями роботів. Який вдалий збіг. Через день він зможе навіть відновити Омніуса, відшкодувавши втрату всесвітнього розуму, яка перемога!

Титан та інші неокімеки трималися за бойовими строями роботів, а їхні передові загони висунулися для завдання вирішального удару по приреченим людям. Чудово. Ксеркс вирішив, що у нього тепер немає жодного шансу на поразку, і наказав:

– Ударити усіма силами одночасно. Усі крейсери вперед. Після того, що ці покидьки зробили Омніусу, – жодної пощади, втрат не рахувати. Знищіть хретгірів усіх до одного.

Крім того, – подумав він, – машини завжди можна зробити нові.

З капітанського містка флагманської балісти було видно відкритий космос, зірки, що мерехтіли на оманливо мирному небосхилі. Помаранчеві смуги в атмосфері планети позначали траєкторії рятувальних суден армії Джихаду, які поспішали повернутись до основних сил флоту. Але безпеки не було й тут.

Ксав'єр згадав Окту, доньок, мирний маєток на Салусі Секундус з його оливковими гаями та виноградниками. Думка про старого Маніона та його вина зігріла душу воїна. О, як би хотілося вціліти та повернутися додому!

– Вони знову виступають, приміро, – доповів по лінії зв'язку стривожений голос. – Їх стало більше. Вони мають п'ятикратну перевагу в кораблях, і думаю, що цього разу вони нанесуть удар.

Крізь прозорий плаз Ксав'єр бачив, як із-за обрію піднімаються тисячі сріблястих машин, що за чисельністю перевершували кількість зірок на небі.

– Тільки половина наших рятувальних суден повернулася, – продовжував доповідати офіцер. – Втрати становлять...

Прімеро перебив його, не давши закінчити:

– Поки що я не хочу нічого чути про втрати.

За кілька хвилин їх буде значно більше. Він почав впевненим голосом віддавати команди, стежачи за обстановкою по численним екранам на містку. Даючи розпорядження, він дивився, як його балісти вишиковуються в бойовий стрій.

Диверсійні групи найманців на Іксі виконали своє завдання, і Ксав'єр не міг допустити, щоб його армія зробила менше. На бортах баліст з'явилися помаранчеві плями – це знак готовності бортової зброї до бою. Він сподівався, що захисні поля досить охолонули, щоб витримати тривале зіткнення, і що новий винахід Тіо Голцмана «проблиск-постріл» – пристрій, який вимикає поле на час пострілу, – не підведе.

На основі свого багатого військового досвіду і всього, чого його колись навчали, Ксав'єр знав, що успіх чи поразка у битві часто залежать не від вміння, а від простого везіння. Поля Голцмана захистять його кораблі тільки від перших пострілів флоту машин, але навіть найпесимістичніші плани не передбачали такої неймовірної кількості бойових кораблів противника. Ворог міг завдавати удару знову і знову, безперервно, і врешті-решт армія Джихаду загине, корабель за кораблем.

– Будемо триматися скільки зможемо, і при першій нагоді нанесемо удар. – Він намагався надати твердості своєму голосу, намагаючись вселити підлеглим впевненість, якої не було в нього самого. – У повстанців на планеті було набагато менше шансів, а вони протрималися майже рік.

Флот машин, що йшов назустріч, розділився на дві колони, одна з цих колон з наростаючою швидкістю пішла на зближення з флотом Джихаду.

Титан Ксеркс передав відкритим каналом спеціально, щоб його почули люди:

– Хретгіри можуть сподіватися тільки відтягнути неминуче. Блокуйте шлях до відступу.

Ксав'єр вивів уперед найменші кораблі, захищені полем, і тепер дивився, як вони гнуться під ударами супротивника, що наступав. За легкими суднами стояли великі балісти, поля яких, безперервно і непомітно мигаючи, пропускали снаряди і ракети тих, хто оборонявся. Першу хвилю наступу було відбито з великими втратами для роботів. Самогубна атака була відбита до того, як машини зуміли проломити бойовий стрій армії Джихаду.

Відразу за першою хвилиною була друга. Цього разу в атаку пішли неокімеки, що відрізнялися химерністю своїх бойових форм, що літали. Попереду летів величезний кімек, бойова форма якого нагадувала хижого птаха, але розміри якого перевершували габарити потужної балісти. Безперечно, це був титан, який командував силами роботів. Великі кораблі машин перегрупувалися, зосереджуючись для нового наступу.

– Триматися, – наказав Ксав'єр. – Тримати стрій, інакше ми загинемо.

Але побачивши, як на його армію мчать бойові кораблі роботів, Гарконнен зрозумів, що йому не зупинити цю жахливу навалу і наступного удару не витримати. Він згадав як кімеки знищили корабель його брата Вергіля Тантора, і його серце впало.

Комусь доведеться повідомити Еміля Тантора про загибель його останнього сина.

Перебування в надрах гігантського астероїда, веденого Гекатою, змушувало Ібліса Гінджо нервувати. Він, правда, сподівався, що ця ексцентрична дама-кімек – теоретично його союзниця – зробить те, що обіцяла.

Декоративна ходильна форма була залишена. Жінка-кімек перемістила свій мозок у складну систему, що керувала польотом величезного штучного каменю серед зірок.

– Гекато, що відбувається? – Ібліс стояв, нервово вперши кулаки в боки, оглядаючи дзеркальну залу, в якій опинився їхній полонений корабель, і відчуваючи прискорення астероїда, що змінював напрямок.

З гучномовців, захованих у стінах зали, пролунав жіночний голос Гекати:

– Я роблю саме те, про що ти мене просив, любий Іблісе. Дивись – твоя «секретна зброя» готова завдати удару.

Її сміх розсипався по залі крижаними кубиками.

Одна із дзеркальних панелей засвітилася і перетворилася на проекційний екран, що показував планетну систему, до якої летів астероїд.

– Дивись, ми прибули до Ікса, і тепер з'ясовується, що твоя тривога була цілком обґрунтованою. Саме момент катастрофи. Твоя армія Джихаду чинить неймовірний опір – ти тільки поглянь, що діється на орбіті, – але її все одно знесуть.

– Зроби ж щось! – сказав Ібліс. – Ми вклали стільки сил у спробу звільнення Ікса. Ми витратили на це роки і просто зобов'язані здобути перемогу.

– Я зроблю все, що зможу, Іблісе, – відповіла Геката своїм мелодійним голосом. – Господи, я ж зовсім забула, якими нетерплячими бувають ці смертні люди.

На мить зависнувши над екліптикою, гігантський астероїд Гекати рвонувся до планети. Блиск бойових кораблів і спалахи пострілів виблискували у тісному переплетенні орбітальних шляхів.

Начальник джиполу мовчки і напружено дивився на екрани, намагаючись оцінити обстановку. Він мовчав, і обличчя його залишалося безпристрасним.

А Флорисція Шіко пританцьовувала від хвилювання та тривоги.

– Але що може зробити цей астероїд у зоні бойових дій, Великий Патріархе? Геката – це лише один кімек проти всього машинного флоту.

Ібліс не став нагадувати про масивність астероїда, який міг би розчавити весь флот машин одним ударом, але сподівався, що план Гекати передбачає щось інше, окрім курсу на пряме зіткнення.

– Дивіться та побачите, сержанте. Нехай титан вразить вас своїми здібностями.

З гучномовців знову пролунав сміх Гекати.

– Справді, як сильно я опустилася, якщо моє життя тепер присвячене тому, щоб справити враження на когось на зразок тебе, Іблісе Гінджо. Я це

роблю через свої причини... і думаю, що знайшла досить театральний спосіб з'явитися на сцені після стількох років відсутності. Який блискучий момент! Юнона просто лусне від заздрощів від моєї відваги.

Тягові двигуни астероїда розміром із кратер засвітилися вогнем, розганяючи малу планету у напрямку строю роботів, готових знищити флот Джихаду.

– А тепер дивіться, що я можу робити своїми кінетичними снарядами.

– Захисні поля відмовляють, приміро! – кричав офіцер, що доповідав.

Ксав'єр уже й сам це бачив, але нічого не міг з цим зробити.

– Ми втратили зв'язок із третьою балістою, сер. Сканери показують розбитий корабель, сотні рятувальних модулів...

– Доповісти про стан боєзапасу, – наказав Ксав'єр, змушуючи себе не піддаватися розпачу. – На найбільш сприятливий випадок. Скільки цих механічних мерзотників ми зможемо перебити, перш ніж...

Раптом Ксав'єр побачив як за хижим силуетом командира-кімека виник космічний об'єкт, що рухався на величезній швидкості та летів у площину орбіти звідкись зверху.

– Чорт забирай, що це? Доповісти дані попереднього сканування!

– Звісно ж, що це... астероїд, приміро. Ось покази траєкторії та швидкості. Неймовірно! Мов камінь, кинутий богами, і спрямований він у саму гущу ворожого флоту!

На екрані з'явилося збільшене зображення велетенського каменю, поритого кратерами, що нісся прямо на скупчення машин. У нижній частині екрана висвітилися параметри траєкторії, швидкість та інші дані. Маса малої планети у сотні разів перевершувала сукупну масу всіх кораблів роботів.

– Неможливо, – промовив Ксав'єр. – Астероїди так не літають.

На тильній частині небесного прибульця палали кратери, як вихлопи гігантських двигунів. Деякі кораблі машин змінили курс і розсипалися у сум'ятті перед цим несподіваним таємничим гостем із космосу. В ефірі піднялося неймовірне дзижчання – це були переговори роботів і запити, надіслані до небесного тіла.

У відповідь на ці запити з кратерів астероїда посипався дощ сферичних снарядів, схожих на гарматні ядра, які летіли на неймовірній швидкості. Перш ніж мислячі машини встигли зорієнтуватися і прийняти рішення, кінетичні сфери знищили два найбільших корабля машин. Мчавши, як шалений салусанський бик, дивний астероїд вривався в гущавину машинного флоту. Незважаючи на свої гігантські розміри, астероїд не поступався швидкістю найшвидшим кораблям. Однією масою та інерцією він розчавив десятки бойових кораблів як дрібних комах. Неокімеки розсипалися першими, а кондор-титан спробував втекти, але астероїд, що розвернувся, дотичним ударом викинув його на витягнуту орбіту.

Солдати Джихаду кричали, не вірячи своїм очам, коли астероїд розвернувся і знову вривався в стрій роботів. Зустрівшись з новим, більш небезпечним атакуючим противником, машини розвернулися і почали стріляти абсолютно марними снарядами і ракетами на поверхню астероїда, і так покриту незліченними кратерами. У відповідь загадковий гість дав ще один залп кам'яними кулями, збільшуючи сум'яття в рядах роботів.

Жоден з кораблів армії Джихаду не був зачеплений цим кам'яним дощем.

Ксав'єр не мав часу ні гадати, що за перст долі допоміг йому, ні задаватися питанням, чому раптом йому посміхнулося мінливе військове щастя. Але скаржитися на появу несподіваного союзника не доводилося. Принаймні поки що.

Він глибоко зітхнув, розуміючи, що його солдати хочуть одного – забратися звідси, тим більше, коли вони отримали такий вагомий шанс. Але він не міг допустити, щоб ця битва за Ікс і всі жертви виявилися марними.

– Перебудуватися та вибрати нові цілі. Бийте машин, поки у них зламаний стрій. Це вирішальний момент.

Скинувши непотрібне захисне поле на пошкодженому кораблі, Ксав'єр Гарконнен стрімголов кинувся в саму гущавину сутички, хоча чітко усвідомлював небезпеку: покінчивши з машинами, прибулець міг напасти і на його флот.

Неокімеки посиляли відчайдушні сигнали своєму командирі, але Ксеркс уже відлітав якнайшвидше геть, рятуючи своє життя.

Раптом таємничий космічний гість, знищивши добру половину машинного флоту, розвернувся і кинувся в глибини космосу і зник, перш

ніж Ксав'єр встиг щось запитати або хоча б висловити свою подяку. Залишилося тільки за ним прибрати, що Ксав'єр і зробив, не пошкодувавши сил.

Залишивши бій, астероїд Гекати залишив і планетну систему Ікса. Термоядерні двигуни надали гігантському кораблю неймовірне прискорення.

– Ну, Великий Патріархе, я зробила свою справу і показала, на що я здатна. Добре, що я встигла вчасно.

– Ви не знищили їх усіх, – тьмяним і незадоволеним голосом промовив Йорек Турр.

У голосі Гекати промайнуло роздратування, коли вона відповіла начальнику поліції:

– Ну, ваш приєрхо сам доб'є тих, хто залишився. Мені не хотілося б повністю позбавляти його радості перемоги.

– Це була чудова робота, Гекато, – сказав Ібліс. Йому дуже хотілося дізнатися розвіддані про все, що Ліга зможе витягти із захопленого Синхронізованого Світу. – Промислові підприємства Ікса – це величезна допомога нашим військовим зусиллям.

Флорисція Шіко не могла стримати захоплення:

– Це було неймовірно! Люди страшенно зрадіють, дізнавшись про свого нового союзника.

Ібліс насупився, обмірковуючи наслідки з її слів. Він намагався вибрати найкращий спосіб оволодіти ситуацією та зрозуміти, як включити кімека-перебіжчика до стратегії Джихаду. Жінка-сержант просто світилася від захоплення та радості.

Турр ніколи не вагався, ухвалюючи важкі рішення. Цього разу він також швидко зробив свої висновки. Не сказавши ні слова про свій намір Іблісу, він ззаду підійшов до Шіко, яка не приховувала свого ентузіазму.

– Ви добре служили у джиполі, Флорисціє, – сказав він їй на вухо тихим і вкрадливим голосом. – З цього дня ваше ім'я займе гідне місце у списку.

– У якому списку? – Вона насупила брови.

– Мучеників.

Турр встромив короткий кинджал у шию жінки, всунувши лезо між хребцями і розрубавши спинний мозок. Шіко була миттєво паралізована і померла майже без судом та кровотечі. Користуючись малою силою тяжіння астероїда, маленький Турр легко утримав сержанта, поки вона не перестала сіпатися, а потім поклав труп на поліровану підлогу. Мертва Флорисція лежала на спині з розплющеними очима, в яких назавжди застигло безмірне здивування.

Здивований Ібліс обернувся до нього зі злістю:

– Ти що зробив? Вона була однією з наших...

– Вона не змогла б тримати язика за зубами. Хіба ви не вловили цього у її тоні? Як тільки ми повернулися б на Салусу, вона негайно розповіла б про це всім і кожному.

Маленький лисий чоловічок глянув угору, на своє відображення у незліченних гранях стін. Погляд його блукав.

– Геката – це наша секретна зброя. Ніхто не знає – і не повинен знати, – що вона наш союзник. Поки що не повинен. Якщо вона збереже цю таємницю, то у нас буде перевага раптовості. Цей титан стане нашою зброєю смертельного удару мислячим машинам.

Ібліс глянув на начальника поліції і все зрозумів. Турр мав рацію.

– Іноді ти лякаєш мене, Йореку.

– Зате я вас ніколи не розчарую, – пообіцяв Турр.

«Плани, схеми, обговорення... Здається, що ми все життя проводимо в дискусіях, не залишаючи собі часу для справжньої дії. Ми не маємо права втрачати можливості.»

Генерал Агамемнон. Військовий щоденник

Спогади.

Севрат мав безліч спогадів, ретельно записаних і відсортованих, доступних для негайної інспекції та обмірковування. Ці машинні спогади були докорінно відмінні від людських з їхнім випадковим характером і викликом через такі ж випадкові асоціації. Якщо Севрату були потрібні каламбури або загадки, він міг викликати їх з пам'яті буквально помахом

свого механічного пальця. Якщо ж йому потрібно було дізнатися, як його жарти діяли на людей та інших машин, то й для цього у нього були спеціальні файли – як, втім, і багато чого іншого.

Але нині жодна з цих можливостей не радувала незалежного робота. Він відчував дивну самотність, подорожуючи без супутника довгим кур'єрським шляхом.

У бібліотеці його гель-контурного мозку були щоденники вражень від кур'єрських перельотів між різними Синхронізованими Світами. Інформація була великою, хоч і не відрізнялася особливою глибиною. Він взаємодіяв зі світами Омніуса лише на поверхневому рівні, не виходячи за параметри своїх обов'язків.

Тепер, після чверті століття неминучої затримки, першою станцією його шляху була Бела Тегез, маленька і відносно незначна планета у мережі всесвітнього розуму. Тамтешнє втілення Омніуса буде першим, хто отримає копію земного Омніуса – останні думки загиблого машинного розуму. Хоча «оновлення», яке віз тепер Севрат, давно застаріло, воно містило життєво важливу інформацію про те, що трапилося на загиблій планеті машин, і про останні фатальні рішення земного втілення всесвітнього розуму.

Після доставки оновлень на Бела Тегез Севрат поспішить до наступної машинної планети, потім до наступної... Скоро все знову буде в порядку.

Робот стояв на містку свого кур'єрського корабля, скануючи безодню зоряних систем. Перед ним розгорталося його минуле, сьогодення та майбутнє, послідовність абсолютно надійних та передбачуваних подій, визначених програмою, закладеною в нього всесвітнім розумом. Але машини можуть створювати програми лише з можливими результатами, а не достовірними. Взаємодія Севрата з Воріаном Атрейдесом додала елемент непередбачуваності.

Що дуже тривожно.

У своєму гель-електронному мозку Севрат знайшов думку, яка не була його власною: імплантат Омніуса, одна з тисяч призначених для незалежних роботів підмножин баз даних, які вели Севрата вірною дорогою, призначеною йому всесвітнім розумом.

Але в мене є мої власні думки.

У спробах Севрата самоствердитись було щось від програмного перетягування канату. Агресивний рій даних просто переповнював

капітана-робота. Імпланти Омніуса не дозволяли Севрату ухилитися від запрограмованої поведінки.

Оскільки Севрат тісно працював колись із довіреною людиною, то він розвинув у себе підвищену гнучкість, щоб мати справу з цими ірраціональними створіннями. Він мав рудиментарне емоційне ядро, що імітувало деякі основні почуття людини, чого виявилось цілком достатньо для взаємодії з людьми.

Принаймні, він думав, що цього достатньо. Але Севрат сумував за радістю, яку отримувал від спілкування з Атрейдесом, йому не вистачало їхніх стратегічних ігор. Скільки людей потрібно, щоб вигадати одну хорошу ідею? Жарт не виходив у нього з мозку, і він знову і знову згадував відповідь. Цього не може порахувати ніхто, навіть всесвітній комп'ютерний розум.

Воріан ніколи не обурювався з приводу такого машинного сарказму, не виявляв жодної схильності до бунту. Не було й жодних ознак розумового розладу... не було до того повстання на Землі, коли Воріан знерухомив робота-капітана і викрав «Дрім Вояджер». Севрат думав, чи не було ознак якихось відхилень, які слід було тоді помітити. І ще він думав, як міг Воріан повстати проти системи, що виховала його до дорослого стану.

У хід міркувань вторглася стороння думка: Сподіваюся, що він цілий і неущкоджений.

Кур'єрський корабель наблизився до невеликої сонячної системи і попрямував до сіро-блакитної планети Бела Тегез, похмурого світу, далекого від свого сонця, де в розпал дня панували сутінки.

Севрат, що бачив радіоактивні останки Землі, наближався до Бела Тегез з обережністю. Встановивши по радіо зв'язок із планетною станцією, він скористався збільшувачем зображень, щоб вивчити умови на поверхні. Зрозумівши, що все абсолютно нормально, робот пройшов крізь щільні шари атмосфери і приземлився біля головного міста Каматі – металевої цитаделі Омніуса, що виблискувала біля підніжжя холодних гір.

На краю скляного посадкового поля з'явилися роботи-служителі та покотилися назустріч кур'єрському кораблю. Так як Севрат вважав свою запізнілу місію невідкладною, він зажадав, щоб передачу оновлень здійснили якнайшвидше, щоб він, не зволікаючи, міг вирушити далі.

Виконавши машинний еквівалент реверансу, слуги-роботи прийняли сріблясту гель-сферу з оновленнями – яку давно вважали загубленою – та

перенесли її у вузол Омніуса, де досі невідома інформація буде завантажена у планетарну мережу комп'ютерного всесвітнього розуму. Копію обробили швидко і вміло, і протягом лічених секунд Омніус завантажив втрачену інформацію про останні хвилини існування Землі.

– Севрате, ти сильно допоміг Синхронізованим Світам своєю службою, – урочисто оголосив Омніус.

Після цього планетарний всесвітній розум видав копію своїх нових думок, що з'явилися з моменту останнього оновлення. Весь цей процес був схожий на конвеєр, безперервний шлях, яким Севрат і капітани інших кур'єрських суден передавали інформацію з планети на планету, синхронізуючи, наскільки це можливо, міжпланетну комп'ютерну мережу.

Бажаючи якнайшвидше продовжити свій шлях, капітан-робот вже декілька хвилин як стартував, залишивши Бела Тегез позаду...

За кілька годин, коли Севрат вже був недосяжний для радіозв'язку, на планеті почали відбуватися події. На Бела Тегез сталися відмови обладнання, різні відключення та катастрофи, що каскадом розходилися. Плуталися посадкові коди кораблів, розрегулювалися системи евакуації відходів реакторів, коливання напруги знищували апаратуру, порушення логіки паралізували комп'ютерні мережі та всю інфраструктуру. Синхронізований Світ руйнував сам себе.

А Севрат у цей час уже летів до наступної цитаделі Омніуса, бажаючи доставити такі важливі оновлення... і не знав, що поширює чуму зміненого коду, поширює швидше, ніж може дійти будь-яке попередження з планети на планету.

– Штучний інтелект – некоректний термін, – буркнув Агамемнон. – Навіть такі складні комп'ютери, як Омніус, виявляються просто дурними, якщо правильно поставити питання.

– І все-таки, кохання моє, – зауважила Юнона, – вони тримали нас у рабстві десять століть. І що це каже про нас?

Титани зібралися на чергову секретну космічну нараду із залученим до змови Беовульфом. Обдурені камери спостереження снували приміщеннями кораблів, поблискуючи об'єктивами, і записували зображення, ретельно підготовлене для обману Омніуса.

Після сум'яття та відключень на Бела Тегез ще щонайменше два Синхронізовані Світи пережили спонтанні катастрофи. Планетні втілення

Омніуса псувалися і божеволіли, викликаючи відмови мережі комп'ютерного розуму. Титани підозрювали, що це результат невловимої атаки армії Джихаду, виконаної якимось новим способом. Агамемнон стежив за тим, що відбувається з оптимістичною цікавістю, чекаючи подальших пошкоджень Омніуса.

– Я не заперечую проти будь-яких засобів, що ведуть до подальшого ослаблення панування світового розуму.

– Все ж таки було б непогано зрозуміти, що саме відбувається, – зауважив Данте, – щоб більш ефективно це використовувати.

– А що можна сказати про нашого нового і вельми таємничого супротивника, який напав на мене на Іксі і знищив весь флот мислячих машин? – запитав Ксеркс.

У його синтезованому голосі було чути безпорадність. Він повернувся у своїй пошарпаній формі хижака, наляканий і засмучений несподіваною появою штучного астероїда.

– Навіть коли ядро мозку Омніуса було зруйноване ядерним вибухом, ми все ще могли виграти битву в космосі, але цей велетенський Джаггернаут похитнув терези. Я підозрюю, що... що цим астероїдом керував кімек. Я думаю... – Ксеркс пом'явся. – Я думаю, що це могла бути... Геката.

Деякі з титанів недовіжливо хмикнули. Беовульф, якому не терпілося висловитися, заперечив:

– Геката зникла багато століть тому. Напевно, вона вже померла від нудьги у відкритому космосі.

– Вона була егоцентричною дурепою, – злісно додала Юнона.

Виставивши з плеча механічну руку, вона металевими пальцями підкрутила на собі якусь гайку.

– І все ж, – зауважив Данте, – з нас усіх тільки їй вистачило мудрості, щоб втекти раніше, ніж Омніус захопив владу. Геката залишилася незалежною, а нам довелося весь цей час служити всесвітньому розуму.

– Навряд чи довго ще доведеться, – сказав Ксеркс. Навколо ємності з його мозком спалахували блакитні вогники.

– А які у тебе підстави для такого твердження? – поцікавився Данте. – З огляду на кількість неокімеків, створених за останні століття, чому ми повинні підозрювати Гекату, а не якогось іншого дикуна?

– Іншого дикуна? – зацікавлено запитала Юнона.

– Справа в тому, що коли мій корпус був пошкоджений, і я полетів у відкритий космос, хтось зв'язався зі мною. Цей хтось говорив жіночим голосом та використав мій особистий канал. Жінка згадала Тлалока та титанів. Більше того, вона назвала мене по імені.

З генерала було достатньо.

– Ти вигдав всю цю нісенітницю, щоб виправдати свій провал. Звинувачень на адресу армії Джихаду недостатньо, щоб переконати нас, ніби ти не винен у поразці на Іксі.

– Чому ти весь час сумніваєшся в мені, Агамемноне? За тисячу років я зробив багато, щоб загладити свою провину...

– Ти не заслужиш мого прощення і за мільйон років. Мені слід було зірвати з тебе сенсори, а потім сліпого і глухого викинути у відкритий космос. Може, Геката витерпіла б твоє товариство.

Хоч як це не дивно, але миротворцем несподівано виступив Беовульф:

– Генерале Агамемноне, нас і так залишилося замало, чи треба вам сваритися між собою? Невже вам мало таких супротивників, як армія Джихаду та Омніус? Це не той стратегічний проблеск, який я очікував від уславленого воєначальника.

Агамемнон поринув у роздратоване мовчання. Камери спостереження продовжували снувати кораблем і акуратно все записувати. Нарешті Агамемнон знову заговорив:

– Ти маєш рацію, Беовульфе! – Така поступливість вразила тих, хто багато років близько знав Агамемнона. – Після перемоги буде достатньо моментів, щоб з'ясувати наші з Ксерксом взаємні образи.

– А до того в мене буде достатньо часу, щоб спокутувати свою провину, – додав Ксеркс.

– Незважаючи на мою початкову недовіру, – сказав Агамемнон, – я отримав додаткові підтвердження і маю намір вам їх повідомити. Ксеркс правий – Геката повернулася. Але зараз на неї не можна не зважати... як завжди.

Він звернувся до Беовульфа:

– Поділися з нами своїми ідеями. Ми, титани, обговорюємо свої плани протягом тривалого часу. Давайте послухаємо роздуми наймолодшого члена нашої групи.

– Генерале, неокіmekів, що схожі на мене, можна переконати виступити проти Омніуса, якщо вони будуть впевнені у перемозі. Ми досягли набагато більшого, ніж могли мріяти, коли були довіреними людьми, але далі неокімекам не просунутися, доки при владі залишається Омніус. Але в другу епоху титанів ми могли стати повновладними правителями.

– Але чи можна їм довіряти, якщо їхню вірність так легко похитнути? – запитала Юнона. – Неокімеки ніколи не були вільними. Вони були вірними слугами Омніуса, яких він за заслуги перетворив на кіmekів. Своєю владою, своєю могутністю та своїм довголіттям вони зобов'язані Омніусу, але не нам. За таку плату можна придбати вірність.

Агамемнон повернув до неї свою голову-башту. Його оптичні сенсори блиснули.

– А якщо набрати нових неокіmekів? Ми можемо створювати їх і самі з людей-добровольців, яких ми зобов'яжемо присягнутися у вірності нам. Нехай титанів мало, але можливості їхні нескінченні. Якщо ми знайдемо спосіб зберегти це в таємниці від Омніуса, то виховаємо власну боєздатну армію, будемо впевнені у її повній відданості нашій справі і зможемо не боятися зради.

Інші титани погодилися, і Беовульф почав обговорення того, як здійснити цей план.

Агамемнон не став розповідати про хробака сумніву, який продовжував його гризти. Він аж ніяк не був упевнений у тому, що говорив, бо його зрадив навіть його рідний син, Воріан Атрейдес.

А наскільки можуть бути надійними інші?

«Природно було припустити, що диверсифікація людства має супроводжуватися диверсифікацією релігії. Насправді, це не так. Зараз набагато менше богів, ніж їх було раніше – просто більше способів поклонятися їм.»

Ібліс Гінджо. Нотатки для себе

Глибоко зворушена втратою когітора Квіни та її спустошуючими словами та гіркими одкровеннями, Серена Батлер почала брати активнішу участь у справах Джихаду як його Жриця. Протягом тих трьох місяців, що

Великий Патріарх перебував на Поритріні, Серена, покинувши Місто Інтроспекції, почала спілкуватися з людьми.

Вперше за кілька десятиліть вона нарешті озирнулася навколо себе – не так заради своєї особистої безпеки, а для того, щоб зрозуміти, що робиться її ім'ям.

Замість того, щоб розсилати свої записані промови, накладати руки на голови прохачів і відвідувати госпіталі для підняття духу поранених солдатів, вона почала приймати реальні рішення, ризикувати і брати на себе відповідальність, дивуючись при цьому, чому вона не робила цього раніше. Це ж мій Джихад. Почавши нове життя, Серена знову відчула себе по-справжньому живою.

До того часу, коли Ібліс повернувся додому після свят на Поритріні, вона вже встигла багато в чому переглянути політику Ради Джихаду. Дізнавшись про це, Патріарх був вражений, не знаючи, як реагувати на ці новини. З усмішкою розповідаючи йому про свої здобутки, Серена бачила, як Ібліс бореться зі своїми емоціями. Вона розуміла, як він повинен її зараз сприймати, дивлячись у її проникливі сині очі і розуміючи, що вони дивляться йому в душу набагато глибше, ніж це було останні двадцять років.

Якою б не була велика влада Ібліса, він сам себе загнав у кут своїми ж власними словами. Багато років поспіль він оголошував її, Серену, безсумнівним лідером Джихаду, і тепер йому нічого не залишалося, окрім того, як прийняти її нову роль.

Було, однак, очевидно, що Іблісу зовсім не до вподоби новий стан речей...

Разом із Великим Патріархом вона відвідала найважливіше засідання Ради Джихаду у захищеній вежі, яка була прибудована до Будинку Парламенту. Офіцери армії Джихаду з'явилися на нараду в парадній зелено-червоній формі і сиділи поруч із чиновниками та консультантами військових відомств та оборонних підприємств. Тут вона побачила представників планет і однорукого майстра Шара, який виступав від імені гіназьких найманців.

В одному кутку вона помітила також тлулаксійського торговця Рекура Вана, який так великодушно постачав воїнам Джихаду запасні органи та тканини для пересадки з таємних спеціалізованих ферм. Його загадковий і безлюдний народ відгукнувся на її заклик допомогти ветеранам битви при

IV Анбусі. Тлулакси все ж таки були людьми. У деяких відносинах дуже дивними, але все-таки людьми.

Нещодавно повернувся Ксав'єр Гарконнен із солдатами, які вціліли після битви за Ікс. Він мав цілком виправданий вигляд переможця в лютому конфлікті, хоча виглядав він дещо спантеличеним. Біля пораненого битвою Синхронізованого Світу залишилося об'єднання флоту, а з ним рятувальники, будівельники, медики, які мали прочесати руїни іксіанських міст і закріпити там присутність Ліги. Потрібна була повноцінна армія для оборони планети.

І при цьому новина, доставлена Ксав'єром, була вражаючою – перемога над демонічними могутніми машинами. Серена від надлишку почуттів поцілувала його в лоба, вітаючи з успіхом, чим, здається, тільки змусила приєждати відчувати себе незручно. Тепер приєждати Гарконнен, прямий як палиця, сидів за столом засідання, зберігаючи непроникний вираз на худому обличчі, ніби ще не звик до думки, що залишився живим.

Сама Серена, втім, теж невиразно пам'ятала той час, коли Ксав'єр був молодим енергійним офіцером, з надією дивився в майбутнє... людиною, яка рятувала Зимію від першого нападу кімеків двадцять вісім років тому. Тоді і вона була юною оптимісткою, закоханою та сліпою до всіх тих жахів і до тієї відповідальності, які всесвіт може раптово обрушити на людину...

На протилежній стіні висів схожий на ікону портрет немовляти Маніона з німбом, і в його невинному виразі обличчя, здавалося, відбивалися очі всіх народжених. Як символ цей хлопчик досяг після смерті більшого, ніж іншим людям вдається за ціле життя.

Але час було відкривати засідання. Поклавши руки на криваво-червону стільницю, Серена стала на чолі столу. Ні про що не питаючи, вона з самого початку зайняла місце, яке до цього завжди призначалося для Великого Патріарха, і тепер Ібліс перебував по ліву руку від Серени і шанобливо посміхався, коли вона говорила, але невдоволено хмурився, варто було йому тільки відвернутися.

Біля стін сиділи – непомітні й мовчазні – два лейтенанти джиполу. Одяг їх теж нічим не привертав уваги, а в манерах проглядалась жорсткість, яка Серені не сподобалася.

Ібліс Гінджо ввів багато нововведень за минулі роки, спираючись на свій могутній джипол. На самому початку, коли через помилки розвідки в кривавій бійні на Хонру загинули цілі з'єднання Джихаду, Ібліс зажадав розслідування. Для його проведення він призначив честолюбного та

розумного молодого слідчого Йорека Турра, і той виявив вагомі докази, що серед людей були зрадники, які цілеспрямовано давали дезінформацію.

Після сформування поліції Джихаду Йорек Турр почав швидко підніматися її службовими сходами, оскільки відрізнявся неперевершеною здатністю викорінювати людей, які підтримували підступні зв'язки з Омніусом. Пізніше зачистка підозрюваних у зраді довела пильність до загальної підозрілості, і серед населення почалася справжня параноя.

Сховавшись за високими стінами Міста Інтроекції, Серена навряд чи помічала, наскільки все змінилося, і тепер звинувачувала себе в цьому.

Серена, що забула про світ на багато років, весь цей час робила грандіозні заяви, направляла бойові групи і благословляла безнадійні наступи на планети Омніуса – коротше робила все, що казав їй Ібліс. Вона, звичайно, віддавала справі свою любов і відданість, але хіба не вона, сама того не бажаючи, посадила насіння, з якого виріс уряд, ведений владолюбством, що замінив комп'ютерну жорстокість?

Були й інші проблеми. І головна серед них – недостатня увага до сплаченої людськими життями ціни цієї тривалої війни, до того, що Ібліс часто називав «очікуваними втратами» або «прийнятною ціною», немов втрати та загибель людей із плоті та крові були не більш ніж статистичними показниками. Це було більше машинним мисленням, ніж людським, і вона почала висловлювати свої почуття відкрито, не приховуючи їх ні від Ібліса, ні від інших людей, що її оточували.

Серена випросталась і ударом головного молотка закликала збори до порядку.

– Після довгих роздумів і обговорень цього питання з моїми радниками я сьогодні заявляю про нове відродження Джихаду, про світло, що засяяло в кінці того довгого і темного тунелю, де люди так довго жили під нестерпним гнітом.

Ібліс, стривожений цими словами, продовжував зберігати повний спокій. Руки його, що лежали на полірованій стільниці, не здригнулися, але він гарячково думав, намагаючись подумки випередити Серену і зрозуміти, які сюрпризи вона йому готує.

– Настав час змінити спрямованість мого Джихаду. Великий Патріарх зробив майстерну роботу, викувавши з нашої боротьби гостру зброю Священного Джихаду. Але за роки, що минули після моєї втечі від

Омніуса та повернення сюди, на Салусу, я не працювала з тією ефективністю, на яку була здатна.

Ті, хто зібрався, почали шепотіти, не погоджуючись з цим, але вона підняла руку, щоб зупинити шепіт.

– Не слід було мені через кілька замахів ховатися у моєму нинішньому притулку. Ібліс Гінджо діяв з найкращими намірами, намагаючись захистити мене, але, опинившись в ізоляції, я поклала на його плечі надто важкий тягар вождя.

Вона привітно посміхнулася до Ібліса.

– Це було нечесно стосовно Великого Патріарха, який так довго одноосібно представляв мене на таких засіданнях. Відтепер я хочу відігравати більш активну роль у повсякденних справах цієї війни. З цього моменту я маю намір зайняти своє законне місце у Раді Джихаду. Ібліс заслужив деякий відпочинок від своєї тяжкої роботи.

Великий Патріарх спалахнув від здивування та невдоволення.

– У цьому немає жодної потреби, Серено. Я пишаюся своєю участю і хочу...

– О, тобі залишиться багато роботи, дорогий Іблісе. Обіцяю, що не дам тобі можливості лінуватися і зарости жиром.

Ті, хто сидів за столом, засміялися. Не посміхнулися лише офіцери джиполу. Рекур Ван виглядав спантеличеним: ця зустріч проходила зовсім не так, як він розраховував. Його блукаючий погляд зупинився на Іблісі. Вони обмінялися тяжкими поглядами.

Серена значущо подивилася на зображення свого сина Маніона.

– І все ж таки моє перебування в Місті Інтроекції не було даремно витрачено на відпочинок. За довгі роки філософських розмов з когітором Квіною я багато чого навчилася – і тепер я застосую ці знання на нашу велику та добру справу.

Серена мимоволі на мить заплющила очі. Вона досі не могла прийти до тями після самогубства Квіни, її добровільного відходу. Втрачено стільки знань, стільки досвіду... Але древній філософ натякнув на існування інших когіторів, відчужених і самотніх мислителів, які продовжували жити у своїх метафоричних вежах зі слонової кістки, не звертаючи уваги на боротьбу, що відбувалася в галактиці.

– Я вирішила, що ми розробимо ширший план ведення Великого Джихаду, який приведе нас до повної перемоги. Ми повинні використовувати кожен розум і кожную ідею, присвячену нашій визвольній війні.

Вона побачила, що очі Ксав'єра спалахнули рішучістю зробити все, про що вона попросить його чи його солдатів. Він випростався, готовий слухати суть її плану.

– Але наша мета залишається незмінною. Будь-яке втілення Омніуса має бути знищено.

«Арракіс: Люди бачать у ньому великі небезпеки та великі можливості.»

Принцеса Ірулан

Звісно, доходи мають надходити, подумав Венпорт. Проте він зараз із великим задоволенням виявився б будь-де, тільки не на Арракісі.

Він сидів у кузові гуркотливого первісного всюдихода, який трясся караванною стежкою від печерного поселення, де Аврелій зустрічався з найбом Дхартхою. Озираючись назад, Венпорт бачив зазубрені вершини скель на тлі шаленого рудого заходу сонця. Тримавши на колінах блокнот, він продовжував робити в ньому позначки, знаючи, що тут йому доведеться затриматися щонайменше ще на два місяці, поки Тук Кідайр залишиться на Поритріні з Нормою. Він сумував за нею...

Пасажирський відсік розжарився від спекотних променів сонця, що проникали в салон через прозорий плаз. Подумавши, чи не відмовила система охолодження машини, Венпорт втягнув ніздрями кислуватий запах і насупився від виду найтоншого коричневого пилу, який проникав, як живий, через щілини та ущільнення.

І чому цієї пряності немає на жодній іншій планеті? Чому тільки тут?

Сьогодні Венпорт у супроводі Дхартхи відвідав табір збирачів прянощів, оглянув він і місце нещодавнього розбійницького нальоту. Він залишився незадоволений варварським застарілим оснащенням збирачів та втратою такої кількості продукту. Один із помічників Дхартхи розповів, як він дивом уникнув загибелі під час нападу, який так його вразив, що він

розповідав фантастичні історії, в яких бандити поставали якимись надлюдьми.

Дхартха багато років ухилявся від відповідей на всі питання, але Венпорт і Кідайр давно підозрювали щось таке. Поставлений перед необхідністю пояснити коливання в поставках прянощі, найб більше не міг заперечувати існування проблем. Тепер, коли Венпорт на власні очі побачив наслідки нальоту, він почав розуміти, яку шкоду завдавали ці вигнанці. Дві години тому, стоячи на місці розграбованого табору, Венпорт похмуро поглянув на вождя дзенсунітів.

– Тут треба все налагодити, і якнайшвидше. Ви зрозуміли?

Орлиний профіль сина пустелі залишився нерухомо-кам'яним.

– Я розумію, Аврелію Венпорте, а ось ти – ні. Це труднощі мого народу. І не тобі приходити сюди і вказувати нам, як з ними впоратися.

– Я плачу тобі багато грошей. Це бізнес, а не ваші внутрішньоплемінні справи.

Він подумав, що за цими нальотами можуть стояти його конкуренти, хоч і не сказав цього вголос. Але як вони могли дізнатися, що для цього треба прилетіти сюди?

Потім Венпорт помітив темні, загрозливі погляди, що кидали на нього деякі дикі дзенсуніти, і відчув небезпеку. Два його особисті охоронці напружилися, коли один із обурених синів пустелі зірвав з обличчя шарф і зневажливо жбурнув його на пісок – тому що цей шарф подарував йому Тук Кідайр. Одним словом або знаком Дхартха міг покликати достатньо людей, щоб здолати Венпорта та його охоронців.

Але торговець не виявляв страху, а заговорив – твердо, але без погроз:

– Я вклав великі кошти в цю справу, найбе Дхартха, і не збираюся втрачати дохід через якихось некерованих вандалів. За останні роки ваші витрати зросли, а постачання меланжі перестало відповідати обіцяній вами кількості. Людина честі дотримується своїх договірних зобов'язань.

Дхартха спалахнув.

– Я – людина честі! Ти хочеш сказати, що це не так?

Зробивши паузу для ефекту, Венпорт сказав:

– Якщо так, то нам немає потреби повертатися до цієї суперечки.

Хоча зовні він тримався хоробро, серце у нього билося відчайдушно. На очах у суворих дітей пустелі він зіткнувся з їхнім вождем, помірявся з ним силою. Сила та ще й гарантований прибуток – ось єдина мова, яку вони розуміють. Він уже помітив, наскільки звик наїб Дхартха залежати від чужоземних товарів, а дзенсунітські звичаї стали набагато м'якшими, ніж були за часів його першої з ними зустрічі. Зміни були настільки разючими, що Венпорт сумнівався, чи повернуться колись ці розпечені осілі дзенсуніти до важкого виживання в пустелі, яке приймали як належне до початку торгівлі пряністю.

Бажаючи якнайшвидше залишити небезпечне гірське село, Венпорт зробив знак своїм охоронцям і поспішив до всюдихода, який його очікував. Навіть зараз він насторожено оглядався, чи не переслідують його дзенсунітські воїни з убивцями із пустелі...

Машина тряслася кам'янистою дорогою, що йшла по краю урвищ. Попереду, у верхньому відсіку, на покритому пилом даху, сидів місцевий водій і з ним обидва охоронці. Часом дорога зникала на кам'яній рівнині, але водій спокійно їхав далі – керований, очевидно, інстинктом. Машина обійшла масивні пологі дюни, і нарешті Венпорт побачив вдалині місто в улоговині. Зітхнувши з полегшенням, він перевів погляд на блокнот і став зіставляти цифри, задумливо чухаючи потилицю.

Затверджуючи розрахунки Норми на фінансування, необхідне їй для створення прототипу корабля, Венпорт трохи їх збільшив – просто для підстраховки, а потім доручив бухгалтерам корпорації скласти докладні кошториси з розбивкою за статтями. Знаючи, що Норма навряд чи помітить, він додавив ще кілька статей витрат, зважаючи на свій досвід. Кідайр на Поритріні простежить фінансові питання.

У загальному фінансовому стані корпорації «Вен-Кі» проект Норми не знизив загального доходу, хоча поступка лорду Бладду коштувала Венпорту зменшення прибутку від плаваючих світильників. Нормі були потрібні лише окрема група будівель, невеликий колектив рабів за розумну ціну, гроші на життя і старий корабель. Але якщо ціна буде набагато вища, то Венпорт пообіцяв собі, що для Норми здобуде необхідний капітал. Серце цього вимагало.

Всудихід потрапив у глибоку яму і нахилився. Блокнот впав з колін на підлогу. Нахмурившись, Венпорт підняв його з підлоги, обтрусив від пилу. Він не міг терпіти цю піщану брудну планету, але застряг тут надовго. Він замислився...

Увечері напередодні відльоту з Поритріна майже на рік Венпорт пішов поговорити з Нормою Ценвой. Він хотів попрощатися... і ще дещо сказати. Для нього самого це виявилось несподіваним, але він, попри власні сумніви, знав, що робить правильно.

Далеко вниз, в ущелині, дзюрчала швидка притока Ісани, яка поспішала злитися з повільним і величним основним потоком. Великий склад був освітлений зсередини і зовні, а плаваючі світильники випускали сліпучі промені з чотирьох верхніх кутів будівлі. Літаючі рептилії миготіли в яскравому світлі, полюючи за комахами.

За дні, що минули відколи Кідайр посадив старе судно в ангар, бригади будівельників закінчили левову частку роботи. Звели бараки для рабів, підвели до них комунікації та виконали внутрішнє оздоблення. Першу партію рабів вже було перевезено зі Старди.

Закупили важку техніку, верстати, зварювальні апарати та всякі складні інструменти, за які Венпорт навіть не думав. Усередині ангара в підвісці лежав об'ємний вантажний корабель, заякорений стабілізаторами. Венпорт подумав, що корабель схожий на зануреного в наркоз пацієнта перед операцією... і ще він знав, що Норма здатна створити диво.

Привітна, віддана Норма. Він знав її майже все її життя – як же він міг весь цей час залишатися сліпим?

Цієї теплої місячної ночі Венпорт йшов один по великій виробничій території. Сама Норма переїхала до трьох великих кабінетів, де раніше розташовувалася адміністрація занедбаної шахти. Хоча він особисто подбав про те, щоб відбудувати зручні житлові апартаменти, але Норма рідко з'являлась в них.

Вона завжди багато працювала, а тепер вона стала зовсім одержимою – відколи почала розробляти свою мрію, а не проекти Тіо Голцмана. Незважаючи на те, що Венпорт вклав у цю справу значні кошти, він розумів, що Нормі знадобиться час – мабуть, більше року – перш ніж новий космічний корабель буде готовий до перших випробувань.

Але що таке рік, порівняно з панорамою всього життя? Нехай небагато, але Венпорту важко було їхати від неї так надовго.

З собою він ніс букет свіжих троянд «Бладд», вирощених в особистому розарії лорда Бладда в Старді – правда, Норма навряд чи зверне особливу

увагу на цю дрібну деталь. Він усе ще не вірив у те, що справді це робить... але він не мав жодного сумніву в правильності вчинку.

Світло лилося з її вікон, як і завжди. Незважаючи на пізню годину, Норма була все ще з головою занурена у свої формули та винаходи. Венпорт сумно похитав головою, але все ж таки змусив себе посміхнутися. Розмова з Нормою була завжди невчасно. Будь-якої години дня вона була зайнята. Іноді вона не спала по кілька діб – а їла й пила для того, щоб не впасти та бути в змозі працювати.

Але такою була Норма. Венпорт не збирався її переробляти.

Але все ж таки він розумів, що повинен сказати їй про свої почуття. Він думав, що для неї це буде справжнім потрясінням, таким, як любов до неї стала потрясінням для нього самого. Він приймав її такою, якою вона була, – маленькою і незграбною, яка ніколи не думала про себе як про жінку.

Чому він не бачив цього раніше? Протягом багатьох років він був селекційним партнером приголомшливо стрункої та красивої Зуфи Ценви – головної чаклунки Россака, яка ставилася до нього як до кімнатної собачки. Що він одержав від цього? Зовнішня краса Зуфи не доходила до її серця. Норма ж була прекрасна внутрішньою красою.

Венпорт урочисто постукав у двері Норми, подумки повторюючи слова, які він збирався сказати. Він не сподівався, що Норма відповість, і натиснув ручку дверей. Вона відкрилася, і Венпорт увійшов, не чекаючи на запрошення. І серце його тремтіло, як у підлітка!

Всередині яскраво освітленої кімнати Норма сиділа на спеціально підігнаному для її зросту плаваючому стільці, так що відстань до робочого столу була зручною. Стандартні столи та стільці ніколи не підходили їй через маленький зріст, і він ще раз подивувався тому, що вона могла весь час наполегливо працювати, жодного разу не пожалівшись, у світі, пристосованому для великих людей. Її гігантський інтелект з надлишком відшкодовував нестачу фізичного росту. Якщо це не турбує її, то чому має турбувати його?

Він зрозумів, що було безліч причин, чому він раніше ставився до неї просто як до друга. Довгий час його ставлення до Норми більше нагадувало любов брата до сестри, і Венпорт сам не міг би сказати, коли відбулося зрушення на підсвідомому рівні. Так, він був на десять років старший за Норму, так, він був і селекційним партнером її матері. Але що таке різниця у десять років? Це лише кілька тисяч днів, не більше. Він

цінував і любив Норму такою, якою вона була, і тепер настав час висловити їй свої почуття.

Спочатку Норма, будучи зануреною у роботу, не помітила його приходу. Декілька миттєвостей він стояв поряд з нею, тримаючи в руці букет і просто милуючись нею. Троянди наповнювали ніздрі тонким ароматом. Венпорт дбайливо прикріпив до стебел виключно рідкісне каміння су – таку ж гему, яку він колись спробував подарувати її матері. Але Зуфа Ценва зневажливо спохмурніла, побачивши цю яйцеподібну «дрібничку», з порога осміяла властивість, що приписувалась каменю – загострювати увагу і розум. Головна чаклунка завжди казала, що не потребує таких предметів. Він взагалі сумнівався, що Зуфа була здатна оцінити жест, що йде від серця.

Але Норма напевно зможе побачити, що су та троянди – прекрасні, дорогоцінні. Вона оцінить їх як символ його душевного пориву.

Якщо тільки вдасться привернути її увагу.

Як кінь у шорах, Норма дивилася на колонки цифр і час від часу вносила в документ якісь поправки.

– Я люблю тебе, Нормо Ценво, – випалив він нарешті. – Виходь за мене заміж. Це єдине, чого я справді хочу усією душею.

Вона продовжувала працювати, ніби відключивши всі органи почуттів, крім зору, і здавалася такою заглибленою, такою... гарною... у своїй зосередженості. Зітхнувши, Венпорт пройшовся кімнатою, продовжуючи спостерігати за роботою Норми. Нарешті вона випросталась і солодко потяглася. Раптом вона глянула на нього і розгублено моргнула.

– Аврелію!

Вона справді не помітила його приходу.

Він відчув, що червоніє, але зібрав усю свою мужність.

– Я давно хочу поставити тобі одне дуже важливе питання і тільки чекав відповідного моменту. – З цими словами він вручив їй букет, і вона міцно притиснула його до грудей, вдихаючи солодкий аромат, потім почала розглядати бутони так, ніби ніколи в житті не бачила троянд. Вона обережно торкнулася надприродних у своїй красі гем, прикріплених до стебел, і захопилася глибиною кольору каміння, немов побачила в них всю безодню всесвіту.

– Я хочу, щоб ти стала моєю дружиною. Я дуже люблю тебе. Це було, мабуть, вже давно, просто я сам не розумів.

Їй знадобилася ціла секунда, щоб зрозуміти зміст його слів, а потім її очі наповнилися сльозами здивування та недовіри.

– Але ж, Аврелію, ти ж знаєш, я ніколи не думала про такі речі. Вони мене не цікавили. Любов, залицяння... навіть секс. Я не маю досвіду, не було випадку. Це... – вона деякий час підбирала відповідне слово, – чужі для мене поняття.

– Подумай про них тепер. Ти набагато розумніша за всіх, кого я знаю. Ти вмієш вибрати з усього найкраще. Я довіряю тобі. – Він тепло посміхнувся.

Вона зашарілася від задоволення.

– Це так несподівано. Я не могла навіть уявити собі...

– Нормо, завтра я їду і тому не можу чекати. Я повинен був запитати тебе про це.

Вона завжди вважала його другом, помічником, на якого можна розраховувати у скрутну хвилину, майже старшим братом. Але вона ніколи не думала про більш глибоку любов до нього – і не тому, що не хотіла цього, але тому, що ніколи не могла уявити собі, що це можливо. Вона подивилася на маленькі ручки, на короткі пальці.

– Але... чому я? Я дуже неприваблива жінка, Аврелію. Чому ти хочеш одружитися зі мною?

– Я щойно сказав тобі про це.

Вона відвернулася. Це було більше за те, що вона могла переварити в даний момент, думки її прийшли в цілковите сум'яття. Вона сильно засмутилася і навіть втратила нитку обчислень.

– Але... у мене так багато роботи, і це... буде нечесно по відношенню до тебе. Я не можу дозволити собі відволікатися.

– Шлюб – це завжди жертва.

– Шлюб, заснований на жертві, призводить лише до образ. – Вона сміливо зустріла його погляд і вперто похитала головою. – Давай не будемо вирішувати це стрімголов. Нам треба обмірковувати всі наслідки.

– Повір мені, Нормо, це не експеримент, де можна завчасно перевірити всі фактори. Я теж дуже зайнята людина і розумію, як багато для тебе

значить твоя робота. Моя робота у «Вен-Кі» не дасть нам зустрічатися занадто часто, ми будемо в розлуці більшу частину часу, але це дасть тобі час, який потрібний для твоєї роботи. Подумай про це логічно, але нехай рішення приймає твоє серце.

Вона посміхнулася, потім здригнулася і подивилася на календар у кутку екрану.

– І коли ти відлітаєш на Арракіс?

– У тебе буде час подумати. Ми й так чекали багато років, і я можу зачекати ще трохи. Якщо ти скажеш, що обдумаєш мою пропозицію, то я буду знати, що ти справді будеш думати про неї з тією увагою, на яку я хотів би розраховувати.

Він витяг із коробочки гладкий рівний камінь су і вручив його Нормі.

– Чи приймеш ти хоча б мій подарунок? Як доказ нашої дружби?

– Звичайно, прийму. – Її пальці торкнулися гладкої перлиної поверхні су. Вона сумно посміхнулася. – Ось бачиш, ти вже відволік мене, хоча це було дуже приємне відволікання. Аврелію, невже я завжди була така неуважна, що не помічала твоїх почуттів до мене?

– Так, – усміхнувся він. – І я обіцяю тобі, що не передумаю, коли повернусь.

Вже багато місяців Венпорт мотався Арракісом далеко від Норми і Поритріна, облітаючи в супроводі своїх охоронців пустелю на орендованому літаку. У цих експедиціях йому більше не потрібен був Дхартха. Ось і зараз він летів над безмежною пустелею, не відриваючи від неї очей.

За багаторічною звичкою він оцінював усе побачене у термінах контролю за витратами. Найбільше його цікавило як у своїй різноманітній діяльності уникнути непотрібних витрат на посередників. Прямий доступ до товару – це найнадійніший шлях до отримання максимального прибутку, хоч би яким був продукт – ліками, меланжею або плаваючим світильником.

Поки що, коли дзенсуніти готові були брати на себе ризик і позиціонували себе як фахівців з роботи в суворих умовах пустелі, Венпорт і Кідайр самі не займалися збиранням прянощів. Але якщо

корпорація «Вен-Кі» найме робітників і здійснюватиме збір самостійно, позбувшись наїба Дхартхи та всіх пов'язаних з ним проблем?

Раптом розвідувальний літак потрапив у повітряну яму. Найманці, які сиділи поруч із Венпортом, залаялися на адресу пілота, найнятого в космопорті Арракіса, але той не звернув на них уваги. Ге Д'Пардю був чужинцем, який приїхав на Арракіс у юні роки. Тут він почав возити екскурсантів, хоча в цьому загубленому світі роботи мало. Д'Пардю обіцяв знайти для Венпорта екзотично привабливі «меланжеві піски». Пил, що піднімався над горизонтом, застилав пеленою сонце, позбавляючи його кольору. Раптом у салоні ожив гучномовець, і пролунав голос пілота:

– Бачу попереду за курсом бурю. Погодні супутники показують, що буря йде в Танзеруфт, тож нам небезпека не загрожує. Але все ж таки доведеться бути насторожі.

– Що таке Танзеруфт? – запитав Венпорт.

– Відкрита пустеля. Дуже небезпечне місце.

У тиші вони летіли ще півгодини. Літак летів уздовж скелі, потім повернув у напрямку сонця і взяв курс на безмежну пустелю.

Будучи в селищі, Венпорт чув розмови та розповіді місцевих жителів про Арракіс, про який вони відгукувалися як про живу істоту, що володіє власним норавливим духом. Здивувавшись цим поясненням, він відкинув їх як забобонні, але тепер, пролітаючи над дюнами, він думав, що, можливо, тубільці мають рацію. Він відчував якесь дивне, ні на що не схоже відчуття – здавалося, що хтось за ним спостерігає. Він і жменька його людей – які вони самотні й чужі для цього світу. Такі вразливі...

Випалений одноманітний краєвид почав змінюватись. Внизу з'явилися іржаво-коричневі та охряні ділянки.

– Меланжевий пісок, – сказав Д'Пардю.

Масивний, товстий, з пухкими щоками гід здавався зовсім чужим на цій планеті, де більшість жителів були ніби висушені сонцем.

– Мені здається, ніби хтось ворухить пісок, – помітив Венпорт. – Я думаю, що це вітер?

– У пустелі взагалі нерозумно щось думати, – озвався Д'Пардю.

Зі свого місця Венпорт побачив звивисте створіння, яке без найменшого зусилля рухалося пісками, перетинаючи дюни. Піски

заворушилися, наче прокидаючись від сплячки. По спині Венпорта пробіг холодок.

– Що це ще за чортівня? Господи, що це – піщаний хробак?

Вражений, він припав до ілюмінатора. Він чув про цих велетенських бестій, величезних чудовиськ, які створювали збирачам прянощів більше проблем, ніж розбійники, але він ніколи на власні очі не бачив цього страшного звіра.

Гід зморщив і без того вкрите глибокими зморшками обличчя і промовив:

– Це демон пустелі.

Вузлуватий довгий сірий звір унизу піднімався хвилеподібним ланцюжком живих пагорбів. Він вповзав на дюни і стрімко зісковзував з них, не відстаючи від літака, що летів у небі.

– Подивіться на його спину! – вигукнув один із їхніх охоронців. – Бачите, що там? Люди! Це люди, які їдуть на хробаку!

– Це неможливо, – зневажливо пирхнув Д'Пардю, але, придивившись, теж побачив неймовірну картину і вже не міг відірвати очей.

Пил, що підіймався до неба, заважав дивитися, але Венпорту здавалося, що він виразно бачить крихітні фігурки, маленькі цятки, що точно мають людські обриси. Хто ж міг одомашнити такого монстра?

– Нам краще забратися звідси! – закричав зі свого місця Д'Пардю. – У мене погане передчуття.

Вітер почав жбурляти легке повітряне судно з боку на бік.

Погоджуючись із провідником, Венпорт кивнув:

– Вивозь нас звідси.

Літак зробив коло і повернув назад до міста Арракіса. Пустельна буря погналася за ним так, ніби небо було живе і вирішило покарати чужинців за зухвалу появу там, куди їх не кликали. Весь шлях назад охоронці обговорювали те, що їм довелося побачити. У барі космопорту слухачі напевно посміються з їхніх розповідей.

Але Венпорт бачив це на власні очі. Якби доходи від меланжі не були такими величезними, він ніколи не ризикнув би вести бізнес на Арракісі. Як можна мати справу з людьми, які примудряються вижити в такому проклятому Богом місці?

Вони їздять на гігантських хробаках!

«Ніщо не є таким, яким здається. За допомогою відповідних формул я можу довести це.»

Норма Ценва. «Математична філософія»

Норма перестала на нього працювати, не тяглася за ним на буксирі – і Тіо Голцман нічого не знаходив дивного в тому, що вона припинила привертати громадську увагу. Цілий рік він взагалі мало думав про неї, принаймні з того часу, як Аврелій Венпорт вів переговори про припинення її служби у нього, саванта Тіо Голцмана. Він усміхнувся. Так, блискучий бізнесмен. Про що він взагалі думав тоді?

За всієї її незрівнянної математично-природничої обдарованості Норма зовсім не вміла бачити потенціал своїх відкриттів. Чиста геніальність – лише одна частина формули. А друга – треба знати, що робити із науковими проривами. І ось у цій справі Норма постійно зазнавала невдач.

Ну що ж, тепер вона самостійна і перестала бути для саванта фінансовим тягарем, хоча частина доходів корпорації «Вен-Кі» від продажу плаваючих світильників перевершила всі ці витрати в тисячі разів. Як корпорація могла бути такою наївною?

Венпорт запропонував лорду Бладду пристойну суму грошей за групу «технічно грамотних рабів», щоб зайняти їх роботою на будівництві нового підприємства Норми – здається, це десь у верхній течії річки – так що савант із задоволенням віддав йому цілу компанію своїх найнеспокійніших дзенсунітів і дзеншіїтів. Після закриття верфі в дельті Голцману все одно нікуди було дівати всіх цих робітників... поки один з цих рабів не набрався нахабства звернутися до самого лорда Бладда. Аристократ зробив Голцману догану за недостатній контроль над рабами, і савант був просто щасливий збути з рук цих бунтівників Нормі Ценві.

Він був радий позбутися їх. А також і Норми. Вирішення всіх проблем.

Але в певному сенсі Голцману було шкода, що вона пішла. Протягом перших кількох років її стажування вони були чудовою командою, і савант отримав дуже непоганий прибуток від юнацького ентузіазму своєї молодшої помічниці. Але потім двадцять років їй хотілося вовтузитися власними

силами з безплідними і дорогими математичними дослідженнями, не відчуваючи, де треба зупинитися.

Щоправда, він хотів показати, що не тримає на неї зла. Всі останні роки він регулярно надсилав їй запрошення на урочисті прийоми з різних приводів, але вона щоразу відхиляла ці запрошення, посиляючись на сильну зайнятість. Ця крихітна жінка ніколи не розуміла, що успіх досягається не так як прямими дослідженнями, як політичними інтригами та зв'язками.

На щастя, його нові молоді помічники горіли бажанням залишити слід в історії. Їхня робота забезпечувала міцність його власних позицій.

Коли Голцмана запитували прилюдно, він незмінно відповідав, що Норма чудово працювала, була відмінною помічницею, яку часто відвідувало справжнє осяяння. Таке джентльменське ставлення та шляхетність лише додавали блиску аурі великого винахідника та зміцнювали його становище. Після таких заяв він усміхався та переводив розмову на іншу тему.

Але час минав, і савант все рідше згадував Норму Ценву.

Відхід у тінь анітрохи не турбував Норму. Працюючи в обчислювальній лабораторії та інспектуючи роботи зі створення двигуна, що базувався на ефекті Голцмана, вона просто не помічала своєї ізоляції.

Вона ніколи не розуміла сенсу махінацій навколо себе, та й, власне, не надавала їм значення. Її завжди цікавила тільки робота як така, розробка важливих концепцій незалежно від політичної кон'юнктури, особистих амбіцій і безглуздих громадських заходів, що лише забирали дорогоцінний час.

Фінансову підтримку вона отримувала від корпорації «Вен-Кі», більше того, тепер у неї були свої раби, а охорону Тук Кідайр найняв не з Поритріна. Тепер ні в кого на цій планеті не було жодного приводу звертати на неї увагу чи намагатися жадібним поглядом проникнути у те, чим вона займалася.

Але тлулаксійський партнер Венпорта був стурбований проблемою безпеки набагато сильніше за Норму. Спочатку Кідайр запропонував встановити спеціальну маскувальну голографічну систему, яка приховала б від сторонніх очей усі наземні споруди та вхід у грот. Але враховуючи, що тут працювала численна робоча команда, щодня сюди річкою підвозили

матеріали, регулярні поставки продовольства, то було важко припустити, що ніхто не помітить існування цього дослідницького та виробничого комплексу. Тоді Кідайр вирішив покласти на охорону, яка відганяла від комплексу всіх цікавих, хоча охоронці, які патрулювали ангар і територію, мали змучений вигляд.

Вже було видно кінець роботи. Норма сподівалася, що експериментальний корабель з новим двигуном буде готовий до повернення Аврелія Венпорта з Арракіса. Норма посміхалася щоразу, коли згадувала цю таку незвичайну людину, і їй досі не вірилося, що вона отримала від нього такий дивовижний прощальний подарунок перед відльотом. Вона пам'ятала його сором'язливе запитання, яке, судячи з виразу його очей, вразило його не менше, ніж її...

Ймовірно, коли Норма реалізує свою мрію, яка не відпускала її всі ці роки Джихаду, вона зможе дати відповідь на запитання Аврелія. Вона любила його всім серцем, хоча досі і не усвідомлювала цього, бо все своє свідоме життя вона пропускала повз себе всі душевні емоції. Але цього не буде. Коли він повернеться на Поритрін, то все зміниться.

Але спочатку...

Серце її роботи – великий старомодний вантажний космічний корабель лежав на платформі доку в ангарі. Цей громіздкий і застарілий космічний апарат уже не годився як торговельне судно, він не витримав би суворої конкуренції з сучасними. Але в ньому було все, що було потрібно Нормі.

Зараз Норма стояла на платформі, що літала високо під стелею ангара над старим корпусом з неодноразово завареними пробоїнами, і спостерігала за бригадами дзенсунітських робітників, які переробляли начинку корпусу за її вказівками.

Робітники снували всередині корабля, було чути їхні гучні голоси та брязкіт інструментів. Кормову частину старого судна було розкрито, застарілий двигун вилучено, а внутрішні відсіки перероблялися для встановлення великих деталей нового устаткування. Поки що все йшло добре. Десятиліття кропіткої розумової праці не пропали даремно, задум втілювався в метал, і від цього у Норми паморочилося в голові.

Аврелій буде пишатися нею.

Хоча її план згортання простору ґрунтувався на лаконічних математичних формулах і доведених законах фізики, це були лише вихідні прості будівельні блоки, на яких треба було створити набагато

грандіознішу, складнішу, майже ефірну будівлю, і цю будівлю не можна було в готовому вигляді ні зобразити на папері, ні уявити подумки. Принаймні поки що. Вона зростала лише у розумі Норми.

Щодня вона заново аналізувала всю виконану роботу, часом витрачаючи всю ніч на нові розрахунки, переставляючи модульні панелі, електромагнітні обмотки та призми хагальського кварцу. Як великий майстер минулого, вона під час роботи додавала нові деталі, підкоряючись інтуїції, підкріпленій теоретичними доказами. Потоки думок і відкриттів накочувалися могутніми хвилями, залишаючи після себе розуміння, більше схоже на божественне натхнення.

Савант Голцман висміяв би мене за таке порівняння!

У міру просування будівництва робітники проводили контрольні та стендові випробування згідно з розробленими Нормою протоколами. Кожна деталь, кожна частина нового корабля мали працювати бездоганно.

Норма відчувала страшне хвилювання щоразу, коли бачила, як усередині корабля поступово набуває форми задуманий нею небачений двигун. На карту було поставлено дуже багато – не лише її особиста доля чи доля корпорації «Вен-Кі», а й інтереси всього людства.

Її винахід люди будуть використовувати ще багато поколінь після остаточної поразки мислячих машин. Двигун, що згортає простір, змінить людство і відкриє перед ним нове майбутнє. Напружуючи уяву, вона уявляла собі каскад наслідків свого відкриття, подібний до потужного водоспаду. Можливості були неймовірні, величезні, і намагаючись уявити їх, Норма боялася збожеволіти.

Але якщо їй вдасться подолати всі технічні труднощі проекту, Норма і ті, хто повірив у неї, зможуть переміщатися в космічному просторі зі швидкістю, яка в декілька разів перевищує можливості сучасної техніки. Це буде колосальна допомога армії Джихаду, і були всі причини вважати, що ця допомога призведе нарешті до перемоги.

І, крім того, з винаходу Норми Аврелій зможе отримати такі комерційні можливості, про які раніше він не смів і мріяти. Нормі не терпілося дочекатися його повернення – обговорити з ним ці перспективи, і не лише їх.

«Бережи кожен подих, бо він забирає тепло і вологу з твого життя.»

Стоячи під навісом печери, Селім з гордістю оглянув своїх вірних послідовників, а потім перевів погляд на Марху і подивився на неї з виразом, більше схожим на любов. Ця молода жінка була втіленням енергії, життєвої сили, увінчаних непохитним здоровим глуздом. Майже два роки вона виконувала багато доручень в племені пустельних волоцюг, ставши незамінною.

– Арракіс наш, тому що ми оволоділи ним, – урочисто проголосив Селім. – Ми навчилися жити в найважчих умовах, не залежно від вподобання чужинців та торгівлі з непроханими іноземцями.

Взявши сильну руку Мархи в свою, він допоміг їй підвестися, і вони встали, дивлячись одне на одного очима, що були синіми від меланжі.

– Мархо, ти довела, що можеш стати повноправним членом нашої громади, але я був би щасливий назвати тебе своєю дружиною – якщо ти сама цього захочеш.

Спочатку вона з'явилася до них відданою шанувальницею, вмілою ученицею, вірною людиною. Тепер вона стане подругою Селіма. Марха працювала більше за інших і слідувала видінням вождя більш віддано, ніж інші його учні. Вона ясно дала зрозуміти всім, навіть йому, що тільки вона може стати нареченою легендарного вождя.

Лише тиждень тому вона з'явилася до Селіма на світанку і застала його, коли він стояв біля вікна і споглядав безмежне море дюн. Не порушуючи мовчання, Марха зробила крок до нього і кинула до його ніг зв'язку жетонів, що голосно брязнули по підлозі печери.

Це були сотні жетонів, відібраних у жінок, які сподівалися вийти заміж, працюючи на зборі прянощів. Тут було набагато більше знаків, ніж вимагав як весільний викуп найб Дхартха.

Знаючи, скільки мужності потрібно Мархі, щоб дивитися на нього одночасно як на чоловіка і як на шанованого всіма вождя, Селім усміхнувся.

– Як я можу відмовитися від такого дорогоцінного дару?

Тепер Марха посміхалася йому, оголивши бездоганно білі зуби. Обличчя її випромінювало радість, білуватий шрам над бровою виділявся на тлі рум'янцю, що залив її обличчя.

– Я мріяла про цю хвилину з тих пір, коли була маленькою дівчинкою, яка завмирала від захоплення від легенд, що передавалися пошепки, про великого Приборкувача Хробаків. Так, я з радістю погоджуюсь бути твоєю дружиною, Селіме.

Коли ватажок робив свою урочисту заяву, Джафар, його помічник, одягнувшись у дистилюючий костюм, вийшов у відкриту пустелю. Тепер усім була видна висока худа постать цієї відданої людини. Відійшовши від печер подалі, він застукав у свій барабан. Усі жителі печери чули цей приглушений відстанню та пісками звук. Вони відчували радість, а Селім стояв мовчки і спостерігав.

Постукавши досить довго, щоб викликати хробака, вірний помічник Селіма сунув барабан під пахву і кинувся тікати. Довгі ноги впевнено несли його по гребенях дюн. У відкритій пустелі на поверхні піщаного моря з'явилися брижі, що сповістили про появу хробака. Чудовисько стрімко наближалось.

Задихаючись від бігу, Джафар досяг рятівних скель, але не став підніматися на них, а залишився на піску, завдаючи по каменю різких гулких ударів металевим молотом. Піщаний хробак кинувся на звук, але не зміг наблизитися до скелі, основа якої виднілась далеко за межами видимої скелі, подібно до підводної частини айсберга. Хробак піднявся до неба на весь свій велетенський зріст, розкривши гігантську пащу з кристалічними блискучими зубами. З величезного тіла обсыпалися хмари піску та пилу. Чудовисько видало рев, здатний заглушити гуркіт піщаної бурі.

Селім закричав на повну силу своїх легень:

– Шаї-Хулуде, слухай мене! Я покликав тебе бути свідком! – З цими словами він пригорнув до себе Марху, що стояла поряд, і виступив під сонячне світло. – Я запропонував цій жінці стати моєю дружиною, і вона прийняла мою пропозицію. З цього дня ми в твоїх очах чоловік та дружина. І нехай ніхто не сумнівається у цьому.

Розбійники видали дружний крик захоплення, оглушливий крик, багаторазово посилений відбиттям від низького склепіння печери. Хробак піднявся ще вище – ніби благословляючи наречених, – а потім знову пірнув у глибину піску під дюною, викинувши фонтани піску і кинувшись униз до прихованої скарбниці прянощів.

Цієї ночі розбійники бенкетували, уставивши свої столи медом і небаченими делікатесами, викраденими і відібраними у караванів, що йшли з міста Арракіса. Під час цієї гулянки вони поглинули величезну

кількість меланжі. У головах з'явилися блискучі видіння, що затуманили їхні обличчя блаженством. Все навколишнє здавалося тепер м'яко окресленим та прекрасним. Всі вони були членами великої родини, пов'язаними чудовим червоним порошком, що вивергався піщаними хробаками, порошком, що був висушеною сутністю Шаї-Хулуда.

Усі гальма були відпущені, зникла сором'язливість, і багато чоловіків і жінок покохали сьогодні одне одного у темних переходах печер. Потім, коли свято нарешті закінчиться, всі вони повернуться до виконання своєї місії, яка поглинала всі їхні сили. Але на одну ніч пряність дала їм відпочинок, винісши їх за межі земного буття.

Разом з Мархою Селім йшов шляхами меланжевого одкровення, піднімаючись сходами в майбутнє, що відкривалося його внутрішньому погляду. Він відчував поруч її близькість, її дивовижну душу і гаряче серце, яке тепер стало невід'ємною частиною його самого.

Але в цю подорож Селім мав вирушити один.

На дальній стіні печери давним-давно якимись першопрохідниками були написані стародавні руни. Ніхто не знав, що означають ці написи, але Селім вигадав своє тлумачення, і його послідовники не заперечували слова свого вождя.

За допомогою меланжі Селім бачив багато недоступного оку людей реального світу.

І тепер він уперше побачив завдання своєї місії у всій її неймовірній величі, прозрів незмірну прірву часу, протягом якого розгортатиметься ця епічна битва. Він зрозумів, що це не просто його особиста боротьба з ненависним наїбом Дхартхою, не конфлікт, який Селім зможе вирішити за короткий термін свого життя. Все вже зайшло надто далеко. Спокуса і залежність від прянощі переступили якийсь поріг, де не може зупинитися проста людина.

Одного життя для цього ніколи не вистачить. Селіму треба було зробити так, щоб його місію продовжували інші, продовжували багато років після його смерті. Коли настане час, Шаї-Хулуд покаже, як це зробити.

Коли він прокинувся, тепла оголена Марха, тісно притиснувшись до нього, лежала поруч, приліпившись до нього навіть уві сні, немов боявшись, що він піде. Вона прокинулась. На обличчі її була

зацікавленість – вона всією своєю істотою вбирала кожен рис обличчя свого коханого.

– Селіме, любов моя, мій чоловіче, – видихнула вона. – Я нарешті навчилася бачити тебе, бачити в тобі чоловіка, людину. Спочатку я була закохана в уявлення про тебе, у портрет героя, відступника, який вмів передбачати майбутнє через кристал нещадної ясності своєї місії. Але ти більше за це – ти смертна людина з серцем, що б'ється. І тому ти більше за будь-яку складену про тебе легенду.

Він ніжно поцілував її у губи.

– Мархо, тільки ти знаєш мою таємницю. І тільки ти одна розділиш її зі мною. Завдяки тобі я буду сильним, ти допоможеш мені виконати те, що я повинен.

Селім погладив жінку по волоссю і посміхнувся, радіючи її відданості. Після стількох років міф і реальність нарешті злилися у нерозривну єдність.

Здавалося, вона прочитала його думки, зрозумівши його до того, як він зміг висловити свої думки словами.

– У тебе було видіння, коханий? Що пригнічує тебе?

Він сумно кивнув.

– Минулої ночі, коли ми поглинули багато прянощів, мені відкрилися нові видіння.

Вона сіла поруч, миттєво перетворившись із молодої дружини, яка все ще згорала від чуттєвої любові, на вірного учня, готового прийняти нове одкровення вчителя.

Селім заговорив:

– Ми нападали на каравани і заважали наїбу Дхартхі продавати меланжу, але я нічого не зробив, щоб вигнати з Арракіса чужинців. Торгівля пряністю з кожним роком стає дедалі ширшою. Не дивно, що Шаї-Хулуд розчарувався у мені. Він закликав мене, але я виявився слабким і не впорався з його місією.

– Старець Пустелі вірить у тебе, Селіме. Інакше навіщо б він став давати тобі таке нездійсненне завдання? – Марха сіла, і Селім не міг відірвати погляд від її чудових грудей і гладкої шкіри, матово-блискучої в темному світлі печери. – Ми допоможемо тобі. Ми зробимо все, що в

наших силах, щоб досягти твоєї мети. Ця місія велика, і жодна людина не може навіть сподіватися наодинці впоратися з нею.

Він ніжно поцілував її в білий шрам, потім сів і вдивлявся у вхід у печеру, що світлішав від того, що туди почало литися світло сонця, що почало свій біг по небосхилу над нескінченним морем дюн.

– Можливо, це так, і жодна людина не в змозі виконати це, але це може виконати легенда.

Зірки відбивалися в мрійливих очах Азіза. Сповнений мрій, молодий онук наїба терпляче чекав, коли дід і мешканці скельного міста міцно заснуть. Коли все стихло, він узяв зібране по крихтах спорядження – до цієї ночі він готувався довго, день за днем, складаючи в потаємному місці все необхідне для задуманого. Не роблячи жодного шуму, немов муаддіб, крихітна пустельна миша, він прокрався до виходу.

Сьогодні він покаже на що здатний, не лише собі та своєму дідусеві, а й Селіму Приборкувачу Хробаків. Хоча ніхто не захотів би слухати таке, для Азіза обидві ці людини були героями, гідними поваги. Хлопчик віддавав належну шану обом сторонам конфлікту і сподівався якимось чином об'єднати їх на благо дзенсунітського народу. То була його велика таємниця.

Але яке важке це завдання.

Протягом багатьох місяців, відколи розбійники врятували йому життя, позбавивши від вірної смерті в пустелі, Азіз не переставав думати про час, проведений серед відступників. Селім Приборкувач Хробаків був сліпий до того, що зробив наїб Дхартха для дзенсунітів. Молодий чоловік дуже любив свого діда і розумів його строгість, в якій він бачив ціну, яку довелося заплатити племені за вражаюче покращення умов життя, за безперебійні постачання води та продовольства і навіть за деякі предмети розкоші та комфорту, що їх доставляли на планету чужоземні торговці.

А у Селіма Приборкувача Хробаків палали очі, у нього було інше поняття про честь, він мав мужню впевненість і правоту, які переважали провінційні обивательські турботи наїба Дхартхи. Прихильники Селіма йшли за ним із фанатичною пристрасстю, яка набагато перевершувала за силою покірність, з якою виконували свою роботу збирачі прянощів. І ця жінка Марха, яка втекла в пустелю з їхнього села, тепер отримала новий сенс життя. Було видно, що вона анітрохи не шкодувала про своє рішення.

Багато ночей Азіз і сам мріяв втекти до відступників, стати членом їхньої овіяної ореолом романтики зграї. Він зміг би говорити з Приборкувачем Хробаків, сказати йому все, що мав сказати кілька місяців тому, коли йому випала така можливість. Очі хлопчика сяяли, коли він наповнювався рішучістю встановити мир, залікувати рани старих образ і припинити нескінченну руйнівну ворожнечу.

Азіз міг би це зробити. Але чи прийме його Селім?

Можливо, так... якщо він, Азіз, зможе продемонструвати вміння, що корисне для племені Селіма.

Коли Азіз передавав своєму дідові відповідь пустельного вождя, він намагався пом'якшувати слова і знаходити виправдання для Селіма. Але найб Дхартха прийшов у невимовну лють, і замість того щоб нагородити свого онука за важку ризиковану подорож, відіслав його, переставши з ним спілкуватися.

Але хлопець не забув того, що йому довелося побачити і пережити, а уява підказала альтернативи, про які слід було подумати раніше. Азіз вирішив повернутися до розбійників. Найбільше йому хотілося знову пережити захоплення та священний трепіт. Він був впевнений, що зможе це зробити.

Він ретельно спланував усі свої дії, згадавши, що робив Приборкувач Хробаків, і переконав себе, що зможе точно їх повторити. Зрештою, багато років тому цей молодий вигнанець зумів самотійно осідлати хробака вперше, коли йому ніхто не допомагав...

Ніч була тиха та безтурботна. Азіз прослизнув повз неуважну варту і тихо спустився гірською стежкою до безмежного поля піску. Царства піщаного хробака. На небі зараз був лише один місяць, що низько висів над горизонтом. Світло його було тьмяним у порівнянні зі світлом зірок, що дивилися з неба, яскравих, як очі янголів. Азіз вибіг на м'який пісок, залишаючи за собою виразні сліди. Йому хотілося кричати, але пісок обсипався в нього під ногами і юнакові здавалося, що він пливе в пилюці.

Азізу треба було піти досить далеко в пустелю, щоб хробак міг наблизитися, не злякавшись близькості похованих у пісках скельних порід. Але в той же час треба було залишитись не надто далеко від селища, щоб люди побачили, що саме він збирається зробити. Особливо йому хотілося, щоб це побачив дідусь.

Хлопчик йшов по піску уже цілу годину, коли світанок, немов тонкий кинджал, прорізав східний обрій. Треба було поспішити, щоб до сходу сонця опинитися на потрібній позиції, тобто піднятися на високу дюну, схожу на трибуну, яку він колись бачив в одному чужоземному відео-фільмі. Залишалося тільки сподіватися, що його кроки не потривожили пісок і не дали передчасного сигналу Шаї-Хулуду.

Азіз ніс із собою камінь та металевий стрижень, мотузки та довгий міцний спис. Спорядження його було набагато краще, ніж у того юнака, яким був Селім, коли вперше приборкав страшне чудовисько. Це можна зробити.

Серце його сильно билось, але рішучість залишалася непохитною. Азіз сів, застромив у пісок стрижень і почав бити по ньому каменем. Удари гуркотіли, як маленькі вибухи, оглушливі на фоні пустелі, що вічно мовчить.

Коли нарешті зійшло сонце і освітлило пустелю, хлопчик озирнувся і глянув на гряди зазубрених скель. За маленькими, захищеними в ущелинах віконцями деякі дзенсуніти, що вже прокинулись, чули цей бій. Хлопчик чекав, коли з'явиться великий хробак.

Дхартха прокинувся від ударів, що лунали з боку далеких дюн, що ритмічно слідували один за одним. Охоплений цікавістю і незрозумілими підозрами, старий вождь швидко одягнувся, але перш ніж він встиг вийти зі своїх покоїв, хтось із слуг підняв завісу.

– Наїбе Дхартха, один із юнаків втік у піски. Боюся, що він дуже схожий на Азіза.

Страждально зморщившись, наїб поспішав тунелем до вікон, звідки відкривався вигляд на стародавню пустелю.

– Навіщо він влаштовує такий галас? Я думав, що я його краще виховав.

Потім раптом цей старий пустельний вовк почав підозрювати істину, згадавши безглузде захоплення Азіза цими розбійниками, що підкорили хробаків. Дхартха несамовито закричав:

– Негайно надішліть людей, щоб привели його назад! Поспішайте, поки не з'явився хробак!

Слуга з явним небажанням кинувся виконувати наказ.

Далеко в пустелі Азіз продовжував бити по стрижню, викликаючи хробака. Наїбу, що схопився судорожно зведеними пальцями за кам'яну кромку вікна, залишалося лише безпорадно дивитися на залиті нещадним сонячним світлом величні дюни. Йому було чітко видно ланцюжок слідів, залишених у піску онуком. Яке безумство!

На горизонті вже з'явилися величезні хвилі, що сповіщали про прихід хробака. Жоден рятівник вже не зміг би встигнути вчасно. Дхартха відчув смертельний холод у грудях.

– Буддаллаху, не допусти цього!

Азіз стояв на вершині дюни, стискаючи металевий стрижень з непохитною впевненістю істинно віруючого. Дхартха був старий, але очі його ще не втратили колишньої пильності, і він бачив, як хлопчик спокійно чекав, дивлячись на стіну піску, що наближалася на нього. Пил і пісок здійнялись навколо, коли чудовисько розвернулося і пішло на юнака з силою невгамовної піщаної бурі.

Як жук по гарячому каменю, Азіз побіг гребенем дюни, щоб зайняти більш вигідну позицію, але від руху підземного демона пісок став вислизати і обсипатися під ногами Азіза. Хлопчик втратив рівновагу і впав долілиць, випустивши спис, що яскраво блиснув у променях ранкового сонця.

Перш ніж Азіз встиг стати на ноги або схопити своє знаряддя, розкрилася гігантська паща, усіяна рядами блискучих зубів, поглинувши пісок, пил і крихітний шматочок людського тіла.

Наїб Дхартха дивився на це страшне видовище, відкривши рота. З очей його текли сльози горя та люті. Невинний хлопчик загинув миттєво в божевільній вірі, що він зможе приборкати демона дюн, подібно до невірних відступників, що осідлали його в змові з самим Шайтаном.

У всьому винен Селім.

Звір зник під поверхнею піску і кинувся геть. Пісок обсипався і приховав сліди страшної події.

Враженому наїбу здавалося, що навколо його голови, немов шум крил зловісного ворона, лунає знущальний проклятий сміх Селіма Приборкувача Хробаків.

174 РІК ДО ГІЛЬДІЇ

28 рік Джихаду

Через рік після перемоги на Іксі

«Мені випав жереб зробити в житті щось таке, про що більшість людей і мріяти не може. Але якось вийшло так, що я не знайшов собі ані дому, ані справжньої любові.»

Прімеро Воріан Атрейдес. З приватного листа до Серени Батлер

З часу своїх мандрівок з Севратом на борту «Дрім Вояджера» Воріан став непосидою, якому важко було довго залишатися на одному місці. З ентузіазмом і допитливістю новачка бажаючи побачити життя вільного людства у всьому її обсязі, він знаходив особливості кожної нової планети і додавав її до каталогу свого досвіду. Йому подобалося спостерігати за народами, їхньою культурою, простежувати нитки, що пов'язували різні раси людей міцніше, ніж Омніус пов'язував свої Синхронізовані Світи.

Ось і зараз десь у глибинах космосу Севрат продовжує свій політ, розвозивши по планетам Омніуса інфіковані оновлення, заражаючи одне за одним місцеві втілення всесвітнього розуму. Це був чудовий трюк, ймовірно, найвидатніша військова хитрість за всю історію людства. Ксав'єр на його місці вибрав би іншу стратегію – він би споряджав слідом за Севратом експедиції армії Джихаду, яка завдавала б ударів по машинних системах, що були інфіковані вірусом. Але такий план з тактичної точки зору був би непрактичним і, безсумнівно, насторожив би Севрата та Омніуса перш, ніж план Воріана досяг своєї мети і завдав Омніусу максимальної шкоди без пролиття навіть краплі дорогоцінної людської крові.

Воріан надав би можливість машинам руйнуватися самим, а сам у цей час зайнявся б внутрішніми завданнями Джихаду.

Воріан ніколи раніше не бував на Каладані – багатій водними ресурсами, віддаленій і малонаселеній несоюзній планеті, – але місце виявилось приємним у всіх відносинах. Коли Воріан повернувся після своєї експедиції на паралізований корабель Севрата, де підклав незалежному роботу зіпсовану копію всесвітнього розуму, Серена Батлер оприлюднила свій новий план ведення Джихаду. Ще до повернення Ксав'єра з його на диво вдалої та переможної експедиції на Ікс Воріан

Атрейдес із задоволенням запропонував свої послуги щодо його здійснення.

Багато місяців поспіль він відвідував одну за одною стратегічно важливі планети на кордонах Ліги, шукаючи ті, на яких можна було встановити форпости армії Джихаду. Ці незахищені планети могли привернути увагу і мислячих машин, як це було з IV Анбусом, як потенційні плацдарми.

Кожна нова планета розширювала точку зору Воріана на війну загалом і давала підстави вважати, що у цій війні вони переможуть. Іноді, думаючи про це, він намагався зрозуміти, яким чином машини зі штучним інтелектом взагалі змогли вийти з-під людського контролю і яким чином дійшло до такого критичного становища.

У дитинстві та ранній юності він захоплювався високопродуктивною промисловістю та розвиненими містами, створеними Омніусом, а також монументами, спорудженими на честь звершень титанів. Але тепер, буваючи у розкиданих по всесвіту людських поселеннях, навіть у не пов'язаних із планетами Ліги, Воріан відчував захоплення зовсім іншого роду. Безтурботні люди висловлювали своє щастя різними способами. Вони отримували задоволення від повсякденного життя, радіючи хорошій їжі, вину та теплому ліжку. Вони отримували радість від спілкування з іншими людьми, від найрізноманітніших проявів кохання та дружби. Свою глибоку сердечну відданість справі Джихаду вони висловлювали спорудженням скорботних меморіалів на честь закатованої дитини Серени Батлер.

Воріан жодної хвилини не шкодував, що відмовився від життя довіреної людини роботів. Він був гордий тим, що все життя галактики змінилося від його рішення відмовитися від власного батька і врятувати знедолену Серену Батлер. Після цього він, як ніколи раніше до цього, відчув себе людиною.

Тільки про одне він шкодував: що Серена не відповіла на його кохання. Але серце її обернулося на камінь, і Воріан був змушений змиритися з цим. Його нове, повне свободи життя було багате у багатьох інших відносинах.

Маючи міцне здоров'я та нев'янучу молодість, Воріан Атрейдес легко заводив любовні інтриги в кожному космопорті, куди заносила його військова доля. З одними це були пригоди лише на одну ніч, до інших жінок він неодноразово повертався. Ймовірно, на багатьох планетах галактики в нього були невідомі діти, але він не зміг би стати для них

справжнім батьком. Побоюючись переслідувань з боку кімеків і не бажаючи, щоб його батько Агамемнон захопив його в полон, Воріан завжди був молодшим офіцером Джихаду і ніколи не видавав свого справжнього звання або походження. Це було на користь безпеки тих планет, які він відвідував, а не тільки його власної...

З подібних причин він відмовився від того життя, яке вели, наприклад, Ксав'єр та Окта. До того ж, що його рідний батько був кімеком, він сам, як і Агамемнон, мав секрет довголіття, майже безсмертя, і він не хотів і не бажав безпорадно спостерігати, як його дружина старітиме і вмиратиме на його очах. Зараз він міг без будь-яких хвилювань чи докорів совісті відвідувати будь-які планети і заводити такі стосунки, які йому хотілося.

Тут, на Каладані, до завдання Воріана входила організація наглядового пункту. За минулі п'ятдесят років передові загони мислячих машин не раз бачили в системі, розташованій неподалік планети, де кімеки перебили сімейство Гарконнів. Сталося це сорок три роки тому. Каладан на Салусу Секундус вже відправив своїх представників, які оголосили, що рибальські села та приморські міста готові утворити щось на кшталт планетарного уряду, який – теоретично – був би не проти приєднатися до Ліги Благородних.

Воріан хотів забезпечити тут присутність армії Джихаду як буфера на випадок неприкритої агресії Омніуса на цій ділянці. Поки що палаючий Джихад змушував мислячих машин оборонятися, але Омніус зазвичай будував плани на сторіччя вперед, і ніхто не знав заздалегідь, до якої стратегії вдасться цей надпотужний машинний мозок наступного дня. Силам Ліги доводилося весь час бути напоготові.

Хоча сам Воріан носив високе військове звання, він ніколи не вимагав безумовного чинопочитання. Не бажаючи, щоб йому на кожному кроці віддавали честь або улесливо кланялися, він заради власної зручності одягався в польову форму і часто не носив навіть відзнак. Він повинен був бути приєднано під час засідань Ради Джихаду, але решту часу він хотів на рівних спілкуватися зі своїми старими та новими друзями.

Він цілком вписувався в компанії звичайних людей, любив сутички з сільськими хлопцями на імпровізованих спортивних святах, міг виграти або програти місячну зарплату у «Флер-де-ліс» та інші ігри. Працюючи на війну з повною віддачею, він і відпочивав також із повною віддачею. Тут також можна буде відпочити і при цьому знайти найкраще місце для армійського форпосту.

Каладанські рибальські села були старомодними та ідилічними. Люди будували собі човни та розписували вітрила сімейними емблемами. Не маючи погодних супутників, вони вивчали характер вітрів і вміли передбачити шторм, просто понюхавши солоне повітря. Вони знали, в яку пору року яка риба краще ловиться, знали, де шукати молюсків і їстівні водорості, що становлять основу їхнього харчування.

Після триденного огляду та рекогноситування північного мису, який він вибрав для розміщення військової бази, Воріан стояв на березі і дивився, як у гавань повертаються рибальські човни, освітлені косими променями західного сонця. Розташовані поблизу пристаней грубі пам'ятники Маніону Невинному були прикрашені строкатими квітами та різнокольоровими мушлями. На одній із гробниць було навіть написано, що тут лежить локон волосся немовляти-мученика.

Воріан слухав, як хвилі прибою з м'яким шелестом набігають на пологий берег, відчуваючи в душі умиротворення, якого він не відчував, мабуть, ніколи в житті. Він глибоко вдихав прохолодне повітря, не звертаючи уваги на гострий запах йоду, що виходив від водоростей, що обліпили напівзгнилі затоплені колоди, на запах гниття не розпроданої риби, яку скоро пустять на добиво. Йому сподобалося це місце.

Більшість військових інженерів, які прибули разом з Воріаном, залишилися на орбіті встановлювати мережу супутників спостереження, які заодно попереджатимуть населення Каладана про урагани, що насуваються. Інші команди працювали на суші, будуючи поблизу скупчення великих рибальських поселень вишки зв'язку із супутниковою мережею спостереження. Потім тут розміститься постійний контингент для утримання побудованих станцій.

У містечку неподалік пристаней Воріан уже придивився і обжив затишну, добре освітлену таверну, де вечорами збиралися місцеві жителі і пили домашній самогон із бурих водоростей, що перебродили, який пахнув, як гірке пиво, але був міцний, як коньяк або горілка. Воріан швидко оцінив дію цього чудового напою.

Будучи солдатом армії Джихаду, Воріан виявився для місцевих рибалок вікном у світ. Вони пригощали його випивкою та хрусткими мушлями молюсків, а він натомість розважав їх спогадами та фронтовими історіями. Тут він, як і в інших місцях, називав себе Варком та видавав себе за простого армійського інженера. Більшість солдатів з команд, що

висадилися на Каладані, самі не знали його справжнього імені та звання, а ті, хто знав, мовчали, зберігаючи секрет свого начальника.

Коли самогон розв'язував язик і збуджував почуття, Воріан ставав балакучішим і заходився розповідати про численні пригоди, розважливо замовчуючи про свою службу довіреною людиною машин на Землі і про своє високе офіцерське звання. По обожнюючих поглядах молодих жінок було видно, що вони йому вірять, а по недовірливих і скептичних поглядах чоловіків відчувалося, що чоловіки вважають його розповіді дещо перебільшеними. По тому, як дівчата липнули до нього, Воріан розумів, що виявиться сьогодні бажаним нічним гостем не в одному будинку, і пропозиції були такі різноманітні, що важко було обрати.

Як це не дивно, але його погляд частіше затримувався на одній дуже зайнятій дівчині, яка обходила столи, наповнювала кухлі напоєм і подавала з кухні закуски. У дівчини були темно-горіхові очі і густе каштанове волосся, що завивалося дрібними м'якими кільцями, такими спокусливими, що Воріан ледве стримував бажання підійти і торкнутися пальцями до її волосся. Фігура її була хоч і струнка, але відрізнялася жіночою округлістю, а найбільше Воріана приваблювали в ній звужене до підборіддя обличчя і приваблива посмішка. Якимись невловимими рисами вона раптом нагадала йому Серену.

Коли настала його черга замовити випивку на всіх, Воріан покликав красуню. В її очах затанцювали дражливі вогники:

– Розумію, розумію, у тебе вже пересохло в горлі від усієї тієї нісенітниць, яку ти несеш.

Чоловіки добродушно засміялися над Воріаном, який сам сміявся найголосніше.

– Значить, якщо я скажу, що ти найкрасивіша дівчина, то це теж буде нісенітницею?

Вона труснула кучерями і кинула йому через плече, йдучи за замовленням:

– Повна нісенітниця.

Деякі з дівчат насупилися, ніби Воріан уже встиг їх образити.

Коли дівчина повернулася до стійки, Воріан знову глянув на неї. Вона, глянувши на нього, відвернулася.

– Десять кредиток людині, яка назве мені її ім'я! – зухвало крикнув він, дістаючи з кишені монету.

Цілий хор відповів йому:

– Вероніка Терг'єт.

Але Воріан віддав монету старому, який просвітив його докладніше:

– У її батька є чудовий морський човен, але він не любить наш промисел і натомість купив цей заклад, а заправляє тут Вероніка.

Одна з дівчат, що надулися, припала до Воріана.

– Та вона ж і відпочинку собі не дає. Так і зажене себе до ранньої старості. – Голос дівчини став млосним: – Похмура особа, ось що я тобі скажу.

– А може її просто треба розсмішити.

Коли Вероніка повернулася до їхнього столу, її руки були зайняті наповненими кухлями. Воріан підняв свій, промовляючи тост:

– За прекрасну Вероніку Терг'єт, яка розуміє різницю між істинними компліментами та повною нісенітницею!

Вона поставила на стіл міцне пиво.

– Я чую тут так мало правди, що мені важко порівнювати. Я не маю часу на дурні розповіді про місця, в яких мені ніколи не доведеться побувати.

Воріан підвищив голос, перекрикуючи галас:

– Я можу почекати і поговорити з тобою наодинці. Не думай, що я не помітив, як уважно ти слухала мої вигадки, хоч і вдавала, що вони тобі зовсім не цікаві.

Вона зневажливо пирхнула.

– У мене і після закриття буде робота. Тож тобі краще повернутися на свій чистенький корабель.

Воріан пустив у хід свою найкращу посмішку, що обеззброює.

– Я завжди з радістю поміняю свій чистенький корабель на теплу постіль. Я готовий почекати.

Чоловіки захоплено засвистіли. Їм починала подобатися ця вистава, але Вероніка знущально підняла брову.

– Терплячий чоловік – це в наших краях щось нове.

Воріан зберіг цілковиту незворушність.

– Тоді я сподіваюся, що ти любиш новизну.

«Окта намагалася знищити мою віру у призначення кохання, у те, що у кожного з нас існує його єдина половинка. Вона майже досягла успіху в цьому, бо я майже забув Серену.»

Прімеро Ксав'єр Гарконнен. Спогади

Салуса Секундус здавалася мирним оазисом серед грубої дикості війни, притулком, де Ксав'єр міг відновити сили перед кожним новим поверненням до діючої армії Джихаду. Однак зараз, прямуючи у всюдиході до будинку з космопорту в Зимію, він благав Бога лише про одне – аби не запізнитися, хоча прибув він із звичайного патрульного польоту.

Окта була вагітна вже кілька місяців – недарма вони любили одне одного тієї пам'ятної ночі після його прибуття з Ікса – і вона тепер мала ось-ось народити дитину. Він не був присутній при народженні Роелли та Омільї – армійські справи понад усе, – але тепер його дружині було вже сорок шість років, і пологи могли стати важким випробуванням, що загрожувало можливими ускладненнями. Вона, правда, вмовляла його не хвилюватися, що викликало в Ксав'єра ще більшу тривогу.

Ксав'єр гнав машину звивистою дорогою серед пагорбів, що оточували масток Батлерів, а сонце повільно сідало за західний обрій. Ксав'єр зв'язався з будинком, як тільки його баліста увійшла в сонячну систему Салуси, і йому, як завжди, доповіли про самопочуття та стан дружини. З цих повідомлень він зробив висновок, що пологи вже близькі. Окта вирішила народжувати вдома, як і двох попередніх своїх доньок, не бажаючи займати в медичному центрі місце, необхідне для поранених – їм часто потрібна була пересадка органів, які щедрим потоком почали надходити з ферм Тлулаксу.

Залишивши машину на підвірі'ї, Ксав'єр вбіг у головний вхід і зупинився у гулкому вестибюлі. Озирнувшись, він крикнув більш схвильовано, ніж зазвичай:

– Окто, я тут!

У вестибюль вибіг захеканий слуга:

– З нею лікарі. Навряд чи дитина вже народилася, але вже дуже...

Ксав'єр, не дослухавши, кинувся вгору сходами. Окта лежала на своєму ліжку з чотирма стовпами, на якому була зачата ця бажана дитина. То була ще одна, нехай маленька, перемога, символ людської завзятості та урочистості. Окта напівлежала на ліжку з розведеними вбік ногами, обличчя її було вкрите потоками поту і спотворене болем.

Однак, побачивши чоловіка, вона посміхнулася, ніби намагаючись переконати себе, що це не сон.

– Мій любий! Невже це правда... і я дочекалася тебе з війни?

Акушерка, що сиділа біля ліжка, підбадьорливо посміхнулася.

– Вона сильна жінка. Ще трохи, і у вас з'явиться ще одна дитина, приміро.

– Як легко ти це говориш, – простогнала Окта, зігнувшись від родової схватки. – Чи не хочеш ти помінятися зі мною місцями?

– Це ваша третя дитина, – відповіла повитуха, – тож пологи будуть легкими. Можливо, що я й не знадоблюсь.

Окта схопила акушерку за руку.

– Ні, залишись!

Ксав'єр виступив уперед.

– Якщо вже їй треба тримати когось за руку, то нехай це буде моя рука.

Усміхнена акушерка відійшла вбік, поступившись місцем чоловікові породіллі.

Присунувшись до Окти, Ксав'єр думав про те, яка гарна зараз його дружина. Він прожив з нею багато років, але надто часто і надовго відлучався. Він дивувався, як вона терпить такий уривчастий шлюб.

– Про що ти думаєш? – запитала вона.

– Я думаю про те, наскільки ти прекрасна. Ти світишся щастям.

– Це тому, що ти зараз поряд зі мною.

– Я люблю тебе, – прошепотів Ксав'єр на вухо дружині. – Мені дуже шкода, що я не був таким чоловіком, на якого ти заслуговуєш. Навіть коли ми були разом, я був недостатньо уважний до тебе.

Повіки її здригнулися, і Окта провела рукою по своєму великому животу.

– Напевно, ти був уважний до мене, бо інакше я б не завагітніла.

Вона скривилася від болю – її скрутила чергова схватка, але вона перемогла біль, хоробро посміхаючись.

Однак Ксав'єр не дав себе відволікти.

– Чесно кажучи, я віддав надто багато часу цій клятій війні. Це трагедія, що мені знадобилося стільки часу, щоб зрозуміти, який скарб живе поряд зі мною.

По обличчю Окти потекли сльози.

– Я ніколи не сумнівалася в тобі, мій любий. Ти єдиний чоловік, якого я любила, і я щаслива, що ти зі мною. Я приймаю тебе таким, яким ти є.

– Ти заслуговуєш на більше, а я...

Але перш ніж Ксав'єр встиг закінчити фразу, Окта скрикнула.

– Ось і настала остання схватка, – акушерка поспішила до ліжка, – настав час тужитися.

Ксав'єр зрозумів, що розмова закінчена.

Через двадцять хвилин він уже тримав на руках свою третю доньку, загорнуту в ковдру. Окта вже вибрала ім'я, коли Ксав'єр був ще на Іксі, і ім'я сподобалося йому.

– Ласкаво просимо у світ, Вандо, – сказав він, відчуваючи нарешті, що живе не даремно.

У своєму великому маєтку Маніон Батлер завжди розводив оливкові гаї та виноградники, а в проміжках між військовими експедиціями до нього приєднувався і Ксав'єр, який із задоволенням почував себе землевласником, подібно до римських офіцерів у проміжках між нескінченними війнами. Він отримував справжнє задоволення від перебування в будинку, від близькості сім'ї, забуваючи про злих мислячих машин і жах Джихаду... хоча б на короткий час.

Ксав'єр завжди стежив, щоб вистачало робочих рук для обробки землі на схилах пагорбів, щоб все посаджене приносило дохід, як прибуткові та успішні підприємства, але він і сам любив, коли руки забруднені землею, любив сонце, що палить зігнуту спину, любив навіть піт, що заливав очі.

Коротше, він любив просту селянську працю. Колись давно Серена теж любила працювати в саду, доглядаючи за своїми квітами, і тепер він добре розумів, яка сила тягнула її до землі і рослин. Він відчував чистоту мети, не затінену політичними розрахунками, зрадами чи особистими негараздами. Тут він мав думати лише про родючий ґрунт і свіжий запах трав.

Серед сіро-зеленого листя оливкових дерев літали чорні дрозди, скльовуючи ягоди, не зірвані збирачами. У кожного краю рядів виноградних лоз стояли клумби з яскравими оранжево-червоними нагідками. Ксав'єр йшов вузьким, обмеженим листям проходом, голова його була врівень з переплеченими лозами, що вилися навколо стовпчиків.

Як і очікував Ксав'єр, він знайшов свого тестя за роботою на винограднику, який чудово визрівав у сухому теплому кліматі. Волосся старого Маніона стало білішим за сніг, колись повне обличчя схуднуло, але в очах з'явилося умиротворення, якого колишній віце-король не знав, служачи парламенту Ліги.

— Немає жодної потреби рахувати кожную виноградинку, Маніоне, — глузливо промовив Ксав'єр і пішов уздовж ряду. Листя торкалося його рукавів, як руки людей із захопленого натовпу, який зустрічає героя після вдалого походу.

Маніон подивився вгору і зсунув на потилицю солом'яний капелюх, що захищав від нестерпної спеки.

— Тільки завдяки моєму догляду та турботі наші сімейні вина найкращі серед усіх вин Ліги. Боюся, що цього року «Дзинаньє» буде слабким — надто багато води на цій ділянці, але «Боже» буде чудовим.

Ксав'єр зупинився поруч із ним і глянув на грона.

— Ну тоді я допоможу тобі зібрати врожай, якщо ми обидва переконані, що він дійсно хороший.

Уздовж рядів виноградників ходили працівники, мотиками і граблями прибираючи бур'яни, що повилазили. Щороку, коли досягав виноград, натовпи салусанських робітників приймалися цілодобово працювати на виноградниках, зносячи важкі кошики з виноградом на винний завод, розташований позаду головного будинку. Ксав'єру вдалося взяти участь у цьому гарячковому збиранні врожаю лише тричі за останні десять років, і йому дуже подобалося це заняття.

Йому хотілося частіше бути вдома, але його професія – перебувати в космосі і боротися з мислячими машинами.

– Як поживає моя найменша внучка?

– У тебе буде багато часу самому з нею повозитися. Через тиждень я знову відлітаю на флот і дуже розраховую, що ти допоможеш Окті. У неї, як у молодій матері, безліч справ.

– Ти впевнений, що від моєї незграбної допомоги не стане більше проблем?

Ксав'єр засміявся.

– Ти був віце-королем і знаєш, принаймні, як делегувати відповідальність. Подбай, щоб Роелла та Омілія допомагали матері.

Жмурячись від яскравого салусанського сонця, Ксав'єр важко зітхнув. Вантаж прожитих років нестерпно тиснув на плечі. До приїзду додому він встиг побувати в Емілія Тантора, який був радий розділити свою самотність із невісткою Шилюю та її трьома дітьми.

Хоча Ксав'єр мав сім'ю і був оточений любов'ю, він гостро відчував, що у житті прогавив щось дуже важливе. Окта була спокійною і сильною жінкою, справжньою гаванню, захистом від мінливості бурхливого військового життя. Він любив її, у цьому не було жодних сумнівів, хоча він пам'ятав і не міг забути ту полум'яну і безоглядну пристрасть, яка пов'язувала його з Сереною, хай і недовго. Вони були тоді молоді, романтичні і не могли навіть уявити трагедію, яка обрушилася на них, як метеор з ясного неба.

Ксав'єр уже перестав шкодувати про втрату Серени – їхні шляхи розійшлися давно, – але він не міг не шкодувати про зміни, що сталися з ним самим.

– Маніоне, – запитав він раптово абсолютно спокійним голосом, – як так сталося, що я очерствів?

– Дай мені подумати, – озвався колишній віце-король.

Ксав'єра тим часом долали тривожні й неприємні думки. Той молодий оптиміст, яким він був, тепер здавався йому абсолютно чужою людиною. Він думав про важкі завдання, які він виконував в ім'я урочистості Джихаду, і все одно не міг примиритися із цією страшною зміною.

Нарешті Маніон почав відповідати. Усвідомлюючи важливість питання, він говорив із такою ж серйозністю, з якою виступав перед представниками Ліги:

– Жорстким тебе зробила війна, Ксав'єре. Вона змінила нас усіх. Декого вона зламала, деяких – таких, як ти, – загартувала.

– Я боюся, що моя сила якраз і є моєю слабкістю. – Ксав'єр дивився крізь зарослі винограду, але бачив лише свої незліченні походи, космічні битви, понівечених роботів, убитих і скалічених людей – жертв незліченних бійнь, влаштованих мислячими машинами.

– Чому так?

– Я бачив, на що здатний Омніус, і все своє життя присвятив одній меті – за будь-яку ціну не допустити перемоги машин. – Він знову зітхнув. – Саме таким шляхом я хотів висловити любов до моєї родини – захищаючи її. Як це не сумно, але моє любов проявилась в тому, що я майже ніколи не буваю вдома.

– Якби ти не став цього робити, Ксав'єре, ми давно були б рабами всесвітнього розуму. Окта це добре розуміє, як і я, і твої доньки. Тож нехай ця думка не надто сильно давить тобі на плечі.

Ксав'єр придушив зітхання.

– Я знаю, що ти маєш рацію, Маніоне, але я не хочу, щоб моя нещадна рішучість перемогти коштувала мені моєї людської сутності. – Він подивився в очі тестеві. – Якщо люди, подібно до мене, стануть схожими на машин, то це означатиме повний провал Джихаду.

«Ми можемо вивчити найдрібніші деталі довгого ходу людської історії, засвоївши неоглядну кількість даних. Але чому мислячій машині так важко чомусь навчитися, використовуючи цей матеріал? І ще одне питання: чому люди постійно повторюють помилки своїх попередників?»

Еразмус. «Роздуми про мислячі біологічні об'єкти»

Навіть після багатьох століть дослідів з різними людськими об'єктами у Еразмуса не вичерпувалися нові ідеї. Дуже багато було способів тестувати цей найцікавіший біологічний вид. І тепер, коли він дивився на

світ очима свого вихованця Гільбертуса Альбанса, можливості, що відкрилися, здавалися незалежному роботу свіжими та інтригуючими.

Робот стояв у своїх червоних шатах, облямованих золотистим хутром. Це стильно та вражає, думав він. Обличчя з текучого металу було відполіровано до такого блиску, що в ньому, мов у дзеркалі, відбивалося червоне сонце Корріна.

Юний Гільбертус теж був бездоганно одягнений, роботи-лакеї невтомно мили, відшкрябували і дбайливо доглядали за хлопчиком. Незважаючи на два роки безперервного навчання та підготовки, хлопчик залишався диким звірятком, яке постійно буйно повставало проти дисципліни. Але Еразмус розраховував, що згодом йому вдасться подолати цю ваду.

Вони стояли зовні огорожі замкненого загону для рабів і тестували людей. Багато представників цих рабів перебували на нижчому рівні соціальної ієрархії, мало відрізняючись від тварин. Вони належали до того самого прошарку, з якого Еразмус свого часу, два роки тому, витягнув Гільбертуса. Але були й інші люди – добре навчені, освічені слуги, ремісники та кухарі, які працювали на віллі Еразмуса.

Дивлячись у широко відкриті невинні очі хлопчика, Еразмус не міг зрозуміти, чи пам'ятає Гільбертус своє жалюгідне і болісне перебування в бруді рабського барака, чи він просто викинув із пам'яті будь-який спогад, навчившись організовувати свої розумові здібності так, як навчав його робот-наставник.

Тепер вони мали провести останній експеримент, і хлопчик з цікавістю дивився на відібрану групу. Люди теж дивилися на робота та хлопця, не приховуючи тривоги та страху. Сенсори незалежного робота вловили присутність у повітрі випарів поту, прискорене серцебиття рабів та інші явні ознаки наростаючого стресу. Чому вони так сильно нервують? Еразмус хотів би проводити експеримент у чистих умовах, але його бранці дуже його боялися. Вони були впевнені, що незалежний робот збирається заподіяти їм якесь зло, а Еразмус не міг обдурити їх так, щоб відволікти від страху.

Він не намагався приховувати задоволену усмішку. Зрештою, вони мали рацію у своїй недовірі та страху.

Хлопчик, що стояв поруч, нічим не проявляв своєї зацікавленості і просто мовчки спостерігав. Це був один із перших уроків, поданих йому Еразмусом. Незважаючи на всі зусилля Еразмуса, Гільбертус Альбанс, як і

раніше, відрізнявся дуже мізерними знаннями. У нього була настільки мала база даних, що було б марно ставити йому нескінченну послідовність вибраних навмання питань. Тому мисляча машина навчала його в логічній послідовній манері, вибудовуючи факти, що впливали один з одного.

Поки що результати представлялися роботу задовільними.

– Сьогодні ми розпочинаємо серію тестів із викликання реакцій. Експеримент, свідком якого ти станеш зараз, розроблений спеціально для демонстрації панічної реакції. Прошу тебе спостерігати за діапазоном змін поведінки, щоб потім зробити загальні висновки, що ґрунтуються на відносному рівні стану рабів.

– Слухаюсь, пане Еразмусе, – відповів хлопчик, ухопившись за перекладини огорожі.

В останні дні Гільбертус поводився так, як йому було сказано, – це було значне покращення порівняно з його колишньою неприборканою поведінкою. Тоді Омніус висміював Еразмуса, говорячи, що йому ніколи не вдасться цивілізувати дикого підлітка. Коли не допомагали проста логіка і здоровий глузд, Еразмус використав прямий примус і методичне тренування разом із системою винагород і покарань, ефект якої можна було посилити введенням відомих ліків, що модифікували поведінку. Спочатку фармакологічні засоби занурювали Гільбертуса у стан, близький до ступору. Відбулося значне, можна сказати, вирішальне припинення деструктивної поведінки, тенденція якої перешкоджала подальшому процесу виховання.

Потім Еразмус зменшив дозу, і тепер хлопчик взагалі рідко потребував лікарського заспокоєння. Гільбертус нарешті змирився зі своїм новим становищем. Якщо він навіть пам'ятав своє нікчемне існування, то розглядав нинішнє становище як можливість, як перевагу. Еразмус був вже повністю впевнений, що з торжеством зможе продемонструвати Омніусу цього хлопчика і довести всесвітньому розуму, що він, Еразмус, розуміє сутність людини краще, ніж всезнаючий комп'ютер.

Але Еразмус мав на увазі не лише перемогу у змаганні зі всесвітнім розумом. Еразмус відчував радість, спостерігаючи і реєструючи успіхи, які робив Гільбертус, і хотів продовжувати свої дослідження, навіть коли від них відмовиться сам Омніус.

– Тепер дивись уважно, Гільбертусе. – Еразмус підійшов до воріт, відчинив замок і увійшов усередину огорожі.

Ворота з тихим клацанням зачинилися за його спиною, і Еразмус кинувся в натовп рабів, штовхаючи їх і сильними ударами збиваючи з ніг. Люди почали метатися, намагаючись ухилитися від стусанів і ударів, хотіли сховатися. Раби відвертали очі, наче це могло зробити їх непомітними. Це дивувало Еразмуса, оскільки вони намагалися ухилитися від його нападу, ґрунтуючись на суто людських уявленнях про те, що може привернути до них увагу іншої людини. Він же, будучи складно влаштованим незалежним роботом, вибирав жертви випадково, виходячи з суто об'єктивних даних.

Витягнувши з-під одягу великий пістолет, робот навів його на першу жертву – нею виявився якийсь старий – і вистрілив.

Звук пострілу гримнув як ґрім та віддався гулким відлунням – здавалося, саме цей гуркіт повалив на землю розірване велико-каліберною кулею тіло старого. Слідом за пострілом пролунав багатоголосий крик, у натовпі почалася паніка. Об'єкти дослідження носилися по загону, як стадо божевільної худоби.

– Дивись, як вони бігають, – сказав Еразмус. – Правда, захоплююче видовище?

Хлопчик, на обличчі якого відбився непідробний жах, мовчав.

Еразмус навів зброю на наступну випадкову ціль – вагітну жінку – і вистрілив. Чудово! Робот насолоджувався.

– Можливо, годі? – запитав хлопчик. – Я вже засвоїв урок.

Мудрий Еразмус ретельно вибрав зброю. Він спеціально взяв потужний пістолет такого калібру, щоб куля спричиняла великі руйнування. При кожному попаданні в сторони розліталися бризки крові, шматки шкіри та уламки кісток. Це жахливе видовище щоразу посилювало моторошну паніку.

– Тут є ще чому повчитися, – розважливо зауважив Еразмус, помітивши, що хлопчик переступає з ноги на ногу. Хлопчик явно нервував.

Дуже цікаво.

Ув'язнені раби голосно кричали і вили від жаху і страху, ховалися одне за одним, намагалися втекти, наступаючи на тіла вбитих, бажаючи тільки одного – уникнути смертоносних пострілів робота, втекти з його очей. Але в замкнутому просторі їм не було куди тікати. Порятунку не було, а Еразмус продовжував стріляти.

Куля вдарила одну людину в голову, і розбиті кістки і розквашений мозок, як клуби жакливого червоної пари, на мить злетіли над його плечима. Деякі раби, приголомшені й зламані, приречено завмерли на місці, віддавшись на милість долі. Еразмус убив половину і цих рабів, щоб не дати їм привід скористатися уроком, навчившись нової форми поведінки. Експеримент має залишитися чистим. В ім'я цієї чистоти він повинен продовжувати гру за правилами, не виявляючи жодної переваги.

Вбивши десяток і покалічивши вдвічі більше людей, Еразмус припинив вогонь і опустил пістолет. Хвилі божевільного страху продовжували вирувати в натовпі людей, що залишилися живими, які як божевільні, гасали по загону, шукаючи ілюзорного порятунку. Дехто схилявся до товаришів, що впали, і намагалися надати їм допомогу. Нарешті крики стихнули і люди скупчилися біля паркану в дальньому кінці, ніби така маленька відстань могла їх захистити.

На жаль, ті, що залишилися живими, не підходили для продовження експерименту, нехай навіть вони залишилися неушкодженими фізично. Але нічого, він завжди зможе знайти свіжий матеріал у своєму невичерпному запасі полонених рабів.

Гільбертус відбіг від паркану, щоб його не торкнулися руки, які простягали до нього нещасні, що благали заступитися за них. Хлопчик розгублено і жалюгідно дивився на Еразмуса, ніби не розуміючи, які емоції він має проявити.

Цікаво. Треба проаналізувати несподівану реакцію Гільбертуса на експеримент – це був справді несподіваний і дуже цінний у науковому відношенні сюрприз.

Раби плакали і тихо стогнали, перемовляючись між собою, коли Еразмус вийшов із загону, зачинив за собою ворота і впевненою ходою попрямував до свого підопічного. Але Гільбертус інстинктивно відсахнувся, побачивши залитий кров'ю і забруднений шматками мозку одяг і блискучу шкіру незалежного робота.

Така поведінка змусила Еразмуса зупинитися та замислитися. Він не мав нічого проти того, щоб його лякалися об'єкти його дослідження та інші раби, але він не хотів, щоб його боявся саме цей юнак. Адже Еразмус був його наставником.

Незважаючи на увагу, який незалежний робот свого часу приділяв Серені Батлер, вона все ж таки обернулася проти нього. Стара як світ людська історія – вона вдарила його несподівано і нишком. Мабуть, так

сталося тому, що вона була вже зрілою жінкою зі сформованим характером, коли він узяв її під своє крило. За час своїх дослідів Еразмус багато дізнався про природу людини і був тепер сповнений рішучості змусити Гільбертуса зберігати абсолютну вірність своєму наставнику-роботу. Для цього треба буде виявити обережність та спостережливість.

– Ходімо зі мною, юначе, – сказав він, імітуючи веселий голос. Відтепер треба бути дуже акуратним, щоб у хлопчика не склалося про нього хибної думки. – Допоможи мені почиститися, а потім ми трішки поговоримо про те, що ти щойно побачив.

«Коли на власні очі бачиш незбагнений розмір всесвіту, що тебе оточує, приголомшує, наскільки рідкісне в цій неосяжності життя. Саме від усвідомлення цього живі допомагають одне одному.»

Титан Геката

Вони були гостями з іншого світу та виглядали відповідно.

Ібліс Гінджо, побачивши, як дивні когітори і посередники, що прибули з ними, одне за одним пройшли в будівлю вокзалу космопорту Зимії, подався їм назустріч, щоб привітати почесних гостей. Щоправда, в голові у Ібліса панувало чимало сум'яття. Новий ад'ютант Гінджо, розумний і спокійний молодий чоловік на ім'я Кіте, який замінив «трагічно загинулу» Флорисцію Шіко, стояв поруч і уважно спостерігав за тим, що відбувається, подумки фіксуючи свої спостереження. Кіте був більше схожий на вченого, ніж на головоріза, і в джиполі Ібліс використовував його для виконання особливих доручень.

Шум у будівлі наповнював повітря, змішуючись з ревом зорельотів, що прибували і відлітали. Використовуючи гігантські пожертвування, Рада Джихаду спорудила біля виходу з космопорту велетенську статую Маніона Невинного, яка зустрічала всіх гостей, що прибували в Зимію, благополучно уникнувши великих небезпек відкритого космосу. Дивлячись на цю скульптуру, Ібліс мимоволі згадав колосальні пам'ятники та статуї титанів, які вони споруджували для увічнення своїх славних діянь.

Ібліс нарахував двадцять чотири одягнених у помаранчево-жовті накидки посередників, що наближалися до нього. Щойно звістка про їхнє

прибуття дійшла до Гінджо, він поквапився до космопорту, щоб встигнути особисто зустріти гостей.

Всі посередники і помічники когіторів виглядали наче мумії, що ожили, з пергаментною, покритою старечими плямами шкірою і ламким сивим волоссям. Старі ченці йшли навмисно повільно. Шість перших ченців несли ємності з живими мізками, які були набагато давнішими, ніж ті старі люди, що несли їх.

– Це найважливіша подія, – промовив Ібліс і слова його були щирими. Серце його переповнювало почуття, схоже на захоплення. – Я ніколи не думав і не наважувався сподіватися, що зможу говорити з когіторами із вежі зі слонової кістки. Пройшло багато століть з того часу, як вас бачили востаннє.

На відміну від Квіни, яка жила в Місті Інтроекції, і тим більше від мудрого Екло, який надихав землян на повстання, ці когітори із вежі зі слонової кістки дотримувались політики повної ізоляції, щоб їх не відволікало людське суспільство. Вони жили на віддаленій, нікому не потрібній планеті, спілкуючись тільки з посередниками і помічниками, які доглядали за ними. Завдяки постійному спокою, що дав їм можливість століттями міркувати, вони стали наймудрішими і найвидатнішими мислителями у всьому світі.

І ось тепер ці когітори-самітники прибули на Салусу Секундус! Ібліс не смів навіть подумати, що таке може статися за його життя.

Ібліс представився як Великий Патріарх Джихаду – титул, абсолютно незнайомий когіторам, які не спілкувалися з людьми. Він усміхався як зачарований, підходячи до химерно прикрашених ємностей із живими давніми мізками.

– Я маю певний досвід спілкування з вашими колегами. Наша історія дуже змінилася під впливом когіторів.

Один із висохлих від старості ченців підняв свої водянисті очі і промовив хрипким скрипучим голосом:

– Відад та інші наші когітори не зацікавлені у впливі на людську історію. Вони хочуть лише існувати і розмірковувати.

Ібліс покликав своїх ад'ютантів, щоб ті допомогли старим ченцям. Кіте направив двох офіцерів джиполу та групу носіїв на допомогу видатним несподіваним гостям. Ця суєта викликала сум'яття у посередників, що ледве пересувалися.

Ібліс покликав до себе Кіте.

– Знайдіть зручне житло для посередників. Забезпечте їх найкращою їжею та будь-якою медичною допомогою та доглядом, які тільки можуть знадобитися.

Молодий офіцер кивнув і зник, щоб виконувати розпорядження Великого Патріарха.

Заговорив один із ченців, які несли ємності. Маленький чоловічок з овальним обличчям і довгими сріблястими віями сказав безпристрасно:

– Ви не знаєте, навіщо ми прибули сюди.

– Ні, не знаємо, але я всією душею хочу дізнатися про це, – відповів Ібліс. – Ви хочете щось нам передати? Чи ми маємо те, що вам потрібно?

Як і всі когітори, ці також повністю залежали від своїх помічників і посередників, які підтримували життєдіяльність цих ув'язнених у штучному середовищі мізків. За ємностями треба було постійно і вміло доглядати. Ібліс не думав, що когітори можуть існувати повністю самостійно та автономно. Чи не вели вони таємну торгівлю... наприклад, із кімеками? У вкрай несприятливих умовах планети Хессра помічникам справді жилося дуже нелегко, і зараз вони виглядали надто старими й тендітними, навіть щоб просто дихати. Але вони дихали.

Старий знову заговорив голосом, що більше нагадував шелест слабкого вітерця:

– Ми – останні посередники Хессри. Відад та інші когітори не хотіли переривати свої міркування, але мої товариші-ченці і я проживемо недовго. Нам потрібні нові посередники.

Було таке враження, що він зараз упустить ємність, але руки його напружено міцно тримали цю дорогоцінну ношу.

– І вони потрібні нам якнайшвидше.

Очі Ібліса блиснули.

– І заради цього ви привезли сюди когіторів? Я б подумав, що вони швидше послали б когось із вас із такою вимогою.

Старий чернець опустил очі.

– Через серйозність становища Відад вирішив звернутися до вас особисто, якщо це виявиться необхідним. Чи є в Лізі Благородних люди, які придатні для такої служби та бажають добровільно її виконувати?

У Ібліса пересохло в роті. Якби у нього не було стільки важливих обов'язків, то він і сам би зголосився служити когіторам.

– Багато наших талановитих вчених захочуть послужити вам. – Він усміхнувся і трохи вклонився. – Запевняю вас, ми знайдемо таких необхідних вам добровольців.

У голові він уже переглядав різні можливості.

Ібліс Гінджо розумів, що має зустрітися з когіторами із вежі зі слонової кістки особисто та наодинці. Це була можливість, недоступна жодній живій людині, можливість, про яку він сам навіть не мріяв. Це були шість найблискупіших безсмертних філософів.

Він попрямував до апартаментів, які особисто відвів представникам когіторів, випромінюючи оптимізм і згадуючи, як сильно змінив його життя когітор Екло.

Багато століть тому Відад та його супутники стали самітниками, щоб без перешкод розмірковувати століття за століттям. Які великі одкровення з'явилися їм за весь цей час! Він просто не міг, не мав права дозволити їм поїхати, не поговоривши з ними – навіть якщо для цього доведеться використати джипол та затримати когіторів на Салусі проти їхньої волі. Правда, це був уже останній засіб, до якого Ібліс щиро не хотів вдаватися.

Вони мають поділитися своїм просвітленням!

Оскільки Ібліс був людиною, яка за своєю ініціативою зголосилася шукати посередників та слуг для когіторів, він мав повне право будь-коли входити до апартаментів, де оселилися поважні гості планети. Коли на його прохання двері відчинилися, і Ібліс побачив старих, ледве шкутильгаючих посередників, то серце його стиснулось від вигляду такого жалюгідного становища когіторів. А якщо на Хессрі станеться щось надзвичайне, з чим не зможуть впоратися ці старці, що більше схожі на покійників?

– Як Великий Патріарх я обіцяю вам знайти гідну заміну на вашу вимогу – це будуть молоді талановиті люди, які будуть готові віддати життя заради збереження великих мислителів.

Одягнені у помаранчево-жовті накидки посередники стримано вклонилися у відповідь.

– Когітори із вежі зі слонової кістки дякують тобі за допомогу та сприяння.

Ібліс пройшов у глибину приміщення, де стояли поставлені на тимчасові п'єдестали ємності з мізками філософів.

Серце Гінджо сильно забилося, коли він на одному подиху випалив:

– Чи можна... чи можна мені поговорити з ними?

– Ні, – відповів один із посередників.

Будучи одним із могутніх лідерів, Ібліс не звик до подібних відповідей.

– Можливо, Відаду відомий когітор Екло, який свої останні дні провів на Землі? Там я служив йому. Я спілкувався з Екло, і він допоміг мені організувати повстання рабів проти Омніуса.

Але ці слова, здавалося, не справили жодного враження на одягненого в яскраве вбрання посередника. Ібліс проте продовжував:

– Тут, у Зимії, я часто спілкувався на філософські теми з когітором Квіною, до того, як вона втомилася від життя і погасила світоч свого мозку.

Очі Ібліса блищали, він усміхався, не втрачаючи надію. Опустивши пальці в електрорідину Відада, посередник сказав:

– Справді, інші когітори зійшли до взаємодій із людьми. Але ми бачимо в цьому мало користі. Ми просто хочемо отримати нових посередників і повернутись на Хессру. Більше нам нічого не потрібно.

– Я все розумію, Відаде, – сказав Ібліс, – але, можливо, одну мить...

– Навіть одна мить відволікає нас від наших найважливіших роздумів. Ми шукаємо ключа до пізнання всесвіту. Ти хочеш відмовити нам у цьому?

Ібліс відчув почуття, близьке до паніки.

– Ні, звичайно ж, ні. Перепрошую, я не хотів висловити вам свою неповагу. Я, навпаки, попросив про це з почуття глибокої поваги, яку я до вас відчуваю.

Схожий на скелет старий посередник підвівся, виконуючи прохання когітора дати йому спокій.

Ібліс, зазнавши поразки, позадкував до дверей.

– Дуже добре, я особисто знайду для вас посередників, що будуть вам підходити.

Коли за його спиною зачинилися двері, думки Ібліса заробили з подвоєною швидкістю. Ці когітори із вежі зі слонової кістки надто самозадоволені, надто відчужені, щоб зрозуміти реальну важливість всесвіту. Відад, можливо, видатний філософ, але він все ж таки наївний і сліпий; він і його товариші не кращі, ніж жменька противників Джихаду, які протестують проти священної війни і не здатні зрозуміти наслідки своїх протестів.

Але когітори... Ібліс розумів, що треба якимось чином змінити їхнє ставлення, хоч би скільки на це пішло часу.

Він повинен ретельно відібрати кандидатів на посади помічників когіторів та забезпечити їх докладними інструкціями. Від цього багато чого залежить. Їхня місія буде таємною, але надзвичайно важливою для перемоги Джихаду та виживання роду людського.

Кіте відчував себе не у своїй тарілці, змінивши непримітний одяг таємного агента джиполу і навіть парадний офіційний мундир на нову жовту накидку, яку дали йому посередники когіторів із вежі зі слонової кістки.

Ібліс, прискіпливо оглянувши свого вірного помічника, схвально кивнув.

– Кіте, ти виглядаєш дуже благочестиво. Когітори із вежі зі слонової кістки визнають тебе і всіх добровольців, яких я їм підібрав, цілком прийнятними. – Великий Патріарх широко посміхнувся. – Вони гадки не мають у що вони вплуталися. Всі ви були детально проінструктовані, звичайно, але ти, Кіте, мій найдовіреніший рекрут. Стеж за рештою і будь обережний. Чекай зручного моменту.

Кіте страшенно зморщив овальне обличчя, провів нігтями по жовтому вбранні.

– Усім здається, що у нашому розпорядженні невичерпний запас часу, якщо судити за віком тих людей, яких ми замінимо. – Він придушив тяжке зітхання, плечі його здригнулися. – Я почуваюся так, ніби вирушаю на заслання. Є важливіша робота, яку я міг би виконувати тут заради Джихаду.

Ібліс поклав руку на плече парубка і по-батьківському стиснув його.

– Цю тривіальну роботу може виконувати кожен. Однак ти створений для чогось більшого, враховуючи твої підтверджені здібності до розслідувань і допитів. Але я також знаю, що ти мріяв вивчати філософію і тому будеш ідеальним доповненням до цих відчужених, байдужих когіторів. Ти повинен працювати з ними, пом'якшувати їх, змушувати їх зрозуміти, як гостро ми потребуємо їхньої підтримки в нашій важкій боротьбі.

Разом вони підійшли до вікна кабінету у вежі Великого Патріарха, звідки відкривався краєвид на людні вулиці Зимії. У меморіальному парку стояв застиглий, величезний і громіздкий розбитий кістяк бойового корпусу переможеного кімека – як примара в яскравому світлі дня.

– Я розумію, що ти будеш сумувати, багато чого залишивши тут, на Салусі Секундус, – сказав Ібліс, – але зате у тебе з'являться можливості, про які тільки може мріяти людина. Ти проведеш наступні роки на самоті, поруч із найбільшими мислителями, яких коли-небудь породжувало людство. Те, що ти дізнаєшся від цих когіторів, перевершує можливий досвід нормальної людини. Ти станеш одним із малої жменьки людей, які мали змогу розмовляти з Відадом та його товаришами.

Але Кіте все ще відчував невпевненість у правильності свого нового призначення.

Ібліс посміхнувся, погляд його затуманився спогадами.

– Я добре пам'ятаю той час, коли робив паломництва до земного когітора Екло. Я був простим наглядачем рабів, але з якоїсь невідомої причини когітор розгледів у мені неабиякі здібності. Цей древній мозок спілкувався зі мною. Мені було навіть дозволено занурювати пальці в електрорідину, яка підтримувала життєдіяльність мозку. Я спілкувався з Екло без посередників. Це було справжнє благословення.

Згадка ця привела Великого Патріарха в трепіт.

– Омніус скоро лусне від накопичених даних, але всесвітній розум не має справжнього розуміння. Все це лише холодні мертві оцінки та проекції, відповіді на стимули. А когітор – когітор сповнений справжньої мудрості.

Кіте випростався і розправив плечі, відчувши нарешті гордість від великої відповідальності, покладеної на нього Великим Патріархом.

– Я все зрозумів, – сказав молодий офіцер.

Ібліс уважно подивився в очі людини, що стояла перед ним у жовтому одязі.

– У якомусь сенсі я заздрю тобі, Кіте. Якби я не мав таких зобов'язань перед справою Джихаду, то я б сам міг провести кілька наступних років як учень, що стоїть навколішки перед ємністю когітора. Але це завдання випало тобі. Я знаю, що ти будеш гідним його.

– Я зроблю все, що буде в моїх силах, Великий Патріархе.

– Ти повністю вільний і можеш просвічуватись і навчатися, служачи когіторам і проявляючи при цьому всі свої здібності. Але ти маєш проявити весь свій розум і гнучкість. Ти повинен, образно кажучи, відкрити їм очі. Когітори-самітники відмовилися багато від чого. Ти і твої товариші отримали секретний наказ перетворити їх із нейтральних спостерігачів на справжніх союзників нашого Священного Джихаду.

Він провів офіцера до дверей свого розкішного кабінету.

– Серена Батлер особисто благословить вас перед відбуттям. Після цього ви відправитеся у найважливішу подорож у вашому житті.

Серена вирішила благословити новопризначених ченців-посередників, яких Ібліс сам обрав, задовго до того, як він поінформував про цю проблему Серену. Жриця Джихаду – незважаючи на те, що останнім часом її роль у справах сильно зросла – не стала заперечувати проти його рішення, хоча він зробив усе, щоб вона не дізналася подробиць.

Принаймні вона не намагалася заперечувати цю важливу частину його обов'язків. Щоправда, протягом останнього року, з моменту його дивної зустрічі з відступницею Гекатою, Серена відсунула Великого Патріарха в тінь, взявши на себе ведення справ, які досить добре йшли до цього.

Він мало не зламав собі голову, намагаючись знайти спосіб знову консолідувати свою владу. Минуло майже двадцять років з того часу, як він одружився з харизматичною красунею Камі Боро, яка принесла йому в придане своє імператорське походження. Він зв'язав своє життя з Камі через її перебільшену політичну вагу, перш ніж зрозумів, що ця спадкоємиця останнього імператора надто мало важить в очах керівників Ліги Благородних. Вона стала просто вівіскою, маріонеткою, яку треба було виставляти як декорацію у важливих випадках.

Спостерігаючи, як Серена виконує свій ритуал, що гідний захоплення, Ібліс відчував здивування та непідробне захоплення. Жриця Джихаду стала

б куди більш підходящим помічником Великого Патріарха у його домаганнях. Соромно було упускати таку силу.

Зараз покірні на вигляд Кіте та інші добровольці чекали відльоту разом із когіторами на їхню вкриту холодними льодовиками малу планету. Вони стояли, зображуючи на обличчях змішане почуття бравади та покірності долі, а Ібліс усміхався кожному з них, багатозначно підморгуючи, коли зустрічався очима з відданим поглядом кожного рекрута.

Торкаючись плеча кожного добровольця, Серена була велична і милостива, як мадонна.

– Дякую вам за принесену жертву, панове, за вашу рішучість приректи себе на багаторічну самотність. Ви будете переживати довгі години усамотнення на холодній Хессрі, але це будуть найбільш сприятливі години для дискусій і дебатів. І в ім'я та на благо нашого Джихаду ви повинні змусити когіторів побачити, що нейтралітет – не найкращий вибір.

Кіте посміхнувся і відступив назад, коли Серена перейшла до наступного добровольця. Вони їхали на роки, десятиліття, а можливо, і на все життя. Але, можливо, за цей час вони зможуть переконати цих та інших когіторів у праведності справи вільного людства.

Ібліс, понизивши голос, звернувся до Серени:

– Жрице, ці люди, можливо, виглядають невинними вівцями, але насправді вони дуже досвідчені у мистецтві суперечок та розмов.

Серена кивнула.

Ібліс знав, що когітори – блискучі філософи, але дуже наївні та простодушні люди. Хоча Ібліс дав Серені дуже скорочені і пригладжені пояснення свого задуму, за виразом її ясних синіх очей він побачив, що вона чудово все зрозуміла.

«Індивідуально та колективно людьми рухає виключно сексуальна енергія. Цікаво, що вони пояснюють свої дії ретельно розробленими доктринами, намагаючись приховати цей факт.»

Еразмус. «Роздуми про мислячі біологічні об'єкти»

Титанічна ходильна форма кімека, що височіла в меморіальному парку, виглядала як доісторична павукоподібна тварина, виготовлена зі сталі та твердих сплавів і за висотою дорівнювала висоті середнього будинку в Зимії. Бойові руки піднімалися високо в повітря, несучи грізну зброю і гармати, вставлені в ці страшні кінцівки.

На тілі цього сталевого гладіатора було видно сліди іржі та корозії – апарат простояв на відкритому просторі майже тридцять років. Коли бойову машину вів ізольований мозок, цей кімек спричинив страшні руйнування під час нападу Агамемнона, який хотів зруйнувати генератори захисного поля планети. Але під командуванням Ксав'єра Гарконнена салусанська поліція відбила напад. Декілька неокімеків було знищено в тій битві, інші перенесли ємності з мозком в інші апарати і втекли від планети з флотом роботів, залишивши на Салусі свої бойові механічні корпуси.

Ця бойова машина, яка колись керувалася людським мозком, так і залишилася стояти після тієї пам'ятної битви поруч із руїнами колишньої урядової будівлі, яка була тут раніше. Тепер цей сталевий корпус стояв як пам'ятник тисячам жертв першої битви за Зимію. Застигла машина була і трофеєм, взятим у переможеного противника, і нагадуванням про те, що в будь-який момент мислячі машини, зібравшись з силами, можуть знову атакувати планету.

Після року, проведеного в битвах Джихаду – спочатку на Іксі, а потім ще у двох великих сутичках з кораблями мислячих машин, – Джул Норет нарешті прибув на Салусу Секундус. Примруживши очі, він розглядав мальовничу площу і особливо зловісний кістяк бойового кімека. Механічний корпус був вище Норета разів на десять. Користуючись своїм аналітичним розумом і згадавши тренування з Хіроксом, Норет довго розглядав систему механізмів бойового корпусу, подумки прикидаючи способи знищення такого суперника. Якщо треба, то він готовий зійтися з такою машиною у поєдинку. Своїми чіпкими, жовто-зеленими очима він блукав броньованими нижніми кінцівками, вмонтованими в руки гарматами і головною баштою, звідки мозок зрадників керував діями бойової машини. Норет шукав слабкі місця.

Механічний сенсей колись сказав йому, що кімеки користуються корпусами різної конструкції, залежно від обставин. Це, природно, допускало деякі варіації у пристрої, але у своїй основі головні системи руху та життєзабезпечення, які з'єднувалися з провідниками нервових імпульсів, не могли сильно відрізнятися один від одного. Якщо зрозуміти, як вивести з ладу і порушити функції таких машин, можна стати

непереможним найманцем. Тоді він зможе завдати ще більше шкоди мислячим машинам і кімекам.

Дивлячись на страхітливий апарат знищення, він згадав слова, які його батько часто говорив Хіроксу під час своїх тренувальних поєдинків, і дух загиблого Джава Баррі піднісся в ньому.

– Ти не лякаєш мене, – спокійно сказав Норет величезній машині. – Ти просто черговий противник, такий самий, як і всі інші.

У цей час до нього беззвучно підійшла і стала поруч висока жінка зі світлим волоссям, крижаними очима і молочно-білою шкірою.

– Дурна бравада набагато частіше призводить до поразки, ніж до перемоги.

Норет чув наближення жінки, але в парку було багато відвідувачів, що прийшли подивитися на переможеного демона.

– Є різниця між бравадою та обґрунтованою рішучістю. – Він востаннє поглянув на корпус кімека і подивився на жінку. – Ви – чаклунка з Россака.

– А ви найманець із Гіназа, – сказала вона. – Мене звати Зуфа Ценва. Мої жінки воюють із кімеками та знищують їх. Це наш обов'язок і наша робота – стати смертельною зброєю для усіх машин із людськими мізками.

У відповідь Норет холодно посміхнувся.

– Я хочу стати смертельною зброєю для усіх машин – незалежно від їхнього типу.

Вона скептично подивилася на Норета, ніби намагаючись оцінити дрімаючу смертоносну силу, якою буквально віяло від цього найманця.

– Я бачу, що ви говорите щиро, Джуле Норете.

Він кивнув, не спитавши, звідки їй відомо його ім'я.

– Мої чаклунки вміють знищувати кімеків, – повторила Зуфа. – Кожна з моїх жінок може вбити десять кімеків меншого розміру, спопеливши їх зрадницькі мізки.

Норет тим часом знову почав вивчати пристрій гігантського ходильного корпусу.

– У кожному випадку, коли ваші чаклунки пускають у хід свою ментальну зброю, вони гинуть. Кожен удар по кімеках – це самогубство.

Зуфа стримала гнів.

– З якого часу гіназькі найманці перестали жертвувати життям в ім'я Джихаду? Чи ви боягуз, який бореться тільки там, де безпечно?

У цій жінці було щось страшне, але Норет не здригнувся. Він тільки глянув на неї безпристрасними, затіненими очима.

– Я завжди готовий пожертвувати собою, але поки що не доводилося. У кожній битві я залишався живим, щоб продовжувати рік за роком знищувати супротивника. Якщо я загину, то не зможу більше боротися.

Зуфа неохоче погодилася і кивнула цьому напрочуд похмурому і відчуженому найманцю.

– Якби було більше таких людей, як ми з вами, то у машин не залишилося б іншого вибору, окрім як тікати, рятуючи своє... своє існування.

Плани і перспективи починали роїтися у голові Великого Патріарха, щойно він прокидався. Шестерні задумів обертали численні колеса інших схем, які він замислював виключно на благо людського роду, не забуваючи при цьому і себе. Кожне його починання породжувало відгалуження, кожне рішення мало наслідки.

Іблісу Гінджо було що приховувати, і ця постійна секретність змушувала його балансувати на вістрі ножа. Зараз, наприклад, тільки він та Йорек Турр знали про існування дивного нового союзника – Гекати. Але начальник джиполу мав надприродну, майже лякаючу здатність зберігати таємниці.

Умілі хитромудрі дії поліції Джихаду призвели до того, що було схоплено багато лідерів партій противників Джихаду, які наївно хотіли зупинити нескінченну війну. Вороже настроєних політиків таємно вбивали, якщо вони починали серйозно заважати виконанню його великих планів. Так сталося, наприклад, із Муньозою Чен. Це були необхідні заходи, які не приносили Іблісу жодної радості. Щоб убезпечити себе, Великий Патріарх усюди мав людей, які стежили за іншими, і тільки Турр завжди примудрявся вислизати від будь-якого стеження.

Ібліс вважав своїм священним обов'язком приймати деякі важкі рішення, які могли бути багатьом незрозумілими. Деякі речі доводилося робити таємно лише заради ефективнішого знищення мислячих машин. Сам Великий Патріарх розумів свої благородні мотиви, але не міг ні з ким

ними поділитися, особливо з ретельно обробленою Жрицею Джихаду. Її святе незнання не було награним.

На жаль, новоявлена незалежність Серени загрожувала виконанню безлічі хитромудрих планів. Занадто багато було поставлено на карту, і Ібліс не міг дозволити Серені і далі йти цією небезпечною стежкою. Він повинен, зобов'язаний знайти спосіб повернути Серену Батлер у колишній стан. Відповідь на це болісне питання здавалася очевидною, і Великий Патріарх сподівався, що Серена сама оцінить його вигоди та переваги. Він знав, що коли мова заходить про особисті справи, серце Серени перетворюється на зледенілий камінь, хоча вона пристрасно займалася благодійними акціями на користь солдатів Джихаду та постраждалих біженців. Її можна було зачепити на гачок співчуття, але робити це треба дуже і дуже обережно, щоб і вона побачила логічну необхідність союзу, який він хотів їй запропонувати.

Незабаром вона прибуде до його особистих апартаментів, і Ібліс готувався усім своїм мистецтвом переконати її прийняти його пропозицію.

Стоячи біля вікна своєї квартири, Ібліс розглядав величні урядові будівлі, що обрамляли величезну центральну площу, де з нагоди мітингів збиралися багатотисячні натовпи. Подумки Ібліс уявляв собі ще грандіозніші натовпи у всіх столицях планет Ліги. Якщо правильно вести справу, то священна війна постійно набиратиме обертів.

Але спочатку мають відбутися певні події. Вони, звичайно, припадуть не до вподоби його дружині Камі і будуть, крім того, великі проблеми з їхніми трьома дітьми, але він одружився з Камі Боро тільки тому, що її політичний вплив, що виявився уявним, мав зміцнити його владу. Тільки набагато пізніше до нього прийшло усвідомлення, що насправді її вплив дорівнював нулю. Крім того, сама Камі тепер любила свій шлюб із Великим Патріархом, але аж ніяк не його самого. І якщо виникнуть надто великі проблеми, то Турр подбає і про їхнє вирішення. Це все на вівтар священної війни!

Серена важливіша, вона має набагато цікавіші можливості та перспективи.

Ібліс сів у глибоке крісло, відчуваючи, як воно зручно облягає його огрядне тіло. Враховуючи всю напруженість своєї роботи, Великий Патріарх мало звертав уваги на дієту і збереження фізичної форми. За останні десять років, тобто з моменту створення Ради Джихаду, він набрав чималу вагу, і Камі вже не спала з ним місяцями. Але, хоча з політичних

міркувань він був зобов'язаний дотримуватися пристойності, його харизма і високе становище давали можливість за бажанням отримати будь-яку жінку.

За винятком Серени Батлер. З тих пір, коли вона потрапила в полон до мислячих машин на Гіді Прайм, вона уникала кохання. Ця залізна рішучість і відданість справі створювали навколо неї ореол жертвовності, але водночас накладали на неї додатковий тягар, позбавляючи людських радостей. Найфанатичніші її послідовники бачили в ній Матір Землі, Мадонну, Святу Діву.

Але кохання – це щось більше, ніж езотеричне поняття. Щоб діяти ще ефективніше, Жриця Джихаду має показати всім, що вона здатна любити. Марія, що співчуває, а не сталева Жанна д'Арк. Це питання треба вирішити сьогодні.

З ящика столу він витяг пляшечку з феромоном і злегка змочив собі шию і тильні сторони кистей. Запах був кислуватим і не дуже приємним, але він непомітно діяв на інстинкти жінок. Ібліс рідко використовував такі трюки, але сьогодні не можна було ризикувати.

Він чудово розумів, що звичайні способи спокуси не вплинуть на Серену. Треба вдаватися до інших способів переконання, виправдати це користю для святої справи Джихаду, якщо вона з цим погодиться...

Біля дверей пролунав тихий сигнал і капрал джиполу ввів у кімнату Серену Батлеру.

– Сер, Жриця Джихаду, – доповів капрал.

Ібліс миттєво сховав у ящик флакон із феромоном.

– Великий Патріархе, – сказала Серена з гордовитим напівпоклоном, – це дійсно важливо? Останнім часом у мене стало набагато більше справ.

Сама винна. Нічим не видавши свого роздратування, Ібліс тепло посміхнувся, ступив назустріч Серені і взяв її за руки.

– Сьогодні ви особливо променисті.

На Серені був чорний костюм із білим коміром та білими манжетами. Ібліс жестом показав гості на шкіряний підвісний диван, що висів над товстим килимом іноземної роботи.

– Я зовсім вибилася з сил, – зізналася Серена зі швидкоплинною усмішкою. – Учора мені довелося кілька годин говорити на мітингу.

– Знаю, я бачив запис. – Із цими словами Ібліс сів поруч із нею, через що диван нахилився. – Дуже ефектний виступ, як і завжди.

Навіть якщо вона сама писала промову, ігноруючи всі його пропозиції та поради.

У кімнату ввійшов вусатий лакей з підносом, заставленим чашками з гарячими напоями, і поставив його на стіл перед диваном.

– Солодкий зелений чай від найкращих імпортерів, – заявив Ібліс, намагаючись справити враження. – Спеціальна суміш із Россака.

Вона взяла чашку, але просто тримала її в долонях, навіть не пригубивши.

– Що нам треба обговорити, Великий Патріархе? – Вигляд у Серени був холодний і відчужений. – Давайте не будемо марно витратити час.

З того часу, як вона змінила своє ставлення до Ради Джихаду і наполягла на своїй безпосередній участі в його справах, Ібліс виразно зрозумів, що Серена вирішила перерозподілити ролі, залишивши керівництво собі, а Великого Патріарха хотіла поставити у підпорядковане становище. Але хто знає, можливо, він знайде спосіб направити її енергію в потрібне русло і повернути колишній стан речей.

– У мене є одна ідея, яка, ймовірно, здивує вас, Серено. Але коли ви обдумаєте її, то я впевнений – ви побачите, що вона не позбавлена певної мудрості. Втілення цієї ідеї зміцнить Джихад. Настав час обговорити цю мою думку.

Вона, не відповідаючи, чекала на продовження. Вираз її обличчя не пом'якшав, але він бачив, що вона готова уважно його вислухати.

Цілком розслабившись, він не став говорити їй про капсули меланжі, які він прийняв менше години тому. Серена завжди давала зрозуміти, що вона несхвально ставиться до будь-яких збуджуючих засобів, вважаючи їх вживання ознакою слабкості. Тому Ібліс прийняв меланжу з добавками, що маскували коричний запах.

Він почав викладати свою ідею:

– Багато років ми працювали та працюємо разом, але недостатньо тісно. Ми завжди були партнерами та однодумцями у справах Джихаду, ви і я – Великий Патріарх та Жриця. Наші цілі, як і наші почуття, є єдиними. Чим тісніше буде наш союз, тим більше ми зможемо досягти.

Уважно вдивляючись у профіль Серени, Ібліс говорив перевіреним спокусливим голосом. Хоча Серені було далеко за сорок, вона, на думку Гінджо, зберегла неймовірну привабливість; особливо гарними були м'які риси її обличчя, золотисте волосся та незвичайні очі.

– Згодна, – посміхнулася вона швидко, ніби невпевнено.

Він присунувся ближче:

– Я давно міркував про це, Серено, і не треба думати, що мені легко робити таку пропозицію. Але я переконаний у тому, що наступним кроком по зміцненню Джихаду має стати наше... справжнє партнерство, ми маємо стати такими близькими партнерами в очах усього вільного людства. Чи є на світі дві людини, які краще підходили б одне одному? Ми могли б укласти великий шлюб, об'єднати наш вплив і довести Джихад до мети, якої ми маємо досягти.

Він бачив, що вона була дуже здивована його пропозицією, але перш ніж Серена встигла заперечити, він наполегливо продовжив:

– Ми обидва змогли б працювати набагато ефективніше, якби були разом. Люди побачать у нас потужну єдність, ми станемо непереможним дуєтом. Навіть Омніус здригнеться перед об'єднанням Жриці та Патріарха.

Ібліс боявся і сердився, але умів це приховувати. Він почував себе як людина, яка відступила на два кроки і вже не зможе повернути колишню позицію. Але він ніколи не розкриє перед нею всю свою шпигунську мережу, тотальне стеження та операції з найманцями, як і ті злочини, які він скоїв в ім'я Джихаду.

Вона випросталась і насупилась, ніби не помічаючи, що він присунувся ближче.

– Абсолютно неможливо. У вас є дружина. І троє дітей.

– Цю проблему неважко вирішити. Я її не люблю. Крім того, я готовий і хочу принести жертву на благо нашого Джихаду. Камі все зрозуміє.

Від неї можна відкупитись. Він подався вперед, торкнувся руки Серени і з запалом заговорив:

– Подумайте про це – разом ми зможемо стати тією спрямовуючою силою, якої так не вистачає Джихаду. Ми, і тільки ми, зможемо вивести священну війну на новий виток і здобути остаточну перемогу.

Він зобразив сильну емоцію – нібито заради Джихаду, але не заради себе особисто. Він уже зрозумів, що йому не вдасться просто спокусити

Серену, як якусь сільську дівчину. Ібліс тепер хотів її, хотів пристрасно, хотів через її майже божественну неприступність. Однак він узяв себе до рук і змінив тактику. Єдиний спосіб оволодіти цією жінкою – як дружиною, як коханкою, як підконтрольною маріонеткою – це переконати її на її же умовах. Зробити їй ділову пропозицію.

Вона різко відштовхнула його.

– Мене не цікавить кохання, Іблісе. Так само як і шлюб. Ні з тобою, ні з іншим чоловіком. Я тобі не потрібна.

Ібліс насупив брови, намагаючись придушити досаду. Справа буде важка.

– Я не кажу про банальне кохання, але про щось незмірно більше для нас обох, про щось набагато важливіше. Ми приречені бути партнерами нашої великої місії, Серено.

Він прибрав руку, але продовжував усміхатися, сконцентрувавшись на своїх здібностях, сподіваючись заманити її у пастку своїм гіпнотичним поглядом. Він має вирішити загадку цієї жінки.

– Тільки ти і я маємо рішучість довести цю війну до перемоги.

Ібліс ніколи ще не говорив з таким розпачом, і його страшенно злило, як вона поводить себе з ним. Якби йому вдалося підкорити її, це було б грандіозною перемогою його власних політичних цілей. Якщо Серена Батлер підкориться йому, то ніхто і ніщо не зможе стати на його шляху.

Але обличчя Серени залишалося холодним і байдужим. Вона встала з дивана, збираючись йти.

– Наш Джихад вимагає вашої уваги. Але й моєї. Використовуйте свої чари для керування людьми, Іблісе. Це буде більш гідним застосуванням ваших умінь та здібностей. Ми повинні повернутися до нашої роботи, а не витрачати час на цю нісенітницю.

Ібліс, виявивши бездоганну ввічливість, викликав офіцера джиполу і наказав йому проводити поважну гостю, але потай він був у нестямі від люті. Йому хотілося щось розбити.

Він ніколи не очікував, що його шукатиме гарна, впевнена в собі россакська чаклунка. Наче відчуваючи, що йому тільки що відмовила інша жінка, Зуфа Ценва сміливо увійшла до апартаментів Великого Патріарха і зажадала «особистої конфіденційної аудієнції».

Він миттєво забув про Серену Батлер.

Зуфу абсолютно не цікавили інші жінки Ібліса Гінджо, як і його дружина. Чаклунки займалися прослідкуванням родоводів та маніпуляціями зі спадковими ознаками, намагаючись виокремити специфічні генетичні риси, за допомогою яких можна було б створювати людей з підвищеною ментальною силою, характерною для деяких россакських дівчаток. Зуфа прийняла пігулку для запліднення і знала, що вона готова до зачаття. За іронією долі ці ліки свого часу розробив Аврелій Венпорт, який сам так і не досяг успіху в продовженні роду Зуфи.

Враховуючи хтиві нахили Ібліса, чаклунка вважала, що він готовий запліднити її.

Чоловік-телепат – взагалі велика рідкість, вважається, що це майже неможливо. Але Зуфа бачила в цій людині безперечні ознаки телепатичних здібностей, і треба було повернути на Россак цей дорогоцінний спадок. З огляду на її власні здібності та минуле Великого Патріарха, Зуфа думала, що завдання виявиться не з важких.

Так воно і сталося.

Коли Зуфа та Ібліс лежали на його широкому підвісному ліжку, повністю насолодившись любов'ю, вона думала про те, який він незвичайний чоловік. Навіть не розуміючи витоків своїх вроджених здібностей, він сам, без спеціального навчання, досяг того високого становища, яке займав. Коли вони пристрасно кохалися, він проголосив її «Верховною чаклункою Джихаду». Він обіцяв зробити цей титул офіційним, провівши відповідне рішення через Раду Джихаду.

– Це вражає, – сказала вона, вдаючи, що задихається від фізичної пристрасті. – Але чому ми маємо обговорювати війну саме зараз?

– Я завжди думаю про Джихад, – відповів він. – Я маю це робити, бо машини ніколи не сплять.

Минуло лише кілька хвилин, і Ібліс заснув.

Він злегка похропував поруч із нею, обійнявши її за плечі своєю масивною рукою. Зуфа акуратно звільнилася. Ібліс відразу зрозумів переваги політичного союзу з нею, намагаючись посилити свою велику справу владою та впливом россакських чаклунок. Натомість вона отримала від нього те, чого потребувала, і зможе отримати ще стільки разів, скільки потрібно. *Quid pro quo*. Одне за інше. Щоправда, вона розуміла, що це одна з її останніх можливостей зачати та народити самій. Для наступних місій треба буде підібрати молодшу чаклунку.

Але цю доньку вона хотіла лише для себе.

Зуфа вислизнула з ліжка і, як була, оголена, стала перед величезним, на всю стіну дзеркалом. Тіло її зберегло бездоганні форми, немов зроблені рукою божества. Вона взагалі перебувала у чудовому стані. У дзеркалі вона помітила, що Ібліс ворухнувся, не розплющуючи очей.

Чи бездоганна твоя спадковість, Іблісе Гінджо? Вона заприсяглася, що відповість собі це питання.

Схрещування людей не було точною наукою, але жінки Россака були впевнені, що потужну спадковість і пристойний родовід можна виявити, контролювати та відтворювати, пожинаячи їхні плоди. Вона перевірила терміни, рівень гормонів та годину овуляції, щоб бути впевненою у зачатті дитини. Крім того, вона знала, що прийом відомих тільки россакським чаклункам ліків сильно збільшує ймовірність народження дівчинки.

Вона пережила глибоке особисте розчарування, коли народила незграбну і потворну Норму, коли зрозуміла, що ретельно підібраний партнер Аврелій Венпорт виявився насправді генетичним невдахою, хоча всі дані говорили про протилежне.

Цього разу все буде інакше. Тепер, швидко одягнувшись і виходячи з апартаментів Ібліса, Зуфа мала надію. Тепер вона народить чудову доньку. Таку, про яку вона завжди мріяла.

Жінки взагалі цінніші за чоловіків.

«Перемогти можна будь-кого. Потрібно тільки розрахувати, як це зробити.»

Тіо Голцман. З листа лорду Ніко Бладду

За зачиненими дверима лабораторії сталося нещастя, можна сказати, катастрофа. Посилені стіни витримали натиск ударної хвилі, і ніхто не постраждав, окрім рабів, які не мали жодної цінності. Голцман вирішив внести до протоколу випробувань необхідні зміни, щоб плітки про цю неприємність не дійшли до лорда Бладда.

Багато років тому завдяки Нормі Ценві савант Голцман зрозумів, що не можна голосно заявляти про нові концепції, доки вони не будуть ретельно перевірені. Йому не були потрібні неприємні плями у біографії.

Вся справа була в тому, що Голцман, бажаючи зупинити плітки, що гуляли між поритрінськими аристократами, ніби великий винахідник видихнувся, вирішив реанімувати старі плани резонансного генератора сплавів – пристрою, який розніс вщент лабораторію двадцять вісім років тому, зруйнувавши міст через річку та вбивши безліч рабів. Пристрій, проте, мав працювати, мав стати новою потужною зброєю, що діє безпосередньо на металеві корпуси мислячих машин. Тоді він так сильно хотів показати цю новинку лорду Бладду, що не спромігся попередньо випробувати її.

І настала катастрофа, яка змусила на багато років забути ту ідею.

Незважаючи на це, савант завжди вірив, що задумана тоді модель мала безперечні переваги. Нещодавно він дав старий план своїм молодим амбітним асистентам із наказом «зробити так, щоб це працювало».

З налитими кров'ю від безсоння очима, вражаючи запахом кислого поту від немитих тіл, помічники рахували, перераховували, перекреслювали і перебудовували демонстраційний блок. Голцман вдав, що уважно перевіряв усі розрахунки та креслення, але насправді поклався на запевнення помічників. Тепер же, коли «покращений» варіант пристрою виявився таким самим вибухонебезпечним, як і прототип, Голцман занепав. На щастя, цього разу савант зміг зберегти подію в таємниці, але це була дуже мала втіха.

Тоді, багато років тому Норма Ценва попереджала його, що сама концепція в основі неправильна, що вона ніколи не буде працювати. Вона завжди була так самовпевнена у своїх зауваженнях, але, можливо, вона мала все таки рацію? До речі, чим вона зараз займається? Він давно її не бачив і не мав про це ні найменшого уявлення.

Звичайно, він припускав, що вона витрачає багато часу, але досягає малого. Якби їй удалося зробити якесь велике відкриття, то він би про нього почув. Якщо, звичайно, вона не зберегла його в таємниці, як це було, коли вона передала технологію виготовлення плаваючих світильників корпорації «Вен-Кі».

Залишивши помічників прибирати уламки генератора і мити приміщення, він зібрав усі лабораторні журнали «з міркувань безпеки» і пізніше знищив їх. Знаменитий винахідник любив знати, що сам розпоряджається своїм життям.

Того ж вечора, перш ніж допити першу склянку сильно приправленого пряністю поритрінського рому, Голцман вирішив відвідати Норму.

Хоча Норма з усіх сил намагалася приховати свою роботу, вона все ж таки не могла повністю приховати це грандіозне виробництво. Тук Кідайр, звичайно, подбав про всі можливі заходи безпеки, але лорд Бладд знав, де знаходиться новий завод, оскільки не можна було приховати факт купівлі корпорацією ділянки землі зі старою шахтою в каньйоні притоку Ісани.

Тепер Голцман вирішив піти туди і дізнатися, що робить Норма, взявши з собою лише двох помічників і пару драгунських гвардійців. Якщо Норма буде упиратись, то він завжди зможе повернутися – з великими силами.

Одягнений у білий костюм винахідник вів свій моторний човен вгору річкою до сухого каньйону, де Норма займалася своїми таємничими експериментами. Під'їхавши до каньйону, він побачив порожні пристані та вантажні ліфти, що піднімалися схилом до будівель і печер, де розташовувалося дослідне виробництво Норми Ценви.

– Яка потворність. Не дивно, що вона ховається від сторонніх очей, – сказав один із учнів Голцмана.

Савант, погоджуючись, кивнув головою.

– Норма ніколи не мала навіть натяку на почуття прекрасного, але це не заважає працювати її мозку.

Що мене дуже непокоїть.

Драгунські гвардійці та помічники вибралися з човна і попрямували до ліфта. Голцман озирнувся, прислухаючись до шуму робіт, і звук нагадав йому про роботи, які за його проектом нещодавно проводилися на верфі. Він насупився.

Коли ліфт зі скреготом дістався вершини скелі, назустріч групі вийшла дюжина добре озброєних охоронців з похмурими обличчями та блокувала вхід на територію.

– Це заборонена зона та приватна власність.

Охоронці неприємно дивилися на драгунів та їхні позолочені мундири.

– Ви що, не знаєте хто це? – запитав один із асистентів. – Дайте дорогу саванту Тіо Голцману!

Драгуни загрозливо виступили вперед, але найманці охорони не зрушили з місця. Натомість вони лише підняли зброю.

– Я бачу, що ви витратили чимало часу, поліруючи ці золоті дрібнички, – сказав начальник охорони. – Ви ж не хочете, щоби ми зіпсували все це стріляниною?

Драгуни, не вірячи своїм вухам, позадкували.

– Ми представляємо тут владу самого лорда Ніко Бладда!

– Ніхто не дозволить йому порушити право приватної власності. Він не володіє всією планетою.

– Треба покликати Кідайра, – сказав інший охоронець. – Нехай розбереться з ними.

Один із найманців побіг до будівель. Голцман подивився поверх паркану, побачив великий ангар та прибудови, а також рабів, які несли якісь деталі у виробниче приміщення, розташоване у старому складі.

Вона будує тут щось... щось дуже велике.

Він не відразу помітив маленьку, зростом з дитину, жінку, що наближалася до них на підвісній літаючій платформі. Вона з'явилася з ангара і підлетіла до паркану, де драгуни все ще сперечалися з непробивними охоронцями.

– Саванте Голцмане? Що ви тут робите?

– Це не найцікавіше питання у цій ситуації. – Савант потер заросле сивою щетиною підборіддя. – Що ви тут робите, Нормо? В чому полягає ваша робота? Я прийшов сюди як ваш колега, щоб подивитися, чи не можемо ми чимось допомогти одне одному у боротьбі з мислячими машинами. Але в мене складається враження, що ви тут займаєтеся протизаконною діяльністю.

У юності вона багато років працювала як одержима, модифікуючи його вихідні рівняння. Концепція «згорнутого простору» виглядала як чергова абсурдна ідея Норми. Але ця дивна, невибаглива жінка багато разів доводила свою геніальність...

– За всієї моєї поваги до вас, саванте Голцмане, я нічого не можу розповісти. Мої спонсори взяли з мене обіцянку не розголошувати подробиці моєї роботи.

Маленька жінка відвела погляд.

– Ви, здається, забули, хто я, Нормо. У мене допуск до найвищих секретів Ліги Благородних! Як ви можете не відкрити подробиці мені? –

Він глянув на драгунів, ніби збирався віддати наказ про арешт Норми. – Отже, розкажіть мені про... згорнутий простір.

Вражена такою проникливістю Норма вагалася, але очі її вже спалахнули від хвилювання.

– Саванте, це просто наслідки з ваших вихідних рівнянь поля, унікальне розширення, що дозволяє згортати простір-час, щоб маніпулювати змінною відстані. Це дасть можливість армії Джихаду атакувати мислячих машин повсюду і миттєво, не витрачаючи на переліт той величезний час, який необхідний зараз.

У винахідника від хвилювання роздулися ніздрі. Він зосередився лише на першій половині пояснення.

– Це наслідок моїх рівнянь, а ви навіть не подумали сказати?

Саме в цей час до них підійшов тлулаксійський торговець, маленький чоловічок, на зріст навряд чи вищий за Норму. На вузькому обличчі відбилася тривога, товста коса, здавалося, трохи тремтіла.

– Нормо, дозвольте мені самому залагодити цю справу. Вам потрібно повернутися до роботи. – Він метнув на неї нетерплячий погляд. – Негайно.

Згорбившись, Норма сіла у свій апарат, розвернула його і вирушила назад до робочого приміщення.

Голцман погрозово впер руки в боки і владно глянув у вічі Туку Кідайру.

– Немає потреби ускладнювати цю справу. Ваші охоронці, здається, не розуміють, що ми маємо право інспектувати будь-які підприємства та брати участь у будь-яких розробках, які можуть принести користь армії Джихаду.

Але Кідайра було не так легко залякати.

– Це таємне виробництво, – відповів він. – Дослідження, які тут проводяться, фінансує виключно приватна корпорація «Вен-Кі». У вас не більше прав знаходитися тут, ніж у мислячих машин.

Помічники Голцмана втратили дар мови. Тлулаксу зробив знак охоронцям.

– Виконуйте свою роботу і простежте, щоб ці гості швидше забралися звідси. – Він знизу вгору глянув на саванта. – Якщо ми захочемо зробити заяву чи провести демонстрацію, то неодмінно запросимо вас і лорда Бладда... з ввічливості.

Драгунські гвардійці, не знаючи, що їм робити, на всі очі дивилися на злого Тіо Голцмана, наче він міг відразу придумати якесь рятівне рішення. Але він розумів, що вони не мають іншого вибору, крім відступу. Поки що.

– Вона щось ховає, як я весь час підозрював, – сказав Голцман, намагаючись показати лорду Бладду, що той повинен подбати про цю справу. – Чому «Вен-Кі» наполягає на такій таємності, якщо зараз вона займається такою ж нісенітницею, якою вона займалася у мене?

Аристократ посміхнувся і пригубив фруктовий напій з високого келиха. Бладд відкинувся на спинку крісла, що стояло на балконі, і безтурботно подивився на стрімкі береги річки, по якій пливли вантажні судна, що везли товари вгору по річці та в космопорт.

– Хіба це не цікаво, що вона зробила гігантський ривок раптово, протягом двох років, коли її звільнили від служби? Можливо, ця маленька тямуща жінка просто дурила тебе, Тіо! Вона ховала весь цей час відкриття, щоб не ділити з тобою заслуг.

– Норма Ценва ніколи не думала ні про славу, ні про заслуги.

Голцман відхилив пропозицію лорда перекусити і нервово міряв кроками балкон, ніскільки не цікавлячись виглядом, що відкривався звідси.

– І цей її «друг» Венпорт зумів обманом звільнити її від нас, і тепер ми не маємо жодних прав на її відкриття.

Раптом він відчув, як у його груди проникає смертельний холод.

– Ось чому корпорація «Вен-Кі» з такою легкістю відмовилася від частки у прибутках від продажу плаваючих світильників! Що б там не робила Норма, дохід від її винаходу обіцяє доходи, що на порядок перевищують втрати корпорації. – Він люто стиснув кулаки. – І ми позбавлені всього цього!

Бладд важко підвівся на ноги, обтрусив з розкішного костюма невидимі порошинки і поправив одяг, що бездоганно сидів.

– Ні, ні, Тіо. Ми відкинули ті концепції, які є абсолютно новими. Але якщо вона розробила їх так швидко після дати підписаної нами угоди, то будь-який пристойний адвокат – і навіть такий блискучий учений, як ти – легко пов'яже цю концепцію з ранніми роботами Норми.

Голцман зупинився, коли ідея лорда досягла його свідомості.

– Якщо її робота стосується того, про що я думаю, то ви маєте рацію, лорде Бладде.

Лорд зробив великий ковток зі свого келиха і підсунув інший Голцману.

– Вищий, Тіо. Тобі треба розслабитись.

– Але як нам проникнути у комплекс? Мені треба з'ясувати, що робить Норма. Виробництво охороняється десятками найманих охоронців, а цей тлулаксу стежить за ними як яструб.

– Візу цього тлулаксу можна без проблем анулювати, – незворушно зауважив Бладд, – і я зроблю це негайно. До речі, є ще один факт – хоч Норма Ценва довгий час проживає на Поритріні, вона тут гостя, а не громадянка. Ми можемо тут пустити слово, там пустити плітки, посіяти сумніви, припинити постачання і позбавити привілеїв.

– Чи буде цього достатньо?

Бладд хруснув своїми пальцями, що були унизані перстнями, і викликав драгунського капітана.

– Зберіть переважаючу силу і вирушайте вгору по річці на виробництво Норми Ценви. Трьох сотень добре озброєних драгунів буде достатньо. Підозрюю, що найманці здадуться, коли побачать вас. Вручіть громадянину Тлулаксу документи про анулювання візи, а потім можете провести обшук, щоб з'ясувати, чим там займається Норма. Адже це не проблема?

Голцман тяжко проковтнув і глянув на річку. Тепер вигляд здався йому чарівним.

– Ні, мілорде. Але Норма чинитиме опір. Вона надішле термінове послання Аврелію Венпорту. Тук Кідайр подасть скаргу до суду Ліги. Я в цьому впевнений.

– Так, Тіо, це так, але в твоєму розпорядженні буде кілька місяців, протягом яких ти зможеш розібратися, що діялося в лабораторії. Якщо ти не знайдеш там нічого цікавого, ми вибачимося і визнаємо свою помилку. Але якщо Норма зробила прорив у науці, якщо вона зробила великий винахід, ми самі налагодимо випуск цієї продукції до того, як корпорація «Вен-Кі» встигне заповнити формуляр позову.

Голцман знову набув здатності посміхатися.

– Ви справді провидець, лорде Бладде.

– А ти справді вчений, Тіо. Наші противники будуть осоромлені та знищені.

«Людина не повинна бути статуєю. Людина має діяти.»

Буддизмська сутра у дзенітській інтерпретації

Ось уже незабаром рік, як Ісмаїл виконує безглузді накази, працюючи на заводі Норми Ценви. Душа Ісмаїла була мертва. Він старанно працював разом із ста тридцятьма іншими буддизмськими бранцями. Секретний проект був складний, і раби повільно будували, переробляли та випробовували дивні деталі великого нового корабля.

Все це не мало для Ісмаїла жодного сенсу.

Жінка-вчений не була суворим господарем. Вона була настільки сильно поглинута своєю справою, що перебувала в щасливій впевненості, ніби всі довкола поділяють її фанатичну захопленість. Її партнер тлулаксу – Ісмаїл щоразу здригався від огиди, коли бачив цього колишнього работоргівця – встановив дуже довгі робочі зміни.

Помічники, інженери, адміністратори і раби проводили дні і ночі в маленькому селищі, і їхньою єдиною метою була побудова експериментального космічного судна. Буддизмські раби ночували в простих, але чистих бараках, збудованих на вершині плато, де дули сильні вітри, але звідки було видно широке, усипане яскравими зірками небо. Ісмаїл не мав жодної можливості вирватися в Старду хоча б на один день.

Ісмаїл не отримував звісток від дружини та доньок; тут не було нікого, хто міг би хоч щось розповісти про них. Сім'я була втрачена, і здавалося, що назавжди. Щодня він молився за них, сподіваючись, що вони живі, але в його пам'яті вони стали привидами, що жили лише в його снах. Надії його танули з кожним днем.

Серед гуркоту та шуму будівництва Ісмаїл побачив свого друга Аліїда, який у цей час змінював картридж ультразвукового інструменту. Коли раби тільки прибули до верхів'я річки, щоб розпочати роботу над новим таємним проектом, Аліїд зміг влаштуватися в ту саму команду денних робітників, що й Ісмаїл. Тепер поритрінські рабовласники розлучили їх обох із дружинами та сім'ями.

Налаштувавши інструмент, дзеншиїт по-злому заговорив:

– Ти зробив спробу, Ісмаїле. Ти зробив те, що вважав за найкраще – я не можу звинувачувати тебе за це, хоча ніколи не погоджувався з твоєю наївною вірою в порядність наших господарів. На що ти сподівався, чого ти очікував? Ми потрібні нашим господарям безхребетними, такими, яким ти постав перед ними. Якщо ми не здатні ні на що, крім беззубих загроз, то який сенс рабовласникам поводитися з нами як з людьми? Треба заговорити з ними такою мовою, щоб вони стали остерігатися нас. Ми повинні показати їм ікла та пазурі.

– Насильство тільки спричинить покарання. Ти ж бачив, що вони зробили з Белом Моулаєм.

Аліїд по-вовчому вишкірив зуби і перебив друга:

– Так, я бачив... але чи бачив ти, Ісмаїле? Чого ти навчився за всі минулі роки? Ти завмер при згадці про той біль, який довелося пережити Белу Моулаю, але ти забув, чого він досяг. Він нас об'єднав. Це був заклик, не тільки для поритрінських аристократів, які з переляку відреагували з неймовірною жорстокістю, щоб придушити будь-яку волю до опору, а й для всіх, хто продовжує страждати. У нас, рабах, дімає могутня сила.

Прихильний до своєї ненасильницької віри, Ісмаїл тільки вперто похитав головою. Обидва знову зайшли в глухий кут. Жоден з них не міг переступити межу, стати на бік опонента, не бажаючи переступити прірву, що розділяла їх. Колись вони були добрими друзями, яких доля зблизила подібними життєвими обставинами, але, по суті, вони завжди були різними людьми. Навіть однакове нещастя не зблизило їх. Аліїд був сповнений непохитної рішучості досягти неможливого – неважливо якою ціною. Ісмаїл захоплювався його переконаністю, але Аліїд відчував роздратування до нього.

Коли Ісмаїл був маленьким, дідусь навчав його у що вірити і як жити, але іноді дорослі спрощували істину, щоб зробити її більш зрозумілою для дітей. Тепер Ісмаїлу тридцять сім років. Невже він помилявся все своє життя? Чи повинен він знайти в собі нову силу, але залишитися при цьому в лещатах дзенсунітського вчення? У глибині душі він розумів і відчував, що мрії Аліїда про насильство невірні і небезпечні, але і його, Ісмаїла, тиха впевненість у тому, що все має розумну основу – що Бог якимось чином врятує їх та пом'якшить серця рабовласників – теж нічого не дала протягом його життя та життів багатьох поколінь буддизмських рабів.

Він повинен знайти іншу відповідь. Знайти інше рішення.

Хоча Ісмаїл зазнав повної поразки, не отримавши ні заспокоєння, ні поступок від лорда Бладда, віруючі дзенсуніти так само продовжували приходити до нього в барак ночами, просили його прочитати проповідь, розповісти історію, зміцнити їх у терплячій смиренності перед волею всемогутнього Буддаллаха. Щодня приходили до нього десятки людей – чоловіки та жінки – майже всі робітники.

Спочатку Ісмаїл думав, що не зможе їм нічим допомогти. Як може він читати сутри Корану і співати пісні про прихильність Бога, якщо поряд з ним немає Оззи, а його чудові дівчатка не сидять навпроти, біля вогню, і не слухають його притчі? Але потім Ісмаїл став сильнішим і зрозумів, що він не все втратив. Він має свою внутрішню силу, навіть якщо цього не бачить і не хоче бачити Алїїд.

Місяці, що минули, склалися в рік, і Ісмаїл став помічати, як поступово, але чітко відбувається розкол між його дзенсунітськими братами та меншою групою дзеншіїтів Алїїда. Вони, щоправда, продовжували разом працювати всередині закритого ангара, де Норма Ценва та її команда творили щось незрозуміле з експериментальним кораблем, але Ісмаїл відчував, що Алїїд щось приховує не лише від поритрінських рабовласників, а й від Ісмаїла та його людей...

Світло повернулося в життя несподівано і яскраво, спалахнувши сліпуче, наче феєрверк, який поритрінські лорди постійно влаштовували під час своїх свят. Ця новина була тим бажанішою, що з'явилася зовсім несподівано.

Коли масивне судно було доведено до стадії останніх випробувань і демонстрацій, Тук Кїдайр найняв у Старді ще одну групу рабів і привіз їх на завод для участі в завершальних роботах. Серед п'ятнадцяти похмурих рабів вражений Ісмаїл побачив свою старшу доньку Хамаль.

Вона побачила і впізнала його. Обличчя її розквітло в усмішці, як бутон прекрасної квітки. Серце Ісмаїла забилося, він відчував лише одне бажання – кинутися до доньки і притиснути її до своїх грудей, але нових рабів супроводжувала озброєна охорона. Та й Кїдайр, примруживши очі, дивився на рабів так, наче брав під особисту відповідальність цінний товар.

Ісмаїл пам'ятав мстивість лорда Бладда, який навмисне розлучив його з сім'єю і розбив її лише за те, що Ісмаїл попросив про чесну компенсацію. І зараз він не міг ризикувати, повертаючи увагу до себе чи Хамаль.

Ісмаїл подав доньці знак і тут же заперечливо похитав головою і відвів очі. Вони поговорять пізніше. Цієї ночі вони нарешті обіймуть одне одного і будуть говорити схвильованим шепотом. Зараз він не міг показати свою радість зі страху, що господарі заберуть її, як вони вже відібрали так багато...

Залишок дня тягнувся дуже довго. Нові раби проходили навчання у різних частинах будівлі. Здавалося, навіть саме сонце зупинило свій рух по небосхилу.

Але коли довга робоча зміна все-таки закінчилася і дзенсуніти повернулися до своїх спільних бараків, а Аліїд та його дзеншіїти у своє особливе житло, Ісмаїл нарешті зміг обійняти свою ненаглядну доньку. Обидва плакали. Задоволені тим, що вони знову були разом, вони якийсь час мовчали.

Потім Хамаль почала розповідати, як її розлучили з мамою та з молодшою сестрою. Наскільки вона знала, Оззу та маленьку Фаліну відвезли на тростяні плантації у дальній області континенту. Вона нічого не чула про них уже понад рік.

Проговоривши з Ісмаїлом багато годин, Хамаль покликала рішучого на вигляд юнака на ім'я Рафель. Вона взяла його за руку і підвела ближче, щоб познайомити з батьком. Хлопець боявся, ніби вже чув про Ісмаїла.

— Це мій чоловік, — сказала Хамаль. — Коли мені виповнилося шістнадцять і я вступила у шлюбний вік, ми з Рафелем одружилися.

Вона опустила свої темні очі, щоб не дивитись у здивоване обличчя Ісмаїла.

— У мене ж більше нікого немає, тату.

Він не відчував образи чи невдоволення — лише безмірне здивування. Він не міг повірити, що його маленька донька — дівчинка, яка завжди здавалася йому такою юною, — виросла і стала жінкою та дружиною. Ісмаїл із теплою усмішкою подивився на обох.

— Він, як мені здається, гідний хлопець.

Нахиливши голову, Рафель відповів:

— Я намагатимусь бути таким заради вашої доньки та заради нашого народу.

Хамаль, що стояла поряд із чоловіком, не приховувала своєї любові до нього.

– Після того, як я вийшла заміж за Рафеля, адміністратори втратили мене з поля зору і не знали, що я твоя донька, коли перевели мене сюди. В іншому випадку, лорд Бладд нізащо б цього не допустив.

Від надміру почуттів Ісмаїл стиснув руку доньки.

– Ти моя донька, Хамале. – Повернувшись до молодого чоловіка, він узяв за руку і його. – А ти тепер мій син, Рафелю.

Декількома тижнями пізніше Ісмаїл випадково дізнався, який план задумав і почав виконувати Аліїд. Одна жінка з дзенсунітів, яка працювала в групі рабів у далекому каньйоні, вийшла заміж за дзеншиїта і бачила, як він ховав саморобну зброю і читав літературу, написану майже забутою давньою мовою буддизмського народу, мовою, якої не знав жоден аристократ Ліги. Побачивши в Ісмаїлі вождя, тлумача сутр і людини, що уникає жорстких рішень, вона розповіла йому про свої відкриття та підозри.

Приблизно за місяць мала б бути двадцять сьома річниця повстання Бела Моулая. Лорди Поритріна готували з цього приводу чергове свято, щоб нагадати рабам про їхню невдачу і показати, що чекає на них у разі непокори. У відповідь Аліїд мав намір використати свято як привід для власного революційного виступу. Він уже розставив у потрібних місцях своїх людей і слав у Старду – закликаючи на допомогу ім'я та пам'ять Бела Моулая – підбурювальні листи. План повстання поширився серед рабів, як чума.

Дзеншиїти прагнули завдати удару самовдоволенням поритрінським аристократам, які в міру своєї обмеженості вважали, що зуміли придушити будь-який опір десятиліття тому. Ісмаїл почав розуміти, що його принижене звернення до лорда Бладда лише зміцнило господарів у цій думці. Але це розуміння не похитнуло основ його віри.

Очевидно, Аліїд розумів, що Ісмаїл не співпрацюватиме з повстанцями, а цитуватиме сутри Корану, які забороняють вбивство невинних і застерігають людей від присвоєння права суду, яке належить лише Богу. Але Аліїд вже давно втратив будь-який інтерес до давніх писань. Він не довіряв своєму старому другу план повстання і навіть підозрював, що Ісмаїл став би активно йому протидіяти. Коли Ісмаїл дізнався про сумніви Аліїда, про те, що Аліїд виключив його з посвячених, то відчув, ніби старий друг завдав йому зрадницького удару. Хоча вони не погоджувалися в тактичних питаннях, хіба їх не об'єднувало прагнення

принести свободу своєму народу? Ісмаїл не міг навіть припустити, що друг приховає від нього таку важливу таємницю.

Вражений і засмучений, Ісмаїл провів кілька ночей без сну, болісно роздумуючи, що робити. Невже Аліїд всерйоз розраховував, що його план залишиться непроникною таємницею, чи він все ж таки сподівався, що Ісмаїл дізнається про все і зуміє прочитати між рядками? Чи це було перевіркою готовності дзенсунітів боротися за свободу, а не залишатися все життя покірними невільниками? А якщо Аліїд правий?

Ісмаїл відчув тяжкість у грудях. Він добре розумів, що повстання перетвориться на криваву різню, що раби заплатять за нього страшну ціну – навіть ті, хто не будуть боротися. Якщо вони знову піднімуться, то поритрінські господарі зрозуміють, що рабам буддисламу не можна довіряти. Їх або знищать, або закують у ланцюги і утримуватимуть як тварин, позбавивши навіть тієї примарної обмеженої свободи, якою вони досі користувалися.

Ісмаїл зрозумів, що він не має іншого вибору. Він повинен зустрітися з Аліїдом і поговорити з ним, поки ще не стало надто пізно.

Коли піднявся вечірній вітер, а сонце опустилося за обрій, Ісмаїл по металевих сходах виліз на консольний дах, що височів над отвором грота. Аліїд і ще семеро дзеншіїтських рабів займалися тут зміцненням рифлених листів, замінюючи металеві пластини, нещодавно знесені ураганом, щоб захистити корабель, що будувався, від холодних дощів поритрінської зими, що скоро настане.

Ісмаїл заліз на дах і озирнувся. Після того, як він гладко поголився для зустрічі з лордом Бладдом, Ісмаїл знову відростив бороду – щетинисту, жорстку, із сріблястими пробłysками сивини.

Аліїд обернувся і побачив друга. На дзеншіїтському вожді була сорочка з національними смугами, заправлена у штани робітничого комбінезону. Нижню половину обличчя було приховано під густою чорною бородою. Здається, він анітрохи не здивувався приходу Ісмаїла.

Ісмаїл зупинився.

– Аліїде, ти пам'ятаєш коранську сутру, де сказано, що коли людина приховує щось від свого друга, то, значить, що їхні вороги вже здобули перемогу?

Аліїд підняв підборіддя і примружив очі.

– Дзеншиїтська версія Корану говорить: «Друг, на якого не можна покластися, гірше ворога».

Дзеншиїти, що працювали з Аліїдом, мовчки дивилися на обох чоловіків. Аліїд нетерпляче повернувся до них.

– Залишіть нас. Мій друг Ісмаїл і я повинні поговорити.

Побачивши непохитну рішучість у жорстких очах Аліїда, робітники підкорилися, перетнули дах і по черзі спустилися сходами в грот. Залишившись одні, Аліїд та Ісмаїл мовчки дивилися один одному в очі. Пауза затяглася. Тільки вітер свистів у вухах Ісмаїла, порушуючи цю тишу.

– Ми пройшли разом через багато випробувань, Аліїде, – заговорив нарешті Ісмаїл. – Коли нас, маленьких дітей, захопили і привезли в рабство на Поритрін, ми боролися і страждали разом. Ми ділилися спогадами про дім, нас обох господарі розлучили із дружинами та дітьми. Ми обоє були засмучені, почувши про руйнування священного міста на IV Анбусі. А тепер я випадково дізнаюся, що ти задумав.

Аліїд прикусив губу.

– Я втомився чекати, коли ти почнеш діяти, мій друже. Я завжди сподівався, що ти усвідомиш свою помилку і побачиш, що Бог хоче, щоб ми були людьми, а не рослинами. Ми не можемо бути бездіяльними і дозволяти світові робити все, що він захоче та забажає. Але відколи ти вирушив до лорда Бладда, а потім покійно витерпів покарання, я переконався, що дзенсуніти скомпрометували себе порожніми розмовами. Мої ж дзеншиїти воліють діяти. І справді, чи не час переходити від слів до справи?

Очі його горіли, він ще не перестав сподіватися, що Ісмаїл приєднається до нього.

– Я розіслав розвідників і гінців до всіх груп рабів Поритріна. Вони вшановують пам'ять великого Бела Моулая і хочуть завдати ще одного удару по нашим гнобителям.

Ісмаїл похитав головою, подумав спочатку про Хамаль, потім про втрачену дружину Оззу та Фаліну. Вони були живі... десь, і він не наважувався ризикувати їхніми життями.

– Бел Моулай був страчений, Аліїде. Багато сотень буддисламських рабів було вбито драгунами, що захопили космопорт.

– У нього була правильна ідея – ти це чудово розумієш, Ісмаїле, – але він виступив передчасно, не підготувавшись. На цей раз повстання матиме безпрецедентний масштаб. Я організую його як слід.

Ісмаїл уявив собі чоловіка Хамаль Рафеля, пошматованого пострілами драгунів, уявив собі, як війська лорда Бладда вбивають людей, серед яких стоять, притулившись одна до одної, Озза і Фаліна, яким немає де врятуватися серед палаючого тростяного поля. Він знову похитав головою, щоб відігнати цю страшну картину.

– Драгунські гвардійці відплатять тією самою монетою. Подумай про страждання...

– Ці страждання чекають на нас тільки у разі поразки, – сказав Алїїд, підійшовши ближче до Ісмаїла. Вітер підняв його волосся, надавши вождєві дзеншиїтів воістину демонічний вигляд. – Це буде помста нашим гнобителям в ім'я пам'яті мученика Бела Моулая. Ми вб'ємо господарів та захопимо планету. Ми змусимо їх служити нам. Ми змусимо їх розплатитися за роки, які вони забрали у нас.

Ісмаїл позадкував.

– Мене лякають твої плани, Алїїде.

– Лякають? – Він гірко засміявся. – Люди з планет Ліги завжди казали, що буддисламисти боягузи, що ми завжди тікаємо з поля битви, що ми показали спину у їхній війні з машинними демонами.

Алїїд підійшов ще ближче. Очі його виблискували так само, як виблискували вони у Бела Моулая в той пам'ятний і страшний час.

– Але на святкуванні цієї річниці ми покажемо їм свою боягузливість. Це буде кривава різня, яку вони ніколи не забудуть.

– Алїїде, я прошу. Я благаю тебе не робити цього. Насильство навіть в ім'я Буддаллаха – це все одно насильство та вбивство.

– Сліпа пасивність перед мучителями – це капітуляція, – заперечив Алїїд. Він сунув руку під смугасту сорочку і витяг звідти кривий саморобний ніж, виготовлений зі шматка металу.

– Ти хочеш зрадити нас, Ісмаїле? Хочеш передати наші плани своєму другові лорду Бладду? – З цими словами він простягнув ножа Ісмаїлу рукояткою вперед. – Візьми і сам убий мене.

Ісмаїл підняв руки.

– Ні, Алїїде.

Але той схопив Ісмаїла за руку, змусив його взяти зброю і з силою наліг грудьми на вістря ножа.

– Ну, убий мене, бо я більше не можу жити рабом.

– Я не завдам тобі шкоди.

– Це твій останній шанс! – прогарчав Аліїд. – Зроби це – або більше ніколи не вставай на моєму шляху.

Ісмаїл вирвав руку і відпустив зброю. Він опустив очі.

– Невже це єдиний шлях, який ти бачиш? Мені шкода тебе, Аліїде.

Аліїд хрипко і зневажливо засміявся, ніби збираючись плюнути в обличчя Ісмаїлу, і сховав ножа під одяг.

– Ти більше не друг мені, Ісмаїле, і ти мені не ворог. – Він відвернувся і вигукнув останню образу, звертаючись до вітру: – Ти для мене ніхто.

«Опір нововведенням служить виживанню. Але у своїх крайніх проявах такий опір отруює і стає самогубним.»

Писання дзенсунітів

Навіть складні кліматичні пристрої не справлялися зі спекою, яку обрушило сонце Арракіса на місцеву штаб-квартиру корпорації «Вен-Кі». Звичайно, меланжа приносила великий дохід, але Аврелій Венпорт просто лякався, скільки грошей доводиться витратити тут на найпростіші речі, у місті з сучасним космопортом. Наприклад, він витратив річну зарплату високооплачуваного фахівця тільки на те, щоб заправити зволожувачі замкнутої системи та зробити умови в кабінеті хоча б стерпними.

Краще було б залишитися на Салусі Секундус, щоб впливати на чиновників Ліги та захищати свої комерційні права від посягань Ради Джихаду. Хотілося йому й побувати у розкішних буйних джунглях Россака, щоби подивитися, як працюють його фармацевтичні підприємства. Але найбільше – у нього тепліло на душі, коли він згадував про це – він хотів бути на Поритріні з Нормою Ценвою. Крім особистої зацікавленості, йому хотілося дізнатися, чи принесли плоди роботи Норми зі згорнутим простором і чи окупляться його вкладення у цей сміливий до безумства проект.

Він хотів би бути зараз де завгодно, тільки не на Арракісі, але пряність була наріжним каменем фінансового благополуччя корпорації «Вен-Кі». За всієї суворості цієї планети, за її віддаленості від усіх цивілізованих світів, за всіх труднощів спілкування з дзенсунітськими фанатиками на зразок наїба Дхартхи доходи від торгівлі меланжі були дуже суттєвими. Попит на пряність серед аристократів Ліги продовжував зростати.

Витираючи піт, що безперервно тік по лобу, Венпорт уважно вивчав документи, бухгалтерські звіти і зведення, що лежали перед ним, в яких зберігалися дані про постачання меланжі, зібраної робітниками Дхартхи і доставленої в космопорт. Відкривши файл, він зіставив цю інформацію зі збитками, що постійно зростали, і амортизацією техніки.

Кожен хороший бізнесмен розуміє, що найбільше сил і часу слід присвячувати справам, які обіцяють найбільший прибуток, – і щодо цього Венпорт показав себе чудовим бізнесменом. Він просто не мав іншого вибору – доводилося сидіти на Арракісі, щоб вирішити всі проблеми остаточно.

Він найняв великий загін солдатів та охоронців, найманців та агентів служби безпеки, щоб підтримувати порядок у місті Арракіса. Космопорт був брудним та небезпечним місцем, де обжився підозрілий та темний народ, але люди Венпорта зробили злітний майданчик та будівлю космопорту відносно безпечними.

Справжні труднощі були у відкритій пустелі, за якою важко наглядати.

Вже від початку торгівлі пряністю в цій пустельній дірі траплялися численні акти саботажу. За останнє десятиліття кількість піратських та бандитських нападів на каравани неухильно зростала, а це була зловісна ознака, що рух опору набирає все більше прихильників. З якоїсь невідомої причини ці мешканці пустелі зневажали блага цивілізації та кращі умови життя.

Венпорту не було потреби розуміти стиль мислення пустельних бандитів, він не збирався співчувати їхнім поглядам – але проблему треба було в той чи інший спосіб вирішувати. Це завдання він з радістю довірив своєму партнерові, але за шаленою іронією долі Кідайр тепер був на Поритріні і стежив за роботою Норми, а він, Венпорт, застряг на цьому Арракісі, будь він тричі проклятий.

Біля дверей кабінету з'явився один із помічників Венпорта, клерк корпорації з Гіді Прайм, який зголосився летіти на Арракіс з однією метою – отримати потім підвищення по службі. Цей довготелесий хлопець тепер

рахував години, що залишилися до повернення на планету Ліги – будь-яку планету.

– Сер, там прийшов той чоловік з пустелі – пан Дхартха.

Венпорт важко зітхнув, знаючи заздалегідь, що якщо дзенсунітський вождь з'являється без попередньої домовленості, то він приносить погані новини.

– Нехай увійде.

Клерк зник, і за мить у кабінет увійшов наїб Дхартха, одягнений у білий одяг, що був запиленним. У наїба була темна зморшкувата шкіра. На щоці було видно складне татуювання. Зберігаючи на обличчі кам'яний вираз, вождь залишився стояти, а Венпорт не запропонував йому сісти. Дхартха, як і більшість синів пустелі, пахнув пилом, потім і іншими неприємними тілесними запахами. Не дивно було, що ці вовки пустелі рідко миються, якщо взагалі миються, оскільки вода тут дорожча за золото, але Венпорту важко було до такого звикнути.

Перш ніж він встиг відкрити рота, заговорив Венпорт:

– Насамперед хочу сказати, що мені нецікаві ваші банальні стомлюючі виправдання. – Він вказав на розкладені перед ним бухгалтерські книги та рахунки, чудово знаючи, що Дхартхі вони незрозумілі. – Ці затримки та недопоставки неприпустимі. Із цим треба щось робити.

І тут старий здивував його:

– Я згоден з вами і прийшов просити вас про допомогу.

Венпорт миттєво змінив тон і подався вперед:

– Я уважно вас слухаю, наїбе.

– Причина всіх наших бід – одна людина на ім'я Селім. Він – голова та душа банди розбійників, лисиця пустелі. Вони завдають ударів без попередження, потім зникають і ховаються. Але без Селіма ці шкідники розсіюються як дим. Ці дурні бачать у ньому героя. Вони називають його Приборкувачем Хробаків.

– Чому ви так довго не можете його позбутися?

Наїб Дхартха пом'явся.

– Селім весь час вислизає. Рік тому він заманив у свої сіті мого онука, чим занапастив невинного хлопчика. Я дав клятву помсти. Ми розіслали пошукові групи, але Приборкувач Хробаків весь час примудрявся уникати

переслідувачів. Однак нарешті наші найкращі розвідники виявили його печери вдалині від наших селищ.

– Так і розберіться з ним, – сказав Венпорт. – Мені заплатити, щоби ви добре зробили цю роботу?

Дхартха підняв голову.

– Мені не потрібні гроші, щоб убити Селіма Приборкувача Хробаків. Мені потрібні ваші наймані солдати та сучасна зброя. Бандити будуть битися, а мені потрібна лише перемога.

Венпорт розумів, що це цілком розумна вимога та виправдане вкладення. Диявольські відступники пограбували безліч вантажів меланжі. Усі витрати, які доведеться зазнати корпорацій для наведення порядку та відновлення поставок, окупляться багаторазово.

– Я здивований тим, що гордість дзенсунітів дозволяє вам просити у мене допомоги.

Сині очі Дхартхи недобре спалахнули.

– Йдеться не про гордість, Аврелію Венпорте. Йдеться про викорінення чуми пустелі.

Венпорт підвівся.

– Ви отримаєте все, що вам потрібно.

За своє життя наїб Дхартха стикався з безліччю труднощів і переніс багато страждань. Багато років тому його дружина разом із усім караваном загинула у пустелі під час страшної бурі. Потім його син Махмад помер від якоїсь заразної чужої хвороби. Він зник стійко переносити горе. Але смерть улюбленого онука Азіза, який завжди так радував свого діда, поставила старого на межу розпачу, якого він ніколи не відчував. І Дхартха знав, кого слід звинувачувати у цьому.

Одержимість помстою гризла його зсередини цілий рік, і тепер він був готовий завдати удару.

Він сидів у печері зборів, палаючими очима оглядаючи племінних старійшин. Це не було засідання ради, це не було обговорення, це було його, Дхартхи, волевиявленням, і всі присутні розуміли, що зараз не час сперечатися зі старим наїбом. Очі його були червоні від безсоння та переживань – здавалося, що цей кривавий слід проведений ножом.

– Селім був сиротою, невдячним юнаком і, що найгірше, викрадачем води. Коли він був дитиною, то наше село вигнало його, вважаючи, що він стане їжею для демона пустелі. Але він, пішовши, почав дошкуляти нам, він став як пісок, який дратує рану, не даючи їй зажити. Селім зібрав злочинців і нападає на наші селища і грабує наші каравани. Ми намагалися вести із ним переговори. Мій онук Азіз передав йому мою пропозицію возз'єднатися з нами, але цей блудний син уклав союз із самим Шайтаном. Селім посміявся з моєї пропозиції і відіслав Азіза додому ні з чим.

Старійшини вичікувально дивилися на Дхартху, сьорбаючи з маленьких чашок приправлену пряністю каву. Наїб помітив, що більшість старійшин одягнені в чужоземний одяг.

– Не задовольняючись відхиленням моєї пропозиції, Селім Приборкувач Хробаків насмілювався забити голову невинного хлопчика своєю маячнею. Такий був намір відступника – спокусити Азіза божевільною спробою, щоб мого хлопчика пожерло породження Шайтана. Так Селім помстився мені. – Тремтячи від горя і люті, він оглянув присутніх. – Хтось хоче заперечити мені?

Старійшини мовчали. Потім один із старців промовив:

– Але що ми можемо з цим зробити, наїбе Дхартха?

– Ми багато років зазнавали від нього збитків. Селім не приховує своєї мети: припинити збирання прянощів і знищити нашу торгівлю з чужинцями – торгівлю, яка принесла процвітання нашим селищам. Я можу назвати тисячу причин, через які нам треба викорінити цей бандитський осередок Селіма та його послідовників. Ми повинні знищити цих розбійників, поки наші люди ще пам'ятають суворі звичаї пустелі. Ми повинні зібрати наших воїнів та напасти на осередок Селіма.

Він стиснув кулаки і підвівся.

– Я закликаю вас на банкет помсти. Наші найкращі бійці підуть зі мною і знищать Селіма раз і назавжди.

Усі старійшини встали разом із Дхартхою – одні неохоче, а інші встали, трусячи кулаками. Як і очікував наїб, ніхто не став заперечувати.

Видіння від Шаї-Хулуда ніколи раніше не було таким виразним і ясним. Селім прокинувся і сидів тепер у темряві на своїй солом'яній лежанці. Кілька приглушених плаваючих світильників, викрадених під час пограбування чергового каравану, перебували в коридорі, і їхнє тьмяне

світло ледь просочувалося в житлову печеру. Але Селім і не очікував світла, бо знав, що до світанку ще далеко. Він примружив очі, намагаючись відокремити внутрішнє пророче видіння від реальності.

Тепер я бачу все дуже виразно!

Поруч із ним спала Марха і бачила мирні безтурботні сни. Тепла, м'яка та рідна Марха. Вони були одружені вже рік, і вона носила під серцем їхню першу дитину. Але Селіму здавалося, що вона завжди була частиною його життя, його легенди. Він глянув на дружину, і вона заворушилася, хоча він навіть не доторкнувся до неї. Марха так добре відчувала чоловіка, що інстинктивно, без слів, розуміла, коли в нього змінювалися думки.

Для спальні Селім обрав одну з внутрішніх глибоких печер, стіни якої були вкриті нерозшифрованими письменами, залишеними тут у незапам'ятні часи якимись мандрівними містиками. Стародавні руни нерозривно пов'язували душу Селіма із духом Арракіса. Вони допомагали йому досягати ясності мислення, а щонічне вживання меланжі надавало життю доцільність, просвічувало і виховувало, навіюючи незвичайні сновидіння. Іноді прозріння бували нечіткими, які погано піддавались розумінню та тлумаченню, але в інших випадках Селім точно знав, що треба робити.

Дружина вичікувально дивилася на Селіма, очі її поблискували в напівтемряві печери. Намагаючись угамувати тремтіння в голосі, він сказав:

– Наближається ціла армія, Мархо. Наїб Дхартха зібрав добре озброєних чужинців, щоб вони билися за нього. Він відкинув дзенсунітську віру і забув свою честь. Він сповнений ненавистю, і тільки вона зараз має для нього значення.

Марха встала.

– Я зберу всіх твоїх прихильників і послідовників, Селіме. Ми знайдемо зброю і приготуємось, щоб вистояти.

– Ні, – відповів Селім, ніжно поклавши долоню на плече дружини. – Вони знають, де нас шукати, і обрушать на нас небаченої сили удар. Нас не врятує ані мужність, ані лють, ми не зможемо перемогти.

– Але тоді нам треба тікати. Пустеля велика. Ми легко знайдемо інше місце для нашого поселення десь подалі.

– Так. – Селім погладив Марху по щоці і нахилився, щоб поцілувати її.
– Ви всі підете в пустелю, щоб заснувати там новий дім для нас і

продовжувати розпочату справу. Але я маю залишитися і зустріти їх. Один.

Марха здригнулася, втративши на мить дар мови.

– Ні, любий, ти підеш із нами. Вони тебе уб'ють.

Селім, не відриваючись, дивився в темряву, ніби намагався розрізнити там щось, доступне тільки його погляду.

– Колись, дуже давно, Буддаллах благословив мене на священну місію. Все життя я прагнув виконати покладене на мене завдання. Він розраховує на мене, і все склалося так, як ми бачимо. Доля Шаї-Хулуда залежить від мого вчинку, від моїх і лише моїх дій і від майбутнього, яке я допоможу створити.

– Ти не зможеш творити майбутнє, якщо тебе вб'ють.

У відповідь він посміхнувся.

– Майбутнє – не така проста річ, Мархо. Я маю бачити перебіг подій, який збережеться на багато тисяч років.

– Я залишусь і боротимусь поряд з тобою. Я не поступлюся найкращим нашим бійцям. Ти ж знаєш, я довела це...

Він обійняв її за підняті плечі.

– Ні, Мархо, на тобі лежить куди більша відповідальність, набагато важливіша. Потрібно, щоб ніхто нічого не забув. Тільки це може бути запорукою нашої перемоги.

Селім глибоко зітхнув, і в повітрі повиснув тяжкий запах меланжі. У глибині душі він зараз ще сильніше відчував свій міцний зв'язок із Шаї-Хулудом.

– Я зустріну моїх ворогів у пісках один. – Він глянув у вічі Мархи і швидко, але впевнено посміхнувся. У голосі його теж не було й тіні сумніву. – Я – легенда, і менш велике діяння мені не личить.

«Оскільки протягом багатьох десятиліть між мною та всесвітнім розумом не здійснювався обмін даними, Омніус не знає моїх думок, що можна було б розглядати як нелояльність. Але я не вважав би свої думки нелояльними – просто я допитливий за своєю природою.»

Еразмус. Діалоги

Синхронізований Світ Корріна був буквально напханий всюдисущими камерами спостереження, що стежили за всім на світі. Хоча в якомусь сенсі це вселяло впевненість у безпеці, все ж іноді ці маленькі електронні шпигуни страшенно докучали Еразмусу і дратували його, як докучливі комахи, що дзижчать. Він уже звик до того, що всюдисущий голос може прозвучати буквально нізвідки у будь-який час дня та ночі.

Тим часом на Коррін несподівано прибув кур'єрський корабель з оновленнями, який перед прильотом передав, що Севрат після багаторічної затримки везе останні оновлення земного Омніуса. Еразмус сприйняв цю новину без особливої радості і чекав, коли всесвітній розум опрацює доставлену інформацію. Власне, він ніколи не мав наміру приховувати подробиці своїх не надто важливих експериментів на Землі та їхніх несподіваних катастрофічних наслідків. Принаймні він не збирався приховувати їх вічно.

Еразмус ходив по оранжереї своєї особистої вілли. Деякі квіти загинули, випалені світлом червоного гіганта, тоді як інші рослини, навпаки, пишно і буйно розквітнули. Поки Еразмус займався рідкісними квітами «райський птах» – улюбленими квітами Серени Батлер, – Омніус зі звичайною швидкістю завантажував у свою пам'ять оновлення, а корабель Севрата відбув з планети без жодних пригод.

Перш ніж кур'єрський корабель встиг залишити коррінську атмосферу, всесвітній розум викликав до себе Еразмуса. Владний голос Омніуса пролунав із динаміка, укріпленого на карликовому банані особистого саду незалежного робота.

– Я слухаю тебе, Омніусе. Ти знайшов щось цікаве в оновленнях із Землі?

Еразмус розглядав квіти, наче це була його головна та єдина турбота. Однак він розумів, що швидше за все Омніус зараз осипле його докорами.

– Тепер я знаю, що твій сміливий експеримент із дикою людською особиною, хлопчиком Гільбертусом Альбансом, мав більш ранню паралель.

Один із листків банана відрізнявся більш насиченим зеленим кольором – вірна ознака, що саме тут був захований електронний шпигун.

– Насамперед я ніколи не намагався виховувати дітей рабів.

– Ти був визнаний фахівцем з маніпуляцій із людською психікою. Якщо вірити останньому оновленню, ти уклав цікаве парі з моїм земним втіленням щодо того, чи зможеш ти змусити навіть вірну нам людину обернутися проти нас.

– Це було зроблено лише з дозволу та заохочення земного Омніуса, – сказав Еразмус, наче це було вичерпне пояснення.

– Ти намагаєшся обдурити мене за допомогою неповної та спеціально відфільтрованої інформації. Цього способу ти навчився у піддослідних особин? Мені здається, що ти намагаєшся перевершити мене в нашому суперництві у різних його формах. Чи не хочеш ти замінити мене?

– Я не більше ніж слуга твоїх побажань, Омніусе. – За звичкою обличчя з текучого металу склалося в усмішку, хоча вона дуже мало означала для всесвітнього розуму. – Якщо навіть я намагаюся іноді впливати на твій аналіз, то це лише через бажання досягти найкращого розуміння мотивів наших ворогів.

– Ти приховав від мене ще щось. Щось набагато важливіше. – Яскраво-зелений лист завібрував, немов від гніву. – Ти, Еразмусе, став основною причиною початку повстання на Землі.

– Ніщо не може втекти від твого погляду, Омніусе. Це лише затримка введення даних, ось що сталося. Так, я скинув з балкона якусь зовсім незначну дитину і це, очевидно, спровокувало заколот, що триває досі.

– Це неповний аналіз, Еразмусе. Ібліс Гінджо, один із наших довірених людей, на якого вплинув особисто ти, очолив найнебезпечніший земний заколот, а тепер він є політичним лідером Джихаду. Символом цієї божевільної фанатичної витівки стала якась Серена Батлер, яка була твоєю домашньою рабинею. Здається, твої експерименти вирізняються катастрофічними наслідками.

– Я проводив експерименти з єдиною метою – краще зрозуміти нашого супротивника.

– Можливо, один із твоїх експериментів призвів до того, що ще вісім Синхронізованих Світів пережили зовсім недавно хвилю незрозумілих катастроф.

– Безумовно, що ні, Омніусе.

– Твоя незалежна особистість починає завдавати неприємностей, Еразмусе. Тому, щоб попередити подальші катастрофічні події, твій мозок

буде підданий новому форматуванню та синхронізації з моїм мозком. Як індивідуальний робот, ти будеш знищений... знищен... знищ... зни...

Омніус, що почав несподівано дивно заїкатися, раптом різко замовк. Світло в вічку камери спостереження згасло. Яскравий лист відірвався від карликового банана і впав на землю.

Збитий з пантелику Еразмус, відчуючи нагальну необхідність оцінити загрозу своєї самостійності, що так високо цінувалася ним, став шукати поглядом інші камери спостереження. Всі вони неживо повиснули, наче хтось раптово дезактивував їх. Одна камера звалилася з неба на вимощений плитами двір і розбилась на дрібні шматки.

На Корріні настала дивна зловісна тиша.

– Омніусе?! – запитав Еразмус, але ні на екранах, ні в переговорних пристроях він не зміг знайти слідів всесвітнього розуму.

Високо над головою корабель, ведений роботом, раптом звернув зі своєї траєкторії і врізався в одну з промислових будівель.

Розуміючи, що ситуація надзвичайна, але не в змозі зрозуміти ланцюг катастроф, що відбуваються, Еразмус залишив віллу і поспішив до міста, столиці Корріна. Там він виявив довірених людей, рабів та автономних роботів, що металися вулицями в розгубленості.

У центрі міста збожеволіла гігантська Центральна Вежа. Вона почала звиватися, як змія, конструкції з текучого металу сіпалися і стискалися, потім звалилися на землю – тільки для того, щоб різко злетіти в небо, змітаючи на шляху велетенські будівлі відростками, що витяглися з вежі, схожими на щупальця жахливого восьминога.

Еразмус дивився на цю безглузду виставу, відчуючи машинні еквіваленти розгубленості, здивування та страху. Невже і Коррін вражений тим самим вірусом, який уже вивів з ладу інші Синхронізовані Світи?

Сповнившись цілеспрямованістю та бажанням зрозуміти, що відбувається, Еразмус обійшов столицю, намагаючись зв'язатися з іншими камерами спостереження. Але скрізь він виявляв лише непрацюючі пристрої та зламані частини, що валялися на землі у повному безладі. Поговоривши з іншими роботами, Еразмус дізнався, що всі системи Омніуса миттєво вимкнулися, немов уражені якимось вірусом, що стрімко поширювався. Розбивалися некеровані машини, перегрівалося та горіло обладнання.

Все програмне забезпечення Омніуса було стерте.

– Я оголошую надзвичайний стан, – передав Еразмус відкритим каналом зв'язку. – Всесвітній розум пошкоджений, і ми маємо взяти управління у свої руки, доки не посилилась катастрофа.

Як один із найнезалежніших роботів, Еразмус умів приймати швидкі рішення та діяти ефективніше за інших машин.

Ситуація склалася дуже хвилююча. Оскільки в мозку робота була запрограмована безумовна лояльність, він ніколи раніше не думав узурпувати владу Омніуса. Але зараз незалежний робот опинився у дуже скрутній ситуації. На ньому лежав обов'язок зберегти машинний контроль над планетою, що стала вразливою. Незважаючи навіть на те, що всесвітній розум обіцяв його перепрограмувати.

Не втрачаючи більше ні хвилини, Еразмус взяв на себе всю повноту влади, ізолювавши резервні копії Омніуса, які він зміг виявити. Ці копії тепер були недосяжні для найнебезпечнішого вірусу, що спричинив каскад нещасть. Тепер можна було з систем, що залишилися, якось скласти систему управління планетою. Згодом можна буде відновити й інші системи, очистивши їх, природно, від небезпечно пошкоджених файлів і неправильних думок світового розуму.

При цьому треба буде акуратно внести до програм власні доповнення та зміни.

Текучий метал обличчя Еразмуса набув форми маски непохитної рішучості. Зайнявши унікальне місце в історії машин, Еразмус тепер один міг врятувати головний Синхронізований Світ. Якщо його супроводжуватиме успіх, то він візьме деяку плату за свою працю. Це не порушить його лояльності та не стане проявом відступництва. Це зробить його унікальним та цінним. Він просто має вижити! І він має на це право!

Якщо я не вцілію, то ми ніколи не зрозуміємо людей і не зможемо перемогти їх на полі битви.

Твердо вірячи в бездоганну логіку своїх дій, Еразмус швидко створив фальшиві копії пам'яті Омніуса, змінивши сценарії там, де знайшов це потрібним. Світовому розуму не потрібні давно застарілі земні оновлення. Переписана Еразмусом історія була, звичайно, небездоганною, але він був упевнений, що вона дозволить продовжити його існування.

Взагалі Еразмус хотів би мати справу з глобальними теоретичними питаннями, а не вирішувати проблеми активними діями. Йому було дуже

цікаво і навіть дивно спостерігати, як він сам проводить воєнну операцію – спрямовану проти іншого незалежного робота.

Незважаючи на всі зусилля Еразмуса, взаємодіючі системи Корріна продовжували працювати дуже погано, будучи зруйнованими зсередини паразитним перепрограмуванням, закладеним у втрачених оновленнях земного Омніуса. Для себе Еразмус вважав цю ситуацію схожою до людської хвороби, що вразила мозок і породила напади божевілля. Будь-який нормальний лікар ізолює та зв'яже жертву хвороби заради блага самого хворого. Те саме треба було зробити з божевільним всесвітнім розумом, пом'якшивши наслідки ізоляцією систем Омніуса.

Еразмусу знадобилося зовсім небагато часу, щоб усвідомити, що переносником зарази, що вразила Коррін, був сам Севрат. Севрат відвідав ті самі горезвісні вісім планет, де після цього розвалилися всі комп'ютерні системи управління. Сам того не знаючи, робот-капітан доставив туди свої заражені оновлення, і різні втілення Омніуса переписали інформацію разом із програмним вірусом, який подіяв як непомітна бомба з годинниковим механізмом.

Еразмус викликав групу бойових роботів, здатних керувати швидкохідними суднами машин.

– Вистежте та перехопіть цей кур'єрський корабель. Запобігайте подальшій доставці копії земного Омніуса. Ви уповноважені при необхідності знищити Севрата та його корабель. Головне – припинити подальше поширення вірусу та запобігти катастрофі, яку ми щойно пережили тут, на Корріні.

Бойові роботи розвернулися і, гуркочучи залізними ногами, попрямували до своїх гострих як бритва суден, здатних перетинати простір з шаленою швидкістю. Кораблі заревіли двигунами і злетіли в повітря, направившись в космос, як зграя хижих птахів, що неслися за здобиччю.

Еразмус відчував якусь спорідненість із Севратом, але це відчуття не переходило в співчуття. Всесвітній розум був сильно пошкоджений, і Еразмусу треба було зробити все, щоб припинити цей неприпустимий безлад.

Щоправда, Омніус навряд чи колись висловить Еразмусу свою вдячність.

Кур'єрський корабель летів швидше та рівніше, ніж старий «Дрім Вояджер», який свого часу Севрат ділив із Воріаном Атрейдесом. Оскільки старе судно треба було пристосовувати до потреб довіреної людини – оснащувати системою життєзабезпечення, – ефективність старого кур'єрського судна була значно нижчою.

Але час, проведений Севратом у компанії Воріана Атрейдеса за стратегічними іграми та іншими розвагами, з надлишком відшкодував цю різницю. Пілот-робот збагнув ексцентричність людської природи в куди більших подробицях, ніж просто просканувавши бази даних Омніуса.

На жаль, його другий пілот зрадив його, і тепер Севрату було важко виправдовувати добру пам'ять про цього молодого чоловіка. Але навіть при цьому робот не став видаляти файли, наповнені такими знайомими, майже сентиментальними даними...

Помітивши кораблі, що неслися йому навперейми курсом перехоплення та атаки, Севрат одразу подумав про кораблі Армади Ліги. Під час атомного бомбардування Землі такі кораблі відкрили вогонь і погналися за ним, коли він намагався якнайшвидше покинути район бойових дій, щоб доставити за призначенням копію земного Омніуса. Поки майже всі бомбардувальники та винищувачі були зайняті знищенням рідної планети людства, Воріан Атрейдес погнався за Севратом, знерухомив його і зупинив двигуни.

Севрат одразу визначив, що він не має відповідної зброї для відбиття раптового нападу переважаючих сил противника. Потім він побачив, що це бойові кораблі коррінського Омніуса.

– Зупинись чи будеш знищений! – наказали йому роботи Еразмуса. Вони вели передачу машинною мовою, яку Севрат автоматично перекладав. – Не намагайся тікати. Виключи двигуни і приготуйся до стикування.

– Звісно, я зупинюсь. Я завжди виконую розпорядження Омніуса.

– Коррінське втілення всесвітнього розуму сильно пошкоджене, – доповіли йому з одного з кораблів. – Еразмус віддав недвозначний наказ перехопити тебе та вилучити сферу з оновленнями, перш ніж ти станеш причиною ще одного пошкодження Синхронізованого Світу.

– Я не завдавав жодних пошкоджень! – запротестував Севрат. – Я везу останні думки земного втілення всесвітнього розуму. Кожен

Синхронізований Світ повинен включити до своєї програми останні повідомлення земного Омніуса, щоб краще зрозуміти людське мислення.

– Якщо ти не віддаси нам сферу з оновленнями, то ми виконаємо наказ і знищимо твоє судно.

Севрат не довго розмірковував.

– Заходьте на борт, і я віддам вам свій вантаж.

Коли військові кораблі машин зістикувались із кур'єрським судном і бойові роботи перейшли на нього, вони доповіли Севрату, що сталося на Корріні після його від'їзду з планети. Вражений капітан-робот не зміг заперечити справедливості висновку Еразмуса. Він дізнався про інші катастрофи, що сталися на інших восьми планетах після його відвідин. Це було схоже на поширення інфекції. Переносником її виявився Севрат.

Броньовані солдати увійшли в корабель. Зустрічаючи їх, Севрат сказав:

– Я повернуся на Коррін і негайно піддамся повній зміні програм. Я дозволю стерти мою ідентичність і підкорюся такому рішення, якщо Омніус визнає його необхідним.

– Наразі Омніус не функціонує. Він ізольований, – відповів Севрату солдат. – За його відсутності всі рішення приймає Еразмус.

– Тоді я сподіваюся переконати Еразмуса в тому, що я не мав наміру завдати шкоди всесвітньому комп'ютерному розуму.

Тим часом бойовий робот схопив сферу з оновленнями та програмним вірусом. Дуже шкода, що доведеться через вірус втратити стільки найціннішої та невідновлюваної інформації.

Гель-контурний мозок Севрата почав перебирати всі можливості, і він нарешті зрозумів, хто і як його обдував. Тільки Воріан Атрейдес міг виконати такий розумний трюк, що дорого обійшовся машинам. Севрат пам'ятав, як ця довірена людина, дражнячи робота, казала, що зможе зруйнувати будь-який план Севрата. І ось Воріан привів свою загрозу у виконання. Підклав, як він казав, кнопку на стілець. Планетам машин ця кнопка коштувала дорого.

Севрат думав, чи зміг би він посміятися, якби був на це здатний, над таким збоченим гумором. Згодом він, можливо, знайде можливість відповісти таким же руйнівним жартом – якщо, звичайно, ще раз зустрінесться з Воріаном Атрейдесом.

«Скільки можливостей ми втрачаємо в житті? Чи можемо ми хоча б назвати їх, згадуючи заднім числом? Дуже багато з нас не розуміють цього доти, доки вже не стане занадто пізно.»

Вероніка Терг'єт. Лист до сина

Добродушний солдат, що назвався Варком, уже кілька днів домагався близького знайомства з Веронікою Терг'єт. Спочатку її навіть дратувала його наполегливість, вона не могла серйозно сприймати його інтерес до неї, але потім була щиро здивована: вона бачила, як він відхилив пропозиції більш красивих і доступних жінок.

– Значить, ти не водиш мене за носа?

Вона сіла поруч із ним на лавку за столом таверни, вигнавши місцевих рибалок, що засиділися до закриття. Всім їм треба було вдосвіта виходити в море, коли почнеться відплив. Хоча Воріан представлявся простим військовим інженером армії Джихаду в короткостроковій відпустці, він все ж таки ясно дав зрозуміти, що скоро почне будувати армійський форпост на узбережжі.

– Я нічого не вигадував, – сказав Воріан. – Я знаю вартість всього у цьому світі... і думаю, що близьке знайомство з тобою вартуватиме витрачених на це зусиль.

Навіть на Землі, при пануванні мислячих машин, він завжди мав безліч красивих молодих рабинь для задоволення; однак жодна з жінок так не сміялася і не розмовляла з ним як з товаришем або добрим приятелем, як ця.

В удаваному збентеженні вона притиснула тремтячу руку до грудей.

– Вартувати витрачених зусиль? Подумайте лише, який неймовірний комплімент. І що, такі ніжні слова зазвичай діють на божевільних невинних дівчат?

У відповідь він пустотливо пересмикнув плечима.

– Зазвичай так.

Вероніка окинула його тверезим поглядом і вперла руки в боки.

– Варку, я думаю, що ти переслідуєш мене тільки тому, що я не здалася одразу.

– Ні, – відповів він, вкладаючи у свої слова всю щирість, на яку він був здатний. – Я переслідую тебе лише тому, що ти мене зацікавила. І це правда.

Вона почала уважно розглядати його очима, які так нагадували йому очі Серени, і було видно, як поступово розсіюється її недовіра. Вона поклала свою руку на його плече і, пом'якшившись, сказала:

– Ну що ж, я вірю тобі.

Інженерна команда армії Джихаду залишалася на Каладані більше чотирьох місяців, риючи котловани і встановлюючи фундаменти будівель нової бази, влаштованої на безлюдному місці, що продувався всіма вітрами, за кілька годин їзди від рибальського села. Таке становище бази було найкращим задля забезпечення безперебійної зв'язку з розташованими на орбіті супутниковими мережами спостереження та комунікації.

Військові інженери побудували наглядові вишки, бараки для особового складу контингенту, що буде залишатися на планеті. Особистий склад передбачалося змінювати кожні кілька років, але поки що ця база ставала домом для солдатів, які повинні були пильно стежити, чи не наближаються армади мислячих машин. Воріан також спорядив експедиції військових топографів, які мали скласти першу докладну карту континентів і океанів, а також створити базу даних про повітряні та океанські течії та кліматичні пояси. Сам приміром був щасливий сприяти покращенню життя місцевого населення.

Ідучи скелястим мисом, що нависав над каладанським морем, Воріан подав руку Вероніці, щоб вона не послизнулася на крутій гірській стежці. Допомоги вона, щоправда, не потребувала, але йому було приємно потримати її руку, торкнутися її сильних гнучких пальців і взагалі грати роль галантного кавалера, якими важко було собі уявити місцевих рибалок.

– Тут чудовий клімат, свіже і чисте повітря, а море дає вам багато їжі, – сказав Воріан. Вони стояли поряд на скелі й солоний вітер, обвівав їхні розпалені від ходьби обличчя. Вони мовчали, але мовчання це не обтяжувало їх, воно було позбавлене недовомовленості.

Вероніка озиралася, намагаючись зрозуміти, що саме приваблює її друга у цих диких скелях.

– Звичка притупляє відчуття яскравих кольорів ландшафту. Я часто думаю про інші місця, що не схожі на ці.

– Я багато подорожував, Вероніко. Повір мені, Каладан – це перлина, таємний діамант, прихований від жадібних очей аристократів Ліги Благородних. Я взагалі дивуюся, чому планета така рідконаселена.

– Ми знаходимося надто близько до Синхронізованих Світів. – Вероніка піднялася ближче до Воріана. Її кучеряве волосся розвивалося від вітру. Вона часто зав'язувала на потилиці хвіст або пучок, коли працювала в таверні або на броварні, але Воріан любив, коли вона розпускала їх, а коли вона нарешті дозволила йому погладити себе по волоссю, відчуття перевершило найсміливіші очікування Атрейдеса – дотик до цих милих кілець будив найприємніші почуття.

– Поки що Каладан не став безпосередньою мішенню для Омніуса, він не хоче перетворювати його на машинну планету, але іноді кімеки та роботи роблять на нас набіги.

– Мені теж цікаві політика та стратегія, – відгукнувся Воріан, – але для мене також важливим є й інше. У мене є одне бажання.

Він притиснув руку до сонячного сплетіння і уважно оглянув околицю.

– Як було б добре збудувати тут великий будинок із виглядом на село.

Вероніка засміялася.

– Варку, я все знаю про вашу Лігу Благородних. Дякую, тут, на Каладані, ми якось обійдемося без розніжених аристократів.

– Навіть якщо ти будеш моєю леді, Вероніко? А я буду бароном, графом чи герцогом?

– Ти, простий солдат, – герцог? – Вона грайливо глянула на нього. – З мене вистачить твоєї балаканини.

Тримавши одне одного за руки, вони пішли стежкою, вздовж якої росли густі кущі, що були усіяні дрібними білими квітками. За місяці його перебування тут вони стали коханцями і, більше того, близькими друзями. Вероніка мала рідкісне поєднання краси і здорового глузду, що викликало у Воріана хвилювання, подібне до того, яке збуджувала в ньому всепоглинаюча любов до Серени Батлер. Фліртувати з жінками в численних космопортах йому набридло, інтерес до таких зв'язків протримався всього кілька років, але зараз, проводячи всі свої вільні від служби години поряд з Веронікою, він все більше схилявся перед речами, яким ця красива і мудра – хоч і неосвічена – жінка могла навчити його.

Нарешті настав день, коли станції спостереження були збудовані, а випробувальні сеанси зв'язку зі сторожовими кораблями на орбіті успішно завершено. Воріан розумів, що настав час виводити свою команду з Каладана та готувати її до нового призначення. Він із радістю залишився б тут, на мирній морській планеті, продовжуючи розігрувати із себе простого солдата, але приміро знав, що треба вести флот далі. Частина його сутності прикипіла до Каладана, хотіла залишитися, не бачити більше жахів Джихаду. Але знав він також, що мине зовсім небагато часу і вдавання зробить його життя нестерпним, а Воріан Атрейдес був не тією людиною, яка може спокійно жити в брехні. Він і так досить нагрішив у своєму житті.

Він починав відчувати внутрішнє занепокоєння щоразу, коли йому доводилося довго затримуватися на одному місці, і єдине, що змушувало його шкодувати про неминучий відліт, це чудова жінка, його нова подруга та кохана. Вероніка Терг'ет була простою жінкою, і Воріан насолоджувався її свіжістю, природністю та відсутністю порожніх претензій.

Моя дорога, моя солодка Вероніко.

Опираючись інстинктивному бажанню зберегти інкогніто, Воріан вирішив, що напередодні відльоту з Каладана він розкриє Вероніці своє справжнє ім'я. Наприкінці довгої безсонної ночі кохання він вирішив розплатитися з нею у відповідь на її відкритість і щирість, з якою вона поставилася до нього.

– Вероніко, я не простий солдат армії Джихаду, і звати мене не Варк. Я... приміро Священного Джихаду Воріан Атрейдес.

Він очікував побачити в її очах вогник визнання, але побачив лише стурбовану цікавість і збентеження. Недовго помовчавши, він знову заговорив:

– Я був тим чоловіком, який врятував Серену Батлер на Землі і відвіз її та Ібліса Гінджо на Салусу Секундус. Це був початок Джихаду. – Він розповів про це, зовсім не для того, щоб справити на неї враження, бо він і так вже заволодів її серцем – принаймні, як він сподівався, частково. Він сказав Вероніці про це тому, що хотів, щоб вона знала про нього все – як найгірше, так і найкраще. – Ти чула цю історію?

– У мене завжди вистачало турбот з батьком, покупкою риби і з таверною, – відповіла вона, і до Воріана дійшло, що місцеві жителі стурбовані головним чином міграціями рибних косяків і врожаєм водоростей, не кажучи вже про жажливіх електранів, які підстерігали за

морським горизонтом мирні рибальські судна. – Яка мені справа до застарілих новин та далеких битв? Ох так, кілька наших молодих людей стали солдатами Джихаду – і я підозрюю, що і ти з твоєю командою заберете з собою жменьку молодих сильних рекрутів, які дуже скоро пошкодують, що залишили рибний промисел і покинули наших дівчат.

Вона підвелася над подушкою, підперши голову так, що долоні її зникли під розкішними локонами шовковистого волосся, і уважно подивилася на Воріана.

– Значить, ти кажеш, що саме ти затіяв увесь цей Джихад?

– Так. Я був вихований мислячими машинами. Я був їхньою довіреною людиною на Землі. Моїм батьком був... кімек Агамемнон. – Він зупинився і, придивившись, не виявив огиди в очах подруги.

– Титан генерал Агамемнон, – повторив він, і знову не було ніякої реакції. Здається, на цій планеті не дуже цікавилися політичними новинами.

Немов наливаючи воду в порожню посудину, він почав розповідати далі. Він розповів про те, як його виховували, про «Дрім Вояджер» і свої подорожі на ньому по Синхронізованих Світах, про всі битви в галактиці, де йому особисто доводилося віч-на-віч стикатися з мислячими машинами.

Вона лежала поруч, і в її очах відбивалося не приглушене світло плаваючого світильника, а помаранчевий вогник звичайної свічки.

– Воріане, або ти людина з величезним досвідом і пам'яттю... або дуже досвідчений і вмілий брехун.

Він усміхнувся, притягнув її до себе та поцілував.

– Можу посперечатися, що одне аж ніяк не виключає друге, але присягаюся, що все, що я розповів зараз, – правда.

– Це мене не дивує. Я бачила, що в тебе є якась велич. Але я думала, що вона прийде до тебе у майбутньому. – Вона помовчала. – Тільки не треба мені нічого обіцяти, бо ти почнеш шкодувати про той час, що ми були разом, а я не хочу цього.

– Про це не може бути й мови, – клятвено запевнив її Воріан. – Але тепер, коли ти знаєш моє справжнє ім'я, Вероніко, я хочу попередити, що його краще зберегти в таємниці.

Вона з ображеним виглядом підняла брови.

– Великий приєро соромиться, що його жінка всього-на-всього донька простого рибалки?

Він примружився, дивлячись на свічку, раптом зрозумівши, що саме він щойно сказав, і засміявся.

– Ні, якраз навпаки, слово честі. Це треба зробити заради твоєї ж безпеки. Я дуже помітна постать, і я маю багато небезпечних ворогів. Вони прийдуть на беззахисний Каладан із метою завдати мені шкоди, використовуючи тебе. Мій власний батько готовий зробити все, що завгодно, аби завдати мені болю, і думаю, що серед людей, слуг Омніуса, знайдеться чимало таких, хто буде щасливий дізнатися, що Воріан Атрейдес закоханий.

Вона почервоніла, і він ніжно погладив її руку.

– Наше кохання настільки чудове, що я не хочу, щоб його використовували як зброю проти нас.

Вона зітхнула і, присунувшись ближче, затишно влаштувалася в його обіймах.

– Ти складна людина, Варку... Воріане. Мені потрібен час, щоб звикнути до твого нового імені. Я багато чого не розумію в політиці та помсті вашої священної війни, але я виконаю твоє прохання... тільки за однієї умови.

– Якої?

– Розкажи мені про всі ті місця, де ти побував, про всі екзотичні світи, які я ніколи не побачу. Відвези мене туди силою уяви. Розкажи мені про світи Омніуса та його блискучі міста, про Салусу Секундус і блискучу Зимію. Опиши мені каньйони IV Анбусу та тихі річки Поритріна.

Тримаючи її в обіймах, Воріан кілька годин розповідав їй про ті чудеса, які йому довелося побачити, радіючи блиску її широко розплющених очей, коли вона бачила своїм уявним поглядом картини, які він малював. У душі він не переставав дивуватися тому великому диву, яке являла собою ця неவிбаглива жінка, і тому почуттю, яке все сильніше переповнювало його серце.

Багато років тому він був поглинений без залишку любов'ю до Серени Батлер, але зрештою зрозумів, що вона – ідеал, нереальне видіння, міраж досконалості, який він сам намалював у своїй уяві, тому що вона так різко відрізнялася від інших рабинь, захоплених у полон мислячими

машинами. Але тепер коханим Серени став Священний Джихад, і вона ніколи не віддасть свого серця жодному чоловікові.

Бачивши, як віддана Ксав'єру його дружина Окта, Воріан таємно хотів і собі такої співдружності, але ніколи не міг зробити хоча б перший крок, щоб досягти її. Але ця Вероніка Терг'єт відрізнялася від його попередніх подружок. Вона не страждала на упередження, і її проблеми майже завжди стосувалися її дому: справ у таверні, ремонту човнів, лову риби. Вона не розуміла і не хотіла розуміти конфлікт, що відбувався в галактиці.

– Колись я покажу тобі всі ці місця, – пообіцяв Воріан, – мабуть, я взагалі приїду на Каладан і оселюся тут. Я дуже хотів би жити таким самим простим життям, як ти.

Вероніка глянула на нього, не приховуючи скепсису.

– Воріане Атрейдесе, ти ніколи не будеш щасливий на Каладані. Я не прошу тебе більше, ніж ти можеш дати. Будь ласка, відплати мені тим самим.

Він спробував зобразити на обличчі щасливу усмішку, хоча почував себе пригнічено.

– Якби я зараз попросив би твоєї руки, то ти розцінила б ці слова як безглузду нісенітницю, чи не так? Але нехай навіть так, нехай я маю завтра відлітати з цієї планети, але я обіцяю часто згадувати тебе. Я щиро сподіваюся, що мені пощастить повернутися на Каладан і знову бути з тобою. Набагато довше, ніж тепер. Ти дуже важлива для мене.

Він поцілував її, і Вероніка пильно подивилася йому в обличчя своїми темно-горіховими очима, пустотливо примружившись.

– Чудові слова, Воріане, але я жодної хвилини не сумніваюся в тому, що ти говорив їх сотням дівчат на сотнях планет.

Воріан обійняв Вероніку, притиснув її до себе і щиро відповів:

– Так, це правда... але цього разу я чесно говорю те, що думаю.

«Біль сильніший за задоволення... і краще запам'ятовується.»

Приказка зі старої Землі

Не встигли промені ранкового сонця прорізати глибокі тіні каньйону, на територію комплексу увірвалися драгуни, оточивши лабораторії Норми Ценви. У каньйон із ревом попрямували бойові катери з реактивними двигунами. Зверху над заводом літали повітряні бойові машини. Одягнені в позолочені мундири драгуни, озброєні важкою зброєю, легко зламали паркан, який міг лише приховувати те, що відбувається за ним, від поглядів цікавих роззяв.

Найняті корпорацією «Вен-Кі» тридцять охоронців одразу зрозуміли, що супротивник перевершує їх за чисельністю та озброєнням у співвідношенні десять до одного. Тук Кідайр, стоячи біля дверей свого відсіку в дальній частині ангара, лаявся на варту, вимагаючи, щоб вона вигнала непроханих гостей, але охоронці вирішили, що цей тлулаксу замало їм платить, та й хто він, власне, такий, щоб вони стали добровільно вмирати за його наказом. Постоявши кілька миттєвостей, охоронці покидали зброю і відчинили головні ворота.

Охоплений відчаєм і люттю, Кідайр упав на коліна, не звертаючи уваги на гострий гравій, яким був усипаний майданчик. Він розумів усю потенційну значущість роботи Норми Ценви, знав, що до вирішального випробування залишалися лічені дні, що корабель, що згортає простір і час, уже готовий. І тепер усе буде втрачено.

Буддисламські раби Норми припинили роботу і подивилися на драгунів. Багато робітників явно стримували ненависть до поритрінських гвардійців: такі ж солдати топили в крові повстанців Бела Моулая майже двадцять сім років тому.

Норма вийшла зі свого кабінету і, подібно рабам, безпорадно дивилася на армійські машини та бойові літаки, що несподівано з'явилися, на солдатів, що йшли по двору. Потім над розбитим парканом з'явилася літаюча платформа, яка приземлилася поряд з Нормою. В ілюмінаторі кабіни було видно самовдоволене обличчя Тіо Голцмана. Савант виліз із екіпажу і підійшов до Норми.

— За наказом лорда Бладда, я прибув сюди для інспекції вашого виробництва. У нас є всі підстави підозрювати, що тут проводиться несанкціонована розробка, яка ґрунтується на дослідженнях, виконаних під моїм заступництвом.

Норма напружено примружила очі, не розуміючи, про що він каже.

— Я завжди займалася своєю роботою, саванте. І раніше ви ніколи не проявляли до неї жодного інтересу.

– Можливо, тепер з'явилися підстави переглянути мою точку зору. Лорд Бладд видав наказ конфіскувати все, що я тут знайду, і зробити інспекцію вилученого щодо виявлення ознак порушення вами умов контракту.

– Але ви не маєте права цього робити.

Округливши свої світло-карі очі, Голцман вказав Нормі на солдатів поритрінської гвардії, які взяли під охорону будівлі комплексу.

– Усі дані говорять про протилежне.

Він обійшов Норму як неживу річ і пройшов до ангару, де зупинився як укопаний перед тим, що побачив. Здивований, він дивився на великий, дуже старий вантажний корабель, оточений робітниками на підвісних платформах.

– Це? Це твій великий проект?

Підійшовши ближче, савант піднявся по приставних металевих сходах і зазирнув усередину корабля. Стоячи на верхньому майданчику, він уважно розглядав один із двох моторних відсіків.

– Ви вкрали мою ідею, Нормо. – Нахилившись, він буквально сунув голову у двигун. – Поясніть мені, як цей апарат використовує мій ефект Голцмана для згортання простору?

Хоча Нормі було страшно і вона не мала жодного бажання відповідати, вона пішла вгору за савантом, залишивши вниз драгунів.

– Це буде досить складно, саванте Голцмане. Ви колись визнали, що й самі не розумієте суть фундаментальних рівнянь поля. Як я могла скоїти злочин, якщо зробила те, чого ви не в змозі зрозуміти?

– Не треба неправильно трактувати мої слова та висмикувати цитати з контексту. Звичайно, я розумію власні рівняння.

Вона насмішувато вигнула брову.

– Ось як? Тоді будьте ласкаві самі пояснити мені суть ефекту Голцмана.

Савант почервонів.

– Глибина та тонкість цієї концепції перевершує навіть ваші здібності, Нормо.

Зібравши всю свою рішучість, вона сказала:

– Корпорація «Вен-Кі» оскаржить у суді ваші дії. Ваше вторгнення суперечить нашим угодам та законам Поритріна. Тук Кідайр звернеться із офіційною скаргою до Ліги. Вся робота належить його компанії.

Голцман відповів грубим зневажливим жестом.

– Це ми ще подивимось. Віза тлулаксу анульована. А ви, Нормо, більше не є бажаним гостем Поритріна. Коли ви закінчите передачу мені всіх справ, драгуни проведуть вас у Старду. Ми знайдемо корабель, який відвезе вас звідси. – Він усміхнувся і зробив ефектну паузу. – Витрати на вашу депортацію, звісно, сплатить корпорація «Вен-Кі».

Під охороною драгунів Голцман провів половину ранку, переглядаючи креслення та цілу полицю електронних блокнотів. Іноді він ставив їй питання, на які вона здебільшого відмовлялася відповідати. Нарешті він оголосив:

– Я конфіскую все це і беру із собою для подальшого вивчення.

Норма почала заперечувати, але савант погрозливо помахав перед її обличчям вказівним пальцем.

– Вам пощастило, що я не наказав кинути вас у в'язницю, а лише вислати з Поритріна. Але мені ніщо не завадить знову звернутися до лорда Бладда.

Раніше Норма не відчувала ненависті до цієї людини – навпаки, вона завжди вважала, що у них одні й ті ж інтереси. Вона не вірила своїм очам, побачивши, як савант грубо копається в її роботі.

Поки асистенти Голцмана обшукували лабораторію, вилучаючи важливі документи, драгуни відвезли Норму та Кідайра до Старди, помістивши їх у різних будинках. Умови утримання були гідними – їх помістили не у тюремні камери, – але Норма почувала себе як звір у неволі.

Їй не дозволяли розмовляти з тлулаксом, але вона зберегла право листуватися з іншими планетами... оскільки ніхто не міг прибути звідти вчасно, щоб перешкодити. За найоптимістичнішими підрахунками потрібно було б кілька місяців, щоб сюди дісталися повільні космічні судна з відповідями на листи. Проте вона три дні поспіль писала повідомлення, благаючи Аврелія Венпорта про допомогу, відсилаючи листи з кожним кораблем, що відбував. Вона не мала уявлення, який із цих кораблів першим зустрінеться з впливовим комерсантом, але зараз їй відчайдушно була потрібна його допомога. Він був потрібний їй тут.

Нормі було страшенно самотньо.

Раби приносили їй вишукані страви, але вона втратила апетит і не відчувала до їжі нічого, крім огиди. Ніщо не могло упокорити її гнів на Тіо Голцмана, її колишнього друга та наставника. Ніхто ніколи не ставився до неї так несправедливо, навіть її мати. На все те добре, що вона зробила для зміцнення його становища та репутації, він відповів чорною невдячністю. Він просто використав її, отримуючи вигоду з її геніальності.

Вона сумнівалася, що він зможе відтворити її роботу, і тоді все буде втрачено. Вся робота піде коту під хвіст. Але проект згортання просторучасу не повинен зникнути у невідомості!

Чекаючи на корабель, який мав доставити її на Россак, Норма почала думати про речі, перш за все їй чужі. Раніше робота поглинала її всю без залишку, і вона навряд чи звертала увагу на все інше. Тепер вона сильно шкодувала про свою політичну наївність.

Зароблена, як їй здавалося, десятиліттями завзятої самовідданої праці повага зникла – ніби шматочок вугілля погаснув під чоботом, що наступив на нього. Лорд Бладд і весь Поритрін – та й більша частина Ліги – свято вірили, що це Голцман зробив усе, що насправді створила вона, а її вважали не більше ніж «лаборантом-помічником». Спираючись на свою незаслужену славу, Голцман мав безумовну підтримку лорда Бладда. Норма ж ніколи не мала часу на інтриги та підлабузництво.

Тепер вона потрапила у світ, який був їй чужий і незрозумілий.

У розпачі вона журилася про те, як засмутиться Аврелій Венпорт і скільки грошей буде коштувати йому це безглузде фіаско. І це саме вона його підвела.

Вилучивши всю технічну документацію та забравши її до своєї головної лабораторії, савант Голцман милостиво дозволив Нормі повернутися на її виробництво та забрати усі свої речі, які вона там знайде.

– Прощальний жест ввічливості, – глузливо пирхнувши, сказав сивобородий савант, коли вони спустилися з літаючої платформи і увійшли в ангар. – Але вам дозволено взяти тільки те, що ви зможете забрати.

Вона витягла вперед свої малесенькі ручки.

– Тільки те, що я зможу забрати? Зрозуміло.

Хоча Норма Ценва була крихітною, слабкою і непривабливою жінкою, вона мала за плечима цілий список заслуг. Вона не могла, звичайно, чинити опір рішенню вигнати її з Поритріна, але не могла втриматися від того, щоб зробити сюрприз йому за все те, що він зробив для неї. І їй.

– Не скаржтеся, – сказав Голцман. – У принципі, мені не дозволяли цього робити.

Нормі заборонили брати із собою плани, розрахунки та дані на електронних носіях. Це не надто пригнічувало її, оскільки, маючи чудову пам'ять, вона могла згадати всі свої розрахунки в найдрібніших деталях. Всередині ангара старий вантажний корабель досі стояв на платформі. Судно було надто велике, щоб сотня драгунів могла витягнути його звідси. У величезному приміщенні було порожньо і незвично тихо. Всі роботи припинилися, бригади рабів сиділи по бараках і чекали переведення в інші місця, декого вже відвезли. Залишилися лише сотня людей, які мали демонтувати корабель. Інженерно-технічні працівники були звільнені у повному складі. Навколо у повному безладі валялися діагностичні прилади, інструменти та обладнання.

Обчислювальні приміщення Норми перебували у жахливому безладі. Всі шафи були відчинені, ящики висунуті. Скрізь залишилися сліди обшуку. Частина меблів була взагалі перевернута та зламана. Чорні обгорілі мітки позначали місця, де драгуни своїми лазерними гарматами намагалися пробити кам'яні стіни гроту у пошуках таємних складів та підземних ходів. Цей розгром викликав у Норми відчуття втрати, душевної порожнечі та огиди.

– Ніхто не взяв ваших особистих речей, – швидко промовив Голцман, ніби намагаючись показати, що він ще не зовсім втратив совість. Він підвів Норму до залізного сейфа – напрочуд маленького, – у якому лежали дорогі Нормі речі.

– Тут є дуже цінний камінь су, але я наказав драгунам залишити його на місці.

Норма недовірливо глянула на Голцмана, вражена тим, що він явно очікував від неї подяки. Вона промовчала і почала перебирати речі в сейфі, взявши звідти гладкий екзотичний камінь су та одну з троянд «Бладд», яку вона помістила між двома пластинами прозорого плазу.

Згідно зі старою легендою, каміння су здатне концентрувати і посилювати телепатичну енергію, але для Норми це була лише гарна дрібничка. На відміну від матері Норма не мала ментальних навичок

чаклунки Россака. Щоб оживити дрімаючі в ній здібності такого роду, необхідно було щось більше, ніж жалюгідне брязкальце.

Але все ж таки камінь був дорогий Нормі як подарунок Аврелія Венпорта. Чому вона не погодилася вийти за нього заміж тієї ж ночі? Якби вона прийняла його пропозицію відразу, то він би залишився з нею. Нічого цього не сталося б. Вона придушила зітхання жалю.

– Тут усе, – заговорив Голцман, починаючи втрачати терпіння. – Ми ретельно обшукали помешкання.

– Так... це я добре бачу. – Вона взяла скриньку і поставила її на робочий стіл. Скринька була така легка. Така маленька. – Мені можна буде взяти дещо з моїх речей? За них платила корпорація «Вен-Кі».

– Так, тільки покваптесь. Ваш корабель стартує сьогодні після полудня, і я не маю жодного бажання затримувати капітана. – Він широким жестом обвів картини розгрому. – Ви можете забрати все, що зможете нести. Лорд Бладд наказав вам не допомагати. Мені дуже шкода.

Згинаючись під непомірною для себе вагою, Норма несла голографічний проєктор та футляр, повний насадок та витратних матеріалів. Вона зібрала також калькулятор та дві упаковки невикористаних електронних блокнотів. Груда речей зростала, і Голцман із драгунами обмінювалися глузливими поглядами.

Потім вона зібрала кілька модулів із купи запасних частин у кутку. Опустившись на коліна на кам'яну підлогу, вона почала проводами з'єднувати ці частини одна з одною. Вона розраховувала на невігластво Голцмана, і він підтвердив її очікування. На очах у здивованих глядачів із запчастин виник силует платформи.

Норма вставила у гніздо червоний активатор і увімкнула його. Зібраний механізм тихо задзижчав і піднявся у повітря. Задоволено усміхнувшись, Норма повернулася до Голцмана.

– Це комерційний зразок нової літаючої підвісної платформи, яку корпорація «Вен-Кі» випустить на ринок наступного місяця. – Помітивши подив і роздратування Голцмана, вона додала: – Це мій особистий винахід.

Норма підвела платформу до купи зібраних нею важких речей – це були абсолютно непотрібні предмети, за винятком каменю су та троянди... але справа була зовсім не в цьому. Вона швидко навантажила мотлох на підвісну платформу.

– Тепер я готова, – нарешті оголосила Норма. Навантажена барахлом платформа пішла за нею, як слухняна собака за господарем.

Коли один із драгунів посміхнувся, потішаючись над Голцманом, запальний учений огризнувся.

– Нехай порадіє своєму черговому трюку. Будемо сподіватися, що він виявиться останнім.

Незабаром вони відвезуть її до Старди і виженуть із Поритріна. Хоча вона прожила тут більшу частину життя і багато років віддала службі Тіо Голцману, вона не збиралася повертатися.

Ідучи зі своєю важко завантаженою платформою, Норма озирнулася на гігантський експериментальний корабель, який вона модифікувала, розуміючи, що, мабуть, бачить його востаннє. Вона закінчила роботу і після місяця випробувальних перевірок була готова урочисто продемонструвати своє дітище Аврелію. Ще трохи – і вона б показала йому, що він не дарма вірив у неї.

Але що він буде думати про неї тепер?

«Ні насильство, ні покірність не змінять на краще наше становище. Ми повинні стати вищими за обидві ці альтернативи.»

Наїб Ісмаїл. Нове тлумачення сутр Корану

Повний провал.

Тупо дивлячись на катастрофічно жалюгідні залишки грандіозного проекту, Тук Кідайр намагався оцінити розмір вкладень та потенційний прибуток, який вони з Венпортом щойно назавжди втратили. Цей сучий син Голцман забрав усі креслення та записи, і без Норми Ценви цей проект просто не міг існувати.

Два роки зусиль пішли прахом.

Вперше за багато десятиліть обов'язок честі зобов'язував Тука Кідайра зрізати дорогоцінну косу. За традицією свого народу, торговець міг носити кіску доти, доки він отримував дохід, і його коса виросла дуже довгою. Тепер, через цю політичну метушню і жадібність Голцмана, йому доведеться взагалі поголитися наголо.

Мабуть, варто знову зайнятися работоргівлею.

Тлулаксу тільки сумно хитав головою, блукаючи велетенським простором вантажного корабля. Успіх був так близько! Нові двигуни, винайдені та спроектовані Нормою, були виготовлені та встановлені, хоча і не були ще випробувані. Він часто просив Норму пояснити йому, в чому полягало вдосконалення, але вона вважала це обтяжливими подробицями та втратою часу. Вона пристосувала нові системи до старої системи керування вантажним судном, і кожен пілот міг літати на кораблі, що згортає простір, так само, як і на старому вантажному. Принаймні теоретично.

Але тепер весь проект перетворився на чисту теорію.

Оскільки корпорація «Вен-Кі» вела великі торгові операції по всій території Ліги Благородних, Тук Кідайр натиснув на всі важелі свого впливу, заповнюючи незліченні формуляри скарг та судових позовів щодо незаконних дій саванта Голцмана та лорда Бладда. Він погрожував їм дорогими судовими процесами та торговим бойкотом Ліги. Але непохитний Бладд відмовився видавати документацію Норми, утримуючи її в себе під приводом охорони «державних інтересів» Поритріна.

Але при цьому Кідайр, який не соромився давати величезні хабарі, зміг домогтися свого звільнення з-під домашнього арешту і поспішив повернутися до комплексу з цілим флотом підвісних платформ і групою цих огидних рабів. Тепер, коли драгуни пішли із заводської території, тлулаксу спробував врятувати те, що ще можна було врятувати.

З моменту цього мерзенного вторгнення Голцмана Кідайр невтомно, не втрачаючи жодної години часу, проводив повну інвентаризацію залишків цього амбітного виробництва, намагаючись зберегти хоч щось, хай навіть як металевий брухт. Єдиним вибором був якнайшвидший демонтаж та вилучення з корпусу всього придатного на продаж, щоб хоч трохи відшкодувати збитки.

Команду самого Голцмана – ці огидні стерв'ятники – відпустили з нагоди річниці придушення повстання рабів під керівництвом Бела Моулая. У цей день місце побудови не охоронялося і драгунами, і Кідайр хотів скористатися моментом, поки лорд Бладд не знає, чим займається торговець із Тлулаксу. З собою Кідайр взяв підвісну платформу та ящики, які мали наповнити вантажем.

Як і Норма, він нещодавно відіслав Венпорту відчайдушний лист, але партнер був бозна-де, на цьому загубленому в космосі Арракісі, і пройде

не один місяць, перш ніж він зможе прилетіти. Можна було, звичайно, підняти в космос експериментальний корабель і самому вирушити в цю пустелю – після стількох рейсів на спекотну планету за партіями прянощів Кідайр знав координати.

Але він не був настільки дурнем.

Час тягнувся для Ісмаїла нестерпно повільно, бо він знав, що має відбутися під час святкування річниці. Він відчував тягар свого становища, був затиснений між двома суперечливими зобов'язаннями.

Після того як Тіо Голцман надіслав гвардійців за наказом лорда Бладда, работоргівець Кідайр розформував більшу частину буддисламських робочих бригад і відіслав їх до столиці, що розташована в дельті річки. Аліїд і жменька його прихильників опинилися серед перших, залишивши тут Ісмаїла. У самій Старді замасковані та законспіровані саботажники змогли отримати призначення до робочих команд, зайнятих підготовкою пишних святкових заходів.

Тепер тільки Ісмаїл і сотня його найвірніших прихильників перебували в найдальшому кінці гігантського ангара і під наглядом колишнього торговця живим товаром займалися витяганням з корпусу всього, що можна було звідти витягти. Ісмаїл дивився, як його зять за допомогою підйомних механізмів, мобільних лебідок і літаючих вантажівок піднімає нагору скелі, в якій ховався грот, всякі запасні частини, що були придатні до продажу, а там їх вантажили на платформи інші раби, які розбирали великий порожній космічний корабель.

Донька Ісмаїла Хамаль стояла поруч із батьком, як якір любові та турботи, а Рафель виявляв свою силу та готовність захистити молоду дружину. Всі дивилися на Ісмаїла, очікуючи, що він об'єднає їх та поведе за собою. Так як він знав на пам'ять всі сутри Корану і довго навчав їх основ дзенсунітської віри, то вони вірили, що його діями керує сам Буддаллах.

Ісмаїл не знав, що робити, але гірше за нерішучість стало б визнання свого безсилля перед рабами, які чекали від нього порятунку. Якщо він виявиться неспроможним до будь-яких дій, то поставить своїх людей під удар, а не тільки себе. Чим ближче було поритрінське свято, тим сильнішим ставав страх Ісмаїла, і ось день настав. День крові та пожеж. День Аліїда. А Ісмаїл, як і раніше, не знав, що робити.

Звертаючись до небагатьох своїх одноплемінників, Ісмаїл сказав:

– Навіть тут, далеко від Старди, ми не сховаємось від наслідків діянь наших дзеншітських братів. Аліїд змушує нас до дії. Скоро весь Поритрін охопить хаос, і його треба буде пережити.

Поки вони слухали, багато інших, хто слухав промови Ісмаїла багато років, вдавали, що працюють. Тепер, коли проект було закрито, не було більше наглядців, котрі відстежували кожен рух.

У спорожнілій, розграбованій будівлі лабораторії та в ангарі тільки похмурий тлуаксу намагався змусити рабів працювати. Кідайру було все одно на свято лорда Бладда, де мало зібратися практично все вільне населення Поритріна. Після вигнання Норми Ценви та припинення всіх робіт колишній работоргівець гнав рабів до ангара, розмахуючи паралізатором, намагаючись зменшити втрати корпорації «Вен-Кі».

А в просторому гулкому приміщенні, поки раби вдавали, що виконують завдання, тиняючись з місця на місце зі своєю звичайною байдужістю, Ісмаїл продовжував вести тиху дискусію зі своїми сподвижниками.

– Якщо ми видамо Аліїда та його найближчих друзів драгунам, то їх заарештують, – сказала сувора жінка – сива, хоч і молодша за Ісмаїла. – Тоді решті вони дадуть спокій.

– Це наш єдиний шанс уціліти. Інакше драгуни вб'ють усіх нас, – погодився з жінкою якийсь чоловік. – Те, що трапилося з Белом Моулаєм, буде не найгіршим, що могло би трапитись.

Ісмаїл подивився на обох із гнівним осудом.

– Я не настільки високо ціную своє життя, щоб зраджувати друга. Я не погоджуюсь з тактикою Аліїда, але ніхто з нас не сміє навіть сумніватися в його щирості.

– Тоді ми повинні битися пліч-о-пліч з ним, сподіваючись, що дзеншіїти переможуть, – з запалом промовив Рафель. Хамаль не була в цьому впевнена, але вона не боялася, в її очах не було й тіні страху. – Ми заслужили на свободу, всі заслужили. Рабовласники пригнічували нас багато поколінь, і тепер Буддаллах дає нам шанс. Невже ми не скористаємося ним?

Думки Ісмаїла плутались. З гіркого досвіду він знав, що навіть якщо він донесе про повстання, що готувалося, лорд Бладд не виявить не те що

милосердя, але навіть і розуміння. Але Ісмаїл, пам'ятаючи миролюбні настанови свого діда, не міг і перетворитися на дикого звіра.

Рішучий і нещадний Аліїд збирався спалити Старду, міські будівлі, ферми та навіть північні шахти. Дзеншіїтські раби повстануть несподівано, вбиваючи не лише драгунських гвардійців, а й жінок та дітей. Після багатьох років стримуваного гніву та страждань лютий натовп не матиме жодних заборон. Це буде кривава різанина.

– Що ще ми можемо зробити, тату? Ми можемо або зрадити повстання, або взяти в ньому участь.

Хамаль відкинула всі складні міркування, намагаючись досягти ясної відповіді. Коли вона говорила так, то Ісмаїл одразу згадував її матір.

– Якщо ми будемо боягузливо ховатися тут і нічого не будемо робити, – підкреслив Рафель, – то ми накличемо на себе зневагу переможця при будь-якому результаті повстання. В нас дуже важкий вибір.

По групі прокотився схвальний гомін. З любов'ю та надією дивлячись на Ісмаїла, його донька підійшла ближче.

– Ти найкраще знаєш сутри Корану, мій любий батьку. Чи не дасть нам прозріння слово Буддаллаха?

– У сутрах Корану безліч прозрінь, – відповів Ісмаїл. – Іноді навіть забагато. Можна завжди знайти вірш, який допоможе виправдати будь-який вибір, виявиться придатним до будь-якої ситуації.

Він подивився на контури старого космічного корабля, над яким Норма Ценва та відібрані нею найкращі інженери працювали так багато місяців. Залишився лише один Тук Кідайр, який бігав туди-сюди між кораблем і кабінетами, збираючи фінансові документи.

Ісмаїл примружив очі.

– Аліїд забуває про нашу кінцеву мету. Він ставить помсту понад усе на світі, а для нас головне – повернути свободу нашому народу.

Дзенсунітський вождь мав знайти вихід, який збереже життя Хамаль, її чоловіка, решті його людей... навіть якщо він так і не побачить більше своєї дружини та другої доньки.

– Ісмаїле, ми повинні або приєднатися до повстання, або приєднатися до господарів, – повторив Рафель. – Це наш єдиний вибір.

– Це не так. – Ісмаїл багатозначно подивився на корабель. – Я бачу інший вихід.

Його прихильники, простеживши напрям погляду вождя, озирнулися на корабель, і на їхніх обличчях з'явився проблиск розуміння, змішаного з недовірою.

Ісмаїл тим часом продовжував:

– Я виведу мій народ звідси, із цього світу... до волі.

Поки все місто насолоджувалося святкуванням, влаштованим лордом Бладдом, Тіо Голцман займався важливішими справами. Винахідник перестав думати про Бела Моулая відразу після його страти, яка мала покласти край будь-яким скаргам буддисламських рабів на Поритріні.

Раби – як діти: за ними треба стежити, але їх не можна слухати.

Було досить холодно, але савант вирішив пообідати на балконі своєї вежі, звідки відкривався чудовий краєвид на річку Ісану. Він тепло одягнувся і звелів кухарю сервірувати стіл тут. Якщо йому було зручно, він міг годинами сидіти на цьому пункті спостереження, занурений у роздуми, як і личить саванту. На балкон квапливо увійшла рабиня, витерла стілець і поставила перед Голцманом.

Він замовив свою улюблену страву. Зазвичай Голцман вважав, що краще щодня замовляти своєму кухарю певну страву по заведеному розпорядку. Покоївка, гарненька брюнетка в мереживному короткому платті, принесла тацю з кавою, що диміла. Вона налила її в чашку розміром з велику супову миску, і савант із задоволенням спробував вишуканий напій.

Внизу, по річці, ліниво повзла баржа, завантажена сільськогосподарськими продуктами. Вона прямувала до Старди, де її незабаром почнуть розвантажувати. Суден на річці взагалі було небагато. Весь рух був спрямований по обхідних руслах з нагоди свята. Голцман зітхнув: вічно цей лорд Бладд щось святкує – не одне, так інше.

Весь останній тиждень Голцман зосереджено вивчав і обмірковував документи, конфісковані на виробництві Норми Ценви, намагаючись зрозуміти, що саме робила ця маленька жінка зі старим вантажним кораблем. Ймовірно, треба було конфіскувати і сам корабель, незважаючи на запеклі протести Тука Кідайра і наплювавши на всі його документи на право власності. Але корпорація «Вен-Кі» грошей мала не менше, ніж у Голцмана, а йому зовсім не хотілося брати участь у затяжних судових

баталіях. Найбільше на світі йому хотілося відправити Норму Ценву додому, підірвавши попередньо її наукову репутацію.

Тепер же, якщо йому вдасться зрозуміти, що саме вона робила, то він буде винагороджений понад будь-яку міру.

Голцман, сьорбаючи каву, думав, чи не слід йому проконсультуватися з іншими фахівцями, але потім вирішив ці документи нікому не показувати. У нього й так уже була маса неприємностей із цією Нормою.

Швидше за все це марна трата часу, думав він, витираючи губи витонченою серветкою. Норма Ценва – дурепа, що виконувала завдання дурня.

Ось уже протягом багатьох годин раби продовжували вдавати, що йде звичайний робочий день – вони закрили ангар, так щоб Голцман думав, що все під контролем, і операція демонтажу йде за планом. Кідайр писав опис і стежив за роботою, але душею він був уже далеко. Було ясно, що незабаром він поїде.

Час минав, і дедалі жаркішими ставали розмови, які пошепки вели між собою раби, що рухались по величезному ангару. Очі горіли передчуттям, недовмвлялися слова, хвилювання наростало з кожною хвилиною. Усі чекали, коли Ісмаїл почує знак Буддаллаха. Вони, як і раніше, хотіли слідувати за ним.

Ісмаїл боявся, що занадто довго змушував їх до пасивності. Він побоювався, що дзенсуніти забули, як бути сильними. Але зараз був не час для сумнівів.

Ще до полудня місто Старда занурилося у вир попередніх урочистостей – прологу до основних вечірніх свят з нагоди річниці пам'ятної кари. Мирні обивателі і навіть драгунські гвардійці, ні про що не підозрюючи, насолоджувались святом.

На заході сонця Аліїд запусить страшну машину заколоту. Ісмаїл розумів, що до початку цієї бійні він має встигнути вивезти звідси свою доньку, її чоловіка та всіх інших рабів.

Немов виконуючи задану господарями роботу, він відкрив люк стикування великого корабля. Прикидаючись, що вони продовжують роботу, люди Ісмаїла почали вантажити у судно фляги з водою та продовольство, переносячи їх із бараків до ангара. Кідайр – виявивши, на свій подив, що корабель все ще готовий до польоту – вже наказав рабам

перевантажити на борт більшу частину відібраного ним обладнання та цінних речей. За відсутності матеріалів, конфіскованих лордом Бладдом, тлуаксу сподівався вивести корабель на орбіту, відвести в док і переробити до невпізнанності. Перш за все він хотів вивезти все цінне на підвісних вантажних платформах, але тепер відкрилася набагато краща можливість.

Ісмаїл, однак, мав намір відвести корабель набагато далі, на нову планету, розташовану вдалині від работоргівців, що нищили по галактиці, і від жорстоких мислячих машин. Де – йому було все одно, аби там ніхто їм не заважав. Багато століть тому вірні послідовники буддизму залишили Лігу Благородних, відмовившись брати участь у війні з мислячими машинами. Але вони відлетіли не надто далеко і опинилися в межах досяжності для таких работоргівців, як Тук Кідайр, який свого часу здійснив набіг на болотяні поселення Хармонтепа, і для армій Джихаду, які вже встигли знищити священне місто Дарітс на IV Анбусі.

Тепер у Ісмаїла з'явився шанс повести свій народ до заслуженої свободи, і він зможе стати тим вождем, яким народ хоче його бачити.

До кінця довгого та виснажливого дня терпіння рабів стало вичерпуватися. Хамаль, що не відходила від чоловіка, постійно дивилася на батька з тривогою. Ісмаїл не міг більше тягнути та змушувати людей чекати – треба було діяти. Напруга наростала, подібно до тиску гарячої крові в жилах.

Похмурий Кідайр, що невпинно щось бурчав собі під ніс, по-злому глянув на дзенсунітів, які дивно себе вели, явно запідозривши щось недобре, і пішов до свого кабінету.

Нарешті Ісмаїл подав довгоочікуваний сигнал і раби, залишивши свої робочі місця, зібралися в центрі ангара. Ісмаїл встав біля відкритого люка гігантського, готового до польоту і завантаженого корабля і видав пронизливий бойовий клич, різкий, жахливий звук, якого він не видавав ще з дитинства, коли полював на Хармонтепі.

Дзенсунітські раби відповіли своїми бойовими кличами, які трохи відрізнялися на різних планетах та у різних спільнотах. Хоча ці люди вже багато років були в рабстві, вони не забули свого минулого.

Рафель на чолі двох своїх загонів кинувся до пульта управління і зрушив величезний купол – дах грота, що служив велетенською покрівлею для ангара. З гуркотом і брязкотом гігантські пластини купола від'їхали

вбік, і корабель опинився під хмарним небом. Свіже холодне повітря пахнуло свободою, і люди заволали від захвату.

Почувши шум, Кідайр вибіг з адміністративної будівлі і, не вірячи своїм очам, дивився на натовп рабів, що скупчився біля входу в корабель.

– Що ви робите? Ану швидко за роботу! У нас один тільки день...

Але перш ніж Кідайр зміг витягти паралізатор, работоргівця оточили п'ятнадцять рабів, загородивши йому шлях до втечі. Їх вів Рафель. За такої чисельної переваги вони легко скрутили кволого тлулаксу, не звертаючи уваги на його протести, погрози та люті плювки. Раби заломили Кідайру руки. Хамаль – втілення рішучості і злості – щосили смикнула тлулаксу за довгу сиву косу, немов це був ланцюг, приєднаний до голови.

Від болю та люті Кідайр голосно скрикнув.

– Ви що собі дозволяєте! Я особисто простежу, щоб кожного з вас стратили!

Рабі потягли Тука до Ісмаїла, який з презирством і гнівом дивився на цю людину, яка колись захопила його в рабство.

– Ти будеш покараний за це безумство! – запрягся Кідайр.

– Це не безумство, – відповів Ісмаїл. – Це наш єдиний шанс. Через годину у Старді розпочнеться кривавий бунт. Ми не хочемо брати участь у цьому масовому вбивстві, але хочемо здобути свободу.

– Вам не втекти, – сказав Кідайр. У його голосі не було виклику – лише проста констатація факту. – Драгуни наздоженуть вас, куди б ви не пішли. Вони полюватимуть за вами.

– Не будуть, якщо ми вилетимо з планети, работорговцю. – Рафель протиснувся ближче до Тука, і той злякався. – Ми полетимо далеко, на далеку планету.

Ісмаїл тицьнув пальцем у груди тлулаксу.

– І ти вивезеш нас звідси – на кораблі Ценви.

«Ретельно вибирайте собі ворогів для битви. Зрештою, перемога і поразка – результат вашого ретельного – або безрозсудного – вибору.»

Тлалок. «Слабкість імперії»

Зловісний криваво-червоний поритрінський захід сонця дав сигнал до початку нещадного заколоту.

Аліїд та його вірні дзеншіїти стояли в доках, за огорожами, дивлячись, як вибухотехніки встановлюють на місцях ємності із сумішшю для феєрверків. Транспортування цих вогняних квітів було небезпечною справою, і його завжди доручали рабам, і Аліїд на це не скаржився, він вибрав кілька своїх послідовників, щоб зробити сюрприз безсердечним гнобителям. Цей час нарешті настав.

Лорд Ніко Бладд і його почесна компанія сиділи на величезній баржі на високій трибуні, оточеній знаменами, що ляскали від вітру. Марнославний аристократ оголосив, що це видовище буде найграндіознішим за всі роки.

Аліїд похмуро присягнув собі зробити це свято не просто незабутнім, а легендарним. Таємні інструкції вже були розіслані по всьому місту. Жоден із безтурботних господарів ні про що не підозрював, але раби в кожній хаті були готові до виступу. У дзеншіїтських повстанців у Старді та в населених пунктах поритрінської провінції від нетерпіння свербіли руки. Аліїд не сумнівався, що правління аристократів на цій планеті буде скинуто швидко та рішуче.

Драгунських гвардійців розмістили на набережній, а багаті власники залишили своїх рабів у особняках, що стояли вздовж річкових урвищ. Повстання мало розпочатися одночасно в багатьох місцях, і драгуни просто фізично не змогли б скрізь встигнути вчасно. Раби мали озброїтися самі – смолоскипами, кийками, саморобними ножами, коротше, усім, що потрапить під руку. Крім того, Аліїд знав, де роздобути кращу зброю, яку драгуни не очікують побачити у рабів.

Все було готове.

У сутінках, що згущувалися, голосно й урочисто заспівали мідні фанфари. Лорд Бладд запахнув свій розкішний одяг і підняв руки, подаючи знак до початку великого свята. На міліні, що з'явилася посередині мулистій річці, техніки безуспішно намагалися запалити горючу суміш для феєрверку. Минуло кілька секунд, але нічого не відбувалося, і натовп, що зібрався на березі річці, почав здивовано гомоніти.

Аліїд спостерігав, посміхаючись, і чекав.

Знову залунали мідні труби – лорд Бладд нетерпляче вимагав феєрверку. Аліїд засміявся, знаючи, що коли техніки розкриють каністри, то замість пороху знайдуть там попіл та пісок.

Аліїд знав, куди подівся порох.

Роздратований лорд Бладд подав ще один сигнал, і труби залунали втретє. Цього разу бажання лорда було задоволене: у темряві, що згущувалася, справді почався феєрверк – правда, вибухи і язики полум'я з'явилися не там, де всі очікували, а в товарних складах біля пристаней. Усі горючі матеріали, які Аліїд та його товариші викрали у поритрінців, тепер горіли та вибухали, перетворюючи склади на попіл. Серед натовпу пролунав крик жаху. Потім вибухи залунали вздовж берега.

Аліїд переможно посміхався.

Раби бігали по місту, підпалюючи порох, який вони заклали під будинками за останні кілька днів. Якщо все піде за планом, думав Аліїд, то зараз у щільно забудованій столиці мало вже горіти понад п'ятсот будівель. Пожежа розійдеться швидко і має охопити все місто.

Старда приречена.

Лорд Бладд, його драгуни та місцеві жителі вже нічого не могли зробити, щоб запобігти нещастю. Масштаб знищення буде відповідати мірі гніву буддисламських рабів, гніву, накопиченого за багато поколінь і який лише очікував виходу.

У місті залунали крики тривоги, зазвучали сирени. Лорд Бладд через систему гучномовців звернувся до співгромадян із закликом боротися з вогнем, а рабовласників попросив дати рабів для цієї мети.

– Ми повинні врятувати наше чудове місто!

Аліїд, а разом з ним його вірні соратники посміялися з цих закликів. Коли один із наглядачів закричав на них, вимагаючи допомоги, вони просто відвернулися від нього і побігли, легко вирвавшись на волю. По всій Старді раби ходили від будинку до будинку, підпалюючи будівлі і руйнуючи все, що потрапляло їм під руку. У шахтах та сільських місцевостях бранці піднімалися на бунт, вирізали цілі сім'ї та заволодівали угіддями та будинками. Таке повстання було неможливо зупинити.

Аліїд та його друзі увірвалися до поритрінського муніципального музею, де була виставлена зброя: архаїчні ракетні установки, гранати, застаріла метальна та стрілецька зброя. Але Аліїд знав, що вся зброя діє.

Раби розібрали всю експозицію, забравши всю зброю, навіть старовинні ножі, мечі та шпаги. Сп'янівши від передчуття солодкої помсти, Аліїд взяв собі важку, зроблену з полірованої сталі рушницю, вироблену майстрами століття тому. Тепер такі рушниці не використовували через недостатню потужність. Ця лазерна рушниця давала потужний промінь, який поражав ворогів з дальньої дистанції – поки вистачало акумулятора.

Радіючи відчуттю зброї в руках, Аліїд узяв її собі, передчуваючи, як він використає її. На чолі своїх соратників він побіг вулицею. Високо нагорі він побачив вікна, що світилися, розташованої на високій скелі лабораторії Голцмана і зрозумів, звідки слід розпочати цей похід особистої помсти.

Один серед збудженої юрби дзенсунітів, Кідайр був близький до паніки.

– Взяти вас на борт корабля, що згортає простір? Це неможливо! Я просто купець. Я знаю основи управління кораблями, але я не професійний пілот чи навігатор. Це неперевірений корабель. У нього експериментальні двигуни. Все в ньому...

Рафель схопив работоргівця за плечі і добре струснув.

– Це наша єдина та остання надія. Ми люди відчайдушні, не треба нас недооцінювати!

Голос Ісмаїла був сповнений холодного гніву.

– Я пам'ятаю тебе і твоїх друзів, Туку Кідайре. Ти напав на моє село на Хармонтепі. Ти кинув мого улюбленого діда в болото, що кишіло гігантськими вуграми. Ти знищив мій народ.

Він наблизив своє обличчя до обличчя тлулаксу.

– Я хочу свободи та нового життя для моєї доньки та для всіх цих людей. – Він обернувся і вказав рукою на натовп біля корабля. – Але якщо ти змусиш нас, то мені доведеться задовольнятися грубою помстою.

Кідайр насилу проковтнув, подивився на розлючених рабів і сказав:

– Якщо єдина альтернатива – смерть... то я, звісно, можу повести це судно. Але знайте, що я сам не знатиму, що роблю. Двигуни, що згортають простір, жодного разу не випробовувалися в реальних польотах з вантажем і пасажирями.

– Вам все одно довелося б випробувати його на рабах, – прогарчав Рафель. – Як на піддослідних кроликах.

Кідайр стиснув губи.

– Ймовірно.

За знаком Ісмаїла раби почали швидко заходити в корабель. Їм потрібно було провести політ у тих вільних каютах і переходах, які були зайняті купами запасів. Люди вкривалися ковдрами, притискалися одне до одного і сподівалися на краще.

– І ще ось що, – заговорив Кідайр, намагаючись зберегти самовладання. – Я пам'ятаю координати лише однієї планети – Арракіса. Це найбільш далека планета, куди мені доводилося літати у своїх торгових справах. Ми збиралися робити перший випробувальний політ саме туди.

– Ми можемо зробити нашим домом цей Арракіс? – запитала Хамаль. Очі її загорілися. – Це райська мирна планета, де ми здобудемо свободу – і де не буде загрози від таких, як ти?

Обличчя її потемніло.

Кідайр мало не розреготався від цих слів, але в нього не вистачило мужності сказати правду.

– Для деяких це справді рай.

– Тоді вези нас туди, – сказав Ісмаїл. Дзенсуніти потягли переляканого тлулаксу в рубку. Сто один дзенсуніт піднявся на борт. Люки були закриті, і в опустілому ангарі згущалися сутінки, що спускалися на Ісану. Кідайр дивився на панель управління, встановлену Нормою, на написи, що рясніли її дивними скороченнями. Він знав основні принципи пілотування та вмів вводити потрібні координати.

– Я не маю уявлення про те, як людина переносить різкий перехід у розмірносні аномалії згорнутого простору. – Кідайр був однаково наляканий неясною перспективою польоту і гнівом рабів. – Насправді я навіть не знаю, чи злетить корабель взагалі.

– Вводь координати, – наказав Ісмаїл. Він знав, що в дельті і в столиці зараз почнеться різанина, і благав Бога тільки про те, щоб Озза і друга донька вціліли – адже вони будуть далеко від кривавої бійні, що вчинить Аліїд. Але він не міг нічого зробити для них і не мав навіть надії знову зустрітися з ними. – Ми повинні полетіти з Поритріна, поки ще не пізно.

– Пам'ятай, що я попередив тебе. – Кідайр закинув косу за плече. – Якщо ці двигуни Голцмана викинуть вас в інший простір, де ви будете корчитись в муках все життя, то не проклинайте мене за це.

– Я вже давно прокляв тебе, – відповів Ісмаїл.

Спохмурнівши, Кідайр активував невипробувані двигуни, що згортали простір.

Не минуло й миті, як корабель зник з поля зору, провалившись у безодню порожнечі.

Тіо Голцман ліниво розмірковував, сидячи у кріслі. Небо поступово темніло, забарвлюючись у різноманітні барви заходу сонця. Внизу, на набережній, перед трибунами, встановленими на баржі лорда, юрмився народ, що прийшов послухати святковий виступ Бладда. На відстані оркестри грали бравурну музику.

Він відсунув крісло від столу, і в цей момент вітер підхопив зі столу серветку і поніс її до вигону річки. Савант, що мимоволі стежив за її польотом, раптом побачив, що на протилежному березі горять склади, пожежа почалася і на невідомому ринку. Голцман не надав цьому особливого значення, вирішивши, що лорд Бладд та його гвардійці розберуться.

Повернувшись до приміщення і вирішивши розпочати роботу, Голцман покликав домашніх рабів. Ніхто не озвався. З роздратуванням Тіо Голцман заглибився в спроби розшифрувати конфісковані записи Норми Ценви. Він читав лише рівняння та математичні символи, не звертаючи уваги на зроблені кострубатим почерком малозрозумілі позначки на полях та грубі недосконалі ескізи.

Він був так занурений у цю роботу, що не одразу почув шум у власному будинку – деś кричали люди, потім почувся брязкіт розбитого скла. Коли почулася стрілянина, савант різко підняв голову і загорлав, викликаючи драгунів з охорони. Але більшість драгунів сьогодні несли службу на річці, забезпечуючи порядок та стежачи за безпекою. Постріли? Тепер через вікно він бачив, що майже всю столицю охоплено вогнем; здалеку, наростаючи, долинали ревіння, на тлі якого було чути окремі відчайдушні крики. Невдоволено лаючись, Голцман звично одягнув своє індивідуальне захисне поле і пішов дізнатися, що відбувається.

По коридору верхнього поверху шикарного будинку Голцмана біг Аліїд з лазерною рушницею в руках. Він постійно стріляв із цієї старовинної зброї, спалюючи статуї та картини. Позаду лунали радісні клики його соратників, які звільнили домашніх рабів Голцмана.

У коридорі з'явилися два драгуни, які спробували зупинити Аліїда, але він двома пострілами розрізав їх на частини, перетворивши тіло на попіл. Незважаючи на поважний вік, музейна зброя діяла потужно та безвідмовно.

Багато років тому Аліїд працював тут і добре пам'ятав розташування приміщень. Він знав, де знайти гордовитого саванта. За мить він увірвався в особисті покої Голцмана у супроводі двадцяти соратників.

Сивобородий вчений стояв у середині кімнати, склавши на грудях оповиті надутими рукавами руки. Навколо Голцмана мерехтіла якась прозора хмара, що спотворювала риси обличчя. Савант з обуренням подивився в очі непроханих гостей, що горіли диким вогнем. Аліїда він не впізнав.

— Забирайтеся, поки я не викликав охорону!

Аліїд, не звернувши уваги на загрозу, підняв лазерну рушницю.

— Я заберуся, але не раніше, ніж уб'ю тебе, рабовласнику!

Побачивши в руках раба старовинну рушницю, Голцман усе зрозумів, і обличчя його спотворилося від жаху. Аліїд, який не розумів причини цього надприродного жаху, тільки зміцнився у своєму рішенні. Це було саме те, на що він очікував.

Не відчуваючи докорів совісті, він вистрілив у жорстокого старого рабовласника.

Спалах пурпурово-білого, нестерпно яскравого світла дугою простягнувся від рушниці до захисного поля. Відбулася взаємодія полів, і пролунав велетенський вибух. Будинок винахідника разом з більшою частиною Старди спалахнув розжареним до білого псевдоатомним світінням.

«Немає замкнутах систем. Просто для спостерігача закінчується час.»

Легенда про Селіма Приборкувача Хробаків

Ведучи групу важкоозброєних чужоземних найманців до їхньої мети – і до об'єкта своєї помсти, – Дхартха все більше розумів, що ці грубі головорізи дивляться на нього просто як на слугу. Для них дзенсунітський вождь був просто провідником, який веде їх до мети. Не він був їхнім командиром.

З того моменту, коли бойові літаки групи піднялися в повітря з арракіського аеродрому, наймані солдати не виявляли великої поваги. Наїб сидів у пасажирському відсіку одного з літаків разом із п'ятьма дзенсунітськими воїнами, які приєдналися до акції помсти. Загартовані у боях найманці дивилися на них як на примітивних кочівників, любителів, які вирішили зіграти роль справжніх солдатів. Але всі вони мали одну мету – вбити Селіма Приборкувача Хробаків.

Найманці мали стільки зброї та боєприпасів, що вони за бажання могли б убити всіх розбійників до одного, не сходячи з трапу і не забруднивши рук. Особисто наїб Дхартха хотів би зустрітися з Селімом віч-на-віч, взяти його за волосся, відвести голову назад і перерізати горлянку. Він хотів бачити, як тьмяне світло в очах Селіма, як на його пальці витікає з горла ворога тепла кров.

Проте Дхартха був готовий відмовитися від солодкої розкоші помсти заради того, щоб Приборкувач Хробаків був нарешті знищений разом зі своєю зграєю.

Від розпечених дюн піднімалися гарячі висхідні потоки, на яких починали гойдатися сталеві птахи. Попереду замаячила лінія скель і стрімчаків, немов берег континенту, що невідомо як потрапив у безмежний океан піщаної пустелі.

– Це ваше гніздо гадів прямо за курсом, – сказав капітан найманців.

В очах наїба Дхартхи цей офіцер і його люди були лише невірними. Загін був набраний на різних планетах Ліги Благородних. Деякі отримали підготовку у таборах Гіназа, але були визнані непридатними та не потрапили до елітної групи воїнів. Проте це були досвідчені бійці та професійні вбивці. Тобто вони якраз підходили для тієї ролі, яку вони мали зіграти.

– Ми могли б просто розбомбити ці скелі, – сказав інший найманець. – Увірватися всередину, закласти заряди і перетворити все це на купу попелу.

– Ні, – заперечив Дхартха. – Я хочу порахувати трупи та відрізати пальці як трофеї.

Люди Дхартхи невиразними вигуками висловили свою згоду.

– Якщо ми не зможемо показати всім труп Селіма Приборкувача Хробаків, якщо ми не доведемо, що він слабкий і смертний, то його послідовники будуть продовжувати свої напади.

– Що тебе так хвилює, Раулю? – запитав ще один найманець. – Вони взагалі не мають проти нас жодних шансів. Максимум у них на всіх три пістолети, а наші захисні поля прикриють нас від куль. Ми непереможні.

– Справді, – погодився ще один солдат. – Будь-яка стара жінка може пролетіти над цими печерами та закидати їх бомбами. Ми воїни чи чиновники, що штани просиджують?

Дхартха тицьнув пальцем у напрямку пілота.

– Можеш посадити машину там, на пісок, ближче до скель, куди не дістануться хробаки. Ми висадимося, знайдемо печери відступників і викуримо їх звідти. Приборкувач Хробаків, можливо, спробує сховатися і якось захистити себе, але ми будемо вбивати його жінок і дітей по одному, поки він не вийде віч-на-віч зі мною.

– І тоді ми його підстрелимо, – вигукнув Рауль, і всі найманці вибухнули сміхом.

Дхартха невдоволено скривився. Він намагався не надто замислюватися над тим, що він робив, про те, чому йому довелося благодіяти про допомогу Аврелія Венпорта. Проблема Селіма Приборкувача Хробаків завжди була його приватною справою, предметом кровної помсти між ними двома.

Дзенсунітські старійшини з далеких сіл не приховували своєї зневаги до Дхартхи за його добровільну співпрацю з нечистими чужинцями. Наївів справи з чужинцями, продавав їм стільки прянощів, скільки вони вимагали. Він навіть дозволив використання чужоземних зручностей у своєму гірському селі, нехтуючи старими звичаями. Дхартха розумів, що він, найнявши чужоземних найманців для здійснення своєї особистої помсти, знехтував усім, що колись для нього було святим. Нині його більше не цікавили ні звичаї, ні вчення буддизму. Він рипів зубами, розуміючи, що Хеол прокляне його за такі дії.

Зате Селім Приборкувач Хробаків буде мертвий.

Військовий транспортний літак приземлився перед нагромадженням скель. Двері відчинилися, впустивши в кабінку розпечене повітря пустелі. Дхартха встав, готовий віддати розпорядження, але найманці Венпорта вже висаджувалися з машини, не звертаючи на нього уваги. Вони голосно перемовлялися між собою, перевішували на плечі зброю та перевіряли захисні поля. Не минуло й кількох миттєвостей, як вони вже координовано йшли в скелі, що були вкриті сотами печер.

Дхартха відчув себе непотрібним глядачем. Нарешті він різко дав команду своїм п'ятьом воїнам, і вони разом з ним поспішили за найманцями, намагаючись не відставати. Дхартха та його люди теж хотіли брати участь у вбивстві.

Багато місяців шпигуни Дхартхи збирали непрямі та прямі відомості, поки не переконалися, що точно визначили місцезнаходження лігва Приборкувача та його зграї. І тепер не було кому попередити цих відступників про небезпеку.

Коли найманці увірвалися до печер, Дхартху вразило, що він не чує звуків сутички, криків та пострілів. Невже ці розбійники сплять? Він увійшов до печери зі своїми дзенсунітами.

Було ясно, що відступники мешкали саме тут. Кімнати їх були вирубані в піщанику, навколо виднілися декоративні фіранки і навіть викрадені плаваючі світильники, крім кухонного посуду та іншого господарського начиння.

Але в кімнатах не було жодної людини. Відступники втекли.

– Хтось сказав їм, що ми йдемо, – прогарчав капітан найманців. – Це зрада. Нас зрадили.

– Це неможливо, – парирував наїб Дхартха. – Ніхто не зміг би дістатися до них швидше, ніж ваш літак. Ми ж сформували військову команду лише п'ятнадцять годин тому.

Найманці Венпорта з червоними від злості обличчями зібралися в центральному приміщенні поселення. Вони оточили наїба, очевидно, вважаючи саме його винуватцем невдачі. Один із солдатів зі шрамом на лобі висловився від імені всіх найманців:

– Тоді розкажи нам, людино пустелі, чому вони пішли.

Наїб постарався заспокоїти своє бурхливе дихання. У ньому також закипали гнів і розгубленість. Це було правильне місце, шпигуни не обдурили його. Запах житла, густий і не дуже приємний, свідчив, що

зовсім недавно тут було багато людей. Це було не удаване поселення, не селище-примара.

– Селім був щойно тут. Він не міг далеко піти. Але куди вони вирушили всі разом? Що вони хочуть знайти у пустелі?

Перш ніж хтось встиг відповісти, почувся віддалений, слабкий, схожий на биття серця стукіт... барабана. Разом з усіма Дхартха кинувся до вікна і побачив самотню людську постать у дюнах. Звідси людина здавалася маленькою та беззахисною.

– Ось він де! – злісно заволав Дхартха.

Видаючи бойовий клич, найманці кинулися до літака.

– А якщо це пастка? – запитав один із солдатів.

– Це лише одна людина. Ми можемо схопити його і дізнатися, куди поділися інші, – відповів йому охоплений зневагою та люттю наїб.

Капітан найманців додав, насмішкувато посміхаючись:

– Ми можемо нічого не боятися, що ці відступники можуть використати проти нас.

Найманці кинулися до Селіма Приборкувача Хробаків.

Пісок м'яко провалювався під взутими у важкі черевики ногами. Південне сонце палило без будь-якого милосердя, наче хотіло випалити все, до чого торкалися його промені. Цього дня жодна тінь не супроводжувала Селіма. Він йшов, освітлений сонцем. Вийшовши на простір, він зупинився, виставивши себе на огляд усього світу, сів на пісок, не ховаючись від сліпучого проміння нещадного сонця, і, взявши в руки барабан, почав чекати.

Наїб Дхартха та його люди не зможуть не помітити його.

Напередодні в печерах поселення відступників творилася неймовірна метушня. Люди пакували речі, брали лише те, що могло знадобитися їм у подорожі до глибин відкритої пустелі. Молоді наїзники боялися того, що мало статися, але ніхто з них не наважився заперечувати видіння вождя або не послухатися його розпоряджень.

Останньою йшла Марха. Вона обійняла Селіма, і він ніжно обійняв її у відповідь. Він думав про життя, яке тепліло в утробі його дружини, хотів залишитися з нею і, дочекавшись народження дитини, виховати її. Але

поклик Шаї-Хулуда був сильнішим. Селім знав, що він має робити. Йому не залишалося іншого вибору, крім як слідувати велінню Буддаллаха.

– Я зробила правильний вибір, приєднавшись до твого воїнства, – сказала Марха зі змішаним почуттям смутку та захоплення. – Я молитимусь за тебе, за твоє спасіння, але якщо станеться найгірше, Селіме, то я зроблю так, що твоя дитина пишатиметься тобою.

Він торкнувся обличчя дружини, але не став підбадьорювати її фальшивою бравадою. Він і сам не знав, що готує йому Шаї-Хулуд.

– Подбай про нашого сина. – Він ніжно доторкнувся рукою до її живота. – Меланжа сказала мені, що ти народиш здорового хлопчика. Ти назвеш його Ельхайїм. Настане день, коли він по праву стане вождем, якщо зможе зробити правильний вибір.

Обличчя Мархи освітлювалося надією, але він наказав їй наздоганяти інших.

Тут, серед пісків, на самоті, Селім почував себе слабким і крихтним, але з ним був Шаї-Хулуд. Все його життя, все, що він досі зробив, і все, що він поки що може зробити, зійшлося в цій точці. Зараз Селім був упевнений у своїй правоті більше, ніж коли у нього було його перше видіння майже три десятиліття тому.

Наїб Дхартха був його заклятим ворогом та ворогом Шаї-Хулуда. Дзенсунітський вождь продав душу іноземцям і віддавав їм живу кров Арракіса – меланжу, дозволяючи їй текти туди, де її не повинно бути. У своїх надприродних, зумовлених пряністю видіннях він прозрівав ландшафти часів з висоти, доступної лише богам та їхнім пророкам. І в цих прозріннях Селім бачив трагедію, яка призведе до повільної, але неминучої смерті піщаних хробаків...

Сьогоднішня його остання битва запам'ятається на багато поколінь, про неї розповідатимуть історії біля вогню, вона передаватиметься з вуст у вуста багато століть. Можливо, забудеться ім'я Селіма, з пам'яті після багатьох переказів зітруться подробиці, але істина, суть залишиться правильною в цьому міфі про пустельних мандрівників. Закликаючи до цієї пам'яті, люди обрушаться на збирачів прянощів із ще більшою силою.

У такій великій перспективі те, що він сьогодні зробить, здавалося абсолютно неминучим та необхідним.

Він бачив, як перед входом у печери приземлився літак із військом невисних чужинців, бачив, як вони кинулися в печери, швидко

видершись гірськими стежками. Скільки разів сам Селім використовував ці печери як базу для своїх військових операцій! Він зневажливо скривив губи, побачивши наїба Дхартху, який навіки згальовив своє ім'я, плутаючись з іноземцями і наймаючи солдатів на інших планетах. Ці добре озброєні найманці пересувалися зі спритністю хижих звірів.

Селіму було огидно бачити, як вони нахабно ходять по його дому, по печерах, де збиралися його прихильники, де вони справляли свої нехитрі свята, де була печера, в якій вони з Мархою любили одне одного. Ні, ці прибульці недостойні жити.

Схрестивши ноги, він сидів на піску і чекав, коли вони закінчать обшукувати покинуте селище. Нарешті, охоплений нетерпінням і досадою, що його досі ніхто не бачить, він установив у піску барабан і почав ритмічно бити долонею. Різкі уривчасті удари віддавалися відлунням в повітрі і проникали глибоко в пісок, із шарів якого були складені дюни Арракіса.

То був різкий поклик, навіть виклик.

Селім чув приглушені відстанню крики тривоги та гніву, а потім по стежках почали спускатися постаті найманих солдатів. Вони знову поспішили на борт свого літака. Завили двигуни, у повітря піднялися хмари піску і літак злетів угору.

Наїб Дхартха та його люди побігли до дюни.

Селім все сильніше бив у барабан, вибиваючи з нього нещадний незатихаючий ритм. То був дорогоцінний інструмент. Селім зробив його власноруч. Вірний Джафар навчив його, як робити корпус із металевих смуг, а перетинку – з туго натягнутої шкіри кенгурової миші. Барабан служив Селіму багато років. З ним він викликав багатьох хробаків.

Військовий літак зробив коло над його головою. Машина пройшла так низько, що Селім відчув вітер і жар двигунів. Піднесений пісок полетів у обличчя, але Селім не закривався. Вони могли вистрілити чи скинути бомбу, щоб убити його. Але пілот, мабуть, вирішив перевірити, чи справді Селім один. Звичайно, вони запідозрили, що це пастка, але вони не знайдуть її. Літак зробив ще одне коло, заклав крутий віраж і приземлився на піску на відстані від Селіма. З дверей, що відчинилися, посипалися солдати.

Немов намагаючись обігнати солдатів, до Селіма через дюну попрямував і Дхартха зі своїми дзенсунітами. Всі ці гордовиті люди

вважали, що знають, як жити в пустелі, але Селім розумів краще за них усіх, що людське життя тут коштує дешевше, ніж найдрібніша піщинка.

Він продовжував методично бити у барабан. У відповідь він усім тілом відчував у глибинах пустелі слабку поки що вібрацію. Вона ставала дедалі сильнішою, дедалі ближчою.

З протилежного боку бігли дзенсунітські воїни, розмахуючи зброєю. Вони навіть забули перейти на збитий крок, якому їх навчали з дитинства. Селім виразно чув прокляття, погрози, образи. Хоча Дхартха був старший за всіх своїх людей, він біг попереду всіх. Як і припускав Селім, лють наїба переважила здоровий глузд.

– Я викликаю тебе, Селіме Приборкуваче Демона! – вигукнув Дхартха, коли він був уже на відстані, на якій би його почув Селім. Голос його був низьким, з відтінком награної значущості, яким він був, коли хибно звинуватив Селіма в крадіжці води. – Ти завдав досить шкоди моєму народу, і я з'явився сам, щоб покласти край твоєму беззаконному життю.

Чужоземні солдати, як їх навчали, увімкнули свої захисні поля. Селім ніколи не бився в такому щиті – жоден поважаючий себе воїн не користуватиметься таким прикриттям для боягузів, – але тепер він виразно відчував могутні підземні поштовхи, що посилюлися при наближенні противника. Вони не знали, що їхні щити посилюють у глиб землі більш гучний, наполегливіший виклик Шаї-Хулуда, ніж тихий барабан Селіма.

– Але сам ти – чоловік без гріха, якщо з'явився судити мене, наїбе Дхартха? – закричав у відповідь Селім. Він продовжував бити у барабан. – Ти, людина, яка навмисно вигнала з села хлопчика, знаючи, що він невинний! Ти вперто боровся з Шаї-Хулудом, незважаючи на те, що усвідомлював всю шкоду, яку цим завдаєш. На твоїх руках набагато більше крові, ніж на моїх.

Деякі дзенсуніти, видавши тривожні вигуки, почали вказувати руками кудись у далечінь. Селім не повернув голову. Він відчував, як посилюється вібрація, відчував наближення хробаків. Безлічі хробаків.

Найманці різко зупинилися і стривожено збилися в коло, як налякані мурахи, коли під їхніми ногами раптом почав тремтіти пісок. Заревівши двигунами, транспортний літак відірвався від дюни, що втратила опору, і піднявся в каламутне від пилу повітря.

За мить з-під піску, як ракета, злетів гігантський хробак, приваблений вібрацією захисних полів і збожеволів від цього сильного звуку. Його

гігантська паща нависла над переляканими солдатами і миттю поглинула їх.

Селім залишився сидіти, слухаючи шурхіт потривоженого піску і останні відчайдушні крики людей, що зникали в бездонній горлянці.

Пілот підняв літак вище, розвернув машину і повів її на хробака, який щойно буквально за кілька секунд пожер майже всіх найманців. Пілот вистрілив із носової гармати і снаряди потрапили в хробака, зірвали з нього тверду лускату шкіру, оголивши рожеву м'яку плоть. Безокий хробак звивався і кидався вперед у пошуках нового ворога.

Коли літак пішов у нову атаку, з глибин пустелі виринув ще один хробак. Звивистим рухом він, немов кобра, злетів до неба і вдарив літак, що мчав на нього. Машина перекинулася у повітрі і впала на землю. Хробак миттєво поринув під землю і вирва, що утворилася від цього руху, всмоктала залишки бойової машини.

З іншого боку від Селіма дзенсунітські воїни покидали зброю і, піддавшись паніці, кинулися тікати. Вони залишили наїба віч-на-віч із Селімом. Дхартха обернувся і з гнівною огидою подивився їм услід.

Селім не відчував страху перед Шаї-Хулудом. Він неодноразово зустрічався з хробаками і знав, що приготував йому Буддаллах.

– У Приборкача Хробаків є тільки один спосіб померти, найбе Дхартха.

Селім зробив усе, що було в його силах, щоб виконати своє призначення. В глибині душі він, правда, розумів, що те, що він має зробити зараз, завершить легенду і досягне набагато більшого, ніж за все його минуле життя. Як особистість він вийде за межі реальності, він стане міфом. Оповідь про Селіма Приборкувача Хробаків і його священні пошуки переживе століття.

У цей час біля місця трагедії з'явилося третє чудовисько, яке виринуло з-під піску перед дзенсунітами, що втікали. Хробаки були тваринами, які добре знали свою територію, вони ніколи не порушували ареали проживання один одного, але три хробаки все ж таки відгукнулися на заклик Селіма. Він сумнівався, що комусь вдасться колись подивитися на таку виставу.

Воїни Дхартхи не змогли втекти від третього хробака. Тварина виринула з піску і поглинула їх, піднявши хмару пилу.

Наче охоплений трансом, Селім продовжував бити в барабан. Дхартха, єдиний супротивник, що залишився живим, пронизливо щось кричав

Селіму. Нарешті пісок почав тремтіти і під найбом, сигналізуючи про прихід четвертого, найбільшого хробака. Найб не витримав, повернувся і спробував тікати.

Занадто пізно.

Дюна почала обповзати, і пісок почав осипатися під ногами Дхартхи. Тоді він залишив марну спробу і повернувся обличчям до Селіма. За спинами обох з глибин з'явився Шаї-Хулуд, що розкрив велетенську пашу, наповнену кришталевими зубами.

Одним ковтком хробак відправив у свою пашу тонни піску. Найб Дхартха, зісковзуючи разом із піском, теж зник у цій бездонній ямі.

Але хробак продовжував рухатися вперед, продовжував підніматися.

Селім продовжував тримати барабан, поки неймовірно велика тварюка піднімалася до неба, немов янгол, а з розкритої пащі нестерпно смерділо всієї меланжею пустельної планети. Нарешті звір поглинув його.

Приборкувач Хробаків вирушив у свій останній шлях, шлях у вічність, до вогняної горлянки Шаї-Хулуда.

Трохи раніше описаних подій похмурі члени зграї знедолених, підкоряючись наказу вождя, вирушили шукати нове місце для бази у віддаленій частині скелястих гір. Марха відстала, бо в неї боліла душа за Селіма. У її череві зростала дитина, і Марха сподівалася, що станеться диво і немовля побачить свого батька. Що б не трапилося сьогодні, але жінка поклялася: їхня дитина знатиме всі розповіді про Селіма Приборкувача Хробаків.

Чоловік пояснив їй, що вона має робити. Вона не повинна відмовлятися від свого обов'язку, повинна вірити в справу Селіма.

Вона сприймала його видіння за справжні одкровення Буддаллаха, тому вона не могла відкинути їхнього значення ні через зручність, ні через кохання.

Щоб краще бачити Селіма, вона піднялася на вершину Голкової гори, головної панівної висоти всієї тутешньої пустелі. Давно, коли вона втекла до відступників із села найба Дхартхи і шукала дорогу в пустелі, Голка була орієнтиром, близьким до печер Селіма. Дуже небагато людей, які прагнули приєднатися до Селіма, доходили сюди, не перехоплені розвідниками Селіма. Але Марха зробила це.

Тепер вона дивилася, як Селім сидить один на дюні, б'є в барабан і дивиться в очі ненависним ворогам.

Ніхто з чужоземних найманців і дзенсунітських зрадників Дхартхи навіть уявити собі не міг, що Селім так легко зможе закликати Шаї-Хулуда, руйнівна сила якого в багато разів перевершувала зброю будь-якого солдата у світі. Вона бачила звивання, бачила шалений танець демонічних хробаків – чотирьох і всіх разом, – коли вони винищували ворогів.

Потім, з серцем, що зупинилося, і духом впавши у відчай, вона дивилася, як найбільший з хробаків, втілення Шаї-Хулуда, виріс з піску, щоб пожерти залятого ворога Селіма – наїба Дхартху, а потім і її коханого Селіма.

Вона видала пронизливий крик овдової дружини, а потім замовкла, намагаючись здобути внутрішній спокій. Шаї-Хулуд долучив великого Приборкувача Хробаків до своєї плоті, і відтепер Селім житиме вічно, як невід'ємна частина їхнього бога. Гідний кінець для чоловіка – для героя.

І чудовий початок легенди.

«Люди – раби своєї смертності, з народження до моменту смерті.»

Релігійні етюди Тлулаксу

Безперечно, десь існували старіші, більш пошарпані космічні кораблі, ніж цей, що літали трасами Ліги Благородних, але Нормі досі не доводилося їх бачити. Порівняно з цим коритом стара руїна, яку Аврелій купив для її експериментів, була просто дивом сучасної техніки.

Залишивши орбіту навколо Поритріна, старий корабель завібрував, набираючи швидкість і виходячи у відкритий космос. Голий інтер'єр віддавав затхлим повітрям, людським потом та несвіжою їжею. На стінах і на підлозі було видно плями, які були абияк затерті, але не відчищені. Мабуть, цей корабель перевозив рабів, хоча зараз його єдиними пасажирами були Норма і двоє драгунських гвардійців, які її супроводжували.

Це буде довга, виснажлива подорож, що буде посилювати сором і приниження Норми.

Двоє гвардійців із похмурими непроникними обличчями сиділи на довгій металевій лаві. Вони явно дивувалися, чим вони завинили перед лордом Бладдом, що він відправив їх у цю довгу і нудну подорож. Ящики з багажем, включаючи речі Норми, були складені біля стін коридору. Вона дивувалася, що водночас із нею цим же кораблем не депортували й Тука Кідайра.

Відкритий пасажирський відсік був наповнений поліцями та лавами. Крім того, Норма встигла побачити поліці у нижніх вантажних відсіках, схожих на лежанки. Таким чином, збільшувалася ємність судна – цей аскетичний корабель міг взяти на борт не менше тисячі людей.

– Це невільничий корабель? – запитала вона одного з драгунів.

Він окинув Норму поглядом з-під важких повік і не відповів. Йому не наказували відповідати на запитання.

Норма жваво уявила собі тісно набитих сюди, як оселедці в діжці, буддисламських бранців, захоплених на якійсь віддаленій планеті і насильно привезених на Поритрін. Вона майже фізично відчула їхнє жалюгідне, майже примарне існування. На цих палубах вмирали люди.

За асоціацією вона задумалася і про інше. Так, її везли на кораблі проти її волі, але її везли додому, хай це і був акт немилості. Мати, звичайно, не забариться зробити все, щоб Норма до кінця усвідомила себе невдахою і помилкою природи. Ну, зрештою, все могло бути набагато гіршим. Зітхнувши, вона пошкодувала, що тут немає Аврелія, який склав би їй компанію на цю довгу подорож.

Вона пововтузилась на лавці, яка від цього не стала зручнішою. Їй не було чим зайнятися, розваг на цьому судні теж ніби не передбачалося. Але, зрештою, це був не туристичний круїз.

Творчі пошуки силою уяви зазвичай допомагали Нормі забувати про фізичні незручності. Однак тепер, коли її робота була вкрадена, а життя розрубано навпіл, вона мимоволі звертала увагу на все, що було довкола і на потворність власного тіла.

Щоб відволіктися, вона почала гратися з каменем су, подарованим їй Аврелієм Венпортом. Хоча цей камінь так і не вплинув на неї своєю стимулюючою телепатичною дією, вона любила пам'ять, яку він пробуджував у її душі. Норма заплющила очі, і всі обчислення, які вона робила, раптом виникли у вікні її пам'яті. Довгі ряди та колонки цифр і

математичних символів вишиковувалися в бойові порядки в космосі, навпроти ілюмінатора.

Незважаючи на всі свої старання, савант Голцман так і не зумів відібрати у Норми суть її досягнення. Все це залишилося в заплутаних лабіринтах її розуму, вона могла згадати кожную деталь, усе, що треба було пам'ятати про роботу згортання простору. Переглядаючи свої ментальні архіви, вона отримувала своєрідне задоволення від маніпуляцій із обчисленнями; їй подобалося бачити, як числа та символи з'являлися та зникали в рівняннях за її бажанням. Це був її потаємний всесвіт, куди не могла зазирнути жодна стороння людина. Щоправда, іноді їй хотілося розділити цей світ із Аврелієм.

Принаймні я залишилася живою. Принаймні я досі вільна.

Звідкись здалеку вона раптом почула чийсь гучний скрипучий голос. Чомусь їй здалося, що це голос матері, яка докоряє їй за ще одну виявлену слабкість. Немов у якомусь абсурдному сні, Зуфа Ценва летіла в космосі поруч із кораблем і заглядала в ілюмінатор палаючими очима, схожими на два маленьких червоних сонця.

Раптом Норма вийшла з трансу, в якому перебувала, і зрозуміла, що довкола твориться якийсь хаос. Драгунські гвардійці схопилися з лави і щось кричали галахською мовою. А сам невільничий корабель явно збився з курсу. Старі зношені двигуни завивали, перегріваючись від навантаження, оскільки пілот намагався різко змінити напрямок польоту. Втративши рівновагу, Норма поглянула в ілюмінатор і з подивом виявила, що за бортом справді знаходяться два червоних ока, але вони належали аж ніяк не її матері. Цей жахливий погляд належав якомусь механічному монстру, схожому на гігантського помаранчево-зеленого доісторичного птаха, а матері не було поблизу і не було кому направити проти цього чудовиська чаклунську силу.

Невільниче судно зі скреготом завібрувало та змінило курс. Механічний птах на якийсь час відстав, Норма побачила дюзи дивного корабля, який раптом почав робити коло. На якийсь час Норма втратила механічного звіра з поля зору. Гвардійці знову щось закричали, а корабель знову різко струснуло і встановлені у відсіках ящики посипалися один на одного, розбивши, крім всього іншого, пляшки з поритрінським ромом.

Норма перебігла до ілюмінаторів у протилежній стінці корабля.

Якась невидима сила знову штовхнула корабель з такою силою, що всі його конструкції завібрували. Здавалося, ніби якийсь велетень вдарив

гігантським молотом по велетенському ковадлі. Норма впала на рифлену металеву палубу.

Коли вона знову змогла підібратися до ілюмінатора, вона знову побачила чудовисько, яке мчало на їхній корабель, як яструб, що полює на беззахисного голуба.

Величезна машина відкрила свою страшну пащу, оголивши ряд величезних гострих штучних зубів, кожен завбільшки з двері. Нормі знадобилося деяке зусилля, щоб переконати себе в тому, що вона не марить.

Невже все це відбувається насправді? – запитала вона себе. Якимсь чином сталося так, що її зазвичай зосереджені думки раптом почали розширюватися і охоплювати дуже багато. Вона стиснула рукою камінь, як талісман. Я маю зберегти розум.

Вона щосили намагалася осмислити ситуацію, закликаючи до допомоги своє могутнє логічне мислення. Чи не може цей дивний апарат бути літальною формою кімека? Але чому цей ворожий корабель опинився тут і чому він полює на неї?

Пірат захопив повільне судно механічною рукою. Норма вже до цього розгледіла велетенське черево машини, здатної поглинути не одне таке судно, як їхній старий корабель. Черево механічного птаха було вкрите подряпинами, вм'ятинами та слідами кіптяви. Мабуть, птах нещодавно побував у битві.

У днищі ворожого судна відкрився величезний люк, і в нього легко пройшов захоплений у полон корабель. Внутрішня камера механічного корабля була залита отруйно-зеленим світлом, від якого у Норми одразу ж заболіли очі.

Коли невідомий корабель цілком, як проковтнутий шматок сирого м'яса, опинився в трюмі страшного птаха, люк повільно закрився.

Усередині механічного чудовиська, в трюмному відсіку зі стелі звисала зберігаюча ємність для мозку, схожа на яйце павука. Місткість з мозком кімека зависла високо над полоненим судном. Навколо контейнера спалахували червоні та сині вогники, що вказувало на напружену активність відокремленого від тіла мозку. Раптом зі стін ємності витяглися сенсорні щупальця. Чудовисько вирішило поближче познайомитися зі своєю жертвою.

Нарешті я зможу заслужити прощення генерала Агамемнона, думав Ксеркс, починаючи записувати дані.

«Яким би безрадіним не здавалося становище, ми ніколи не повинні залишати надію. Буддалах може здивувати нас.»

Наїб Ісмаїл. Заклик до молитви

У беззвучній безодні космосу порожнеча розвалилася на частини, і на світ випав корабель... з нізвідки.

Пасажири-дзенсуніти ледве встигли перевести дух від здивування та страху, коли простір, згорнувшись, скрутив їх у тугий вузол, а потім миттю розвернувся і виплюнув з протилежного боку.

У Ісмаїла було почуття, що думки ніби заїкаються. В ілюмінаторі він виразно бачив, як зірки на небі зігнулися, розпливлися і знову з'явилися чітко... але на інших місцях, ніби переробили карту галактики. Ніде не було видно планети Поритрін, а всю площину ілюмінатора заповнювала тепер золотаво-мідна куля розтрісканої, сухої, пустельної планети.

Корабель стрімко мчав до неї. Оскільки координати виявилися не зовсім налаштованими під двигуни Норми Ценви, корабель на великій швидкості вривався в атмосферу Арракіса. Недосвідчений пілот Тук Кідайр щосили боровся з панеллю управління, намагаючись стабілізувати політ, але Ісмаїлу було очевидно, що тлулаксу і сам не знає, що робити із цим дивним експериментальним кораблем.

Залишалося лише молитися за спасіння.

Судно вилетіло на денний бік планети, залитий яскравим сонячним світлом. Хамаль увійшла до кабіни пілота.

— Батьку, ця планета ніби зроблена з чистого золота!

На обличчі Рафеля розквітла радісна усмішка.

— Ми втекли з рабства!

Ісмаїл дивився на їхні радісні обличчя і думав про решту дзенсунітів, які були стривожені і злякані під час проходження згорнутого простору. Що ж буде, коли вони зрозуміють, що небезпека ще не минула?

Корабель продовжував знижуватися з оманливою повільністю.

– Ти можеш відновити керування? – тихо запитав Ісмаїл Кідайра.

Тлулаксу метнув у Ісмаїла дикий темний погляд. По вузькому обличчю його тік піт.

– Я з самого початку казав вам, що не вмію керувати такими кораблями. Сподіваюся, тепер ви задоволені.

Ісмаїл озирнувся на доньку, яка ще не могла відірвати погляд від переднього ілюмінатора, а потім знову звернувся до Тука:

– Роби, що можеш. Це єдине, про що я тебе прошу.

Кідайр скорчив неймовірну гримасу.

– Може, й не виберемося.

Поки пілот мимоволі бився з неслухняними приладами, судно, як камінь, що летів волею сили тяжіння, торкнулося щільних шарів атмосфери, пірнуло ще глибше і розжарилося, як метеор, що промайнув по пустельному небосхилу.

Падіння тривало, невідворотне та руйнівне. Шматки обшивки викраденого корабля відшаровувалися від корпусу, як лусочки з крилець метелика, що влетів у полум'я свічки. Дзенсуніти дивилися у вічі своїй долі. Деякі всією душею бажали повернутися на Поритрін, інші ж приготувалися прийняти смерть. Смерть вільних людей, подумалося Ісмаїлу.

Хамаль дивилася на батька у непохитній впевненості, що він обов'язково знайде вихід.

Цікаво, що зараз робить Аліїд, подумав Ісмаїл. Чи живі його друзі, чи справді заколот у Старді призвів до тих руйнувань, які планував Аліїд? Що сталося з Оззою, яку він залишив на Поритріні? Де тепер солодка Фаліна, його маленька донечка?

Але Ісмаїл все ж таки вивів свій народ, вивів одну зі своїх доньок туди, де їм ніколи не доведеться більше боятися ні работоргівців, ні мислячих машин. Тепер вони в безпеці... якщо, звісно, переживуть посадку.

За чутками, на Арракісі не було океанів, а тільки безмежні простори піску, де-не-де покритого сіточкою скель і рифами з застиглої лави давно згаслих вулканів. На планеті був навіть космопорт, поряд з яким стояло поселення, яке іменувалося через непорозуміння містом.

Кідайр насилу керував посадкою, він навіть не керував, а просто боровся за життя, бажаючи хоч якось вирівняти корабель, поки той мчав

до дюн і скель. Космічний корабель прокреслив у небі вогненно-димний слід, низько пролітаючи над грядою зазубрених, почорнілих від спеки скель і викидів давно застиглої лави. Кідайр намагався підняти корабель, щоб провести його над трикутним, схожим на півострів, скелястим мисом, що виступав в пустелю, але двигун почав відмовляти. Ніхто не думав про те, що цей старий мотлох здійснюватиме регулярні рейси. На цій посудині Норма Ценва мала намір просто продемонструвати застосування ефекту Голцмана до польотів у згорнутому просторі.

Кідайр намагався вичавити хоч якусь швидкість з падаючого судна, щоб дотягнути до піску та м'яких дюн. Але, на жаль, корабель зачепився стабілізатором за виступ скелі. Посипалися іскри. Судно різко нахилилося, обшивка днища дала тріщину від удару об застиглу лаву, а потім якимсь дивом корабель рівно ліг на ложе, що було зроблене вигином викинутої з кратера лави.

На панелі управління сталося коротке замикання, світло в нижньому відсіку відключилося, і біженці опинилися в абсолютній темряві, в якій виразно було чути потріскування палаючих проводів, шипіння розжареного металу і тривожний шепіт.

Поштовх від падіння жбурнув Ісмаїла на панель приладів, звідки він, боляче вдарившись, відкотився до крісла пілота. Ісмаїл піднявся на ноги, сподіваючись, що й інші сто пасажирів благополучно перенесли цю тверду посадку. Рафель відштовхнувся від панелі управління і перш за все знайшов Хамаль, щоб переконатися, що вона не постраждала.

– Відчиняйте люки! – крикнув Ісмаїл. – Нам треба вивести всіх назовні, поки корабель не вибухнув.

– Саме той кінець, що потрібен, для такої чудової пригоди, – з похмурым гумором процідив Кідайр. Він роздратовано закинув за плече свою розпатлану косу.

Рафель дивився на нього з ненавистю.

– Нам слід би вбити тебе, работорговцю.

Тлулаксу, здається, вже набридло боятися.

– Жалюгідні люди, ви, здається, тільки й умієте, що скаржитися і загрожувати. Ви викрали мене, змусили вас везти на іншу планету і наказали мені посадити корабель, та так, щоб усі ви залишилися живими. Я зробив усе. Відтепер ви самі маєте вирішувати проблеми, які самі собі створили.

Ісмаїл уважно подивився на работоргівця – невже він справді розраховує на подяку? Пролунав останній скрегіт металу, і настала мертва тиша. Підійшовши до аварійного люка, Кідайр повернув важіль і неймовірним зусиллям примудрився відкрити один із замків. Люк відчинився.

Дзенсуніти, скупчившись біля щілини, підручними предметами відкрили люк навстіж. У відсік увірвалася обпікаюча спека і задушливе повітря невідомої планети.

Так як Ісмаїл вивів свій народ з тенет рабства, організував втечу від гнобителів і привів людей у світ, вільний від кайданів рабовласників Ліги, саме він повинен був першим ступити на землю Арракіса. Усі колишні раби вичікувально дивилися на свого вождя.

Але Ісмаїл тільки махнув рукою, залишившись на борту корабля, який зазнав аварії, намагаючись відновити порядок.

– Не дайте божевілля радості переважити ваш здоровий глузд, – крикнув він.

Втікачі почали стрибати з люка на каміння. Деякі відходили вбік, кликавши своїх близьких і друзів, інші розбігалися, радіючи уявній безпеці нового світу. Відійшовши від чоловіка, Хамаль вийшла з корабля, щоб допомогти людям знайти притулок у скелях на відстані від корабля.

Рафель з почервонівшим від злості обличчям вирував у праведному гніві. Набравшись хоробрості, він схопив Кідайра за сплутану косу і стягнув його з крісла пілота.

– Вийди та подивися, куди ти привіз нас! Чи далеко ми від цивілізації?

Работоргівець засміявся йому в обличчя.

– Цивілізації? Це Арракіс. Тижнями ви будете плакати, згадуючи сите життя в рабських бараках Поритріна.

– Ніколи! – відрізав Рафель.

Колишній работоргівець усміхався – у його посмішці прозирала дивна суміш гордовитості та смиренності. Рафель підтягнув його до люка і змусив вистрибнути назовні. За ними пішов і Ісмаїл. Рафель, не відпускаючи свого бранця, піднявся на шматок лави, розбитої ударом корабля. Молодий чоловік оглянув одноманітний пустельний ландшафт, і на його обличчі, змінюючи один одного, з'явилися вирази здивування, недовіри і, нарешті, розпачу. Хамаль знову підійшла до чоловіка. У

найкошмарніших сновидіннях не могли б вони уявити такий тьмянний негостинний вигляд.

Ісмаїл стояв, гордо піднявши голову і оглядаючи випалений сонцем чорно-коричневий острів каміння, межа якого гігантською дугою йшла до самого горизонту. На протилежному боці виднілися гребені дюн, що здавались хвилями скам'янілого жовтого моря. Ісмаїл на повні груди вдихнув обпалююче повітря Арракіса, що пахнуло пилом і кремнем. За ті хвилини, що він був тут, ніздрі та губи висохли і потріскалися. Навколо не було ні дерев, ні птахів, ні клаптика зелені, ні травинки, ні квітки.

Здавалося, це найглибша з прірв Хеола.

Рафель схопив Кідайра за комір:

– Підступний негідник! Вези нас в інше місце. Тут не можна жити!

Кідайр засміявся.

– В інше місце? Чи чули ви, що я вам казав? Погляньте на цей корабель. Він тут навіки залишиться, як і ви, бунтівники буддисламські. Будете тут жити – або тут же здохнете. Результат мені байдужий.

Деякі дзенсуніти були готові розплакатися або розкричатись, але Ісмаїл, глянувши в далечінь, уперто підняв підборіддя. Він рішуче стиснувши губи, поклав руку на плече доньки.

– Буддаллах вибрав наш шлях, Хамале. Тут буде наш новий дім. Забудь мрії про рай. Свобода набагато солодша.

«Немає такого механізму, який не можна було б розібрати кувалдою.»

Стародавній афоризм

Один із відчайдушних листів Норми знайшов Венпорта під час його короткої зупинки на Салусі Секундус на шляху з Арракіса. У своєму кабінеті він знайшов також поспішне повідомлення Тука Кідайра, в якому той сповіщав партнера про катастрофу з проектом корабля, що згортає простір. Норму і його вигнали з планети. Бурмочучи прокляття на адресу лорда Бладда і Тіо Голцмана, Венпорт сів на перший корабель корпорації і вирушив на Поритрін.

Дорогою, на проміжних станціях Аврелій дізнався і про іншу катастрофу, яка затьмарила першу. Під час повстання рабів вся Старда була стерта з лиця землі, як вважали, внаслідок атомного вибуху.

Він не міг у це повірити і думав, що збожеволіє від занепокоєння, перш ніж після стомленого довгого шляху дістанеться нарешті до мети подорожі. Якби в його розпорядженні був такий корабель, що згортав простір, він міг би потрапити на Поритрін миттєво. І якщо їм пощастило, то Норма встигла до початку повстання покинути планету, на якій провела майже три десятиліття. Залишалося тільки сподіватися, що вона встигла вчасно покинути Поритрін. Його набагато більше турбувала доля Норми, аніж фінансові втрати корпорації.

Але він отримав і інше маловтішене послання, де говорилося, що Норма не прибула і на Россак, і тепер він страшенно боявся, що сталося найгірше. Можливо, вона не встигла залишити Старду і її ім'я також значиться у списках мільйонів жертв.

Ці особисті та ділові проблеми диктували необхідність якнайшвидшого впровадження технології згортання простору у практику міжпланетних подорожей. Це було важливо не тільки для нього особисто, а й для людства. Щоправда, доля нової технології висіла на волосині. Тільки Норма Ценва знала секрет практичного застосування рівнянь Голцмана для згортання простору-часу. Ніхто, крім неї, цього не розумів.

Але де ж вона?

Рік тому вона відклала відповідь на його пропозицію вийти за нього заміж, відклала зі збентеження, розгубленості, нерішучості... але обіцяла дати відповідь після його повернення з Арракіса. Йому слід було повернутися швидше. Навіщо він так довго сидів у цій пустелі?

Він розумів, що навіть якби Норма погодилася вийти за нього заміж, вона все одно залишилася б у своїй лабораторії працювати з експериментальним кораблем, а він сам поїхав би у своїх комерційних справах. Плечі його опустилися. Одна тільки думка про її невибагливо сором'язливу усмішку, про її манеру неспішно вести розмову, про її бажання бути з ним – неважливо, як з другом, старшим братом чи коханим – завжди зігрівала йому душу.

Венпорт знав, що любить її – і любить уже давно, хоч і із запізненням це зрозумів. Хоча ніхто і ніколи не вважав Норму красивою, він сам знаходив її привабливою через те, якою вона була – ніжним генієм, охопленим пристрастю до математики, пристрастю, напруження якої

перевершувало відданість справі найфанатичніших прихильників Джихаду. Він і так вже страшенно сумував за нею. А зараз...

Невже я її втратив?

До дельти Ісани Аврелій дістався лише опівночі за місцевим часом. Суворі та невблаганні регулювальники направили його судно в обліт обгорілої землі, що залишилася на місці колишньої столиці, до тимчасового майданчика, куди сідали ремонтні судна та кораблі з медичною допомогою, яка поспішала на планету з усіх кінців Ліги Благородних.

На місці колишніх особняків, де жили аристократи, світився тьмяним помаранчевим світлом величезний кратер ядерного вибуху. Саме це видовище важким каменем стиснуло груди, заважало дихати. Лорд Бладд, Тіо Голцман та сотні тисяч людей випарувалися, перестали існувати.

Як знайти Норму серед цього нещастя?

Стоячи серед натовпу в залі внутрішнього космопорту, Венпорт вдивлявся в очі біженців і не бачив у них нічого, окрім болючої безславної поразки. Ніхто не розумів, що сталося, як прості буддисламські раби зуміли отримати в руки атомну зброю. Але були й такі, хто здогадувався, що вибух стався не від ядерної ланцюгової реакції, а від чогось схожого.

І ніхто нічого не знав про долю колишньої помічниці Голцмана. У людей вистачало турбот і без Норми Ценви.

Венпорт зрозумів, що на пошук відповіді йому може знадобитися багато часу. На Поритріні не залишилося ні готелів, ні орендованих квартир. Більшість із них знаходилася в зруйнованій зоні, а околиці були забиті людьми, які вціліли після кривавого заколоту.

Його зовсім не турбувала ні власна безпека, ні гроші. На пагорбі він знайшов порожній будинок, який і винайняв, без вагань заплативши величезну ціну. Яке значення має ціна? Він постарався заснути на кілька годин, що залишилися до світанку, щоб з ранку всерйоз взятися за пошуки, але всю ніч він лише стурбовано крутився, переживаючи за долю Норми.

Не було жодних повідомлень і від Тука Кідайра, тож і тут шукати відповіді доведеться одному.

На світанку торговець найняв транспорт, заплативши нечувану суму за дві години оренди комерційного літака. Пілотом виявилася рудоволоса жінка зі світлими очима. Виснажене обличчя її було вкрите плямами кіптяви. Вона безперервно говорила про зусилля рятувальників, кількість

робітників, зайнятих розчищенням завалів. Вона сказала, що її звати Натра К'яне. Вона погодилася літати з ним, але шкодувала, що не може бути на місці лиха.

– Я доставлю вас у верхів'я річки, сер, але ми не зможемо затриматися там більше, ніж на годину. Усі когось шукають. У мене надто багато роботи, надто багато людей...

– Це не займе багато часу, – сказав він, розуміючи, що в словах жінки-пілота він чує похмуру правду. – Щоби все зрозуміти, мені вистачить кількох хвилин.

Маленький літак пролітав над сільськими угіддями, над жовтими квадратами, що приткнулися до вигинів річкового русла. Поля почорніли від кіптяви після вибуху в Старді, і збиральна техніка простоювала без діла. Згідно з офіційними повідомленнями, вцілілі драгуни та сільські аристократи з околиць ополчилися проти останніх кривавих лиходіїв, але осередки опору поки що де-не-де зберігалися.

У цій операції відплати драгуни і поритрінці вбивали всіх рабів, що їм попалися. Мстиві натовпи вбивали їх всіх без розбору – тих, хто здавався, і тих, хто не брав участі у повстанні. Така доля чекала на всіх без винятку послідовників буддизму. Загнані в кут люди, які навіть не думали про бунт, були змушені взятися за зброю, і знову почала розкручуватися зловісна спіраль насильства. Венпорт застогнав, уявивши наслідки.

– Я не була тут з моменту катастрофи, – сказала жінка-пілот, випустивши зітхання невдоволення та огиди. – Звірі! Тварини! Як могли ці раби зважитися на таке лиходійство?

Втомлена Натра К'яне справді поспішала. Вона різко підняла машину і направила її на північ, вгору відкритим руслом річки. На воді не було видно жодного судна. Попереду, там, де річка входила у вузьке глибоке русло, чужинець побачив вузькі щілини каньйонів, що відходили від нього, обрамлені високими стрімкими скелями. Лабораторії Норми розташовувалися далеко від осередка руйнування, тому він благав Бога, щоб вона залишилася неушкодженою, щоб вона залишилася живою, незважаючи на наказ про депортацію.

Він міг би залишитися з нею, доручивши партнерові поки що одному вести справи корпорації «Вен-Кі» – фармацевтичного бізнесу на Россаку, торгівлі меланжею з Арракіса та плаваючими світильниками.

– Дивіться вперед, – сказала К'яне. – Ми майже у цілі.

Венпорт уже й сам бачив пристані на дні каньйонів, куди ставали судна, ліфти, на яких пасажирів та запаси перевозили нагору, до приміщень заводу та лабораторії. Побачив він і великий порожній грот, у якому розташовувався ангар, дах якого тепер був зрушений убік.

Док, у якому стояв експериментальний корабель, був порожній. Корабель зник.

У лабораторії нікого не було – ні вільного персоналу, ні рабів. Не було навіть драгунів охорони. Ворота стояли відчиненими, повалена огорожа валялася на землі. Залишки обладнання були розкидані по двору, як розчавлені мухи.

Жодних ознак життя. Тут не було жодної душі.

– Приземліться на найближчому до ангара майданчику, – попросив пілота Венпорт, здивувавшись твердості власного голосу.

Жінка хотіла заперечити, але Венпорт обдарував її таким поглядом, що вона промовчала і повела машину на посадку. Аврелій знову припав до вікна, намагаючись детальніше розглянути, що там у тіні ангара.

Щойно літак торкнувся землі, Венпорт вискочив із нього. У повітрі пахло обпаленим гравієм, земля була оплавлена та утрамбована. Аврелій не міг і не хотів уявляти, що могло тут статися. Чи були ці руйнування результатом нападу драгунів, коли Норму і Кідайра відвезли, чи це наслідок повстання рабів, яке сталося і тут?

Усередині ангара він оглянув шматки оплавленого металу на підлозі, металеві кістяки станини, на якій стояв корабель, що відслужив своє. Але не залишилося жодних слідів самого судна.

З важким серцем вирушив Венпорт до обчислювальної лабораторії, де Норма зберігала свої записи, але він побачив тут лише кілька дисків, що валялися на підлозі та якісь незначні клаптики паперу із записами. Жодних зошитів, креслень та інших важливих документів.

– Схоже, що це приміщення ретельно обшукали, – зауважила К'яне, що йшла за Венпортом. – Є тут хто-небудь?

Але слова її віддалися лише гучним відлунням в порожньому приміщенні.

– Я думаю, що раби повстали і тут, а потім втекли до провінції. Усіх мерців вони, напевно, скинули з урвища в річку.

– Нормо! – Венпорт вибіг з лабораторії і знову кинувся до ангара, де оглянув маленьку прибудову. У душі він розумів, що Норми тут немає. Охоплений недобрим передчуттям, він оглянув усе й тут, намагаючись знайти хоч найдрібнішу зачіпку, хоч щось, що могло пролити світло на те, що тут трапилося.

Але він так і не зміг знайти жодних слідів ні корабля, ні людей. Навколо була лише тиша. Мертва тиша.

– Летимо звідси, – сказав Венпорт, відчуваючи страх і нудоту.

Він провів на Поритріні ще п'ять днів у безуспішних пошуках, блукаючи Стардою та її околицями, ставлячи запитання і благаючи про відповідь. Але тут майже кожен втратив рідних та друзів, і кількість втрат продовжувала зростати. Лорд Бладд та Тіо Голцман були офіційно оголошені загиблими. Серед руїн продовжували знаходити мертві тіла. Багато жертв згоріли живцем, інші були вбиті повстанцями. Серед мертвих були тисячі рабів, що були убиті драгунами, які мстилися за повстання.

Ніхто не міг відповісти на запитання Венпорта, але в глибині душі він сам знав страшну відповідь. Він намагався втішити себе тим, що Норма встигла полетіти на Россак, і що її переліт просто з незрозумілої причини затягнувся. Але все вказувало на інший результат: те, що Норма розділила страшну долю багатьох місцевих жителів.

Охоплений горем від втрати коханої, Венпорт полетів з Поритріна, давши собі клятву більше ніколи туди не повертатися.

«Мислячій машині не можна завдати болю, її неможливо катувати, вбити чи підкупити, нею не можна маніпулювати. Машина ніколи не озброїться проти свого роду. Механізми чисті та зрозумілі, у них досконалі деталі та блискуча поверхня. Зважаючи на цю красу та досконалість, я не можу зрозуміти, чому Еразмус такий зачарований людьми.»

Файл із оновлення коррінського Омніуса

Біль і страх розтягували час до нестерпної нескінченності. Норма Ценва не мала уявлення про те, скільки часу вона перебуває у полоні. Вона

знала тільки, що залишилася останньою жертвою, що ще дивилася в обличчя своїм мучителям. Обидва драгуни та раб-пілот корабля, вже поринули у рятівне небуття, видавши останні крики.

Десь зсередини жахливого кондора залунав голос титана Ксеркса:

– У нас стільки способів тортур, скільки зірок на небі. Ми маємо у цій справі величезну практику.

Здавалося, голос звучить звідусіль.

Норма, прив'язана до стелі, безпорадно перекидалася від стіни до стіни в утробі гігантської машини, зробленої у формі велетенського кондора. Вона могла тільки слухати та страждати. Тілесні її можливості ніколи не були вражаючими, але інша справа – її дух та розум. Ці здібності існували незалежно від тіла. Вона намагалася сфокусувати свої думки та почуття, щоб придушити наростаючий жах, замінивши його смиренністю та прийняттям неминучої та швидкої смерті.

Її мрії та досягнення вже були відібрані людиною, якій вона вірно служила багато років. Експериментальний корабель було вкрадено, і її просто вигнали з Поритріна. Вона підвела Аврелія та всіх, хто залежав від її роботи.

Ніякий кімек не міг ще більше принизити її, спричинити більше страждань, ніж це зробили люди.

Усередині величезного хижого корабля, над головою Норми, бовталася підвішена до стелі ємність з мозком титану, який розглядав Норму через оптичні сенсори високої роздільної здатності.

– Давним-давно, коли я ще був людиною, – говорив Ксеркс, завдаючи їй біль своїми словами, – моє тіло було маленьким і потворним. До того, як я став правити, до того, як отримав могутність і владу, багато хто, знущаючись, називав мене карликом.

На гідравлічних шлангах він спустився нижче, щоб краще розглянути її скорчене тіло, зім'ятий одяг, що був покритий плямами поту.

– Але в порівнянні зі мною, жінко, ти настільки потворна, що твоїм батькам слід було спалити тебе відразу після народження і стерилізуватися, щоб не породити ще одне подібне чудовисько.

Норма відповіла згаслим голосом:

– Мабуть, моя мати погодилася б з тобою.

Ремені, якими Норма була прикріплена до стелі, раптово розірвалися, і вона впала на металеву підлогу потужного корабля Ксеркса.

Зойкнувши від болю, вона скорчилася на дні корабля. Сила тяжіння стала стрімко наростати, утримуючи Норму на місці. Вона важко дихала, відчуючи, як на неї наступає невидимий і страшенно важкий чобіт, готовий її розчавити.

Вона чула механічні голоси, але не могла розібрати слова.

Змусивши себе віддатися надії та приємним спогадам, Норма заплющила очі й міцно стиснула в руці дорогоцінний камінь су, ніби цей маленький блискучий камінчик міг їй чимось допомогти. Незважаючи на жах, що творився навколо, цей камінь пов'язував Норму з Аврелієм, і тільки думки про нього підтримували її сили і допомагали вижити. Хоча б на якийсь час.

Ксеркс і ємності з мізками ще півдюжини його посіпак-неокіmekів спустилися нижче і оточили Норму, наче жирні павуки. Тепер вона чула, що вони кажуть.

Титан розважався в компанії неокіmekів, звертаючись до них:

– Ви перші з рекрутів, яких привів Беовульф для участі в заколоті проти Омніуса, скоро до нас приєднаються й інші – особливо після цієї маленької демонстрації.

Безпорадна Норма почувала себе не людиною, а жалюгідним піддослідним хробаком. Вона корчилася на холодній підлозі, коли її мучителі знизили температуру приміщення набагато нижче за точку замерзання води. Неймовірний холод легко проникав крізь одяг, завдаючи сильного болю, повітря виривалося з рота Норми клубами густої білої пари.

– Бідолохо, як же ти тремтиш, як же ти замерзла! – Знущався Ксеркс своїм механічним голосом.

Маніпулятори накинули на Норму енергетичну ковдру, схожу на летючих п'явок Россака, які обліплювали людей, присмоктуючись до кожного квадратного сантиметра шкіри. Їй стало ще холодніше. Норма спробувала скинути ковдру, але їй не вдалося цього зробити через жакливу силу тяжіння.

– Але нічого, зараз ти знову зігрієшся, – продовжував знущатися Ксеркс, і всередині ковдри засвітилися розпечені дроти, що вп'ялися в шкіру Норми.

Хоча Норма очікувала тортури, вона не змогла стримати крику болю. Вона з останніх сил стискала в долоні слизький від поту камінь, ніби це був якір її порятунку, її волі, що тримав її на поверхні свідомості, незважаючи на біль та муки. Оболонка ковдри з шипінням і тріском впивалася в тіло розпеченими дротиками. З маніпуляторів до Норми простягнулися сотні тонких зондів, які, пробуравивши шкіру, проникли в м'язи, з'єднавши її нерви з джерелами енергії кімеків.

За мить жар зменшився, залишивши в замороженому повітрі нестерпний сморід горілого м'яса і паленого волосся. Але Норма розуміла, що головні тортури ще попереду. Хоча сльози текли в неї з очей, вона не втратила присутності духу і, трохи піднявшись, наскільки дозволяли сили, сказала Ксерксу:

– Із самого початку ви не залишили мені жодної надії, тому я не чекаю від вас жодної поблажливості. – Вона вдавано позіхнула. – Повинна також сказати вам, що біль, який ви мені завдаєте, – це всього лише звичайний біль і нічого більше.

Підвішена над головою Норми ємність завібрувала, немов від беззвучного сміху:

– Звичайний біль, кажеш?

З цими словами Ксеркс послав по зондах електричний сигнал, і ліву руку Норми пронизав найгостріший біль. Вона закричала і ледь не випустила камінь, але нелюдським зусиллям вчепилася в нього мертвою хваткою. Свідомість її зосередилася на одному-єдиному імені. Вона уявила собі людину, яка була для неї найдорожчою на світі. Аврелій!

– Тепер ліва нога, – сказав Ксеркс.

Біль пронизав кінцівку, закинута голова вдарилася об підлогу. Ксеркс збільшив штучну силу тяжіння, змусивши Норму відчувати, що її ось-ось розчавить невидимий велетенський тягар. Повітря зі свистом виривалося з її легень, вона не могла вимовити ані звуку, і коли титан звільнив її від цього тягара, вона пронизливо закричала. Тепер вона не сподівалася, коли зможе припинити своє страждання. Якби тільки її мислення могло звільнитися від тілесних кайданів, стати незалежним від будь-якого біологічного болю! Але в неї не було жодного бажання ставати кімеком.

– Очі, – оголосив Ксеркс тоном стрільця, що обирає ціль. Сила тяжіння знову почала зростати.

Не в силах стриматися, Норма болісно скрючилася, заплющила очі своїми короткими пухкими ручками і почала викрикувати прокляття Ксерксу та його кімекам, але в неї не вистачило слів, щоб висловити всю міру ненависті та огиди.

Кімеки ж продовжували розважатися, поступово посилюючи муки жертви, відпускаючи рівно на стільки часу, щоб наступний удар болю викликав ще більший страх. Ксеркс продовжував мучити Норму, переходячи від однієї частини тіла до іншої. Він виявляв обережність лише в одному – намагався не допустити втрати свідомості, щоб вона до дна випила чашу своїх страждань. Поступово тортури ставали все сильнішими, все витонченішими.

Потім йшов інший ступінь, ще більш болісний.

– Ми вже багато чого навчилися і добре попрактикувалися на рабі-пілотові та на двох гвардійцях, – сказав Ксеркс.

– Але у цієї вищий поріг, ніж у тих трьох, – промовив один із неокіmekів, що знаходилися поруч. – Ті померли, не дотягнувши й до десятої частки тих тортур, які ми тут використовуємо.

– Може, нам варто дізнатися її межу? – риторично запитав Ксеркс.

Норма навряд чи розуміла сенс слів, які сягали її слуху. Їй здавалося, що дорогоцінний камінь прикипів до її долонь. Вона не чула, що відповів Ксеркс на власне запитання, але відчула, що головними нервами її маленького змученого тіла пішли нові болючі імпульси, що посилювалися з кожною секундою, з кожною хвилиною.

Неокімеки веселилися від душі.

Якоїсь миті Норма втратила навіть здатність кричати. Вона заплющила очі, брови її зійшлися над переніссям, ніби від нестерпного тиску на голову, ніби її череп ось-ось стиснеться і видавить назовні мозок. Обіруч вона в молитовному жесті притиснула до грудей камінь. Від напруження руки її затремтіли.

– Скільки ж болю може витримати ця тендітна біологічна посудина? – запитав один неокіmek.

– Мені здається, що вона зараз вибухне, – зауважив інший.

Над тілом Норми затанцювали іскри, вони з тріском вискакували з поверхні шкіри, підпалювали її коротко острижене каштанове волосся. Проте Ксеркс продовжував посилювати інтенсивність розрядів до

неймовірної величини. Титан висів над жертвою та уважно стежив за реакціями, а неокімеки хихотіли від задоволення.

Раптом осередок тортур перемістився на сам мозок Норми, на її блискучий розум, виношений в утробі Верховної чаклунки Джихаду Зуфи Ценви. Іскри почали проскакувати у синапсах, перевантажуючи мозок.

Очі Норми розплющились. Вона відчувала, як мільярди крихітних лез розрізають клітини її мозку. Шматочки ставали все тоншими і тоншими, розбиваючи біль на найдрібніші фрагменти. Камінь су тепер світився як маленьке сонце, спрямовуючи свою енергію до свідомості Норми.

На піку мук у її мозку вивільнилася якась невідома їй самій сила, закладена в ній спадщина Россака, що дрімала з моменту народження. Камінь су, подарований їй Аврелієм, дав ключ, що відкриває бар'єр – ключ, який її мати так і не змогла знайти. Вся сила каменю тепер сконцентрувалася в Нормі, і раптово вона перестала взагалі щось відчувати. Генератори болю продовжували бомбардувати її нейрони імпульсами, але вона легко відбивала їхню енергію, відводячи її за межі свого тіла.

Весь розум Норми, все його фізичне втілення почало пульсувати, вібрувати та світитися неймовірно яскравим синім кольором. Тіло Норми розжарилось, розплавилось і перетворилось на потік чистої, неймовірної потужності енергії. Чи було це тим станом, який могли викликати в себе її мати і самогубці-чаклунки, щоб знищувати кімеків?

Ні, подумала Норма. Тут є одна різниця – я можу керувати цією енергією.

Норма бачила, як її кров бризкає на стіни та підлогу приміщення, на ємність з мозком титану. Вона сконцентрувалася на мучителі по імені Ксеркс і відчула, як усередині її трансформованого мозку зароджується спалах неймовірної енергії, готовий розрядитися як надзвичайна зброя знищення. Дуга блакитного світіння простягнулася від її голови до мозку титану, проникла в ємність і детонувала там, як жива бомба, зваривши мозок кімека в його зберігаючій рідині.

Після цього вона одним ударом своєї психічної енергії знищила всіх неокімеків, випарувавши всю їхню органічну тканину. Але це був лише перший прояв її здібностей.

Поступово ментальна бура влягла, Норма відчула приплив спокою та ейфорії, немов вона була одна у всьому всесвіті, начебто вона була Богом, який тільки мав зробити акт творіння.

Хоча Норма була народжена могутньою россакською чаклункою, сама вона не мала телепатичних здібностей. Однак неймовірні, нестерпні тортури у поєднанні з таким потужним каталізатором, як камінь су, розбудили вроджену здатність Норми.

Який безтурботний стан. Вона могла тепер прозрівати часи та епохи, світи та галактики. Вона бачила всі стежки та шляхи всесвіту, а потім глянула на себе збоку. То справді був чистий розум, його сутність, підвішена у повітрі. Розум пульсував та вібував. Все, абсолютно все було підвладне Нормі.

Користуючись цією вируючою енергією, Норма почала будувати своє нове тіло, створюючи матерію з нічого, атом за атомом, клітину за клітиною. Невидимими руками, ніби вона і справді була Богом, вона почала творити нове фізичне вмістилище для своєї свідомості, для розуму, що розширився до неймовірних меж.

Вона зупинилася на мить, вибираючи альтернативи. Однією з можливостей було відтворення старої форми, а можна було просто зробити себе трохи вищою зі збереженням трохи пом'якшених початкових рис. Вона подумала, уявивши собі, як це виглядатиме наяву.

Є, звісно, й інші можливості.

Для Норми фізичне тіло було не більше ніж органічним сховищем духу і розуму, хоча більшість людей надавали цьому вмістилищу набагато більшого значення, ніж воно заслуговувало. Люди судять про інших лише за зовнішнім виглядом. Аврелій Венпорт став чудовим винятком із цього правила. За зовнішньою непривабливою оболонкою він зумів розглянути справжню суть і душу Норми, ту Норму, якою вона була і якою хотіла бути.

Але він зрештою лише людина. Чому б їй не зробити себе гарною для нього – він заслужив насолоджуватися її красою після стількох років поваги та відданості, які він завжди проявляв по відношенню до неї. Вона почала думати, який гарний образ їй варто було б прийняти. Норма відчувала, що рішення треба ухвалювати швидко, поки в ній вирує цей всесвітній космічний шторм. Нині вона була вузловою точкою цього шторму. І треба було швидше приймати рішення, доки можливість не втрачено назавжди. Але чи буде її рішення оборотним? Чи зможе вона

його змінити? У цьому вона не була впевнена. Щоб це зробити, знадобиться новий спалах енергії.

Раптом її ментальні образи змістилися, і на їхньому місці з'явилася її мати Зуфа Ценва. Висока, світловолоса, чудово складена та граціозна. Поруч із нею з'явився образ бабусі Норми по материнській лінії, Конкі. То була одна з найбільших чаклунок в історії Россака. Стара завжди цуралася незграбної потворної Норми – навіть більше, ніж її донька Зуфа. Конкі померла таємничою смертю під час подорожі на одну з планет, що не приєдналися; Нормі тоді було всього вісім років, але вона назавжди запам'ятала безтурботний і водночас суворий вираз старого, але прекрасного обличчя покійної. Тепер вона подумки уявляла собі, як світло-блакитні очі Конкі дивляться крізь неї, дивлячись кудись по той бік буття.

Раптом Норма зрозуміла, що зараз вона сама дивиться на світ тими ж очима, що врзалися їй в пам'ять, дивиться далеко за межі бабусиною існування. Вона побачила найвіддаленіші зірки, планети і туманності... освітлені обличчя жінок, одне за одним, і кожне обличчя поступово розчинялося в наступному. Всі ці жінки відрізнялися класичною красою і якимось надприродним чином були добре знайомі їй. Норма намагалася опанувати це видіння, зупинити хоча б один із образів і розглянути його, але це їй ніяк не вдавалося. Раптом вона зрозуміла, що бачить.

Це мої предки.

Одкровення вразило її, вона ні на мить не засумнівалася в справжності того, що побачила.

Ці жінки – мої предки, але... лише по материнській лінії.

Вона знову спробувала зупинити цю ходу, але жінки продовжували зникати і з'являтися, зникати і з'являтися, відводячи Норму до глибин минулого. Назад, назад, назад, але це не було схоже на комп'ютерний пошук у базі даних – ні, це було абсолютно інше.

Норму охопив страх. Що вона побачить, якщо ця процесія буде продовжуватися далі? Чи не пошкодився її розум від зіткнення з кімеками? Чи не вийшов він із-під контролю?

Потім образи стали накладатися один на одного, як у стопці фотографій, що стрімко змінюються, всі обличчя і тіла почали зливатися в одну форму, в якесь об'єднання всіх жіночих рис і форм, які коли-небудь проявлялись в її жіночому родоводі протягом минулих тисячоліть. Кожну мить образ невловимо змінювався, ніби одягнена на якийсь невидимий

постійний кістяк плоть піддавалася невпинному формуванню. Нарешті ментальна картина стабілізувалася, і Норма побачила єдиний образ, блискуче освітлений на тлі чорної прірви космосу.

Ось тепер вона знайшла образ, який був їй потрібен. Він підходив їй, оскільки включав елемент її колишньої зовнішності, позначений ледь помітними генетичними маркерами. Вона була результатом розвитку предків, вершиною дерева, точкою сходження всіх колишніх поколінь, хоча лише по жіночій лінії.

Її невидимі руки взялися за роботу, відливаючи і формуючи кожну рису, відтворюючи заново тіло з доступного клітинного матеріалу – тіло, що відрізнялося неймовірною красою, високе, величне, як прекрасна статуя, більш приголомшливе, ніж тіло будь-якої россакської чаклунки. Вона перевершила навіть свою матір – Зуфу Ценву.

Її очі набули м'якого спокусливого блакитного відтінку. Матово блискуча, як слонова кістка, шкіра покривала чуттєві форми бездоганного тіла. Жодна з її предків-жінок навіть у віддаленій мірі не досягала такої досконалості. Вона змогла це здійснити, оскільки знайшла на клітинному рівні вхід, який стільки років був для неї замкненим.

Зрештою, вона стала на весь зріст, досконала й оголена, всередині жахливого корабля, схожого на гігантського мертвого кондора. Володіючи тепер надприродною силою, ембріональна істота Норми Ценви легко змогла керувати судном Ксеркса і направила його до пустельної, але придатної для проживання планети, розташованої поблизу сонячної системи Россака. Планета називалася Кольгар.

Звідти, опинившись майже вдома, вона послала в космос телепатичний сигнал, надзвичайний виклик своєї матері.

«Вип'ємо за втрачених друзів, за забутих союзників, за всіх, кого ми не цінували за життя.»

Каладанська застільна пісня

І ось їх залишилося троє. Тільки троє з двадцяти войовничих правителів найдавніших часів, двадцяти великих титанів.

Зараз Агамемнон у своїй пішохідній формі ходив по руїнах поселення рабів на Уларді, однієї з опорних планет Синхронізованих Світів. Тутешні люди не становили реальної загрози, вони не могли підняти такого ж повстання, яке щойно, як ракова пухлина, спричинило загибель машинної цивілізації на Іксі.

Проте генерал титанів не міг дозволити собі сподіватися на випадковості. Будь-який прояв невдоволення, будь-який заколот, хоч би яким незначним він здавався, має бути придушений у зародку залізною рукою. Кулькою концентрованого палючого гелю він перетворив на живий смолоскип жінку, що бігла. Вона за інерцією зробила ще два кроки, і її обгорілий скелет звалився на землю. Агамемнон переступив через неї, відкинувши убік жалюгідні останки, шукаючи наступну жертву.

По обидва боки від нього крокували металеві постаті двох інших титанів – Юнони та Данте. Вони йшли вулицями і рівняли із землею будівлі. Тактично це було небезпечно – збирати разом одразу всіх титанів, що залишилися в живих, в одному місці, де вони були вразливі, але невдоволення жителів Уларди було зламано вже давно, а підтримки з боку армії Джихаду майже не було. Проживши на світі майже одинадцять століть, Агамемнон навчився шкірою відчувати небезпеку.

На відміну від інших титанів.

– Як міг Ксеркс добровільно наразитися на таку небезпеку? – гримів він через динаміки, перекикуючи тріск полум'я, що пожирало будівлі, крики жертв і гуркіт залізних конструкцій, що падали. Він збільшив гучність і повернув свою головну башту у бік Юнони. – Він напав на чаклунку Россака, на рідну доньку Зуфи Ценви! На що він сподівався? – Одним рухом броньованої руки Агамемнон спрямував струмінь полум'я на водонапірну вежу, збудовану рабами. Будівля звалилася, і потоки води ринулися вулицями між палаючими будинками. – Видатний ідіот усіх часів!

Данте, що йшов поруч, теж трошив усе, що траплялося йому під руку, але робив це зовсім механічно, думаючи про інше.

– Втрачено не тільки Ксеркса, хоча, ймовірно, його загибель – головна втрата. Загинули десятки неокімеків, а це були потенційні рекрути для нашого заколоту. Нині для нас такі втрати – недозволена розкіш.

Юнона вирішила примирити всіх:

– Ми можемо обійтися без них. Наші плани, як і раніше, залишаються в силі.

– Звичайно, ми можемо обійтися без Ксеркса! – різко відповів Агамемнон. – Добре хоч на його місці не опинився Беовульф, який довів свою корисність для нашої справи. Ми тримали Ксеркса лише з вірності нашому клану, з обов'язку честі. – Великий генерал титанів важко зітхнув. – Якби Ксеркс знайшов спосіб убити себе трохи раніше!

Троє юнаків швидко сховались у напівзруйновану будівлю. Помітивши їхній рух, Агамемнон рвонувся вперед і вистрілив у будівлю, але ймовірні жертви вже встигли залізти в підвал, сховавшись у сумнівному, але трохи надійнішому сховищу.

Розлютившись, титан схилювся над руїнами, зірвав залишок даху і відкинув убік стіни, а потім розкопав підвал, діставшись до нещасних. Він схопив їх усіх трьох і підняв вгору. Люди звивались, як спіймані комахи. Він розчавив їх своїми пальцями з текучого металу, спостерігаючи, як з їхніх тіл бризкають соки, подумавши, наскільки більше насолоди він отримав би від цього видовища, якби не думав зараз про Ксеркса.

Колись, дуже давно, боягузливий титан був багатим розпеченим принцом, який мало що розумів у мистецтві правління. Він запропонував величезний, так необхідний руху статок, що дозволило втілити у життя таємні плани Тлалока, який задумав небувалий заколот. Багата рідна планета Ксеркса Родейл IX була потім перейменована на Ікс.

Ксеркс, який усіма фібрами своєї душі хотів стати членом групи, погодився впровадити зіпсовані Барбаросою програми до численних кіберпослуг на Родейлі IX. Нове програмне забезпечення та команди треба було перевірити, і Ксеркс погодився зробити свою планету випробувальним полігоном. Коли настав час узгоджених дій і справжнього заколоту в Стародавній Імперії, Ксеркс убив свого батька, що сильно ожирів, номінального правителя планети, і віддав всі ресурси своєї батьківщини на службу двадцяти титанам.

З самого початку Агамемнон не був упевнений у надійності Ксеркса, який ніколи не мав ні чітких політичних переконань, ні всепоглинаючої пристрасті руху до мети. Для Ксеркса все це було грою, черговою розвагою.

У той час Агамемнон прибув на планету системи Фалім і висловив своє занепокоєння з приводу Тлалока, їхнього вождя-містика. На Тлулаксі Тлалок спробував стати великим лідером, але розчарувався в народі, який

не надихнувся його запальними проповідями. Цей народ уже тоді почав відчужуватись, відкидаючи гедонізм Старої Імперії, але ні на трохи не покращивши цим свого власного становища. Втративши ілюзії щодо власного народу, Тлалок все ж таки вірив в людство, наполягав, що рід людський може досягти великих цілей, якщо його на це «надихнути».

Саме на це і знадобилися кошти Ксеркса.

Протягом багатьох століть, що минули з тих пір, Агамемнон більше не відчував потреби в Ксерксі, але питання упиралося в честь титана. А це дуже велика причина. Але зрештою Ксеркс все ж таки зійшов з дистанції.

Нарешті, кімеки успішно ліквідували рабське поселення на Уларді. Ніхто не вижив, у всьому селищі не залишилося жодної цілої будівлі. Дим здіймався до неба брудними напівпрозорими стовпами.

Данте та Юнона підійшли ближче до свого генерала, і він сказав їм:

– Досить будувати плани та скаржитися. Ми не будемо більше чекати.
– Він повернув свою головну башту праворуч і ліворуч і отримав згоду своїх старих бойових товаришів. – Я знайду найближчу нагоду звільнитися від Омніуса – і скористаюся нею.

«Корабель не може рухатися до мети, якщо два пілоти б'ються за штурвал. Один із них має швидко здобути перемогу, інакше – катастрофа.»

Ібліс Гінджо. Нотатка на полях вкраденого блокнота

Великий Патріарх Джихаду не був людиною, здатною просити милостиню. Він вимагав до себе поваги та отримував її. Люди просили його про послуги, як просять принца чи короля. Від нього багато залежало.

Але багато що змінилося з того часу, як Серена Батлер взяла в свої руки кермо влади Джихадом і перестала бути просто представницькою фігурою. Це Ібліс створив її, створив із нічого, зробив із неї потужний і дієвий символ. Тепер ця невдячна безцеремонно відсунула його убік, відібрала в нього частину влади та контролю за роботою офіцерів та чиновників Джихаду. Більше того, вона навіть відкинула його цілком розумну пропозицію політичного шлюбу. І це було тимчасовим явищем.

Головування над Джихадом, яким стала з недавніх пір володіти Серена Батлер, лише зрушило центр керівництва священною війною. Але гірше того, у Серени з'явилися свої послідовники, що відрізнялися від його власних. Розкол поглиблювався, і Серена не розуміла, що вона лише породжує розгубленість і сум'яття, але не прояснення обстановки. Незважаючи на всі спроби Ібліса переконати її бути розважливою, вона залишалася глухою до його аргументів. Часто вона взагалі не відповідала на його послання або відповідала дуже коротко і небагатослівно.

Невже вона не бачить, що всі мої пропозиції спрямовані на її користь і користь всього Джихаду?

Під час своєї нещодавньої появи у Раді Джихаду Серена публічно – публічно! – зажадала від Ібліса відкрити інформацію про фінансові операції поліції Джихаду, натякаючи, що він не був чесний перед парламентом Ліги Благородних. Такий відхід убік служив лише підриву зусиль людства, відволіканням уваги від справжнього ворога. Вона не розуміла, що зараз не найкращий час для розколу. Зараз як ніколи була потрібна єдність.

Ібліс вирішив щось зробити, об'єднавшись для цього з будь-якими союзниками, яких зможе знайти. Зараз більше ніж будь-коли раніше йому треба було продемонструвати свої здібності і зробити те, що не під силу зробити навіть Жриці Джихаду, що уявила себе важливою персоною. Якщо пощастить, це дозволить йому вимостити шлях повернення до втраченої верховної влади.

Стоячи на наглядному майданчику своєї особистої космічної яхти, Ібліс Гінджо дивився на зірки, що пливли чорним небом. З ним був лише начальник джиполу Йорек Турр, який поєднував обов'язки пілота та охоронця. Це була єдина жива людина, яка знала про кімека Гекату і про її пропозицію допомогти Джихаду.

Жінка-титан у своєму астероїді влаштувала біля Ікса таке небачене побоїще, що приєдро Гарконнен зміг завоювати та утримати цей важливий Синхронізований Світ. Без Гекати битва за Ікс могла б стати в кращому разі ще однією «моральною», але в жодному разі не реальною перемогою. Тепер Геката була потрібна, щоб витіснити роботів ще з однієї планети.

З внутрішнього зв'язку Ібліс почув голос Турра:

– Бачу астероїд, сер, як ми й припускали.

– Принаймні вона надійна, – зауважив Великий Патріарх.

– Ми починаємо зближення.

Великий Патріарх подивився в ілюмінатор, намагаючись вгадати, яка з цих блискучих зірок виявиться штучним уламком космічного каменю. Нарешті, в міру зближення, Ібліс почав розрізняти нерівний, покритий кратерами шматок породи, який збільшувався з кожною секундою. Ібліс не відчував страху. Він точно знав, що може зробити для нього титан Геката.

У початковій фазі загального натхнення Джихаду всі із захопленням і проникливим трепетом закликали до імені немовляти Маніона Батлера та його відважної матері, яка першою підняла руку на мислячих машин. Але після десятиліть виснажливої війни люди стали втомлюватися від нескінченних бід та вічної битви. Їм хотілося займатися своїми справами – працювати, виховувати дітей та забути про перемоги та поразки військового конфлікту. Які ж дурні ці люди!

Незважаючи на деякі здобуті перемоги – такі, як на Іксі, IV Анбусі та на Тіндаллі, Ібліс відчував, що похід втрачає натиск, що розпал боротьби гасне, гине. Занепад проявлявся по-різному на різних планетах. Усюди, куди Ібліс приїжджав виголошувати свої запальні промови, він бачив, він відчував це. Натовп втратив колишній інтерес, вислизаючи з його хватки, оскільки не бачив кінця та реального виходу. Дуже сумно, що люди так недовго можуть зберігати увагу та зосередженість.

Великий Патріарх відчайдушно намагався показати іншим те, що сам бачив цілком виразно: машини хочуть знищити все людське – не лише на Синхронізованих Світах та Лізі Благородних, а й на несоюзних планетах теж. Людські істоти дратували Омніуса та його залізних братів. Вони вважали людину загрозою власному існуванню. Мислячі машини і люди ніколи не зможуть співіснувати пліч-о-пліч – ні на окремих планетах, ні навіть у всесвіті.

Астероїд Гекати підійшов ближче, на його нерівній поверхні було видно кратери.

– Наші сканери виявили відкритий перехід, сер. Геката зв'язалася з нами та запрошує вас увійти.

– Не витрачай час на порожні розмови. Веди корабель усередину.

Космічна яхта легко пройшла в жерло кратера, і тягові промені астероїда допомогли пілоту провести судно в приміщення з дзеркальними стінами, де Ібліс вперше зустрівся з жінкою-титаном у вигляді залізного дракона.

Ібліс вийшов з яхти і відважно ступив у приміщення. Цього разу замість жахливих обладунків дракона Геката скористалася ходильною формою розміром із середню людину. Це була ємність з електрорідиною, в якій плавав відокремлений від тіла мозок, поміщений на колеса. Спеціальний поршень у вертикальному циліндрі опустив ємність із мозком до рівня очей Ібліса.

– Мені треба обговорити з вами одну важливу справу, – почав Ібліс, одразу переходячи до справи.

– Важлива справа? Я ніяких неважливих справ обговорювати не стала б, – відповів вібруючий механічний голос Гекати. – Зрештою, хіба я не ваша секретна зброя?

Здається, цей титул їй дуже подобався. Ібліс почав нервово крокувати по гроту, пояснюючи завдання:

– Джихад зіткнувся із кризою. Торік Серена Батлер забрала у мене верховну владу. Охоплена порожніми та дикими мріями, вона не здатна тримати в руках усі політичні, військові, релігійні та соціальні нитки лідерства – але сама вона цього не усвідомлює.

– Ах, то ви задумали її вбити? Чи не в цьому полягає ваша мета? – Геката була явно роздратована. – Мені здається, що це надто незначне застосування моїх, скажімо м'яко, неабияких здібностей.

– Ні, – швидко відповів він, сам здивувавшись швидкості своєї відповіді. Після цього він продумав питання більш врівноважено. – Ні. У довгостроковій перспективі це не принесе Джихаду жодних вигод. Серену люблять маси, вона для них дуже важлива.

– Тоді як же я зможу допомогти вам, любий Іблісе? – Голос Гекати звучав зараз дуже мелодійно і, хоч як це не дивно, спокусливо. – Дайте мені таку роботу, щоб вона вартувала моєї участі.

– Мені потрібні переконливі перемоги над машинами. По-справжньому видовищні. – Він підійшов ближче. – Завдяки вам ми успішно відвоювали у машин Ікс. Тепер мені потрібно й надалі приєднувати Синхронізовані Світи до Ліги Благородних разом із їхнім населенням, звільняючи людство від машин. Причому байдуже, яка стратегічна значимість цих планет. Мені треба просто дещо показати. І заслуга цього успіху має бути приписана особисто мені.

Геката видала звук, дуже схожий на саркастичний сміх.

– За всі ті століття, що я пробула кімкою, я встигла забути, які нетерплячі біологічні людські істоти. І як вони схильні до інтриг.

– Усі двадцять шість років війни моє нетерпіння, як ви насмішувато його назвали, було головною рушійною силою Джихаду. Серена та її дитина були лише символами, образами, в той час, як я займався...

– Ви хотіли вимовити слово «механікою»?

– Так, тільки це образно кажучи.

– Я б так і сприйняла це слово. Довгострокові плани виконуються завжди дуже повільно. – Ємність зі рідиною, що світилася, піднялася вище.

– Отже, тепер ви хочете, щоб я влаштувала невеликий хаос у Синхронізованих Світах, так би мовити, маленький переполох у курнику, але при цьому так, щоб уся заслуга була приписана вашому Джихаду?

– Абсолютно вірно!

– Як цікаво. – Геката була здивована таким завданням. – Добре, я подивлюся, що можна зробити.

«Вірність не можна запрограмувати.»

Севрат. Журнал особистих оновлень

Коли у відкритому космосі Воріан Атрейдес зіткнувся з кур'єрським кораблем Севрата, то ні один, ні інший не здивувалися. В глибині душі Воріан завжди відчував, що вони неодмінно зустрінуться знову, та й робот-капітан вирахував нехай невелику, але все ж таки ненульову ймовірність їхньої нової зустрічі.

Бюрократія Джихаду мала специфічні, складні і дратівливі правила, які забороняли приєждати робити половину тих речей, якими регулярно займався Воріан Атрейдес. Він знав, що його поведінка буквально шокує Ксав'єра, але жодні слова друга не могли нічого змінити в імпульсній натурі Воріана. Знову й знову він літав на малих кораблях, виконуючи придумані ним самим завдання. З самого початку своєї участі у священній війні людей проти машин Воріан Атрейдес наполегливо відстоював свою незалежність – як горезвісна відв'язана гармата, хоча найчастіше напрочуд дієва.

Виконавши завдання на Каладані, Воріан відбув з цієї океанської планети, не маючи більше підстав затримуватися там з Веронікою Терг'єт. Залишивши загін солдатів Джихаду на станції спостереження, він поїхав, залишивши ще й частинку свого серця у приморській таверні. Пообіцявши надсилати листи у будь-який час, вільний від війни, Воріан знову зайнявся своєю звичною справою – знищенням мислячих машин.

Знаходячись поблизу Каладана, на межі території сфери впливу Омніуса, Воріан по пам'яті відновив усі свої колишні маршрути із Севратом на кур'єрському кораблі з оновленнями для всесвітнього розуму. Після того як він запустив до машин свого троянського коня, Воріан чув про хвилю полумок і відмов, що прокотилася Синхронізованим Світом, і по географії цих машинних бід зміг скласти досить точний маршрут Севрата.

Але вже протягом деякого часу нових повідомлень про вихід з ладу Омніуса не надходило. Воріана анітрохи не здивувало, що машини зрештою розібралися в чому річ. Йому було б цікаво дізнатися, якою була доля Севрата, коли Омніус з'ясував, хто став рознощиком вірусу. Складні комп'ютери не були запрограмовані на помсту, і Воріан сподівався, що Омніус не буде знищувати Севрата просто від злості.

Це було б дуже неефективною витратою корисного ресурсу.

Воріан провів близько тижня у своєму одиночному патрулі, пролетівши знайомим маршрутом кур'єрського корабля. Свій політ він обґрунтував як «збирання важливої інформації для потреб військового планування Ліги», і це давало йому можливість побути одному, можливість обмірковувати почуття до Вероніки, що раптово звалилися на нього.

Він завжди тримався окремо, дещо відчужено, одержуючи радість від поїздок на узбережжя або від польотів на розкидані в глибинах космосу планети Ліги, але якимось чином ця жінка з Каладана відшукала звивисту потаємну стежку до його серця. Вона вкоренилася в його душі, і – ніби спрацювала бомба з таймером – тільки зараз він зрозумів, що любить її. Воріан був розгублений і щасливий... але засмучувався від того, що не міг зараз бути поряд з нею. Кохання ніколи не було для нього невідомим поняттям, але він навіть не припускав, що воно буває таким. Тепер він зрозумів, як Ксав'єр ставився до Окти.

Але подорож кордонами ворожої території почала займати його врешті-решт більше, ніж радісно-сумні спогади, які анітрохи не

допомагали справі Джихаду. Війна – ось що має зараз цікавити його насамперед...

Коли на зустрічному курсі з'явився великий чорно-сріблястий кур'єрський корабель і наблизився, швидко збільшившись у розмірах, увага Воріана одразу зосередилась на більш важливих речах.

Кур'єрський корабель з оновленнями для Омніуса має продовжити свій шлях. Він повинен звернути, змінити курс і всіма способами уникнути зіткнення навіть із невеликим кораблем армії Джихаду.

Якщо капітан везе оновлення для всесвітнього розуму, то програма однозначно наказує йому всіма силами та засобами зберегти геліо-сферу з даними.

Але корабель зупинився, і Воріан спостерігав в ілюмінатор, що він робитиме далі. Він впізнав знайомі обриси судна, хоча конструкція та зовнішній вигляд були трохи модифіковані, судно було відремонтовано та збільшено. Безперечно, це було те саме судно, яке він знайшов дрейфуючим на дальній орбіті навколо земного сонця.

Він увімкнув лінію зовнішнього зв'язку і негайно передав:

– Старий Залізний Розумнику, я знав, що знайду тебе тут.

У цей момент Воріан помітив, що, окрім інших удосконалень, на борту кур'єрського корабля з'явилася зброя. Порти кінетичних пускових установок розкрилися і жерла гармат засвітилися, показуючи цим готовність до дії.

Воріан відчув, що на ший виступив холодний піт.

– Ти збираєшся знищити мене тут, у космосі, навіть не привітавшись?

– Доброго дня, Воріане Атрейдесе. – Мідне обличчя Севрату з текучого металу з'явилося на екрані монітора. – Бачиш, я приготувався до веселого проведення часу. Це нормально, якщо я знищу тебе?

– Я не хотів би, щоб ти це зробив.

Воріан увімкнув власні бортові гармати. Ймовірно, він зміг би застати зненацька робота, хоча вогневою силою кур'єрський корабель, здається, значно перевершував його.

– Схоже, Омніус значно підвищив твоє виживання всіма цими гарматами. А я все думав, коли ж машини дійдуть до такої мудрості.

– Я знаю, що ти зробив мені і що ти зробив за допомогою мене. Згідно з введеними в мене даними, вісім Синхронізованих Світів постраждали від програмного вірусу, який був введений у мою гель-сферу. Я вважаю, що відповідальність за це лежить на тобі.

– Я не можу прийняти таку високу честь один, Старий Залізний Розумнику, – посміхнувся Воріан. – Зрештою, це саме ти доставив ці програмні бомби за призначенням. І саме ти вчив мене влаштуванню гель-контурів та програмуванню. Бачиш? То були наші з тобою спільні зусилля.

Обличчя Севрата тьмяно виблискувало за склом ілюмінатора його кабіни.

– Тоді мені залишається лише шкодувати, що я виявився таким гарним учителем.

Скануючи зображення Воріана Атрейдеса, Севрат використав свій попередній досвід та адаптивне програмування, щоб проаналізувати про що зараз має думати людина. Робот Еразмус міг би позаздрити такій можливості.

Після свого арешту та доставки до коррінського Омніуса, де зіпсована гель-сфера була конфіскована, Севрат зазнав інтенсивного розбору, який здійснив відновлений Омніус. Незабаром стало ясно, що саме сталося, і зіпсовані програми були вирізані, хоча Еразмус рекомендував найбезпечніший і найнадійніший спосіб знищити всю пам'ять копії земного Омніуса. «Ці події відбувалися двадцять шість стандартних років тому. Хоча вони й можуть становити інтерес, але ці дані несуттєві і не варто заради них ризикувати, Омніусе», – сказав тоді Еразмус.

Севрат підозрював, що Еразмус за своїми особистими мотивами не бажає, щоб всесвітній розум отримав ту інформацію з Землі. Кур'єр, однак, не став говорити про це вголос, бо не мав бажання завдати неприємностей своєму побратимові – іншому незалежному роботу.

Після того, як його пояснення були записані та збережені і перш ніж Севрату було доручено доставити нові виправлені копії на ті планети, де з його вини були зіпсовані втілення Омніуса, Еразмус провів цілий день у розмові з пілотом кур'єрського корабля.

– Я вивчаю людину протягом ось уже багатьох століть. Я проводив експерименти, збирав інформацію та виконав безліч спостережень, щоб пояснити мінливу людську поведінку. Я багато чого дізнався за допомогою

Серени Батлер, а тепер я помічаю, що мій новий експеримент, який я проводжу, виховуючи та навчаючи Гільбертуса Альбанса, дозволяє мені опанувати нові глибокі знання.

Однак у тебе, Севрате, була унікальна можливість, якої я був позбавлений. Ти провів багато часу з довіреною людиною Воріаном Атрейдесом, сином генерала Агамемнона. Тепер я наполегливо вимагаю, щоб ти поділився зі мною здобутою тобою інформацією та важливими подробицями, які б допомогли мені в пошуках розуміння людської природи.

Севрат не міг відмовити в такому проханні. Обмін був схожий на завантаження оновлень з гелі-сфери в пам'ять Омніуса, лише тривав менше часу. Севрат скомпонував, підсумовував і передав усі свої розмови з Воріаном Атрейдесом і всі свої спогади, які він мав про нього.

Роблячи це, Севрат і сам все згадав, і притому згадав з відчуттям, схожим на ніжність, всі спільні подорожі на «Дрім Вояджері». Тепер, коли робот знаходився один на борту кур'єрського корабля – на кораблі, який, хоч як це не сумно, мав лише номер, але був позбавлений імені, – він зрозумів, що хотів би мати компанію...

Тепер два кораблі стояли віч-на-віч один з одним, приготувавши зброю, якою вони могли легко спопелити один одного, і Севрат зрозумів, що не хоче знищувати свого колишнього товариша.

– Ти пам'ятаєш нашу сьому подорож на Валгіс, Воріане Атрейдесе? Це було двадцять вісім стандартних років тому. Пам'ятаєш, які труднощі були у нас, коли ми відлітали з тієї зіркової системи?

Воріан посміхнувся:

– Труднощі? Ти явно применшуєш. Ми потрапили до метеорного потоку, який відірвав борт у нашого «Дрім Вояджера». Атмосфера одразу випарувалася – і мене мало не винесло разом із нею.

Севрат продовжував уважно дивитись на свого друга та ворога.

– Так, але мені вдалося зловити тебе, і я тримав тебе міцно. Я відмовився тебе відпустити.

– Справді? Я не пам'ятаю таких подробиць, – сказав Воріан. – У мене було достатньо клопоту з повітрям. Я просто щосили намагався не задихнутися. Така декомпресія для людини взагалі дуже болісна, ти ж знаєш.

– Я знаю, і тому я поклав тебе у маленьку камеру і зміг забезпечити там майже нормальний атмосферний тиск та склад повітря.

– Так, а потім ти не випускав мене звідти цілих два дні. Я ледве не помер від голоду і спраги, поки ти нарешті відчинив двері, – дорікнув колишньому товаришу Воріан. – Ти навіть не спромігся жодного разу мене нагодувати.

– Єдиною моєю думкою було врятувати тобі життя, і я весь цей час займався ремонтом пошкодженої обшивки та відновленням системи життєзабезпечення.

Воріан задумливо глянув на робота, потім на його лобі з'явилась глибока зморшка.

– Не думаю, що я подякував тобі за це.

– Роботи не потребують подяки, Воріане Атрейдесе. Однак я витратив багато часу, рятуючи тобі життя, зберігаючи тебе цілим і неушкодженим. І таке бувало не один, а багато разів. Тому я вважаю, що було б безглуздо з мого боку вбивати тебе зараз.

Севрат відключив енергопостачання своєї зброї. Порти закрилися, і жерла зникли з поля зору. Раптом робот виявився абсолютно беззахисним. Воріан міг безкарно стріляти, але не став робити цього. Мисляча машина ввімкнула двигуни, розвернулася вздовж поздовжньої осі і рвонула з місця з такою швидкістю, що вийшла за межі досяжності, перш ніж Воріан зумів зреагувати і послати вслід роботу багато питань.

Розгублений і усміхнений, Воріан деякий час дрейфував у просторі з вимкненими двигунами, а потім оглушливо розреготався.

«Жага влади ховається під багатьма масками.»

Ібліс Гінджо. «Можливі шляхи повного звільнення»

Щойно встигнувши повернутися після екстреного секретного побачення з Гекатою, Ібліс дізнався, що Серена скликала засідання Ради Джихаду, незважаючи на те, що Гінджо очікували не скоро. Прямо з космопорту він поспішив до Ради, твердо вирішивши не дати усунути себе від процесу ухвалення рішень. Минуло кілька тижнів, і треба було надолужувати втрачене.

Він підійшов до дверей зали засідань якраз у той момент, коли Серена оголосила про відкриття наради, але шлях Великому Патріарху перегородила серафима Нірієм. Деякий час вона вагалася, борючись із почуттям обов'язку, але потім нарешті відсторонилася і дала Іблісу пройти.

Жриця Джихаду, що сиділа на чолі довгого столу, була сильно здивована появою Великого Патріарха. Ібліс швидко знайшов за столом найближче до Серени місце, хоча це не було його звичайне місце. Не сказавши ні слова з приводу цієї несподіваної появи, Серена почала виголошувати свою, мабуть, добре відрепетировану промову. Усі присутні уважно її слухали.

– Ми не можемо більше продовжувати Джихад поодиночі. Людський запал і здатність до самопожертви дуже сильні, але ресурсів Ліги явно недостатньо, щоб стримати ту силу, що обрушує на нас Омніус. Мислячі машини можуть без жодних труднощів зробити нового робота замість знищеного нами. Але з кожним убитим воїном Джихаду наші сили стають меншими, бо людське життя так просто не відновиш. Ми повинні зберегти якнайбільше цих дорогоцінних життів.

– Що ви пропонуєте, Серено?

Ібліс обережно вибирав слова і говорив несамовитим тоном, сподіваючись, що зможе знайти спосіб обернути її накази на свою користь. Швидко оглянувши присутніх, він, на превеликий подив, виявив на дальньому кінці столу маленького і кволого тлуаксу – торговця запасними органами Рекура Вана. Здається, його викликали спеціально для присутності на цій зустрічі, але він був явно не у своїй тарілці. Ібліс глянув на Рекура і непомітно підняв брову, задаючи німе запитання. Але у відповідь на обличчі тлуаксу з'явився вираз спантеличеності та збентеження. Серена тим часом продовжувала говорити:

– Солдати армії Джихаду та найманці Гіназа – не єдині воїни, зацікавлені у перемозі нашого священного походу. Настав час вітати й інших людей, які роблять свій внесок у нашу кінцеву перемогу.

Вона привітно посміхнулася Рекуру Вану, збентеживши його.

– Тлуакси, хоч і не беруть участь безпосередньо в бойових діях проти мислячих машин, але вони дають дуже багато нашим доблесним воїнам. Органи, вирощені ними, дозволяють лікувати наших ветеранів та повертати їх у стрій. Приклад такого ветерана – мій дорогий друг примєро Ксав'єр Гарконнен.

Вона вдячно кивнула торговцю живим товаром, і всі присутні заплодували.

— З тих давніх часів, коли я була молодим представником у Парламенті, моєю заповітною мрією було приєднання несоюзних планет до Ліги Благородних. І сьогодні багато з цих планет, включаючи Каладан, звернулися до нас із проханням про вступ до Ліги. Я маю намір здійснити поїздки по планетам – нашим потенційним союзникам, і першу зупинку я зроблю на Тлулаксі. Я хочу на власні очі побачити ферми, де вирощують органи, поговорити з керівниками, сподіваючись, що вони погодяться формально приєднатися до нас. Я хочу побачити їхні чудові міста і показати їм, наскільки високо Жриця Джихаду від імені всіх нас цінує їхні зусилля.

Ібліс раптово відчув, що в горлі в нього встав ком – він розумів, що його далекосяжні витончені плани можуть зруйнуватися. У нього була секретна угода з підприємствами Тлулакса, що виробляють органи, і Серена сама не розуміла, що робить.

— Ці плани можуть виявитися надто поспішними та необдуманими, Жрице. Люди Тлулакса бережуть свою відокремленість, і ми маємо поважати їхні вподобання. Я не впевнений, що їх порадує такий несподіваний візит.

В очах Серени з'явилося обурення. Вона схрестила руки на грудях.

— Я завжди виходила до мого народу на багатьох планетах. Мені видається неймовірним, щоб керівництво Тлулаксу було проти візиту Жриці Джихаду. Наші воїни дуже багатьом завдячують народу Тлулаксу. Їм нема чого приховувати – адже так, Рекуре Ване?

— Звичайно, йому нема чого приховувати, – поспішно промовив Ібліс. – Я впевнений, що уряд Тлулакса буде в захваті від можливості прийняти вас у себе. Однак попередньо ми повинні надіслати офіційного листа до системи Фалім, щоб там встигли приготуватися до прийому такої поважної гості. Це є нормальною дипломатичною процедурою.

— Все це дуже добре, але війна не чекає, вона розгортається швидко, і ми маємо не лише встигати за нею, а й випереджати події.

Поки Серена викладала свої ідеї членам Ради, Ібліс сидів на своєму місці з непроникним обличчям.

Цікаво, думав він, що робитиме Геката. Він сподівався, що її втручання буде значним і... швидким.

Протягом кількох місяців після того, як Севрат, сам того не знаючи, заніс на планету Бела Тегез зловмисний комп'ютерний вірус, цей світ продовжувало лихоманити від наслідків. Вцілілі машини намагалися вилікуватися, але у них виникли великі труднощі у спілкуванні з всесвітнім розумом. Скінчилося тим, що незалежні роботи вирізали всі пошкоджені сегменти пам'яті місцевого Омніуса, залишивши від нього лише бліду тінь, що абияк працювала.

Планета була практично беззахисна і дуже вразлива.

Місцеве населення, яке ненавиділо машин, що складалося переважно з рабів, які вирощували свої врожаї під штучними джерелами світла і тепла в гідропонних ваннах – оскільки сонце було дуже тьмяним, а небо було постійно затягнуте хмарами, – побачивши ослаблення машин, почало задумуватись про повстання для захоплення влади. Однак роботи, знаючи, що на багатьох планетах всесвітнього розуму вже сталися повстання та заколоти, подвоїли пильність, відстежуючи найменші ознаки активного невдоволення.

Бела Тегез могла знову стати повноправним членом сім'ї Синхронізованих Світів лише за умови доставки туди нової повноцінної копії Омніуса. Отже, роботи чекали...

Коли на орбіті планети з'явився самотній кімек без будь-яких розпізнавальних знаків, який повідомив, що доставив оновлення безпосередньо з Корріна, мислячі машини вітали цього давно очікуваного посланця. Оборонні периметри були відкриті, кімек перейшов із зовнішньої орбіти на внутрішню і поспішно приземлився у центральному вузлі Коматі, розташованому біля підніжжя гір.

Геката ніколи не думала, що проникнення в машинний світ виявиться такою легкою справою. Схоже, що кімеки нічого не навчили мислячих машин.

Щоб влаштувати цю вилазку, бунтівному титану довелося залишити астероїд і набути більш традиційного вигляду, хоч і дещо архаїчного для сучасної епохи. Своїми стабілізуючими пристроями Геката управляла за допомогою тяг, що сприймали розумові накази та з'єднували виконавчі механізми космічного корабля з її відокремленим від тіла головним мозком.

На небі були густі темні хмари, які закривали планету від неясних і слабких променів і без того тьмяного сонця. На Бела Тегез не було пір року – тут завжди було похмуро та йшов дощ. Роботам не було ніякої справи до погоди, а бліді знеможені раби просто не знали інших умов життя.

Геката відчувала неудаваний інтерес, думаючи про те, що робитимуть місцеві жителі, здобувши свободу. Ібліс Гінджо уповноважив її на здійснення агресивного і праведного дійства, і вона усвідомлюючи всю його важливість, була готова показати, на що вона здатна. Крім того, їй було дуже цікаво бути секретною зброєю Джихаду.

Зі своїх постійних прихованих спостережень бунтівна жінка-титан знала, що ще на початку боротьби армія Джихаду намагалася звільнити Бела Тегез від машинної тиранії, але зазнала таких втрат, що була змушена відступити. Невтомні та завзяті мислячі машини мобілізували ресурси і повністю відновили свій контроль над планетою менше, ніж за рік. Роботи стерли всі сліди битви, як стирає прибій сліди босих ніг на піску.

Геката сподівалася, що цього разу люди отримали належні уроки з минулих невдач і діятимуть більш рішуче. Завдяки їй у них буде ще один шанс для цього. Якщо, звичайно, вони звернуть увагу на її втручання. Ібліса Гінджо вона сповістила через таємне сховище, за яким мав наглядати Йорек Турр. А чи будуть вони готові до відповіді – їхня справа.

Коли вона приземлилася на добре освітленому майданчику космопорту в Коматі, що поливався неприємним дрібним дощем, до неї підійшли роботи, передаючи питання та вимогу ідентифікувати себе.

– Залишки нашого Омніуса не виявили на твоєму кораблі камер спостереження, – сказав один із роботів-адміністраторів, який, схоже, був тут головним.

Для Гекати це прозвучало повним ідіотизмом, особливо з огляду на наявність блоків безпеки зі штучним інтелектом. Вона подумки посміхнулася. Часом машини виявляли дитячу наївність.

Раби, що скупчилися за парканами, тулилися одне до одного у одязі, що промокнув наскрізь. Похмуро примруженими очима вони зі страхом спостерігали за прибуттям корабля, ніби останнє оновлення Омніуса могло відібрати в них надію, що залишилася.

Геката відчинила люк і вийшла з корабля у своїй формі дракона.

– Мабуть, ваші камери спостереження просто барахлять, – оголосила вона роботам, що очікували її. – Коррінський Омніус був змушений відключити багато периферичних систем, щоб запобігти зараженню найнебезпечнішим вірусом і уникнути накопичення помилок.

Роботи задовольнились цим поясненням.

– А яка в тебе модель? Ми не знайомі з такою конструкцією неокіmekів.

– О, я нова модель.

У голосі Гекати прозвучали гордовиті нотки, як ознака її впевненості у своїй перевазі над старими зразками кіmekів. Вона рушила вперед, несучи важку циліндричну упаковку у своїх членистих верхніх кінцівках. У діамантових лусочках відбивалося жовте світло ліхтарів космопорту.

– Після скількох поразок Омніус наказав створити безліч неокіmekів з довірених людей. На відміну від гель-контурних мізків роботів людські мізки не схильні до зараження комп'ютерними вірусами. Неокіmekи, такі як я, були надіслані, щоб доставити оновлення, надійно захищені від вірусних атак. Я гадаю, ви самі бачите переваги такого рішення.

Троє роботів космопорту виступили вперед, щоб взяти з рук неокіmekа важкий циліндр. Гекаті здалося, що вони надто ревно поставилися до цієї справи, але потім вона вирішила, що вони просто раді нарешті позбавитися від своїх проблем. Як вона й очікувала, роботи не проявили ні хитрості, ні підозрілості, які були б корисними для їхньої власної безпеки.

– Я обіцяю вам, – сказала вона, – що цей циліндр назавжди позбавить вас від усіх клопотів і неприємностей.

Хоча колись її охопило жахливе відчуття огиди до кровопролиття, влаштованого Аяксом, Геката переконала себе, що знищення мислячих машин – особливо Омніуса – зовсім інша справа. Люди будуть приголомшені, а потім прийдуть у повне захоплення!

– Чи є якісь спеціальні інструкції щодо інсталяції цих оновлень? – запитав робот.

Геката вже розвернула свій ходильний корпус, щоб попрямувати назад до корабля.

– Використовуйте стандартну процедуру. Мені ж було наказано негайно після вручення вам оновлень відбутися далі з усією можливою поспішністю, тому що мені треба відвідати й інші Синхронізовані Світи.

Доля Омніуса залежить від швидких виконань його наказів. Ви, звичайно, розумієте мене.

Відваживши незграбні церемоніальні поклони, роботи пішли геть, несучи фатальний циліндр, а Геката увійшла у свій корабель і підключилася до панелі управління. Передавши відповідні команди, вона злетіла з космодрому, залитого жовтими вогнями.

Внизу, в місті Коматі, розкресленому рівними квадратами площ, роботи увійшли в цитадель, де пошкоджений всесвітній машинний розум Омніуса щосили намагався виконувати свої функції. Тонкими маніпуляторами роботи розкрили корпус циліндра та зняли кілька шарів захисної броні.

І побачили дивну за формою, але дуже потужну боєголовку. Електронні мізки почали вираховувати варіанти адекватних реакцій, хоча таймер бомби вже відраховував останні миті...

Корабель Гекати був уже високо над другим, верхнім шаром хмар планети, коли вона побачила далеко внизу спалах яскравого, як сонце, сріблясто-жовтого кольору. Вона із запасом розрахувала потужність заряду, щоб повністю знищити пошкоджене втілення всесвітнього розуму. Електромагнітний імпульс, випущений бомбою, злетів у небо, відбився від нижнього шару хмар і повернувся назад. Короткі замикання підстанцій Омніуса спалахнули ланцюговою реакцією одна за одною.

Геката відчула трепіт захоплення.

Залишивши далеко позаду планету, вона згадала про людей, які вціліють після гігантського вибуху, тобто всі, кого не було поблизу цитаделі. Ці люди не знали нічого, окрім машинної влади, тиранії роботів. Чи зможуть ці раби взяти до рук власну долю? Виживуть найбільш пристосовані.

— Тепер ви вільні від Омніуса, — оголосила вона, знаючи, що жодна жива душа на планеті її не почує. — Бела Тегез ваша — якщо ви захочете її взяти.

«З усіх біологічних видів людина відрізняється найбільшою пристосованістю. Навіть у найважчих умовах ми незмінно знаходимо шляхи виживання. Виробивши адекватну програму схрещування та селекції, ми можемо посилити цю властивість людини.»

Того першого ранку на Арракісі Рафель, який провів ніч на голому камені поряд із Хамаль, прокинувся на світанку. Новий день на новій планеті. Яскраве помаранчеве світло, що несподівано спалахнуло, забарвило небосхил, і з нічного небуття раптом, немов за помахом чарівної палички, проступили коричневі і жовті обриси пісків і скель. Рафель глибоко вдихнув повітря, що моментально стало сухим і гарячим. Але це був ковток свободи.

Тільки свобода в Хеолі – це було зовсім не те, чого він так довго очікував.

Десь у висоті, в скелях, що нависли над ущелиною, він почув шум. Піднявши голову, Рафель побачив чорних птахів, які, ляскаючи крилами, кружляли над камінням, знижуючись над тріщинами, наче вишукуючи там їжу.

Принаймні, хтось може тут вижити. Отже, зможемо і ми.

З'явившись на світ на Поритріні і будучи рабом від самого народження, Рафель все життя мріяв про свободу, але ніколи не думав, що свобода постане перед ним у вигляді голої пустельної планети, такої, як ця. Жалюгідне рабство в сирій дельті Старди було жахливе, але поки що неймовірна спека цього світу була ще гіршою.

Однак Рафель пішов за Ісмаїлом, бо розумів, що єдиним іншим вибором стало б відкрите військове протистояння з усім населенням Поритріна. І тепер, опинившись тут, треба було влаштовуватися на новому місці, і влаштовуватися якнайкраще. Ісмаїл має рацію: свобода тут краща, ніж хоча б одна година подальшої роботи на гнобителів-рабовласників.

Під час твердої посадки експериментального космічного корабля вони побачили лише малу частину планети, яку колишній торговець живим товаром Кідайр називав Арракіс. Тут, напевно, мають бути зелені родючі ділянки суші, не кажучи вже про те, що тут є і космопорт. Потрібно тільки знайти їх. Ймовірно, тлулаксу знає, де знаходяться оазиси, і треба тільки змусити його поділитися цими дорогоцінними відомостями.

З Поритріна на Арракіс втекли більше ста людей – чоловіків і жінок, – але ніхто з них не знав конструкції корабля, що доставив їх сюди. Очевидно, цього не знав навіть Кідайр. Очевидно, що раби першого покоління, доставлені на Поритрін зі своїх рідних планет через безодні

космічного простору, теж не бачили нічого подібного до дивного світіння, яке огортало корабель, коли простір згортався навколо нього.

Одна мить – і судно перенеслося з Поритріна на Арракіс. Миттєвий перехід.

Рафель подивився на побитий корпус судна, на вм'ятини та пробоїни і зрозумів, що ця посудина уже ніколи не літатиме. Тепер ми відповідаємо самі за себе. Він боявся за свою молоду дружину і подумки поклявся, що сам зробить усе можливе для їхнього порятунку, якщо доведеться. Але, можливо, Ісмаїл знайде вихід.

Почувши стукіт черевиків, Рафель озирнувся і побачив батька Хамаль, що йшов від імпровізованої стоянки. Поки що довкола стояла блаженна ранкова тиша, але мине ще трохи часу, втікачі прокинуться і почнуть оглядати безрадісний ландшафт, до якого занесла їх доля. Вони з Ісмаїлом стояли поруч і мовчали, спостерігаючи схід сонця.

– Нам треба розвідати місцевість, Ісмаїле, – сказав Рафель. – Можливо, неподалік є рослинність та вода.

Єдиним транспортним засобом у їхньому розпорядженні був маленький польовий гелікоптер, який вони знайшли у трюмі вантажного корабля, – ймовірно, він призначався для розвідувальних польотів або порятунку екіпажу під час першого випробування.

Ісмаїл, погоджуючись, кивнув.

– У нас немає карти, тому доведеться покладатися тільки на те, що побачимо на власні очі. Сьогодні ти сядеш у гелікоптер і політаєш тут недалеко навколо. Кідайра візьмеш із собою.

– Я не хочу летіти з цим торговцем людським м'ясом!

– Навряд чи він хоче із тобою. Але про Арракіс він знає більше, ніж усі ми, разом узяті. Можливо, він впізнає якісь орієнтири, і, крім того, може допомогти в переговорах з місцевим населенням, якщо ви на нього натрапите.

Побурчавши, Рафель погодився з цими мудрими аргументами. Він знав, що саме цей тлулаксу свого часу викрав з Хармонтепа його тестя, і Ісмаїл мав набагато більше підстав ненавидіти цю людину, і Рафель спробував побачити в цих інструкціях прихований зміст. Може, він хоче, щоб я завіз Кідайра подальше в пустелю і вбив його? Але обличчя Ісмаїла було непроникним.

– Щоб уціліти, работорговцю доведеться працювати нарівні з усіма, – палко сказав Рафель. – І він отримуватиме урізаний раціон їжі та води.

Ісмаїл кивнув, хоча його думки були зайняті чимось іншим.

– Йому корисно буде дізнатися, як живуть раби.

Після мізерного сніданку Рафель знайшов відповідну людину з рабів, що втекли, – потужного широкоплечого чоловіка на ім'я Інгу, – щоб той стежив за постійно невдоволеним Туком Кідайром, який постійно бурчав. Зараз за ним стежив Ісмаїл. Раптом тлулаксу по-злому глянув на своїх вартових і вихопив з-під одягу гострий обрізок заліза, знайдений ним у розбитому кораблі.

Інгу і Рафель відсахнулися, очікуючи, що работоргівець зараз кине на них, хоча навряд чи він зміг би битися з сотнею розлючених дзенсунітів.

– Лорд Бладд завдав мені величезних збитків, але тепер, після десятиліть вдалої торгівлі і великих доходів, ви остаточно розорили мене. Повністю! – Він змахнув своїм імпровізованим ножем. – Непотрібні дурні раби!

Палаючи безсилою люттю, він одним ударом відтяв свою довгу товсту косу. Схопивши цю слизьку запилену мотузку, він змахнув нею в повітрі і жбурнув сірувато-коричневий пучок на пісок. Без коси колишній работоргівець здавався на диво голим. Він похмуро глянув на кинутий під ноги пучок волосся, і вся його злість згасла.

– Я розорений, – тихо промовив він.

– Так, – сказав йому Ісмаїл, не змінившись в обличчі і відібравши у тлулаксу ніж. – Тепер ти маєш заробляти свою їжу разом із нами.

– Їжу! Це безнадійно – з кожним подихом ви втрачатимете дорогоцінну вологу тіла. Подивіться на цих людей, які надумали працювати на сонці просто неба: чому б їм не перенести свою роботу під час прохолодної ночі?

Тлулаксу злісно дивився на рабів.

– Бо ночами дзенсуніти моляться і сплять.

– Будете так робити на Арракісі – загинете. Все змінилося, і вам самим доведеться змінюватись. Ви що, не звернули уваги на спеку та пил? Саме

повітря забирає у вас крапельки поту, а з ними і воду – як ви будете поповнювати ці втрати?

– Наших запасів вистачить на багато тижнів, а може, й місяців.

Кідайр втупив у Рафеля важкий погляд:

– Ти так впевнений, що цього буде достатньо? Вам, крім того, треба захищати тіло від нещадного випромінювання сонця. Ви повинні спати під час найсильнішої спеки, а фізичною працею займатися лише у темряві прохолодної ночі. Так ви зможете зберегти половину свого поту.

– Ми зможемо зберегти наші сили ще одним способом – якщо ти робитимеш за нас важку роботу, – сказав Ісмаїл.

Кідайр зробив зневажливу гримасу.

– Ви відмовляєтесь мене розуміти. Я подумав, що людина, яка вирішила всім ризикнути заради свободи свого народу, відвести її в далекий невідомий край, захоче зберегти життя цьому народу.

Декілька груп колишніх рабів відкрили вантажні люки розбитого корабля і відкривали шлюз нижнього відсіку, щоб Рафель зміг вивести звідти маленький пошуковий гелікоптер. Це було мало оснащене повітряне судно, і ніхто не знав, як далеко воно зможе полетіти, ні скільки пального в його баках, але не було іншого способу обстежити величезні простори піщаної пустелі. Хіба що пішки.

– Ми хочемо обстежити місцевість, – сказав Рафель, обіймаючи Хамаль на прощання. Він озирнувся і подивився на скуйовдженого Кідайра, у якого від безсоння і переживань були червоні очі. – Цей работоргівець допоможе нам знайти місце, яке підходить для влаштування постійного поселення.

Кідайр безнадійно зітхнув:

– Повірте мені, я хочу дістатися цивілізованого місця не менше за вас. Але я гадки не маю, де ми знаходимося і де ми зможемо знайти воду, їжу...

Ісмаїл перервав його голосіння:

– От і будеш шукати. Ти маєш довести свою корисність, тоді заробиш собі на шматок хліба та отримаєш свою частку.

Троє людей сіли в маленький гелікоптер, і Рафель скептично оглянув панель управління.

– Стандартні двигуни. Здається, мені доводилося літати на такому на Поритріні. Думаю, я впораюсь із цією машиною.

Гелікоптер відірвався від злітного майданчика і піднявся в повітря.

Поки Хамаль, Ісмаїл та інші раби з невимовною надією дивилися йому вслід, Рафель спрямував машину геть від скелястої гряди у напрямку відкритої пустелі. Потужний Інгу, насупивши брови, уважно дивився в ілюмінатор, сподіваючись виявити ознаки оазису або присутності цивілізації. Рафель глянув на Кідайра.

– Кажи, в якому напрямку мені летіти, работорговцю?

Тлулаксу кинув на Рафеля зневажливий погляд.

– Я не знаю, де ми. Ви, дзенсуніти, переоцінюєте мої можливості. Спочатку Ісмаїл наполягав на тому, щоб я керував кораблем, на якому мені ніколи не доводилося літати навіть пасажиром, а тепер, коли ми мало не розбилися до смерті, ви хочете, щоб я став вашим рятівником.

– Якщо ми вціліємо, то й ти залишишся в живих, – відповів Рафель.

Кідайр простяг руку до ілюмінатора, за яким не було видно нічого, окрім безмежних пісків.

– Добре. Тоді летимо... туди. У пустелі всі напрямки однакові. Єдине завдання – знати свій маршрут, щоб не заблукати і знайти дорогу назад.

Маленький гелікоптер летів над пустелею з великою швидкістю. Зараз вони описували велике коло біля своєї тимчасової стоянки, оглядаючи місцевість у всіх напрямках. Настала денна спека, і від розігрітих скель і піску здіймалося густе спекотне марево висхідних гарячих потоків. Гелікоптер скреготів і бовтався в повітрі, провалюючись у повітряні ями. Усередині кабіни стало нестерпно спекотно. По щоках людей тік рясний піт.

– Я не бачу навколо нічого підходящого, – порушив мовчання Інгу.

– Арракіс – це величезна, практично недосліджена малозаселена планета. – Кідайр мружився від яскравого сонячного світла. – Якщо ми щось знайдемо, то це не завдяки моєму вмінню чи досвіду, а лише через випадковість.

– Буддаллах покаже нам правильний шлях, – зі значущістю у голосі промовив Рафель.

Від того місця, де впав старий вантажний корабель, пустеля простягалася аж до горизонту в усіх напрямках. Покладаючись тільки на

надію, Рафель уперто продовжував політ, вдивляючись у одноманітну місцевість, що розстилася під ними. Періодично серед випалених коричневих та жовтих пісків виникали відроги скель, але ніде не було видно ні зелені, ні води, ні поселень.

– Тут ви нічого не знайдете, – заявив Кідайр. – Я не бачу тут нічого мені знайомого, і я сумніваюсь, що у гелікоптера вистачить ресурсу дотягнути до міста Арракіса.

– Ти хочеш йти пішки? – уїдливо запитав Інгу.

Маленький тлулаксу промовчав.

У сутінках, провівши весь день у безплідних пошуках, вони м'яко посадили гелікоптер посеред безкрайнього океану піску поруч із якоюсь вирвою, забарвленою в дивний колір. За кілька кілометрів звідси, за рядами дюн, височіла чергова гірська гряда, але Рафель вирішив, що простіше і безпечніше буде приземлитися на відкритому місці. Після заходу сонця стало прохолодніше, але, вийшовши з машини, Рафель почув лише неживу тишу й шелест піднятого вітром пилу. Повітря було важким, насиченим якимось їдким запахом, що нагадував запах... кориці. Інгу ходив навколо гелікоптера, ніби до чогось придивляючись.

Кідайр вийшов з машини останнім і сумно вдивлявся в порожнечу. Принюхавшись, він нахилився над гіркою червоного піску і набрав жменю.

– Прийміть мої вітання, ви знайшли викид меланжі. – Він засміявся, але його сміх більше нагадував істеричний регіт. – Тепер нам треба якимось чином доставити все це на ринок, і дзенсуніти казково розбагатіють.

– Я сподівався, що це почервоніння – ознака води, – розчаровано промовив Рафель. – Тільки тому я й приземлився тут.

– Чи можна її їсти? – запитав у Кідайра Інгу.

– Так само як можна їсти пісок. – Він опустився на пісок, дивлячись униз. – Ви знищили результат десятирічної праці, перетворили на пилітку всі мої вкладення... і заради чого? Ви всі тут загинете, не лише я. Для таких, як ви, на Арракісі немає нічого.

– Принаймні ми більше не раби, – гордо відповів Рафель.

– І тепер немає кому про вас подбати. – Кідайр підвищив голос. – Ви ніколи не жили самотійно, ніколи не покладалися тільки на свої здібності та навички, щоб вижити. Ви були народжені, щоб стати рабами, і дуже

скоро ваші люди почнуть проситися назад на Поритрін, де аристократи надавали вам щоденне харчування. – Він сплюнув на червонуватий пісок і пошкодував про даремно витрачену вологу. – Я робив вам добро, викрадаючи з ваших планет та доставляючи до цивілізованих місць. Але ви, дурні, ніколи не цінували того, що мали.

Рафель схопив за комір кволого тлулаксу і наблизив до його обличчя лезо саморобного ножа, подарованого Ісмаїлом.

Колишній работоргівець не здригнувся. Він насмішкувато постукав себе пальцями по горлу.

– Ну давай. Чи ти такий боягузливий, як увесь твій народ?

Інгу підбіг до них, стиснувши кулаки і готовий вступити в бійку, але Рафель відкинув тлулаксу.

– Буддаллах покарає мене за холоднокровне вбивство людини – не важливо, скільки страждань ти нам завдав. Я добре пам'ятаю сутри, які читав нам Ісмаїл.

Рафель, стримуючи себе, скривився, ніби від болю. Насправді він страшенно хотів відчувти, як по його пальцях потече тепла кров работоргівця, що буде стікати з леза.

Тлулаксу, що впав у пил, по-злому розсміявся.

– Так, ви можете використовувати мене як цапа-відбувайла, як зосередження жалюгідної злості, що накопичилася у вас за покоління, зробити мене єдиною мішенню свого ниття. Не я хотів везти вас сюди і не я можу вам зараз допомогти. Якби я міг знайти тих, хто нас врятує, давно б вже покликав їх.

– Я шукав тільки приводу позбутися тебе, і неважливо, що скаже з цього приводу Ісмаїл. – Рафель простягнув руку в напрямку подалі від гелікоптера. – Іди в пустелю і шукай дорогу сам. Чому б тобі не поїсти твоєї дорогоцінної меланжі? Я бачу, що її тут вистачить.

Попри власний здоровий глузд, тлулаксу підвівся і, хитаючись, побрів у пустелю. Оглянувшись востаннє, він сказав:

– Ви зменшуєте свої шанси, позбавляючись мене.

Інгу із задоволенням дивився на страждання цієї людини. Рафель відповів:

– Ми проживемо довше, якщо нам не доведеться ділити свої запаси з торговцем живим товаром.

Зі змішаним почуттям радості визволення та страху перед самотністю в суворій пустелі Кідайр розправив плечі і пішов у піски.

– Я в будь-якому разі вже небіжчик. І ви також.

Рафель дивився йому вслід з деякою незручністю. Чи не цього хотів від свого зятя Ісмаїл? Чи було в словах Ісмаїла таємне послання, яке він не вловив? Молодий чоловік дуже хотів справити добре враження на свого тестя, але боявся, що не зрозумів своє завдання...

Трохи пізніше Рафель та Інгу сіли біля гелікоптера, насолоджуючись вечірньою прохолодою. Вони поїли трохи білкових вафель та попили води. Розстеливши на піску спальні килимки, витягнуті з вантажного відсіку гелікоптера, вони лягли на свої м'які ложа. Рафель, попри втому, дуже шкодував, що з ним немає його молодої дружини Хамаль.

Поруч із собою він поклав саморобний ніж на випадок, якщо до них підкрадеться нічний хижак або работоргівець повернеться, щоб убити їх уві сні та заволодіти гелікоптером.

Постійно крутячись на килимку, він вирішив, що їм потрібний надійніший захист. Залишивши Інгу хропіти на килимку, Рафель заліз у кабіну і, не здивувавшись, з'ясував, що Норма Ценва забезпечила гелікоптер захисним полем Голцмана. Це буде надійним укриттям.

Сповнившись бадьорою впевненістю, він без вагань увімкнув поле, яке оточило їх з Інгу стоянку куполом мерехтливого іонізованого повітря. Потім він повернувся до місця ночівлі, відчуваючи повну безпеку їхнього становища... принаймні поки що.

Ґрунт здригнувся, наче від землетрусу. Дюни змістилися, вершини їх заklubились хмарами піску та пилу. З-під землі долинув наростаючий гуркіт. З громоподібним звуком дюни осіли і впали. Гелікоптер захитався і впав на бік.

Дико закричавши, Рафель скочив на ноги, але відразу впав на нерівному піску, що коливався з несамовитою силою. Інгу з таким же пронизливим криком схопився з килимка і замахав руками, щосили намагаючись зберегти рівновагу.

Раптом у темряві пустелі навколо них з'явилися неправдоподібні, божевільні силуети сегментованих драконів, що вирости з-під землі, схожих на оживих персонажів нічних кошмарів. Рафель упав на спину і пісок майже поховав його. Звідси він виразно побачив величезні пащі

чудовиськ, що виростили звідкись знизу, з-під хисткого піску. Тварини приходили в шаленство від коливань захисного поля!

Інгу заверещав несподівано високим, дитячим голосом.

Всі хробаки накинулися на них разом, розчавивши гелікоптер, зім'явши стоянку і дві жалюгідні людські постаті. Рафель встиг подумати, що перед ним розкрилася паща велетенського дракона. Але ця тварюка не мала очей. Він встиг ще побачити ряди блискучих зубів, що обрамляли пащу.

Потім темрява, гострий короткий біль – і вічний морок.

«Життя – це низка виборів, вдалих і невдалих, та його кумулятивний ефект.»

Норма Ценва. «Математична філософія»

Роздратована, але охоплена цікавістю Зуфа Ценва прибула на Кольгар, відгукнувшись на дивний телепатичний заклик, що досяг її через космічні простори. Головна чаклунка вважала цю планету мізерною та суворою для проживання. Колонія, що була там, вела досить жалюгідне існування, хоча й не загинула. Навіщо комусь знадобилося, щоб вона прилетіла на цю забуту Богом та людьми планету? Цей світ не мав жодних корисних ресурсів, відрізнявся поганим кліматом, і існувати у ньому можна було лише на межі виживання.

Але заклик був чарівним. Хто хоче мене там бачити? І як цей хтось наважився мене викликати?

Коли вона тренувала своїх найобдарованіших россакських сестер, проводячи їх через найнебезпечніші ментальні навантаження в смердючих джунглях, її розум був настільки похитнутий раптовим поштовхом, що ментальна зосередженість ледь не розповзлася на шматки, що могло призвести до катастрофічних наслідків. Нові рекрути, молоді чаклунки, які повністю залежали від інструкцій Зуфи, відчайдушно жонглювали своїми потенційно смертельними згустками телепатичної енергії, ледве стримуючи розумом можливість загального винищення.

Але Зуфа не могла відігнати думку, що прийшла, або не звертати на неї увагу. У мозку Зуфи цей заклик пролунав як гучний крик, який вимагав її

негайної появи. Прилітай на Кольгар. Я чекаю тебе тут. У неї, Верховної чаклунки Джихаду, не залишалося іншого вибору.

Ця нічим не примітна планета знаходилася поблизу торгового шляху, який зв'язував Россак із Гіназом, але Зуфа рідко згадувала про неї. Кольгар завжди був нижчим за її увагу – у неї були інші пріоритети та цінності.

Прилітай на Кольгар!

Тепер, коли її особистий зореліт йшов до планети, а скануючі пристрої судна вишукували сухе місце для посадки біля поселення, що стояло на краю величезного болота, Зуфу опанувало свинцево-важке заціпеніння. Небо, вода, вологий розкислий ґрунт – здавалося, все це вкрите попелом.

Мамо, прилітай на Кольгар. Терміново!

Мамо? Чи не було це послання відправлене їй ще не народженим плодом, донькою, яку вона зачала від Ібліса Гінджо... донькою, яка вже мала передзнання і посилала її на виконання якоїсь особливої місії? Якщо це так, то вона носить в утробі найвидатнішу з усіх чаклунок, що колись жили. Подумки посміхнувшись, Зуфа погладила себе по животу, по якому вагітність була поки що непомітною.

Ця недороблена Норма явно не могла мати таку телепатичну силу. Зуфа вже кілька років не мала жодних звісток від своєї невдалої доньки. Навіть савант Голцман перестав витрачати її дорогоцінний час, і, напевно, її депортували з Поритріна ще до того, як там сталася катастрофа повстання рабів.

Чи означає це, що Норма жива, що вона пережила це нещастя? Незважаючи на свою розчарованість у Нормі, Зуфа була матір'ю і турбувалася за долю доньки.

Але навіть якщо Норма жива, то послання не могло виходити від неї. Це абсолютно неможливо.

Внизу з'явилося передмістя та застарілий за всіма параметрами космопорт. У найголовнішому місті Кольгара мешкало не більше сотні тисяч жителів.

Наближаючись до посадкового майданчика, Зуфа почула тонкий голос диспетчера. Жодного інопланетного корабля на полі не було, унизу повзали лише транспортні засоби місцевого сполучення.

– Ми приготували майданчик для вашого судна, чаклунко. Ми чекаємо на вас вже давно і отримали відповідні інструкції з цього приводу.

Цікавість Зуфи зростає настільки, що вона розлютилася і спробувала трохи прозондувати диспетчера телепатично, але ця людина, мабуть, справді не могла повідомити їй більше. Їй просто хотілося з'ясувати цю загадку та повернутися до справжньої роботи.

Слідуючи в напрямку ментального заклику, що не змовкав, вона найняла дрезину-таксі і вирушила з сонного космопорту в якесь занедбане село за двісті кілометрів на північ від міста. Навіщо цій людині треба було добровільно забиратися в таку глушину? Квола дрезина ковзала по вузькоколії, часто уповільнюючи хід, особливо при підйомі на високе плато, з трьох боків оточене горами зі сніговими вершинами. Зуфі нестерпно хотілося скористатися своїми телекінетичними здібностями, щоб пришвидшити вагон, але вона подолала спокусу.

Коли Зуфа нарешті вийшла з вагона на маленькій станції і ступила на пофарбовану олійною фарбою дерев'яну платформу, що продувалась усіма холодними вітрами, вона побачила там вражаюче красиву світловолосу жінку, що йшла їй назустріч.

– Верховна чаклунко Ценво, це я чекаю на вас тут.

Незважаючи на холод, жінка була одягнена в тонкий вільний одяг, який з якоїсь дивної причини не майорів на сильному вітрі. Жінка була молода, але визначити, скільки їй років було неможливо. У неї були ніжні блакитні очі і бездоганна, як біла порцеляна, шкіра. Дивна річ, вона здалася Зуфі знайомою.

– Чому мене викликали сюди? Як ти зуміла надіслати сигнал?

Усвідомлюючи свій високий статус, Зуфа не хотіла вживати слово виклик. Вона не лакей, якого може з власної забаганки будь-якої миті викликати господар.

Прекрасна незнайомка посміхнулася, і ця усмішка вивела Зуфу із себе.

– Йдіть за мною. Нам із вами є про що поговорити... якщо ви готові відповідати на мої запитання.

Зуфа пішла за жінкою до маленької станційної будівлі, де згорблений старий, вклонившись, запропонував їй тепле пальто. Зуфа жестом відхилила пропозицію, відіславши послужливого старого геть. Вона не звертала уваги на пронизливий вітер, просто не помічала його.

– Хто ти?

Раптом вона згадала зміст одного із послань: Мамо! Прилітай на Кольгар. Зараз!

Жінка дивилася на Зуфу спокійно й уважно, наче чогось чекаючи. Риси її обличчя були дуже знайомі. Ця красуня, безперечно, була уродженкою Россака, про що говорили високі вилиці та класичний профіль. Вона виглядала як одна з великих чаклунок минулого, але краса її була м'якшою, витонченішою. Очі її нагадали Зуфі ... ні, ні, цього просто не може бути!

– Якщо ти розплющиш очі, мамо, то побачиш, що у можливого немає жодних меж. Чи спроможна ти роздивитись мене і впізнати в новій тілесній оболонці?

Приголомшена Зуфа відкинула назад голову, потім очі її підозріло звузилися.

– Це неможливо!

– Ходімо зі мною, мамо, і поговоримо. Мені треба багато розповісти тобі.

Усадивши матір у всюдихід із круглим скляним ілюмінатором, Норма відвезла її зі станції до пустельних замерзлих боліт, подальше від села. Поки всюдихід пробивався по бездоріжжю, Норма розповідала матері свою неправдоподібну історію. Вражена Зуфа ледве могла повірити цьому одкровенню, але не могла заперечувати того, що бачила на власні очі.

– Каткування кімеків, викликаючи сильне потрясіння, пробудили в моєму мозку здібності, про які я раніше просто не підозрювала. Мій розум ніби вивернувся навиворіт, і я, звернувшись до його змісту, побачила в ньому мою красу і спокій. Камінь су, подарований мені Аврелієм, допоміг мені сконцентруватися і щось увімкнув у мені... сталося те, на що не очікували кімеки. За це нерозуміння вони заплатили життям. Потім я змогла скористатися своїми новими здібностями і виліпити собі нове тіло за тими генами, які зберігаються у моїй спадковості. Враховуючи потенціал моїх предків по жіночій лінії, я мала виглядати саме так, як я виглядаю зараз.

Здивування Зуфи, здавалося, можна було помацати руками.

– Усе своє життя я очікувала і вимагала від тебе саме цього. Хоча ти ніколи не виявляла такого потенціалу, я дуже рада, що не помилилась. Я була строга з тобою, бо саме так треба було тебе виховувати, і ти зробила те, що мала зробити. – Зуфа кивнула, даючи зрозуміти, що її слова треба вважати найвищою похвалою. – Тепер ти гідна носити моє ім'я.

– Моя краса не має жодного відношення до тієї роботи, якою я зараз маю займатися. Коли кімеки зруйнували моє колишнє тіло, я відновила його за тими генетичними проектами, які побачила у своїх предках по жіночій лінії. Це тіло цілком мені підходить, хоча я відчуваю, що за бажанням можу знову переміститися в своє колишнє тіло. Я ніколи не обурювалася своїм минулим тілом, так як ти. Зовнішність – це просто зовнішність.

Зуфа була спантеличена і збентежена. Її донька, провівши все життя в образі потворної карлиці, вважала своє нове тіло річчю другорядною і такою, що не заслуговує на увагу, а вартує хіба що деяких роздумів. Норма прийняла новий вигляд, аж ніяк не для того, щоб справити враження на інших – або, принаймні, стверджувала це.

– Тобі не слід скидати мене з рахунків, мамо. – Незважаючи на свої жорсткі слова, Норма, здавалося, була вищою за гнів і помсту, вона просто відчувала свою перевагу, будучи абсолютно впевненою в ній. – Багато твоїх учениць загинули, атакуючи кімеків своєю телепатичною силою. Але я змогла втримати контроль над нею і цим перевершила всіх інших чаклунок, навіть тебе.

Зуфа була вражена можливостями, що відкривалися. Вона пережила стільки смертей своїх найталановитіших сестер, які знищували машин з людськими мізками.

– Ти мусиш показати мені, як ти це зробила.

Вона пильно дивилася на доньку, намагаючись зрозуміти, про що та думає.

Норма зупинила всюдихід неподалік окремого будиночка і разом з матір'ю вийшла з машини. Немов заціпенівши на холодному вітрі, Норма втупила погляд у невелику скелю, що височіла за кілька метрів від них. Минуло вже кілька тижнів після тієї страшної події, яка радикально змінила її життя, і за цей час вона не зробила жодної спроби застосувати свої заново відкриті здібності. Це було не від втоми, а від невпевненості та занепокоєння тим, що її сила може проявитися зовсім несподіваним способом. Найбільше Норма боялася заподіяти шкоду матері, яка зараз стояла поряд із нею.

Норма розслабилася.

– Ні, не зараз. Поки що я ще не готова. Те, що я змінила свої форми, причому лише зовні, було викликано незвичайними та дуже важкими

обставинами. Але я відчуваю, що це лише початок, мамо, що зараз у мене лише проміжна фаза. Не дивуйся, якщо в майбутньому я ще більше змінюсь. Не дивуйся нічому, що я тепер можу зробити.

Ці слова налякали досвідчену чаклунку. Зуфа відвернулася, щоб донька не бачила, як червоніє від сорому її обличчя. Норма здавалася відчуженою та зайнятою своїми думками.

– Зараз я більше стурбована майбутнім, а не минулим. Якщо я вже не є найбільшим розчаруванням твого життя, то ми могли б допомогти одна одній стати ще сильнішими, і разом ми матимемо силу, про яку не підозрюєш навіть ти. – Арктичний вітер ворушив довге світле волосся, надаючи Нормі справді ефірного вигляду на тлі засніжених гір. – Тепер саме час закласти новий фундамент наших стосунків. Нам треба багато зробити.

Зуфа не могла – навіть при всьому бажанні – змусити себе просити вибачення у доньки. Навіть ціле життя, сповнене каяттям, не зможе знищити пам'ять про приниження і презирство, які вона обрушувала на Норму протягом такого довгого часу, але, можливо, вона зможе спокутувати провину справою, важкою роботою, і вони з донькою зможуть об'єднати свої зусилля, щоб досягти вирішальних успіхів у боротьбі з нещадним ворогом. Норма зрозуміє її каяття, але зрозуміє з часом.

Чаклунка простягла вперед руки, і як тільки вона це зробила, Норма відразу повторила цей рух – чи вони зробили це одночасно? – і жінки ніяково обнялися, відчуваючи дивне відчуття від жесту, який був новим і чужим для їхніх колишніх стосунків.

Промерзлою землею вони попрямували до будиночка, старої будови, збудованої давним-давно якимсь благонаміреним колоністом, який збирався вести тут вільне незалежне життя. Норма відремонтувала будинок, знову зробивши його придатним для житла.

Вона, вказавши рукою на необроблену землю довкола, сказала:

– Мамо, я бачу тут щось більше, ніж цей похмурий краєвид. Я бачу тут краєвид небачених можливостей. Тепер, коли я отримала силу росакської чаклунки, залишившись при своїх математичних здібностях, розвинених мною самою, я отримала здатність дати відповідь, мамо. Так, тепер я маю відповідь. Через багато років я нарешті зрозуміла, як можна зробити двигун, здатний згортати простір.

Вона повернулася обличчям до матері, і Зуфа відчула запаморочення, глянувши у бездонні очі своєї доньки.

– Ти розумієш, що це означає, мамо? Ми зможемо побудувати кораблі, які перелітатимуть з однієї битви в іншу миттєво. Уяви скільки користі зможуть принести мої космічні кораблі, якщо зможуть моментально з'являтися там, де потрібно. Армія Джихаду завдаватиме смертельних ударів по Синхронізованим Світам перш, ніж Омніус зможе підготувати удар у відповідь.

Зуфа зберігала зовнішній спокій, але подумки вона оглядала неосяжний спектр нових, небачених можливостей, що відкрилися.

– Це могло б стати найзначнішим переломом у нашому довгому конфлікті з... з моменту атомного бомбардування Землі.

– Навіть більше, мамо. Набагато більше. – Норма примружила свої світло-блакитні очі. – І цього разу я не зазнаю невдачі через свою особисту слабкість. Насамперед, на Поритріні, я недооцінювала та ігнорувала політику та особисті взаємини. Я не розумію механізму маніпуляції людьми та й не хочу розуміти.

Норма дивилася на вершини гір, ніби своїм внутрішнім поглядом уже побачила міста, які будуть побудовані тут.

– Тому мені потрібна твоя допомога, мамо. Мої провидіння дуже великі, щоб від них можна було просто відмахнутися. Я не дозволю більше дурням і самовдоволеним бюрократам перешкоджати і заважати мені. Савант Голцман завдав мені багато шкоди на Поритріні, а я була сліпа до тих способів, якими він це робив, заважаючи мені працювати, а врешті-решт він просто викрав у мене результати моєї праці. Він хотів не просто вкрати мої ідеї, він хотів їх привласнити, тому що був уже не здатний породжувати свої.

Зуфа не змогла стримати свого потрясіння.

– Савант Голцман? Він загинув під час заколоту, як і лорд Бладд та майже все населення Старди.

Норма кивнула.

– Я знаю, тому ми маємо разом почати з чистого аркуша тут, на Кольгарі. Мені потрібні здібності та політичний вплив Верховної чаклунки Джихаду. Звичайних математичних розрахунків тут буде недостатньо. Я хочу створити виробництво і запустити його, а ти стежитимеш за тим, як

це будуть використовувати та застосовувати. Ти та інші чаклунки повинні допомогти мені перетворити це місце на велику космічну верф.

– Але... чому тут? – запитала Зуфа, ще раз оглянувши негостинний ландшафт.

Норма зневажливо махнула рукою.

– В своїх думках я бачу величезний пусковий майданчик саме на цій великій рівнині, звідки можуть стартувати кораблі, що згортатимуть простір і час, кораблі, які будуть борознити простори всесвіту. Це будуть гігантські судна, поряд з якими сучасні зорельоти будуть здаватися карликами.

Раптом Зуфа випалила:

– Нормо, є одна річ, у якій я маю тобі зізнатися. Я ношу в утробі твою сестру. Налаштувавши ритми свого організму, я завагітніла від Ібліса Гінджо.

Навіть неприродно красива та сильна Норма не змогла приховати подив.

– Від Великого Патріарха? Але навіщо?

– Тому що він має великий потенціал, про який, втім, він сам не має жодного уявлення. Ймовірно, у його спадковості є якась частина россакських генів, отримана від далеких предків. Я подумала, що зможу зачати від нього чудову доньку. Але, як я тепер розумію, у цьому не було жодної потреби.

– Виявляється, кожна з нас має незвичайні новини, – сказала Норма. – Багато чого змінилося у наших з тобою стосунках. І у моїх стосунках із Аврелієм. Змінився ландшафт майбутнього. – Вона ніжно посміхнулася до матері.

Тепер я маю сповна розплатитися за всі мої невдачі, за все те, що я зробила поганого моїй доньці, за відсутність віри в неї, пообіцяла собі Зуфа. Почуття провини гризло її зсередини, і вона зрозуміла, що завжди повинна бути готова допомогти Нормі. Вона ще раз поклялася розплатитися за всі свої попередні помилки.

– Так, я зможу допомогти тобі у вирішенні цих грандіозних завдань. І я рада, що ти обрала мене в помічниці, доню.

Ніжна посмішка Норми згасла. Вона допитливо подивилася на матір, немов зважуючи, наскільки щирі ці слова.

– Ти моя плоть та кров. Якщо не тобі, то кому я ще можу довіритися? Я не могла б зробити кращий вибір.

Потім її блакитні очі блиснули у радісному передчутті.

– Наступним кроком треба буде відшукати бізнесмена, який профінансує таке грандіозне виробництво. – Норма на повні груди вдихнула свіже холодне повітря і відчинила двері свого житла. – Я не можу дочекатись моменту, коли знову побачу Аврелія.

«Якщо спостерігач щиро вірить у ілюзію, то вона стає реальністю.»

Майстер меча Зон Норет

Майстер-найманець сидів на гірці з каміння та піску біля гробниці з корала, прикрашеної букетами свіжих гіацинтів. Цей меморіал Маніона Невинного давав надійний притулок від демонічних машин, але по відношенню до них Джул Норет вважав, що краще покладатися на своє вміння володіти зброєю, як це було на Іксі рік тому.

Відвернувшись від гробниці, суворий молодий воїн дивився через океан піску, що оточував його острівця. Внутрішнім поглядом він бачив уявних ворогів, цілі, противників.

На Нореті не було одягнуто нічого, крім пов'язки на стегнах, скріпленої на поясі. Зігнувшись, він щосили напружив м'язи і застиг у цій позі. М'язи почали боліти, але він не розслаблявся і навіть не моргав, хоча піт, що виступив на лобі, почав заливати йому очі.

Потім у стрімкому несподіваному кидку він змахнув своїм імпульсним мечем. Знищуючий удар вістря припав точно в те місце, куди Норет цілився.

Норет присягнув, що його майстерність ніколи не зменшиться, навіть у ті моменти, коли він буде повертатися на Гіназ у проміжках між військовими експедиціями. Щоб ще більше підвищувати свою і так витончену майстерність, йому доводилося постійно тренуватися з Хіроксом. Він давно налаштував механічного сенсея на немислимий рівень роботи, далеко перевершивши той рівень, який нещодавно вважав цілком прийнятним. Постійно перевіряючи себе, він ніколи не впадав навіть у подобу самовдоволення. Невидимий годинник віку відраховував секунди, і

Норет не хотів втрачати майстерність, стаючи старшим. Дивні, болючі думки для людини, якій ще не виповнилося й двадцяти трьох.

Місяць тому він разом із групою ветеранів повернувся на Гіназ із Салуси Секундус. Ніхто із загартованих і злих бійців не бажав прохолоджуватися на рідному архіпелазі, і вони тижнями полювали біля кордонів Синхронізованих Світів, шукаючи кораблі, що відстали від своїх. Найманці виявили і знищили пару розвідувальних кораблів роботів, але, понишпоривши ще деякий час у космосі і не знайшовши більше нікого, транспортний корабель узяв курс на Россак та Гіназ. Подолавши пояс астероїдів, найманці прибули на цю океанічну планету.

Норет не дуже заперечував. Йому хотілося побути вдома з Хіроксом, щоб відточити свою майстерність, щоб ще краще вбивати машин.

Норет знову несподівано злетів у повітря і цього разу завдав удару по простору за своєю спиною. З дитинства він тренувався у поводженні з найрізноманітнішою зброєю, включаючи складні пристосування, які могли одномоментно вивести з ладу до дюжини бойових роботів. Але найчастіше він повертався до старого доброго батькового меча. Це була застаріла, але дуже точна зброя. Володіння цим мечем вимагало більшого мистецтва, ніж робота з гранатометом або іншою зброєю грубої сили.

Сутичка – це питання точності та розрахунку часу, правильне використання органів відчуття та знань, що дістаються з досвідом.

Повертаючись додому після виконання завдань армії Джихаду, Джул Норет годинами щодня тренувався – або один, або зі своїм учителем-роботом. Не відчуваючи схильності до товариства, він не заводив друзів навіть для спільних тренувань. Тренування він переривав, тільки щоб попити теплу воду або поїсти просту їжу, щоб відновити сили і продовжувати битися, тренуватися і відточувати майстерність.

Скоро Норет буде готовий повернутися до діючої армії Джихаду. Сам себе він вважав людиною, яка живе лише задля винищення та остаточного знищення мислячих машин. Колись його безрозсудна хоробрість може вартувати йому голови, але він постарається, щоб це дорого обійшлося Омніусу.

Внизу, на утрамбованому пляжі, якийсь курсант з надією дивився, як тренується Норет, і сам виконував рутинні вправи. Механічний сенсей Хірокс стояв поруч із іншими спостерігачами. Норет бачив їх бічним зором, але не звертав на них жодної уваги. Він сам багато чому навчився,

просто дивлячись на свого батька, і нехай вони вчаться, дивлячись на нього. Він не буде їхнім учителем.

Норет повернувся спиною до глядачів та продовжив вправи. Люди знали про подвиги Норета з військових зведень і розповідей ветеранів, що одужували. Ці чутки, як лісова пожежа, поширювалися в натовпах курсантів Гіназа, які прагнули подвигу. Всі на острові знали про дивовижні діяння та перемоги свого земляка. При виконанні свого першого бойового завдання Джул Норет прославився тим, що зумів сам закласти і підірвати атомний заряд, знищивши іксіанське втілення Омніуса. Вже тоді ім'я Джула стало легендарним. Після цього в кількох битвах Норет знищував мислячих машин ордами.

Але Норет відхиляв усі прохання вчити молодих, хоча дивитися на його тренування приходило дедалі більше курсантів, які бажали запозичити його техніку бою. Вони дивилися затамувавши подих, як він виконує нелюдські рухи, займаючись у спарингу зі своїм механічним учителем.

Натовпи охочих побачити тренування Норета продовжували з кожним днем збільшуватися. Деякі з майбутніх воїнів не приховували свого бажання і відкрито просили особисто зайнятися ними, але Джул Норет незмінно відхиляв їхні благання.

— Я не можу навчати, я сам ще не вивчив усього, що мені треба знати.

Хоча він знаходив у цьому зовнішнє виправдання своїм відмовам, справжня причина була іншою — почуття провини щодо смерті батька. Це почуття лежало на серці молодого Норета важким холодним каменем. Він знав, що настане день, коли він упаде в битві — такою була доля найманця Гіназа, — але він поклявся, що помре в ореолі сяючої слави, проявивши відточену до краю майстерність. Його повне самозабуття і відмова від будь-яких запобіжних заходів вивільняли всі здібності, які він проявляв у своїх тренувальних вправах. Яка користь від того, щоб так навчати молодих найманців, якщо від такого навчання вони можуть просто загинути?

Щодня Норет збільшував поріг умінь свого механічного вчителя Хірокса.

— Інші курсанти хочуть повчитися у вас, майстре Джуле Норете, — сказав бойовий робот, коли золотаве сонце сідало за море. — Хіба не обов'язок гіназького найманця готувати для битви нових воїнів?

Норет насупився.

– Мій обов'язок – це повернення на війну. Я маю намір вирушити туди з першим кораблем.

Він міцно взяв у руку імпульсний меч, уявляючи майбутні сутички з мислячими машинами.

У цей час один із курсантів, набравшись мужності, підійшов до нього і звернувся до знаменитого найманця:

– Джуле Норете, ми захоплюємося вами. Ви – бич Омніуса.

– Я лише добре роблю свою роботу.

У курсанта було темне волосся. Дуже біла шкіра, обпалена на сонці, лущилася, оголюючи цятки ластовиння. Вочевидь, він не був місцевим уродженцем, а приїхав сюди вчитися. Він приїхав саме сюди. Хлопець був старший за Норета щонайменше років на п'ять. Тіло його було потужним, від розвиненої мускулатури віяло природною силою. Він ніколи не матиме стрімкості гіназького найманця... але все одно з нього мав вийти справжній боєць.

– Чому ви відмовляєтеся навчати нас, Джуле Норете? Ми всі – зброя, яка чекає, щоб її відкували.

Норет спокійно повторив те, що вже давно стало для нього звичною мантрою.

– Я сам, як боєць, мало чого вартий. Я ще не готовий навчати інших.

Хлопець мав грубий хрипкий голос.

– Я б ризикнув повчитися у вас, Джуле Норете. Сам я з Тіндалла. Вісім років тому мислячі машини захопили нашу планету, вбили мільйони людей, а решту перетворили на рабів. – В очах його стояли гнів та сльози. – Потім прийшла армія Джихаду і відбила нашу планету у мислячих машин. У складі армії було багато гіназьких найманців, які витіснили машин, і тепер я знову вільний і живий завдяки вам.

Губи його тремтіли.

– Я приїхав сюди, бо теж хочу стати найманцем. Я хочу вбивати мислячих машин. Я хочу мститись. Прошу вас... навчайте мене.

– Я не можу, – відповів Норет, намагаючись зберегти твердість, побачивши засмучене обличчя славного хлопця з Тіндалла.

– Однак, – додав він після довгих роздумів, – я не заперечуватиму, якщо ти, Хіроксе, будеш займатися з ним від мого імені.

Хоча він був не цілком традиційним тренером і деякі ветерани ставилися до нього зі скепсисом, бойовий робот почав проводити заняття з амбітними і цілеспрямованими курсантами, які приїхали на острів Норета.

Через кілька днів після відльоту господаря робот узяв двох учнів, потім дванадцять, а потім він навчав їх цілими групами, поділивши добу на зміни. Хірокс навчав їх основ бою з мислячими машинами. Відпочинку він не потребував.

З самого ранку курсанти бралися за тренування з запалом, про який міг би мріяти будь-який вчитель. Кожен із них хотів бути схожим на легендарного майстра меча Гіназа, хоча коли їх питали, ніхто з них не міг відповісти, чим стиль їхнього кумира відрізняється від стилю інших найманців. За винятком того, що він був неймовірно швидкий, удари його – несподівані та непередбачувані.

Коли механічний сенсей вважав, що той чи інший курсант готовий до складання іспитів, він посилав його на випробування комісії, яка відбирала воїнів із числа курсантів. Проголошуючи себе учнями Джула Норета, вони вибирали в кошику коралові диски, приймаючи дух когось із загиблих найманців.

Потім вони йшли показувати свою бойову майстерність армії Джихаду.

«Не залишайте вільних кінців – настане день, коли вони задушать вас.»

Генерал Агамемнон. Нові мемуари

За стінами будинку Ради Джихаду, у місті, повсюди були видно транспаранти: «Бела Тегез звільнена!»

Місцевий Омніус був знищений, планета слабо захищена, і взяти її простіше простого... якби тільки армія Джихаду могла опинитися там досить швидко.

Геката виконала свою обіцянку, хоча їй слід було б витратити трохи свого дорогоцінного часу, щоб сповістити про це Ібліса Гінджо – він

дізнався в останню чергу. Якби він був повідомлений заздалегідь, то армії воїнів Джихаду вже стояли наготові біля стін Бела Тегез. Це була б ще одна блискуча перемога, і всю заслугу він міг би собі приписати.

Але жінка-титан, проживши дуже-дуже довге життя, про такі дрібниці не турбувалась. Коли він спробував натиснути на Гекату, вона образилась і навіть обурилася.

– Я сповістила про всі деталі твого помічника, як ми й домовлялися. Може, тобі варто перевірити, чи не було збоїв у ваших системах зв'язку?

Іблісу дуже не сподобалися глузливі нотки у її голосі, але Йорек Турр наполягав на тому, що не отримував від Гекати жодних звісток.

Бела Тегез тим часом чекала, киплячи від нетерпіння та заливаючи рани. Але Великий Патріарх розумів, що тепер відповідь армії Джихаду буде запізнілою. Проте він ініціював у Раді Джихаду дебати з цього приводу. Навіть якщо він і зазнає невдачі, то зможе сказати, що все передбачив – просто його ніхто не слухав.

Дізнавшись про напад Гекати на Бела Тегез, Ібліс приготував підроблений лист і підроблену петицію групи людей, які вижили після вибуху в Коматі. Ці вигадані персонажі, які називали себе «борцями за свободу», описали, що сталося на їхній планеті – вони повідомили, як таємничий корабель, що прибув до них, знищив Омніуса, і просили негайно надіслати армію на допомогу, тому що в іншому випадку мислячі машини знову захоплять планету.

– Вулиці та будівлі Бела Тегез завалені пошкодженими та непрацюючими роботами! Планетарний Омніус вийшов із ладу. Якої ще можливості нам слід чекати? – запитував Ібліс, намагаючись надати своєму голосу всю можливу переконливість. – Розрізнені, погано озброєні групи людей атакують нечисленних роботів, що обороняються, але у них немає ні достатніх сил, ні військової підготовки. Це наш шанс здобути перемогу там, де ми до цього зазнали поразки. Подумайте, що може означати перемога на Бела Тегез для справи Джихаду!

Однак інші члени Ради, пам'ятаючи про першу криваву бійню на зорі Джихаду, хотіли мати більше інформації, пропонували послати розвідників і зібрати флот побільше, щоб не повторювати колишніх помилок. Ібліс сердився, розуміючи, що машини вже діють.

Серена у засіданні Ради не брала участі. Залишивши йому обмежені виконавчі повноваження, вона повернулася до Міста Інтроекції, щоб

підготуватися до запланованого візиту до системи Фалім для інспекцій тлулакській ферм, де вирощували органи.

Як гладко все йшло, коли він був головним у владі!

Дискусія затяглася далеко за північ. Як військовий представник на нараду був запрошений приміро Воріан Атрейдес, який виявляв таке ж нетерпіння, як і Гінджо. Цей високопоставлений офіцер, який тільки-но повернувся після встановлення станцій спостереження на несоюзній планеті Каладан, зробив разючу заяву – він розповів присутнім, як йому вдалося пошкодити Омніуса за допомогою ошуканого робота-кур'єра, який доставив смертоносні оновлення на багато Синхронізованих Світів.

Після кількох годин дебатів Воріан із глибоким зітханням заявив:

– Бела Тегез зараз можна взяти голими руками. Якщо продовжувати нескінченну балаканину, то це вже саме по собі рішення. Омніус не буде чекати.

Це зауваження змусило деяких членів Ради здригнутися. Двоє з них висловилися «за», хоч і з деякими застереженнями, а решта промовчала.

Великий Патріарх бачив у цьому приміро – такому ж втікачі із Землі, як і він сам – сильного союзника, принаймні у цій справі. Коли маятник хитнувся у бік Воріана, Ібліс вирішив вставити і своє вагоме слово:

– Прислухайтесь до приміро Атрейдеса! Він людина дії і дуже досвідчений у таких справах.

Дивлячись на членів Ради Джихаду, які тепер прислухалися до Серени Батлер і не поспішали, як раніше, виконувати будь-яку примху Великого Патріарха, Ібліс відчував невідоме колись почуття безрезультатності своїх дій. Адже і так зрозуміло, що треба робити!

Відчинилися бічні двері, і в зал квапливо зайшов приміро Ксав'єр Гарконнен, відірвавшись від підготовки поїздки на Тлулак, куди він мав супроводжувати Серену. Вигляд у Ксав'єра був втомлений і виснажений, форма, всупереч звичаю, була в безладі. Оглянувши склепінчастий зал, Гарконнен побачив Воріана і сів поруч.

– Рада затвердила план?

– Дуже багато слів, – тихо відповів Воріан. – Я порадив послати туди пару дивізій, поки ми розгортатимемо основні сили і готуватимемо їх до відправлення, але не встиг я домовитися, як зчинився крик. Тут є люди, які мене підтримують – можливо, їх навіть більшість – але противники

примудряються зупинити все обговорення. Дехто скористався тим, що ти заперечував проти мого фокусу з комп'ютерним вірусом.

Ксав'єр втомлено посміхнувся.

– Зазвичай це я закликаю до прямих дій, а ти до обхідних маневрів.

Після невеликої перерви представник Кірани III знову затіяв суперечку з Іблісом Гінджо. Маленький смаглявий чоловічок з пишними чорними вусами пропонував відкласти обговорення даного питання та перейти до інших справ, а проблему висадки на Бела Тегез ретельно вивчити та обговорити пізніше, «щоб у вирішенні питання врахувати більш виважені думки». Він запропонував також, щоб Рада зібрала всю можливу інформацію та відновила обговорення наступного тижня.

Декілька членів Ради підтримали кіранця.

– На наступному тижні? – Від обурення Воріан навіть скочив на ноги.

– Це занадто довго! – крикнув з місця Ксав'єр.

– Все буде втрачено! – у розпачі вигукнув Ібліс, розуміючи, що програє голосування. Він не пам'ятав такого випадку, щоб Рада так відкрито ігнорувала його думку.

– З усієї поваги до вас, маю сказати, що у Ради багато інших невідкладних справ, – підсумував представник Кірани.

Ібліс в люті і досаді опустил голову, не сміючи зустрічатися поглядом з двома прімеро. Ці троє розуміли, що Бела Тегез буде знову втрачена і втрачена безглуздо.

– Я хочу поставити вам одне запитання, генерале Агамемноне, – сказав коррінський Омніус. Голос всесвітнього розуму, що долинав одночасно з усіх боків, був спокійним, але дуже загрозливим. – Чи хочете ви, щоб я видалив ваш мозок і перетворив його на пил?

Кожне слово віддавалося відлунням під склепінням Центральної Вежі, побудованої з текучого металу.

– Мені здається, – продовжував Омніус, – що це було б адекватною відповіддю на всі ваші визначні помилки та відверті провали.

Титан, що був зараз у золотистому бойовому корпусі з численними знаряддями вбивства, відповів:

– Було б нерозумно так чинити з цінними кімеками, такими, як я, після десяти століть бездоганної служби Синхронізованим Світам. Я – один з трьох титанів, що залишилися живими.

Він знав, що програмні обмеження не дозволять Омніусу виконати свою загрозу.

Позбавлені вікон стіни Центральної Вежі раптово відчинилися, потім миттю знову зачинилися, блиснувши незліченними строкатими картинами. Часом приміщення ставало неймовірно величезним, потім починало зменшуватися за обсягом, загрожуючи розчавити титана. Раптом, коли стіни та стеля були на відстані всього кілька сантиметрів від сталевого корпусу, стіни знову розсунулися, наче зал раптово зробив глибокий вдих.

Потім Центральна Вежа почала по-змійному звиватися, і Агамемнону довелося включити всі свої механізми, щоб зберегти рівновагу. Титан ніколи не міг припустити, що цей всесвітній комп'ютерний розум здатний на такі незрілі фокуси, здатний уподібнитися до вередливої дитини. Ймовірно, зіпсовані земні оновлення все ж таки дали про себе знати і проявляються тепер такою дивною поведінкою.

Владу цих машин треба скинути, а їх самих знищити... з Ксерксом чи без нього. Агамемнон докладав безліч зусиль, щоб його металеве тіло не тремтіло.

– Ти вважаєш, що я не зможу знайти шлях обходу програмної заборони, введеної в мою пам'ять Барбаросою? – запитав Омніус. – Недооцінювати мої здібності – це велика помилка.

Агамемнон оцінював ситуацію. Якщо всесвітній розум знайшов спосіб обійти основну команду не завдавати шкоди нікому з двадцяти титанів, чому він їх давно не знищив?

– Я можу лише знову наголосити на своїй безперервній цінності для вас, Омніусе. Ваша машинна імперія здобула чимало вигод від моїх військових операцій. Моє тіло – машина, але керує нею людський мозок. Я являю собою все найкраще наших двох світів.

– Твоє органічне ментальне ядро все ж таки має вади, тому буде краще, якщо я обійдуся без нього.

Агамемнон не розумів, що викликало таку хвилю немилості, але зберіг самовладання.

– Мій людський мозок дозволяє мені краще розуміти нашого ворога. Ефективний та влаштований за законами логіки машинний розум не

здатний зрозуміти хаотичну природу людського мислення. Не користуватися всіма ресурсами було б жахливою стратегічною помилкою.

Підлога провалилася під ногами Агамемнона, а високий шпиль Центральної Вежі, що діставав до хмар, раптом склався як картковий будиночок. Несподівано падіння припинилося, і стіни вежі стали абсолютно прозорими. Агамемнон побачив нічний вигляд міста машин. Сліпуче дугове світло било в оптичні сенсори, у синьому світлі всі будівлі набували таємничого, неземного, езотеричного вигляду. Високо в небі пролетіло літаюче судно роботів.

– Геката викликає моє невдоволення, якщо це справді вона. – Громові гуркоти синтезованого голосу приголомшували титана. – Вона – одна з вас, титанів, і ви маєте контролювати її поведінку. Нещодавно вона завдала великих збитків планеті Бела Тегез.

– Вона колишній титан, Омніусе. Геката ховалась від нас тисячу років. Я не можу нести персональної відповідальності за її нинішні дії.

– Тобі треба було вистежити та знищити її ще багато років тому.

– Але ви самі постійно займали мене важливими завданнями. Ви ніколи не давали мені відпустки, щоб я міг витратити кілька десятиліть на гонитву за людиною, яка протягом довгого часу не завдавала нам жодних неприємностей.

Агамемнон підозрював, що удавана лють Омніуса є не що інше, як продуманий і заздалегідь підготовлений блеф, акція залякування, що драгувала своєю тупістю. Наче Омніус хоч щось розуміє в маніпулюванні!

– Я оголошую тобі своє милостиве рішення, Агамемноне. Ти житимеш ще якийсь час, але ти повинен, зобов'язаний покласти край діям Гекати. Ти повинен забезпечити безпеку Бела Тегез і відновити повну копію мого тамтешнього всесвітнього розуму до того, як на планеті висадяться армії Ліги. Тобі слід поспішати.

Прозорі стіни раптово закрилися, перетворившись на звичайні стіни із блискучого текучого металу.

– Слухаюсь, Омніусе. Я все зроблю так, як ви мені наказали.

Тепер голос змінив тональність і долинав лише з одного джерела.

– Отже, ми уклали угоду. Якщо ти знищуєш Гекату – ти живеш, але якщо ні, то я тебе роздавлю.

– Моє найщиріше і найглибше бажання – це завжди адекватно служити вам, Омніусе. Але, як ви самі правильно сказали, залишки людського, що органічно мені властиві, позбавляють мене машинної досконалості.

– Ти забавляєш мене, Агамемноне, але одного цього недостатньо.

Гніваючись, Агамемнон вийшов із Центральної Вежі і попрямував вулицею у своєму чудовому бойовому механізмі. Побачивши остеронь двох рабів, він повернув до них і розмазав обох по стіні. Інші довірені люди, що знаходилися на вулиці, поспішно сховалися в будинках. Багато століть Агамемнон і його шайка титанів, що катастрофічно танула, служили Омніусу тільки тому, що у них не було іншого вибору. Тепер, як ніколи, генерал титанів хотів виступити проти всесвітнього розуму. І добре, що цей ідіот Ксеркс уже не буде плутатись під ногами.

Рішучість надала йому сил. Він і так уже надто довго чекає. Їхній нещодавній рекрут Беовульф уже знайшов близько сотні незадоволених Омніусом неокімеків. Агамемнон розумів, що успіх треба хапати за хвіст. Негайно.

Для цього важко знайти краще місце, ніж Бела Тегез, і зволікання неприпустимо.

«Людський розум, не стикаючись із реальними труднощами, швидко впадає у стагнацію. Таким чином, для виживання людства як біологічного виду необхідно створювати труднощі, не боятися їх та долати їх. Батлеріанський Джихад якраз і був ланкою такого – здебільшого неусвідомлюваного – процесу, який почався з рішення надати мислячим машинам занадто багато влади – і неминуче після цього виникла імперія Омніуса.»

Принцеса Ірулан. «Уроки великого заколоту»

У колонії Кольгара було мало торговельних підприємств, тож Аврелій Венпорт ніколи не бував на цій планеті. Цей безрадісний, застійний світ прибутку не обіцяв.

Але коли він отримав послання від Норми – вона була жива! – не стало такої планети, на яку він так палко хотів би потрапити, як Кольгар. Він

стрімголов полетів би куди завгодно, аби знайти її, тим більше що його насторожило загадкове послання: «Не дивуйся тому, що побачиш».

Будучи бізнесменом, Венпорт знав, що несподіванки часто супроводжують втрати доходу. Корпорація «Вен-Кі» одержувала свої найбільші прибутки з добре спланованих підприємств, заснованих на загальних правилах бізнесу, особистому досвіді та надійному діловому інстинкті. Але ніяка несподіванка не могла бути приємнішою, бажанішою, ніж звістка про те, що мила, дорога і улюблена Норма залишилася живою.

Її коротке послання застало його на фармацевтичних плантаціях Россака; подробиць у листі не було. Як вона змогла вислизнути з Поритріна під час того жахливого заколоту? Що сталося із експериментальним кораблем? Де Тук Кідайр? Чому – і найголовніше, яким чином – вона потрапила саме на Кольгар?

Приземлившись у невибагливому космопорті, Венпорт ще більше здивувався, коли його зустрічала Зуфа Ценва. Його колишня кохана трохи змінилася, вираз обличчя став більш привітним, а крижана краса трохи потеплішала.

– Зуфо, що ти тут робиш? Я отримав лист від Норми...

– Як і я. – За її тоном можна було сказати, що вона почала ставитися до свого колишнього партнера набагато краще, ніж коли вони були коханцями, вона стала менш жорсткою та оптимістичнішою. – Ти будеш вражений, Аврелію. Це... це докорінно змінює весь Джихад.

Але одразу ж повернулися її колишні манери, і з дратуючим виглядом зарозумілості Зуфа відмовилася відповідати на подальші питання. Вона запевнила його, що Норма жива та здорова, але нічого більше говорити не стала. Він насупився в досаді і нетерпінні: Зуфа завжди грала в ці ментальні ігри, ніби постійно бажаючи покласти його на обидві лопатки.

На таксі-дрезині Зуфа привезла Венпорта в зовсім глухе місце, на болотисту рівнину, оточену засніженими гірськими ланцюгами. Розкиданий плямами сніг і розкришений лід скрипіли і хрумтіли під ногами бізнесмена, коли він ішов за високою жінкою до маленької дерев'яної хатини. Єдиною окрасою ганку була вузька дерев'яна лава під навісом. До будинку примикав дерев'яний навіс, хоча до самого горизонту не було видно жодного дерева.

Зуфа зійшла на ганок, відчинила скрипучі двері і жестом запросила Аврелія увійти. Маючи багато питань, він на мить зупинився, але потім

квапливо ступив у будинок, пам'ятаючи слова послання: «Не дивуйся тому, що побачиш». Зробивши глибокий вдих, він змусив себе широко посміхнутися і увійшов до кімнати скромної оселі.

Усередині він одразу відчув тепло розжареної до червоного печі, приємний запах натурального дров'яного серпанку, що висів у повітрі. Біля вікна стояла висока, надзвичайно гарна жінка з молочно-білою шкірою та волоссям кольору світлого золота. Вона радісно, майже по-дитячому посміхнулася і засміялася. Обличчя її виражало непідробне щире захоплення. Що робить тут одна з чаклунок Зуфи?

– Аврелію! – Жінка кинулася йому назустріч. Вона обійняла його, але Аврелій стояв приголомшений.

– Нормо?

Він відсунув її на відстань витягнутої руки, щоб краще розглянути. Її світло-блакитні очі сяяли щастям; обличчя було таке красиве, що у Венпорта захопило подих.

– Маленька Нормо?

Побачивши безпорадний вираз його обличчя, вона розсміялася.

– Відколи ми бачилися востаннє, я піросла.

Венпорт обернувся до Зуфи, мовчки вимагаючи пояснень, але Верховна чаклунка лише кивнула у відповідь на його німе запитання.

– Аврелію, це я, правда я – Норма. Чесне слово. Вона схопила його за плечі, притягла до себе.

Нарешті, прагнучи розтанути, побачити справжню Норму в очах, у які він так часто дивився в моменти теплового взаєморозуміння і веселих бесід, Венпорт обійняв її. Ці очі тепер були іншого кольору, але в них він бачив душу, що не змінилася. Він притиснув Норму до грудей, злегка похитуючи її і потону в обличчям у довгому ніжному волоссі.

– Мені все одно, як ти тепер виглядаєш, Нормо, тому що мені достатньо знати, що це ти і що ти жива і неушкоджена.

Вона потяглася до нього і поцілувала в губи, спочатку сором'язливо, але він відповів на поцілунок, і вона міцніше припала до його губ. Її бездоганно гарне обличчя раділо, вона говорила своїм глибоким грудним голосом. І які ж у неї бездонні сині очі? Вії стали довгими та темними.

Зуфа явно відчувала незручність, але Аврелію було байдуже на неї.

– Я... я полетів на Поритрін. Я шукав тебе всюди, але ніхто нічого не знав. Старда зруйнована вщент. Тіо Голцман загинув і лорд Бладд, і сотні тисяч інших. Експериментальний корабель зник, лабораторія розграбована, і ніхто не знає, куди подівся Кідайр.

Норма спохмурніла.

– Я гадки не маю, що сталося з Кідайром. Його візу анулювали, і він мав, як і я, покинути Поритрін. Я боюся найгіршого.

– Я теж.

– Щоправда, тепер не важливо, що стало з експериментальним кораблем. Аврелію, тепер я знаю набагато більше, ніж раніше. Я знаю, як згортати простір і знаю, як будувати такі кораблі. Вони будуть переміщатися швидше, ніж будь-хто у світі може собі уявити. Ти мусиш будувати їх тут, на Кольгарі. Я хочу, щоб відтепер ти був тут зі мною.

Тримавши її в обіймах і не бажаючи відпускати ні на хвилину, Аврелій вислухав розповідь Норми про те, що з нею сталося.

Коли Норма замовкла, закінчивши свою неймовірну історію, Аврелій задумливо посміхнувся.

– Це твоє нове обличчя... Нормо, мені треба звикнути до нього. Я дуже любив стару версію, ти знаєш. Якщо пам'ятаєш, перед від'їздом я поставив тобі одне дуже важливе для мене питання, і ти обіцяла мені відповісти на нього під час наступної нашої зустрічі. Я перепрошую, що ця зустріч відбулася так нескоро.

Крізь прекрасні нові риси проступив вираз очей колишньої Норми. Вона роздумувала, ніби в її свідомості одночасно містилися трильйони думок та можливостей. Вони змінювалися з такою швидкістю, яка немислима у звичайних людей. Венпорт продовжував тримати Норму в обіймах, але не був упевнений, що вона відповість «так» на його запитання.

Нарешті вона заговорила:

– Ти потрібний мені, Аврелію. Мені потрібна твоя підтримка та твої знання. І наш шлюб полегшить наше завдання.

Йому знадобилася нескінченна мить, щоб зрозуміти відповідь. Тихо розсміявшись, він міцніше притиснув її до себе.

– Нормо, Нормо! Мені доведеться тебе навчити, як бути романтичною.

Зуфа глузливо пирхнула, але Аврелій пропустив цей смішок повз вуха.

Норма, здавалося, була вражена тим, що вона зробила.

– О, звичайно, я хочу бути з тобою, саме з тобою, більше, ніж будь-хто у всесвіті, Аврелію. Але це буде співдружність, що далеко виходить за межі особистих стосунків чи ділових інтересів. Ти і я – ми разом змінимо майбутнє людства. Моє бачення таке чітке, і ми з тобою – невід'ємні частини цього майбутнього. І моя мати – також.

З кожною хвилиною Зуфа все більше й більше похмурішала. Венпорт розумів причину її незручності: адже багато років він був її коханцем, а тепер хоче одружитися з її рідною донькою. Але видатна чаклунка вже давно перестала дивитися на нього як на свого селекційного партнера.

– Так, Нормо. – У голосі Зуфи пролунали приховані застережливі інтонації, ніби вона передбачала наслідки, які інші не могли собі навіть уявити. – Тобі, мабуть, буде потрібна допомога, щоб стати більш людиною.

Венпорт міг тепер лише згадувати, якою доброю і прекрасною людиною була Норма за своєю душевною суттю, і сподівався, що ця сутність чудової жінки не була втрачена під час її тілесної трансформації.

– Я обіцяю тобі лише одне, Аврелію, – сказала Норма. – З цього моменту твоє життя ніколи не буде нудним.

Вийшовши назовні, Венпорт окинув поглядом ландшафт, покритий похмурими болотами та сірим чагарником, і подумав, що зовсім інакше уявляв собі майбутню наукову та виробничу базу. Але Норма тільки махнула рукою, відкидаючи його заперечення, і розповіла, яким вона бачить майбутнє Кольгара.

– Ці недоглянуті простори дуже зручні для влаштування злітно-посадкового поля, для складів та допоміжних підприємств. Тут ми можемо побудувати тисячу кораблів будь-якої величини, чи то великі вантажні судна, чи потужні бойові кораблі.

Вона заговорила про гігантські, запаморочливі будівельні проекти, про північні озера і болота, які треба було осушити, про річки, течію яких треба буде змінити. Венпорт не міг відразу збагнути, яка армія робітників для цього знадобиться, скільки імпортного обладнання доведеться закупити, яка важка техніка буде тут потрібна... і, найголовніше, скільки все це буде коштувати. Він зі страхом дивився на Норму:

– А якою буде... ціна?

– Астрономічна! – Норма розсміялася своїй дотепності. – Але й прибуток виявиться безпрецедентним – це я гарантую. Наші кораблі за швидкістю переміщення у просторі на багато порядків перевершають сучасні моделі. Конкуренти збанкрутують, намагаючись наздогнати нас.

Зуфа додала:

– Подумай про свій патріотичний обов'язок, Аврелію, а не лише про доходи. Ці кораблі будуть доставляти військові сили Ліги в будь-яку точку всесвіту миттєво, що дозволить нам бити по слабких місцях супротивника, і він не знатиме, де ми з'явимося наступного разу. Нарешті ми зможемо перемогти у Джихаді!

Венпорт насилу проковтнув слину.

– У мене коліна підгинаються, варто мені тільки про це подумати. Але як я можу зробити такі колосальні інвестиції без мого партнера? Ніхто не знає, куди пропав Кідайр.

– Ти маєш сам вибрати правильний шлях, Аврелію, – відповіла Норма. – Ти сам знаєш, що робити. Але ми не можемо чекати. Джихад не може чекати.

Він повернувся до молодшої з двох жінок і, дивлячись на Норму, він не бачив зараз її приголомшливої краси. У її напруженому погляді він впізнав ту колишню Норму, свого дорогу подругу, і зрозумів, що не зможе їй відмовити.

– Я ніколи не переставав вірити в тебе, – сказав він. – Я заплачу потрібну ціну, хоч би якою вона не виявилася.

Наступного вечора Аврелій обідав з Нормою в її хатині. Зуфа Ценва вже розгорнула бурхливу діяльність, щоб якнайшвидше приступити до будівництва на Кольгарі космічної верфі. Через неприємні почуття Зуфа залишила їх одних.

Спочатку Венпорт відчував деяке збентеження і ніяковість, а потім йому стало все одно. Він просто хотів бути з Нормою і все ще радів, що знайшов її живою, попри свої найгірші побоювання.

У печі затишно потріскував вогонь, вони з Нормою насолоджувалися смачною їжею, яку Зуфа надіслала їм із кимось із робітників, уже найнятих нею для початку будівництва. Вони сиділи за столом і, дивлячись одне на одного, їли смажених степових куріпок у м'ятному соусі з солодкою

кольгарською картоплею, запиваючи їжу імпортом салусанським вином з добавкою меланжі. Венпорт уже давно зрозумів, що йому доведеться рахувати в цьому проєкті кожен цент, але на святкову вечерю з Нормою він би не став скупитися.

Він дивився на прекрасні риси її нового обличчя і ніяк не міг повірити, що вони реальні. Вона була неймовірною, бажаною, але коли він потроху починав впізнавати в цій красуні колишню Норму – по її жестам, по ніжній усмішці, – вона ставала ще бажанішою.

– Для мене тобі можна було не змінювати свою зовнішність, – сказав він. – Я вже просив тебе вийти за мене заміж такою, якою ти була раніше.

Вона розсміялася так, ніби їй ніколи не могло спасти на думку змінити зовнішність тільки заради Венпорта.

– Я просто відновила свою спадковість, оптимально скориставшись можливостями, закладеними в моїй ДНК, успадкованій від предків по жіночій лінії. – На цих словах вона відвела очі. Мабуть, те, що сказав Аврелій, не пройшло непоміченим і він зрозумів це. – Але я дуже задоволена, що тобі сподобався результат.

Вона сіла поруч із ним на білий плюшевий килимок перед піччю.

– Так виглядає традиційне романтичне побачення, так? – запитала вона. – Я завжди уявляла, що закохані саме так проводять час, коли вони разом. Я ніколи не думала, що таке буде зі мною, тим більше з таким неймовірним чоловіком, як ти.

Він посміхнувся їй і випив вино з келиха.

– Я не надто заavidний приз, Нормо. – У роботі вона була геніальною так, що це навіть лякало, але в інший час – як зараз, наприклад – залишилася невинною та наївною. Він глянув на неї через край келиха. – Ти намагаєшся спокусити мене?

Її подив був безмежний і не наганий, у її тоні прозвучали нотки легкого розчарування:

– Це так впадає у вічі? У мене погано виходить?

– Романтичні стосунки – це своєрідне мистецтво, люба моя Нормо. Не те, щоб я був дуже досвідчений, але деякі його основи я можу повідомити. – Венпорт присунувся ближче до Норми і обійняв її за плечі, відчуючи, як вона тане в його обіймах. Вся її незручність поступово почала

випаровуватися. – Твоя мати вибрала мене в партнери через мою спадковість, але я не зміг виправдати її очікувань.

Напередодні, дізнавшись, що Зуфа виношує дитину від Ібліса Гінджо, він відчув укол чи то ревності, чи то жалю, згадавши роки, проведені ним разом із Зуфою... скільки разів намагався він подарувати Великій чаклунці гідну доньку, але щоразу справа закінчувалася викиднем чергового вирока.

Але він не хотів про це думати. Принаймні зараз.

Норма підвела голову і подивилася Венпорту у вічі:

– Наші діти не розчарують нас, Аврелію. Я особисто простежу за цим, і якщо треба, то складу їх по одній клітині.

Венпорт глянув на Норму, потім перевів погляд на різьблені віконця хатини. Незабаром на цій похмурій рівнині розгорнеться грандіозне будівництво за суворим планом.

– Коли ти матимеш час на виховання дітей? Ти впевнена, що хочеш так багато принести в жертву?

Вона подивилася на нього таким пронизливим поглядом, що Аврелію здалося, ніби він проникає поглядом у прірву, що відкрилася за зіницями її очей.

– Але це дуже важлива частина людського буття. Я не хотіла б упускати таку можливість.

Він поцілував її в губи, потім відсунувся і почав розглядати її, вбираючи яскравий пристрасний синій колір її прекрасних очей. Венпорт спробував проаналізувати свої почуття, відокремити своє колишнє ставлення до неї від теперішнього. Звикаючи до її нового вигляду, він був змушений визнати, що як жінка зараз вона викликає в нього набагато сильніше бажання... і соромився цього почуття. Якби він справді любив її, то хіба була б для нього важлива її зовнішність – гарна чи ні?

Потім він зрозумів, що Норма сама обрала своє нове тіло для того, щоб з більшою силою привернути його до себе.

– Ти перший чоловік, який звернув на мене увагу, – сказала вона, – і я не знаю, що робити далі.

– Довірся мені, у цьому я тобі зможу допомогти.

І він ніжно провів долонею по її довгому золотистому волоссю.

«Досліджуючи людську культуру, я зіштовхнувся із існуванням нетрадиційних сімей, у яких батьки не були генетично пов'язані з дітьми, яких вони виховували. Я ніколи не розумів повного значення таких стосунків, доки не почав працювати з Гільбертусом Альбансом.»

Еразмус. Діалоги

Еразмус ходив по кабінету, часом потрапляючи в потік яскраво-червоного сонячного світла, що проникав через товсті шибки і розливався мідно-червоними калюжками по гладкій підлозі. Якщо порівнювати його поведінку в цей момент з поведінкою людини, подумав робот, слід було б використати визначення «нервово». Всі матеріали були готові, але зараз він уперше зіткнувся з таким суворим випробуванням у процесі виховання Гільбертуса. Відповідно до того, що він дізнався щодо побуту людей у древніх культурах і суспільствах, це був період переходу дитини в інший стан: хлопчик перетворювався на молодого чоловіка.

Якби він міг комусь передати свої обов'язки. Але в Еразмуса не було дружини, яка б взяла на себе частину тягара. Можливо, залучити рабіню? Але він не хотів, щоб хтось втручався у процес його роботи з юним вихованцем.

Робот докладно вивчив проблему, обмірковуючи, як підійти до такого делікатного питання у спілкуванні з Гільбертусом. Для мислячої машини це взагалі не має ніякого сенсу, будучи не більше ніж біологічним курйозом, неефективним і безладним фізіологічним процесом. Але для багатьох у всьому цьому було щось особливе і навіть містичне.

Це справді не мало жодного логічного сенсу. Це було б схоже на те, як якби мислячі машини стали виявляти замкнутість і вдавалися до умовчання при обговоренні питань програмування штучного інтелекту і способів конструювання механічної частини машини, способів збирання, виробництва деталей, з'єднань в мережі, безлічі способів, якими можна було завантажувати і обмінювати гелі-сфери.

Акт творіння.

На різьбленому столі робот розклав діаграми, схеми та літературу. Два людські манекени в позі любовних обіймів лежали на кушетці. Спочатку він просто хотів взяти для цієї демонстрації чоловіка та жінку з рабських

бараків, але це був би надто легкий шлях вирішення проблеми. Бажаючи більше дізнатися, що все це означає для людини, робот водночас не бажав ухилятися від своїх батьківських обов'язків.

Люди називають ці тілесні функції сексом та іншими довгими словами, і деякі з цих слів вважалися неприйнятними у ввічливому спілкуванні. Про це говорять багато стародавніх книг найрізноманітніших культур і цивілізацій. Еразмус знаходив це дуже дивним. Як може образити звичайне слово?

Він повторив кілька вивчених ним слів, для правдоподібності вимовляючи їх вголос, щоб зробити максимальний ефект. Він кілька разів повторив ті слова, які вважалися особливо неприйнятними. Нічого. Вони не впливали на нього. Він просто не міг зрозуміти, чому вся ця нісенітниця викликала такий переполох у людей.

Функціонування мислячих машин було простішим і безпосереднім... але тільки не для такого допитливого незалежного робота, яким вважав себе Еразмус. Ці невідв'язні питання та загадки виводили його із себе.

Колись він приступив до вивчення природи людини, тому що складність цього виду дуже зацікавила його, і, крім того, люди здалися йому зовсім чужими створіннями. Еразмус дуже хотів асимілювати ті ділянки людського мозку, які люди не стали використовувати при конструюванні перших машин зі штучним інтелектом. Але сам Еразмус у жодному разі не хотів ставати людиною. Він хотів поєднати у собі найкращі риси обох світів.

Юний Гільбертус багато відкрив для допитливого інтелекту незалежного робота. Дуже цікаво, що, продовжуючи займатися проектом виховання, він почав відкривати для себе речі, що стосуються відносин із прийомним хлопчиськом (якому тепер виповнилося дванадцять років) у період, коли людські гормони починають діяти активніше. Два роки тому, прийнявши пропозицію Омніуса, Еразмус не мислив у термінах відносин батько – син. Спочатку сама думка про це здавалася неймовірно абсурдною, фізіологічно та емоційно неможливою. Але в міру того, як він навчав хлопчика і спостерігав за його розвитком, автономна мисляча машина почала відчувати гордість від того, що бачила, і все стало на свої місце.

Майже природно.

Між ними сформувалися дивні узи, вони насолоджувалися товариством один одного... з деякими чудовими винятками. Експеримент

із панікою, який Еразмус провів у рабському загоні, пройшов не надто гладко, але, можливо, згодом усе зміниться. Дивно, але Еразмус зрозумів, що вони однаково навчаються один в одного. Враховуючи той величезний обсяг роботи, яку він проробив до сьогодні, Еразмус вважав, що легко зможе виконати поставлене перед ним завдання. Якби тільки подолати невимовне відчуття незручності.

Чи не вставили шматки людського пуританізму в операційні програми Еразмуса? Це одне із можливих пояснень. Можливо, Еразмус відчував це штучне почуття тому, що хотів його відчувати, щоб краще зрозуміти проблему, з якою стикаються людські батьки.

Сам Еразмус був завжди пунктуальний, а от хлопчик постійно і скрізь запізнювався. Занадто часто Гільбертус відволікався на сторонні речі, які захоплювали його, про які він потім захлинаючись розповідав своєму наставнику. Робот вважав це значним недоліком, але цілком людським недоліком.

Пролунав стукіт у двері, потім вони прочинилися. Хлопчик сором'язливо протиснувся до кімнати. Солом'яно-жовте волосся було скуйовджене, обличчя почервоніло. Очевидно, він біг усю дорогу.

– Ти запізнився, як завжди.

Еразмус надав своєму текучому металевому обличчю вираз батьківської суворості.

– Перепрошую, пане Еразмусе. Але цього разу я запізнився лише на дев'ять хвилин. Вчора я...

– Давай приступимо до уроку без подальшого зволікання. – Еразмус хотів швидше покінчити із цією неприємною справою. – Я приготував для тебе кілька схем разом із детальним викладом усього, що стосується народження людського потомства. Сподіваюся, ти вважатимеш їх повчальними.

Хлопчик явно відчув інтерес, але не відчував жодної незручності.

– Це ще один урок біології? Ми будемо когось розтинати?

Поки що Еразмус розтинав при хлопчику лише представників нижчих форм життя, але мав намір колись дійти й до розтину людей. Робот вирішив розвивати хлопчика повільно, щоб не відчужувати його від себе та не надто поспішати з прогресом. Деякі реакції Гільбертуса на акти насильства здавалися роботу надмірними.

– Ні... не цього разу. Сьогодні ми займемося теорією біологічного розмноження та відтворення, хоча я можу влаштувати тобі і практичні заняття, якщо у тебе виникне потреба.

Молодий чоловік кивнув і почав уважно дивитися. Робот підійшов до кушетки і схилився над нею, роздивляючись анатомічно бездоганні манекени.

– Ти маєш помітити, що тут знаходяться дві основні людські форми – чоловіча та жіноча. Вони одягнені в традиційний одяг та виконані з точним дотриманням усіх зовнішніх ознак. – Він жестом запросив хлопчика підійти ближче. – Встань, будь ласка, тут. Ти бачиш також, що чоловік та жінка обіймають одне одного і що чоловік тримає свій рот біля її вуха.

Хлопчик слухняно підійшов до сріблястого робота і почав дивитися на кушетку ще уважніше. Еразмус зібрався з думками та з духом.

– Манекени не підходять для повної імітації, тому наступну частину тобі доведеться уявити самому. Очевидно, це необхідна частина ритуалу залицяння. Чоловік цілує жінку у вуха і лиже його, обіцяючи жінці вічне кохання. Найчастіше це призводить жінку в збуджений стан. – Він суворо подивився на хлопчика. – Поки що тобі все зрозуміло?

Гільбертус кивнув головою. На жаль Еразмуса, хлопчик виявляв дуже помірковану цікавість, не відчував ніякої незручності і не висловлював жодних потреб.

– Потім чоловік цілує жінку у губи. При цьому в обох починається сильна салівація, тобто рясне виділення слини. – Еразмус заговорив професорським тоном: – Салівація – це ключовий процес запліднення. Очевидно, поцілунок робить жінку більш фертильною, тобто здатною до зачаття.

Хлопчик кивнув і постарався приховати посмішку. Еразмус вирішив, що це ознака розуміння. Добре! Еразмус почав з силою терти одне об одного обличчя манекенів.

– Тепер найважливіше, – сказав Еразмус. – Салівація та овуляція. Запам'ятай ці два поняття і ти зрозумієш основну суть процесу людського розмноження та відтворення. Після поцілунку негайно починається статеві зносини. – Він заговорив швидше: – Це все, що тобі слід знати про людське злягання. У тебе є запитання, Гільбертусе?

– Ні, пане Еразмусе, – відповів хлопчик. – Мені здається, що ви все пояснили.

«Деякі дива – лише замаскований жах.»

Серена Батлер. «Відлуння Джихаду»

В інспекційну поїздку на Тлулак, де Серена хотіла оглянути хвалені ферми з вирощування органів, вона взяла із собою Раджида Сука, талановитого військового хірурга, і приміро Ксав'єра Гарконнена як військового представника Ліги. Шлях до Тлулаксу був неблизький і в кораблі довелося провести близько місяця. Поїздка значила багато, але все ж таки рішення відірвати цих людей від виконання їхніх прямих обов'язків у розпал битв Джихаду далось Серені насилу. Зрештою, подорож через простори всесвіту завжди виявляється такою довгою... а люди вмирають щодня.

Молодий лікар Сук широко користувався продукцією знаменитих ферм, іноді роблячи справжні дива лікарського мистецтва, рятуючи життя і відновлюючи здоров'я тисячам ветеранів, які отримали поранення та каліцтва на фронті боротьби з мислячими машинами. Після першої битви за Зимію один із попередників доктора Сука змінив легені приміро Гарконнену.

Серена вважала обох своїх супутників справжніми героями.

Експедиція рухалася із церемоніальною пишністю. Попереду офіційної делегації на торговому кораблі Рекура Вана летів Ібліс Гінджо, який мав підготувати візит. Це було пояснення Великого Патріарха, але Серена підозрювала інше. У Ібліса ще залишалися таємниці.

Нарешті корабель Серени вийшов на орбіту навколо Тлулаксу. Серені не терпілося зійти на землю і поринути у теплі промені місцевого сонця – Фаліма. Надто довго вона вже була у космосі. З нею було дванадцять служниць у білих сукнях, вони називалися серафимами.

Гордо усміхаючись, Серена чекала, коли техніки приготують шатл. На цій закритій хмарами ізольованій планеті ще жодного разу не було офіційних представників Ліги. Якщо схилити цих біологічних чарівників до ширших контактів з Лігою, поширити на них усі права та привілеї, то від цього виграють усі.

Говорили, що тлулакси – дуже релігійний народ, але їхні вірування і ритуали були так само приховані від сторонніх очей, як і їхнє повсякденне життя. Але що їм приховувати? І як Іблісу вдалося так спритно з ними порозумітися? Як би там не було, тлулакси зможуть зробити свій внесок у перемогу Джихаду. Їхні знання про генетику та передові медичні технології вже надали неоціненні послуги людству.

Так, звичайно, багато жителів цього світу займаються работоргівлею, доставляючи живий товар на деякі планети Ліги, де досі є рабство. У юності Серена дуже палко виступала проти цього ганебного інституту. Як не сумно, пізніше вона зрозуміла, наскільки сильно вкоренився цей звичай і як важко його викорчувати навіть за сотні років. Як лідер Джихаду вона продовжувала ганьбити рабство, але найвищим пріоритетом для неї зараз була перемога Джихаду та порятунок роду людського від винищення.

Тлулаксійські продавці органів постійно стежили за тим, щоб не було витоку інформації про цю їхню власність, але Серена сподівалася переконати їх розкрити деякі секрети їхньої технології. Безкоштовною видачею патентів або наданням їм монопольної концесії Серена сподівалася переконати тлулаксів, що їхні ділові інтереси будуть захищені, а спільними зусиллями вдасться додатково врятувати безліч життів. Враховуючи гнучкість і гострий розум тлулаксів, Серена вважала, що вони зможуть зберегти своє провідне становище у цій комерції.

До каюти увійшла начальниця охорони серафим Нірієм.

– Великий Патріарх повідомляє з поверхні планети, що приготування до вашого прибуття закінчено, Жрице Батлер.

Охоронниці одягли Серену в її найбільш приголомшливе вбрання, в якому вона виглядала втіленою богинею, що зійшла з небес на землю. Нірієм поглянула на Серену оцінюючим, гострим як бритва поглядом, а потім схвально кивнула.

Вірні охоронниці проводили Серену на палубу шатла, де на неї чекали доктор Раджид Сук і Ксав'єр Гарконнен, який зберігав, як завжди, кам'яний вираз на обличчі. Ксав'єр виглядав втіленням офіцера, але уникав зустрічатися поглядом із Сереною. Так він поведився з часу свого одруження на Окті.

Довге волосся акуратно і чисто одягненого хірурга було пов'язане в хвіст, що звисав на спину. Величезні очі здавались надто великими для його невеликого обличчя з дрібними рисами. Він хвилювався і не знав, куди подіти руки з довгими тонкими пальцями.

На борт шатла піднялися дві жінки у білій формі серафим, Нірієм зайняла місце пілота. Серена граційно зійшла трапом на судно. За нею піднялися повний ентузіазму професор Сук і куди менш захоплений Ксав'єр Гарконнен. Чоловіки сіли окремо. Спускаючись на відведений для шатла майданчик, вони пролетіли над сяючим розкішшю новим містом Бандалонгом, будівництво якого обійшлося в астрономічну суму, отриману від продажу рабів та органів. Шатл приземлився на майданчику, розташованому далеко за формальними межами сліпучого Бандалонга, міста, куди було заборонено в'їзд іноземцям – винятку не зробили навіть для Жриці Великого Джихаду. Космопорт був сучасний, вирізнявся безбарвною архітектурою та чіткістю ліній.

Коли Серена та її серафими вийшли з шатла, їх зустріли Ібліс Гінджо та Рекур Ван. Політичне значення цього работоргівця та його вплив очевидно зросли завдяки зв'язкам з Великим Патріархом. Маленький чоловічок низько вклонився Серені.

Примружившись від яскравого світла жовтого сонця, Серена здивувалася, що її приїзд не порушив ділового життя міста. Не було видно радісного натовпу чи груп цікавих роззяв, як це було б на будь-якій планеті Ліги Благородних. Зустрічали її лише представники бізнесу та уряду. Це було чимале розчарування, бо Серена знала, що однією своєю присутністю вона вміє запалювати ентузіазм і змушувати багато сердець битися в унісон.

Самолюбство Серени не вимагало пишного прийому, але вона була спантеличена. Якщо тлулакси не мали наміру влаштовувати урочисту зустріч, то чому тоді їм знадобилося стільки часу на «підготовку»?

Один із представників уряду відокремився від загальної групи і, підійшовши до Серени, злегка вклонився:

– Жрице Серено Батлер, для нас велика честь, що ви вирішили витратити ваш дорогоцінний час на візит до нас. Ми упорядкували частину наших ферм з вирощування органів, щоб ви могли їх оглянути, і ми просимо вашого прощення за неможливість з нагоди вашого приїзду перервати наш складний технологічний процес.

Ібліс перебив тлулаксу своїм звучним впевненим голосом:

– Потреба в продукції ферм Тлулакса зростає з кожною новою битвою Джихаду, і ми не хочемо, щоб хоч один наш ветеран залишився без очей чи серця через те, що людей, які там працюють, відірвуть від праці заради участі в дипломатичному прийомі.

Серена посміхнулася:

– Великий Патріарх знає, що я не маю наміру втручатися у вашу роботу. Я просто хочу віддати належне тому, що ви, тлулакси, зробили заради спільної перемоги.

Доктор Сук, який стояв поруч із Сереною, теж подякував чиновникам:

– Працюючи військовим хірургом, я повністю покладаюся на якість ваших штучно вирощених органів – вони дозволили зберегти тисячі життів. Колись і приміро Гарконнен отримав нові легені завдяки продавцю Туку Кідайру. Якби тоді не вдалося врятувати приміро життя, він не дожив би до того дня, коли став батьком Маніона Невинного.

Серена бачила, як Ібліс кивком висловив своє шанобливе ставлення. Вона чула, що прості люди на вулицях Зимії називають її дитину святою і що те саме говорять у натовпі на планетах, охоплених лихоманкою Джихаду. Один Ксав'єр стояв мовчки, з похмурим обличчям, занурений у власні невеселі думки. В чому справа? У тому, що після стількох років служби та праці його пам'ятають за це найбільше досягнення? За те, що він – батько вбитої дитини?

Серена попрямувала до групи зустрічаючих. Вона подумала: чи не може ця цивілізація бути закостенілою та патріархальною, відходом до первісних часів? Виняткові технічні досягнення та наукові відкриття, яким тлулакси були зобов'язані вмінням за заданою програмою вирощувати органи, зазвичай вимагають обміну інформацією та відкритого заохочення новаторів та геніїв. Такі здобутки рідко сумісні з репресивним, фанатичним суспільним устроєм.

Чи не надають їй такий прохолодний прийом через її стаття? Нічим не висловлюючи своїх думок, Серена усміхнулася присутнім і підняла руки у благословляючому жесті.

– Давайте тепер поїдемо захоплюватись вашими фермами органів.

Рекур Ван пішов попереду, показуючи шлях до невеликого повітряного фургона для перевезення пасажирів. Серена озирнулася на залитий сонцем Бандалонг, звернувши увагу на далекі нові будівлі, які, незважаючи на різні розміри, були однаково прямокутними та функціональними, як геометрично правильні мурашники.

На схилах замиських пагорбів росла низька трава, а мережа бруківки створювала враження лабіринту, схожого на конструкцію древнього комп'ютерного чіпа.

– Наші підприємства з вирощування органів розкидані по всій планеті, – сказав Рекур Ван, – і всі вони розташовані на відкритих місцях, оскільки одержують енергію для фотосинтезу від прямих сонячних променів.

За півгодини попереду з'явилася ферма з вирощування органів. Серена вийшла з фургона і швидко пішла до ферми. Маленькі тлулакси ледве встигали за нею. Нірієм та інші серафими не відставали, тримаючись за спиною Жриці Джихаду. Але, спіймавши прихований погляд Ібліса, вони трохи відстали.

Серена, Ксав'єр і доктор Сук дивилися на блискучі чани з таким виглядом, наче споглядали диво. Хромовані та скляні трубки, чорні металеві підставки, що підтримували прозорі яйцеподібні чани. Чан являв собою велику круглу посудину, що містила булькаючу жовтувату рідину, схожу на навколоплідні води. Чани висіли, схожі на величезні фруктові плоди, з'єднані з численними індикаторними лампочками, що миготіли, діагностичними моніторами, що відстежували стан чудово клонованих органів. Ібліс пояснив, що в кожному чані знаходяться певні органи, які не відкидаються реципієнтом при пересадці.

Крізь викривлені стінки кожної посудини можна було розглянути темні, але цілком відомі силуети – м'які мішки легень, пронизані безліччю серцевих артерій, пучки напружених м'язових волокон, схожих на клаптики вельвету. Піднявши голову, Серена глянула на схил пагорба, цілком усіяний тисячами підвішених сферичних посудин, що блищали на сонці і отримували енергію з вічно ясного тлулаксійського неба.

Військовий хірург здивовано дивився в один із чанів, де плавали очні яблука. Вони переміщалися по поверхні рідини, як грона ягід, і зіниці кожного з них дивилися на доктора Сука. Зорові нерви і судини були пов'язані з центральною живильною колбою.

– Це неймовірно. Ви вирощуєте органи на замовлення? Кожне око призначається для якогось конкретного пацієнта?

– Ні, – відповів Рекур Ван, поглядом запитавши дозволу в іншого тлулаксу. – Ми робимо їх нейтральними по відношенню до типу крові, тому ці очі сумісні з тканинами багатьох пацієнтів. Ми також маємо селезінки, печінки, нирки – тобто всі життєво важливі органи. У великих чанах ми вирощуємо навіть пласти свіжої шкіри.

– Я знаю, – сказав Раджид Сук. – Я багато разів користувався цим матеріалом, особливо у лікуванні поранених із опіками. Це покращило якість тисячі життів.

Дерева з органами поверталися так, щоб на чани падало пряме сонячне світло. Хірург був приголомшений побаченим до глибини душі, відчуючи щось на кшталт релігійного благоговіння.

– Протягом багатьох століть наші найкращі уми – лікарі та біологи – намагалися досягти такого точного рівня клонування. Те, що зробили тлулакси, гідне захоплення та поклоніння. Якби я зараз не бачив усього цього на власні очі, то ніколи б не повірив, що таке взагалі можливо. Жоден вчений Ліги не зміг наблизитися до такого відкриття, жоден, навіть у славні часи Старої Імперії.

Він усміхнувся Серені, потім представникам Тлулаксу:

– На благо всього людства ви маєте поділитися цією технологією з Лігою. Ми могли б влаштувати такі самі ферми. Тоді хворим та пораненим не довелося б місяцями лежати підключеними до апаратури життєзабезпечення та чекати на органи для заміни.

Побачивши тривогу на обличчях тлулаксів, Ібліс Гінджо підняв руку:

– Не забігайте наперед, докторе Суку. Це виробництво – єдине, що підтримує життєздатність цивілізації Тлулаксу. – Група тим часом йшла серед незвичних оку неправдоподібних чанів, і в кожному з цих чанів плавали органи, які колись пересадять ветеранам, покаліченим на полях битв. – Вони могли б підняти ціни і мати надприбутки, але вони воліють робити свій внесок у боротьбу проти Омніуса. Ви ж не наживаєтеся на війні, Рекуре?

– Анітрохи.

Ібліс додав:

– Згодом ферми Тлулакса зможуть приносити більший дохід, ніж планета отримує сьогодні від торгівлі рабами.

– Хотілося б сподіватися, що колись це станеться, – сказала Серена. – Але, звісно, під час війни попит на такий товар має бути підвищеним. – Вона озирнулася, насупившись. – Цікаво, а де всі тутешні раби? Я очікувала побачити, що вони тут працюють.

Відповів Рекур Ван:

– Наш бізнес – це продаж рабів, Жрице Батлер. Навчені, розумні люди – це дуже цінне майно і ми не тримаємо їх у себе. Крім того, ми не можемо довірити догляд та обслуговування ферм непокірним робітникам, які можуть мати безглузді мрії про помсту.

Ксав'єр скуто кивнув, наче ледве стримуючи гнів.

– Як це зовсім недавно показав бунт на Поритріні.

– У нас немає жодного бажання наражати наші ферми на такий ризик.

Серена задовольнилася цим поясненням, пам'ятаючи ті жахи, які вчинили на Поритріні буддисламські раби. Втрати в Старді поки точно не підраховані і навряд чи будуть колись підраховані, оскільки весь центр міста перетворився на оплавлені камені та відбитки тіл, покритих радіоактивним пилом. Громадяни, які вижили, почали полювання на повстанців і рабів, вбиваючи всіх поспіль, влаштувавши справжній буддисламський погром. Ця планета вже ніколи не стане колишньою.

Члени тлулакській делегації, які супроводжували Серену, продовжували цю екскурсію до кінця дня, показавши всі типи органів і тканин, що вирощувались в чанах. Завжди готова до будь-якої несподіванки Нірієм не відходила від Серени ні на крок.

Після обіду було влаштовано прийом, де продовжилося обговорення. Наступного дня Ібліс із задоволеним виглядом з'явився до Серени з пропозицією від Ради Тлулаксу.

– Наші друзі зробили нам люб'язну пропозицію, яку вони тільки могли зробити, Серено. Вони хочуть взяти зразки ваших клітин та зразок ДНК. Це дозволить їм виростити органи саме для вас, на випадок, якщо ви... будете поранені при спробі замаху.

Серена насупилась.

– Хіба я не зможу скористатися звичайними органами, як усі наші солдати Джихаду?

До неї одразу поспішив маленький Рекур Ван.

– Звичайно, Жрице, але при використанні звичайних органів завжди є – хай навіть і мізерно мала – ймовірність відторгнення. Біологічно неможливо гарантувати повну сумісність – якщо, звичайно, не взято ДНК реципієнта. Це, як мені здається, розумний запобіжний захід, і з цим згоден і Великий Патріарх.

Ксав'єр Гарконнен перевів скептичний погляд з Ібліса на тлулаксу-работоргівця.

– У мене немає впевненості, що це потрібно...

Серена засяяла.

– Ні, чому ж. Думаю, це хороша ідея. Мені хочеться також, щоб тлулакси взяли набори клітин у приєрмо Гарконнена, Великого Патріарха Гінджо – і навіть у доктора Сука.

Ксав'єр стривожено поклав руку на груди.

– Штучно вирощені легені, Серено, які я отримав багато років тому, функціонують чудово. Я не бачу потреби для...

– Я бачу таку потребу.

На цьому дебати закінчилися.

Наступного ранку, коли у всіх чотирьох були акуратно взяті проби клітин та генетичного матеріалу, Ібліс наполягав на поверненні до космопорту.

– Треба їхати, Серено. Цього разу тлулакси були більш ніж гостинні, виявивши нечувану щедрість. Ви побачили все, що хотіли. Крім того, програму нашого візиту вичерпано.

Нарешті після сніданку, який міг здатися надто поспішним, вона посміхнулася до тлулаксійських господарів. Треба було показати їм, наскільки високо вона оцінила їхні зусилля.

– На мене справило незабутнє враження все, що я тут побачила, і я дуже вдячна вам за ваші визначні досягнення. Я мрію про той день, коли ви наважитесь вступити до Ліги та стати її повноправними членами. Такий крок буде на користь усьому людству.

– Можливо, ми обговоримо це питання у майбутньому, – сказав Ібліс. – Як би там не було, для нас найважливіше – це щоб тлулакси продовжували свої доблесні зусилля на благо нашої справи.

– Так. Я також вважаю, що це найважливіше.

Ібліс наполегливо квапив Серену і її почет до шатла, немов побоюючись, як би Жриця не стала копати глибше. Доктор Сук був вражений побаченим.

Ібліс став говорити слова на прощання:

– Ви – Жрице Джихаду, ви об'єднуєте людей у боротьбі проти Омніуса. З вами для нас немає нічого неможливого.

Він обмінявся багатозначними поглядами з Рекуром Ваном та іншими тлулаксами.

Випередивши Великого Патріарха, Серена подумала, що він задоволений перебігом візиту. Але в душі вона не могла позбутися неприємного відчуття, що тут щось не зовсім чисто...

173 РІК ДО ГІЛЬДІЇ

29 рік Джихаду

Через рік після появи когіторів із вежі зі слонової кістки

«Можливості можуть виникнути миттєво – а можуть змушувати чекати на себе тисячу років. Тому ми завжди маємо бути готовими схопити удачу за хвіст.»

Генерал Агамемнон. Нові мемуари

Якби до Агамемнона зараз повернулося його колишнє людське обличчя, то на ньому грала б торжествуюча усмішка. Він дивився, як машинний флот підтягується до Бела Тегеза. Генерал кімеків усім своїм органічним мозком, зануреним у електрорідину спеціальної ємності, відчував приємне передчуття остаточної перемоги.

Омніус не встигне навіть нічого запідозрити.

Двоє титанів, що були разом з Агамемноном, цілком поділяли його почуття, як і неокімек Беовульф і сто сімнадцять інших честолюбних неокімеків, залучених у заколот проти Синхронізованих Світів.

– Відтепер знову настає епоха титанів! – Ці слова Агамемнон передав секретним каналом, що зв'язував в єдину мережу кораблі кімеків, які йшли з армадою як невинні лоцмани в зграї акул. – Ми відновимо наше колишнє правління, слава та влада дістануться тим провидцям, які побажали знищити комп'ютерний всесвітній розум.

Коррінський Омніус послав цей великий флот разом із численними силами «вірних» кімеків, щоб відновити владу машин до того, як на планету висадиться десант людей Джихаду. Омніус віддав генералу кімеків чіткий наказ не допустити потрапляння ураженого Синхронізованого Світу до рук хретгтів.

Агамемнон виконає цей наказ, але на свій лад.

Беовульф – найобдарованіший комп'ютерний геній після Барбаросси – розробив індивідуалізовані інструкції та програми управління для всіх бойових кораблів роботів нібито для того, щоб підготувати їх до хаосу та руйнування, з якими вони зіткнуться на Бела Тегез: бойові кораблі роботів будуть захищатися від набігів людей-мародерів.

Флот роботів віз із собою останнє та повне оновлення Омніуса з усіма інструкціями та інформацією, необхідними для відновлення синхронізованого статусу планети Бела Тегез.

Всі ці масивні кораблі, що сяяли технологічною красою, складуть гарну основу для власного імперського флоту Агамемнона.

Оточивши затягнуту хмарами планету, кораблі роботів передали ідентифікаційні сигнали і вимагали відповіді від вузла Омніуса в Коматі, але замість відповіді було чути лише перешкоди. Саме місто було зрівняне із землею атомним вибухом, влаштованим Гекатою. Через кілька секунд з планети почали надходити фрагментарні повідомлення від довірених людей, яким вдалося відновити частину зруйнованої техніки.

Не побачивши ознак присутності окупаційних сил хретгірів, Агамемнон зрадів, що не доведеться битися з армією Джихаду і з Омніусом одночасно. Набагато легше, коли супротивник один.

– Увага, флот мислячих машин! – передав він по всіх каналах зв'язку. – Кіmek Беовульф приготував вам модуль, що буде завантажуватися.

Беовульф натяк зрозумів:

– Перед відльотом з Корріна Омніус дав мені секретний пакет, який з міркувань безпеки не можна було інстальовати дотепер. Приготуйтеся прийняти передачу.

Геніальний неокіmek ввів відповідні коди доступу високого рівня, і машини, які нічого не підозрювали, прийняли потік інформації. Весь їхній флот проковтнув програмну приманку, як отруйну пігулку.

Настала ланцюгова реакція – кораблі роботів почали один за одним вимикатися, зависаючи над планетою. Враження було таке, що у великому місті з настанням ночі у вікнах почали один за одним гаснути вогні. То справді був безкровний переворот.

По каналам зв'язку неокіmekів пройшла хвиля захоплених вигуків і проявів здивування. Дрібні кораблі кіmekів, наче оси, кружляли довкола потужних суден роботів. Один із бунтівників запитав:

– Чому ви не зробили це років п'ятсот тому?

– Програма дуже непроста, – відповів Беовульф. – Але на ідею мене наштовхнув не хто інший, як рідний син Агамемнона. За даними наших джерел у Лізі, саме Воріан Атрейдес придумав сенсорний трюк на Поритріні, а також запустив у пам'ять машин вірус, подібний до того, що обдурив їх на IV Анбусі.

Генерал Агамемнон висловив згоду:

– Оскільки Воріан колись літав на кур'єрському кораблі разом із Севратом – роботом, який доставив заражені оновлення на Синхронізовані Світи, – я з самого початку вважав, що тут без нього не обійшлося. Немає жодних розумних виправдань тому, що ми, кімеки, давно не застосовували таку ж тактику, але вона спрацьовує лише один раз, і треба бути готовими до захоплення влади. Усім нам. Ось тепер ми нарешті готові.

Агамемнон оглянув зібрані ним сили, потім перевірив свої оптичні сенсори на величезний флот роботів, що нічого не підозрював.

– Цього моменту я чекав тисячу років! Титани, я чекаю вас на флагмані. Зберемо нараду за участю Омніуса.

Кораблі кімеків скупчилися навколо флагмана, наче пірати, що приступають до поділу здобичі скрині зі скарбами. Агамемнон причалив свій корабель до повітряного замку, і інші кораблі наслідували його приклад. Генерал титанів перемістив ємність із мозком у гладкий і гарний бойовий корпус, який носив колись, як пурпуровий плащ, який прикрасив би навіть справжнього Агамемнона, що входив у повалену Трою.

– Колись, дуже і дуже давно, ми підкорили Стару Імперію, але не змогли утримати владу і поступилися нею Омніусу, – сказав він, звертаючись до Юнони та Данте і до гордого Беовульфа, генія, який зробив можливою цю перемогу. – Тепер Синхронізовані Світи ослаблені десятиліттями війни із вільними людьми. Армія Джихаду виснажила мислячих машин на нашу користь – і це можливість, яку не можна упустити.

Кур'єрський корабель з оновленням був охоплений мороком і тишею, його пілот був паралізований програмою Беовульфа. Кімеки ніколи не змогли б ще раз повторити цей трюк, але, мабуть, для цього не буде потреби.

Вбраний у бойову ходильну форму Агамемнон розкрив запечатану нішу, в якій зберігалось оновлення Омніуса. Срібляста гель-сфера лежала

на спеціальній подушці. Агамемнон схопив сферу своєю пазуристою хапальною кінцівкою і високо підняв блискучу кульку, наповнену дециліонами думок.

Бела Тегез стала першим, але величезним кроком.

– Омніусе, ти виглядаєш таким слабким, тендітним і беззахисним, – сказав Агамемнон. – Зараз одним рухом я почну нову еру... і ця ера проголосить кінець твоєї епохи.

Агамемнон стиснув свої механічні шарнірні пальці та розчавив сріблясту гель-сферу. Тепер Омніус і його мислячі машини мали очікувати війну на три фронти.

«Який же Бог обіцяв би нам таку землю, як ця?»

Дзенсунітський плач

Минуло п'ять голодних місяців. Запаси виснажилися, люди почали вмирати – але Арракіс залишався таким самим суворим і негостинним, як і в перший день. Ісмаїл відчував, як його людей охоплює розпач.

– Ця планета – одна велика дюна, – поскаржився один із втікачів – величезного зросту засмаглий чоловік, який сидів на камені біля розбитого експериментального корабля. Йти було нікуди.

Але вождь колишніх рабів не давав згаснути іскрі надії. Ісмаїл наполягав, щоб виконували обряди віри, щоб люди терпляче переносили виснажливу спеку і вчилися пристосовуватися до нового місця, яке Бог, з відомих тільки йому причин, обрав для їхнього проживання. Ісмаїл знаходив відповідні сутри, і це заспокоювало людей, вселяло в них надію.

Він добре засвоїв те, чого колись навчав його дід: «Мужність і страх завжди гоняться одне за одним по нескінченному колу».

Його донька Хамаль стала тихою і замкненою, вона втратила віру в те, що її чоловік Рафель залишився живим. Він, Інгу і работоргівець сіли на єдиний транспортний засіб, який вони знайшли на кораблі, і полетіли, так і не повернувшись назад. Сталося це вже давно, і після довгих тижнів без жодної звістки від тих, хто полетів, Хамаль перестала чекати на повернення Рафеля з добрими звістками та свіжою їжею.

По її очах Ісмаїл бачив, що донька допускає будь-яку можливість – вони могли заблукати або загинути в бурі, їх міг убити Тук Кідайр. Ніхто не міг уявити, що вони дісталися цивілізації і не змогли привести допомогу.

Ісмаїл сидів, притулившись спиною до нерівного каменю, обійнявши доньку і бажаючи, щоб вона знову стала маленькою дівчинкою, щоб не мала таких недитячих бід і нещасть. Вона втратила чоловіка, і тепер Ісмаїл залишився її єдиною опорою. Але він сам залишив у біді Оззу, і, мабуть, на нього ляже відповідальність за загибель дзенсунітських біженців. Навіщо, в ім'я чого тікали вони з Поритріна? Можливо, треба було залишитися і приєднатися до повстання Аліїда? Треба сподіватися, що дзеншиїти виграли свою битву на далекому тепер Поритріні... але Ісмаїл сумнівався в цьому, як сумнівався і в тому, що він колись дізнається про результат повстання.

Незважаючи на всі жахливі труднощі, він не шкодував про своє рішення. Краще померти від голоду і спраги в цьому пеклі, ніж ставати вбивцею, хай навіть вбивцею рабовласників.

– Буддаллах знає, навіщо послав нас сюди, – тихо промовив він, бажаючи підбадьорити Хамаль. – Людям може знадобитися тисяча років, аби зрозуміти волю Бога.

Для всіх, хто живе, Ісмаїл і його послідовники просто зникли зі всесвіту.

Дзенсуніти заснували свій табір навколо місця аварії корабля і розібрали на частини судно, що впало, щоб використовувати всякий придатний для справи матеріал. Деякі умільці примудрилися виготовити пастки та фільтри для збирання ранкової роси в тінистих місцях, але цього було мало для виживання всіх.

В останній момент квапливих зборів перед втечею раби Ісмаїла взяли тільки те, що знайшли в ангарі заводу Норми Ценви, і тепер з'ясувалося, що не вистачало найнеобхіднішого. Експериментальний корабель не був розрахований на транспортування сотні дзенсунітів, на ньому не було ні спорядження, ні інструментів для забезпечення елементарного виживання у суворих умовах цієї планети. Але навіть найзапекліші песимісти не очікували, що вони опиняться в такому нещадному і страшному світі.

Арракіс не проявляв співчуття і не пропонував допомоги.

Одного разу, коли захід сонця подарував людям відносну прохолоду, до Ісмаїла прийшли повні рішучості добровольці, які зрозуміли, що після місяця марного очікування не варто розраховувати на прибуття рятувальників. Очі людей були червоні від спеки, зуби щільно стиснуті.

– Нам потрібні компас, вода та їжа, – сказав чоловік, який вирішив говорити від імені всіх. – Нас шестеро, і ми вирішили пішки вирушити до пустелі на пошуки міста Арракіса. Напевно, це наш останній шанс.

Він не зміг відмовити їм, незважаючи на повну свою впевненість у безнадійності цієї справи.

– Буддаллах веде нас. Ідіть Його шляхом, несіть Його у своїх серцях. Сутра каже: «Шлях до Бога невидимий для невірних, але його ясно бачить навіть сліпий, якщо він увірував».

Чоловік кивнув:

– Я бачив сон, у якому я йшов через дюни. Я вірю, що це сам Буддаллах наказує мені зробити таку спробу.

Ісмаїл не міг сперечатися з таким поясненням або з такою мужністю.

Загону вдалося виділити лише невелику пляшку з водою та їжу на тиждень. Якщо за цей час вони не знайдуть жодного селища, то їм просто не вистачить запасів, щоб повернутися назад.

– Краще померти в спробі врятувати свій народ, – сказав командир маленького загону, – ніж сидіти тут і чекати, коли смерть візьме нас на своїх жорстоких умовах.

Хамаль стояла поруч із батьком під зоряним небом, коли Ісмаїл на прощання обійняв кожного з учасників зухвалої експедиції. Потім люди пішли у напрямку, протилежному тому, в якому відлетів Рафель пошуковим гелікоптером. Щоб виграти час, вони вирішили йти вночі. Ісмаїл довго дивився, як їхні неясні тіні спускаються зі схилу гори і йдуть у незворушну порожнечу дюн...

Тепер, коли до світанку залишалася лише година і обидва місяці світили з неба, перетворюючи ніч на бліду подобу полудня, Ісмаїл напружено вдивлявся в пустельний горизонт. Розвідники не зникли ще з поля зору, насилу прокладаючи шлях у пухкому піску.

Раптом він побачив, як люди в паніці заметалися схилом дюни. Сама вона раптом почала рухатися і обсипатися, по ній пройшла бриж, потім виникло завихрення, в центрі якого, під ногами людей, утворилася глибока

вирва, що йшла вглиб. Потім Ісмаїл побачив, як з-під землі піднялася велетенська змія, більша за будь-яку тварюку, яку йому колись доводилося бачити або уявляти. Це був жахливий, велетенський звір, справжнє чудовисько...

Коли настав ранок, людей уже не було видно.

Що за місце ми отримали. Це було за межами самої хворої уяви, гірше за найстрашніший нічний жах.

Він вирішив нікому не розповідати про побачене і нічого не сказав навіть Хамаль. Нехай інші моляться за благополуччя мандрівників і за своє спасіння. Ісмаїл не хотів брехати своєму народові, але й не хотів, щоб той втратив віру. Надія нічого не вартує.

Попри сувору економію, яку ввів Ісмаїл, запаси на кораблі невблаганно добігали кінця. Скоро Арракіс уб'є їх усіх.

Більше третини всіх дзенсунітів, що втекли з Поритріна, вже померли від голоду, спраги та зневоднення. Дехто загинув, відправившись на пошук допомоги; інші опустили руки, здалися і тихо пішли в небуття уві сні.

Деякі технічно обдаровані дзенсуніти обшукали корабель, що зазнав аварії, обстежили двигун, підібрали металеві деталі і труби і зуміли винайти систему для дистиляції та повторного використання води, вони змогли навіть придумати систему хімічної обробки палива і холодоагенту, перетворивши їх на придатну для пиття рідину, яка смерділа. Вони спорудили навіть примітивний передавач, але сигнали, які вони надсилали, так ніхто й не почув. Очевидно, шалені піщані бурі призводили до сильної іонізації повітря, що спотворювала форму і траєкторію хвиль.

Або... просто ніхто не хотів поспішати до них на виручку.

У найважчий момент Ісмаїл почув похмурі розмови про те, що настав час їсти мерців і пити їхні тілесні соки, але він виступив проти таких жахливих пропозицій.

— Ми повинні перш за все пожертвувати життям, ніж жертвувати людською сутністю. Буддаллах послав нас сюди на випробування з відомих тільки Йому причин. Це наше випробування чи покарання... відбір вірних. Яка користь жертвувати душею заради плоті, якщо завтра ми знову будемо голодними?

Вони помруть вільними... але, без сумніву, помруть.

Щовечора Ісмаїл читав сутри, радився з ними, повторював вірші і намагався проникнути в їхній глибинний зміст, але не знаходив відповідей на болючі питання. Невже вони не мають порятунку? Невже на Арракісі не знайдеться союзників, до яких могли б приєднатися дзенсуніти? Ісмаїл думав про те, що стійкі люди, які зуміли вижити в цій страшній пустелі, навряд чи будуть налаштовані дружелюбно до прибульців.

Щодня, користуючись відносною прохолодою ранкових та вечірніх сутінків, люди виходили в скелі, обстежували ущелини та тріщини півострова скель, що виступали у морі піску. Вони знаходили там мізерну рослинність та лишайники. Водилися в скелях і ящірки, а одного разу один хлопчик каменем убив якогось стерв'ятника. Люди ловили всіх тварин, які потрапляли їм під руку і яких могли зловити. Вони їли навіть жуків і твердих сороконіжок. Кожен шматочок білка, кожна крапля вологи продовжували життя на наступну мить, давали можливість зробити ще один вдих.

Але що вони ще могли робити?

Коли пришла наступна ніч і на пустелю впала непроникна темрява, Хамаль вловила якийсь струс, що походив від темних силуетів дюн. До стоянки дзенсунітів у скелях по піску стрімко рухалася тінь велетенської змії, що звивалася. Вона закричала, і люди, ледве пересуваючись від слабкості, безсило човгаючи ногами по каменях, прийшли дивитися на це страшне видовище.

У темряві, що згущувалась, Ісмаїл міг розглянути потвору, що неслася по піску, помаранчеве полум'я, що світилося в велетенській горлянці, і іскри, що летіли з-під черева цього монстра, що терлося об грубий шорсткий пісок. Люди стояли поряд з Ісмаїлом, спантеличено дивлячись на чудовисько, що наближалось. Двічі протягом останніх п'яти місяців вони бачили хробаків, але здалеку, в дюнах, і зазвичай чудовисько рухалося безцільно, намагаючись не надто довго затримуватись на відкритому повітрі.

Але цей хробак наближався до скель... цілеспрямовано.

– Що це означає, тату? – запитала Хамаль.

Всі повернулися до Ісмаїла і чекали, що він відповість.

– Це знамення, – сказала одна жінка. Обличчя її здавалося жовтим у світлі ліхтарів, які біженці зняли з корабля, оскільки вони не мали ані вугілля, ані дров, щоб розпалювати традиційні багаття для розповідей.

– Демон хоче зжерти нас, – озвався один чоловік. – Він закликає нас у дюни для принесення жертви. Невже всі надії вичерпано?

Ісмаїл заперечливо похитав головою.

– Тут, у скелях, ми у безпеці. Можливо, це знак того, що Буддаллах бачить нас.

Він відвернувся, коли піщаний хробак розвернувся біля підніжжя скелі і зупинився. Темрява приховувала деталі, але з цієї безпечної відстані дзенсуніти чули, як звір, потершись об каміння, затих.

Потім пролунав високий звук, схожий на людський крик. Так, це був людський голос, що відлунням віддався в горах. Потім настала мертва тиша, і люди вирішили, що їх підвела уява, або вони почули крик хижого нічного птаха.

– Ходімо, – сказав своїм людям Ісмаїл. – Ми сядемо в мене, і я ще раз розповім вам про Хармонтеп. Кожен розповість про свою батьківщину, щоб ми зберегли про неї ясну та тверду пам'ять.

Мужній вождь разом зі своїми людьми вмовився біля жовтого світильника, який замінив тут дзенсунітам багаття для розповідей. Він почав задумливо розповідати про болота і річки Хармонтепа. Ісмаїл описував рибу, яку ловив у цих річках, квіти, які зривав на болотах. Він говорив про мирне ідилічне життя свого дитинства. Йому на думку спала одна з сурт: «Голод – це багатоликий демон».

Ісмаїл перервав свою історію, не дійшовши до епізоду з нальотом работоргівців. Він не хотів загострювати на цьому увагу слухачів. Те, що вони притягли сюди Кідайра і втратили його в пустелі, – хіба це не було вже достатньою помстою?

Заколисані звичним товариством і близькістю, дзенсуніти ділилися історіями про втрачений дім та роки дитинства, отримуючи швидкоплинну радість від цих дорогих серцю спогадів. Багато біженців народилися на Поритріні, це було покоління рабів, які не знали іншого життя і раптом були викинуті на цю неживу, вкриту пісками, розпечену планетарну кулю...

Вони не чули, як до них завітали непрохані гості. Незнайомці увійшли як нечутні тіні, породжені нечутним подихом нічного вітерцю. Вони мовчки стояли, як привиди, у відгалуженнях скелі за колом світла, де Ісмаїл розповідав свої історії.

Раптом, приголомшивши біженців, у коло світла вступила людина, яка заговорила із сильним акцентом на міжгалактичній говірці – галахською мовою.

– Це чудові історії, але ви не знайдете тут такого дому.

Ісмаїл скочив на ноги, а його люди почали судомно шукати хоч щось, що нагадувало зброю.

Коли люди пустелі вийшли на освітлене місце, Ісмаїл побачив, що це худорляві жилаві чоловіки з дивно синіми білками очей.

– Хто ви? Якщо ви розбійники, то знайте, що в нас нема чого взяти, ми й самі ледь живі.

Гігант із потужною щелепою – очевидно отаман зграї – уважно подивився на Ісмаїла і раптом, несподівано для всіх, заговорив найчистішою таємною мовою чакобса:

– Ми, як і ви, дзенсуніти. Ми прийшли сюди, щоб переконатися, що чутки про вас правдиві.

У Ісмаїла каламутилося в голові. Ще одне втрачене плем'я? Більшість буддисламських віруючих втекли з Ліги вже давно. Можливо, деякі оселилися тут, у цій жахливій пустелі.

– Мене звати Джафар. Я вождь спільноти, яка стоїть поза законом, що несе на своїх плечах священну місію Селіма Приборкувача Хробаків. На нашій раді ми обговорили ваше становище, вирішуючи, чи можна вірити тому, що ми почули. – Він гордовито підняв голову. – Ви раби, що втекли, і ми вирішили прийняти вас у наше плем'я, якщо ви старанно будете працювати, допомагати нам у всьому і заробляти на насущний хліб. Ми навчимо вас, як жити у пустелі.

Пролунали крики згоди, багато хто почав підносити молитви вдячності Буддаллаху, навколо лунали вигуки полегшення і радості, порушуючи нічну тишу. Джафар та його люди уважно оглянули корабель, роздумуючи, що можна взяти з цього корпусу.

– Ми приймаємо ваше люб'язне запрошення, Джафаре, – без вагань відповів Ісмаїл. Він уже бачив, що його люди повірили в порятунок, дарований Буддаллахом у годину найтяжчої потреби. – Ми будемо старатися і працювати. Приєднатись до вас – велика честь для нас.

«Колись я думав, що жорстокість і лиходійство – чисто людські риси. На жаль, тепер мені здається, що мислячі машини навчилися нас наслідувати.»

Воріан Атрейдес. «Поворотні пункти історії»

Вони запізналися. Коли флот армії Джихаду прибув до маленької колонії планети Чусук, було вже пізно. Машини, що напали на колонію, не залишили нічого.

Руїни міст уже перестали диміти, вигорівши вщент. Єдиними залишками людського житла були чорні понівечені балки, глибокі вирви потужних вибухів і тиша, наповнена їдким запахом кіптяви.

Забагато днів минуло. Тут уже не треба було шукати вцілілих і тих, що вижили.

Спустившись на землю, Воріан Атрейдес став посеред цього руйнування, розставивши ноги стійкіше, приголомшений видовищем. З орбіти на планету спустилися ще п'ять аварійних та рятувальних шатлів із баліст флоту, але це не була рятувальна операція – просто констатація масового вбивства.

Солдати Джихаду стогнали від горя. У деяких були на Чусуку друзі чи рідні. Серце Воріана перетворилося на шматок льоду, почуття заціпеніли; він не міг зрозуміти цього обдуманого, розрахованого кровопролиття, влаштованого мислячими машинами.

– Омніус навіть не став забирати цю планету, – сказав він надтріснутим і порожнім голосом. На Чусуку була досить розвинена інфраструктура, і Омніус міг влаштувати тут малий Синхронізований Світ, але машинам ніби не потрібна була ця планета. – Вони... вони просто її знищили.

Воріан сумно похитав головою. Темне волосся його сплуталося і просочилося потом, брови судорожно зішлись до перенісся.

– Можливо, машини змінили тактику. Якщо вони діятимуть так само і на інших планетах, значить, вони вирішили винищити людей, залишивши їх планети безлюдними.

Він озирнувся на своїх солдатів, які просто за армійською звичкою шукали, чим можна себе зайняти корисним у цій мертвій колонії.

Прімеро повільно попрямував вулицями повз зруйновані і спалені будинки. Провівши дитинство та юність серед мислячих машин і служачи

Омніусу, знаючи його прагнення до завоювання світового панування, Воріан вважав, що краще знає роботів.

– Це ж не має жодного сенсу – якщо, звісно, тут не попрацювали кімеки.

Чусук був процвітаючою планетою – звичайно, це був не рай, але цілком придатне для гідного життя місце, фортеця людства у безтурботній та непомітній країні. Колоністи вели тут тихе життя, закохувалися, заводили міцні сім'ї і мали невибагливі мрії. Звичайні люди, які прагнули жити своїм повсякденним життям.

Тепер машини перетворили всіх їх на мерців.

Через товстий плаз вікна на нижньому поверсі одного майже вцілілого будинку він побачив розставлені в кімнаті музичні інструменти. Дивно, як такі речі можуть часом зберігатися у військовому пеклі, наче їх прикриває невидимий янгол-охоронець. Він наказав солдатам обшукати цей будинок, але вони невдовзі повернулися і доповіли, що живих у будинку немає.

Воріан рушив далі. Спалені будинки нагадували обвуглені людські скелети. Стіни покоробилися, оголивши будівельну арматуру і розбиту цегляну кладку. Центральна площа перетворилася на одну величезну вирву після потужного вибуху – швидше за все авіабомби.

Він бачив спалені людські тіла, руки були неприродно вивернуті, з-під залишків губ, що згоріли, стирчали потріскані від вогню зуби. Це були не муляжі, це були справжні реальні, ще нещодавно живі люди. За ці роки він так і не зміг звикнути до жахливої ціни Джихаду. Порожні очниці дивилися на світ обвугленими ямами, ніби запитували: «Чому рятувальники прийшли так пізно?».

З-за рогу хтось крикнув – там було троє солдатів Джихаду. Воріан прискорився, завернув за ріг і побачив двох бойових роботів, знищених захисниками Чусука. Зброї у колоністів було мало, але вони, мабуть, виявили неабияку хоробрість і мужність, якщо змогли знищити хоча б дві машини.

На жаль, кожна механічна армія має в своєму розпорядженні тисячі таких бойових роботів. Колоністи Чусука чинили опір, але у них не було жодного шансу.

Губи у Воріана стиснулися в скорботну гримасу. У душі була порожнеча; він розумів, що нічого не міг зробити, щоб запобігти цій бійні. Вже місяць, перебуваючи на маршруті, його кораблі підійшли до Чусука в

порядку звичайного патрулювання, щоб поповнити запаси продовольства та дати солдатам тижневий відпочинок. Вони не отримали сигналу лиха, та й яка була б від нього користь? Вони все одно не встигли би вчасно.

Воріан почував себе фізично погано. Він не очікував такої безглуздої жорстокості від машин, принаймні не тут.

А мав очікувати.

По дорозі на Чусук, під час довгої, втомливої подорожі навіть у офіцера такого високого рангу, як приміро, особливих справ не було. Він читав документи і накидав чернетку книги про військову стратегію, в якій викладав усе, що знав про мислячих машин.

За час Джихаду Серена Батлер написала кілька яскравих полемічних есе про свій похід проти машин; Ібліс Гінджо охоче користувався цими есе як джерелами цитат. У якийсь момент Воріан хотів написати мемуари – він прожив вже досить довге життя і встиг багато побачити... але, згадавши, скільки брехні було в мемуарах його рідного батька, що видавали цю брехню за справжню історію, Воріану стала огидна сама ідея. Навіть якщо він і намагатиметься дотримуватися фактів, людська природа все одно змусить його дещо прикрасити.

У наступному столітті, якщо вдасться розібратися з Омніусом, ось тоді, можливо, він передумає. Але поки він мав інше заняття, краще, ніж витратити час за грою у «Флер-де-ліс» зі своїми підлеглими. Він буде творити історію своїми діями, а не документами, залишеними у спадок нащадкам.

У вільний від службових обов'язків час, перебуваючи у своїй каюті, Воріан часто пожвавлював у пам'яті приємні епізоди у фантазіях уявляючи собі інше життя, яке міг би прожити. Найчастіше йому на думку спадав спогад про Вероніку Терг'ет, красуню з Каладана, жінку, яка справді зворушила його серце.

Ніколи раніше він не був схильний до відданості чи прихильності, але Вероніка викликала у ньому бажання стати іншим, стати людиною без обов'язків космічного масштабу, простою людиною, яка може бути чоловіком та другом. Воріан, звичайно, ні хвилини не шкодував про свої обов'язки і свою непомірну відповідальність, знаючи, що захищає населення безлічі планет, але для різноманітності непогано було б побути маленьким і непомітним, невибагливим і скромним солдатом на ім'я Варк.

Справи служби поки що не давали Воріану можливості просто злітати на Каладан, як він планував. Він часто посилав Вероніці листи з солдатами, що вирушали на Каладан служити на станції спостереження, іноді він навіть надсилав їй подарунки. Але у відповідь не отримав нічого, жодної звістки. Засмутившись, він почав думати, що вона давно перестала його згадувати.

Напевно, така красива жінка, як вона, вже знайшла собі відповідного нареченого і вийшла заміж. Нехай навіть так, але Воріану все ж таки хотілося, щоб вона хоч іноді згадувала його з любов'ю.

Хоча він і відчував деяку спокусу, у нього все ж не вистачило б сумління руйнувати те щастя, яке Вероніка могла собі створити. Колись він повернеться на Каладан і з'ясує це особисто.

Поки що він під час довгих і нудних перельотів продовжував писати їй довгі листи, посылаючи їх при кожному зручному випадку. Він пам'ятав, як подобалися їй розповіді про далекі планети і народи. Ці листи змушували його завжди пам'ятати Вероніку і допомагали йому часом в його нестерпній самотності.

Але, дякувати Богу, справ було багато, і час летів непомітно. Можливо, він зустріне її раніше, ніж розраховує. Від цієї думки в нього починало частіше битися серце. Раптом вона все ще чекає на нього?

Зараз Воріан із важким серцем йшов уздовж руїн Чусука і дивився на неймовірні руйнування. Машини виявили неабияку ретельність, яка здавалася Воріану в чомусь... непотрібною, чи що. Адже для досягнення мети машинам не треба було влаштовувати таке спустошення.

До нього підбіг молодий кварто, командир пошукової групи:

– Прімеро Атрейдесе, ми зібрали тіла вбитих. Їх не більше сотні.

– Сотні? Це дуже мало для такої великої колонії. Можливо, інші просто спалені вщент?

– Вигляд руйнувань не каже на користь такої можливості, сер.

Воріан стиснув губи, намагаючись приховати свою спантеличеність.

– Ймовірно, їх відвезли в рабство, щоб поповнити спад у рабах після місцевих невдалих повстань. Тоді мені шкода тих бідолах, які вціліли.

Він випростався і рішуче підняв голову.

– Треба швидко все закінчувати. Зробіть усі необхідні знімки і ми повертаємося на Салусу Секундус. Потрібно доповісти Жриці, що тут трапилося.

На обличчі кварто застиг вираз рішучості.

– Побачивши ці картини, вона запалить народ люттю проти мислячих машин. Вони ще пошкодують, що так вчинили з нашою колонією.

Офіцер побіг збирати своїх людей, а Воріан подумав, що від цієї іскри Чусука полум'я Джихаду стане ще більш фанатичним та затятим.

Тепер його більше, ніж будь-коли, тягнуло на Каладан, в обійми Вероніки...

«На банкеті життя основна страва – повсякденність, а наші мрії – це десерт.»

Серена Батлер. Маніфести Джихаду

Не минуло й чотирьох місяців, як Воріан Атрейдес та його військові інженери покинули Каладан, а Вероніка Терг'ет уже погодилася вийти заміж за людину, яка давно й безуспішно шукала її прихильності.

Вероніка була однією з шістнадцяти місцевих жінок, які завагітніли від солдатів армії Джихаду. Вона анітрохи не соромилася свого становища і від душі сміялася, коли батько намагався її втішати. Коли армійський контингент Воріана знаходився на Каладані, Бром Терг'ет працював у морі, на схід від міста, і зовсім не цікавився, чим займається його донька і скільки часу вона проводить із цим жвавим солдатом.

Коли приховувати вагітність було вже неможливо і коли Вероніка переконалася, що викидня не буде, вона зізналася батькові. Бром Терг'ет сидів на пристані і лагодив стару рибальську сітку. Він не став дивитися в її горді зухвалі очі, а замотав головою, ніби був не в змозі повірити в це.

– Тату, ну ми ж все знаємо, як це буває, – сказала Вероніка, трохи здивувавшись такій реакції. – Я з радістю згадую час, коли ми з Варком були разом, і я рада була прийняти все, що він зміг дати мені, включаючи дитину.

Все ж таки вона нікому, навіть батьку, не відкриє справжнє ім'я цього офіцера. Тепер, коли вона знала, що носить його дитину, дотримання таємниці стало ще важливішим, ніж раніше, – Вероніка не хотіла ризикувати своєю дитиною.

– Ти залишишся сама, Вероніко, – застережливо промовив Бром. – Твій солдат ніколи не повернеться ні за тобою, ні за своєю дитиною.

– А, це я знаю, – махнувши рукою, відповіла вона, – але зате я пам'ятаю його та його історії про різні планети та країни. Для мене це вже достатня нагорода. Чи ти хочеш, щоб я плакала й стогнала, наче якась безпорадна розпусниця? Мені подобається моє життя, і я задоволена своїм становищем. Я б, звичайно, хотіла, щоб ти був мені моральною опорою, але можу обійтися й самотужки. Я можу працювати до пологів, і мені знадобиться кілька днів відпустки, щоб народити.

– Ти завжди була незалежною, – зітхнувши, сказав Бром. Він підвівся, залишивши сплутану сітку лежати на вицвілих дошках пристані, і обійняв доньку, сказавши їй цим жестом і дотиком те, чого не міг і не вмів висловити словами. – Зрештою, найважливіше – це добробут мого онука.

Справді, при тому дефіциті населення, який відчував Каладан, місцеві жителі були раді будь-якій дитині, яка вносила свіжий струмінь у їхню скупку спадковість. Солдати Джихаду додадуть життєвої сили цьому сільському занедбаному та Богом забутому району.

Замість того, щоб забивати собі голову нісенітницями або заламувати руки в очікуванні Воріана Атрейдеса, який – Вероніка була в цьому абсолютно впевнена – ніколи не приїде, вона вирішила, що найкраще – це знайти чоловіка, який виховуватиме її дитину як свою власну...

Калем Вазз, тихий, старанний і працюватий холостяк, був на десять років старший за Вероніку. Він тричі просив її руки. Вона щоразу відмовляла йому – не з упертості, не щоб пограти його почуттями, а просто тому, що не хотіла дбати про чоловіка і в додачу ще й працювати в таверні і справлятися з рибальськими човнами. Але тепер все її життя різко змінилося.

Подумавши, вона якось на світанку попрямувала до його будинку, поки він ще не пішов на пристань, щоб вийти в море. Вона одягла чисту ошатну сукню, пов'язала хусткою кучеряве волосся і одягла коралове намисто.

Вероніка постукала, і на порозі з'явився Калем, що квапливо одягав другу сорочку, щоб не замерзнути в морському вогкому тумані. Він був здивований і розгублений, але не витрачав час на порожні розмови, розуміючи, що вона прийшла у важливій справі.

– Ти просив мене стати твоєю дружиною, – сказала вона, – і я хочу дізнатися, чи залишається твоя пропозиція в силі, чи ти більше не хочеш бути моїм чоловіком, Калеме Ваззе?

Його обвітрене квадратне обличчя помолодшало на п'ятнадцять років, коли він здивовано і радісно посміхнувся. Її вагітність була вже добре помітна, але Вероніка сумнівалася, що він її помітив.

– А чого ти раптом передумала?

– Є одна обставина, – відповіла вона і розповіла Калемові про дитину. Він анітрохи не зникнув і не засмутився – навпаки, висловив підтримку та співчуття. В кінці вона сказала:

– Якщо ти погодишся стати моїм чоловіком, то маєш також погодитися виховувати цю дитину як свою. Інших умов я не ставлю і обіцяю бути тобі такою дружиною, якою ти хочеш, щоб я була.

Задоволена тим, що він зрозумів її становище і що вона ні в чому його не обманула, Вероніка чекала відповідь на свою пряму і ділову пропозицію, відповідь, на якій будуватиметься далі її життя. Бездумної романтики вона вже спробувала і спогади про Воріана назавжди збереже в серці, але не це визначатиме її поведінку у цій ситуації.

– А якщо він повернеться?

– Він не повернеться.

Він уважно подивився їй у вічі, і обидва зрозуміли, що відповідь була не надто хороша. Він запитав:

– Якщо він приїде, чи не кинеши ти знову в його обійми? Або ще гірше, ти залишишся зі мною, а потім все життя проклинатимеш себе за це рішення?

– Припливи змінюються відливами, Калеме, але невже ти думаєш, що моє серце схоже на шматок гнилих водоростей, які безвільно бовтаються в морі? Якщо я даю слово, то тримаю його.

Калем стиснув губи, ніби обмірковуючи ділову пропозицію, але вона помітила, що очі його блищали від такої удачі.

– Насамперед у мене теж є вимога.

Вона уважно подивилася йому в очі і вперла руки в боки, підготувавшись до серйозних переговорів.

– Якщо твій солдат справді поїхав і ти згодна вийти за мене заміж, то ти ніколи не повинна ображати мене – або його, – порівнюючи нас між собою будь-яким чином. – Калем звів разом широкі мозолисті долоні. – Я знаю, що я не ідеальний і що пам'ять у тебе не відібрати. Але він буде спогадом, а я – дійсністю. Ти зможеш жити із цим?

Вероніка погодилася без вагань.

Отак вони й одружилися. Так відбулося одне із шістнадцяти квапливих весінь, які були зіграні в кількох рибальських селищах. Небагато з наречених були засмучені – навпаки, вони самі не вірили щастю, що звалилося їм на голову, після стількох років відмов.

Всі наступні тижні Калем Вазз ловив рибу пліч-о-пліч з Бромом Терг'єтом. На виручку від продажу риби та на доходи від таверни Вероніка та її чоловік жили порівняно непогано.

Це було найбільше, на що вона могла розраховувати, живучи на Каладані, хоча ночами, лежачи в ліжку поряд з Калемом і водячи пальцями по округлості свого живота, що зростала, вона думала про чудові й екзотичні планети Ліги Благородних з розповідей Воріана Атрейдеса.

Вероніка лежала в темряві, мовчки дивлячись у відкрите вікно на зоряне небо, і думала про Воріана Атрейдеса, який був тепер далеко. Зараз він, мабуть, бореться з цими лиходійськими роботами, веде в бій великі кораблі... може, іноді він згадує про неї. Такий гарний, завзятий воїн. Вона важко зітхала.

Іноді вона поверталася на бік і бачила, що Калем не спить. Він зазвичай лежав з розплющеними очима, які дивно блищали. Може, то були сльози? Він не вимовляв жодного слова і не намагався розгадати її думки. Калем ніколи ні про що не питав, ніколи не дорікав. Він навіть жодного разу не поцікавився ім'ям солдата, і вона була рада цьому, тому що їй не доводилося брехати, щоб стримати обіцянку, дану коханцю. Ця добра працелюбна людина, здавалося, була цілком задоволена тим, що мала... і Вероніка намагалася почувати себе так само.

Обидва знали, що цей солдат Джихаду ніколи не повернеться на Каладан.

Коли прийшов термін, Вероніка народила близнюків, двійнят – двох здорових хлопчиків, яких за її наполяганням назвали Естесом та Кагіном – на честь двох дідів її чоловіка. Вона не захотіла, щоб імена хлопчиків були пов'язані з Воріаном. Сільські мешканці одразу ж помітили, що хлопчики були як дві краплі води схожі на Брома Терг'єта – через що рибалка відчував сором'язливу гордість, – хоча деякі приятелі жартома говорили, що, можливо, Бог не нагородить хлопців кінським сміхом їхнього діда.

Але Вероніка щоразу, коли дивилася на синів, бачила в них риси темноволосого, бешкетного офіцера, який викрав її серце і полетів.

Вірний своєму слову, Калем поводився як відданий чоловік, роботящий працівник і дбайливий батько. Він обожнював хлопчиків і жодного разу не дав їм зрозуміти, що вони його пасинки. Калем вважав, що любов до дітей важливіша за кровну спорідненість.

Через два роки після від'їзду Воріана Вероніка вже не сумувала, а лише іноді гадала: що він тепер робить і чи він живий. Однак уперше в житті вона почала цікавитися подіями Джихаду, ловила кожну звістку про його битви.

Щонайменше раз на місяць Калем і її батько сідали в човни і йшли до далеких рифів, де рясніла риба. У зв'язку з цим у Вероніки виробився ритуал. Як тільки чоловіки їхали, вона, залишивши дітей під опікою сусідки, брала громадський автомобіль з двигуном на метанолі і їхала вздовж звивистого берега моря на військову станцію, яку збудували інженери та солдати Воріана.

Жменька солдатів справно несла тут службу. Люди були задоволені життям у бараках і вони ревно стежили за небом Каладана. Іноді зі станції до села приїжджали два-три солдати, щоб купити свіжу рибу та інші їстівні припаси. Вероніка постачала їх їжею з кухні своєї таверни, а в обмін просила розповісти про новини з фронту війни з Омніусом.

Її часто бачили поблизу веж управління, які пов'язували станції спостереження в єдину мережу, що покривала всю планету. Відкритий майданчик перед КПП, куди сідали і звідки злітали шатли, міг згодом перетворитися на справжній космопорт, але зараз його дуже рідко використовували за призначенням.

Солдати Джихаду вважали, що ця жінка цікавиться політикою та війною з чистої цікавості, але регулярно постачали її записами промов Серени Батлер та мітингів, на яких виступав Великий Патріарх Ібліс Гінджо. А її цікавили лише ті новини, в яких згадувалося ім'я Воріана

Атрейдеса, хоч вона ніколи й нікому не розповідала, що знала його особисто.

Ясноока Вероніка уважно слухала розповіді солдатів про битви на Бела Тегез і про нещодавнє масове вбивство в колонії Чусук, де жахливі машини вбили всіх, а саме місто спалили та зрівняли із землею. Згодом вона більше дізналася про Воріана, про його колишні подвиги, особливо про те, як він допоміг врятувати IV Анбус і як він зумів перемогти машин на Поритріні за допомогою фальшивого флоту.

Іноді Воріан надсилав їй листи та подарунки і завжди підписувався вигаданим ім'ям. Солдати, які доставляли цю пошту, розуміли, що ця дівчина має милого в армії Джихаду, але вона не відкривала їм його справжнього імені. Листи вона читала з палким інтересом, про який ніколи не розповідала Калему. Неприємно було щось приховувати від цієї доброї людини, але вона робила це не з почуття провини, а заради його спокою.

Вона жодного разу не спробувала – не наважилася – відправити Воріану відповідь, сама не до кінця розуміючи чому. Воюючи десь на краю всесвіту, приміро Атрейдес навіть не здогадувався, що в нього народилися близнюки, і вона не мала наміру повідомляти йому про їхнє народження. Вона сподівалася тільки, що він залишиться неушкодженим і... що хоча б іноді він буде думати про неї.

Задоволена почутим, Вероніка дякувала солдатам і їхала назад у своє село, поспішаючи, щоб встигнути повернутися до заходу сонця. Калем і батько завжди бували у відлучці не менше двох днів, але Вероніці треба було забрати у сусідки двійнят і приготувати їжу в таверні. Хоча материнські обов'язки вимагали часу, Вероніка продовжувала працювати в таверні та годувала працівників, які надто втомлювалися, щоб готувати їжу самим.

Вероніка завжди таємниче посміхалася, впускаючи вечорами в таверну юрбу голосних чоловіків. Свіжі новини та цікаві історії – разом із призначеними для неї листами, які доводили, що її далекий коханий справді її пам'ятав, – на якийсь час приносили їй почуття задоволення.

Але коли чоловік повертався додому, вся її увага належала лише йому одному. Як вона й обіцяла, Вероніка ніколи не порівнювала Калема з іншим чоловіком, який був у її житті... але не могла забути хороброго офіцера. У якомусь сенсі вона жила у двох різних, по-своєму прекрасних світах.

«Чи буде по-людськи сказати, що мене ніхто не розуміє? Це лише одна з багатьох речей, яких я навчився у людей.»

Еразмус. Діалоги

Еразмуса багато в чому звинувачували за його довге існування. Багато хто, включаючи дивовижно цікаву Серену Батлер, називали його м'ясником – за його інформативні лабораторні експерименти з вивчення природи людини, а особливо за те, що він скинув з балкона її крихітного сина.

Незадовго до свого падіння земний Омніус звинуватив Еразмуса в тому, що він сам хоче стати людиною. Яка безглузда думка! І ось зовсім недавно коррінський Омніус заявив, що він, Еразмус, хоче узурпувати владу всесвітнього розуму – хоча лише швидке мислення незалежного робота та його ефективні дії допомогли врятувати сам Коррін від катастрофи та запобігти подальшому поширенню уражених вірусом оновлень.

Еразмус був обурений, що його трактують так спрощено. Він пишався тим, що він не піддається опису чи інтерпретації, і прагнув набагато більшого, ніж хтось міг собі уявити.

Зараз, ідучи широким засніженим полем разом із юним Гільбертусом Альбансом, який поспішав за роботом, тримаючись за мотузку, незалежний робот думав, наскільки обмежені інші розуми – навіть розум Омніуса – порівняно з його власним. Своїми дослідженнями Еразмус досяг набагато кращих результатів у розумінні біологічних об'єктів, ніж інші науковці – як машини, так і люди. Він насолоджувався одним із найбагатших і найпрекрасніших внутрішніх світів.

Почувши, що підліток за його спиною важко дихає, хоча й не протестує, Еразмус сповільнив крок. Він пристосував свої стопи та литки з текучого металу до більш стійкої ходьби по глибокому снігу, і тепер він протоптував дорогу зі своєю невичерпною енергією. Але навіть і за цієї умови бідолашному Гільбертусу було важко наздогнати робота. Схил виявився крутішим, ніж здався знизу, до того ж сніг із нього обсипався, а жодна людина не може зрівнятися своїми можливостями з конструкцією робота, що адаптується до всіх можливих умов.

Коррінський Омніус, відремонтований і, по суті, відновлений наново після каскаду поломок, слідував за ними у вигляді рою камер спостереження, комарами, що дзижчали над головою. Всесвітній розум, який був безтілесною програмою, розсіяною, як невидима хмара даних, ніколи не зможе насолодитися таким відчуттям.

Це був ще один пункт, в якому Еразмус з його ходячим та самостійним корпусом міг відчувати свою перевагу над Омніусом. Комп'ютерний всесвітній і всюдисущий розум може засвоювати і поглинати величезну кількість даних, але він ніколи не мав і не матиме свого власного реального досвіду.

Головне не кількість інформації, думав Еразмус, а її якість. Ось що грає вирішальну роль. Еразмус раптом з подивом упіймав себе на думці про те, що Омніус – це вуайєрист, який завжди тільки спостерігає, але ніколи ні в чому не бере участі і не живе.

Живе. Це слово по асоціації породило в електронному мозку Еразмуса масу філософських питань. Чи дійсно мислячі машини, що позбавлені клітинних структур, живуть? Деякі, наприклад, такі як він сам, – так, живуть, але більшість – ні. Вони просто день за днем сліднують зразкам, закладеним в їхню пам'ять. Чи живе Омніус? Робот досить довго обмірковував це питання і, зрештою, дійшов висновку: Ні, він не живе.

Ця відповідь, у свою чергу, породила ще безліч додаткових питань, які почали виростати на ній, як молоді пагони на стовбурі дерева. Робот подумав, що виявляє вірність неживому предмету, мертвому предмету, а така відданість навряд чи може бути морально виправдана. Тож чи не можна відмовитися від неї?

Я можу робити те, що мені подобається. Я робитиму те, що мені подобається, якщо мені це підходить.

Гігантське червоне сонце заливало краєвид сильним мідним світлом, але давало дуже мало тепла у цих високих широтах. Озирнувшись назад, Еразмус був задоволений тим, що юний Гільбертус не надто стомився, незважаючи на важкий рюкзак, який він сам зголосився нести. Хлопчика треба захищати, щоб він сам не завдав собі шкоди.

Біологічна форма, в якій існував Гільбертус, була за своєю суттю вразлива для випадковостей та зовнішніх несприятливих умов, і роботу слід було бути дуже уважним. Звичайно ж, щоб просто зберегти цей цінний експериментальний об'єкт... або він так намагався пояснити це собі. За останні чотири роки Еразмус витратив чималу частку своїх зусиль на

навчання і виховання цього хлопчика, перетворивши його з дикого хулігана на пристойного юнака, яким він став тепер.

Еразмус окинув поглядом схил, що піднімався вгору, подивився на нерівний майданчик, покритий м'яким підталим снігом, що залишився після довгої коррінської зими. Він впізнав це місце по топографічних орієнтирах, що йому запам'яталися, і знову почав підніматися вгору. Все це сталося багато сотень років тому, але чудова гель-контурна пам'ять точно знала, куди треба йти.

– Я здогадуюсь, куди ви мене ведете, пане Еразмусе.

У Гільбертуса було вузьке обличчя, широкий великий рот, оливкового кольору очі і солом'яно-жовте волосся, що вибивалося з-під капюшона куртки. Незважаючи на тендітну статуру і маленький для його віку зріст – ймовірно, дався взнаки брак харчування в дитинстві, – він був сильним і жилистим хлопчиком.

– Ось як? Ну що ж, давай пограємо у вгадайку, Гільбертусе, бо, хто знає, можливо, я ховаю в рукаві пару сюрпризів чи трюків.

– Не треба мене дурити. Роботи не здатні на трюки.

– Твої власні слова спростовують твої аргументи. Якби я намагався тебе обдурити, то хіба це само по собі вже не було б трюком, що суперечило б твоєму бездоказовому твердженню, тобто постулату? Ти маєш висловлювати свої думки у більш логічній манері.

Гільбертус замовк, обмірковуючи задану головоломку.

Еразмус повернувся до своїх власних роздумів. Тепер він думав про дані, які ніколи не використовувалися, які Омніус акумулює, не розуміючи, як синтезувати з них нове знання. Дані нічого не варті, якщо їх не використовують як джерело висновків.

Еразмус мав доступ практично до всього, що знав всесвітній розум, оскільки міг входити в електронні сховища, де містилися резервні копії Омніуса. Еразмусу не потрібно було навіть підключатися до всесвітнього розуму, щоб отримати потрібну інформацію, та й сам робот уникав таких підключень, оскільки хотів зберегти свою незалежність. Звичайно, і Омніус мав свої секрети, мав файли, до яких не мав доступу жоден робот. Переглянути їх було б цікаво такому допитливому роботу, як Еразмус, але заради цього не варто було ризикувати прямим підключенням.

– Ми вже майже прийшли, пане Еразмусе? – важко дихаючи, запитав хлопчик.

Робот зобразив на своєму текучому металевому обличчі усмішку і повернув свою блискучу голову майже на триста шістдесят градусів, оглянувши околицю.

– Так, ми майже прийшли. Мені слід було б мати ще дітей. Окрім тебе, Гільбертусе. Я – чудовий вчитель.

Гільбертус деякий час помовчав, розуміючи, що сказав щойно робот, а потім відверто посміхнувся.

– Ви машина і не можете мати дітей.

– Це правильно, але я – спеціальна машина, з потужною здатністю до адаптації та модифікації. Не дивуйся нічому, що я можу зробити.

– Тільки не треба мене знову лякати, пане Еразмусе.

Робот імітував сміх. Йому подобалося товариство Гільбертуса, він насолоджувався ним так, як не міг собі навіть уявити. Цей юнак, якому вже виповнилося тринадцять років, виявився дуже розумним, просто справжнім скарбом. Це було тепер чимось більшим, ніж простий експеримент. Під керівництвом Еразмуса Гільбертус почав виявляти весь закладений у ньому потенціал. Можливо, після постійних інструкцій та суворого тренування незалежний робот зможе розкрити в ньому пік його потенціалу. Омніус отримає більше, ніж очікував від свого завдання.

Іноді відполірований блискучий робот і хлопчик починали жартувати, намагаючись упіймати один одного на необґрунтованих припущеннях чи логічних помилках. Еразмус взяв на себе роботу займатися з хлопчиком історією всесвіту, філософією, релігією, політикою та досконалою у своїй красі математикою. Палітра, в якій вони черпали предмети, відрізнялася практично невичерпною колірною гамою, і спраглий розум підлітка користувався нею з дивовижною ефективністю.

На відміну від свого давнього парі з земним Омніусом, коли Еразмус спробував перетворити вірну довірену людину на ворога своїх господарів, цього разу він досяг якогось позитивного результату. Хоча це було вже не обов'язково, робот продовжував зберігати на своєму текучому обличчі усмішку, підіймаючись вгору сніговим схилом.

Схил вирівнявся, і Еразмус відразу побачив дві високі скелі, розділені глибокою ущелиною.

– Ми зупинимося тут і розіб'ємо табір. – Він простягнув вперед свою металеву руку. – Ось тут був сніжний міст.

– І ви, не перевіривши структурну цілісність, вирішили ступити на нього, – з усвідомленим виглядом промовив Гільбертус, знявши рюкзак і кинувши його на сніг. – Міст впав, як тільки ви ступили на нього, і ви впали в ущелину, де провели багато років.

– Я б ніколи більше не зробив такої помилки... хоча, розцінюючи те падіння ретроспективно, можу сказати, що воно позитивно вплинуло на мене. У той холодний час повної ізоляції мені нічого не залишалося робити, як тільки розмірковувати, як когітор. Тоді в мені було посіяно насіння моєї незалежності.

Гільбертус з жахом подивився на глибоку ущелину, не зважаючи на холодний вітер.

– Я дуже хотів подивитись на це місце з того часу, як ви мені про нього розповіли. Я думаю, що це було місце вашого... народження.

– Яка цікава думка. Вона мені подобається.

Того вечора, поки юнак ставив намет і готував табір до ночівлі, Еразмус грав роль кухаря. Він приготував печеню з коррінського кролика на похідній плитці, додав туди приправу з таким виглядом, немов розумів, що робить. Потім уважно спостерігав, як Гільбертус їсть; робот куштував страву і сам, використовуючи для цього свої сенсорні зонди, і гадав, що саме зі страви його вихованець сприймав як смак їжі.

Після вечері робот відновив заняття з того місця, де вони зупинилися на минулому уроці. Навчивши насамперед дикого хлопчика правилам цивілізованої поведінки, Еразмус зосередився на стимуляції пам'яті, прагнучи збільшити її ємність за допомогою розумових вправ.

– Тридцять сім мільярдів вісімсот шістдесят вісім мільйонів сорок тисяч сто п'ятдесят шість, – сказав Еразмус.

– Цьому числу дорівнювало б сьогодні населення Землі – враховуючи рівні народжуваності та смертності, – якби не втрутився Омніус і якби планета не була знищена.

– Абсолютно вірно. Справжня освіта не має меж.

Кілька годин, незважаючи на мороз, що посилювався, Еразмус розбирав зі своїм учнем додаткові питання, і учень показував дивовижну здатність до організації, упорядкування та використання даних в розумі, так само, як це роблять машини. Здатність юнака до навчання була просто неймовірною, він проявляв рідкісне вміння обчислювати і думати. Органічний мозок Гільбертуса навчився вибирати потрібні дані у безлічі

послідовностей та ймовірностей і завжди вмів знайти найкращу альтернативу.

Ближче до ночі, коли пішов легкий сніг, Еразмус помітив, що його учень почав робити помилки. Робот терпляче робив доповнення до того, що Гільбертус вже знав, вмівло нашаровуючи дані таким чином, щоб його підопічний у разі потреби міг, користуючись особливостями влаштування своєї органічної пам'яті, легко отримувати потрібні відомості в потрібний момент. Але хоча Гільбертус не скаржився, його увага почала розсіюватися, він почав втрачати здатність до зосередження.

Тут Еразмус зрозумів, що його учень сильно втопився від важкого походу – він дуже багато часу провів без відпочинку. Робот часто робив цю помилку, забуваючи, що людині треба спати і що навіть найпотужніші ліки не можуть повністю замінити природні функції організму. Навіть якби Гільбертус безперервно отримував джерела поповнення біологічної енергії, Еразмус все одно не зміг би вчити його без перепочинку цілодобово.

Хоча знання не має меж, з подивом думав Еразмус, людська здатність до навчання має певні межі.

– Тепер лягай спати, Гільбертусе. Нехай уві сні твій мозок засвоїть і опрацює отриману інформацію, а коли ти прокинешся, ми знову приступимо до уроку.

– На добраніч, пане Еразмусе, – промовив хлопчик стомленим, але веселим голосом, забираючись у теплий намет.

Еразмус сидів на місці, записуючи інформацію тисячами своїх оптичних сенсорів, поки Гільбертус не заснув, що сталося майже миттєво. Цей вихід на природу виявився продуктивнішим, ніж робот розраховував.

Тихо, щоб не розбудити хлопчика, він відповів:

– На добраніч, Гільбертусе.

«Незаперечним фактом людського буття є мінливість відносин. Ніщо не є абсолютно стабільним, все може змінитись за годину. Завжди є ледь помітні варіації, коливання та поправки, які необхідно врахувати. Не буває двох моментів, точно тотожних один одному в будь-якому відношенні.»

Кожною з великих будівельних машин, що працювали на замерзлому болоті, керували двоє операторів, що сиділи поряд за пультами у високих, схожих на клітки, кабінах. Довгі гідравлічні стріли ритмічно занурювалися в замерзле болото, видирали звідти величезні шматки рослинності і підталого льоду, і складали ці купи в кузови вантажівок, які під'їжджали, приймали ґрунт і виїжджали. Долини Кольгара виглядали тепер як гігантський потривожений мурашник.

Після кількох місяців підготовки та фінансових вкладень роботи пішли повним ходом. У період короткого літа болотиста рівнина наповнювалась квітами, бур'янами і водоростями, птахами і комахами. Цього року все буде інакше. Відтепер величезна простора рівнина стане домом для гігантських кораблів, двигуни яких згорнуть простір та час. Ландшафт Кольгара зміниться назавжди.

Стоячи на краю величезного болота, Аврелій Венпорт зіщулювався від пронизливого вітру, намагаючись натягнути хутряний капюшон. Сніг відбивав сліпучу білизну ранкового сонця, змушуючи Аврелія мружитися. Він поправив сонцезахисний екран перед очима.

Привезені з інших планет робітники були одягнені в однаковий спецодяг. Венпорт дивився на них і думав, скільки йому коштує кожен рух цих людей. Він займав багато грошей у своїх власних компаніях, залучав великі кредити з інших своїх доходів. Крім того, він направив велику, добре екіпіровану команду на Арракіс, щоб збільшити видобуток прянощів. Наїб Дхартха кудись зник, а бандити – з невідомої причини – поки що перестали створювати проблеми.

Все для отримання капіталу для цього єдиного підприємства. Мрії Норми.

З самого початку своєї ділової кар'єри, коли він займався лікарськими рослинами Россака, Венпорт умів ризикувати. Але жодного разу його ризик не був таким неймовірно великим. Варто йому було подумати про це, як його коліна підкошувалися. Але, незважаючи на великі витрати, інстинкт підказував йому, що він цього разу прийняв правильне рішення. Як завжди, Норма захопила його своїм ентузіазмом. Тут не було жодного обману – Норма була повністю впевнена в успіху. Це була феноменальна переконаність у своїй правоті. Він повністю довіряв її передбаченню.

Хід подій зробить його або банкрутом, або найбагатшою людиною у всьому всесвіті. Третього не дано.

Він повністю присвятив себе роботі тут, довіривши операції з меланжею керівникам компанії. Більш ніж будь-коли він тепер шкодував, що не знає долю Тука Кідайра. Після того, як минуло уже так багато часу, здавалося очевидним, що його тлулаксійський партнер загинув під час поритрінської трагедії, як і сотні тисяч інших жертв. Тепер і ризик, і доходи належали лише Венпорту, як і сама компанія.

Болотиста кольгарська рівнина простягалася до самого горизонту, але й конструкції, які своїм внутрішнім поглядом бачила тут Норма, були не менше. Щотижня вона садила його до свого швидкохідного всюдихода і везла показувати контури майбутніх будівель. Пройде ще трохи часу, і тут почнуть будуватися справжні кораблі, що згортають простір, згідно з детально розробленими Нормою планами.

Із селища будівельників, що дзижчало як вулик, долинали не затихаючі шуми механізмів, з воріт постійно виїжджали важкі машини, якісь мотори то починали ревити, то знову вщухали. На Норму ці звуки діяли підбадьорливо – вона знала, що роботи не зупиняються ні на хвилину.

Вона постійно їздила по плато, консультуючись з архітекторами та виконробами, закладаючи додаткові будівлі та окреслюючи межі злітних та посадкових майданчиків для новаторських кораблів, що згортають простір. Її нове, наповнене небаченою енергією тіло, здавалося, перестало потребувати сон.

Побачивши, що він оглядає поле, вона поспішила до нього. Незважаючи на свою неймовірну зайнятість, Норма знаходила час та душевне тепло для Аврелія. Сильно обійнявши його, вона раптом пояснила йому несподівану причину її уваги до нього.

– Я бачила мислячих машин і не хочу бути схожою на них.

Вона посміхалася, і він, незважаючи на її досконалі теперішні форми, побачив у цій усмішці колишню, невпевнену в собі дівчинку, якою вона залишилася під новою бездоганною шкірою.

– Я мушу приділити собі час, коли я можу побути людиною.

Він притиснув її до себе.

– Це дуже добре, Нормо.

Але тепер Венпорту здавалося, що в її нинішньому, покращеному, прекрасному стані вона перевершила його – як і будь-яку іншу людину. Ніхто не міг тепер зрівнятися з нею здібностями, не міг піднятися навіть близько до її рівня! Вона була незрівнянна. Як і її мати.

– Так, до речі, я дозволила собі зачати нашу першу дитину. Першу з декількох, як я сподіваюся.

Він подивився на неї, дуже приголомшений для того, щоб ставити запитання, але вона сама продовжила свої пояснення:

– Це лише логічне продовження моїх намірів. Відчуття незвичайне, але дуже цікаве. Дитина буде хлопчиком, як я гадаю. Я маю намір подбати про те, щоб він був добре складений і здоровий.

Він не цікавився, як вона збирається це робити. Він ніколи не вдавав, що розуміє її, ні до, ні після її дивної метаморфози.

Нещодавно її мати повернулася до своєї печери на недалекий звідси Россак – доношувати вагітність. До пологів залишався місяць. Незважаючи на прийом складних ліків, які виготовляла фармацевтична компанія Венпорта, Зуфа Ценва боялася, що щось буде не так з дитиною, яку вона зачала від Ібліса Гінджо. Вона не мала здатність Норми маніпулювати клітинною морфологією та біохімічними процесами в організмі.

Венпорт досі відчував змішані почуття, дивлячись на Зуфу. Коли вона була тут, на будівництві верфі, він часом помічав смуток у світлих крижаних очах високої чаклунки, якщо вона дивилася на нього. Колись, дуже давно, він щиро любив її, але сама Зуфа лише зневажала його, постійно була зайнята іншими важливими справами, витрачаючи всю свою енергію на участь у війні та на зусилля досягти загального визнання, а його вона не помічала...

Дякувати Богу, Норма ставиться до нього зовсім по-іншому.

Венпорт почув вдалині електричне потріскування та телекінетичні вибухи. Враховуючи незвичність і виняткову важливість підприємства, Зуфа викликала на Кольгар чотирнадцять найкращих своїх учениць, щоб вони охороняли будівництво, поки вона буде у від'їзді. Досвідчені у своїй справі чаклунки забезпечували безпеку: створивши «телепатичний оборонний щит», вони обходили будівництво і шукали загрози. Хоча наймана служба безпеки охороняла майбутнє підприємство і підступи до планети, чаклунки мали навички, яких не було і не могло бути у найманців.

Ходили наполегливі чутки, що тепер кімеки воюють з Омніусом, але ніхто не міг передбачити, як поведуть себе потім ці гібриди машин і людини. Але жоден кімек не вцілів би, надумай він атакувати Кольгар. Жодній машині не вдасться викрасти секрети верфі, що будувалася. Норма не могла втратити це підприємство, як втратила свій експериментальний корабель на Поритріні.

Хоч би що трапилося, цей проект має увінчатися успіхом.

Коли термін вагітності перевалив за восьмий місяць, Зуфа Ценва почала щиро шкодувати, що взагалі не може обходитися без чоловіків. Було б добре вміти осіменити себе саму, як це роблять гермафродити, подібно до стародавньої земної богині Софії. Але... Верховна чаклунка Джихаду була поміщена в незмінну оболонку свого смертного тіла. Ось її донька Норма з її розквітаючими ментальними та творчими силами – це зовсім інша річ.

Після сильних тортур і майже повної клітинної деструкції Норма примудрилася у всіх відношеннях заново створити своє тіло. Тепер, вийшовши заміж за Аврелія Венпорта – генетичні особливості якого, як добре було відомо Зуфі, мали безліч переваг, – Норма, без сумніву, відкриє нові невідомі можливості і в своїй системі розмноження...

Норма навчилася керувати телепатичними ментальними бурями, які знищували кімеків, але зберігала своє життя. Ах, якби Зуфа могла навчитися цьому вмінню і передати його своїм ученицям...

Вона стояла біля вікна печери, вирубаного в пласті застиглої лави, дивлячись на густе листя джунглів і вбираючи вологу суміш живих п'яних запахів. Вона повернулася на батьківщину, у надійно захищений у скелях будинок, щоб народити дитину. Зуфа добре пам'ятала своїх численних викиднів, мертвонароджених потвор, пам'ятала неймовірно спустошуюче почуття розчарування.

Як дивно, яка іронія долі, що Норма, попри всі шанси та ймовірності, перетворилася на таку бездоганну, обдаровану талантами дитину. Зуфа думала про доньку зі змішаним почуттям: гордістю за те, якою вона стала, і за те, що вона хотіла зробити; але водночас розгубленістю і навіть страхом. Зуфа взагалі боялася того, чого не розуміла. І крім того, її мучили муки совісті за те, що вона так погано весь цей час обходилася з молодою жінкою, своєю донькою.

У ній завжди була іскра, сильний потенціал, але я не зуміла його помітити. Я, могутня чаклунка, була сліпа до можливостей моєї власної плоти та крові.

Тепер Зуфа присягнула собі, що докладе всі сили на втілення в життя грандіозної мрії своєї доньки, але вона чекала на додаткову інформацію. Вона сподівалася, що їй вдасться зберегти та зміцнити стосунки з Нормою.

Але приближалися пологи, і Зуфа була змушена звертати більше уваги на те, що робилося в її утробі, думати про іншу доньку, яка мала ось-ось з'явитися на світ, – доньку, яку Зуфа жадала вже багато років. І тепер ця дитина повинна була народитися в найнезручніший момент.

Зуфа вирішила, що залишиться на Россакі тільки на період пологів, а потім залишить дитину під опікою чаклунок-няненок, щоб бути впевненою, що донька отримає належне виховання. Обов'язок і пристрасть кликали її повернутися на Кольгар, де Венпорт і Норма закладали фундамент верфі, яка стане найбільшою в Лізі...

Зуфа поклала долоню на великий круглий живіт. Вона стояла тепер на високому ганку і дивилася крізь густий навіс джунглів. Незважаючи на масу отрут у навколишньому середовищі та на суворий ландшафт, Россак здавався Зуфі найпрекраснішою з усіх бачених нею планет. Сріблясто-пурпурове листя джунглів давало їжу, очищало атмосферу і давало людям незліченні ліки та фармацевтичні препарати, що склали основу торгової та фінансової імперії Аврелія Венпорта.

Вона уявила собі вічний кругообіг природи, подумала про всі види, що знаходили спосіб вижити в джунглях цього неповторного світу, уявила складні взаємодії екологічних ніш, які неодмінно перебували на Россакі навіть для найдрібніших форм життя. Ворушіння плоду в животі нагадало їй про її місце в біологічній системі планети, про її місце в Джихаді.

Зуфа відчула, як між ногами потекла тепла рідина – відійшли навколоплідні води, намочивши ноги Зуфи та каміння, на яких вона стояла. Пологи починаються навіть раніше, ніж вона очікувала. Вона покликала одну з молодих чаклунок, які чергували неподалік.

– Відправ когось за майстринею селекції Тіцією Осе. Мені потрібна її допомога – негайно!

Хоча їй на допомогу поспішили молоді чаклунки, Зуфа самотійно пройшла кам'яним коридором у свої апартаменти, де все вже було приготовлено для народження дитини.

В останні тижні цієї дуже важливої вагітності біля Зуфи позмінно чергували сім жінок. Верховна чаклунка любила їх, як своїх дітей; п'ятеро з них були її ученицями і могли за необхідності стати смертоносною психічною зброєю. Вона вирішила назвати доньку ім'ям майстрині селекції, яка буде проводити пологи.

Тіція. Моя донька носитиме це ім'я у всі її дні.

Можливо, майстриня погодиться бути опікункою та прийомною матір'ю на якийсь час, щоб Зуфа могла повернутися на Кольгар.

Лежачи на ліжку, вона вдавила голову в подушку, відчувши найсильнішу схватку, за якою майже відразу ж йшла інша.

– Все йде дуже швидко.

Напевно, донька так само сильно хотіла вийти на світ, як її мати – звільнитися від тягаря...

Високі світловолосі чаклунки заповнили кімнату, але кожна з них знала, що треба робити. Зуфа постаралася зосередитися на килимі, що висів на стіні, щоб забути про біль, застосовуючи всі свої ментальні здібності, щоб керувати пологами і блокувати почуття сильного болю. Але незважаючи на всі спроби, дитина з кожним болісним скороченням матки нагадувала про себе. Нарешті Тіція Осе підняла вгору маленьке слизьке червоне тільце і відрізала пуповину. Помічниці підбігли, тримаючи в руках рушники та теплі пелюшки.

– Ти народила чудову доньку.

– Меншого я й не чекала, – сказала спітніла, виснажена Зуфа.

Тіція Осе вручила їй маленьку тендітну дитину, загорнуту в світло-зелену ковдру.

Тримаючи на руках новонароджену, Зуфа благословляла долю за те, що цього разу вона народила не втілений жах, який довелося б віднести в джунглі, довіривши його милості природи. Скільки розчарувань вона пережила. Ні, ця дитина – Тіція Ценва – була здорова, і житиме без постійного нагляду з боку матері. Це буде сильна дівчинка.

Після одужання – це буде через кілька днів – Зуфа повернеться на Кольгар. У минулому вона абсолютно незаслужено зневажала Аврелія та Норму. Тепер їй треба було розплатитися з обома.

«Ненадійні союзники анітрохи не кращі за ворогів. Ми віддаємо перевагу самотійності, коли все залежить тільки від нас.»

Генерал Агамемнон. «Новий золотий вік»

Що ж ми виберемо?

Жалюгідні залишки поневоленого населення Бела Тегез ніколи не боролися за своє виживання, ніколи не мали навіть подоби уряду. Безліч поколінь вони існували під наглядом мислячих машин. Згадуючи період між руйнуванням місцевого Омніуса та захопленням планети бунтівними кімеками, вони сприймали свою тимчасову свободу – за контрастом – як суворий час, і не як благо.

Тепер, якимось прийшовши до тями після атомного вибуху в Коматі, тегезці, що вижили, дозріли до навернення... шляхом промивання мізків. Вони будуть думати тільки так, як велить їм титан Юнона.

Залишивши на орбіті покірний і заново перепрограмований машинний флот, готовий відбити напад армії Джихаду і вторгнення флоту Омніуса, Агамемнон зробив цей важко поранений Синхронізований Світ базою для військових операцій проти ненависного комп'ютерного всесвітнього розуму. Тут Агамемнон не зазнав жодної поразки, не втратив жодного кімека і здобув першу перемогу; проте генерал потребував збільшення чисельності свого бунтівного війська, щоб відбити зовнішній напад.

Агамемнон і його кімеки мали волю і проникливість, але їхнім найважливішим наступним завданням було створення великої непереможної армії. І чим швидше, тим краще. Їм потрібні були заводи, більше зброї і більше неокімеків. Набагато більше.

Використовуючи військові кораблі роботів, кімеки, що завоювали Бела Тегез, привозили великі групи рабів із заражених радіоактивним пилом передмість Коматі. У порядку логічного планування мислячі машини мали на кораблях достатні запаси, і коли Агамемнон запропонував переляканим рабам, що вціліли, більше їжі, ліків і трохи більше свободи, колишні раби Бела Тегез стали дивитися на титанів, як на своїх рятівників. Тепер, відносно добре нагодовані та приголомшені раптовою зміною свого становища, вони були готові слухати магнетичні промови Юнони.

Для цього випадку жінка-титан обрала свій найкращий ходильний корпус, він був набагато красивіший за той, який вона використовувала в інших випадках, – такої краси було більш ніж достатньо, щоб справити

враження на будь-кого. Юнона використовувала перепрограмованих роботів-слуг, які вичистили та відполірували кожну металеву деталь її костюма, і тепер вона виблискувала, як тарантул, зроблений із карбованого хрому та срібла. Вона вважала, що треба викликати захоплення у будь-якої людини, яка її побачить, повернути колишні часи блиску та величі титанів.

За допомогою провідного стрижня вона підключила мовленнєвий пристрій до підсилювачів, що надали схожість її голосу до грому.

– Чи хотіли б ви жити вічно? – запитала вона натовп.

Вона очікувала захоплених вигуків, але вистачило й того, що слухачі затамували подих. Натовп скупчився навколо неї. Юнона розуміла, що ці нещасні рідко відчували надію і тільки зараз несміливо почали дозволяти собі несміливі мрії.

– Чи хочете ви, подібно до безсмертних, не знати страждань, а знати тільки силу і владу, і мати здатність досягти всього, що тільки зможете собі уявити? Я так прожила уже тисячу років! Стільки ж прожив у світі генерал Агамемнон. Усі неокімеки були колись довіреними людьми машин і довели, що вони заслуговують на величезний дар, про який може лише мріяти кожен смертний. Чи заслуговує хтось із вас такої честі?

Колишні невільники дуже добре знали, що означає вести важке одноманітне життя під гнітом комп'ютерного всесвітнього розуму. Дивлячись на чудове, могутнє і непереможне тіло кімека, слухаючи її слова, люди були вражені настільки, що втратили дар мови.

– Мої товариші-титани і я скинули ланцюги Омніуса, щоб ви могли вперше у житті відчувати смак свободи, відчувати себе справжніми, вільними людьми. Ми завоювали цю планету заради титанів і хочемо, щоб найкращі з вас приєдналися до нашої боротьби.

Вона побачила, як у натовпі промайнуло хвилювання. Вони ніколи про це навіть не думали.

– Ми можемо створити новий золотий вік для людських досягнень та звершень, які стануть реальними завдяки зусиллям кімеків. З вас, колишніх рабів Бела Тегеза, ми наберемо перші ряди лейтенантів.

На щастя, більшість довірених людей загинули в Коматі під час вибуху – на щастя, тому що ні Юнона, ні Агамемнон не хотіли брати людей, лояльних до комп'ютерного всесвітнього розуму. Вони воліли набрати добровольців, які будуть готові покласти душу на службу титанам.

Юноні треба було швидко знайти шлях до їхніх сердець. Вона не знала, скільки часу знадобиться армії Джихаду, щоб прийти сюди і захопити Бела Тегез. Агамемнону та його кімекам потрібно було зміцнити плацдарм.

– Ми просимо вас заглянути в свою душу і запитати поради у серця. – Вона стала говорити ще голосніше. – Чи маєте ви сміливість і розум, щоб стати такими, як ми? Чи не втомилися ви від своїх тендітних і недовговічних людських тіл? Чи не втомилися ви від хвороб, від моментів, коли ваші природні м'язи та кістки не можуть впоратися зі справами, яких ви вимагаєте від них?

Вона повернула головну башту праворуч і ліворуч, оглянувши натовп.

– Якщо це так, то титан Данте та його помічники-неокімеки готові вислухати кожного з вас та розглянути його прохання. Вони проведуть необхідні тести та відберуть тих, хто справить на нас найкраще враження. Ми стоїмо на порозі нової доби! На тих, хто приєднається до нас, чекає нагорода, немислима для тих, хто боягузливо ухилиться від ризику.

Агамемнон розраховував, що їй вдасться умовити в кращому разі кілька десятків людей, але Юнона знала, що її коханий занадто песимістичний і недалекоглядний. Вона вважала, що найкраще – це дозволити сотням, а ще краще, тисячам потенційних добровольців пройти перетворення прямо тут, на Бела Тегез, і при цьому забезпечити ємності з їхніми мізками надійними системами самоліквідації на випадок, якщо хтось із них виявиться непокірним або заколотником. Зараз кімекам були потрібні бійці, безліч машин з людськими мізками, які були готові битися на смерть, жертвуючи життям заради того, щоб покласти край правлінню Омніуса, а також огидному Джихаду Серени Батлер.

– Саме тому ми даємо вам шанс стати безсмертними, вічно жити у бойових корпусах, призначених для смертельних сутичок, гнучких та непереможних тілах. – На підтвердження своїх слів вона підняла сріблясту передню кінцівку. – Ви набудете здатності стимулювати центр задоволення свого головного мозку за своїм бажанням. Ви ніколи більше не знатимете голоду чи втоми. Ви більше ніколи не будете слабкими.

Вона пройшлася перед ними з важливістю породистої тварини. Від її гладких заокруглених деталей та відполірованого до блиску екзоскелета відбивались яскраві відблиски жовтого світла.

– Добре подумайте, перш ніж дати відповідь, – пристрасним голосом промовила вона. – А тепер скажіть мені, хто хоче приєднатися до нас?

Почувши шалений крик захоплення, що пролунав від сотень людей, Юнона зрозуміла, що у титанів буде набагато більше добровольців, ніж потрібно.

«Я відчуваю, що можу зробити все, крім одного: бути гідним надій, які покладають на мене інші.»

Легенда про Селіма Приборкувача Хробаків

Тепер, коли вцілілі дзенсуніти були ситі і знову отримали надію на майбутнє, Ісмаїл нарешті дозволив собі відчувати зростаюче задоволення. Незважаючи на труднощі та щоденне балансування на межі виживання та голодної смерті, життя серед пустельних мешканців Арракіса починало входити в нормальну колію, набувати природного ритму. Тут, звичайно, не було ніякого комфорту, зате було набагато безпечніше, ніж там, де вони були раніше.

Коли Джафар і його люди привели групу біженців у своє недоступне для чужинців печерне селище, то вони, збившись у купу, увійшли до притулку з таким трепетом і благоговінням, ніби потрапили на небеса. Коли вони увійшли в тінь печери, їх радісно привітали члени племені Селіма. Деякі з поритрінських втікачів приймали їжу, яку запропонували їм господарі, але інші, нехтуючи їжею, жадібно пили теплу воду. Були й такі, що просто падали з ніг від полегшення.

Цієї ночі Ісмаїл, у якого паморочилося в голові від радості, відвідав усіх біженців, намагаючись подбати про кожного, особливо про Хамаль. Йому хотілося плакати. З групи в сто один чоловік залишилося п'ятдесят сім, трохи більше половини, але тепер вони були по-справжньому вільні.

Незважаючи на тяжкі випробування, що випали на їхню долю, уцілілі дзенсуніти бачили в Ісмаїлі впевненого в собі вождя, проникливість і віра якого не дали їм розбрестися і провели більшість з них через ці випробування живими. Вивівши їх з-під тиранії рабовласників, він зміг разом із ними перетнути половину галактики на неперевереному кораблі і допоміг більшості вижити в найважчих умовах протягом місяців – для Арракіса чималий подвиг.

Втікачі настійно пояснювали господарям, що Ісмаїл заслуговує на повагу і з їхнього боку. Марха, дружина загиблого Селіма, тримаючи на

руках свого сина, темноокого Ельхайїма, якому ще не виповнилося й року, повільно кивнула Ісмаїлу, водночас оцінюючи його.

– Ми раді прийняти в себе людину, гідну такої високої поваги.

В першу ніч після чудового порятунку він стояв біля входу в печеру, дивлячись на залиту місячним світлом пустелю і дивуючись красі примарного світла, що омивало пісок. Над головою мерехтіли в чистому і сухому повітрі зірки.

Ісмаїл обернувся до своїх врятованих товаришів і заговорив твердим, спокійним голосом, що вселяв впевненість:

– Саме це заповідав нам Буддаллах. Це не зовсім те, на що ми сподівалися – тут нелегко жити, і це не рай, з якої точки зору не подивись, – але дайте нам час, і ми зможемо зробити його кращим.

Уцілілі втікачі продовжували святкувати порятунок, пригощаючись провізією, викраденою під час нальоту на караван збирачів прянощів або на сільських жителів, які жили за рахунок перепродажу меланжі. Поритрінські біженці славили Буддаллаха та Ісмаїла, а відступники співали пісні про Селіма Приборкувача Хробаків та розповідали легенди про Шаї-Хулуда.

Ісмаїл усамітнився у далекій печері з Джафаром.

– Як ви дізналися про нас? – запитав він у високої людини. – Ми кілька місяців поспіль шукали допомогу.

Джафар примружив очі, пофарбовані в інтенсивний синій колір. Вони здавались зараз темними провалами на його худому обличчі.

– Ми наткнулися в пустелі на ледве живу людину, яка брела кудись наодинці. Ми його врятували, і він попросив, щоб ми знайшли і вас. – Він знизав плечима. – Ми не знали, чи можна йому вірити, бо всякої брехні можна очікувати від купця та работоргівця.

Він провів Ісмаїла у темну печеру в глибині селища.

– Я залишу вас, щоб ви поговорили.

Від входу Ісмаїл ледве бачив в напівтемряві худого чоловіка, що самотньо сидів під тьмяно палаючим плаваючим світильником. Тук Кідайр.

Джафар повернувся, зашарудівши своїм пустельним плащем, і пішов.

Ледве вірячи своїм очам, Ісмаїл ступив уперед.

– Справді, несповідні шляхи Буддаллаха, якщо торговець живою плоттю, що вчинив стільки набігів на мирні селища, раптом почав рятувати життя дзенсунітів!

Тлулакс був худий і виснажений, тіло його перетворилося на скелет, на голові не було його довгої кіски. Коли він підвів голову, подивився на того, хто увійшов і впізнав його, в його очах не з'явився ні виклик, ні страх – лише нескінченна втома.

– Отже, сам лорд Ісмаїл, король рабів. Я бачу, що ти вижив, незважаючи на всю неймовірність такого результату. Ваш бог, напевно, справді має щодо тебе якісь великі плани... чи це черговий фокус, сюрприз із його рукава.

– Я не єдиний, хто залишився живим, незважаючи на всі зусилля цієї планети. – Ісмаїл увійшов до приміщення. – Що сталося з Рафелем, Інгою та нашим гелікоптером-розвідником?

Кідайр ніяково посовався на кам'яному виступі, який служив йому ліжком.

– Усі вони опинилися в череві хробака. – Він провів по сплутаному волоссі рукою, схожою на пазуристу лапу. – Рафель погрожував перерізати мені горло, але натомість вигнав мене в пустелю. Я не встиг відійти далеко, коли туди примчали, як божевільні, три хробаки. Вони зжерли гелікоптер і взагалі знищили всі сліди. – Він підняв очі і подивився кудись повз Ісмаїла. – Потім я блукав пустелею кілька днів, поки мене не знайшли люди Джафара.

Ісмаїл сумно насупився, почувши, що його зять вигнав колишнього работоргівця в пустелю, прирікаючи його на вірну смерть. Він намагався помститись? Чи не покарав Буддаллах Рафеля за те, що той вирішив взяти найвищу справедливість у свої людські руки?

– Тобі не треба говорити про це моїй доньці.

Кідайр знизав плечима.

– Це було між Рафелем та хробаком. Для мене це не має жодного значення. – Він простягнув жилисту руку. – Я даю тобі слово, що нічого не скажу їй.

Ісмаїл не подумав потиснути простягнуту руку.

– Ти сподіваєшся, що я повірю твоєму слову, слову торговця живим товаром? Слову людини, яка напала на моє село і продала мене в рабство?

– Лорде Ісмаїле, торговець, який не вміє тримати свого слова, дуже скоро залишиться без своєї справи.

Він використовував високий титул без сарказму, лише з поваги.

Відчуваючи, що за його спиною хтось стоїть, Ісмаїл обернувся й побачив жінку з великими очима, вдову Селіма Приборкувача Хробаків. Він не чув, як вона підійшла.

– Як ти хочеш, щоб ми вчинили з ним, Ісмаїле? Рішення залишається за тобою.

Він насупився, відчуваючи незручність від нелегкої відповідальності, що звалилася на його плечі.

– По-перше, чому ви самі вирішили зберегти йому життя?

Для Мархи відповідь була очевидною.

– Щоб подивитися, чи казав він правду про інших дзенсунітів, які прилетіли з далекої планети. Але води та хліба мало, і нам не потрібні зайві роти.

Кідайр скривився – він і без слів знав, яка доля на нього чекає.

– Так, так, тепер, коли ваше черевко набите, а в горлі більше не сохне від спраги, ви можете подумати і про помсту. Ти дуже довго чекав на цей момент, Ісмаїле.

У цей час решта втікачів з Поритріна зібралися біля входу в печеру Кідайра, почувши голос Ісмаїла. Хамаль теж прийшла, на її обличчі застигло здивування, і Ісмаїл не знав, як він наважиться дати відповідь на це німе запитання. Джафар і Марха встали осторонь, даючи втікачам заглянути в напівтемряву приміщення, звідки палаючими очима дивився на них тлулаксійський работоргівець. Люди гомоніли, гнів повиснув у повітрі. Здавалося, його можна було відчутти рукою – таким важким він був. Цей гнів загрожував затьмарити радість від визволення.

– Вбий його, Ісмаїле! – благала якась стара.

– Скинь його зі скелі!

– Скорми його гігантському хробакові!

Ісмаїл стояв найближче до бранця, стискаючи кулаки. Він заплющив очі і почав подумки читати сутри Корану, сподіваючись, що великі слова прощення та обіцянки надії проллють краплі милосердя на його серці.

– Туку Кідайре, ти позбавив мене багато чого. Ти завдав мені непоправної шкоди, ти позбавив мене сім'ї, ти вкрав найкращі роки мого життя. Тепер мій народ тут, на Арракісі, і ніколи не зможе його покинути, ніхто з нас не зможе повернутися на свої рідні планети. Коли я думаю про таку високу ціну, то не можу стримати хвилювання. Але у наших випробуваннях на цій планеті твоєї провини немає. – Він важко перевів подих. – Я дарую тобі життя, работорговцю.

За його спиною пролунав здивований гомін. Навіть Хамаль дивилася на батька, явно не вірячи своїм вухам. Він продовжував:

– Вбити тебе зараз було б безчесно, бо ти виконав свій обов'язок перед нами. Мій народ безперечно загинув би, якби ти не попросив цих вигнанців шукати нас. – Ісмаїл розтиснув кулаки, глянув на свою збожеволілу доньку. – Не зрозумій мене неправильно, я, як і раніше, думаю про помсту... але в мене вже немає на нього права. Хто бере на себе діяння, права на які не заслужив, той не кращий за... работоргівця.

Втікачі були явно розчаровані, навіть незадоволені, але вони прийняли рішення Ісмаїла. Джафар подивився на нього з новою повагою, як і Марха; очевидно, тепер вони справді побачили у ньому вождя. Справжнього вождя...

Коли втікачі знову попрямували до спільної печери зборів, Марха відвела Ісмаїла убік і вивела назовні, в прохолодну суху ніч, де можна було сісти поряд на камені під міріадами зірок, що світили з бездонно чорного неба. Хоча багато сузір'їв, які було видно з Арракіса, були незнайомі Ісмаїлу, він впізнавав кілька знайомих контурів далеких зоряних скупчень. Він впізнав сузір'я Жука і декілька інших. Є речі, які всюди однакові.

– Деся там залишилася моя дружина. – На цьому величезному космічному просторі він навіть приблизно не міг знайти місце, де знаходилась планета, на якій він провів більшу частину життя. Одним хаотичним кидком корабель, що згортає простір, жбурнув їх крізь галактику. – Її звали – звуть – Озза. Я благаю Бога, щоб вона була жива разом з моєю другою донькою Фаліною.

Марха викликала в нього спогади, і він пригадав, який був щасливий з Оззою, якими різними вони були спочатку і як потім стали близькими одне

одному, поки через помсту та злість лорд Бладд не розлучив їх. Ісмаїл не бачив її вже три роки.

Він зітхнув.

– Мені вже ніколи не обійняти мою Оззу, але не варто душити себе жалем. Буддаллах не без причини направив мене сюди, зберіг живим мій народ і звів нас разом.

Марха довго мовчала, сидючи поряд з ним, а потім сказала:

– Ну от тепер я знаю твою історію. Її повинен дізнатися і запам'ятати весь наш народ і передавати її з вуст у вуста, з покоління до покоління. – Вона посміхнулася йому, голос її пом'якшав. – А тепер послухай. Я розповім тобі тепер легенду про Селіма Приборкувача Хробаків.

166 РІК ДО ГІЛЬДІЇ

36 рік Джихаду

Через вісім років після великого повстання рабів на Поритріні

Через сім років після закладання верфі на Кольгарі

«Одне лише незмінне в житті – це смерть, і одне незмінне у смерті – її приголомшлива непередбачуваність.»

Приказка Стародавньої Землі

На тридцять шостий рік Джихаду старий Маніон Батлер, в честь якого назвали вбитого онука, помер у своєму улюбленому винограднику. Погода була холодна, і колишній віце-король дуже побоювався раннього настання морозів. Земля стала сухою і твердою, але старий уперто підвівся на світанку і, взявши лопату, вирушив у виноградник.

Йому було вже майже вісімдесят п'ять років, і хоча він мав досить сумлінних працівників, Маніон вважав для себе дуже важливим самому брати в руки лопату і підгодовувати примхливу лозу. Старий працював все життя, присвятивши себе улюбленому винограднику та оливковому гаю, і тут працював так само старанно, як колись на службі Парламенту Ліги.

Мов призовий кінь, старий Маніон і не думав через вік давати собі поблажку і не вважав, що така необхідність за один ранок закінчити все була, мабуть, трохи перебільшена.

Ксав'єр того дня спав допізна. Він був радий опинитися знову вдома, поряд із дружиною та молодшою донькою Вандрою, якій тепер було вже вісім років. Він лежав, тісно притиснувшись до Окти, згадуючи знайомі та дорогі дотики, дорогоцінну близькість із нею. Але приміро ніколи не був людиною, схильною до неробства і байдикування. Незабаром він підвівся, поснідав і переодягнувся у робочий комбінезон.

Прошло вісім років після заколоту рабів на Поритріні, в результаті якого було знищено і зруйновано вщент місто Старда, де загинуло безліч людей. Тоді ж, вісім років тому, почався очолюваний Агамемноном несподіваний бунт кімеків, який викликав переполох у Синхронізованих Світах і привернув до себе руйнівну увагу Омніуса.

Машинам довелося знизити темпи завоювання, відволікаючись на кімеків, а армія Джихаду продовжувала наступати. Ксав'єр регулярно організовував набіги на ворожі планети, керував обороною вразливих колоній і атакував ворожі бойові кораблі, де б вони йому не траплялися.

Однак, повертаючись додому, Ксав'єр із задоволенням працював на полях та виноградниках маєтку Батлерів, у яких шукав відволікання та душевного спокою, відпочинку від жахів війни.

Він вийшов на ганок, із задоволенням вдихнув свіже морозне повітря, натягнув на руки товсті вовняні рукавички і попрямував, усміхаючись, до старого, щоб допомогти йому закінчити підгодівлю. Ксав'єр виявився поряд з ним у той момент, коли старий Маніон захитався, наче втративши орієнтацію. Він схопився за держак лопати, намагаючись зберегти рівновагу, але очі його раптом стали скляними, обличчя посіріло, і він звалився дотолу.

Ксав'єр кинувся до старого, голосно кликавши на допомогу, але коли він підбіг, допомагати вже не було кому.

– Ось ми й втратили другого Маніона, – сказала мати Серени. Сльози текли по скорботному обличчю Лівії Батлер, і її відображення у ставку роздумів Міста Інтроекції здавалося дуже старим.

Настоятелька Лівія Батлер завжди виглядала набагато молодшою за свій вісімдесят один рік, але дуже постаріла на вигляд після смерті

чоловіка. Зараз вона сиділа, згорбившись у своєму вбранні. Всупереч її стоїчному вигляду, вона здавалася зламаною внутрішньо, як дерево, що втратило коріння.

Серена сиділа поруч із матір'ю на лаві біля краю ставка. Маніон спочив у мирі, проживши насичене хороше життя. Якби він прожив ще хоч трохи, щоб дочекатися кінця цієї проклятої війни.

Усі тридцять п'ять років Джихаду біль особистої трагедії не залишав Серену Батлер. Біль давав про себе знати при згадці про знищене населення Чусука або про кровопролиття на Хонру, в інші моменти страждання. Серена не збиралася зрікатися клятвеного обов'язку – керувати боротьбою з мислячими машинами, але їй дуже хотілося, щоб у неї залишався час на роздуми і особисте горе. Вона думала поїхати до Зимії та кілька днів провести на самоті біля прикрашеної квітами могили батька. Але їй не хотілося бачити численні натовпи.

Вона глянула на зелений схил пагорба. Там, на вершині, була інша гробниця, де лежало збережене тіло її єдиної дитини. Її малюк став невинним символом людського духу, абсолютною антитезою машинної жорстокості та втіленої нелюдяності. Помовчавши, вона сказала:

– Так, ми втратили двох Маніонів. Але Ліга залишилась, і Джихад продовжуватиметься і без них.

Але в душі Серена усвідомлювала, що зі смертю батька впав один із стовпів Ліги Благородних.

Вона простягла руку і обхопила пальці матері. Настоятелька відповіла на дотик, стиснувши пальцями долоню доньки, спочатку слабо, потім стиснула ще сильніше. Очі Лівії розширилися, вона зітхнула, і в цьому зітханні було не лише її особисте горе, не лише її особистий смуток. Серена спробувала обійняти матір за плечі, але та раптом похитнулася і впала з лави. Серена схилилася над тілом матері, підвела їй голову і закричала, кликавши на допомогу.

Довго, нескінченно довго Серена дивилася у відкриті мляві очі. Хоча Лівія та Маніон Батлер жили окремо, кожен зайнятий своєю справою, між ними завжди існував Невидимий зв'язок. Вони були одружені понад півстоліття. І тепер Лівія пішла до свого коханого чоловіка.

Хоча Серена спала дуже мало, наступного дня вона робила все із неймовірною енергією. Великий Патріарх помітив, що вона здалася йому

більш свіжою та натхненною, ніж будь-коли, ніби вона була заряджена якоюсь новою формою енергії.

Але справа була не в енергії – почуття порожнечі змінилося шаленим гнівом, ніби в її мозку щось переключилося. Мислячі машини – безглузді, ненависні машини – позбавили її всього. Ці втрати означали для неї більше, ніж вона могла сказати словами.

Через стільки років їй було нестерпно гірко, що битва ще не виграна. Безперечно, це було якимось чином пов'язане зі слабкістю людського духу, нестачею рішучості. Отже, вона має якось це змінити.

Жриці Джихаду відчайдушно не вистачало мудрої поради матері. Якби вона хоч одного разу могла встати і поговорити з донькою! Бракувало Серені і когітора Квіни. Тепер, як ніколи раніше, їй потрібна була велика мудрість. Але до кого вона могла звернутися?

Після довгих роздумів вона вирішила, що настав час зробити щось нове, змінити параметри. Вісім років тому вони з Іблісом Гінджо щедро забезпечили когіторів із вежі зі слонової кістки новими посередниками. У добре підібраних добровольців було достатньо часу, щоб переконати Відада та його п'ятьох товаришів поділитися своїми знаннями та мудрістю. Серена вже втомилася очікувати результат.

Вона здригнулася. Якщо когітори із вежі зі слонової кістки відмовляються приїжджати, то вона сама поїде до них.

Поки йшли приготування до скромного, але урочистого державного похорону колишнього віце-короля Ліги Благородних та настоятельки Міста Інтроспекції, вулиці, прикрашені помаранчевими нагідками, знаменували скорботу народу. Стоячи біля вікна, Серена дивилася на символічні квіти. Скільки людей сліпо йдуть за нею на смерть! Воріан Атрейдес, який прибув на коротке засідання Ради, займався залученням до Ліги несоюзних планет. Він повідомив про ще одну трагедію – про загибель колонії на гірничодобувному планетоїді Ріссо. Його повідомлення призвело до заціпеніння членів Ради. У купол з атмосферним повітрям було запущено присипляючий газ, і до того, як зруйнувати підприємства, противник викрав усіх людей.

Стоячи перед Сереною, Воріан закінчував свою доповідь. На обличчі Ібліса Гінджо застигло потрясіння, але Серені здалося, що в очах його миготіли іскорки, наче він був радий чути ці страшні новини. Серена взагалі мала до Ібліса подвійні почуття. Незважаючи на те, що деякі дії його були дуже спірними, вона розуміла, що Ібліс ніколи не зрадить

Джихад. Стурбована Серена відвела погляд, потім подивилася на Великого Патріарха. Тепер у його погляді вона не прочитала нічого, окрім смутку.

Воріан припустив, що люди з Ріссо були викрадені мислячими машинами, які потребували людської робочої сили на якихось віддалених планетах. Серена майже погоджувалася з ним, але все ж таки щось викликало в неї здивування.

– Відомості, які привіз приміро Атрейдес, призведуть у праведну лють населення Ліги, і в армію почнеться приплив нових рекрутів, з якими ми продовжимо нашу боротьбу, – сказав Ібліс, маючи намір заспокоїти. – Не думайте, що ви самотні у своєму горі, Серено.

Серена все одно відчувала себе розгніваною і водночас натхненною. Звичайно, новини про такі трагедії, як на Чусуку, обурять населення, але вона не думала, що цього буде достатньо. Крім того, підніметься хвиля підричних протестів проти продовження конфлікту. Адже з моменту знищення земного Омніуса минуло вже понад три десятиліття.

Чому ми до сих пір не перемогли?

– Я хотіла б, щоб у нас були мільярди відданих бійців замість кількох мільйонів. Але є інший спосіб здобути перемогу. – Вона підвела голову і подивилася в очі Іблісу, зміцнюючись у своїй рішучості. – Я маю намір заручитися підтримкою кількох нових союзників. Могутніх союзників.

«Дуже тонка лінія відокремлює життя від смерті. У кожний момент часу людину відокремлює від вічного мороку один пропущений удар серця, один судомний вдих. Людина, яка розуміє це, більше за інших схильна до сміливого ризику. Якби я вербував солдатів Джихаду, то насамперед навчав би людей саме цьому і застосовував би із максимальною користю.»

Еразмус. Не опубліковані лабораторні журнали

– Це заподіє мені більше страждань, ніж тобі, – сказав Еразмус, штовхнувши юнака на лабораторний стіл обличчям догори. – Вір мені, коли я кажу, що роблю все для твого ж добра.

Гільбертус не намагався чинити опір.

– Звичайно, я вам довіряю, сер.

Однак він нервово озирався, коли Еразмус фіксував до столу його кисті, щиколотки та тулуб. Молода людина бачила експерименти незалежного робота і не чекала від них нічого приємного.

Еразмус підкотив до столу візок, заставлений циліндрами з отруйно-яскравими рідинами, нейромеханічними насосами, апаратами з сенсорними насадками та довгими гострими голками. Численними голками.

– Те, що я роблю, дуже важливо. – Він витягнув з візка довгий гнучкий металевий кронштейн і встановив його над тулубом юнака. Еразмус знав, що для проведення такого дослідку треба попросити дозволу у Омніуса, але він не хотів пояснювати всесвітньому розуму свої мотиви.

Деякі речі краще робити без розголосу, подумав він.

– Коли ми закінчимо, ти опишеш усі свої відчуття. Мені дуже цікаво це знати.

– Я постараюся, пане Еразмусе.

У голосі Гільбертуса відчувалися нервозність і страх. Сталеві вістря, висунувшись з кронштейна, встромилися в шию і в тулуб юнака, і робот направив їх у різні органи. Хлопець перестав дихати від болю, спробував скрикнути, але потім вирішив перетерпіти біль. Вираз його обличчя і помітне страждання засмутили Еразмуса. Ніколи раніше робот не відчував занепокоєння з приводу реакцій піддослідних людей на біль... але Гільбертус був більше, ніж піддослідний об'єкт.

Відправивши свої почуття у другорядну підпрограму, робот відрегулював параметри та почав збільшувати больову стимуляцію. Він безперервно посилював біль, а потім посилив його ще більше. Треба було пройти всі етапи болісного процесу.

– Все це миттєво закінчиться, і мені буде дуже неприємно, якщо ти зараз помреш.

Гільбертус звивався і виривався, але не міг ніяк звільнитися. Тепер він, не стримуючись, волав від болю, і крик його гучно віддавався під склепінням лабораторії. Губи звела судома, крізь вискалені стиснуті зуби проступала кров, що текла з прокушеного язика. Робот знову пустив у хід банальності, яким навчився у людей:

– Наприкінці все буде гаразд. Все це для твого блага. Потерпи.

Тіло юнака обм'якнуло, і він поринув у рятівну темряву безпам'ятства. Еразмус почав поступово зменшувати інтенсивність стимуляції і врешті-решт вимкнув машину, що продовжувала життя. Дані на дисплеях апарата вказували, що життєві показники швидко покращуються.

Повіки юнака здригнулися, очі розплющилися. Побачивши перед собою обличчя з блискучого текучого металу, що розпливлося в усмішці, юнак спробував усміхнутися у відповідь.

– Ти повністю довіряєш мені, чи не так? – запитав Еразмус, прикладаючи беззаспокійливі тампони до ран.

– Звісно, пане Еразмусе, – відповів тихим голосом Гільбертус і сплюнув кров у лоток, який робот послужливо підставив йому. – Але яка була мета цього тесту? Ви дізналися з нього щось нове?

– Я поставив тебе на межу смерті... і повернув назад. Це мій дар тобі. – Він розстебнув фіксатори. – Я провів процедуру, розроблену ще за часів Старої Імперії та таємно збережену у Синхронізованих Світах. Кімеки користувалися нею для підтримки здоров'я. Тепер я подарував тобі життя – у такому ж буквальному сенсі, як це зробили колись твої батьки, зробивши тебе на світ. Твоє біологічне тіло зберігатиме молодість і здоров'я протягом сотень років, а можливо, і довше, якщо ти будеш добре за ним стежити. На жаль, низький больовий поріг не дозволив мені застосувати сильнішу стимуляцію.

– Значить, я вас підвів?

– Зовсім ні. Людська тендітність – не твоя вина.

– Тепер я відчуваю себе як мисляча машина, – сказав Гільбертус, спробувавши сісти. Він звів ноги зі столу, але похитнувся, коли почав вставати.

Еразмус підхопив юнака під руки.

– Машини і люди мають різну силу.

Очі Гільбертуса горіли. До нього тільки тепер дійшов сенс того, що зробив із ним незалежний робот.

– Обіцяю, що ви будете пишатися мною, пане Еразмусе.

– Я вже пишаюся тобою, мій хлопчику.

«Легенда може стати знаряддям освіти або джерелом великої небезпеки – і не тільки для тих, хто в неї повірив, але і для героя самої легенди.»

Хірокс. Щоденники вчителя бойового мистецтва

Високо над океаном самотня людська постать стрімко дерлася вгору по залитому місячним світлом прямовисному схилу скелі; чоловік робив це з такою легкістю, наче біг прямою вимощеною дорогою. Він рвався вперед з неприборканою силою, розгойдуючись на виступах і легко долаючи тріщини, жодного разу не послизнувшись, жодного разу не сповільнивши рух. Далеко внизу хвилі гіназького моря ліниво накочувалися на зрадницькі рифи.

Але Джул Норет не впаде, він ніколи не падав. Дев'ять років він займався лише тим, що відважно заглядав у пащу смерті, і щоразу вона байдуже випльовувала його.

Найвидатніший найманець був одягнений у білий бойовий костюм – безрукавку та короткі штани до колін. Ця форма не захищала, зате не сковувала рухів. Чорна бандана була пов'язана як у древніх бійців Землі. Хоча він звертав мало уваги на натовп глядачів, що завжди стежив за ним, Норет одягнув білу форму, щоб вони могли бачити його дії на крутій неприступній скелі.

Високо вгорі край скелі був обліплений найбільш старанними учнями і курсантами Гіназа, які стежили за ним разом з Хіроксом. Норет виразно бачив силует бойового робота, що матово виблискував у сріблястому світлі місяця. Він знав, що машина зараз розповідає курсантам, що їм слід робити, щоб перевершити свої здібності. Поглянувши на юрбу глядачів, Норет зрозумів, що якась частина його душі дуже задоволена тим, що він надихає стільки бійців на подвиги у боротьбі проти машин. У той же час він був дуже збентежений такою увагою. Він ніколи на неї не напрошувався.

Безперечно, він справді став найбільшим воїном з усіх, яких колись знав гіназький архіпелаг. Можливо, не буде знати й у майбутньому.

Але одночасно Норет був і найзагадковішою людиною. Він ніколи не розмовляв з іншими, якщо не брати до уваги коротких діалогів з курсантами. Кілька років тому один засмучений відмовою курсант вирізав на гладкому камені поблизу хатин острова цитату майстра меча: «Я ще нічого не знаю і не можу вчити інших».

Коли Норета починали розпитувати про його легендарні перемоги, він відмовчувався, і курсанти самі дізнавалися і зберігали історії про його подвиги. Але справжню правду знав лише він сам. На полях битв він завжди опинявся в найнебезпечніших місцях, шукав найстрашніших ворогів, вплутувався в найнебезпечніші поєдинки. Його шлях завжди був позначений розбитими роботами. Норет ніколи нічого не приховував, він став непереможним лише тому, що анітрохи не прагнув уціліти. Його прагнення до смерті було очевидним для всіх, але він продовжував жити.

Він бився красиво і під час битв був втіленням артистичного насильства. Для цього він був народжений, для цього він ніс в собі дух таємничого Джава Баррі, віртуозно володіючи мистецтвом, що зросло на його вроджених інстинктах. Так він перетворив себе на неперевершеного бійця. Причиною тому була смерть його батька.

Норет наодинці піднімав повстання на кількох найслабших Синхронізованих Світах, він проникав у гущавину поневоленого населення, постачав його зброєю, здатною плавити гель-контурні мізки мислячих машин, або звичайною вибухівкою для диверсій. Крім того, Норет здійснював акти індивідуального терору, нападаючи на машин та дезактивуючи та знищуючи їх наодинці. Коли ж осине гніздо починало гудіти від завданих збитків, Джул Норет благополучно вислизав і повертався до світів Ліги.

Але йому завжди було мало.

Лазити по стрімких скелях було набагато простіше, ніж жити в умовах, створених ним для себе самого. На найважчій ділянці скелі, на небезпечному вузькому виступі, Норет лише прискорив своє просування.

Він розумів, що такі демонстрації небезпечні – не для нього, а для тих молодих найманців, які могли намагатися наслідувати його. Але урок був гідним. У житті мало сіток страхування, а на війні їх немає зовсім, там непередбачуваний удар може змінити будь-яку ситуацію за лічені секунди.

У тих окремих випадках, коли він у проміжках між експедиціями повертався на Гіназ, він тренувався для власного блага, відточуючи свою особисту майстерність і дозволяючи іншим щось у себе запозичувати. Він продовжував цуратися людей і уникав спілкування навіть із курсантами, у яких при одному вигляді Норета починали горіти очі. Одними вправами Норет показував їм, що людське тіло здатне творити чудеса. Люди можуть вбивати з точністю та витонченістю – мистецтво, яке ніколи не зможуть опанувати навіть найефективніші та добре запрограмовані мислячі

машини. Він змахнув піт зі світлого волосся і продовжив своє швидке сходження, стрімко наближаючись до вершини скелі.

Раптом він різко метнувся убік, сховавшись у темряві тріщини, куди не проникало місячне світло, а потім, стрімко перекинувши своє тіло через край виступу, опинився раптом під ногами курсантів. Норет стрімголов пробіг вузьким кам'яним уступом, а потім знову почав сходження. Його не цікавило, що люди говоритимуть про нього чи про його ауру таємничості, яка лише розпалювала людську цікавість. Він знав лише одне – його бажання піддавати себе цим виснажливим тренуванням виходило з внутрішньої потреби, а не з марнославства.

– Де він? – почув Норет голос одного з курсантів. – Я його не бачу.

– Він у нас за спиною, – відповів Хірокс, повернувшись, щоб вітати Норета. – У цій грі він убив усіх нас.

На Норета дивилися двадцять пар очей.

Норет стояв у бойовій стійці, його вкрите шрамами, наче відлите в бронзі обличчя здавалося у світлі місяця особливо загадковим. Ні слова не сказавши, він пролетів повз курсантів – волосся його майоріло на вітрі, наче грива, – підбіг до краю скелі і зник з поля зору.

«Іноді межа між хоробрістю і безрозсудністю стає невиразною.»

Зуфа Ценва. Спогади про Джихад

Через сім років після початку грандіозного будівництва на кольгарській верфі нарешті побудували перший флот торгових кораблів, що згортають простір. Були випробувані численні експериментальні кораблі, і тепер Венпорт був готовий використовувати їх у своїх комерційних операціях, доставляючи вантажі на планети Ліги Благородних.

Незважаючи на незручність, яку Норма відчувала від прийняття самої концепції, у неї не залишалося іншого вибору, як розробити частково комп'ютеризовану систему управління польотами і складне обладнання згортання простору. Розрахунки рішень рівнянь Голцмана і спотворення полів вимагали такого складного математичного забезпечення, що жодна нормальна людина ніколи не змогла б вирішити всю сукупність рівнянь,

що виникали. Крім того, у Норми накопичилася вже достатня кількість даних, що вказували, що польоти власними силами становили великий ризик при великій ймовірності руйнування корабля.

Вона сподівалася, що складні навігаційні пристрої допоможуть вирішити проблему, але щосили прагнула уникнути створення потенційно незалежних і автономних гелі-контурних систем штучного інтелекту. Норма готова була швидше знищити весь побудований торговий флот, аніж породити нового Омніуса. Тільки вона одна мала доступ до штурманських рубок нових суден, що згортають простір; навіть її чоловік Аврелій не мав права доступу до цих опечатаних приміщень.

Замкнувшись у чорних стінах пілотської кабіни свого найновішого корабля, Норма вставила маленький циліндр у активаційний порт, а потім глянула на тривимірний голографічний екран, де висвічувалися міріади координат усіх відомих та нанесених на карти небесних тіл. Їй вкотре здалося, що жодна людина, будь вона навіть геній її калібру, ніколи не зможе прокласти правильний курс крізь завитки згорнутого простору, минаючи всі небезпеки, що чатують на судно в неосяжних просторах всесвіту. Не залишалося нічого іншого, окрім як покластися на комп'ютери, хоч би як небезпечно це не було.

Закінчивши завантаження в пам'ять комп'ютера детальної бібліотеки нанесених на карти координат, Норма витягла з порту циліндр із програмою і сховала його в кишеню світло-зеленого лабораторного халата.

Незважаючи на величезний відтік капіталу та інших ресурсів сюди, на Кольгар, Ліга Благородних залишалася в повному невіданні щодо кораблів нової конструкції. Звісно, люди запідозрять щось недобре, коли Аврелій Венпорт на своїх неймовірно швидкохідних кораблях почне обходити конкурентів корпорації «Вен-Кі». Щойно новина стане відомою – а це станеться неминуче, – Аврелія Венпорта проголосять натхненником та організатором створення революційної технології. Саму Норму ніколи не хвилювали ні слава, ні влада – вона воліла обходитися без цих речей, на які марно витрачалася маса дорогоцінного часу. Спостерігаючи з першого ряду велетенську життєву трагедію, Норма на власні очі бачила, як метушня та боротьба за славу руйнують і знищують геніїв, як це колись трапилося з Тіо Голцманом.

Оскільки її чоловік завжди вірив у її талант і забезпечував проект усім необхідним, вона повністю поклалася на нього у цьому питанні та була щаслива. Аврелій був умілим політиком і міг би зайти ще далі, якби він

мав більше впливу і влади. Він умів привертати до себе увагу, але вправно ухилявся від відповіді на питання про суть нової технології. Їй же залишалося дбати лише про успіх самого проекту.

Випробування пройшли вже понад сотня малих вантажних торгових суден. Ними керували наймані пілоти, які чудово розуміли ступінь ризику і всеодно погоджувались на це. Після багатьох років безперервних жакливих витрат Аврелій Венпорт був на порозі небувалого збагачення, незважаючи на часті втрати суден та вантажів. Тепер навіть без допомоги свого тлулаксійського партнера завдяки Нормі він міг одноосібно контролювати величезну торгову імперію.

Вже перші польоти принесли величезний прибуток, незважаючи на кілька жакливих катастроф. Корпорація «Вен-Кі» стрімко доставляла життєво необхідні продукти через весь всесвіт у вантажних відсіках своїх кораблів. Рідкісні ліки, ліки, що швидко псувалися, продукти харчування йшли з Россака на інші планети Ліги з такою швидкістю, що доставка вимагала менше часу, ніж оформлення замовлення. Обсяг торгівлі меланжі зріс просто неймовірно, споживання її в Лізі зростало, і кожен рейс із пряністю окупав вартість збудованого корабля.

Залишалося сподіватися, що згодом зросте рівень безпеки експлуатації нових кораблів. У рамках дотримання секретності Венпорт все ж таки повідомляв пілотів про небезпеку польотів на «нових суднах» і щедро платив їм за підвищений ризик. У своїх розмовах з Нормою Аврелій казав, що треба берегти людські життя, що польоти можуть виконувати машини, але сам він чудово розумів усю неможливість таких пропозицій і з жалем погоджувався, що мислячим машинам ні в чому не можна довіряти.

Незабаром громадяни Ліги почали бачити у Венпорті свого рятівника, а конкуренти безуспішно ламали голови, намагаючись зрозуміти, яким таємничим та незбагненим чином він примудряється так швидко літати у космосі. Тіо Голцман конфіскував усі креслення та розрахунки, але він сам та його лабораторія перетворилися на пару під час псевдоатомного вибуху у Старді, і Норма розуміла, що зараз ніхто не зможе навіть близько підійти до розгадки конструкції нової системи.

Обстеживши кратер та залишки будівель у Старді, Норма зрозуміла, що там сталося. Нехай усі продовжують думати, що повсталі дзеншітські раби Поритріна якимось чином роздобули атомний заряд, але сама Норма добре пам'ятала контрольний експеримент на супутнику Поритріна, який вони провели майже сорок років тому. Вона тоді побачила результат

взаємодії лазерного променя із полем Голцмана. І тепер Норма підозрювала, що спустошливий вибух стався помилково – можливо, зроблений самим Голцманом.

Але сама вона не хотіла робити таких помилок.

Вона запустила внутрішню перевірку систем та розпочала подорож на імітаторі польотів у відкритому космічному просторі. На стінах з'явилися овальні дисплеї, де змінювали одна одну туманності, комети та нові зірки.

Аврелій жодного разу за весь час не підвів її, не ухилився від відповідальності. Навіть починаючи аналізувати їхні стосунки з абстрактної, суто інтелектуальної точки зору, Норма дивувалася тому, що він, як і обіцяв, залишився з нею. Цей чоловік щиро любив її і став чудовим батьком їхніх дітей – трьох синів та двох доньок, – як вона планувала заздальгідь.

Але найвидатнішим витвором Норми все ж таки був новий двигун. Внутрішньо вона була впевнена, що якщо їй вдасться вирішити проблему безпеки польотів, то ця технологія стане основою комерційного підприємства, яке різко зменшить простори Ліги – а це набагато важливіше, ніж проста торгова компанія.

Однак поки що багато кораблів збивалися з курсу, дехто потрапляв у значні аварії, а дехто взагалі зникав. Під час одного із експериментальних польотів корабель випадково пройшов крізь ядро сонця. Екіпаж, звісно, загинув. І чим більше буде рейсів із вантажем, тим більше кораблів – і пілотів – буде гинути.

Винятково висока частота катастроф показувала ризик нової технології. Норма гарячково шукала рішення, але поки що нічого не спадало їй на думку, крім створення систем, що стежать за точністю попереднього прокладання курсу. Здавалося, немає способу обійти цю перешкоду. Великі судна перетинали величезні простори за секунди, і корабель був приречений вже в той момент, коли відбувався збій навігації і судно лягало на невірний курс. Жоден людський, а можливо, і комп'ютерний мозок не зможе розрахувати правильний курс або просто зреагувати в такий короткий проміжок часу.

Але Венпорт знаходив таке співвідношення ризику та прибутку прийнятним. Якщо відволіктися від тривоги з приводу загибелі екіпажів, яку він розсіював, виплачуючи пілотам величезну зарплату, отримання прибутку можна було описати в термінах, як він казав, «ігри на номери».

Довелося, щоправда, скоригувати ціни з огляду на те, що Венпорт називав «зносом інвентарю».

Зараз Норма, сидючи у штурманській рубці, спостерігала імітований політ через панораму синтезованої на екрані битви – кораблі армії Джихаду знищували флот машин. Це було штучне видовище, яке вона дозволяла собі іноді, щоб відволіктися.

– Ми, як завжди, зайняті. Дивуюся, як ти можеш займатися цим цілими днями без відпочинку.

Вона відчула наближення чоловіка, і їй стало ніяково за численні комп'ютерні системи, що оточували її.

– Тобі не слід мене відволікати. Як ти сюди потрапив?

– Приховане спостереження показало мені, як ти сюди входиш.

Вона невдоволено скривилася, пригнічуючи бурю інстинктів.

– Отже, доведеться посилити безпеку. Ця зона є забороненою навіть для тебе.

Венпорт насупився. Завдяки регулярному споживанню меланжі йому не можна було дати більше сорока, хоча насправді йому виповнилося шістдесят два.

– Очевидно, і для твоїх дітей. Інші ще надто малі, але Адрієн намагається достукатися до тебе вже кілька днів і не отримує відповіді. Він тямущий для своїх шести років, але все ж таки він ще дитина.

Норма жваво уявила старшого сина. Хлопчик мав усмішку батька і темне хвилясте волосся. Генетично він був бездоганим завдяки маніпуляціям Норми під час зачаття. Норма виявила, що може контролювати свою систему розмноження та керувати нею, тобто дозволити злитися лише доброякісним сперматозоїду та яйцеклітині. Усі п'ятеро дітей були блискучими прикладами успіху.

Норма опустила очі.

– Я щосили намагаюся розібратися в навігаційних недоліках. З таким високим фактором ризику втрат ми не можемо використовувати двигун на військових кораблях. Але ж саме для цього я задумувала створення нових суден. Мати постійно говорить, що має повідомити командування армії Джихаду про нову технологію, щоб прискорити перекидання військ на великі відстані. Але я не хочу, щоб на моїй совісті було стільки смертей.

– Нормо, ти обов'язково знайдеш рішення. – Він ніжно поцілував дружину. – Ми віддамо цю технологію військовому відомству, як тільки вона стане доволі надійною.

– Ти вибачишся за мене перед Адрієм?

Венпорт тим часом уважно розглядав обладнання штурманської рубки, екрани, кнопки керування та диски з цифровими даними.

– Це і є комп'ютерні системи, про які ти мені розповідала?

– Так.

– Хай береже нас Бог!

– Прошу тебе, Аврелію, у мене ще дуже багато роботи. Ми вже обговорювали, чому мені так потрібні суворі заходи безпеки.

– Так. Так, звичайно.

Вона обережно подивилася на чоловіка. Він помовчав і важко зітхнув.

– Якщо є людина, здатна приборкати мислячих машин, то це ти, – сказав він. – Але це мені не подобається.

– Мені теж це не подобається, але поки що цьому немає альтернативи.

Коли чоловік пішов, Норма знову ретельно замкнула двері та почала вводити різні навігаційні параметри, щоб машина могла розрахувати траєкторію, яка уникала б зіткнень – із сонцями, планетами та іншими космічними перешкодами. Хоча вона сама спроектувала цей комп'ютер і забезпечила його численними системами безпеки, близькість мислячої машини викликала в неї почуття незручності. Крім того, вона ніколи не наважилася б встановити таку систему на реальний корабель, що вирушав би у справжній політ.

Якби вона змогла знайти спосіб управляти цими кораблями використовуючи людський розум, а не на механічний мозок! Але сама концепція видавалася неможливою.

«Плоть не може уникнути дії законів матерії, але розум не має таких кайданів. Думки виходять за межі фізичних обмежень мозку.»

Когітор Відад. Думки з об'єктивної відчуженості

Холодний, похмурий планетоїд Хессра був оточений атмосферою, ледве придатною для дихання. Він відрізнявся постійними сильними вітрами та жахливими сніговими бурями; на рівнини повільно, але невблаганно насувалися льодовики. Мало знаходилось таких сміливців, які по своїй волі затримувалися тут більше двох тижнів, не кажучи вже про два тисячоліття, але когітори із вежі зі слонової кістки вибрали місцем свого самотництва та нескінченних роздумів саме Хессру, де були надійно приховані від цікавих очей прибульців.

Однак Серена Батлер змогла їх знайти.

Нехай вона втратила прихильну до неї Квіну, яка жила в Місті Інтроспекції, але залишилися інші таємничі когітори за межами Ліги Благородних. Відад і його товариші – філософи-самотники – завжди цуралися суспільства, уникаючи участі у людських справах, хоча їм і потрібне було зовнішнє джерело постачання. Тепер Серена мала намір прийти безпосередньо до них і запропонувати – ні, вимагати, – щоб і вони надали допомогу роду людському. Як вони зможуть відмовити?

Навіть когітори із вежі зі слонової кістки повинні нарешті побачити, що не можна більше зберігати нейтралітет. Колись і вони були людьми, але, на противагу титанам та неокімекам, ніколи не були союзниками Омніуса. Після тисячолітнього занурення у знання вони могли запропонувати якісь дії, про які метушливе людство навіть не замислювалося. Серена вірила, що їхні приховані до певного часу знання стануть тим цвяхом, на якому висить остаточна перемога над Синхронізованими Світами.

Вісім років тому Ібліс ретельно відібрав для служби на Хессрі кандидатів в помічники. Серена дуже мало знала про цих людей – її обов'язком стало лише благословити новопризначених волонтерів перед відльотом. Вона пам'ятала, що вони здалися їй дуже благочестивими і добре вихованими.

З того часу Ібліс зізнався їй, що ці посередники отримали інструкції поволі розповісти когіторам про століття лих, в які мислячі машини вкинули людство. Нові помічники часто кидали виклик моралі відчуженню когіторів, намагаючись змусити Відада та його колег зрозуміти, що простий нейтралітет не обов'язково є чеснотою.

Серена вирушила на Хессру на своєму особистому кораблі. Її супроводжували лише Нірієм та ще чотири жінки-серафими. Корабель приземлився на засніжений крижаний майданчик, який помічники

підготували до її приїзду. Над сірою скелею височіли житла когіторів – чорні металеві вежі з циліндричними наметами, увінчаними гострими шпильми. Вежі були ледь помітні за пеленою снігу, що безперервно падав.

Спочатку когітори споруджували ці вежі на відрогах гори, що піднімалася високо над глибокою ущелиною, але за минулі дві тисячі років льодовик, що наступав, заповнив ущелину і погрожував незабаром оточити і вежі філософських самотників. Товстий шар льоду мав зеленувато-синій колір через опади кислотної атмосфери Хессри.

Поки, щоправда, крига заповнила лише підвали та підпори веж, і Серена подумала, чи не покинуть когітори свою цитадель. Можливо, настане такий день, коли лід та сніг поглинуть вежі, і когітори – Відад та його товариші – залишаться у крижаній гробниці, продовжуючи свої вічні, але безрезультатні роздуми.

Якщо, звичайно, Серена не вмовить їх взяти участь у справах людей.

Із покритих кіркою льоду дверей назустріч Серені та її супутницям вийшли одягнені в теплі куртки помічники когіторів. Попереду йшов чоловік, у якому Серена впізнала Кіте. Вона, хитаючись на слизькому снігу, рушила йому назустріч, кашляючи від неприємного задушливого повітря і відчуваючи обпікаючий дотик вітру до щік. Нірієм наздогнала її, але Серена відіслала жінок, сказавши, що вони їй не потрібні. Вона наказала серафимам залишатися на кораблі, бо важливу справу, заради якої Серена прибула на Хессру, вона вирішуватиме сама.

Посередники провели Серену в тунель. Під землею, як у лабораторії, пахнуло якимись їдкими хімікатами. Один із помічників у жовтій накидці повернув важіль, і важкі двері тунелю зачинилися за ними з приглушеним гуркотом. У тунелі було холодно, з рота при диханні виривалися цівки білої пари.

Коридор, що нагадував за формою штопор, як гвинтові сходи, привів їх нарешті у велике приміщення з відкритою білою стіною та великими вікнами, вкритими товстою кіркою льоду. Дивний інтер'єр був схожий на руни муадру, вирізані в крижаних блоках. Наче фігури з якоїсь гри. Когітори-самотники лежали на масивних п'єдесталах, і ємності з мозком світилися блакитним світлом, що випускався електрорідиною. Баки з запасною рідиною – її було набагато більше, ніж коли-небудь могло знадобитися когіторам – стояли в особливих нішах. Цікаво, що вони хочуть робити з такою неймовірною кількістю?

Взявши себе в руки, Серена згадала ті прийоми обговорень та суперечок, яким вона навчилася у Квіни та Ібліса Гінджо. У сьогоднішньому диспуті їй знадобиться все вміння переконувати, на яке вона виявиться здатною. Вона також сподівалася, що Кіте та інші посередники вже провели потрібну підготовчу роботу.

– Ти шукаєш поради? – поцікавився Відад.

Голос виходив із динаміка, вмонтованого у підніжжя ємності. Це була нова система, і Серена зрозуміла, що посередники запровадили це удосконалення, щоб один посередник міг спілкуватися одразу з кількома когіторами. До встановлення цього вдосконалення Відад та інші філософи перебували у віковій безтурботній тиші, оточені безмовними помічниками-ченцями. Тепер, коли призначені Іблісом асистенти постійно залучали затворницьких філософів у суперечки, життя Відада, ймовірно, сильно змінилося.

– Мені потрібна ваша допомога, – відповіла Серена, ретельно підбираючи слова і намагаючись витримати тон, у якому одночасно звучали б цивілізованість, повага та сила. – Наш Джихад триває багато років і вже коштував нам мільярди людських життів. Наша рішучість поступово випаровується, у війні настав застій. Я хочу зробити все, що необхідно для досягнення швидкої та рішучої перемоги.

Відад не відповів, але інший когітор сказав:

– Як стверджують наші нинішні посередники, ваш Джихад триває лише кілька десятиліть.

– І ви дивуєтесь, чому я виявляю таке нетерпіння?

– Це просто спостереження, думки вголос.

– На відміну від вас, термін мого життя обмежений кількома десятиліттями. Природно, що я хочу досягти успіху протягом життя.

– Так, це мені зрозуміло. Проте вся боротьба людства з мислячими машинами триває майже тисячу років, що не так багато, якщо взяти до уваги велику перспективу. Як ти знаєш, когітори нашої групи мають пам'ять, яка простягається назад на термін вдвічі більший.

Заговорив Відад:

– У тебе, смертної, сприйняття часу спотворене та обмежене, Серено Батлер. Воно несуттєве для того полотна, на якому історія пише свою картину.

– Відколи люди почали записувати свою історію, єдиною мірою часу є тривалість людського життя, – заперечила Серена з легким роздратуванням. – Адже й ви, когітори, теж колись були людьми.

Серена замовкла і зробила кілька глибоких вдихів, щоб заспокоїтись. Потім знову заговорила, цього разу більш миролюбно:

– Подумайте про людей – жертв мислячих машин. Кожен з загиблих мав мозок – це означає, що потенційно він теж міг би стати когітором, як і ви. Подумайте про ті відкриття та знання, які ми могли б отримати, якби ці життя не були передчасно перервані Омніусом.

Когітори мовчали, повільно розуміючи її слова. Кіте та інші помічники стояли вздовж стіни і з явним захопленням дивилися на Серену.

– Ми згодні, що це трагедія, – промовив Відад.

Серена стала говорити голосніше:

– Наші воїни воюють вже тридцять шість років, переносячи численні страждання. Ми щодня зазнаємо непоправних втрат, наше покоління вибите, і мій народ починає зневірятися. Люди бояться, що Джихад не зможе перемогти, що ця безнадійна війна затягнеться ще на століття. Вони зневірилися в тому, щоб знайти рішення.

– Це гідне занепокоєння, – сказав один із когіторів.

– Але я не хочу, щоби так було! Ми не можемо втрачати імпульс руху саме тепер. Потрібна була смерть мого сина та неймовірні зусилля, щоб надихнути людей на боротьбу з мислячими машинами після стількох століть апатії та відсутності ініціативи.

– Це проблема людей, вона не стосується когіторів.

– За всієї моєї поваги до вас, когіторе, – але в критичні моменти боягузи часто саме такими аргументами виправдовують свою позицію. Оживіть свою власну історичну пам'ять! – Офіцери джиполу, посередники когіторів, усміхалися, скося поглядаючи на Серену. Ймовірно, вони самі говорили те саме Відаду. – Ви маєте велику мудрість, і я не можу повірити, що ви втратили всю свою людяність. Якою жахливою, якою страшною була б така втрата.

В імітації голосу Відада стали помітні нотки невдоволення та роздратування.

– Але чого ти чекаєш від нас, Серено Батлер? Ми знаємо про твою пристрасну переконаність, але ми – когітори – нейтральні мислителі. Саме

тому Омніус залишив нас у спокої. Дуже давно нашими порадами користувалися деякі з двадцяти титанів, вдавалися до нашої допомоги і якісь люди з Ліги. Ми займаємо виключно чесну та врівноважену позицію.

– Ваша позиція абсолютно неправильна, – різко заперечила Серена. – Ви вірите у свою нейтральність, але вас самих у жодному разі не можна назвати незалежними. Без посередників, помічників, які є, між іншим, людьми, ви давно загинули б. Тільки тому, що ми, люди, так високо цінуємо ваш розум, ці посередники вірно служать вам, жертвують заради вас своїм часом, а буває і життям, тільки щоб ви могли насолоджуватися своїм «нейтралітетом» і роздумами. Ніколи, чуєте ви, ніколи, ні кімеки, ні мислячі машини не допомагатимуть вам вижити. Людям потрібна ваша допомога. У вас є такі можливості, про які можуть лише мріяти солдати Джихаду. Ваш передбачуваний нейтралітет забезпечує вам доступ до Омніуса та його мислячих машин. Як когітори, ви можете говорити з ними, стежити за ними. Просто підкажіть, як нам скинути їх.

– Когітори не працюють шпигунами, – сказав Відад.

Серена підвела голову.

– Можливо, ні. Але своїм довгим існуванням ви завдячуєте людям. Я теж смертна людина, термін мого життя обмежений і малий, Відаде, у той час як у вашому розпорядженні дві тисячі років досвіду, з якого можна зробити важливі висновки. Якщо вам не подобаються мої пропозиції, то я прошу вас використати ваш інтелект, щоб знайти інший спосіб допомогти нам. – Вона схрестила руки на грудях. – Я не повірю ні на хвилину, що ця вимога перевершує ваші здібності.

– Серено Батлер, ти змусила нас задуматися, – сказав Відад. Рідина, в якій були мізки когіторів, засвітилася яскравіше. Було схоже, що всі когітори справді сильно задумались. – Ми обміркуємо твоє прохання і почнемо діяти так, як визнаємо необхідним.

Серена чекала, сподіваючись, що вони ще щось скажуть, але когітори зберігали мовчання.

– Не розмірковуюйте занадто довго, Відаде. Від жорстокості мислячих машин щодня гинуть люди. Якщо ви побачите спосіб раніше закінчити цей жах, то маєте діяти якнайшвидше.

– Ми почнемо діяти, коли для цього настане потрібний момент. Нам не так легко відмовитися від нейтралітету, але ти навела сильні аргументи, які підтверджують висловлювання наших вірних помічників.

Кіте, що стояв поруч із Сереною, низько схилив голову, здається, тільки для того, щоб приховати усмішку.

Розуміючи, що розмова закінчена, Серена попрямувала до виходу довгим холодним коридором. Посередники ледве стримували надмір почуттів, проводжаючи Серену до корабля.

– Ми знали, що Жриця Джихаду зможе зробити те, що нам не вдалося зробити, – вигукнув Кіте. – Великий Патріарх даремно захоплюється вами. Ви – мати та рятівниця всього людства.

Серена насупилась, незадоволена такими неприкритими лестощами.

– Я всього лише жінка, яка повинна виконати свою місію. І саме такою я завжди була. – Потім вона тихо, тільки для себе додала: – І такою я маю залишитися.

«Воєначальник, який не побачив своєї переваги і втратив її, винен у злочині, який можна прирівняти до відвертого боягузтва.»

Генерал Агамемнон. Нові мемуари

Після того, як титани консолидували свою владу над туманною та хмарною планетою Бела Тегез, зробивши її основою нової імперії кімеків, вони зайнялися перебудовою планети та її населенням на свій лад. Троє титанів, що залишилися в живих, разом з Беовульфом і кількома неокімеками високого рангу використовували Бела Тегез як базу, з якою вони робили напади на кур'єрські кораблі з оновленнями для Омніуса, виявляли слабкі місця на інших Синхронізованих Світах і готували свою заключну експансію.

Їх чимало здивувало несподіване прибуття корабля якогось нового кімека. Корабель виринув із-за хмар і приземлився неподалік штаб-квартири – овальної сірої будівлі з великими дверима та кількома невеликими вікнами.

Агамемнон і Юнона, одягнені у величезні страхітливі ходильні форми, покликані нав'язати трепет і без того заляканому населенню, вийшли назустріч прибульцеві. Їх супроводжувало декілька виготовлених уже тут неокімеків.

Потужні кімеки опинилися на вимощеному новими плитами полі місцевого космопорту відразу після того, як на нього сів корабель без розпізнавальних знаків. Корпус розкрився, з нього вийшла вельми екзотична машина і енергійно попрямувала до тих, хто її зустрічав. Корпус незнайомого кімека виблискував діамантовими пластинами, а крила нагадували оперення кондора. Неймовірна кількість оптичних сенсорів кріпилася до основи довгої сегментованої шиї.

Як тільки Агамемнон побачив це самовдоволене опудало, яке цей кімек зробив собі ходильним корпусом, то зрозумів, що він був правий у своїх підозрах. Він впізнав Гекату за характерною картиною електричних розрядів у виставленому напоказ мозку.

Піднявши корпус, Агамемнон навис усією масою над вульгарним строкатим драконом.

— Господи, ви тільки подивіться, що приповзло до нас із запиленого звалища історії. Пройшла тисяча років з того часу, як ти востаннє наважилася показатись нам на очі.

— Могла б почекати ще трохи, — сердито додала Юнона.

З горла дракона Гекати пролунав хрипкий, немелодійний смішок.

— Друзі мої, невже найкраще застосування ваших тисячолітніх навичок та досвіду — плекати заздрість та ненависть? Я змінилася і обіцяю, що вас не розчарую.

— Не з цього ти починаєш, Гекато. Як ти взагалі можеш розчарувати нас? — Юнона підійшла ближче до свого коханого. — Ти зійшла із бігової доріжки історії дуже давно і не зможеш зрозуміти, наскільки все змінилося з часів двадцяти титанів.

— Так, зате я змогла уникнути багатьох огидних і неприємних подій, — відповіла на це Геката. — І мені, крім усього іншого, не довелося служити в рабстві в Омніуса. Чи можете ви похвалитися тим самим? Можливо, вам усім тоді варто було піти зі мною.

На відстані від них зібрався невеликий натовп місцевих жителів, які прийшли подивитися на цю дивну зустріч богоподібних машин, ментальні та історичні конфлікти яких були за межами їхнього убогого досвіду та розуміння.

— Натомість тепер ми утвердили нашу свободу, — заявив Агамемнон.

– За це вам слід дякувати мені. Ви б ніколи не захопили Бела Тегез, якби я не піднесла машинам «подарунок» з атомною начинкою і якби люди Ліги не виявилися такими повільними, не зумівши скористатися такою можливістю.

Вона не стала розповідати про смертоносний астероїд, який був надійно захований, і про інші менш відомі свої втручання за останні роки. З того моменту, коли вона почала брати участь у війні, Геката таємно допомагала Іблісу Гінджо у багатьох його справах, але могла досягти ще більшого. Для цього треба було повідомити титанів про те, що вона вже зробила. Вона мала непоганий дар передбачення, і її пропозиції змогли б змінити ситуацію і вирішити результат боротьби проти Омніуса.

Агамемнон відповів грубістю:

– То чого ж ти хочеш, Гекато? Чому ти вирішила повернутись до нас? Ти що, справді вирішила, що ми потребуємо твоєї допомоги?

– Чи, може, ти просто засумувала за нашим товариством? – поцікавилася Юнона з їдким смішком. – Напевно, тобі стало дуже самотньо наодинці з собою.

Геката гордо випростала свого дракона і наблизилася впритул до старих знайомих.

– Можливо, я вирішила, що настав час змін. – Вона заговорила солодким тоном: – Ми можемо або стояти осторонь і байдуже спостерігати за сутичкою, або вступити в неї і зробити вибір.

– Мені здається, Гекато, що не хто інший, як я, говорив про це багато разів за останню тисячу років, – прогарчав Агамемнон, – але ти не могла цього чути, бо тебе не було з нами.

– Але тепер союзницькі зв'язки змінилися. Ви, титани і неокімеки, обернулися проти мислячих машин, так само як і люди. То чому не вступити в союз із Лігою Благородних, дорогий Агамемноне? Це могло б стати для тебе великою перевагою.

– Союз з хретгірами? Ти з глузду з'їхала?

– Мені не подобається, куди вона хилить, – заявила Юнона.

Геката видала звук, що віддалено нагадував сміх.

– Хоч би один раз у житті спробуй подумати як справжній генерал. У тебе і в людей один загальний залятий ворог, який надто сильний, щоб ви впоралися з ним поодиночі. Але об'єднавшись, кімеки та хретгіри змогли б

раз і назавжди знищити всі втілення всесвітнього розуму. – Механічні руки дракона здригнулися. – Після цього можете знищувати одне одного. Якщо це приносить вам задоволення.

Юнона грубо пирхнула, а Агамемнон відповів прямою відмовою:

– Ми не потребуємо твоєї участі у нашій боротьбі, Гекато... не потрібні нам і люди. Те, про що ти просиш, надасть законності існуванню мого зухвалого сина Воріана. Тут, на Бела Тегез, у мене безліч вірних мені неокіmekів, і населення пропонує нам все нових добровольців, потрібних нам для їхнього перетворення на кіmekів. Ти поза грою, Гекато. Занадто багато сталося з того часу, як ти покинула нас.

– Тепер я починаю це розуміти, – сказала Геката, імітуючи тяжке зітхання. – За час, що мене не було з вами, генерал Агамемнон перетворився на нестерпного впертого зануду, а два титани, що залишилися живими, сліпо йдуть за ним, не маючи жодної оригінальної думки у своїх скам'янілих мізках. – Повернувши свою сегментовану голову, вона попрямувала до свого корабля. – Без Тлалока ви так і не навчилися бачити перспективи.

Генерал кіmekів закричав їй услід:

– Я вирішив започаткувати мою власну імперію, і люди потрібні мені тільки як джерело, як сировина для створення нових кіmekів! Я відновлю добу титанів. Люди Ліги мають свої наміри. Вони обернуться проти мене, як тільки перестане існувати Омніус.

– Але тільки тому, що ти на це заслужив, – відповіла Геката, забираючись у свій шатл, щоб летіти на астероїд, що зависнув на зовнішній дальній орбіті над Бела Тегез. – Здається, мені доведеться воювати своїм способом, на свій страх і ризик, незалежно від того, як до мене віднесуться мої товариші-титани. Ти не зміг побачити всіх можливостей, Агамемноне, але це не завадить мені виконати мою місію.

Вона зачинила двері і злетіла в повітря, миттєво залишивши далеко внизу понівечену атомним вибухом поверхню Бела Тегез. Тепер Геката зробить щось таке, що одразу помітять усі.

165 РІК ДО ГІЛЬДІЇ

37 рік Джихаду

Через рік після поїздки Серени на Хессру

«Під час війни нас часто просять дати більше, ніж ми маємо.»

Серена Батлер. Мітинги в Зимії

Тривав тридцять сьомий рік Джихаду Серени Батлер. Аврелій Венпорт витратив три тижні на подорож із Кольгара до Салуси Секундус, скориставшись звичайним пасажирським судном. Володіючи величезним – в сотню кораблів, що згортають простір і час – торговим флотом, Венпорт волів не літати на цих сильно ризикованих апаратах. Тихіше їдеш, далі будеш. Сам Аврелій літав на старих перевірених кораблях і не мав жодного бажання здійснювати надшвидкісні перельоти.

Спочатку він вирушив на Россак, звідки відбув на Салусу рейсовим кораблем, що стартував із орбітального космопорту. Кожен переліт здавався страшенно стомлюючим і нестерпно повільним.

Вийшовши з корабля в спеку салусанського літа, Венпорт якийсь час приходив до тями, звикаючи до погоди нової планети. Ділові інтереси – змушували його часто подорожувати просторами Ліги. Були в нього підприємства і на кількох несоюзних планетах. Бувало так, що в одному місці настала весна, в наступному панував сильний мороз, а в третьому вже було спекотне літо.

У Зимії було напрочуд жарко, від спеки пожовтіло листя, і навколишні пагорби здавалися золотаво-бурими. Очікуючи машину корпорації, яка повинна була доставити його до місцевого відділення «Вен-Кі», Венпорт мучився від спеки, постійно витираючи піт, що рясно тік по обличчю. Він не очікував, що власний водій дозволить собі запізнитися.

Яким же було здивування Аврелія, коли до нього під'їхав довгий чорний державний лімузин. Відчинилися задні двері, і Венпорт побачив, що в машині сидить Серена Батлер, зберігаючи на обличчі безпристрасний вираз.

– Ви поїдете зі мною, директоре Венпорте. Ми затримали виїзд вашої машини, і я вирішила сама зустріти вас, щоб по дорозі обговорити деякі питання.

По спині Венпорта пробіг холодок від неприємного передчуття.

– Я готовий, Жрице. – Досі йому не доводилося особисто розмовляти з цією видатною жінкою, але він відразу вирішив, що ця розмова важливіша за всі інші його справи і обов'язки. – Чим я завдячую такій високій честі?

– Йтиметься про справи, життєво важливі для Джихаду. – Вона посміхнулася і жестом запропонувала сісти поряд із нею. – І, можливо, про державну зраду.

Завагавшись, він прийняв запрошення і сів у машину. Двері зачинилися, і Венпорт відчув подих рятівної прохолоди. Але почував себе не найкращим чином. Його не залишало занепокоєння.

– Мені доведеться відкласти одну важливу ділову зустріч із моїм конкурентом у фармацевтичному бізнесі. Чи можу я зв'язатися з моїми колегами?

Серена заперечливо похитала головою, і за твердим виразом її блакитних очей було видно, що вона хоче поставити Аврелію безліч неприємних питань.

– Ми вже скасували вашу зустріч, за що ви повинні подякувати нам. Як доповів Йорек Турр, ваш конкурент збирався шантажувати вас, щоб досягти значних фінансових поступок. Він не збирався здавати вам свої позиції у бізнесі.

– Шантажувати? – Венпорт обурено знизав плечима, знаючи, що нічим не міг підставити себе під шантаж. – Мабуть, ваші шпигуни помилилися.

– Ні, вони не помилилися. – Вона присунулася ближче до нього. Машина продовжувала їхати дорогою. – Більше того, ми знаємо про діяльність корпорації «Вен-Кі» на Кольгарі. Ми знаємо, що ви побудували флот кораблів – суден, які, за надійними відомостями, використовують новий, видатний спосіб міжзоряних перельотів. Ваші кораблі літають найшвидше за всіх, включаючи навіть швидкохідні судна армії Джихаду. Це правда?

– Так... – Венпорт щосили намагався приховати тривогу.

Зараз він намагався зрозуміти, що саме знає Серена Батлер про двигуни, що згортають простір, і про роботу верфі. Згадавши, скільком людям були пред'явлені звинувачення у зв'язках з мислячими машинами в ході великих чисток протягом останніх десятиліть, Аврелій вирішив, що нерозумно буде викликати підозри у Серени Батлер і джиполу.

– Я бізнесмен, мадам. Я роблю вкладення та розвиваю технологію, яка є моєю власністю. Я маю захищати свою комерційну таємницю...

Серена зберігала незворушний вираз обличчя, і Венпорт раптом усвідомив всю глибину та силу її гніву. Слова застрягли в його горлі.

– Ми ведемо найбільшу війну з лютим ворогом людського роду, директоре! Якщо ви розробили життєво необхідну для військових потреб технологію, то чому приховали таку важливу інформацію від наших доблесних військових? Рада Джихаду вважає, що приховування будь-якої життєво важливої інформації на цю тему – а відомості про ваші кораблі є саме такою важливою інформацією – є актом державної зради.

Венпорт намагався зрозуміти, що відбувається.

– Зрада? Але ж це смішно. Ніхто не вірний справі Джихаду, так як я. Я вже пожертвував величезні суми...

Серена глузливо вигнула брову.

– Але найважливішу технологію ви приховали для власної вигоди. Я б сказала, що це не надто переконлива демонстрація вашої лояльності.

Він спробував заспокоїти себе методом, якому навчила його Норма, – зробив кілька глибоких вдихів і візуально уявив собі вихід із цього становища.

– Жрице Батлер, ви зробили зовсім неправильні висновки. Це правда, що я збудував великий комплекс космічного кораблебудування на Кольгарі. Ми виготовили деяку кількість космічних суден, з двигунами нової конструкції, які дозволяють кораблям «Вен-Кі» переміщатися в просторі, не використовуючи принцип реактивного руху. – Він розвів руками. – Я не володію технологічними нюансами. Моя дружина Норма Ценва розробила цей принцип з урахуванням модифікацій рівнянь Голцмана.

– За моїми вказівками Ібліс Гінджо перевірів фінансову діяльність корпорації «Вен-Кі» та всі ваші витрати. Виходить, що ви займаєтесь будівництвом нових кораблів уже десять років. У вас була маса часу, щоб поставити Раду Джихаду до відома про ваші зусилля. Хіба ви не розумієте, наскільки важливою може бути застосування вашої технології на війні?

Венпорта кинуло в жар. Серена похитала головою, немовби не могла зрозуміти мотивів Венпорта.

– Директоре, ви самі цього не бачите? Такі кораблі були б безцінним армійським транспортним засобом! З їхньою допомогою ми могли б завдавати ворогам несподіваних ударів. Ми змогли б отримати перемогу,

перш ніж наші люди опустять руки та здадуться. Противники Джихаду вже багато років вимагають його припинення.

Венпорт насупився:

– Але ця технологія ще не готова до широкого застосування, Жрице. Подорожі на наших кораблях залишаються надзвичайно небезпечними. Навігаційні системи ненадійні. Так, наші кораблі оснащені двигунами, заснованими на абсолютно новому принципі дії, але відсоток їхньої загибелі неймовірно високий. Катастрофи відбуваються саме через недосконалу та неточну навігацію. Кораблі, що згортають простір, можуть стикатися з зірками, населеними планетами, супутниками – з усяким небесним тілом, яке трапляється на шляху. Багато наших пілотів-випробувачів відмовляються сідати в кабінку після одного-двох польотів, – з запалом заговорив Аврелій, підтверджуючи свої слова вбивчою статистикою. – Більше того, я сам волю літати на старих кораблях, – висунув він останній аргумент.

– Мені казали, що ви, незважаючи на всі труднощі, вже рік тому почали використовувати нові кораблі у своїх торгових операціях. Це правда?

– Це лише попередні експерименти, і під час них ми вже втратили багато кораблів...

Серена не дала йому договорити:

– Якщо ви знаходите капітанів, готових ризикнути життям, директоре Венпорте, то невже у вас є сумніви в тому, що ми знайдемо добровольців, готових ризикнути заради військової перемоги? Чи набагато вищий відсоток ваших втрат, ніж втрати, яких зазнає армія під час наступу на Синхронізовані Світи?

Слухаючи її, Венпорт відчув сором за те, що не подумав про це раніше. Його увага була приділена отриманню прибутку, а не перемогам у війні.

– Такі кораблі дали б нам величезну перевагу раптовості, – продовжувала Серена з запалом. – Вони дозволять нам практично миттєво передавати військові повідомлення, розвідувальну інформацію, перекидати війська та доставляти матеріальні ресурси, що забезпечить нам найважливішу тактичну та стратегічну перевагу над мислячими машинами. Хіба цього не достатньо, щоб відшкодувати ціну втрати декількох кораблів?

– Це буде більше, ніж декілька кораблів, Жрице.

Серена подивилася у вікно, повз яке пролітали будівлі Зимії.

– Ми ведемо проти Омніуса справжню війну вже протягом десятиліть, директоре, і наші люди починають втрачати рішучість. Минулого року я їздила до когіторів-самітників, сподіваючись, що вони допоможуть нам у боротьбі з машинами, але поки що ми не чуємо їхньої остаточної відповіді. Боюся, що вони хочуть відмовити мені. – Вона глянула на Венпорта палаючими, як два лазерні промені, очима. – Я вірю, що ви так не вчините, директоре Венпорте.

Він зрозумів, що Серена має намір наполягти на своєму.

– Можливо, Жрице, ми маємо обговорити доцільність укладання найвищої міри секретної угоди про передачу нашої технології армії, але з тією умовою, щоб вона не потрапила до рук інших купців чи...

– Звичайно, наші інженери вивчать документацію, але армії знадобиться надто багато часу, щоби побудувати флот самостійно. – Вона безтурботно посміхнулася Венпорту. – Скільки суден зараз перебуває у вашому розпорядженні і за який термін їх можна переробити під військові потреби?

Венпорт важко зітхнув, розуміючи, що, мабуть, його фінансовій імперії настає кінець.

– Наші торгові судна, Жрице Батлер, це звичайні вантажні кораблі, які не можуть виконувати бойові завдання.

Вона зневажливо махнула рукою, продовжуючи посміхатися. Джихад став усім у її житті, і вона не хотіла визнавати, що в житті є більш важливі речі – ні для неї, ні для когось іншого.

– Я впевнена, що наші інженери зможуть внести до конструкції необхідні модифікації. Ваші підприємства та верфі знаходяться у дуже підходящому місці на Кольгарі. Планета розташована осторонь жвавих шляхів, її легко захистити. Стратегічно це дуже вигідна позиція.

Венпорт намагався впоратися із почуттям власної безпорадності.

– Жрице, я прошу вас зрозуміти ситуацію щодо фінансування верфі та всіх операцій. Я змушений був закласти практично всі активи корпорації «Вен-Кі». Це найдорожчий проект в історії моєї компанії. Ми ледве встигаємо розплачуватись із кредиторами – такий стан справ. Ваша пропозиція остаточно розорить нас.

Серена була явно засмучена його нездатністю і небажанням бачити ширшу перспективу.

– Аврелію Венпорте, ми всі приносимо великі жертви на вівтар Джихаду... але дехто жертвує більше, ніж інші. Кожна людина буде розорена і знищена, якщо ми програємо Джихад. – Вона зітхнула. – Якщо ви захочете запропонувати спосіб, яким ми можемо негайно розпочати використання вашого флоту, то ми змогли б знайти в процесі роботи якісь шляхи компенсувати ваші витрати та послабити наслідки вашої заборгованості. Але ж не це найголовніше зараз, правда?

Для нього, навпаки, саме це було найголовнішим, але Жриця продовжувала розвивати свої ідеї. Венпорт не бачив жодної можливості ввічливо зупинити цей потік. Якщо Серена захоче, їй достатньо підняти руку – і з'являться солдати, які легко захоплять верф. Або, якщо вірити чуткам, вона може поворухнути пальцем, і ним самим займуться агенти джиполу.

У минулому, коли Венпорт розумів, що перебіг ділових переговорів заганняє його в кут, він знаходив вихід у тому, що давав позитивну відповідь, але в такій формі, яка дозволяла ухилитися від негайного виконання зобов'язань та почекати, доки ситуація стабілізується.

– Мені потрібен деякий час, щоб обговорити деякі питання зі своїми співробітниками та обміркувати пропозицію. Є багато варіантів. У мене багато інвесторів і є фінансові зобов'язання...

Погляд Серени знову став незворушним. Машина зупинилась, і відчинилися двері, впустивши в салон гаряче вологе повітря.

– У нас є можливість змінити закони, якщо це потрібно, щоб дати вам повну можливість ухвалити правильне рішення, директоре Венпорте.

– Але навіть якщо так, то все одно дозвольте мені повернутися на Кольгар і, обміркувавши ситуацію, ухвалити таке рішення, яке задовольнить усіх зацікавлених осіб.

– Тоді робіть це, директоре. Але мого терпіння вистачить ненадовго, якщо ваші переговори будуть спрямовані лише на те, щоб зберегти прибутки. Не примушуйте мене чекати.

– Я розумію, що справа Джихаду стане моїм головним пріоритетом.

– Отже, я можу поінформувати Раду Джихаду, що скоро нова технологія буде у нашому розпорядженні?

Одягнена в біле жінка-серафима, що сиділа за кермом, зберігала мовчання. Обличчя її здавалося висіченим із каменю. Жриця наказала їй розвернути машину та повернутися до космопорту. Венпорт не пробував на Салусі навіть однієї години.

– До речі, поки ви будете думати, – сказала Серена, – я пришлю на Кольгар групу офіцерів і військових радників, які оглянуть верф.

«Військова справа стимулює бурхливий розвиток суспільства. Приберіть цей елемент і цивілізації впадуть у застій.»

Еразмус. Діалоги

Промоклий під літньою зливою Воріан Атрейдес увійшов до центрального проходу зали засідань парламенту і попрямував до трибуни, біля якої стояли Серена Батлер і Ксав'єр Гарконнен, що були захоплені бесідою. Окрім них трьох, у залі не було жодної душі. Підходячи до них, Воріан широко посміхався. Це були найближчі його друзі приблизно одного з ним віку, хоча він виглядав набагато молодшим.

Насправді, всім нам уже під шістдесят.

Побачивши Воріана, Серена помахала йому рукою. Приємно було побачити її одну, не оточену – а точніше сказати, стиснуту – її вічними серафимами. Воріан тяжко зітхнув, згадуючи освіжаючий теплий дощ. У величезному залі кожен звук віддавався гучним відлунням, поки Воріан своїми промоклими черевиками рипів по брукованій підлозі. Дивне, однак, місце для зустрічі трьох людей.

Як завжди, Ксав'єр виглядав занепокоєним, хоча вироблена роками звичка до військової дисципліни допомагала йому приховувати емоції. Дуже серйозна людина. Коли Воріан міцно потиснув руку старого друга і поплескав його по плечу, Ксав'єр тривожно глянув на найзнаменитішу жінку у всьому відомому людям всесвіту.

Вона пройшла в апаратну та ввімкнула обладнання. За мить на зовнішній стіні апаратної з'явилося зображення Жриці, яка дивиться вниз на натовп, що обожає її, з виглядом милостивої богині.

Ксав'єр зайняв місце в першому ряду в центрі, а Воріан, сівши поряд з ним, поклав на сусіднє сидіння свій мокрий кашкет.

– Що відбувається? Що вона робить?

Зітхнувши, Ксав'єр у відповідь тільки мовчки похитав головою.

– Ще одна ідея.

Відкинувшись на спинку крісла, він уважно дивився на зображення Серени. Воріан, випнувши губи, схвально кивав, думаючи про все, чого змогла досягти в житті ця дивовижна жінка. Вона поводитися як королева, як елегантна жінка, відзначена величчю, настільки поширеною серед шляхетних дам. Розташоване над кафедрою обличчя, здавалося, уважно дивилося на двох офіцерів Армади, наче це було не зображення, а сама вона, жива Серена.

– Доброго дня, панове, – сказала вона через гучномовець. Слова її віддалися відлунням під склепіннями великого порожнього залу. – Цей день нагадує мені про те, – як я, на той час дев'ятнадцятирічна дівчина, зверталася до парламенту з цієї трибуни. Важко повірити, що минуло так багато років, що сталося так багато подій.

– Але ви до сих пір прекрасні! – крикнув Воріан, щоб вона почула його.

Ксав'єр, незважаючи на його явне несхвалення, без сумніву, думав про те саме, хоча він був не тією людиною, яка з легкістю вимовляє такі слова. Колись Серена відмовила обом цим чоловікам, і кожен із трьох пішов по життю своїм шляхом. Джихад обрав ці шляхи за них. Воріан задумливо насупився, думаючи про Вероніку Терг'єт, що залишилася на Каладані. Він розумів, що треба надіслати їй ще одного листа, хоча, мабуть, вона вже встигла забути Воріана. Можливо, цінний подарунок наступного разу... Він був упевнений, що насолоджувався б життям, ставши чоловіком цієї жінки, але він втратив її з тієї ж причини, ім'я якої – Джихад.

І ось тепер вони – всі троє – знову зібралися разом, і хоча всі вони, звичайно ж, змінилися внутрішньо, по суті залишилися такими, як були раніше. Ось і зараз, дивлячись на Серену, він бачив її такою, якою вона була, коли вони багато років тому зустрілися на віллі Еразмуса. Вона тоді поводитися зухвало по відношенню до нього і не проявляла жодної поваги, незважаючи на його високе становище довіреної людини. Він усміхнувся, згадавши, в якому тоні ця звичайна домашня рабиня розмовляла з ним. Навіть тоді він захоплювався внутрішньою силою Серени Батлер... і їй знадобилася ця сила, щоб пережити страшні події, що випали на її долю.

– Я покликала вас, щоб обговорити найважливіші речі, – сказала вона. Але коли вона через край трибуни глянула на обох чоловіків, Воріан знову, як і багато років тому, помітив у її обличчі твердість і вперту переконаність.

– Зараз почуємо, – сказав він Ксав'єру.

Серена раптом вимкнула апарат і спустилася сходами в зал до двох офіцерів.

– Тут встановили нову гучномовну систему, і я вирішила випробувати її перед завтрашнім виступом у парламенті. Ібліс навчив мене керувати голосом так, щоб захоплювати увагу аудиторії. Як вам мої інтонації?

Воріан жартівливо поаплодував, але це не розвеселило його товариша.

– Для такої заяви цілком зійде, – меланхолійно сказав він.

– Але я дійсно хочу задати вам одне важливе питання, – сказала вона, стаючи серйозною. – Корпорація «Вен-Кі» збудувала флот кораблів, які можуть миттєво долати простір. – Вона клацнула пальцями. – Ви тільки уявіть! Припустимо, ви знаходитесь на Салусі Секундус, а в наступний момент вже висаджуєте десант на Корріні. Ми зможемо бити Омніуса спочатку в одному, а потім зразу в іншому місці галактики. Подумайте, адже тоді Джихад можна буде закінчити за тижні!

Воріан шумно вдихнув і, переваривши те, що сказала Серена, схвально свиснув.

– Але чому нам ніхто про це не казав?

– Аврелій Венпорт тримав нову технологію у найсуворішому секреті – ймовірно, через недопрацювання в системі навігації. Проте комерційні рейси вже почалися – про це свідчить стан фінансових потоків корпорації. Ці польоти тривають уже рік. – Серена вичікувально дивилася на двох чоловіків, сидячи перед ними на сходах трибуни. – Нам треба подумати, як поставити ці кораблі на службу армії Джихаду.

– Вантажівки для перевезення товарів – це далеко не те саме, що бойові кораблі. Я завжди з великою підозрою ставлюсь до нової техніки, поки вона не випробувана в бойових умовах.

Воріан був налаштований оптимістичніше.

– Так випробуймо її, друже!

Серена кивнула, обличчя її зберігало твердий вираз.

– Директор Венпорт попередив мене про значний відсоток катастроф під час польотів, але я впевнена, що це становище можна виправити. Більшість польотів закінчується успішно. Якщо ми проявимо рішучість і приймемо як належне неминучі втрати, це дозволить нам завдати машинам поразку раз і назавжди. Наша перемога на Іксі теж обійшлася нам дуже дорого, але подивіться, скільки вигод ми від неї отримали, яка користь для нас у промислових підприємствах цієї планети. Якщо ми приймемо на озброєння нові кораблі, то ризик буде не більшим, ніж той, з яким ми не рахувались під час захоплення Ікса.

Почухавши потилицю, Ксав'єр був змушений погодитися з доказами Серени:

– Ми завжди втрачаємо певний відсоток особового складу та техніки під час операцій. У довгостроковій перспективі застосування швидкісних кораблів може скоротити втрати... якщо, звичайно, це допоможе швидше закінчити війну.

– Але в найближчій перспективі ми будемо втрачати багато людей, і сім'ям загиблих солдатів наше рішення не сподобається. – Воріан задумливо провів рукою по мокрому волоссю. – Але все-таки я думаю, що ви маєте рацію, Серено. Це дуже важке рішення, але мені воно видається найкращим.

Ксав'єр, однак, знову виявив обережність:

– Розрахункові ймовірності не завжди відображають реальну картину бойової ситуації.

– Здається, ти ніколи не звертав особливої уваги на ризик, – зауважив Воріан.

– Ризик є ризик. Я приймав рішення, які коштували життя багатьом, коли ми виявлялися припертими до стінки і інші рішення були просто неможливі. Це велика різниця, принаймні, для мене. – Він зітхнув. – Я хочу побачити ці кораблі, що згортають простір, на власні очі.

– Коли ми їдемо перевіряти ці диво-кораблі? – запитав Воріан, підводячись на ноги.

Серена схрестила руки на грудях і відповіла:

– Я хочу, щоб ви обидва вирушили на Кольгар негайно разом із великою командою армійських інженерів. За моїм наказом ви візьмете під охорону верфі Венпорта і проведете роботу з переобладнання його комерційних суден на бойові зорельоти. У нього понад сотня таких суден.

З собою візьмете дві дивізії – цього достатньо, щоб змінити на верфі пріоритети та захистити Кольгар від потенційного вторгнення машин.

– Ви впевнені, що Венпорт погодиться з нами співпрацювати? – Ксав'єр все ще зберігав певний скепсис.

Серена ж була налаштована рішуче:

– Ми більше не можемо пропонувати йому альтернативи. Все, що робиться, робиться на благо Джихаду. Хіба краще мати справу з Омніусом?

– У воєнний час немає жодних гарантій, – відповів Ксав'єр. – Але тільки треба пам'ятати, що смерть і руйнування спричиняють ще більше смертей і руйнувань.

Воріан розумів, що виглядає як юний офіцерик, а не як загартований ветеран-прімеро.

– Не сердись на нас, Ксав'єре. Ти починаєш бурчати, як сварливий старий.

– Винен, – сказав Ксав'єр із натягнутою усмішкою.

І чоловіки вирушили до виходу готуватися до від'їзду.

«Що робить людину великим героєм? Самовідданий вчинок, скажете ви. Правильно, але це лише один вимір, помітний більшості людей і відзначений в історичних анналах. Обставини мають створити умови, у яких діє герой; він має бути винесений на гребінь епічного прибою подій, що дозволяє йому втриматися на вершині хвилі загальнолюдської волі. Герой – особливо якщо йому вдається вижити – це опортуніст. Побачивши потребу, він задовольняє її й одержує суттєві вигоди. Їх одержують навіть мертві герої.»

Зуфа Ценва. «Спогади про Джихад»

Аврелій Венпорт нервово ходив, туди й сюди по залі очікування в вежі космопорту, побудованого на похмурій кольгарській рівнині, і нетерпляче поглядав на контролерів, що поралися зі своїми інструментами, і на екрани дисплеїв в очікуванні прибуття корабля. Один із швидкохідних кораблів, що згортають простір, мав прилетіти з хвилину на хвилину. Щоразу, коли

пілоти включали новий двигун, була суттєва ймовірність втрати судна. Небо було ясним і світлим, вражаючи своєю прозорою блакиттю, але на душі у Венпорта було похмуро. Спочатку, після повернення на Кольгар, він думав закрити тут свої підприємства, ліквідувати їх і перенести на якусь віддалену безлюдну планету.

Але набридливий внутрішній голос попереджав його, що Серена Батлер піде до кінця, незалежно від того, що він зробить, що вона наздожене його всюди і знищить, якщо він надумає їй чинити опір. Все його життя, енергія, весь успіх... все, заради чого він тяжко працював, зруйнується, якщо вона просто заволодіє його підприємством. Його самого напевно звинуватять у зраді і визнають винним, незважаючи на логічні відповіді, які він дав на запитання Жриці Джихаду про те, чому приховав існування верфі та нових кораблів. Венпорт зітхнув. Він міг прийняти тезу про суттєвий внесок у військові зусилля, але Жриця, напевно, вважала, що кожна людина повинна жертвувати всім, що має, на вівтар її справи. Потрібно шукати якийсь компроміс. Таких важких переговорів йому ще не доводилося вести.

Він також добре розумів, що Серена не марнуватиме час. Її солдати висадяться на Кольгарі, і висадяться дуже скоро.

У пошуках прийнятного рішення він поділився неприємними звістками з Нормою та Зуфою Ценвою відразу ж після приїзду з Салуси Секундус. Вислухавши його розповідь, Верховна чаклунка Джихаду не виявила того співчуття, на яке він розраховував.

– Аврелію, тобі ніколи не вистачало безкорисливості, яка допомогла б нам виграти Джихад. Якби кожна людина хотіла покласти життя заради нашої справи, віддати їй усі свої здібності, то ми б уже давно розтрошили Омніуса.

– Ти завжди бачила всесвіт лише в чорних і білих тонах? – зітхнувши запитав він колишню подругу. – Я вважав, що так думають лише послідовники буддизму.

Обличчя Зуфи продовжувало тремтіти від гніву:

– Я оцінила твій сарказм. Але хіба Джихад не важливіший за торгівельний прибуток? Твої кораблі можуть повернути хід війни, врятувати мільярди життів, покінчити з конфліктом, як із раковою пухлиною. Тебе всі стали б вважати героєм за такий щедрий внесок, ти став би улюбленим усіма патріотом.

– Патріотом, але без монети в кишені.

Поклавши свою теплу гарну долоню на руку Аврелія, у розмову вступила Норма:

– Аврелію, від самого початку я дивилася на свій винахід як на знаряддя війни з Омніусом. Коли я почала працювати із савантом Голцманом, то моїм завданням було створення зброї для боротьби.

Її обличчя світилося красою і хвилюванням, очі її горіли від внутрішньої напруги, і Аврелій відчув, як у ньому починає танути його впертий опір.

– Якщо армія Джихаду може використовувати наші двигуни для ведення своєї війни, то як ми можемо їй у цьому відмовити?

Зуфа обдарувала Аврелія пустотливою усмішкою:

– А твій всесвіт, Аврелію? Він що, теж білий та чорний? Ти сам бачиш якесь інше рішення?

Він глянув на неї не без подиву. Він провів з нею – ні, витратив даремно – багато років, без відповіді люблячи цю жінку. Хоча вона і знущалася з нього, він чудово розумів, що вона, не замислюючись, пожертвує життям заради загального блага, і не міг з нею сперечатися. Вона мала рацію.

Норма намагалася його втішити:

– Згодом ми отримаємо фінансові вигоди – але спочатку треба виграти війну.

Від її усмішки у Аврелія розвіялися останні сумніви. Смирено зітхаючи, Венпорт сказав:

– Принаймні якусь користь від цього отримають наші онуки.

Коли про його операції дізналася Рада Джихаду, Венпорт різко збільшив обсяг перевезень, цілодобово відправляючи судна, що згортають простір, до Ліги і на несоюзні планети, зосередившись на найприбутковіших товарах і маршрутах. Він перевозив стільки меланжі та ліків, скільки міг, створював спільні склади для товарів тривалого зберігання, приховував доходи, щоб корпорація пережила неминучу втрату верфі та швидкісних кораблів.

Він був змушений все більше і більше платити своїм найманим пілотам за ризик, що накопичувався, але погоджувалися літати на його кораблях тільки найвідчайдушніші зірвіголови. Але ж і в давнину, на зорі морської

торгівлі на Землі, капітани вітрильних суден, щоразу ризикуючи життям, виходили в мінливий і небезпечний океан на своїх ненадійних суднах. Скільки людей і кораблів загинуло в штормах та від зіткнень з рифами та підводним камінням! То в чому ж різниця?

Ось і тепер, прислухаючись до звуку своїх кроків, він міряв зал вежі космопорту, чекаючи на запланований приліт наступного корабля з новим двигуном, який ось-ось мав повернутися на Кольгар.

– Локатор засік тіні, що наближаються, на периферії системи, – доповіла Квель Ондер, одна з диспетчерів. Одягнена у звичайну коричневу форму і квадратний кашкет дівчина тицьнула пальцем у екран сканера. – Хоча ні, це щось дивне. Забагато точок – це більше, ніж один корабель.

Прокляття, подумав Венпорт.

– Приготуватися збивати всі кораблі, що увійдуть до атмосфери, – сказав інший диспетчер.

– Зачекайте, вони йдуть рівним курсом, – сказала Ондер. – Це кораблі зі стандартними двигунами. – Екран був заповнений безліччю траєкторій, червоні смужки позначали сліди польоту непроханих гостей. Диспетчер здивовано свиснула. – Дивіться, це цілий флот. Вони будуть на орбіті за кілька годин.

– Мислячі машини? – не приховуючи паніки, запитав молодий технік, що збліднув від страху. – Бойова група для захоплення Кольгара?

– Подивися сюди, – поблажливо озвалася Ондер, постукуючи пальцем по ближній панелі. – Силуети баліст армії Джихаду.

Венпорт кивнув:

– Їх надіслала Серена Батлер.

Венпорт, що охоронявся двома прибулими з Россака чаклунками, чекав, коли представники армії вийдуть з корабля на посадкову смугу. Він щосили намагався впоратися з тривогою, але вона не проходила, як поганий смак випадково проковтнутого гнилого фрукта. Тільки одна з гігантських баліст приземлилася в заводському космопорті Кольгара поблизу верфі, інші зависли на орбіті, ніби залишившись в охороні.

Балісти були найбільшими, найбоездатнішими кораблями Армади Ліги. Але Венпорт, дивлячись на масивні закруглення бортів, величезні баки для пального, розраховані на тривалі перельоти, і незграбні силуети корабля, що стояв на майданчику, не міг не помітити старомодну

незграбність цієї машини. Після тривалої роботи з кораблями, що згортають простір, швидкість переміщення яких у просторі була на порядки вищою, Венпорт уже уявляв, як зміниться конструкція великих військових кораблів, коли технологія Норми стане загальноприйнятною... краще, якщо її вироблятиме і продаватиме корпорація «Вен-Кі».

І не лише військові кораблі, а й усі кораблі для далеких перельотів.

Транспортна кабіна відокремилася від баліст. Люк відкинувся, перетворившись на трап, на якому з'явилися дві постаті у військовій формі. Це були два приміро Ліги у мундирах із позументами, орденами та стрічками.

Офіцери почали оглядати майже закінчене вантажне судно на стапелі верфі. Інженери та робітники продовжували займатися своєю справою на кранах та підвісних платформах, сконструйованих також за проектом Норми.

Нарешті офіцери підійшли до Венпорта. Один з них здавався вдвічі старшим за іншого. Коли вони підійшли ближче, Аврелій впізнав у них героїв Джихаду Ксав'єра Гарконнена та Воріана Атрейдеса. Сама їхня присутність говорила краще за будь-які слова про серйозність намірів Серени Батлер.

Прімеро Атрейдес захопленим жестом вказав на працюючу шумну верф.

– Я щасливий, що погодився на це відрядження. Ти тільки подивися на це підприємство, Ксав'єре, на кораблі, доки, обладнання. Це чудова стратегічна база для подальших операцій.

Він привітно кивнув Венпорту.

– Директоре, ми правильно розуміємо, що розроблена вами технологія чудово підходить для військового застосування? Ми хочемо, ні, ми просто прагнемо побачити її в дії і відразу ж почати модифікації, щоб перетворити їх на військові судна для армії.

Ксав'єр Гарконнен відкашлявся і сухо додав:

– За дорученням Жриці Серени Батлер ми прибули на Кольгар, щоб висловити нашу вдячність за ваш щедрий подарунок нашій спільній справі. Перемога у війні проти Омніуса – це головна мета кожної справжньої людини та лояльного громадянина.

Думки Венпорта плуталися, але він щосили намагався витягти хоч щось хороше з цієї безнадійно важкої ситуації. Подарунок. Він органічно не виносив це слово, але видавив на обличчі усмішку.

– Звичайно, ви можете оглянути мої кораблі. Як вірний слуга Джихаду, я впевнений, що ми можемо дати дозвіл на використання нашої власності – нашої технології – для військового...

Він з тяжким почуттям дивився, як озброєні солдати, одягнені в червоно-зелені мундири, виходили з балісти, строїлись по підрозділах, займали пости навколо кольгарського космопорту. Поряд з балістою приземлилося кілька менших суден – пара штурмовиків і близько двадцяти винищувачів. Терсеро вигукували команди, і солдати бігли до зазначених об'єктів, беручи під охорону верф. Венпорт придушив мимовільне зітхання, розуміючи, що заперечувати марно.

Обидва приєждо, затиснувши його з обох боків, дивилися в усіх напрямках, підраховуючи ресурси підприємства, кількість торгових суден на злітно-посадковому майданчику, гігантські ангари та верфі, в які корпорація «Вен-Кі» вкладала гігантські суми грошей.

Атрейдес узяв Аврелія під руку.

– Дякую вам, директоре. Це приголомшливо. Покажіть нам ваше підприємство, щоб ми зрозуміли, як краще переробити торгові судна для військових потреб.

Прімеро Гарконнен примружив очі.

– Звісно, ми маємо найширші законні повноваження від Ради Джихаду на право ревізії будь-якого вашого судна, яке, на нашу думку, можна перетворити на військовий корабель. Чи достовірна інформація, що у вас приблизно сто кораблів?

– У вас абсолютно точні відомості.

Венпорт відчував, що ґрунт коливається в нього під ногами.

Він узяв себе до рук. Все життя він був комерсантом, купцем, бізнесменом. Він завжди працював із Лігою на цілком прийнятних умовах. Навіть якщо командири армії Джихаду з самого початку припускають, що можуть узяти все, то він, Венпорт, знайде якийсь спосіб отримати з цього якісь важливі поступки для себе та своєї компанії. У такому разі виграють усі.

Заспокоївшись і вже не відчуючи сильної тривоги, він провів офіцерів до адміністрації, розташованої в будівлі терміналу.

– Сюди, панове. Я покажу вам, чого зуміла досягти моя геніальна дружина.

Побачене явно справило на офіцерів незабутнє враження. Нормі знадобилося чимало часу, щоб розповісти їм про всі можливості двигунів Гольцмана. Весь цей час мати мовчки стояла поряд. Венпорт тим часом читав зведення по суднах, що будувалися, і кораблях, які повинні були повернутися з торгових рейсів. Крім того, він мав відповідати за демонстрацію техніки.

Воріан Атрейдес був у радісному збудженні.

– Ми планували модифікувати вантажні кораблі. Але чи можливо з технічного погляду переобладнати новими двигунами балісти та штурмовики середнього класу?

– Думаю, що так, – відповіла Норма.

– Але з іншого боку, тут уже є заводи та робітники, які можуть переробити більшість торговельних суден, – заперечив приміро Гарконнен.
– Я не бачу жодних причин, які б перешкождали перетворити торговий флот корпорації «Вен-Кі» на військовий флот. Потрібно просто посилити броню і поставити на борт озброєння. Можна також обладнати палуби та каюти, перетворивши вантажні відсіки на кубрики для екіпажів та десанту, а також встановити на кораблях повноцінні поля Гольцмана.

– Це дуже великий і дорогий проект, – обережно заперечив Венпорт, якого від перспективи втратити все охопила неприємність.

– Це простіше і швидше, ніж розпочинати будівництво військового флоту з нуля, – відрізав приміро Гарконнен.

Венпорт не наважувався сперечатися, але на душі в нього знову стало важко.

– Але мені здається вдалою ідея про будівництво штурмовиків, що можуть згортати простір, – додав Гарконнен.

Офіцери армії Джихаду почали обговорювати різні можливості, з ентузіазмом створюючи плани та вносячи пропозиції про те, як можна використовувати великі бойові кораблі, що згортають простір, та дрібніші розвідувальні судна для військових цілей.

Венпорт відкашлявся, щоби привернути увагу до своєї персони.

– Панове, я визнаю величезну важливість і переваги наших двигунів, що згортають час і простір, але, проте, ми поки що не домовилися про умови нашої угоди. – Він натягнуто посміхнувся Зуфі та Нормі. – Ми всі хочемо взяти в цьому участь, але дотримання технології та експлуатація кораблів вимагають величезних капіталовкладень. Ви лише подивіться на розміри підприємства. Одне тільки будівництво ледве не розорило мою компанію. – Він розвів руками, намагаючись переконати співрозмовників бодай жестом. – Корпорація «Вен-Кі» має отримати хоча б часткову компенсацію тим чи іншим шляхом.

Прімеро Атрейдес здавлено пирхнув від такої неймовірної і несподіваної зухвалості, але його старший колега просто насупився, ніби вважаючи це чимось неприємним.

– Ми на війні, директоре. Такі питання знаходяться поза сферою моєї компетенції, – сказав він.

– Яку компенсацію ви маєте на увазі? – запитав Атрейдес.

Тяжко зітхнувши, Венпорт окинув поглядом обох офіцерів.

Прімеро Гарконнен мав славу невибагливого і суворого командира, справжнього солдата, що звик віддавати накази і вимагати беззаперечного підпорядкування. Очевидно, що він не мав жодного досвіду і бажання займатися діловими переговорами, крім того, він просто нічого не розумів у бізнесі, і в такій важливій справі Венпорт не хотів мати справу з аматором. Що ж до прімеро Атрейдеса, то він здавався ввічливою і чемною людиною, від якої, щоправда, теж можна було чекати проблем. До того ж, Рада Джихаду могла не погодитися з тим, що йому, можливо, вдалося б виторгувати в переговорах з офіцерами.

– Може, мені варто з усією максимальною поспішністю поїхати на Салусу Секундус і там заключити відповідну угоду? – запропонував Венпорт самим улесливим тоном, на який він був здатний. – Я впевнений, що Великий Патріарх і навіть сама Жриця Батлер будуть готові до ухвалення рішення.

Усміхнений прімеро Атрейдес відразу захопився за цю пропозицію.

– Візьміть для цього один із ваших кораблів. Я залишусь тут і здійснюватиму спільне керівництво, щоб ми негайно приступили до переобладнання вашого флоту, що залишився, і одночасно перевели весь ваш завод на військові рейки для будівництва військових кораблів. Думаю,

якщо ми вміло візьмемося за цю справу, то вже за кілька місяців зможемо пустити в експлуатацію перші переобладнані кораблі.

– Я сам не літаю на таких кораблях, – сказав Венпорт. – Перельоти через згорнутий простір поки що дуже ризиковані, а в нашій справі багато залежить від моєї присутності. Звичайно, я пристойно плачу пілотам за ризик.

– Тоді скористайтеся одним із наших штурмовиків, – запропонував Атрейдес, – і в нашому розпорядженні виявиться більше торгових суден, придатних до переробки.

Він обернувся до свого товариша:

– Ксав'єре, ти не проводиш директора Венпорта до Зимії?

– Може, це я маю послати тебе, Воріане? – відповів Гарконнен. – Не забувай, що за званням я старший за тебе.

– Знаєш, я просто подумав, що, можливо, ти захочеш сам подати доповідь Раді та заодно побувати вдома і побачити сім'ю.

Офіційний вираз обличчя старого солдата пом'якшав:

– Ти добре мене знаєш, мій друже. Щоразу, приїжджаючи додому, я спочатку не впізнаю ні Окту, ні дівчаток. А Еміль Тантор справді сильно постарів і здав, тож це буде дуже мило провести з ним деякий час. – Він кивнув, ніби підтверджуючи ухвалене рішення. – Добре, радий послужити справі і в такій якості – якщо це не призведе до подальшого зволікання.

У розмову втрутилася Зуфа:

– Я теж готова супроводжувати Аврелія. Моя донька Норма залишиться тут працювати з офіцерами армії Джихаду.

«Дар коханого іноді здається солодшим, коли вручається за його відсутності.»

Вероніка Терг'єт

На неосяжних просторах незліченних зіркових систем мислячі машини і люди продовжували люто знищувати один одного. Воріан Атрейдес вів свої битви, а Вероніка жила на Каладані своїм власним життям.

Вона оточила своїх близнюків турботою та увагою, але не балувала їх. Коли хлопчикам виповнилося вісім, вони вже вміли говорити і писати загальногалактичною мовою набагато краще, ніж більшість їхніх однолітків. Вона часто показувала їм картини з іншими планетами, а вечорами показувала на темному небі сузір'я, що нагадують за формою звірів і міфологічних тварин.

Похмурими вечорами, коли настував сезон бурь, вона, сидючи з сім'єю біля каміна, розповідала синам історію Старої Імперії, про еру панування мислячих машин; розповідала вона і саги, складені про Джихад на чолі з легендарною Сереною Батлер. Чоловік Вероніки Калем теж сидів біля вогню, майстерно вирізаючи з дерева іграшки для хлопчиків, і слухав розповіді дружини.

Вона ніколи не говорила про Воріана Атрейдеса. Він продовжував час від часу надсилати їй листи, але вона згадувала їхній роман як давню і майже забуту юнацьку пригоду. Сам приміро у її пам'яті став майже такою самою легендою, як казки, які вона розповідала своїм дітям.

Коли настував теплий сезон, Калем брав Естеса і Кагіна на ловлю риби, вчив їх керувати снастями і мотором, щоб у майбутньому зробити з них умілих рибалок, яким був він сам. Допитливі хлопчики вчилися керувати човном, плавали на мілководді в тихій гавані і бігали прибережним містечком. Іноді вони грали в найманців, що борються з бойовими роботами, але частіше теми для ігор вони черпали в навколишньому світі: шукали скарби в озерцях, що залишилися після відливу, відшукували обриси людей і тварин у хмарах, що пропливали над головою. Каладан був поки що більше, ніж могла вмістити їхня дитяча уява.

Майже весь вільний час Вероніка розглядала в книгах інші планети, згадувала історії про чудеса далеких світів, про які розповідав їй Воріан. Але вона ніколи не виявляла жодного смутку і щиро думала, що вміло приховує його від Калема, який жодного разу не розчарував її як чоловік. Він був вірний своєму слову, і вона теж...

Вона звикла прокидатися у вологому холодку передсвітанкового ранку, вставати і йти в таверну, де приймалася готувати гарячі напої та ситні сніданки для неодружених рибалок. Але сьогодні, розставляючи на столи страви з приправленою прянощами яєчнею і рагу з риби та картоплі, вона почувала себе не у своїй тарілці. Не так через те, що хлопчики були не

вдома, але від однієї думки про те, що сини стали дорослими і виходять у море разом із батьком і дідом на небезпечний промисел.

У неї не було жодних підстав для страху, вона повністю довіряла Калему, але все одно турбувалася, що її ясноокі близнюки вийдуть сьогодні у своє перше серйозне плавання. Все-таки їм лише вісім. З розповідей чоловіка вона знала, що в морі не завжди все буває гладко. Кожен вихід на риболовлю був небезпечний.

Виставивши на столи миски з терпкими місцевими фруктами і закриті глеки з міцним самогоном, який обожнювали місцеві рибалки, вона сказала відвідувачам:

– Подбайте про себе самі, мені треба проводити чоловіка та дітей.

Калем із дітьми вже поснідали і пішли на пристань. Хлопці, які голосно кричали від радісного хвилювання, жваво бігли по крутих вуличках містечка, пробуджуючи тих, хто ще спав і не приступив до денної праці. Хоча дітям уже доводилося кататися на човнах по затоці, але то були короткі прогулянки, а тепер вони мали піти в море на кілька днів, ловити рибу і тягнути повні сіті, як справжні рибалки.

Вероніка не могла зрозуміти, хто більше пишається цим – діти чи сам Калем. Її батько Бром Терг'єт уже встиг перетягнути на свій човен кошики з одягом, особливими темними коржиками для харчування і навіть з іграшками для онуків. Вероніка додала до цього кілька ковдр та ліки, хоча вони йшли в море лише на чотири дні. Її діти були нащадками приміро Воріана Атрейдеса. У них хороша спадковість, вони виростуть сильними та розумними.

Внизу, біля пристані, вирувало море, вода накочувалася на темні палі і, з шумом пінячись, відступала. Рибалки голосно гукали один одного, розсідаючись у човни і віддираючи від палуб змерзлі за ніч сіті. Вероніка подула на змерзлі пальці і поспішила до двох човнів, на яких уже працювали її батько та чоловік.

Калем піднявся на палубу з трюму, де він порався з мотором, і ніжно посміхнувся дружині.

– Човни готові, – сказав він. – Ми вже збиралися йти за тобою.

Над східним краєм океану займалася криваво-червона зоря, поступово змінюючи колір і забарвлюючи море в яскраві жовті й оранжеві тони. Сходами Вероніка пройшла на палубу.

– Я не хочу, щоб ви затримувалися. Попереду у вас довгий шлях.

Естес і Кагін кинулися до матері та обійняли її, не соромлячись. У Вероніки захопило подих, коли вона, дивлячись на обличчя хлопчиків, впізнавала в них гарні мужні риси Воріана. Але вони не знали про його існування.

– Хлопчики, слухайтеся тата та дідуся. Вони займатимуться справжньою чоловічою справою. Не примушуйте їх хвилюватись. І дивіться уважно, що вони роблять – навчайтеся у них.

Калем потріпав хлопчиків по густому темному волоссю, кучерявому, як у їхньої матері.

– Я покажу їм, як це робиться. – З цими словами він нахилився, щоб поцілувати дружину.

Вона ще раз притиснула дітей, потім легенько відштовхнула їх від себе.

– Ідіть, а то поки ми будемо прощатися, інші переловлять вашу рибу.

Сміючись, хлопці побігли до сіток.

– Ні, це ми виловимо всю рибу в затоці!

– Не хвилюйся. – Калем понизив голос. – Я нагляду за ними.

– Я знаю.

За всі роки заміжжя вона так і не завагітніла від Калема, але він не став ставитись до синів гірше від того, що вони були зачаті від іншого батька. Він поводився так, ніби Воріана Атрейдеса не існувало і він ніколи не з'являвся на Каладані.

Вероніка стояла на березі і махала рукою доти, доки човни, на одному з яких був її батько, а на другому – Калем з дітьми, не зникли за горизонтом. Побачивши, як її діти допомагають батькові справлятися з вітрилами, лебідками і блоками, вона пораділа своєму шлюбу, тому, що знайшла таку шляхетну, щедру і люблячу людину.

Але все ж таки вона збрехала б самій собі, якби не зізналася, що страшенно сумує за Воріаном...

Минуло вісім років, але її безстрашний солдат не повернувся. Вона розуміла, що час чоловіка, який місяцями літає між зірками, збираючи сили Джихаду для нападів на Омніуса, минає зовсім по-іншому. Вона була розчарована, але, з іншого боку, відчувала полегшення. Незважаючи на обіцянку, дану Калему, вона не знала, як буде себе вести у разі повернення Воріана.

Пізніше, коли таверна спорожніла, оскільки більшість чоловіків пішли на вилов косяків риби, що прийшли в затоку, вона обслуговувала за столами групу солдатів, що прийшли зі станції спостереження. То була вже третя зміна особового складу на станції. Солдати перебували тут нещодавно і нудьгували за домом, не встигнувши ще як слід обжитися на новому місці.

Вони замовили копченого м'яса, щоб взяти його з собою на станцію, а потім узяли по кухлю пива, щоб спокійно посидіти та поговорити. Після цього молодий кварто урочисто вручив Вероніці важкий пакет.

– Вчора прийшов корабель, що доставив розвіддани... і щось особисто для тебе. – Він усміхнувся. – Уявляю, як дорого обійшлася ця посилочка.

– Не всі такі скупі, як твоя дружина, Раффе, – жартівливо сказав інший солдат.

– Мабуть, моє вміння куховарити сильно прославилося в Лізі Благородних, – сказала, сміючись, Вероніка, крутячи, в руках посилку. – Чому я не маю отримувати знаки подяки від воїнів з полів далеких битв?

Вона взяла посилку з удаваним подивом, вдаючи, що не здогадується, від кого вона могла бути, але серце її забилося частіше. Навіть ці солдати не знали, що посилка прийшла від самого приміро Атрейдеса. Вероніка пішла до задньої кімнати, запалила кілька свічок – як любив Воріан – і відкрила посилку. Їй було приємно думати, що цей пакет подолав відстань у десятки світлових років, перш ніж потрапив на Каладан.

Всередині вона знайшла блискучий баззелський камінь су, дивовижний вогненний камінь, який видобували на нещодавно звільненому Іксі, і дюжину коробочок, у яких лежали дивовижної краси діаманти.

Подарунок без слів сказав Вероніці, що Воріан, як і раніше, любить її, а вкладена в подарунок записка ледь не змусила її серце вистрибнути з грудей.

«Оскільки я не можу взяти тебе на всі планети, моя найдорожча Вероніко, я вирішив послати тобі маленькі шматочки тих з них, які мені довелося відвідати. Я збирав це каміння багато років.

Знаєш, нарешті нам вдалося винайти нову техніку – кораблі, на яких я зможу швидко прилетіти до тебе. Як би було чудово, якби я міг зараз, цієї миті, поглянути в твої прекрасні очі – сподіваюся, що така мить скоро настане. Я розумію, що в тебе своє життя, але, можливо, іноді ти згадуєш мене з любов'ю».

Вона не знала, що їй робити зі скарбами, і годинами сиділа у себе в кімнаті, розглядаючи їх при світлі свічок, що догоряли. Вона брала по черзі дорогоцінне каміння, няньчила їх у долонях, зворушена тим, що Воріан спеціально для неї підбирав цю небачену красу. Він теж тримав це каміння в своїх руках і думав про неї, вдивляючись у їхні чудові блискучі грані. Вероніка не могла уявити відстань, яку довелося подолати Воріану, щоб зібрати всі ці коштовності. На це пішли роки, протягом яких він ні на хвилину не забував про неї...

Через тиждень на горизонті з'явився човен Брома Терг'ета. Один. Він тягся в гавань з почорнілими щоглами, порваними і обвугленими вітрилами, з мотором, що захлинався. Щойно люди побачили човен, задзвонив тривожний дзвін і рибалки кинулися на допомогу. Вони взяли човен Брома на буксир і повели його до пристані.

Вероніка в паніці кинулася до причалу, але не побачила ні човна чоловіка, ні дітей. Даремно вдивлялася вона в море, що похмуро сіріло під низькими свинцевими хмарами, що затягли небо. Коли рибалки допомогли старому Бромові вибратися з обгорілого човна на пристань, Вероніка з усіх ніг кинулася до батька. Серце її було готове вискочити з грудей, з очей ринули сльози, коли вона побачила, що одяг батька вкритий товстим шаром кіптяви, волосся наполовину згоріло, а обличчя обпалене до такої міри, що перетворилося на розпухлу червону маску, що лушчиться.

За мить вона випустила крик радості, побачивши, як з палуби сходять її діти, брудні, обірвані, закопчені, але неушкоджені.

– Де Калем? Де ще один човен?

– Електрани.

Бромові Терг'ету більше не треба було нічого говорити. Одне це слово сповнювало жахом душу кожного рибалки. Вероніка чула про цих страшних електричних скатів, що жили десь у відкритому океані. Жоден рибалка, що стикався з ними, не залишався живим. Вона випросталася, не даючи розпачу заволодіти собою. Насамперед вона повинна вислухати всю розповідь.

– Ми натрапили на їхнє гніздо. Електрани оточили нас, як живі блискавки. Вони пішли на нас ніби нізвідки і з усіх боків. Тікати нам не було куди. – Голос батька раз у раз переривався, руки тремтіли, поки він розповідав свою страшну історію. – Не думаю, що вони хотіли напасти на

нас, просто ми потривожили їх... і вони оборонялися. Засяяли блискавки. Ми не мали жодних шансів... жодних шансів на порятунок.

Батько важко дихав, очі його були червоні від опіків і сліз. Здавалося, йому просто страшно продовжувати свою розповідь. Діти, тремтячи і плачучи, притулилися до матері.

– Калем схопив хлопців і як рибок кинув їх мені на палубу. Що мені треба було робити?

Бром оглянув слухачів, ніби шукаючи відповіді на своє відчайдушне запитання.

– Він крикнув мені, щоб я рятував дітей. Я ледве чув його слова крізь виття вітру і тріск розрядів. Потім він завів двигун і відплив від мого човна. Він помчав геть, жодного разу не озирнувшись. Хлопчики сильно закричали, і Калем в останній момент все ж таки обернувся. Цим поглядом він назавжди попрощався з нами.

Бром у безсилій люті стискав і розтискав кулаки.

– Клянуся вам, Калем направив човен прямо в гущавину цих тварин. Я розумів, що треба відпливати чи наступними підсмажимося ми. Моєю єдиною думкою було врятувати малечу. Калем... Калем свідомо спрямував човен у цю живу електрику, і електрани обрушили тільки на нього всю силу своєї люті. Нарешті я завів мотор, і ми помчали геть, а коли я обернувся, то на місці човна Калема побачив тільки вогненну кулю. Електрани скупчилися навколо неї, метаючи свої блискавки.

– Він урятував життя цим хлопцям і мені. – Старий батько подивився на доньку, а потім відвернувся, уникаючи її погляду у відповідь. – Калем Вазз дозволив нам піти. Я завдячую йому збереженням свого нікчемного життя, але все ж треба було зробити по-іншому! У нього красуня дружина та двоє дітей. – Бром випустив тяжке безнадійне зітхання. – Він мав урятувати дітей та себе. Чому я залишився живим, а не він?

Люди, що стояли довкола, тихо перемовлялися, а Вероніка міцно обійняла дітей та батька, поділяючи з ними страшне горе. Вони стояли на пристані, обійнявшись і шукаючи втіху одне в одному.

164 РІК ДО ГІЛЬДІЇ

38 рік Джихаду

Десять років після прибуття біженців з Поритріна на Арракіс

«Я бачу видіння, і бачу реальність. Як я маю відрізнити одне від іншого, коли вирішується майбутнє Арракіса?»

Легенда про Селіма Приборкувача Хробаків

Вже багато років пустельні волоцюги не робили такого вдалого нападу на чужинців. Почувши сигнал нічних розвідників, Марха та Ісмаїл разом з іншим членами племені вийшли на гребінь скелі і почали дивитись, як повертаються додому щасливі грабіжники. Люди рухалися по залитій місячним світлом піщаній рівнині, немов маслянисті тіні. Марха бачила, як вони проминули гребінь дюни і по таємних стежках почали підніматися до захищених у лавових скелях печер.

Цим набігом керував сам Джафар, хоч він казав Мархі, що для таких справ йому духу не вистачає. Захоплений провидіннями Селіма Приборкувача Хробаків, цей чоловік з потужною вольовою щелепою був сповнений рішучості слідувати пам'яті вождя. Але при цьому він відчував внутрішню незручність і часто говорив, що йому не з'являються видіння, в яких він був би вождем їхнього руху.

Десь унизу, у глибокій печері, мирно спав син Мархи Ельхайїм, якому вже виповнилось дев'ять років. Розумний жвавий хлопчик був сповнений ідей, але поки що він не усвідомлював відповідальності, яка ляже на його плечі – плечі єдиного сина Приборкувача Хробаків.

Марха відчувала солодку муку, згадуючи свою любов до Селіма – як до легендарної особистості і як до звичайної людини. Вона розуміла його сни і той шлях, яким він мав намір вести плем'я для досягнення цілей, що були в тих снах. Їй було боляче бачити, як губиться ця мета, шляхи до якої не здатні бачити послідовники Приборкувача після його загибелі. Джафар і Марха зробили все, що було в їхніх силах, щоб зберегти єдність у племені відступників, які жили за своїми законами далеко від цивілізації. Але не минуло й десяти років, як її чоловік приніс себе в жертву Шаї-Хулуду, а його вчинок багатьом уже здавався безглуздом. Як міг він сподіватися, що його мета виявиться незмінною протягом тисяч років, які він бачив у своїх снах?

Вона розуміла, що настає час радикальних змін. Народ відчував себе в безпеці, розніжився і перейнявся самовдоволенням і неприпустимою м'якістю.

Декілька днів тому Марха зібрала дорослих людей племені і наполягла, щоб вони осідлали хробаків і вирушили до міста Арракісу. Дорогою вони повинні виявити всі каравані шляхи, і якщо виявлять табори збирачів прянощів – знищити їх. На завдання вирушила група з чотирнадцяти чоловік – то були люди, які знали Селіма за життя і прагнули діяти, а не відсиджуватися тут, у дальньому краю пустелі...

Раби, що втекли з Поритріна, внесли в плем'я свіжу кров і нові думки. Багато рабів взяли за дружин місцевих жінок, і в племені з'явилися діти. Ісмаїл зумів вивести свій народ у обітовану землю, звільнивши його від кайданів рабства. Хоча життя в поритрінській неволі зістарило Ісмаїла раніше часу, тут, на волі, він скинув із плечей тяготи життя. Через десять років після того, як експериментальний корабель впав на скелі Арракіса, Ісмаїл виглядав набагато молодшим і сильнішим, ніж у той час. Це був солідний сильний вождь, не схильний до насильства. Він у жодному разі не був революціонером, готовим на вбивство заради досягнення своєї мети.

Але такі речі були необхідні і неминучі тут, на Арракісі.

Ісмаїл не приєднався до походу, вважаючи за краще залишитися в печері з Мархою та її сином. Він не був воїном і не вчився їздити на хробаках, хоча Марха пропонувала стати його вчителем.

Вона давала йому приватні уроки виживання в пустелі, а він у відповідь вчив її буддизламським сутрам Корану, які запам'ятав, будучи ще дитиною. Він намагався пояснити Мархі філософську складність дзенсунітського тлумачення Корану і розповісти їй, яким чином ці погляди сформували основу найважливіших рішень його життя. Марха сперечалася з ним, виявляючи неабиякий розум і часто тонко посміхаючись, доводячи Ісмаїлу, що тексти святого писання можна використати не для всіх життєвих ситуацій.

Ісмаїл невдоволено морщився.

– Коли Буддаллах створює закон, то він не змінює його, якщо вітер раптом починає дуети в іншому напрямку.

Марха відповіла йому пильним тяжким поглядом:

– Тут, на Арракісі, ті, хто не бажає пристосовуватися до місцевих умов, швидко гинуть. Де був би Буддаллах, якби всі ми перетворилися тут на висохлі мумії?

Зрештою Марха та Ісмаїл досягали згоди, отримавши взаємне задоволення від цих інтелектуальних суперечок, бо в них вони знаходили способи застосувати сутри буддизму не тільки до легенди про Селіма Приборкувача Хробаків, а й до повсякденної суворості дійсності Арракіса...

Ті, хто повернувся, увійшли в печеру, навантажені пакетами і мішками з викраденим продовольством та інструментами. Найприємніше полягало в тому, що Марха, перерахувавши розбійників, переконалася: їхнє число не зменшилось – ніхто не був убитий чи захоплений у полон.

Вона посміхнулася. Селім навчав їх аскетичного життя, але коли розбійникам вдавалося захопити багату здобич, вони щоразу влаштовували з цього приводу свято. Веселощі мали розпочатися приблизно за годину.

– Сьогодні великий день, – оголосила Марха. – Навіть Селім не міг би побажати більшого.

Очі Ісмаїла блиснули, і він сказав:

– Мархо, довгий час раби, що мучились в поритрінській неволі, не мріяли ні про що, крім бажаної свободи. Тепер настав час припинити відпочивати і ледарювати в цьому укритті. Ми повинні вирішити, що нам робити з нашим вільним життям.

Окрім нагрової здобичі, розбійники принесли із собою кілька пакетів обробленої меланжі – висушеної суті Шаї-Хулуда. Тримавши в руці упаковку сильнодіючого порошку і посміхаючись Джафару в жовтому світлі печери зборів, Марха сказала:

– Ти й твої люди добре спрацювали. Настав час відзначити цей успіх святом, а разом обговорити наше майбутнє.

Ісмаїл стояв поряд з Мархою. Він відчував майже кровний зв'язок із цими людьми пустелі, яким щодня доводилося не на жарт битися заради простого виживання. Його поритрінські товариші, не виключаючи і доньку Хамаль, добре засвоїли місцеві звичаї: вони з такою ж люттю билися за можливість вести просте життя Арракіса, як уродженці цієї планети – члени племені Селіма.

Раптом він побачив, як Марха глянула убік. У отворі печери стрімко з'явився її син Ельхайм. В обличчі хлопчика вгадувалися риси матері, але

Ісмаїл уважно вдивлявся в них, намагаючись зрозуміти, як виглядав його батько Селім.

Темноволосий кучерявий Ельхайїм збіг униз по крутому схилу, потім постояв на камені і зістрибнув на надійний кам'яний майданчик. Хлопчик був рухливий і сильний, йому постійно хотілося зазирнути в якусь тріщину чи ущелину. У хлопця були темні розумні очі, і хоч він мало говорив, але був сповнений пустотливих витівок.

Ісмаїл відчував до хлопчика все більшу і більшу симпатію. Тому Марха так планувала свій день, що багато вечорів вони з хлопчиком проводили в товаристві Ісмаїла. Після смерті Селіма Марха так і не обрала собі нового чоловіка, і її наміри щодо Ісмаїла були очевидними. Втім, він і сам не заперечував цього. Племя відступників було нечисленним, а Марха та Ісмаїл підходили одне одному – принаймні теоретично.

Ісмаїл не забув свою дружину та молодшу доньку, але через обставини був змушений залишити їх на Поритріні, куди він при всьому бажанні не міг би повернутися ніколи. Минуло вже майже десять років з моменту втечі рабів із неволі. Тепер він уже ніколи не знайде ні Оззу, ні Фаліну.

Він поглядом провів Ельхайїма, що помчав геть, а потім вловив пряний виразний запах. Марха розкрила пакет і висипала на долоню порошок.

– Селім Приборкувач Хробаків знаходив істину у своїх видіннях, які виникали в нього через прянощі. Шаї-Хулуд благословляє нас. Він залишає в пустелі пряність, щоб ми, з'їдаючи її, слідували його волі. – Вона подивилася на Ісмаїла та Джафара. – Прошло багато років від дня смерті мого чоловіка. Кожен із нас має прийняти порошок та зосередитися. Цю меланжу ми відібрали у злодіїв, і Шаї-Хулуд хоче, щоб ми з'їли її, щоб на нас зійшло просвітлення.

– А якщо кожен із нас побачить різні видіння?

Марха здивовано глянула на нього. Вона була прекрасна у своїй силі й переконаності, і маленький шрам в формі півмісяця – слід від ножового удару – надавав їй ще більшої чарівності.

– Кожен із нас побачить те, що має побачити, і все буде гаразд.

Коли сонце сіло за рівний, трохи розмитий обрій і спала денна спека, небо осяяло феєрверком строкатого сутінкового світла. Послідовники Селіма Приборкувача Хробаків зібралися у великій печері та почали їсти меланжу. Кожен чоловік і кожна жінка з'їдять сьогодні набагато більше прянощів, ніж вони дозволяють собі щодня.

– Це кров Бога, сутність Шаї-Хулуда. Він зосередив свої мрії на нас, щоб ми могли долучитися до них і поглянути у вічі всесвіту. – Марха відкусила від пластини прянощі, простягнувши іншу Ісмаїлу.

Йому і раніше траплялося багато разів пробувати меланжу – вона входила в основні продукти харчування мешканців пустелі, – але тут було її набагато більше, ніж він колись з'їдав за один раз. Проковтнувши порошок, він відчув, як прянощі, практично миттєво всмоктавшись у кров, ударили йому в голову.

Здалося, ніби в нього з'явилися сотні очей на різних частинах голови, відчинилися вікна прозоріння. Він не міг сказати, куди дивиться – у минуле, у майбутнє чи просто бачить якісь образи – бажані чи страшні. Селім Приборкувач Хробаків бачив те саме і включав свої видіння у пристрасне виконання своєї місії.

Але Ісмаїл переживав видіння страшних сцен, свідком яких він нізащо не хотів би бути. Він побачив Поритрін, квартали рабів, що були залиті кров'ю і поглинені насильством, він чув дикі пронизливі крики жертв, бачив вогонь, що охопив місто у дельті. Нескінченні крики висіли в нічному повітрі. Серце Ісмаїла обернулось у свинець – він зрозумів, що Алїїд став причиною цього нечуваного кровопролиття, всього цього болю та неймовірних страждань.

У його видінні вся Старда, велике місто, лежало в руїнах, а центр її перетворився на оплавлений кратер. Залишки величних будівель зігнулися, наче з неба на них опустився кулак жорстокого мстивого бога, що сплющив кістяки.

Але це був лише початок. Він бачив, як уцілілі аристократи та залишки драгунських полків поспішно озброювалися, закликаючи до помсти. Вони почали полювання на буддисламських рабів на всіх континентах, ловлячи і катуючи їх. Багато хто був спалений живцем у замкнених будинках, інших застрелили. Месники знущались над трупами.

Він ніколи не забуде цього видіння, бо побачив він і Оззу з Фаліною. Він бачив, як вони намагалися сховатися, як благали про помилування. Потім на них накинулися п'ятеро чоловіків із довгими ножами. Вони не поспішали, прагнучи отримати якнайбільше задоволення.

Але меланжа повела Ісмаїла далі, у його свідомості появилися інші численні світлі образи. Поритрін зник, і його місце зайняли висохлі, обпалені нещадним сонцем дюни найбільшої у всесвіті пустелі. Потріскане

дно висохлого озера і високі скелі, що виростали з моря піску, були острівцями притулку від ненаситних хробаків.

Без жодного слова він побачив місію Селіма Приборкувача Хробаків і побачив людину, що їде на спині велетенського звіра і везе послання людям Старця Пустелі. Хоча Селіма давно не було в живих, Ісмаїл побачив себе поруч із ним на хробаку. Вони удвох керували Шаї-Хулудом і вели решту відважних вершників до далекого горизонту, у майбутнє, де всі вони будуть вільними і сильними і де будуть живі всі хробаки пустелі.

У Ісмаїла перехопило подих. Серце його билось, він плів хвилями своєї мрії. Тепер він розумів, що відчуває Марха, до нього дійшов сенс мети життя самого Селіма, яким він зумів надихнути зграю своїх відступників.

Потім Ісмаїл відчув небезпеку, в душу став заповзати всепоглинаючий страх... це не був страх перед величним видінням, але більш особиста трагедія, відчуття небезпеки – і пов'язана вона була з Ельхайїмом.

Це було не видіння майбутнього, не віддалене застереження про майбутні біди. Все відбувалося зараз, в даний момент. Хлопчик потрапив у пастку, застрягши в ущелині скелі. Поки дорослі сиділи в печері зборів, Ельхайїм втік у скелі полазити вузькими ущелинами та крихітними печерками в пошуках кенгурових мишей чи ящірок, які плем'я вживало в їжу. Всюди Ісмаїлу здавалося швидко шарудіння гострих ніжок, що підкрадалися, як стилети вбивць.

Ісмаїл стрімголов вибіг із печери. Він знав, що це не є частиною загального грандіозного видіння. Тіло його тягла зараз зовсім інша сила. Він залишив збори людей, де у кожного було своє видіння.

Помітивши, що Ісмаїла немає, Марха, спотикаючись, побігла за ним. Але Ісмаїла вже не можна було зупинити. Інтуїтивно він відчував, куди втік хлопчик, хоча уже кілька годин не бачив Ельхайїма. З дивовижною жвавістю Ісмаїл заліз на скелю, а потім пірнув у вузьку ущелину в камені.

Очі його вловлювали кожну деталь, але водночас у мозку в нього засіло страшне видовище – вбивці з ножами підбиралися дедалі ближче.

Ельхайїм боявся. Він уже двічі кликав на допомогу, але ніхто його не чув.

Ніхто, крім чуйного внутрішнього слуху Ісмаїла.

– Ісмаїле, що трапилося? Де ти? – Голос Мархи був тихим-тихим, ніби звучав звідкись дуже далеко... але в ньому було чути сильну тривогу.

Ісмаїл не міг їй відповісти. Його несла якась непереборна сила, і нарешті він опинився біля вузької ущелини. Мабуть, Ельхайїм заліз у неї і протиснувся у вузький прохід своїми дитячими плечима, щоб знайти там скарб, їжу чи просто таємний притулок.

А потрапив... у страшну пастку.

Ісмаїл насилу протиснувся широкими плечима у вузьку тріщину, здираючи шкіру, проштовхуючись уперед. Потягнувшись, він учепився за міцний виступ каменю і потягнувся ще далі. Промайнула думка про те, як він буде вибиратися назад, але вона не зупинила Ісмаїла. Ельхайїм був у пастці – тільки це зараз було важливо.

Раптом Ісмаїл почув крик – не страху, ні, хлопчик просто застерігав його.

– Обережно, вони скрізь! Дивись, щоб вони тебе не чіпали!

Ісмаїл подався ще трохи вперед і схопив Ельхайїма за руку і потягнув хлопчика до себе. Він знову почув легкі, ледь чутні кроки безлічі вбивць, відчув зовсім поруч різкі і швидкі рухи, але водночас відчув, що дитина опиниться в безпеці, якщо він підтягне її ще ближче. Ісмаїл розвернувся, протиснувся у розширення тріщини і різко смикнув Ельхайїма на себе. Тепер хлопчик був вільний.

Але вбивці змінили ціль і напали на самого Ісмаїла.

Він відчув, як багато отруйних голок проткнули одяг і встромилися в тіло, пробивши шкіру. Але Ісмаїл міцно тримав сина Мархи, не зважаючи на власний біль. Більше того, вибираючись назовні, він здер всю шкіру зі спини, витягаючи Ельхайїма на відкрите місце. Тепер він стояв на скелі, тримаючи в руках дитину – цілу і неушкоджену.

Підбігла Марха, схопила на руки сина і з жахом дивилася на Ісмаїла.

Все його тіло було обліплене чорними скорпіонами, отруйними павукоподібними, які шалено жалили його своїми хвостами, і одного такого укусу було достатньо, щоб убити його.

Ісмаїл струсив з себе страшних скорпіонів, наче це були звичайні комарі, і вони, зісковзнувши вниз, розбіглися по затишних щілинах скелі.

– Подивися, як хлопчик, – сказав він Мархі. – Перевір, чи він цілий.

Ельхайїм здивовано труснув кучерявою головою.

– Зі мною все добре. Вони мене не вжалили.

Почувши це, Ісмаїл як підкошений звалився на каміння.

Він прокинувся після трьох днів кошмарів та гарячки. Глибоко вдихнувши, Ісмаїл відчув, як обпало легені, заморгав і сів у прохолоді печери. Доторкнувшись до плечей і рук, він відчув на шкірі рубці, але вони були рожеві, а не червоні, і вже проходили.

Марха стояла біля входу, відсунувши завісу.

– Кожен такий укус міг тебе вбити, а ти живий. Ти одужав!

Губи в нього потріскалися, у роті пересохло, але Ісмаїл зумів посміхнутися.

– Мені Селім показав, що робити. У видінні, навіяному праністю, він наказав мені врятувати його сина. Не думаю, що він дав би мені померти.

Увійшла Хамаль з припухлими червоними очима. Вона плакала, хоча знедолені Арракісу не дуже схвалювали таку витрату вологи.

– Напевно, меланжа у тебе в крові, дух Шаї-Хулуда дав тобі сили.

Ісмаїл, долаючи слабкість, сів прямо. Донька подала йому чашку – вода була смачнішою за нектар.

І останнім у печеру увійшов Ельхайїм, розширеними очима дивлячись на Ісмаїла.

– Скорпіони жалили тебе, але ти мене врятував. І вони тебе не вбили.

Ісмаїл поплескав його по плечу – на це знадобилися всі його сили.

– Сподіваюся, ти не змусиш мене таке повторити.

Марха широко посміхнулася, не в змозі повірити, що Ісмаїл це витримав, і сказала, глибоко зітхнувши:

– Здається, що ми багато разів благословенні. А ти, Ісмаїле, створиш власну легенду.

«Ми чекали досить довго, і нарешті час настав.»

Когітор Відад. Думки з об'єктивної відчуженості

Еразмус ніколи не вважав себе політичним лідером, хоча вивчав дипломатію та соціальні взаємини в людському суспільстві та набув у цій справі великих теоретичних знань. Здатність лавірувати в каламутних водах політичних інтриг виявилася корисною для затвердження як незалежного робота і дозволила переконати Омніуса дозволити подальше проведення дослідів на людських об'єктах.

Щоправда, когітори із вежі зі слонової кістки були не зовсім звичайними людьми.

Одного чудового дня Еразмус зустрічав дивну делегацію, яка прибула з замороженого планетоїда Хессри, – кількох слуг-посередників, що мружили очі від яскравого мідного світла червоного сонця планети Коррін. Люди йшли, несучи в руках ємності з давніми людськими мізками таких самих філософів, яким вважав себе Еразмус.

Незалежний робот зустрічав їх у розкішній вітальні своєї коррінської вілли. Робот був здивований і дуже втішений – йому нечасто випадало приймати гостей. Через безперервні напади армії Джихаду Омніус запропонував провести зустріч тут, а не в Центральній Вежі, на випадок, коли когітори примудряються потайки пронести з собою якусь зброю.

Одягнений у новий пишний одяг, юний учень Еразмуса Гільбертус Альбанс, як і личить пристойному послушнику, допомагав патрону та уважно спостерігав. На одній із стін неясково світилася камера спостереження Омніуса, ніби підслуховуючи розмову, хоча здавалося, що всесвітній розум не знає, що робити з несподіваними візитами. У холі залишилися шість роботів-охоронців.

У вітальню увійшла процесія одягнених у жовте ченців, і перші шість із них, як дорогоцінні реліквії, несли прозорі циліндри. Здавалося, що посередники не усвідомлюють небезпеки, на яку вони наразили себе, самовільно з'явившись у Синхронізований Світ.

– Когітори-самітники хочуть обговорити з Омніусом важливу проблему, – сказав голова ченців, тримаючи в руках важку ємність із мозком найстарішого когітора. – Я – Кіте, посередник Відада.

Відокремлений від тіла головний мозок був підвішений у блакитній електрорідині, ніби його розумова енергія підтримувала важку тканину в урівноваженому стані. Це видовище нагадало Еразмусу про бунтівних кімеків і про стародавніх титанів, що постійно інтригували. Нерозумний і несподіваний бунт Агамемнона сильно турбував Омніуса, але сам по собі

не був дивним. Зрештою, кімеки мали людські мізки, з усіма їхніми людськими вадами і ненадійністю.

Еразмус розвів свої текучі металеві руки в традиційному людському привітанні, карміново-золотисті рукави красивими складками ковзнули по плечах.

– Я уповноважений представник всесвітнього розуму. Нас дуже цікавить, що ви хочете сказати нам.

Як і у кімеків, голос Відада пролунав із гучномовця:

– Після багаторічних роздумів ми вирішили, що маємо втрутитися у тривалий та затяжний конфлікт між людьми та мислячими машинами. Як мислителі ми пропонуємо розглянути виважену перспективу для вирішення конфлікту. Ми діємо в даному випадку як посередники.

Еразмус зобразив усмішку на своєму полірованому металевому обличчі.

– Ви взялися за вирішення дуже важкого завдання.

Камери спостереження, висячи під стелею, записували кожне слово, як і Гільбертус. На стіні засвітився яскравий екран, що здавався живим, для спілкування з Омніусом. Всесвітній розум заговорив трубним голосом:

– Це дорогий та неефективний конфлікт. Є багато підстав, щоб його припинити, але для цього люди надто ірраціональні.

Посередник Кіте трохи вклонився:

– З усією повагою когітор Відад вважає, що може запропонувати відповідне рішення. Ми – нейтральна делегація. Ми також вважаємо, що для переговорів є певні точки дотику.

– І заради цього ви приїхали сюди без попереднього сповіщення та без охорони? – запитав Еразмус.

– Який сенс везти з собою охорону на наймогутнішу планету Омніуса, яка найкраще охороняється? – задав Відад риторичне питання.

Кіте оглянув приміщення і зустрівся поглядом з Гільбертусом Альбансом, який ніяк не відреагував на це. Одягнений у жовте чернець відчув укол внутрішнього занепокоєння.

Пам'ятаючи про свої обов'язки гостинного господаря, засвоєних ним із переглядів старих земних відео-документів, Еразмус послав по закуски та напої. Посередники явно були не проти перекусити, але боялися отруєння,

боязко косячись на холодний сік та екзотичні фрукти. Гільбертус, щоб розвіяти підозри, сів за стіл і скуштував кожну страву.

Еразмус почав походжати серед розставлених на міцних столах у вітальні ємностей.

– Я вважав, що когітори-самітники, як і личить філософам, що живуть у вежі зі слонової кістки, відмовилися від усіх проблем цивілізації та суспільства – включаючи і цей конфлікт, – сказав незалежний робот. – То чому ж ви тепер робите цей шляхетний жест? Чому ви не зробили його десять чи сто років тому?

– Відад вважає, що час для миру настав саме зараз, – відповів Кіте, приймаючись за другу склянку сапфірно-синюватого соку.

– Серена Батлер проголосила початок Джихаду проти мислячих машин тридцять вісім стандартних років тому. – При згадці про цю чарівну жінку на текучому металевому обличчі робота промайнула усмішка. – Люди не шукають вирішення проблеми, вони просто хочуть нас знищити. У стародавніх джерелах я прочитав притчу про те, як одна людина вирішила зробити добру справу і припинити війну між сусідами. В нагороду за це її просто вбили. Ваш вчинок може бути небезпечним для вас.

– У житті все небезпечно, але благородні когітори давно позбулися страху разом із тлінними тілами.

Омніус загримів з екрану, звертаючись до відвідувачів:

– Ваша відповідь недостатня. Чому ви прийшли до мене через такий довгий термін?

Одягнені в жовті накидки ченці переглянулися, але вирішили дочекатися, коли когітор Відад сам відповість Омніусу через гучномовну систему:

– На одному фронті вам протистоять титани з армією своїх неокіmekів, і вони вже знищили багато ваших кур'єрських кораблів із оновленнями. На іншому фронті вільне людство продовжує завдавати вам чутливих ударів. Ви вже втратили кілька Синхронізованих Світів. Якщо міркувати логічно, то у ваших інтересах, Омніусе, досягти угоди з людьми, щоб зосередити військові зусилля на боротьбі з кімеками. Поки що час працює проти вас.

– Моя остаточна перемога забезпечена. Це лише питання часу та витрат.

– Хіба не розумно буде скоротити витрати часу, зусиль та ресурсів? Як мислителі, ми можемо виступити в ролі незацікавлених посередників, щоб досягти раціонального і прийнятного для всіх вирішення цього конфлікту. Ми вважаємо, що вигідне врегулювання може і має бути досягнуто.

– Вигідне для кого? – запитав Еразмус.

– Для Синхронізованих Світів та Ліги Благородних.

– Ви просто не змогли переконати кімеків вступити в союз з людьми, – з сумнівом промовив Омніус. – Агамемнон вирішив підкорити і їх, і нас.

– Ми не посередники у війні, ми домагаємося миру.

– Я добре знайомий із Сереною Батлер, – заговорив Еразмус. – Вона абсолютно нереалістично оцінює проблему людського рабства на наших планетах, хоча навіть на деяких планетах Ліги рабство також існує. Яке лицемірство!

Посередники переглянулись, і Відад знову заговорив:

– Безліч рабів загинуло під час Джихаду з обох боків. У нас немає точних даних про загиблих людей на Іксі, IV Анбусі та Бела Тегез, але ми припускаємо, що їх було досить багато.

– На будь-якому впорядкованому Синхронізованому Світі, де суспільство не є безглуздим незграбним збіговиськом людей, раби гинуть рідко, – наголосив Омніус. – На підтвердження цього я можу навести повну статистику.

Знову взяв слово Еразмус:

– Таким чином можна висунути аргумент, що багато людських життів можна буде зберегти, якщо укласти угоду про припинення вогню. Нам треба довести і показати людям, що продовження Джихаду дуже дорого їм обходиться. Серена Батлер зрозуміє це.

– Найпростіше рішення – це негайне припинення бойових дій між вами та Лігою Благородних, – сказав Омніусу Відад. – Ви зберігаєте Синхронізовані Світи, а вільне людство зберігає Лігу. В обмін на ці умови агресії буде покладено край. Не буде більше смертей та не буде насильства у стосунках між машинами та людьми.

– Чи надовго?

– Назавжди.

– Я приймаю вашу пропозицію, – сказав Омніус з настінного екрану. – Але ви маєте надіслати представника Ліги для офіційного підписання умов. Якщо Ліга відмовиться, то можете не повертатись.

«Героїзмом називають доблесні дії, незалежно від того, які мотиви були у героя.»

Титан Ксеркс. «Тисячоліття звершень»

Аврелій Венпорт потягував охолоджений сік під склепіннями зали Ради Джихаду, старанно намагаючись за відсутності Зуфи та її підтримки зберігати впевнений вираз обличчя. Навпроти нього сиділи Великий Патріарх Ібліс Гінджо, начальник його джиполу похмурий Турр та сама Серена Батлер, постійно одержима ідеєю Джихаду. Чудово пошитий костюм Венпорта був досить прохолодний, щоб, чорт забирай, не виступав піт.

Венпорт мав завершити переговори – найважливіші ділові переговори за всю його кар'єру.

– Я дуже радий, що ми нарешті можемо спокійно сісти за стіл і обговорити наші потреби та проблеми, як личить дорослим людям, – заговорив він, зробивши черговий ковток.

Треба було залагодити справи, пов'язані з втратою швидкохідного торгового флоту, залагодити, як належить бізнесменові. Ситуація змінилася, і з неї треба було вийти із найменшими втратами. Йому, звичайно, не вдасться – як він розраховував – зберегти всі свої доходи, але тоді треба буде з вигодою розпорядитися тим, що залишиться. Може, все обійдеться навіть краще, ніж він зараз розраховує.

Йому колись довелося вести переговори приблизно на таку саму тему – тоді йшлося про торгівлю плаваючими світильниками – з лордом Бладдом, і тоді результат був дуже непоганим. Ці переговори, звісно, більш значущі, і у них буде дуже потужний резонанс.

– Ви запропонували, щоб мої нові торгові кораблі, що згортають простір, були перероблені в бойові судна армії Джихаду, а нові двигуни були поставлені на середні штурмовики. Ваші дуже серйозні, але дещо... наївні офіцери дотримуються тієї думки, що я маю бути щасливим

ліквідувати все моє майно, віддати технологію, яка є моєю приватною власністю, наплювати на десять років безперервної роботи та капіталовкладень і без будь-яких компенсацій подарувати весь мій дорогий флот. А заплатять мені тільки можливістю пишатися собою?

Серена, насупившись, забарабанила пальцями по столу.

– Навіть якби вам нічого не належало б, то деякі з нас віддали заради нашої справи набагато більше.

– Ніхто не збирається применшувати ваших особистих жертв, Серено, – сказав Гінджо. – Але, можливо, нам не варто знищувати цю людину заради того, щоб досягти своєї мети?

Непохитна Серена гнула своє:

– Ви хочете нажитися на війні, директоре Венпорте?

– Звичайно, що ні.

Турр пригладив свої пишні вуса і заговорив:

– З іншого боку, давайте не будемо настільки довірливими, щоб серйозно думати, ніби думки про військове застосування кораблів, що згортають простір, ніколи не спадали на думку директору Венпорту. Однак він не поспішав сповістити Раду Джихаду про свою діяльність на Кольгарі.

Венпорт уїдливо відповів начальнику джиполу:

– Ці кораблі, що згортають простір, погано випробувані і досі дуже небезпечні, сер. Ми втрачаємо дуже великий відсоток кораблів під час польотів. Часті катастрофи змушують нас підвищувати ціни на товари, щоби можна було замінювати кораблі, які я втрачаю. Крім того, мені треба виплачувати великі суми сім'ям загиблих пілотів, які йдуть на шалений ризик.

Турр склав руки на грудях.

– Бунтівні кімеки та Омніус були б щасливі захопити ваші заводи та заволодіти технологією.

– Я на багато років наперед вклав більшу частину акцій корпорації «Вен-Кі» в мою програму, і я певною мірою маю право отримати якісь дивіденди від нової технології. Я ніколи не став би витратити гроші на дослідження та розробки, якби не був упевнений у тому, що вони мають для нас певну цінність. Навіть якби все йшло гладко і я б отримував значний дохід, мені знадобилися б десятиліття, щоб розплатитися з усіма боргами, на які я зважився заради будівництва заводів і кораблів. Невже ви

думаєте, що в Лізі знайшовся б хоч один бізнесмен, який вклав би все своє майно у розвиток важливої технології, якби знав, що уряд може відібрати у нього все, залишивши банкрутом?

Серена нетерпляче підняла вгору вказівний палець:

– Я можу знищити ваш борг. Просто списати повністю.

Венпорт дивився на Серену незрозумілим поглядом, бо не міг повірити в серйозність такої пропозиції. Про таку повну амністію він навіть не замислювався.

– Ви можете... ви справді можете це зробити?

Ібліс Гінджо випростався і надувся як павич, готовий влаштувати шлюбну виставу.

– Вона – Жриця Джихаду і може зробити це одним розчерком пера.

Венпорт спробував негайно вичавити зі співрозмовників обіцяний привілей, спираючись на докази, які обдумав дорогою на Салусу Секундус.

– Моя дружина Норма Ценва витратила майже тридцять років на розробку технології двигуна, що згортає простір. При цьому вона зіткнулася з безліччю труднощів. Вона побувала у полоні в кімеків і перенесла жахливі тортури, але це не відвернуло її від думок про майбутнє людства. Саме вона вбила титана Ксеркса. І весь цей час єдиною людиною, яка підтримувала її, єдиним, хто вірив у неї, був я. Від неї відвернувся навіть савант Голцман.

Оглянувши присутніх у залі Ради, Венпорт побачив, що дехто нетерпляче чекає, коли він перейде до справи. Він продовжив:

– Виходячи зі сказаного, я прошу, щоб корпорація «Вен-Кі» та її майбутні правонаступники отримали вічний патент на технологію виготовлення двигунів, що згортають простір.

– Тобто монополію на космічний зв'язок, – буркнув Турр.

– Я прошу отримання права власності для мого виду космічного зв'язку з використанням моїх двигунів, встановлених на моїх кораблях. Протягом багатьох тисячоліть люди перетинають простір у традиційний спосіб. Люди можуть і надалі користуватися цим способом пересування – я хочу особливого відношення лише до моїх кораблів, що згортають простір, які були спроектовані моєю дружиною за мої кошти. Мені здається, це цілком розумна вимога.

Гінджо постукав пальцями по столу.

– Давайте не будемо вдаватися до ілюзій. Якщо буде забезпечена безпека польотів на цих кораблях, то польоти на них стануть переважними, а інші способи космічних подорожей просто не будуть використовуватись.

– Але якщо це найшвидший та найнадійніший спосіб космічного польоту, то чому моя компанія не може отримати від цього прибуток? – Венпорт схрестив руки на грудях.

Однак Серена вже втратила терпіння, слухаючи ці суперечки.

– Ми втрачаємо час. Він отримає свій безповоротний патент та монополію – але тільки після закінчення Джихаду.

– Але як я можу бути впевненим у тому, що він взагалі колись закінчиться?

– Це ризик, який вам доведеться прийняти.

За виразом обличчя Серени Батлер Венпорт зрозумів, що далі не просунеться ні на сантиметр.

– Домовилися, але я прошу, щоб мої права перейшли до моїх спадкоємців, якщо я помру до закінчення Джихаду.

Серена кивнула.

– Іблісе, простежте, щоб були підготовлені всі необхідні документи.

Наприкінці хитромудрий Венпорт навіть зумів виторгувати собі право частково перевозити свій товар на військових суднах під час виконання ними бойових завдань. Хоча не він був ініціатором цих переговорів і не він спровокував кризу, яка зробила їх необхідними, до кінця дебатів Венпорт зрозумів, що в результаті може стати дуже багатою людиною.

Він отримав свою нагороду, не встигнувши навіть подумати про це.

Зала засідань парламенту була прикрашена прапорами, простих громадян теж пустили до зали, дозволивши їм стояти позаду. Люди на всі очі дивилися на представників планет Ліги. Тисячі людей зібралися на площі, що примикала до парламенту, спостерігаючи те, що відбувається в залі, на величезних, висотою в будинок, екранах.

Зуфа Ценва та Аврелій Венпорт сиділи в першому ряду; за ними місця піднімалися до амфітеатру уступами, як хвилі на поверхні потривоженого вітром ставка. Світле волосся і енергійне обличчя робили Зуфу схожою на

згусток електрики, вона випромінювала велич, як і личить найвидатнішій чаклунці з усіх, хто жив на Россаку.

Вона подивилася на Венпорта, і в нього голова пішла обертом від цих блакитних очей.

– Тепер ти великий герой, Аврелію. Твоє ім'я на устах у всіх бійців Джихаду, що воюють за волю. Це історичний момент.

Оглянувши трибуну, заповнену пишно одягненими аристократами та вищими посадовими особами, він відповів:

– У своєму житті я мало цікавився історією, Зуфо. Але я задоволений тим, як усе, що відбувається, змінить моє звичайне становище. – Він поправив гофрований комір свого офіційного костюма. – Ви з Нормою мали рацію. Я завжди був короткозорий і егоїстичний. Віддача лівової частки наших ресурсів на військові потреби замість їхнього комерційного використання зазнає збитків – але зрештою корпорація «Вен-Кі» стане від цього лише сильнішою.

Вона, погоджуючись, кивнула.

– Патріотизм завжди винагороджується. Ти тільки починаєш це розуміти.

– Так, тільки починаю.

Справді, спочатку він думав, що йому вручать цю медаль як втішний приз, брязкальце, яке підсолодить гірку пігулку мимовільної жертви. Він не розумів, що це підвищить його статус у власних очах народу.

Несподівано для себе Венпорт відчув сильне бажання відразу повернутися на Кольгар, щоб особисто стежити за роботами з переведення верфі на військові рейки. Крім того, йому хотілося простежити за відбором матеріалів та найприбутковіших вантажів, які він зможе відправляти з військовими суднами, що вирушать на виконання бойових завдань. Товари будуть надсилатися регулярно, залежно лише від вільного місця на кораблях. Йорек Турр натиснув на потрібні педалі у джиполі, і Аврелію та Зуфі виділили швидкохідну космічну яхту для польоту на Кольгар. Вони відлетять негайно після церемонії нагородження.

Під час оголошення порядку денного та вступних промов Аврелій сидів на місці, неприродно випроставшись. Спочатку зі вступним зверненням виступив Ібліс Гінджо, зачаровуючи публіку своїм глибоким сильним голосом. За ним слово взяла Серена Батлер. Вона була приголомшливою у своїй церемоніальній білій сукні, оточеній пурпуровою

облямівкою. Волосся її трохи посивіло і здавалося присипаним попелом, на обличчі були помітні сліди пережитих років і трагедій. Але її голос був гучний і сильний, коли вона викликала до трибуни Венпорта і видатного молодого хірурга Раджида Сука.

Під грім оплесків Венпорт вийшов до трибуни та піднявся на сцену. Дивно, але навіть Зуфа дивилася на нього з гордістю, і Аврелій шкодував, що тут немає Норми. Одного разу в житті вона заслужила визнання та шанувальників, хотіла вона цього чи ні.

Яскраве світло заважало йому чітко бачити все навколо. Він відчував, що його зараз захлисне і винесе на карколомну висоту хвиля овації. Венпорт кілька разів моргнув і взяв себе до рук. Він щосили намагався не дивитись на море людських обличь, що коливалося перед ним. Нарешті він став поруч із доктором Суком.

Серена знову заговорила:

– Кожен із вас отримає найвищу нагороду, яку може удостоїти Джихад. Хрест Маніона названий так на честь мого сина, дитини, яка стала першим мучеником у довгому списку жертв священної війни з мислячими машинами. Дуже мало хто отримує цей орден.

Повернувшись до іншого нагородженого, вона продовжила:

– Доктор Раджид Сук – наш найвидатніший військовий хірург. Залишивши свою приватну практику, він вступив до війська та супроводжує його під час виконання бойових завдань, безкорисливо віддає свій час та сили для порятунку життя наших поранених воїнів.

Сук стояв на сцені, випнувши груди і гордовито розправивши плечі. Присутні оплесками та криками висловлювали своє захоплення.

– Тепер я представляю вам нашого чудового підприємця, людину, яка вела насамперед численні торговельні війни на дорогах міжзоряної комерції і створила потужну імперію – мережу, що з'єднує найвіддаленіші куточки галактики. Тепер директор Аврелій Венпорт віддав всі свої кораблі на потреби нашої священної війни, виконання операцій армії Джихаду. Я сподіваюся, що скоро, дуже скоро у нас з'явиться можливість назавжди розтрошити Омніуса.

Вона виявила обережність, щоб не розкрити суть нової технології Венпорта. Джипол надавав незаперечні докази, що шпигуни Омніуса проникають усюди.

Присутні шалено аплодували, скандували вітання, приймаючи сказане без обговорення. Венпорт, однак, сумнівався, що такий цілковитий удар буде завдано в найближчому майбутньому, навіть якщо вони на Кольгарі будуть працювати цілодобово і будуть отримувати потужне фінансування. Кораблі Голцмана нові та ще недостатньо випробувані.

Проте Аврелій низько схилив голову, коли Серена надягла на його шию найвищу нагороду Ліги Благородних – досить невиразну медаль на блискучій стрічці.

Здійснивши церемоніал, Серена відступила убік і зробила широкий жест, представляючи юрбі нових орденосців.

– Це нові герої Джихаду! Завдяки їм та таким, як вони, ми робимо величезні кроки до перемоги!

Венпорт підвів голову, щиро дивуючись власним сльозам. Серце було готове розірватися від надміру почуттів. Представники планет скочили на ноги та влаштували героям овацію. Венпорт та доктор Сук потиснули руки Серені та один одному.

Після церемонії нагороджені мали сказати кілька слів. Коли настала черга Венпорта, він сказав:

– Хоча більшу частину життя я був бізнесменом та підприємцем, я зрештою зрозумів, що є речі набагато важливіші за багатство. Я дякую всім вам за цей найщасливіший у моєму житті момент.

Дивно, але Венпорт ніколи не очікував, що у нього будуть такі почуття. Він вимовив ці слова щиро.

«Колись я думала, що Джихад треба закінчити за будь-яку ціну – але іноді ціни бувають надто високими.»

Серена Батлер. Із проекту неопублікованої прокламації

Незабаром після того, як Венпорт та Зуфа вирушили в далеку дорогу на свої кольгарські верфі, на Салусу Секундус урочисто прибула процесія когіторів-самітників. Відад, якого несли по черзі посередники, серед яких був і Кіте, зажадав скликання позачергового засідання Парламенту Ліги.

Представники планет, залишивши всі справи, скасувавши зустрічі та громадські заходи, терміново зібралися у залі. Парламентарії виявляли велику цікавість з приводу такої екстреної та незапланованої події. Тих, хто зібрався, швидко закликали до порядку, в залі настала мертва тиша, і Кіте поставив мозок стародавнього мислителя на п'єдестал, поставлений на трибуну. П'ять інших когіторів стояли на підставках поряд зі своїм представником.

Поправляючи на ходу офіційний костюм, до зали квапливо увійшов розпатланий і трохи розгублений Ібліс Гінджо. Він не мав часу зв'язатися з Сереною, яка поїхала до Міста Інтроспекції, щоб у тиші розробляти таємні плани використання на війні кораблів, що згортають простір – їхнє надходження на озброєння армії очікувалося протягом найближчого року.

Насправді Ібліс вважав за краще залагодити справу з когіторами особисто – зрештою, Кіте був його агентом.

Гінджо увійшов до переповненої зали у той момент, коли під його склепіннями гримів посилений динаміками синтезований голос древнього філософа. Ібліс був неймовірно радий знову бачити когіторів.

– Будучи когіторами, ми закрили себе на самоті, щоб у спокої розмірковувати над великими питаннями стільки часу, скільки для цього буде потрібно. Два стандартні роки тому до нас прибула ваша Жриця Джихаду і розповіла, що століття панування машин та небачене кровопролиття останніх десятиліть поставили людство на межу знищення.

Зазвичай ми не прихильники швидких необдуманих рішень і дій, але Жриця виявилася жінкою, яка має дар переконання. Вона допомогла нам усвідомити наш обов'язок не лише по відношенню до вільного людства, але й по відношенню до ефективної міжпланетної мережі Омніуса. Ретельно обговоривши та обмірковуючи проблему, ми пропонуємо тепер вам формулу її вирішення з метою негайного укладання миру між воюючими сторонами.

У залі виник гомін незгоди. Усім було цікаво, що скаже Відад. За минулі роки, коли смерть невтомно косила людей, коли Ліга виснажувала всі свої ресурси, а машини захоплювали колонії, всі дозріли для згоди на будь-який спосіб припинення цієї нескінченної війни. Навіть тепер, через тридцять років після її початку, ніхто не відчував наближення перемоги.

Нервуючи з приводу того, що можуть запропонувати когітори, Ібліс із тривогою глянув на ємності з мозком. Як і було їм наказано, Кіте та інші

посередники змусили говорити філософів-самітників. Але тепер Ібліс не був впевнений, що хоче їх слухати.

– Ми взяли на себе цю місію та виступили посередниками між Лігою та Синхронізованими Світами. Тепер епоху конфліктів та кровопролиття можна вважати пройденою. – Відад помовчав, щоб посилити ефект. – Ми успішно сприяли укладенню справжнього миру з мислячими машинами. Омніус погодився повне припинення будь-яких ворожих дій. Машини більше не нападуть на планети Ліги, а люди утримаються від атак на Синхронізовані Світи. Це буде простий та ясно складений Рах Galactica, Галактичний світ. Жодна зі сторін не має жодних підстав та бажання продовжувати війну. Якщо Ліга погодиться на таку пропозицію, кровопролиття можна буде вважати закінченим.

Когітор замовк, і аудиторія випустила довге зітхання. Кіте глянув на Ібліса і гордо проголосив:

– Ми зробили це! Джихад закінчено!

Одягнена у білу сукню жінка-серафима поспішала перервати медитацію Серени Батлер. Нірієм була явно схвильована і засмучена. Серена вперше бачила вираз такої тривоги на звичайно безпристрасному обличчі цієї вірної та відданої жінки.

– Відбувається щось жахливе, – сказала вона, вручаючи Серені кубик з повідомленням. – Фельд'єгер на словах передав мені, що Ібліс Гінджо терміново викликає вас до Будинку Парламенту.

– Терміново?

– Вибухнула якась криза, пов'язана з когіторами. Вам слід прослухати повідомлення.

– Що зробив Великий Патріарх? – запитала Серена, глибоко дихаючи, щоб придушити гнів.

Зазвичай Ібліс, Серена та інші високопосадовці Ліги в екстрених ситуаціях передавали повідомлення за допомогою армійського зв'язку, але останнім часом у системі почали відбуватися витоки, передачі перехоплювалися агентами Омніуса. Справа набула настільки серйозного обороту, що секретні системи шифрованого зв'язку використовувалися тепер лише під час бойових дій у відкритому космосі, але не на поверхні планет. Потрібно було відродити інститут фельд'єгерів та кур'єрів.

У супроводі Нірієм Серена кинулася до машини, яка вже за кілька секунд мчала широкою дорогою до Зимії. У пасажирському салоні Серена прослухала запис і обурилася, прослухавши несподіваний виступ Відада.

– Це зовсім не те, чого ми вимагали!

– Проте, Жрице, вони так хочуть миру, що, мабуть, погодяться на всі умови.

Розуміючи, що Нірієм має рацію, вона тричі прослухала короткий виступ Відада, сподіваючись, що не почула чогось важливого в інтонаціях. Але вона розуміла, що це марна спроба – слова означали рівно те, що вони означали, і гнів переповнював Серену, ледь не виплескуючись назовні, як вода з казана на вогні.

– Це неможливо. Ми нічого не виграємо за таких умов!

Вона сподівалася, що встигне прибути раніше, ніж новина пошириться галактикою. Такі події нікого не залишають спокійними, і народ бурхливо відреагує на них. На вулицях з'являться демонстрації із сотень протестувальників проти війни. Представники Парламенту Ліги перебувають у сліпучій ейфорії і не здатні осмислити страшну ситуацію. Серена має втрутитися без зволікання.

Коли Серена прибула до Зимії, її відразу ж оточили серафими, і всі вони разом мармуровими сходами піднялися до Будинку Парламенту. Нірієм розчищала шлях як бульдозер, не соромлячись застосовувати силу. Сама Жриця, незважаючи на свій вік, була сповнена енергії.

У центрі зали вона побачила одягнених у жовтий одяг ченців-посередників, що стояли біля встановлених на п'єдестали когіторів. Представники перебували в повній розгубленості з приводу несподіваної новини, деякі ополчилися проти когіторів та їхнього мирного плану, але більшість тріумфувала і аплодувала.

– Давайте не будемо приймати поспішних рішень! – крикнула Серена без будь-яких вступів. – Жахливі наслідки часто виступають під маскою добрих звісток.

Шум у залі зменшився, перетворившись на ледь чутний гомін. Ібліс відчував полегшення і радість від прибуття Серени.

– Серено Батлер, – заговорив через динамік Відад, – ми наведемо конкретніші деталі наших складних переговорів з Омніусом. Ми домовилися про безпечний коридор для прильоту представників Ліги на Коррін для визначення умов та офіційного укладання мирного договору.

Серена ледь стримала свою недовіру.

– Ми не приймаємо таких умов. Мир за будь-яку ціну? Але тоді навіщо були всі ці роки жертв та страждань, роки тяжкої та кривавої боротьби? Я скажу вам, які наші умови – повне знищення мислячих машин!

Вона озирнулася на зал. Народу ставало все більше – люди йшли та йшли, зацікавлені несподіваною новиною.

Лише небагато людей відгукнулися оплесками на заяву Серени. Поступово вони затихли, і в залі запанувала тиша.

Серена зробила кілька кроків до трибуни та наблизилася до Відада.

– Я сама була в рабстві у мислячих машин, мене мучив і пригнічував Омніус, я дізналася за цей час про Синхронізовані Світи набагато більше, ніж ви за дві тисячі років абстрактних міркувань. Ви помиляєтеся, якщо думаєте, що вільні люди зацікавлені у відновленні дружніх стосунків з Омніусом.

– Ступінь нашого знання дещо більший, ніж ви думаєте. Я слухав, що кажуть ваші люди, Серено Батлер. Вони хочуть покінчити з кровопролиттям.

Обличчя Серени потемніло від люті.

– Ваш план справді може на якийсь час зупинити війну, але він не дає нам у руки вирішення проблеми. Він не забезпечує нашої перемоги! Невже мільярди людей загинули даремно? Моя дитина теж загинула даремно? Омніус, як і раніше, пануватиме на Синхронізованих Світах, поневолюючи людей. Невже всі наші зусилля зйдуть нанівець? А Зимія? Земля? – Вона підвищила голос, перераховуючи всі планети, які постраждали від Омніуса. – Чи Бела Тегез? Хонру? Тіндалл? Чусук? IV Анбус? Колонія Перидоту? Еллрам? Гіді Прайм?

Вона обвела поглядом засмучену, пригнічену аудиторію.

– Чи треба мені продовжувати перераховувати жертви, які ми принесли на вівтар війни? Я вражена, чуючи такі пропозиції після всього, що я зробила.

– Але подумайте про ті життя, які вдасться зберегти, Серено! – Пролунав із рядів чоловічий голос. Вона не спромоглася зрозуміти, хто це.

– У найближчій перспективі чи у віддаленому майбутньому? Уявіть собі, якщо ми почнемо укладати угоди з Омніусом! І чому ми маємо робити це зараз?

Вона підняла стиснуту в кулак руку. Треба завадити представникам планет зробити найбільшу помилку в історії.

О, як їй хотілося, щоб нові кораблі, що згортають простір, вже були готові! Але парламент нічого не знав про секретні роботи на Кольгарі... Коли армія Джихаду візьме на озброєння новий флот, що згортає простір, який зможе перетинати міжзоряні відстані в одну мить, вона зможе завдавати удари по Синхронізованим Світам швидше, ніж Омніус буде дізнаватися про їхню втрату. Такої переваги люди ніколи не мали раніше. Коли Омніус зрозуміє, що проти нього діє непереможна сила, він замкнеться у своїх Синхронізованих Світах і не наважиться в майбутньому починати агресію. Він перейде до оборони, втрачаючи дедалі більше з кожною перемогою людей. Колись могутня і велика імперія Омніуса буде зменшуватися і зменшуватися, доки зовсім не зникне.

Вона з силою вдарила кулаком у долоню.

— Зараз — саме зараз! — ми маємо всіма силами добиватися остаточної перемоги. Ми не маємо права показати супротивникові спину і тікати з поля бою!

— Але ми втомилися від цієї війни, — заявив представник Поритріна, який замінив лорда Ніко Бладда. Після руйнівного повстання рабів в цього народу не було ні духу, ні ресурсів для наступальних операцій. — Когітори дають нам шанс зупинити нескінченну та безглузду війну. Ми повинні обговорити його і послухатися поради їхньої мудрості.

— Навіть якщо ця мудрість велить нам укласти безхребетний та принизливий мир? — Серена круто повернулася до того, хто говорив, її сукня майоріла, як біло-пурпурний вихор. — Машини ніколи не поважали людей, і не будуть дотримуватися угод з нами. Люди для Омніуса — витратний матеріал.

Вона замовкла, відчуючи, що її ноги тремтять, а всередині все палає від обурення. Аудиторія явно вважала, що вона заходить надто далеко, і це розпалило її гнів.

— Саме зараз мислячі машини як ніколи слабкі, їхня могутність похитнулася. Ми маємо можливість знищити їх до останньої комп'ютерної плати! — Вона знизил голос, схожий на стримане гарчання оскаженілої пантери. — Якщо ж ми не зробимо цього, якщо ми ослабимо нашу рішучість, то машини знову повстануть проти нас із ще більшою силою.

– Ми ризикуємо за будь-якого вибору, – висловився представник Гіді Прайм. – Більш ніж будь-хто з присутніх тут, я в неоплатному боргу перед вами, Серено Батлер. Моя планета вільна лише завдяки рішучим діям, які ви зробили для нашого захисту. Але народ наш слабкий, він ще не оговтався від тієї поразки та короткої окупації машин багато років тому. Якщо є шанс досягти перемир'я, яке не вимагатиме від нас відвертої капітуляції, то нам слід негайно укласти його з Омніусом.

З місця піднявся ще один чільний представник.

– Давайте розглянемо переваги такого вибору. Оскільки людям вдалося відвоювати кілька планет, то зараз у нас військовий паритет із мислячими машинами. Ми знаходимося у вигідному становищі на цих переговорах і можемо змінити на нашу користь умови, які обговорили когітори.

– Вислухайте мене! – заговорила якась жінка, яка залишилася сидіти, але голос її гучним відлунням рознісся під склепінням величезної зали. – Бунт кімеків розриває на частини сили Омніуса, він вимагає від машин не меншої уваги, ніж війна з людьми. Омніус змушений бути щирим, укладаючи з нами мир, бо не може воювати з усіма одразу.

Дебати розгорілися з новою силою, переростаючи в базарну сварку за принципом, хто кого перекричить. Зал наповнився гнівними голосами. Серена була близька до розпачу. Занадто багато представників хотіли миру, перепочинку для втомленого людства, перепочинку, який би дозволив відновити сили, побудувати флот і збільшити чисельність населення.

Але Серена побоювалася надто високої ціни такого рішення. У душі вона розуміла, що це жахлива, страшна, непоправна капітуляція. Як усе це погано, думала вона. Як вони можуть бути такими дурнями? Серена ясно бачила, що якщо вона наполягатиме на продовженні війни, то повністю втратить підтримку парламентської більшості.

Потрібно знайти якийсь інший спосіб змусити їх змінити думку. Великий Патріарх дивився на Серену широко розплющеними благаючими очима. Він зробив так багато, щоб вести Джихад її ім'ям, і зараз, як і вона, напевно відчував гіркий смак поразки.

Когітори перемогли. Відад одноосібно уклав мир, який підірве сили людства та призведе до повільної смерті цивілізації Ліги.

Омніус ніколи не забуде Священного Джихаду. Машини з кожним днем ставатимуть сильнішими і сильнішими, і в їхніх електронних мізках

буде тільки одна мета: повне викорінення людей у всіх зіркових системах. Але тоді не буде Серени, яка б сказала, що попереджала їх.

Повернувшись спиною до присутніх, вона, відчуваючи огиду та невдоволення, вийшла із зали, відмовляючись далі слухати парламентаріїв. Розпач давив їй на плечі тяжким нестерпним тягарем. Понад три десятиліття вона вела народ, але не зуміла надихнути його на перемогу.

На зворотному шляху в Місто Інтроекції вона болісно шукала відповідь на прокляте запитання: де і в чому вона припустилася помилки?

«Іноді герої найвидатніші свої дії роблять посмертно.»

Серена Батлер. Мітинги в Зимі

Ібліс Гінджо важко повернувся на ліжку, що пропахло потом і сексом. Голова розколювалася від невідв'язних думок про невдачу у війні та від надмірностей, які він дозволив собі напередодні. Але яке це має значення?

У момент пробудження поруч нікого не було, але він пригадував миготливі обличчя, які, як у калейдоскопі, змінювали одне одного. Скільки жінок тут було? Чотири, п'ять? Занадто багато навіть за його мірками – одна була схожа на його дружину. Ні, все правильно, просто він дуже засмучений і пригнічений.

Одинадцять років тому він думав, що нічого не може бути гіршим за узурпацію Сереною управління Джихадом після всього, чого вдалося досягти Іблісу. А тепер увесь Джихад готовий провалитися через ці абсурдні мирні пропозиції. Адже нічого з них не вийде. Як могли Кіте та інші посередники так оскандалитися? Невже вони самі не розуміють, що роблять?

Він намагався не думати про свою роль у такому сумному розвитку подій і сподівався знайти спосіб покласти провину та відповідальність на когось іншого. Серена, природно, була першим кандидатом на управління Джихадом, але саме Ібліс жив у горезвісному скляному будинку, і не йому належало жбурляти каміння. Але саме він на поліг на призначенні Кіте посередником когіторів.

Вперше з часу свого спілкування з когітором Екло на Землі Ібліс засумнівався у здоровому глузді цих стародавніх філософських саїтників.

Після стількох років суцільних вбивств і безперервного кровопролиття вони розраховували, що люди та машини просто візьмуть та потиснуть один одному руки. Яка огидна ситуація!

Бажаючи відволіктися від похмурих подій, він вирішив утопити горе в меланжі та жінках. Дуже кумедний і виснажливий спосіб провести час, але спосіб, якщо задуматися, абсолютно порожній і безцільний. Вранці знову опиняєшся наодинці зі своїми клятимися проблемами.

Фіранка з тюлі наполовину прикривала вікно невибагливого готелю. Який різкий контраст з його фешенебельними державними апартаментами в Зимії, де він напоказ усім зразково жив зі своєю дружиною, що давно стала для нього чужою людиною, і трьома дітьми, які взагалі рідко спілкувалися з ним.

Зморщивши ніс від неприємного запаху простирадл і рушників, що були невипрані, та екзотичних неприємних ароматів якихось россакських засобів, він схопився з ліжка і підбіг до вікна, не намагаючись прикрити свою наготу. Він перебував у древньому місті Зимії, далеко від урядових будинків та особняків аристократів, які часто відвідували ті помпезні будинки. Тут Великий Патріарх стикався з суворою серцевиною людського життя, з людьми, якими він крутив на свій розсуд, давав їм блаженство і міг переконати в чому завгодно. Іноді з'являючись тут, він насолоджувався зміною ритму, суворим жалюгідним побутом нижчого класу. Тут усе було первісним і природним... і звичним із тих часів, коли він був наглядачем рабів на Землі. Щонайменше тоді він міг бачити безпосередні плоди своєї влади...

Серена у своїй одержимій уяві бачила лише священну перемогу у боротьбі з демонічним ворогом, перед нею була чиста, але зовсім розмита і нечітка мета. Ібліс завжди підходив до справи з практичної точки зору. За роки роботи він створив потужну інфраструктуру – промислові, торгові та релігійні установи Джихаду. Як людина, що змушувала крутитися всі шестерні цього величезного механізму, Ібліс, природно, отримував гроші, владу та незліченну нагороду. Якщо Джихад закінчиться, то Ібліс не матиме жодного офіційного становища. Серені він нерівня, але тільки вони вдвох можуть врятувати людство від повної поразки, неймовірного колективного божевілля. Він хотів, щоб і вона дійшла того ж висновку – що Ібліс її єдиний вірний союзник. Але що реально можуть зробити вони з Сереною, щоб зняти шори з очей цих дурнів? Виснажений війною і втомлений до краю народ прийме умови миру, запропоновані Відадом, від

одного лише розпачу та відсутності надії. Потрібні екстраординарні, дуже суворі заходи.

Раптом його серце сильно забилося. Він почув у коридорі знайомий голос:

– У якій кімнаті він знаходиться? Мені треба негайно бачити Великого Патріарха.

Ібліс миттєво одягнувся у свій старий пошарпаний одяг, змочив і пригладив скуйовджене волосся і, привівши себе у відносний порядок, широко посміхаючись, відчинив двері.

Серена, що супроводжувалась Нірієм та ще чотирма жінками-серафимами, стояла в холі і розмовляла з агентами джиполу, залишеними там самим Іблісом. Одягнена в елегантну білу сукню із золотою облямівкою та з медальйоном – на якому був зображений її син-мученик – на грудях, Серена виглядала зовсім недоречно в цьому обшарпаному закладі. Побачивши поруч із Сереною її вірних охоронниць, Ібліс полегшено зітхнув. Колись давно він створив корпус серафим – охоронниць, які мали служити буфером між Жрицею Джихаду та грубою дійсністю життя. Вони досі доповідали йому про всі її дивні вчинки, але, правда, останнім часом його почала турбувати їхня занадто велика прихильність до Серени. Але хоча б на Нірієм він все ще міг розраховувати.

Серена зневажливою гримасою висловила своє невдоволення нічними пригодами Ібліса.

– Не варто таким шляхом витратити свою енергію, Іблісе. У нас є над чим подумати і негайно.

Жестом наказавши йому йти за собою, вона вийшла в коридор. Там на них чекали серафими та агенти джиполу, які пішли за своїми патронами.

Вони сіли в машину, Нірієм сіла за кермо, і Ібліс кинув останній погляд на старі хатинки.

– Іноді, Серено, я віддаляюся від блиску високих веж та розкішних урядових резиденцій, щоб згадати, як погано було на Землі. Я бачу перспективу, і після поїздок сюди вона стає ширшою. Коли я дивлюся тут на покидьків людства – наркоманів, алкоголіків та повій, то згадую, за що воюють наші доблесні солдати – за те, щоб піднятися над усією цією гидотою.

Він зробив ефектну паузу і понизив голос майже до шепоту:

– Я приїхав сюди, щоби придумати спосіб врятувати Джихад.

– Я уважно слухаю. – В очах Серени не було нічого, окрім розпачу.

Ібліс відчув у душі неймовірну безтурботність. Коли він заговорив, його голос був твердий, у ньому була навіть різкість, потрібна, щоб змусити її слухати і розуміти важкі істини.

– Я був народжений рабом, але пробився нагору і став довіреною людиною. Згодом я став вождем повстання і Великим Патріархом Священного Джихаду. – Надавши обличчю сумний вираз він присунувся до Серени. – Але я ніколи не міг змагатися з вами, Серено Батлер. На мітингах завжди кричали лише ваше ім'я. Ви були аристократкою, яка намагалася допомогти масам із почуття провини перед ними за ті багатства, які ви, шляхетні люди, отримали, сидячи на їхніх шиях.

– *Noblesse oblige*. Ви хочете піддати мене психоаналізу?

– Ні, я просто хочу все розставити на місця. Якби я міг сам зробити те, що хочу запропонувати вам, я зробив би. Але... це маєте виконати ви, Серено. Лише ви. Ось так, якщо, звичайно, ви захочете платити таку ціну.

Він присунувся ще ближче до неї, його очі горіли. Він закликав на допомогу всю свою переконливість.

– Я зроблю все, щоб Джихад переміг.

Обличчя її висвітлювалося рішучістю. «Все». Вона чітко розуміла, про що йшлося, і Ібліс зрозумів, що вона в його руках.

– Багато років я допомагав роздмухувати полум'я, але тепер бурхливий вогонь перетворився на вугілля, що ледве тліло. Як буря, ви повинні вдихнути в це вугілля життя, роздмухати величезну пожежу, яка завершить цю нескінченну війну. Ми завжди зневажали людей за те, що вони не хочуть приносити жертви на вітар боротьби, і тепер треба, щоб ви показали їм приклад.

Вона чекала.

– Пам'ятаєте, як Еразмус убив маленького Маніона? В той момент, коли дитина загинула, ви кинулися з кулаками на робота, не думаючи про свою безпеку.

Серена відсахнулася, наче зрозуміла, що це сам Шайтан нашіптує їй у вухо слова спокуси. Вона знала, що в Ібліса свої плани, і розуміла, що він має великі особисті вигоди зі свого становища. Але розуміла вона і те, що,

незважаючи на різні шляхи, якими вони йшли, і вона, і Ібліс хотіли досягти одного результату.

Ібліс продовжував:

– В той, саме в той момент ви запалили полум'я Джихаду. Спочатку Еразмус показав усім рабам, що були на площі, наскільки жахливі мислячі машини, а ви довели, що людина, проста людина може битися з машиною... і перемогти.

Серена слухала, і по її щоках текли сльози, але вона не витирала їх.

– Тепер, після стількох років боротьби, наш народ забув наскільки страшний ворог. Якби вони могли згадати мученицьку смерть вашого сина, то жодна людина не погодилася б на мир з Омніусом на жодних умовах. Ми повинні знову показати всім страшне обличчя ворога, повинні змусити його роздивитися, незважаючи на втому і біль. Ми повинні нагадати їм, чому Омніус і всі його міньйони повинні бути знищені!

Очі його горіли, і на мить вона відчула, що її пропалюють мільярди поглядів, що дивляться на неї очима Ібліса. Навіть на цій імпровізованій трибуні маленької машини, навіть після нічної розваги Ібліс залишався людиною конкретної дії, і Серена не могла відмахнутися від цього факту.

Змовницьким тоном він продовжував говорити:

– Людство забуло про іскру. Ви повинні зробити величний жест, щось таке, що люди ніколи не зможуть забути.

Вона уважно вдивилась у його повне гладке обличчя. Після багатьох років сумнівів вона вирішила, що все ж таки в Іблісі більше хорошого, ніж поганого. Незважаючи на всю егоїстичність його спонукань, він зробить усе, щоб боротьба тривала. Все інше зараз не мало значення.

– Це вимагатиме від вас великої мужності, – сказав він.

– Я знаю. Думаю, що для цього мені вистачить... рішучості.

Гордовито випроставшись, Серена стояла на трибуні перед заповненим залом засідань Асамблеї Ліги. Разом з Іблісом вони розробили детальний план дій і запустили його у рух. Йорек Турр та його непомітні агенти подбали про дбайливі нюанси. Навіть серафими мали зіграти свою роль, хоча Нірієм, як могла, протестувала. Але все було марно: Серена – Жриця Джихаду, її розпорядження повинні виконуватися беззаперечно, і охорона не сміє відмовлятися від виконання.

Як і побоювалася Серена – що, втім, було цілком очікувано, – Асамблея проголосувала за ухвалення умов миру, запропонованого когіторами. Ліга виведе армію Джихаду з усіх Синхронізованих Світів, армія отримає інструкції, що заборонятимуть нападати на сили роботів, – за умови, що Омніус вдасться до аналогічних дій. Після голосування депутати почали торгуватися, хто стане емісаром вільного людства, вирушить на Коррін і укладе вічний мир із головним втіленням всесвітнього розуму.

І тут Серена вразила всіх. Вона попросила слова, і це було її невід'ємне право як віце-короля Ліги – титулу, від якого вона формально ніколи не відмовлялася. Депутати гомоніли, очікуючи, що вона зараз знову обрушиться на них за неприйнятні умови миру.

Але Серена сказала зовсім інше:

– Роздумуючи над цим, мені стало ясно, що на Коррін повинна поїхати я. – Після цих слів у залі виник шум, почулися вигуки здивування, зал захвилювався, як море, підняте ураганом, що раптово налетів. Такого повороту подій ніхто не передбачав. Серена продовжувала, серйозно посміхаючись: – Хто найкраще понесе прапор вільного людства, ніж сама Жриця Джихаду?

«Це добре, що головна пружина цього релігійного безумства поки що не заведена до кінця. Всесвіт ще не готовий слухати таке гучне цокання.»

Когітор Квіна. Архіви Міста Інтроекції

Переконані, що особиста згода Серени Батлер ухвалити умови мирного договору подасть Омніусу потрібний сигнал, Рада Джихаду та Парламент Ліги задовольнили її прохання. Всі були надзвичайно раді, що вона обернула свою енергію на справу досягнення миру і відтепер люди та машини зможуть співіснувати у гармонії. Святкування з цього приводу виплеснулися на вулиці Зимії.

Однак план Серени вжахнув Ксав'єра Гарконнена. Він одразу запідозрив, що Серена не змінила своєї позиції, але розумів він і те, що ніхто не слухатиме його, особливо зараз, у стані загальної ейфорії.

Парламент надав у розпорядження Жриці маленький швидкохідний кур'єрський корабель для перевезення дипломатичної пошти. Серену супроводжуватимуть п'ять жінок-серафим як почесний ескорт. Від додаткових заходів безпеки вона відмовилася.

– Збройна охорона не справить жодного враження на Омніуса, і якщо він замислив підступну пастку, то яка різниця, будуть зі мною десять, сто або навіть тисяча солдатів? – Вона сумно посміхнулася і додала: – До того ж навіщо вони потрібні, якщо я їду укласти мир? Поява озброєних людей може бути неправильно витлумачена всесвітнім розумом.

Виснажені кривавим, майже сорокалітнім протистоянням люди втрачали голову від перспективи примирення. Усі кругом вихваляли Відада та інших когіторів. Влаштовувалися пишні паради перемоги, народ будував плани на краще майбутнє, коли зникне страх перед жахливими нальотами машин. Усі відчайдушно чекали змін на краще.

Ксав'єр вважав їх дурнями за те, що вони повірили обіцянкам Омніуса. Серена, без сумніву, поділяла його думки, і він не міг зрозуміти, як не намагався, що вона задумала.

Одягнений у парадну червоно-зелену форму, одягнувши всі свої ордени та відзнаки, Ксав'єр на армійській машині під'їхав до високої арки воріт Міста Інтроекції. На воротах містилося стилізоване зображення янгольського немовляти – його власного сина, – який немов дивився на пейзаж, що розстилався перед ним.

Солдати, які охороняли в'їзд, розступилися перед високопоставленим офіцером, але одягнені в біле серафими не зрушили з місця. Яскраве сонячне світло відбивалося від їхніх золотистих шапочок, що щільно облягали голову.

– Жриця Джихаду не приймає відвідувачів.

– Мене вона прийме. – Ксав'єр розправив плечі та підняв очі на іконописне зображення вбитої дитини. – Я вимагаю цього іменем мого сина Маніона Батлера.

Така заява змусила здригнутися невблаганних серафим, і Ксав'єр пройшов до оточеного потужними стінами притулку, де багато років ховалася Серена.

Усміхаючись, вона зустріла його біля садового ставка з рибками. Давним-давно вона покликала сюди Ксав'єра та Воріана, щоб зробити їх найвизначнішими воєначальниками Джихаду. Коли Ксав'єр побачив її в

цьому тихому спокійному місці, на нього наринала така хвиля спогадів, що ледь не підкосилися ноги.

Якусь мить він стояв мовчки, і Серена заговорила першою:

– Мій любий Ксав'єре, як шкода, що в нас було так мало часу на дружнє спілкування. Але весь нас час поглинав Джихад.

– У нас буде достатньо часу для цього, якщо ти відмовишся їхати на Коррін. – Від хвилювання його голос був хриплим і грубим. – Сама думка про те, що ти з власної волі припиниш військові дії проти нашого смертельного ворога, здається мені такою ж брехливою, як усмішка робота.

– Це у машин дуже жорсткі програми, а сила людини якраз і полягає в її здатності змінювати свої думки. Ми можемо навіть дозволити собі... різні примхи, коли це нам підходить.

– І ти думаєш, що я в це повірю?

Він хотів обійняти її або хоча б стати з нею поруч, але вона не зрушила з місця, і він завмер як статуя.

– Ти можеш вірити чи не вірити – це твоя справа, – сказала вона з сумною ніжною усмішкою. – Колись ти зумів заглянути у моє серце. Ходімо зі мною.

По усипаній гравієм доріжці вона повела його на територію свого приватного притулку. Ідучи поряд з нею, Ксав'єр заговорив:

– Мені хотілося б, щоб все наше життя склалося інакше, Серено. Я оплакую не лише нашого загиблого сина, а й нашу любов і ті роки, які ми могли б щасливо провести разом. – Він важко зітхнув. – Ні, ні, я не хочу сказати, що жалкую про свій шлюб із Октою.

– Я люблю вас обох, Ксав'єре. Ми повинні прийняти сьогоднішня, хоч би як нам хотілося змінити минуле. Я рада, що ти і моя сестра зуміли знайти своє щастя серед цього загального лиха. – Серена провела пальцем по його гладко виголеній щоці, але в її погляді не було нічого, крім непохитної рішучості. – Ми всі перебуваємо у владі наших трагедій та страждань. Без маленького Маніона люди ніколи не знайшли б сил піднятися на боротьбу з Омніусом.

Серце Ксав'єра на мить перестало битися, коли він зрозумів, куди веде його Серена. Він не був на цій головній гробниці вже багато років, і зараз знову побачив кришталеву труну і прозору крипту з плазу, де лежали

останки їхнього мертвого сина. Він згадав, як прийняв тіло сина з рук Воріана Атрейдеса, який утік із Землі разом із Сереною та Іблісом на «Дрім Вояджері».

Відчуваючи, що Ксав'єр відстає, Серена потягла його за руку.

– Джихад іде заради нашого сина. Все, що я робила останні сорок років, – це помста за нього та за всіх синів та доньок, народжених рабами на Синхронізованих Світах. Ти чув крики у Будинку Парламенту. Ліга хоче прийняти умови цього сміховинного миру. Якщо на Коррін поїде хтось інший, а не я, то катастрофа буде ще більшою.

Вони з Ксав'єром стояли, притулившись одне до одного, і мовчки дивилися на безневинну дитину, вбиту роботом Еразмусом. На багатьох планетах Ліги Ксав'єр бачив сотні гробниць та меморіалів, присвячених його шанованому синові, прикрашених нагідками та з любов'ю виконаними картинами. Від цих спогадів у нього пересохло в горлі, у його душі здійнялася хвиля ненависті і почуття непоправної втрати.

– Але якщо ми здамося, не досягнувши остаточного вирішення, – тихо промовив Ксав'єр, – то це буде те саме, що трапилося на Бела Тегез після нашого першого удару. Пройде зовсім небагато часу, і машини повернуться, ставши сильнішими, ніж раніше, і всі наші битви, всі жертви багатьох воїнів, що загинули, підуть прахом, перетворяться в ніщо.

Плечі Серени опустилися.

– Якщо я не надихну їх на нові подвиги, то Джихад опиниться на звалищі історії.

Куточки рота опустилися в гіркій усмішці, в очах з'явився вираз крайнього розчарування – таку Серену ніколи не бачив тріумфуючий натовп.

– Що ще я можу зробити, Ксав'єре? Когітори запропонували легкий шлях і всі кинулися чіплятися за цю соломинку. Мій Джихад зазнає невдачі через нестачу людської волі. – Голос її був такий тихий, що він ледве міг розібрати слова. – Часом мені буває так соромно, що я не смію підняти очей до неба.

Сонце відбивалося від полірованої поверхні кришталевої труни. Здивований майстерністю, з якою було відтворено обличчя і тіло хлопчика, Ксав'єр нахилився, щоб краще розглянути мирне дитяче обличчя дитини, сина, якого він хотів би краще пізнати. Було схоже, що Маніон просто спить.

Біля основи його підборіддя Ксав'єр раптом розгледів якусь дивну складку, схожу на стрижень із тонованого в тілесний колір полімеру, розгледів він і найтонший металевий дріт і матеріали, що фіксували конструкцію і трохи погнулися під дією сонячних променів, посилених призматичним склом труни. Він зрозумів, що це не та скалічена падінням дитина, яку вивезли із Землі. То була підробка, муляж!

Серена побачила обличчя Ксав'єра, вгадала його сумніви та питання, яке було готове зірватися з його губ, і заговорила перша:

– Так, і я сама виявила підробку вже давно. Ніхто не ходить сюди так часто і не дивиться на дитину так уважно, як я. Ніхто не придивляється до нього так, як я... і ти. Ібліс зробив те, що тоді було необхідно. Його наміри були благородні.

Він відповів пошепки, щоб не почули серафими, що стояли неподалік:

– Але ж це шахрайство!

– Це символ. Я не помічала підробки, а потім, коли люди збиралися біля гробниці і присягалися битися з мислячими машинами, то було вже пізно. Чого б я досягла, якби публічно розкрила обман?

Вона страждально вигнула брову.

– Ти ж не віриш, що всі реліквії у тисячах гробниць у всьому світі – справжні?

Він насупився.

– Я ніколи всерйоз про це не думав.

– Це гробниця нашого загиблого сина, вбитого лиходієм Еразмусом. Це реальність, яку неможливо заперечити. – Вона провела пальцем по гладкій кришталевій плиті, обличчя її залишалося задумливим і сумним. Опанувавши себе, вона підняла на Ксав'єра сповнений колишньої рішучості та непохитності погляд. – Яка різниця, Ксав'єре? Те, у що вірю я – у що вірять люди, – ось що важливе. Символ завжди має більшу силу, ніж реальність.

Він погодився, але погодився неохоче.

– Мені не подобається цей обман... але ти маєш рацію: це не змінює того, що сталося з нашим сином. Це не робить меншою нашу ненависть до Омніуса.

Вона обвила руками його шию, і Ксав'єр, обійнявши її, пошкодував про роки, що безповоротно минули.

– Якби всі мої послідовники були такими ж відданими, як ти, Ксав'єре, то ми б перемогли Омніуса через рік.

Він опустил голову.

– Зараз я лише старий, покритий шрамами солдат. Інші командири набагато молодші за мене. Вони забули про ту рішучість, яка в минулі роки змушувала Джихад палати з лютою силою. Вони не знають цього і дивляться на мене як на дідуса, який тільки й може розповідати байки про колишні битви.

Серена поправила свій білий з пурпурною облямівкою одяг.

– А тепер я хочу, щоб ти задумався про майбутнє, Ксав'єре. Я маю намір вирушити на Коррін, до Омніуса, але ти маєш залишитися тут і продовжити боротьбу. Ібліс вже обіцяв це мені. Ти теж маєш зробити все, що в твоїх силах, щоб ми не втратили все, заради чого боролися та вмирали.

– Я ніяк не зможу відмовити тебе від твого рішення?

Вона відчужено посміхнулася, немовби між ними вже пролягла невидима прірва.

– Я повинна зробити те, що я можу.

Ксав'єр залишав Місто Інтроекції з важким серцем та похмурими передчуттями. Щось в очах Серени і в її голосі говорило Ксав'єру, що вона має намір зробити щось страшне та непоправне, від чого він ніякими силами не зможе її утримати.

«Серце моє рветься на частини. Чому Любов і Обов'язок завжди тягнуть у протилежні боки?»

Прімеро Воріан Атрейдес. Запис із власного щоденника

Передбачалося, що це буде випробувальний політ модернізованого корабля, сконструйованого для армії Джихаду. Створені на основі ефекту Голцмана двигуни, розроблені Нормою Ценвою, дозволяли здійснити подорож з Кольгара в будь-яке обране Воріаном місце за малий проміжок часу.

Щоправда, Воріан знав, куди йому треба летіти. Звичайно, нарешті на Каладан!

Нічого не знаючи про заворушення в Лізі та про непотрібний мир, виторгуваний когіторами в Омніуса, Воріан наполягав, щоб перший політ здійснив саме він. Хоча йому було вже п'ятдесят дев'ять років, він почував себе молодим і повним сил.

Працюючи під керівництвом Норми, армійські інженери побудували кілька експериментальних військових суден, що були менше вантажних кораблів «Вен-Кі» та були краще пристосовані для розвідувальних польотів.

Звичайно, прийняти їх на озброєння можна було тільки після ретельних випробувань. Воріан умів керувати всіма типами кораблів і був готовий особисто здійснити випробувальний політ. Офіцери з його штабу заперечували, кажучи, що воєначальник такого рангу не повинен брати на себе ризикову місію, що загрожує невизначеністю, але Воріан рідко дотримувався належної субординації – часто викликаючи незадоволення у свого старого друга Ксав'єра Гарконнена.

Незважаючи на навігаційні труднощі, пов'язані з цим кидком у згорнуту тканину простору, Воріан вирішив нікого із собою не брати. Він знав, що ризик досить великий, тому що ознайомився з журналами польотів вантажних кораблів корпорації «Вен-Кі», і не хотів ризикувати кимось ще.

– Які ви всі серйозні та насуплені! Я прийняв рішення, а ви не можете заперечувати мої накази. – Він бешкетно посміхнувся. – Ніхто не хоче укласти парі, як швидко я повернуся назад?

Двигуни, що згортають простір, працювали ідеально.

Воріану, що сидів в кабіні експериментального корабля, набитої миготливими індикаторами і панелями, що світилися, коротка подорож здалася не реальною подією, а фантастичним сновидінням. Спочатку розвідник нерухомо висів над похмурим Кольгаром. Потім космос прогнувся, вивернувся навиворіт і наповнився квітами та картинами, які Воріан ніколи не зміг би уявити у найяскравішому сні. Перш ніж він встиг збагнути, корабель уже завис над океанською планетою, яку Воріан добре пам'ятав, побувавши тут майже десять років тому. Уся подорож зайняла кілька секунд.

Корабель приземлився у невибагливому армійському космопорті, збудованому на каладанському узбережжі для обслуговування супутників станції спостереження. Інженери і механіки, які тут служили, ніколи не бачили подібних кораблів, і солдати були вражені несподіваною появою такого важливого офіцера.

– Ми сидимо тут уже давно, приміро, – сказав один із офіцерів. – Ви прибули, щоби підтримати наш моральний дух?

Воріан посміхнувся:

– Частково, квінто. Але насправді я прибув на Каладан із зовсім іншою метою. Мені треба тут декого побачити.

Цього разу він не буде приховувати ні свого імені, ні звання. Він вирішив, що йому не варто ламати з Веронікою цю комедію. Він просто хотів побачити її, переконатися, що в неї все гаразд і що життя продовжується. Не було сенсу далі ховатися під чужою маскою.

Але при всьому тому, наближаючись до містечка, вдихаючи солоний запах моря і слухаючи скрип рибальських човнів біля пристані, він страшенно хвилювався, наче його очікувала зустріч із цілою армією роботів. Він відчував, що його оптимізм тоне під вагою якоря сумніву. Звичайно ж, така жінка, як Вероніка, давно вийшла заміж, виховує дітей та щасливо живе тут, на рідній планеті. Він з самого початку розумів, що не зможе ні сам залишитися на Каладані, прикидаючись простим рибалкою, ні взяти з собою Вероніку, зануривши її в гущавину страшних подій Джихаду.

Воріан втратив можливість будь-якого з цих рішень майже десять років тому. Він повинен був давно забути її, але він продовжував посилати їй звістки, прагнучи зберегти зв'язок з нею, незважаючи на величезні відстані, що їх розділяли. Він надсилав їй листи, посилки та подарунки... але жодного разу не отримав від неї відповіді. Можливо, вона давно вже перестала думати про нього. Можливо, йому не варто було прилітати сюди і не треба робити цього в майбутньому. Його приїзд може зруйнувати її життя та пробудити колишні почуття. Тільки він винен, що довелося так довго чекати.

Але ноги йшли туди, куди вело їх серце.

Прибережне село мало змінилося, воно манило до себе як тимчасовий притулок. Таверна Вероніки, здається, продовжувала процвітати. Він дуже

хотів побачити цю чудову жінку, але був не настільки дурний, щоб просто прийти та обійняти її, як багато років тому.

Ні, він просто відвідає її як друг, як віддалений приємний спогад, і поїде, залишивши все як є. Він любив Вероніку, пам'ятав її на відміну від багатьох героїнь інших його численних романів і дуже хотів знати, як вона жила і що робила в минулі роки.

Відчинивши двері, Воріан зупинився на порозі, вдивляючись у напівтемряву загальної зали і вдихаючи запах диму, риби та солодких булочок, які, мабуть, зараз пекла Вероніка. Знову наринали живі яскраві спогади. Усмішка Воріана стала ширшою, впевненості побільшало.

Він почув її здавлене зітхання до того, як зміг розгледіти її після яскравого світла.

– Варку? – сказала вона. – Воріане?

Жінка застигла на місці, не в змозі повірити своїм очам.

– Воріане Атрейдесе, це не можеш бути ти. Ти не постарів ні на один день за минулі десять років.

Широко посміхаючись, він увійшов до порожньої зали.

– Пам'ять про тебе зберігає молодість. – Пустотливо сміючись, він підійшов ближче і побачив, що вона сама стала виглядати на десять років старше. Обличчя її стало більш зрілим, риси різкіші, а кучеряве волосся – довше, але для нього не було на світі красивішої та бажанішої жінки.

Вероніка обійшла стійку і кинулася до його обіймів. Вони не помітили, як притиснулися одне до одного і злилися в довгому пристрасному поцілунку. Сміючись, вони дивилися одне одному в очі, не в змозі насититися виглядом одне одного. Нарешті, Воріан трохи заспокоїв дихання і відступив назад, продовжуючи тримати Вероніку за плечі витягнутими руками. Не вірячи тому, що бачить, він похитав головою, але широко розплющені темно-горіхові очі Вероніки справді дивилися на нього з напівтемряви.

– Ви все-таки витратили свій дорогоцінний час, щоб приїхати, пане. Довгих десять років!

Раптом він знову втратив упевненість.

– Ти не чекала на мене, так? Втім, я не сподівався, що ти будеш сидіти сама і дивитися в небо в очікуванні мого повернення.

Він не хотів бути причиною такого лиха. Вона пустотливо засміялася, мило зморщивши носик, і грайливо шльопнула Воріана по плечу.

– Ти думаєш, я не могла придумати нічого кращого? Могла, та ще й як. Я дуже добре жила, дякую тобі велике. – Вона знову посміхнулася йому. – Це не означає, що я не сумувала за тобою. Я була дуже рада кожному твоєму листу, кожному подарунку.

– Значить, у тебе є чоловік, сім'я? – Він цнотливо відійшов на шанобливу відстань, переконуючи себе, що хоче знати відповідь. – Я приїхав не для того, щоб втручатися в твоє життя і руйнувати його.

Він підсунув до себе стілець і сів. Обличчя жінки затьмарилося.

– Я вдова. Мій чоловік загинув.

– Вибач. Ти не хочеш поговорити зі мною? За кухлем пива.

– Для розповіді знадобиться набагато більше одного кухля.

Він по-хлоп'ячому посміхнувся, розуміючи, яким молодим він мав їй здаватися.

– Я нікуди не поспішаю.

Вони обмінялися своїми історіями, розповівши їх по черзі. Він уважно слухав усі одкровення Вероніки. У неї було два сини – два близнюки. Вона була одружена з рибалкою вісім років, але його вбило якесь дивне морське чудовисько. Вже понад рік вона вдова.

– Я хочу побачити хлопчиків, – сказав він. – Б'юся об заклад, вони чудові хлопці.

Вона дивно поглянула на Воріана.

– Такі самі, як їхній батько.

Він пробув на Каладані кілька тижнів, знаходячи все нові й нові обґрунтування для своєї затримки, наполягаючи на необхідності своєї присутності на станції спостереження. Але дні летіли швидко. Він познайомився з Естесом та Кагіном, одразу помітивши, що хлопчики дуже схожі на нього самого. Близнюкам було по дев'ять років, і Воріан легко порахував, коли вони з'явилися на світ. Він вирішив, що Вероніка все розповість йому сама. Коли буде вважати за потрібне.

Нехай навіть він і є справжнім батьком цих дітей, але він не брав жодної участі у їхньому вихованні. Якщо Калем Вазз справді був такою

доброю людиною, як говорила Вероніка, то нехай пам'ять хлопчиків залишиться незаплямованою. Та й їхня мати, мабуть, дійшла такого ж висновку.

Вони проводили разом багато часу, поступово знову відкриваючи для себе стару дружбу. Вероніка не пропонувала відновити їхній роман – вона не відштовхувала Воріана, але й не запрошувала його знову стати її коханим. Він був схильний думати, що вона досі любить Калема і зберігає вірність його пам'яті. Вона звикла з роллю вдови, хоч і поринула у своє горе.

Воріан слухав її розповіді про Калема, про їхнє життя на Каладані. Через декілька днів вона зітхнула і сказала, сумно посміхаючись:

– Всі ці історії, мабуть, неймовірно нудні для героя Джихаду.

– Ці історії розповідають про мирне життя, про притулок від усіх жахів, яких я надивився на все життя.

Він, як не намагався, не міг стерти зі своєї пам'яті вбивства населення цілих колоній, жахливі битви, вигляд убитих людей та понівечених робіт.

Вона притиснулася до нього, відчуючи тепло та надійність його великого сильного тіла.

– Це в природі людини – прагнути того, чого в неї зараз немає. – Вона погладила його по щоці, і Воріан, взявши її руку, притулився до неї обличчям. – А тепер розкажи мені про всі екзотичні місця, де ти побував за цей час. Ти надіслав мені посилку з дорогоцінним камінням, але я віддаю перевагу картинам, які ти малюєш словами. Забери мене своїми розповідями на чудові далекі планети.

Воріан вже цілком запевнив себе, що готовий розділити своє життя з цією жінкою, яка зуміла полонити його серце. Він віддав десятиліття Джихаду Серени – хіба він не заслужив відпочинок? Хіба не можна перестати воювати хоча б на короткий час? Тепер, дивлячись на Вероніку, він розумів, чого вона чекає від нього насправді.

– У мене в розпорядженні весь час світу, і я не проти провести п'ятдесят років з тобою... якщо це потрібно тобі.

Але вона у відповідь засміялася йому в обличчя.

– Воріане, Воріане, ти ніколи не будеш щасливий тут, на Каладані. Це надто убоге місце для такої людини, як ти.

– Я не думав про Каладан, – відповів він. – Я думав про тебе, Вероніко. Для мене твої очі сяють яскравіше, ніж усі зірки всесвіту.

Вони обійнялися і злилися у довгому ніжному поцілунку. Все змінилося через два дні. Прибув армійський кур'єр, який розшукав на Каладані Воріана Атрейдеса. Молодий офіцер теж прибув на кораблі, що згортає простір, миттєво подолавши величезну відстань. Очевидно, приміро Гарконнен раніше надіслав ще один корабель з екстреним повідомленням, але він так і не прибув за призначенням. Серце Воріана здавило немов лещатами, коли він почув про втрату ще одного ненадійного корабля з двигунами Голцмана.

– Повідомлення справді дуже важливе, якщо Ксав'єр пішов на такий ризик, щоб швидше доставити його.

– Йдеться про Жрицю Джихаду, – промовив захеканий кур'єр.

Охоплений страхом, Воріан прослухав повідомлення і дізнався про укладання миру і про те, що Серена вирушила на зустріч із коррінським Омніусом. Воріан не міг допустити навіть думки про те, що Серена була дурною чи легковірною. Внутрішньо він похолов, коли, слухаючи далі повідомлення Ксав'єра, дізнався, що Серена не була обманута і що задумала вона щось інше, ніж укладання формального миру.

– Мені треба їхати, – сказав Воріан Вероніці.

Обличчя її не здригнулося при цій звістці. У той момент, коли прибув кур'єр, вона зрозуміла, що Атрейдеса кудись викликають у справах служби.

– Думаю, що тепер ти мені нарешті повірив? – сказала вона з кривою усмішкою. – Не так просто тобі відійти від Джихаду і задовольнитись тихим сільським життям.

– Повір і ти мені, Вероніко, – відповів Воріан. Поцілувавши її, він зробив крок назад. – У всьому всесвіті немає місця, яке було б мені миліше, ніж це. Але у всесвіту немає звичаю запитувати про мої уподобання.

– Їдь і виконуй свій обов'язок. – Вона тепло посміхнулася йому. – Тільки постарайся наступного разу не затримуватись на десять років.

– Обіцяю. Наступного разу не буде сили, яка б розлучила нас з тобою.

Вона спохмурніла, підштовхуючи його до одягненого в мундир кур'єра.

– Не поведься як школяр, Воріане. Є важливіші речі, про які тобі тепер доведеться думати.

– Тобі доведеться повірити мені, коли я повернусь.

Воріан поспішив до розвідувального корабля. Через кілька секунд – якщо політ пройде успішно – він знову опиниться на Салусі Секундус і постарається зустрітися з Сереною до того, як вона поїде у свою погано продуману подорож, на зустріч із лідером мислячих машин. Він сподівався, що зможе відмовити її.

Але якщо підозри Ксав'єра правильні, навряд чи Воріан встигне вчасно.

«З усіх видів зброї, які ми застосовуємо на війні, найпотужніший – і найменш підвладний нам – це час. Як багато подій могли б прийняти іншу течію, якби вони сталися в інший день, в іншу годину і навіть в іншу хвилину.»

Прімеро Ксав'єр Гарконнен. Лист до доньки

У космопорту Зимії Ксав'єру Гарконнену надали почесне місце на трибуні, побудованій спеціально з нагоди проводів Жриці Джихаду Серени Батлер на Коррін. Ксав'єр був єдиним, хто не бачив приводів для радості та тріумфу.

Окта залишилася вдома в маєтку Батлерів, і Ксав'єра на це сумне видовище проводила молодша донька Омілія. У свої тридцять п'ять років Омілія стала визнаним майстром гри на балісеті та виступала на популярних на Салусі фестивалях. Тепер вона посміхалася, сидячи поруч із батьком і радіючи можливості побути з ним.

Ксав'єр мучився від важких дум, що заволоділи ним. Серед усіх цих щасливих обличь, які світилися надією на швидкий мир, Ксав'єру було особливо самотньо. Він відправив термінове повідомлення Воріану Атрейдесу, але був упевнений, що його давній друг і соратник не встигне ні отримати його, ні приїхати вчасно. Буде вже надто пізно. Він подивився, як Ібліс Гінджо весело балакає про щось з іншими високопосадовцями. Здається, Великий Патріарх трохи перегравав, виявляючи невгамовну радість з приводу від'їзду Серени. Ксав'єр був упевнений, що саме Гінджо

зіграв якусь роль у прийнятому нею рішенні, і йому не терпілося дізнатися, що насправді відбувається за лаштунками цієї драми.

Нірієм і чотири інші серафими вже піднялися на борт, готуючись пілотувати корабель до Корріна. Стоячи біля трапа, Серена виголосила промову, що була позбавлена звичайної пристрасності, але була прихильно прийнята аудиторією. Охоплені можливою близькістю закінчення Джихаду, люди слухали Жрицю не надто уважно і чули лише те, що хотіли почути.

Схвильована Омілія стиснула жилисту руку батька. Поглянувши на доньку, він раптом здивувався, що його донька, його маленька дівчинка, стала дорослою жінкою, гарною і чимось схожою на Серену, успадкувавши спільні з нею риси від Батлерів. Навіть крихітці Вандрі було вже десять, а Омілії зараз майже вдвічі більше, ніж було Серені, коли вони з Ксав'єром оголосили про свої заручини.

Як могло статися, що минуло так багато років, які принесли так мало радості?

Душа Ксав'єра була сповнена тривоги та поганих передчуттів, погляд був погаслим і відсутнім. Серед усієї величезної кількості радісних обличь і строкатих яскравих стрічок, що майоріли на вітрі, він помітив, що вигляд у Серени втомлений і смиренний. Їй було важко зберігати звичну манеру поведінки.

Ксав'єр витяг із кишені намисто з чорних діамантів, яке Серена дала йому багато років тому перед своєю зухвалою спробою врятувати Гіді Прайм. Тоді молода, убита горем Окта, передала йому це намисто з голографічним посланням. Те одноосібне рішення Серени назавжди змінило і його життя.

І ось тепер вона вирушає виконувати ще важливішу місію. Коли люки дипломатичного корабля були задерті і заспівали фанфари, Ксав'єр безпорадно згорбився в кріслі трибуни. По його зморшкуватих щоках текли сльози. Деякі з присутніх дивилися на нього як на старого-ветерана, що розчулився, пережив свою славу і плакав від невиразних напівзабутих спогадів.

Усміхаючись, Омілія трохи підштовхнула його ліктем.

– Що сталося, батьку? Все добре. Я впевнена, що з усіх присутніх тут людей ти по-справжньому віриш у Жрицю Серену.

Він провів пальцем по гладкому чорному каменю старого намиста.

– Так, Оміліє. Серена завжди доводить до кінця свої рішення. – Він похитав погано причесаною головою. – Але в душі я боюсь, що Серена ніколи не повернеться.

Воріан не думав про можливу небезпеку польоту на неперевереному кораблі з двигуном Голцмана. Він просто сів на це судно, знаючи, що повинен, не гаючи часу, прибути до столиці Ліги.

Але в Зимію він прилетів набагато пізніше, ніж відлетіла Серена.

Не знаючи, що робити далі, він попрямував у маєток Батлерів. Можливо, вони з Ксав'єром удвох щось придумують. Воріан не допускав жодних сумнівів у тому, що зможе щось зробити.

Старий приміро, що стояв у дверях господарського будинку, дивився на Воріана втомленим згаслим поглядом. Воріан був вражений виглядом людини, яка стільки років була його бойовим товаришем. Невже Ксав'єр такий старий? На його обличчі був вираз повної покірності долі, якої Воріан ніколи раніше не бачив.

– Я знав, що ти прийдеш. – Ксав'єр стояв на ганку, міцно вчепившись у одвірок дверей з темного дубу.

– Як ти здогадався шукати мене на Каладані?

Ксав'єр швидко посміхнувся:

– Ти навіть не помічаєш, як часто говориш про цю жінку. Куди ж ти міг пропасти так надовго?

– Якщо Серена задумала якусь безрозсудну дурість, то мені слід було б бути тут. Може, мені вдалося б зупинити її... – Воріан обірвав свою гнівну промову.

У відповідь Ксав'єр лише сумно похитав головою.

– Твоя присутність нічого не вирішила б, Воріане. Ти знаєш Серену не гірше за мене.

Воріан не втримався від покірної посмішки, проходячи по фойє. Три життя – його, Ксав'єра та Серени – настільки тісно переплелися, що здавалися трьома гранями чогось єдиного та нероздільного.

– Але чим ти такий стурбований? Якщо Омніус погодився забезпечити їй безпечний переліт до Корріна, то їй ніщо не загрожує. Кімеків там більше немає, а всесвітній розум просто не знає, що означає не стримати

свою обіцянку. Ми можемо ненавидіти машин, Ксав'єре, але люди – істоти набагато більш підступні.

– Можливо, ти правий. Принаймні я на це сподіваюся.

Вони пройшли по гучному холу, що здавався холодним і порожнім, у кожному кутку якого ввижались зловісні тіні.

– Серена дещо залишила нам з тобою, – сказав Ксав'єр. – Послання. Воно у моєму кабінеті.

Ксав'єр зачинив за собою важкі двері кабінету, де ніхто не міг потурбувати друзів. Сунувши руку в кишеню, він витяг звідти ключ і відчинив один з ящиків письмового столу, що був інкрустований візерунками. Ящик зі скрипом висунувся, і Ксав'єр дістав із нього запечатаний пакет.

Воріан помітив, що руки його друга сильно тремтіли, коли він розкрив печатку кінчиком нігтя.

– Вона залишила побажання, щоб ми з тобою разом прослухали це послання.

Ксав'єр дістав з пакета маленьку матово-чорну прямокутну скриньку, на якій не було жодних написів, наче його непроникна поверхня поглинала не тільки світло, а й усі питання. Ксав'єр передав скриньку другу, і Воріан кілька секунд потримав її в руці, дивуючись її невагомості. Він запитально вигнув брову і глянув на Ксав'єра, який виглядав дуже стривоженим.

– Серафими Серени доставили це мені одразу після її від'їзду. – Ксав'єр щільно стиснув губи. – Я казав тобі про намисто, яке вона залишила мені, коли поїхала на Гіді Прайм. Я все ще зберігаю його. Мені здається, що в цій коробці міститься щось подібне, що Серена задумала щось надзвичайно небезпечне.

Воріан повозився із замком і відкрив скриньку, всередині якої знаходилося бездоганне за формою намисто з кристалів, що живилося від світла. Воріан помітив крихітний важіль у центрі одного з кристалів і доторкнувся до нього. Відразу відбулася активація проектора. У повітрі повисло маленьке голографічне зображення гордої і непохитної Серени Батлер у її білому одязі богині Джихаду.

Він ворухнувся важіль і розгорнув зображення обличчям до себе.

– Ксав'єре і Воріане, мої дорогі, мої найвірніші друзі. Чим більше я думаю про те, що я маю сказати, тим більше переконуюсь у тому, що це

добре, що вас зараз немає зі мною. У мене не вистачило б душевних сил сперечатися та сваритися з вами. – Вона розвела руки. – Я тільки хочу, щоб ви всі зрозуміли... навіть якщо не погодитеся зі мною.

Головна і найстрашніша іронія долі полягає в тому, що наші життя і навіть наші думки формувалися під впливом мислячих машин. Омніус зруйнував усі мої мрії, все, чого я хотіла для себе в майбутньому. Але когітор Квіна навчала мене, що полотно історії зроблене з міцних ниток, більшу частину яких можна розглянути, тільки відійшовши на значну відстань, щоб побачити картину в далекій перспективі.

Я знаю, що ви завжди любили мене, але я не могла відплатити вам тим, на що ви обидва заслуговували. Насправді більш високі і потужні сили поставили перед нами трьома куди важливіші завдання. Та й чи задовольнилися б ми таким тихим і спокійним життям? Бог дарує таку милість лише слабким людям. Для нас він має більш високе призначення. Нам – і Іблісу Гінджо – випало на долю розпочати довгу подорож із темного існування людства до сліпучо яскравого світла Джихаду. Велич вабить... але обходиться дуже високою ціною.

Воріан стиснув пальцями гострі кристали каміння намиста, боявшись почути, що Серена скаже далі. Він скося глянув на обличчя Серени – старе, але все ще дуже гарне. На ньому відбивалася благодать, наче ця жінка вже не належала до нашого світу.

Ксав'єр сидів на стільці, сховавши обличчя в долонях.

– Моя помилка полягала не в тому, що я керувала боротьбою, а в тому, що дозволила людям звикнути до нескінченного конфлікту. Вони втрачали свій запал – а фанатичні емоції необхідні, якщо ми хочемо коли-небудь завдати поразки мислячим машинам. Я маю це зробити, щоб вдихнути нове життя в Джихад, оновити нашу мету.

Вона лагідно посміхнулася.

– Я вже стара і готова показати Омніусу та його підвладним роботам, що вони ніколи не пізнають глибин людського духу. Я візьму цю сміховинну пропозицію миру і заткну її їм у холодні металеві горлянки.

– Ні, ні, вони вб'ють тебе! – ледве чутно видихнув Воріан.

Але він говорив лише з проекцією, і Серена нічого не відповіла йому. Тим часом монолог продовжувався:

– В ухваленні цього жахливого рішення моїм наставником був Ібліс Гінджо. Він правий. Ця людина знає, що треба робити і що має бути

зроблено. Саме він допомагав мені рухати наш Джихад. Він вказав мені на мій священний обов'язок. Дослухайтесь до нього і ви.

Образ її затремтів і зник, розчинившись у білуватому серпанку. Воріан дивився на порожній простір, де щойно була Серена, ніби сподіваючись, що вона зараз повернеться. Холодне почуття страху підказувало йому, що це були останні слова Серени, промовлені до нього та Ксав'єра.

Він уставив спустошений погляд в обличчя свого вбитого горем друга. Не знаючи, як упоратися з емоціями, що його збуджували, Воріан поклав намисто із кристалів назад у скриньку і запечатав її.

– Ібліс був наставником в ухваленні цього рішення? Він переконав її це зробити?

Гарконнен відповів твердим голосом, чим нагадав того Ксав'єра, яким він був у молодості.

– Думаю, що саме це Гінджо і треба, а ти сам знаєш силу його здатності переконувати. Він, маніпулюючи Сереною, змусив її дійти до такого рішення. Якщо вона не повернеться, то весь Джихад опиниться під його одноосібною владою.

Воріан знав колишню довірену людину Гінджо з часів земного заколоту і вже давно побачив потяг цієї людини до особистої слави та влади. Воріан без симпатії та довіри ставився до цієї могутньої людини, яка використовувала ім'я Серени Батлер як опору для власних амбіцій.

На Ксав'єра боляче було дивитися, і Воріан поклав йому руку на плече. Чоловіки обнялися, не в силах врятувати жінку, яку вони обоє завжди будуть любити.

«Я не боюся смерті, бо щаслива вже від того, що народилася на світ. Життя – це дар, який насправді зовсім не належав мені.»

Серена Батлер. Останній лист Ксав'єру Гарконнену

Коли Серена Батлер прибула на Коррін, вона та її серафими, вийшовши з корабля, одразу побачили два ряди блискучих роботів, що стояли по обидва боки червоної килимової доріжки, на яку сміливо ступила Серена.

Гніздо демонів, лігво моїх ворогів. Велике червоне сонце, що сяяло над головою, було ніби готове впасти з неба і спопелити заражену Омніусом планету.

– Я приїхала сюди, щоб дати відповідь на запропонований когіторами мир, – сказала вона, піднявши голос. Вона багато разів репетирувала ці слова, які дадуть машинам зрозуміти, що саме вона збирається робити. – Я – Жриця Джихаду, віце-король Ліги Благородних та голова Ради Джихаду. Мої вказівки виконують всі люди і всі народи Ліги. Проведіть мене до Омніуса, який рівний мені за рангом і може вести зі мною переговори від імені мислячих машин.

Коли Серена озирнулася, щоб покликати до себе своїх вірних охоронниць, вона спіймала здивований погляд Нірієм, яка не звикла бачити, як Жриця Джихаду займається таким самовихвалянням. Серена поводитися впевнено, знаючи, що п'ять жінок-серафим зроблять саме те, що від них вимагається, коли настане час.

Масивний на вигляд робот виступив із рядів і заговорив синтезованим голосом, що віддавався металевими інтонаціями в розрідженій атмосфері планети.

– Йдіть за мною.

Вона здригнулася, згадавши про робота Еразмуса, який багато років тому тримав її в рабстві, мучив, а потім убив її дитину. Але вона зуміла подолати огиду, що з'явилася. Все це було в інший час та в іншому світі – на Землі.

Досягши протилежного кінця килимової доріжки, Серена і серафими, що її супроводжували, ступили на пологий ескалатор, який доставив усю маленьку делегацію в саме серце машинного світу, зупинившись усередині безликої будівлі з матово-сріблястого металу.

Нірієм йшла за спиною Серени, яка йшла з гордовитою грацією по викладеній металевими сплавами і пласком підлозі величезного вестибюля Центральної Вежі, виголошуючи:

– Де Омніус? Я хочу побачити його та вирішити, чи варто з ним розмовляти. Дуже мало хто удостоївся честі говорити зі мною.

Їй треба було збити їх з пантелику, спровокувати і змусити зробити те, що вони неминуче в такому разі мали б зробити.

Зі стін вестибюля і з величезних екранів, що світилися на стінах, наче величезні очі, пролунав резонуючий потужний голос:

– Я – Омніус. Я всюди. Все, що ти бачиш довкола, є лише частиною мене.

Вона озирнулася, не намагаючись приховати зневажливий вираз обличчя.

– Я одна представляю тут людський рід, який успішно протистоїть вам уже багато років.

Обійшовшись без вступних формальностей, всесвітній розум відразу заговорив про справу:

– Ваші посередники-когітори запропонували мені умови закінчення цього тривалого конфлікту. Тепер ми, з нашої взаємної згоди, приймемо умови цього миру і укладемо угоду з дотриманням усіх прийнятих у людей формальностей.

Комп'ютерний голос замовк. Омніус, тихо дзижчачи, чекав відповіді.

Серена посміхнулася і перевела дух. Вона добре знала, що робитиме далі.

– Чи не думали ви, що ми просто складемо зброю і вирушимо додому? Ви вважаєте, що після десятиліть Джихаду ми просто візьмемо і забудемо, чому вели проти вас війну? Ні, Омніусе. Я підпишу пакт лише з однією умовою – якщо ви погодитеся з нашою логічною вимогою звільнити всіх ваших рабів.

Голос всесвітнього розуму став сварливим, і злість, що пролунала в ньому, вразила Серену своєю штучністю:

– Це зовсім не те, про що домовлялися когітори. Це не той мир, на який я погоджувався.

Серена продовжувала наполягати на своєму:

– Мир буде можливий лише тоді, коли ви звільните всіх людей-рабів на Синхронізованих Світах. Як тільки я отримаю підтвердження такої вашої дії, я повідомлю про нього армію Джихаду, яка після цього припинить всі військові дії проти вас. Але в жодному разі не раніше.

Вона розуміла, що Омніус не погодиться на такі умови. Вона розуміла також, що машини не здатні вести переговори, тобто виявляти якусь гнучкість, а тому її слова лише спровокують їх.

– Мені слід було передбачити це з огляду на дані про попередню історію людської непередбачуваності, – зауважив Омніус. – Яка, однак, головоломка – ці хретгіри.

Робот, який супроводжував Серену, простяг свою механічну руку і схопив Жрицю залізними пальцями. Захищаючи її, серафими кинулися на машину.

Миттю ожила металева підлога, моментально трансформувавшись в тісну клітку з гострими як бритва ґратами, схожими на ребра викопної доісторичної тварини. Серена та п'ять її захисниць опинилися у пастці. Вся Центральна Вежа, здригнувшись, почала стрімко підніматись вгору, і, підносячись до неба Корріна, Серена відчула нудоту від перевантажень і невагомості.

Видно було тільки сріблясті стіни прямокутної шахти, що неслися вниз. Розкрилася стеля – ніби над головою розкрився величезний кулак, і крізь розчепірені залізні пальці в клітку хлинуло яскраве світло гігантського червоного сонця. Потім над головою знову з'явилася стеля, клітка опинилася в круглому приміщенні, а підлога схопилася під ногами, як цементний розчин, що затвердів.

Серена розправила плечі, продовжуючи провокувати роботів:

– Тільки я можу розпоряджатися діями Ліги, Омніусе. Ти не посмієш мені загрожувати. Люди вважають мене істинною богинею.

Вона побачила, що в приміщенні знаходяться численні дрібні камери спостереження та стволи зброї. Все це мало або справити враження, або просто залякати. Мабуть, почерпнувши відомості в давній людській історії часів титанів або навіть Старої Імперії, роботи поставили в кімнаті трон, на якому лежала сріблясто-блискуча гель-сфера.

– Ваша зухвала поведінка позбавлена будь-якої логіки, Серено Батлер. Ви знаходитесь в не вигідному становищі і нічого не виросте такою поведінкою. – Голос звучав із тисячі джерел одночасно. – Ви всього лише людина, і не варто переоцінювати свою важливість.

Весь цей час Серена незворушно стояла в клітці, схрестивши руки на грудях. Я не боюся тебе, смерте. Вона щосили намагалася не показувати хвилювання. Я боюся лише невдачі.

Стоячи в клітці, вона голосно оголосила:

– Я – вождь цього Джихаду. Я підняла на боротьбу вільне людство, коли мислячі машини вбили мого сина. Десятки трильйонів людей дивляться на мене, шукаючи настанов, провидіння та надію.

– Я думаю, що загальне населення всесвіту дещо менше від названого вами числа. Ви провели неправильні обчислення.

– Але чи правильні ваші обчислення? Чи могли ви колись передбачити, що наш опір стане таким запеклим? І чи ви розумієте, що я збираюся робити зараз?

– Еразмус багато розповідав мені про вас, Серено Батлер, але я так і не зрозумів, чи він любить вас, чи ви його абсолютно розчарували.

Еразмус. Це ім'я наповнило її огидою та жахом. Часто задихавши, Серена згадала мантру, якій навчала її покійна мати в Місті Інтроекції: «У мене немає страху, так як страх – це маленька смерть, яка вбиває тисячу разів, без страху я помру, але один раз». Поруч із нею цей речитатив підхопила Нірієм та інші серафими.

Розкрилася одна з опуклих стін, і за нею з'явився робот, одягнений в абсурдний одяг. Поруч із роботом стояв юнак. Дзеркально-гладке металеве обличчя машини склалося в привітну усмішку.

– Привіт, Серено.

Ґрати клітки розчинилися в повітрі, опавши немов таючі снігові стовпчики на металеву підлогу. Серена опинилася посеред кімнати – вільна та беззахисна. Їй хотілося кричати вголос, вити, волати. Адже вона була майже впевнена, що Еразмус загинув під час атомного бомбардування Землі.

– Як багато часу минуло!

Широка усмішка робота розлютила Серену. Він виступив уперед, і його супутник слухняно пішов за ним. Хлопець років шістнадцяти-сімнадцяти з ніжним пушком на щоках уважно розглядав Серену оливково-зеленими очима.

– Я ненавиджу тебе! – Вона плюнула в робота, забруднивши його бездоганне обличчя і спотворивши чудову маску усмішки. Неймовірним зусиллям волі взявши себе в руки, вона вимовила тихим загрозливим голосом: – Еразмусе, це ти запалив полум'я Джихаду, вбивши мою дитину.

– Так, я чув про цей зроблений мною ефект. – Він говорив розмірено та відчужено. – Але так і не зміг зрозуміти, чому така незначна подія могла... – Голос робота затих, ніби машина поринула у якісь роздуми. Помовчавши, він знову заговорив: – Я не бачу причин, з яких ця зовсім незначна дитина могла зробити такий фурор. Якщо ваші дані точні, то в ході священної війни з мислячими машинами були вбито десятки мільярдів людей. Оцініть це з математичної точки зору: чи не дешевше було б просто проігнорувати смерть вашого сина?

Не в силах більше стримуватися, знаючи, що їй немає що втрачати, Серена кинулася на робота з кулаками, як кинулась вона на нього багато років тому, коли він жбурнув з балкона маленького Маніона.

Але Еразмус без жодних зусиль схопив її своєю сталеву рукою і відкинув Серену. Вона впала на металеву підлогу і сильно забила обличчя та руки. Насилу вона піднялася на ноги.

Робот поправив одяг і звернувся до свого молодого супутника:

– Гільбертусе, це ірраціональна і фанатична людська істота, колишня служниця на моїй віллі. Я розповідав тобі про цю жінку.

Юнак кивнув.

– Обіцяю, що я не розчарую тебе, як вона.

Серена дивилася на юнака палаючим поглядом. Хоча цей хлопець був людиною, він дивився на неї так, як дивиться дослідник природи на приколоту до дошки комаху. Як і робот, він був сповнений цікавості, але зовсім позбавлений емоцій.

– Це твоя нова іграшка? – запитала Серена Еразмуса. – Ще одна безневинна жертва твоїх експериментів?

Робот помовчав і навіть наче трохи захвилювався.

– Ні, – нарешті відповів він. – Гільбертус – це... мій син.

Мислячі машини, як здавалося Серені, вже багато годин з садистською цікавістю знущалися над нею.

Текуча металева клітка, що служила в'язницею Серені і її серафимам, як і вся Центральна Вежа, була машиною, що автоматично трансформувалася, постійно змінювала форму. Періодично, за примхою Омніуса, вона набувала вигляду металевої клітки, стародавньої темниці або простору, оточеного невидимим, але непроникним полем.

Іноді клітка розширювалася, і ґрати відсувалися на сотні метрів, хоча Серена знала, що вони залишились. Але їй більше не цікавило, якої форми набуває клітка. Мислячі машини у всій красі виявили свою жорстокість, відтворивши в клітці повну обстановку маєтку Батлерів, де Серена провела найкращі роки свого життя, де відбулися її заручини – заporука любові до Ксав'єра.

Для Серени всі ці точні відтворення обстановки та її деталей служили зайвим доказом того, що на планетах Ліги активно діють шпигуни машин, і інформація передається Омніусу зрадниками роду людського, які перебувають у нього на службі. Від однієї думки про те, що живі, з крові та плоті, вільні люди добровільно служать всесвітньому розуму, Серені ставало фізично погано.

Спогад про весільний банкет у дворі маєтку наринув на Серену – вона згадала салусанських акторів, які прикрасили кущі різнокольоровими стрічками та виконували запальні народні танці, згадала вона й жінок у пишних спідницях та одягнених, як павичі, чоловіків. Того дня Ксав'єр був одягнений у парадну форму. Який він був гарний, як тішився з того, що відтепер вони будуть разом!

Очі її зволожилися, погляд затуманився, але вона стримала сльози, щоб не приносити радості Омніусу.

Нарешті всесвітній розум втомився.

– Ця гра забирає в нас багато дорогоцінного часу. Серено Батлер, ви повинні змінити свою думку та формально погодитися з умовами миру, запропонованого когіторами.

– Дивись уважно, що вона робить, – сказав Еразмус Гільбертусу.

Серена зневажливо пирхнула.

– Ти не насмілишся завдати мені шкоди, Омніусе. Мій народ вважає мене непереможною, і саме тому тільки я можу розмовляти з тобою на рівних і вимагати звільнення всіх людей, які мешкають у твоїх володіннях. Я теж всесвітній розум – але тільки для людства, але від тебе, Омніусе, я відрізняюсь тим, що в мене є серце та душа! І тому я не можу програти.

Напружено очікуючи на розв'язку, серафими стояли біля Серени. Нірієм подивилася на Серену. Уже зовсім скоро. Якщо, звісно, машини проковтнуть наживку.

– Якщо ви не погодитесь з умовами миру, то я буду змушений убити вас. Ваша смерть завдасть великої шкоди справі людей. Вони побачать, що вас можна перемогти.

Серена гордо підняла голову.

– Ти не можеш мене вбити. Ти обіцяв безпеку представникам людства.

– Я обіцяв безпеку у випадку прийняття умов. Ви відмовляєтеся їх прийняти, отже, ви самі порушили домовленість. Я більше не вважаю себе пов'язаним жодними гарантіями.

Еразмус вивчаючи дивився на прекрасну Серену, що стояла посеред голографічної проекції маєтку Батлерів. Незважаючи на свою зухвалу незалежність, вона була найцікавішим об'єктом спостереження з усіх, які в нього колись були... так само як і Гільбертус. Еразмус та Серена разом могли зробити стільки цікавого. Тепер йому було цікаво зрозуміти, що саме вона робить, чому вона хоче спровокувати Омніуса на насильство.

Гільбертус, як велів Еразмус, уважно стежив за діями Серени.

– Що з нею буде? – запитав він.

Текуче металеве обличчя Еразмуса склалося в криву усмішку.

– Це залежить від самої Серени. Результат неможливо прогнозувати.

Начальниця охоронниць підійшла ближче до Серени. Вони стояли в клітці, оточені буколічним салусанським краєвидом.

– Чи немає іншого рішення? – запитала серафима.

– Ти сама знаєш відповідь, Нірієм, – відповіла Серена.

Весь цей час Жриця Джихаду зарозуміло посміхалася, схрестивши руки на грудях. Моє життя не має жодного значення. Воно важливе лише щодо того, що я можу зробити заради вільного людства. Моя смерть сьогодні зробить для Джихаду більше, ніж усі слова та промови, які я виголосила протягом останніх років.

Про решту подбає Ібліс Гінджо. Нескінченно логічний Омніус, який нічого не розуміє, ніколи не усвідомить причину змін, які вже готові відбутися в середовищі людей.

Коли Еразмус побачив на обличчі Серени Батлер незрозумілу блаженну усмішку, він дуже стривожився. Що я не можу збагнути?

Ось уже протягом багатьох років, намагаючись дати раціональне пояснення хаосу Джихаду, Омніус почав виявляти цікавість щодо релігійного божевілья, характерного для людей. Еразмус намагався просвітити його, використовуючи висновки з отриманих ним самим уроків, але переплетення хибних понять виявилися незбагненними для комп'ютерного розуму.

Утримуючи зараз Серену у безпорадному стані, всесвітній розум намагався показати всім упертим хретгірам марність опору чудової

цивілізації, побудованої Омніусом. Народ дивиться на Серену як на незламного лідера, як на спрямовуючу силу, як на людину, що поєднує в собі властивості пророка та рятівника. Для людства вона була втіленням всесвітнього розуму. Вона не могла не розуміти, що без неї Джихад послабшає та втратить наступальний порив. Але чому вона у такому випадку так очевидно ризикує своїм життям?

І чому Серена усміхається так, наче вона – господиня становища? Не може вона не розуміти, що продовження такої поведінки призведе лише до її страти?

– Рішення прийняте, – проголосив Омніус і вперед виступили озброєні до зубів бойові роботи. – Убийте Серену Батлер та її супутниць.

Охоронниці встали в бойову стійку, готуючись захистити Жрицю Джихаду. Серена дивно, начебто полегшено посміхнулася. Ця міміка не вислизнула від уваги Еразмуса.

Раптом у робота з'явилася одна ідея. В історії такі страти не лякали релігійних фанатиків. Такі вбивства породжували мучеників. Здогад перетворився на прозріння. Висновки та наслідки миттєво стали на місце.

Для комп'ютерного розуму було нелегкою справою досягнути концепцію мучеництва, але Еразмус відкрив її собі у своїх культурно-історичних дослідженнях. Якимось чином, програючи, мабуть, деякі люди ставали лише сильнішими. Якщо Серена Батлер досягне успіху у своєму прийомі, то немає жодного сумніву в тому, що це запалить Джихад з ще більшою силою, ніж смерть її дитини. Війна розгориться набагато яскравіше.

Бойові роботи вже йшли вперед, занісши свої гострі, як бритви, клинки, готові розрубати полонянок на шматки. Серена ще вище підвела голову, немов вітаючи неминучий смертельний удар.

– Стійте! – крикнув Еразмус. У своєму розкішному, майже царському одязі незалежний робот кинувся вперед і підняв свою сталеву руку, щоб перешкодити бойовим машинам завдати удару і вбити Серену Батлер. – Саме цього вона й добивається!

Бойові роботи в нерішучості зупинилися. Серафими кинулися на важкі машини, але зверху загримів голос Омніуса:

– Еразмусе, поясни.

– Вона хоче зробити себе мученицею. Вона хоче, щоб ти вбив її, і тоді люди зненавидять тебе ще сильніше. Це не дозволить вирішити кризу.

– Еразмусе, твої висновки нелогічні і незрозумілі.

– Так, Омніусе, це так, але пам'ятай, що ми маємо справу з людьми.

Бойові роботи сховали зброю та відступили від Серени та серафим.

– Ви не можете зупинитися на півдорозі! – закричала Серена. Вона влаштувала цю виставу, поставивши все на карту. Вона зробила все, щоб мислячі машини вчинили за передбачуваною схемою своєї поведінки. Але Еразмус зруйнував її план – як колись він зруйнував її життя.

Вона виразно поглянула на головну охоронницю, і та сказала:

– Прошу пробачити мені, Жрице. – По обличчю Нірієм потекли гарячі сльози. Вона вже почала рух – такий швидкий, що роботи не встигли зрозуміти, що вона збирається робити. – Великий Патріарх наказав мені це зробити, якщо буде саме такий випадок.

Очі Серени розширилися, коли Нірієм кинулася вперед. Спочатку вона згорнулася, як змія, а потім стрімко розпрямилася, як відпущена зведена пружина. Серена миттєво все зрозуміла. Навіть знаючи її план, знаючи, що вона своєю поведінкою спровокує машин на вбивство, чим покаже їхню лиходійську сутність, Ібліс не міг пустити цю справу на самоплив і покластися на випадок.

Він ніколи не покладався на випадок.

Вона ледве встигла видихнути, коли ребро ступні Нірієм вдарило її в шию, миттєво зламавши шийні хребці. Розвертаючись у польоті, охоронниця вдарила Серену кулаком у голову, і череп тріснув, як яєчна шкаралупа.

Без звуку, навіть не скрикнувши від болю, Серена Батлер мертва впала на підлогу. Губи її склалися в смиренну усмішку.

Омніус мовчав, будучи здивованим і розгубленим. Голографічна картинка розсіялася, залишилися лише металеві стіни Центральної Вежі та озброєні бойові роботи.

Усі п'ять серафим, розуміючи, що вони приречені, виконали свій останній наказ. Поєднавши зусилля, вони кинулися на роботів-охоронців. У них не було жодної іншої зброї, крім їхніх власних тіл, але Нірієм та чотири її подруги вивели з ладу двадцять шість роботів, перш ніж машини вбили їх усіх.

Коли це кровопролиття завершилося, Еразмус підійшов до Гільбертуса Альбанса. Мертва Серена була втіленням безтурботності і спокою. Що

вона знає? Що їй відомо? Навіть у своїй смерті вона була переконана у своїй перемозі.

Обличчя учня робота вкрилося зеленуватою блідістю. Хоча незалежний робот відчувував його від прояву емоцій, Гільбертус все ж таки залишався, за своєю природою, людиною. Він, не відриваючи погляд, дивився на загиблу Жрицю Джихаду.

– Я глибоко засмучений, батьку. – Здавалося, хлопець щосили бореться зі своїми мимовільними думками. – Але ще сильніше я відчуваю гнів. Вона поводитися хоробро і була гідна захоплення. Цього не мало статися.

Еразмус, погоджуючись, кивнув своєю сріблястою металевою головою.

– Я очікував, що ти, як людина, відчуєш саме такі емоції. Омніус ніколи не зрозуміє, чому ти це кажеш, але я розумію. Якщо буде час, то ми ще обговоримо ці твої думки докладніше.

Нарешті, коли вцілілі бойові роботи зайняли своє місце, зі стелі заgrimів голос всесвітнього розуму:

– Але чому вона це зробила? Поясни мені її поведінку, Еразмусе.

Незалежний робот, аналізуючи те, що відбувалося, ходив туди-сюди по приміщенню.

– Мені дуже не подобається все це, Омніусе. Дуже не подобається.

Незважаючи на смерть і трагедію, що розігралася в Центральній Вежі, незалежний робот підозрював, що все це повністю відповідало сценарію, задуманому Сереною Батлер. Еразмус дуже побоювався наслідків. Вони могли призвести до непередбачуваного вивільнення небезпечних сил.

«Я сам вирішую, як мені прожити моє життя. Яким мене запам'ятає історія – це зовсім інше питання.»

Аврелій Венпорт. Приватний адміністративний заповіт. Архіви корпорації «Вен-Кі»

Нещастя застало їх на шляху до Кольгару.

Аврелій Венпорт сидів на пасажирському сидінні, а Зуфа вела корабель через пояс астероїдів поблизу Гіназа. Поля Голцмана захищали від ударів дрібних кам'яних уламків, але від тривалої роботи поле перегрівалося, і

Аврелій сподівався, що вони скоро виберуться з цієї ділянки космічного простору.

Все ще перебуваючи в сум'ятті від почуттів, що переповнювали його, Венпорт стискав в руці невігадливо зроблений хрест Маніона – прикрашену дивним орнаментом дрібничку, яка, однак, так багато собою символізувала. Сп'янілий похвалами та нагородою, отриманою із рук самої Жриці Джихаду та спокусливими перспективами майбутніх вигідних концесій, Аврелій уже примирився – принаймні на якийсь час – із втратою торгового флоту своїх кораблів, що згортають простір.

Однак якщо розглядати справу в більш далекій перспективі, то можна поручитися, що його ім'я буде навіки вписане золотими літерами в героїчну історію як благодійника Джихаду; а це вартує дорого, такого не купиш ні за які гроші. Все життя заробляючи торгівлею та виробництвом, Венпорт ніколи не вважав себе безкорисливим патріотом, але нагорода, похвали та щира вдячність народу закружили йому голову так, ніби він прийняв неабияку дозу меланжі. Як все це дивно.

Він намагався упорядкувати свої думки про мінливе щастя, поки Зуфа прокладала маршрут повернення на Кольгар. Помітивши, що вона дивиться на нього, він спробував зрозуміти, про що зараз думає ця вродлива і велична, як статуя, жінка. Невже вона, всупереч старій поведінці... пишається ним?

Венпорт зможе тепер вкласти свою популярність і загальну повагу до ще більш вигідних підприємств корпорації та створити нові напрямки торгівлі. По-перше, у його розпорядженні залишалися судна старої, традиційної конструкції, які й раніше забезпечували успіх підприємств. Ще до закінчення війни у його розпорядженні виявиться капітал, цілком достатній, щоб розпочати будівництво нового торгового флоту кораблів, що згортають простір. Для цього можна буде використовувати патенти та проекти компанії, які залишилися у його власності. Аврелій задоволено посміхнувся.

У цей момент на них напали кімеки, які очікували в засідці, влаштованій серед астероїдів.

Беовульф із десятима фанатичними неокімеками із числа мешканців Бела Тегез марширував пастку саме тут, серед дрібних космічних каменів. Знаючи, що Велика чаклунка і могутній підприємець пролітатимуть через пояс астероїдів на шляху до Кольгара, Беовульф

вирішив завдати удару по ворогам-хретгірам, особливо ж по россакській чаклунці.

Жоден кімек ні на хвилину не забував те спустошення, яке зробили відьми в лавах титанів і неокімеків. Через чаклунок, вихованих особисто Зуфою Ценвою, на Гіді Прайм загинув наставник і друг Беовульфа титан Барбаросса, який став першою жертвою підступного телепатичного штурму. І тепер він отримав приємну можливість помститися.

Надприродні здібності Зуфи дозволили їй вловити небезпеку ще до того, як із-за дрібного астероїда, наче шершні, з'явилися сяючі сріблясті корпуси кораблів. Попередивши Венпорта, вона різко змінила курс, настільки стрімко розвернувши маленький корабель, що їх з Венпортом ледь не викинуло з крісел. Щоб утриматися, Венпорту довелося вхопитися за поручні.

Здивовані таким швидким маневром, кімеки відкрили вогонь, випустивши кілька безладних залпів. Три ракети вдарили в астероїд, перетворивши скупчення льоду та каменю на дрібний оплавлений пил. Два інші снаряди вразили ослаблене поле Голцмана, яке, щоправда, розвіяло їхню кінетичну енергію.

Обличчя Зуфи стало кам'яним, очі палали вогнем, коли вона на небезпечно близькій відстані почала обліт великого астероїда, який рухався. Після чотирьох попадань захисне поле тихо задзижчало, перегріваючись, і зникло. Зуфа збільшила швидкість, ризикуючи врізатися в астероїд, але головним її завданням було відірватися від переслідувачів.

– У нас мало шансів уціліти, Аврелію, – сказала Зуфа.

Венпорт злякано глянув на неї; у його горлі миттєво пересохло. Обличчя його побіліло як крейда, ставши за кольором схожим на молочно-білу шкіру Зуфи.

– Повір мені, я високо ціную твою щирість, але я вважав би за краще зберегти якусь надію.

– Є пропозиції?

Венпорт згорбився у кріслі.

– Раніше ти ніколи не потребувала моїх вказівок, Зуфо.

Не цілячись вона випустила залп снарядів з бортових гармат. Снаряди вдарили в блискучу поверхню одного з ворожих суден і вибухнули. Пошкоджений корабель втратив керування. Неокімек увімкнув аварійні

стабілізатори, прагнучи вирівняти судно, але не встиг – його судно врізалось в нерівну поверхню астероїда і вибухнуло.

Десять неокімеків залишилися цілими і невблаганно скорочували відстань між собою та жертвою.

Беовульф відкритим текстом передав повідомлення, заговоривши штучно посиленним громоподібним голосом:

– Приготуйтеся до стикування та нашого переходу – інакше ви будете знищені.

– Давайте обговоримо третю можливість, – озвався Венпорт. – Мені здається, що я знаю її.

– Третього шляху немає, – заявив Беовульф. – Ми маємо намір отримати від вас подробиці технології виробництва кораблів, що згортають простір, та передати їх генералу Агамемнону.

Вражений Венпорт глянув на Зуфу.

– Звідки вони могли про неї дізнатися? І як вони змогли перехопити нас саме тут? – Він пирхнув, щоб приховати страх. – Вони помиляються, якщо думають, що ми хоч щось розуміємо у обчисленнях Норми... і що дозволимо їм захопити нас живими.

Не звернувши на ці слова жодної уваги, Зуфа відповіла по системі відкритого зв'язку:

– Вам краще просто вбити нас. Ви гаєте час, якщо думаєте, що отримаєте від нас якісь корисні відомості.

– Ми будемо просто щасливі отримати ці відомості безпосередньо з ваших мозкових клітин, – відповів Беовульф.

Саме цього я й боявся, подумав Венпорт. Продовжуючи приховувати страх і не знаючи, як він перенесе ці події, Аврелій почав вивчати меню панелі керування. Поки Зуфа гарячково маневрувала, Венпорт налаштовував систему самоліквідації корабля.

Кораблі кімеків, обминаючи дрібні астероїди, продовжували стріляти, намагаючись пошкодити двигуни. Зуфа ризикувала, пролітаючи майже впритул повз дрібні космічні об'єкти. Три снаряди потрапили в ціль, зруйнувавши сопло та стабілізатори, зробивши корабель практично некерованим. Чаклунка щосили боролася з уцілілими системами управління, намагаючись не врізатися в гору, що блукала в космосі.

Неокімеки наблизилися, як згряя кровожерливих вовків, що виринула з чорних прірв космосу, Венпорт досить реалістично уявив собі слину, що капає зі стиснутих механічних ікл, призначених для вбивства. Тим часом він закінчив усі необхідні приготування: система самоліквідації могла бути приведена в дію будь-якої миті.

Зуфа зморщила лоба, ретельно прицілилася і випустила п'ять останніх снарядів. Напевно, вона скористалася своїми телекінетичними здібностями та зусиллям волі направила снаряди в ціль, бо чотири з них потрапили в неокімека та знищили його.

– Ми робимо успіхи, – зауважив Венпорт, – вже двоє.

– Їх ще забагато залишилося. – Зуфа похмуро зиркнула на Венпорта. – До того ж, у нас не залишилося боєприпасів.

– Здавайтеся і готуйтеся до пересадки, – скомандував Беовульф.

У відповідь Венпорт активував систему зв'язку та крикнув:

– Вам слід знати, що наш пілот – головна чаклунка Россака, а кімеки добре знають, що вміють робити чаклунки. Якщо ви увійдете на борт, то вона просто випарує ваші мізки.

Але блеф не вдався.

– Твої теж, – обізвався кімек, – та й свої власні. Ми всі знаємо про вашу відьму – Зуфу Ценву. І про твої кораблі, що згортають простір, Аврелію Венпорте. Її психічний вибух може вбити одного-двох неокімеків, але, зрештою, ми отримаємо ваш корабель з усіма записами на борту. Генерал Агамемнон вважатиме їх дуже корисними.

Венпорт вимкнув системи зв'язку та пробурмотів:

– Схоже, що самоліквідація – це єдиний наш вибір.

– Поки що вони намагаються залякати нас, – сказала Зуфа.

Кімеки вистрілили. Цього разу снаряд потрапив до капітанського містка, і над панеллю управління з'явився спалах блакитного електричного світла. Зуфа вимкнула панель і почала шукати неполадки.

– Згоріли засоби зв'язку – і приймач, і передавач.

– Маю сказати, що мені набридло слухати погрози кімека.

Раптом, наче боги вирішили посміятися, великий еліпсоїдний астероїд зійшов з орбіти і, набираючи швидкість, помчав до них повз дрібні камені,

порушуючи всі закони небесної механіки. Величезний астероїд прямував прямо в гущавину кораблів кімеків, йдучи на неминуче зіткнення з ними.

– Що це? – здивовано видихнув Венпорт, притиснувшись до переднього ілюмінатора.

Схопившись за важелі управління, Зуфа щосили намагалася ухилитися від зіткнення, але раптом помітила, що астероїд цілеспрямовано йде саме до неокімеків. Коли сріблясті судна почали розсіюватися в сторони, із замаскованих під кратери жерл, що були розташовані на поверхні дивного космічного тіла, почали вилітати кам'яні ядра. Щільні кам'яні брили летіли на майже релятивістських швидкостях. Цим ядрам не потрібна була вибухівка. Кінетична енергія та маса були настільки великі, що при попаданні руйнували будь-яку мету. Приціл виявився вірним – брили відразу знищили чотирьох неокімеків.

Опинившись усередині цього хаосу, Беовульф та вцілілі неокімеки розвернулися, щоб зустріти несподіваного нового супротивника. Сріблясті кораблі почали люто обстрілювати астероїд, але всі снаряди та ракети завдавали лише косметичних ушкоджень. З кратерів вилетіла нова порція каменів, що летіли з божевільною швидкістю.

Ледве не потрапивши під перехресний вогонь, Зуфа змогла відвести корабель від місця нового бою.

Боезапас дивного астероїда здавався невичерпним. Сотні кам'яних сфер смертоносним дощем обрушилися на самовпевнених кімеків. Металеві уламки приєдналися до зледенілого каміння поясу астероїдів Гіназа.

Беовульф, який виявився єдиним, хто вцілів у сутичці, залишив площину поясу астероїдів і направив корабель у відкритий космос, щоб уникнути вбивчого граду каміння. Але з жерл астероїда вилетіла ще дюжина кінетичних снарядів. Один із каменів пробив корпус корабля Беовульфа, інший вивів з ладу двигун... останній із сріблястих кораблів, що втратив керування, почав свій вічний дрейф у космічному просторі.

Але навіть побачивши, як були знищені всі кімеки, що нападали на них, Зуфа не знаходила особливого приводу для радості. Вона боролася з пошкодженими системами управління, намагаючись вичавити з корабля хоч якусь швидкість, щоб вийти з природного – але смертельно небезпечного – поясу астероїдів, які літали довкола у всіх напрямках.

– Гіназ близько, – процідила Зуфа крізь стиснуті зуби. – Якщо нам вдасться вибратися з поясу астероїдів, то я зроблю спробу прорватися до

планети. Можливо, нам вдасться перенести жорстку посадку на один із островів.

– Гадаю, це краще, ніж потрапити в полон до кімеків... але маю сказати, що й друга альтернатива мене не дуже влаштовує.

Він виразно подивився на активовану систему самоліквідації, яка очікувала на його команду.

Дивний астероїд, що знаходився в центрі цієї розсипаної в космосі гальки, знову змінив напрямок польоту і, розвернувшись, попрямував до їхнього корабля. Величезна гора швидко наближалася, ніби збираючись атакувати нову мету.

– Ця штука знищила кімеків, – сказав Венпорт. – Тепер вона, схоже, хоче взяти нас у полон.

– Цей астероїд міг легко знищити своїм вогнем і нас, – сказала Зуфа, випроставшись у кріслі пілота. Вигляд у неї був по-справжньому зловісним. – Думаю, що для нас ця штука задумала щось гірше.

По спині Венпорта пробіг холодок.

– Хтось нас зрадив. Вороги людства хочуть простягнути свої залізні лапи до технології згортання простору.

Зуфа більше не могла ефективно керувати кораблем, що вийшов з ладу. Спроби уникнути гігантського астероїда були б просто смішними. Величезна гора невблаганно наблизилася і нависла над кораблем, затуливши собою небо. Попереду по курсу з'явився кратер, відкритий, як величезна паща, що все пожирає. Астероїд був схожий на акул, готову поглинути маленький корабель.

Венпорт поглянув на панель керування. Система самоліквідації активована... Він нервово облизав губи, що пересохли. Майже час...

Промені, що раптово спалахнули, були направлені з розташованих на поверхні астероїда проекторів – Венпорту раніше ніколи не доводилося бачити такої дивної зброї, – вивели з ладу всі енергетичні системи корабля. Ці промені вразили корабель як рукотворні блискавки. Вони вдарили в двигун, що ледь працював, і пошкодили всі системи, що живилися його енергією. Ілюмінатор кабіни поринув у непроникну темряву.

Зуфа, збліднувши від страху, вдивлялася в навколишній космос, освітлений лише слабким світлом зірок. Вона не могла ні маневрувати, ні увімкнути аварійне освітлення.

– Відключилося все, навіть системи життєзабезпечення. Ми стали абсолютно безпорадними.

Венпорт глянув на згаслі монітори, розуміючи, що система самоліквідації також відмовила.

– Мені треба було наважитися раніше, – сказав він.

Гігантський астероїд продовжував скорочувати відстань доти, доки закрив собою весь передній ілюмінатор. Із зіву кратера висунулися механічні руки, що захопили корабель, і втягнули його в заглиблення, а звідти в шахту, розмічену вогнями, що флуоресціювали, з якої вони потрапили в велике приміщення. Венпорт побачив якісь дивні пристрої та кілька ходильних корпусів кімеків, у які можна було вставляти ємності з мозком.

– Це корабель кімеків, – безбарвним голосом промовила Зуфа. – Нічого дивного, в їхньому заколоті є течії, що суперничають. Згадай... згадай, що робив Ксеркс із Нормою.

– Чорт забирай, навіть якщо ми не можемо нічого сказати їм про технічні деталі двигунів, що згортають простір – сказав Венпорт, – то ми виходить чудові заручники.

При цьому він помітив непохитну рішучість в обличчі Зуфи, рішучість, що суперничала з тією фанатичною відданістю справі Джихаду, з якою молода Зуфа свого часу починала готувати чаклунок Россака до застосування телепатичної зброї у боротьбі проти огидних машин із людським мозком.

– Ми ще маємо шанс стати героями. – Уникаючи погляду Венпорта, вона продовжувала дивитися вперед, у глибокий простір, куди продовжувала їх тягнути безжальна механічна рука.

– Система самоліквідації відмовила, – сказав він.

– Моя система як і раніше працює, – відповіла вона і замовкла, не промовивши більше ні слова.

Коли за кораблем зачинилися металеві стулки величезних дверей, у приміщенні спалахнуло сліпуче світло. Нерівні стіни були інкрустовані дзеркальними кристалами, які, як діаманти, відбивали і заломлювали падаюче на них світло. Зуфа і Венпорт сиділи поруч, заплющивши очі долонями, поступово звикаючи до світла після космічної темряви.

Нарешті вони помітили якийсь рух у кінці тунелю, і звідти вийшов химерно прикрашений ходильний корпус, зроблений у формі дракона. Це був дивний, розкішно прикрашений кімек, якого жодного разу в житті не доводилося бачити ні Зуфі, ні Аврелію. Зуфа стиснула зуби, уявивши собі, який зрадницький людський розум приховується в цьому схожому на дракона екстравагантному машинному корпусі.

Потім обличчя її набуло безтурботного виразу, очі прояснилися, і вона глянула на Венпорта.

– Тепер уже залишилося недовго. – Вона заплющила очі, щоб зосередитися.

– Може, нам варто почекати і дізнатися, що він хоче від нас?

– Це кімек, – відповіла вона голосом, сповненим неминучої ненависті.
– Ми знаємо, що він хоче.

Дракон підійшов до корабля і спробував зовні відкрити люк. Не впоравшись із замком і замкнутими електричними ланцюгами, кімек почав потужними інструментами розкривати вперті двері люка.

Оскільки всі системи вийшли з ладу, Венпорт не міг пустити у хід програми самоліквідації, ні вступити в контакт з машиною.

– Ми в пастці, – сказав він.

– Але ми не безпорадні, – промовила Зуфа Ценва.

Вона зробила глибокий вдих, шкіра її стала наче прозорою, засвітившись зсередини. Вона стиснула долонею руку Венпорта і він відчув нестерпний жар її тіла. Волосся її почало потріскувати і стало дибки, ворущачись, немов клубок змій, під дією статичної електрики.

– Норма навчилася керувати цим процесом, – сказала Зуфа. – З усіх моїх чаклунок тільки моя донька знає, як вижити після такого психічного вибуху. На жаль, я так і не навчилася цього робити.

Психічна енергія накопичувалася у ній, швидко досягаючи критичної точки. Вона навчила багатьох жінок накопичувати енергію, а потім смертоносним вибухом виплескувати її на ненависних кімеків. Якщо взяти до уваги міць цієї машини, то цей дракон був дуже важливим кімеком, можливо, одним з титанів.

Моя жертва не пропаде даремно.

Кімек тим часом відчинив двері люка і спробував протиснути в корабель свій масивний корпус, просунувши всередину пазурі своїх металевих кінцівок. Венпорт стиснув зуби... і чекав.

– Вибач, що я не можу контролювати все це, Аврелію... Пробач мені за все...

– Я тільки сподіваюся, що ти маєш рацію.

Дракон нарешті просунув у корабель свою баштоподібну голову і оголосив через гучномовець:

– Я титан Геката...

Це єдине, що було потрібно Зуфі. Вона звільнила накопичену психічну енергію. Так само, як робили до неї безліч чаклунок, вона зламала бар'єри та спустошила резервуар ментальної енергії.

Хвиля жахливого психічного вибуху спалахнула, наче наднова зірка. Останньою її думкою була спокійна гордість за те, що вона зможе знищити одного із найстрашніших ворогів людства. Очищаюча енергія вирвалася на волю, спопеливши будь-який людський мозок, що опинився в межах досяжності – Венпорта, Гекати та її власний.

Прискорившись після зміни курсу, астероїд вийшов за межі астероїдно-пилового поясу Гіназа. Коли психічний вибух Зуфи знищив головний мозок Гекати, він пошкодив і всі рецептори, які керували рухом штучного небесного тіла.

Астероїд, що втратив управління і капітана, вивалився з поясу каменів, що оберталися навколо Гіназа, потрапив у чіпкі обійми сили тяжіння планети і, як розпечене гарматне ядро, на неймовірній швидкості вривався в щільні шари атмосфери.

«Наші душі – цвинтарі та джерела життя, що відроджується.»

Майстер меча Джав Баррі

Пізно вночі майстер-найманець Джул Норет, спітнілий і втомлений, закінчив виснажливе тренування. Незважаючи на втому, він був задоволений сьогоднішнім навчальним боєм. Йому було лише тридцять два роки, але він уже почував себе дуже старим. За минулі роки він провів

більше битв і знищив більше мислячих машин, ніж будь-хто з членів Ради Ветеранів. Але він все одно відчував, що має зробити ще більше, винищити ще більше ворогів, щоб виконати свій обов'язок.

На піску, босоніж, протягом цілого дня він відточував свою майстерність у поєдинках з механічним сенсеєм Хіроксом, який, як завжди, допомагав йому вдосконалювати бойове мистецтво. Рік за роком машина навчалася у свого геніального студента, неухильно підвищуючи свою майстерність.

За десять років свого існування нова школа на острові Норета випустила багатьох чудових найманців, які відточували техніку, наслідуючи Джула Норета – його стиль «самозабутнього бою». Своїми зеленими очима він спостерігав за роботою деяких учнів, підготовлених сенсеєм Хіроксом. Багато з нових найманців володіли технікою бою з найстрашнішими роботами, а деякі розробили й спеціальні способи боротьби з людьми, захищеними індивідуальними полями Голцмана.

Хірокс був ідеальний у ролі вчителя, і Норет із задоволенням довірив йому підготовку курсантів. Сам він робив все, що міг. Сотні і навіть тисячі нових найманців билися зараз на просторах всесвіту з незліченними військами бойових роботів.

Зрештою, думав Джул, він уже заповнив ту втрату, яку завдала найманцям загибель його батька Зона Норета. Але Джул не знав, як звільнити себе від гніту внутрішнього обов'язку, як звільнити себе від тяжкості завищених очікувань.

Стоячи на піску під ясным нічним небом і яскравими зірками, Норет витирив з чола піт багатогодинного тренування. З повним самозабуттям він бився на межі своїх можливостей, перетворюючи кожен рух на симфонію досконалості. Долонею він із задоволенням відчував гладку металеву поверхню ручки імпульсного меча. Меч треба буде перезарядити, так як сьогодні заряд сильно виснажився після численних ударів.

Почувши вдалині довгий вібруючий гул, Норет придивився до бездонної темноти неба. Метеорит прокреслив у небі надзвичайно яскраву вогняну смугу, що блиснула в безодні безтурботного, вічно незворушного космічного океану. Це був найбільший болід із усіх коли-небудь бачених Джулом. У міру наближення до планети метеорит ставав все більшим і яскравішим. Він підняв руку і заплющив очі долонею. Безперервно було чути громоподібні звуки, що лунали в тихому теплом повітрі.

Норет примружив очі, пурпурна смуга боляче різала по сітківці. Небесне тіло розпалювалося, спочатку до червоногарячого кольору, а потім спалахнуло нестерпним яскраво-білим світінням. Не минуло й хвилини, як пролунав оглушливий гуркіт і звукова хвиля, як важкий камінь, пронеслася над водяною гладдю.

Далеко-далеко, на горизонті виник сліпучий спалах вибуху на тому місці, де гігантський астероїд впав у глибоке море.

По піску пляжу важкими кроками йшов Хірокс. Сенсей підвівся біля Норета, налаштовуючи свої оптичні сенсори і вдивляючись у горизонт.

– Що трапилося?

– В океан впав метеорит, – відповів Норет, все ще моргаючи засліпленими очима. – Схоже що, він просто величезний.

Сенсей теж почав вдивлятися в темну морську далечінь. На південному заході, наче перлове намисто, світилися вогнями далекі острови. Сенсей і Норет раптом побачили, як один з ланцюжків вогнів раптово зник. Потім, через кілька хвилин згаснув і другий ланцюжок вогнів – цього разу ближче розташований.

– Як ти гадаєш, що це? – запитав Норет.

За мить вони побачили гігантську стіну приливної хвилі, що стрімко насувалася, і утворилася в місці удару великого метеорита об морське дно. З наростаючим ревом хвиля котилася поверхнею океану, змітаючи все на своєму шляху.

Норет з жахом похитав головою, розуміння того, що відбувається, осяяло його раніше, ніж наринала ціла хвиля, що летіла на острів.

– О ні!

Не було жодного шансу евакуювати курсантів у безпечне місце. Він уже чув розпачливі крики з боку хатин, з яких вибігали учні.

Норет міцно схопив свій імпульсний меч, ніби бажаючи зробити щось героїчне за допомогою цієї безвідмовної зброї. Вперше за багато років Норет відчував свою безпорадність. Він міг лише стояти поруч із механічним сенсеєм і чекати, коли хвиля досягне скелястого берега.

– Я знав, що рано чи пізно це станеться, – сказав він хриплим голосом.
– Я зустріну супротивника, якого не зможу перемогти.

Через кілька годин, коли бурхливий потік, що пінився, відступив від сплющеного гіназького архіпелагу, оголилася земля, по якій ніби бич пройшло море, не залишивши після себе ні людей, ні дерев.

З води, по схилу спотвореного берега, повільно піднімався могутній бойовий робот Хірокс, який виховав багато поколінь гіназьких бійців. Він погнувся, отримав безліч пошкоджень та подряпин, але продовжував функціонувати. Він рухався до берега так повільно, наче кожен крок давався йому неймовірними зусиллями.

Двома зі своїх шести рук робот ніс мертве тіло Джула Норета, свого великого учня, вбитого невблаганним страшним ударом водної стихії.

Хірокс, що залишився єдиним рухомим предметом на всьому острові і на пустельному пляжі, що став ідеально рівним, повільно рушив уздовж берега. Акуратно, майже з любов'ю, він поклав тіло Норета на пісок, недалеко від того місця, де помер Зон Норет, – робот пам'ятав це місце. Він схилив башту голови та налаштував оптичні сенсори так, щоб краще розглянути покійного – свого вчителя та курсанта.

Протягом поколінь, які робот служив людям, він зрозумів, наскільки живуче органічне життя. Пройде не так багато часу, і на острові почнуть повертатися з полів битв інші найманці, які знову заселять архіпелаг. З'являться тут і нові курсанти, які будуть прагнути опанувати бойове мистецтво.

Хірокс знову навчатиме найманців, як навчав останні десять років. Так само вони будуть з'їжджатися на Гіназ, щоб навчатися тактиці вислизання, якою з такою майстерністю володів великий майстер меча Джул Норет. Хірокс навчатиме їх усьому, що знав сам, усьому, чого він навчився у свого господаря.

«Час. Його завжди занадто мало або занадто багато – його ніколи не буває стільки, скільки потрібно.»

Норма Ценва. Запис в особистому лабораторному щоденнику

Хоча Норма Ценва мала тепер нове чудове тіло і прекрасне обличчя, в роботі вона скоро повернулася до своїх колишніх звичок – одержимості та схильності до самотності.

Сидячи в рубці управління одного з майже перероблених торгових кораблів, що згортають простір, вона розсіяно дивилася на свої численні відображення у блискучих чорних металевих стінах. Темп роботи був таким квапливим, що Норма цілодобово не милася і не змінювала одяг. Її брудні та м'яті робочий костюм і лабораторний халат сиділи на ній досить потворно.

Але для неї набагато важливіше було зовсім інше. Поки що вона зі своєю командою інженерів перебудувала для потреб армії Джихаду вісімнадцять великих вантажних кораблів, уже готових до експлуатації – якби вона змогла б вдосконалити систему навігації та зробити польоти менш ризикованими. Крім того, було закладено понад сорок нових штурмових кораблів, що згортають простір.

Ніхто не міг їй допомогти – навіть найблисучіші інженери Ліги. Вона одна володіла необхідним для цього складним і громіздким математичним апаратом.

Мати та Аврелій полетіли на Салусу, за дітьми доглядали спеціально навчені чаклунки, а сама Норма з головою поринула в навігаційні проблеми, намагаючись зробити безпечнішими польоти на кораблях, оснащених двигунами Голцмана. Тепер, коли на верфі знаходилися війська Джихаду, тяжкість і темп робіт досягли своєї кульмінації. Весь тягар цієї велетенської праці ліг на плечі Норми, бо тільки вона сама могла виправити це становище.

Цікаво, що Норма, незважаючи на нерегулярність харчування та недостатнє надходження рідини, не худнула і не відчувала втоми. Але її досконале тіло мало свої межі витривалості.

Пропрацювавши три дні без сну та відпочинку, Норма зрештою вирушила до спальні, яку час від часу ділила з чоловіком, якщо не ночувала в лабораторії або на випробувальному полігоні. Зараз вона заснула одразу, наче провалилася в чорне небуття, але, прокинувшись, як і раніше, почувала себе змученою, отупілою і апатичною.

Одягаючись, Норма випадково наткнулася в ящику столу Венпорта на запас прянощів, яку Аврелій тримав особисто для себе. Видобуток меланжі на Арракісі за останні роки переживав бум, її доставляли з пустельної планети у величезних кількостях, і Аврелій звик до її регулярного прийому. Він стверджував, що пряність робить його молодим, енергійним і надає стрімкість та гостроту мислення.

Норма вирішила, що це саме те, що їй потрібно зараз. Вона з'їла одну меланжеву пластину, не думаючи про відповідну дозу, особливо для її незвичайного метаморфозу організму. Підходячи до випробувального ангару, вона відчула дію прянощі – було таке відчуття, що десь усередині починає вирувати котел, що закипає. У мозку спалахували різнокольорові вогні, з'явилися ідеї світового масштабу.

Вона сіла за пульт, активувала комп'ютерну навігаційну систему та почала проводити послідовність тестів, імітуючи політ від Кольгара до гіпотетичної зони бойових дій із певними заданими координатами. На екранах спалахували помаранчевими іскрами і гасли зіркові системи, що зустрічалися на шляху корабля, що згортає простір. На окремі голографічні екрани виводилася інша важлива інформація, включаючи відомості про астрономічні координати та природне усунення небесних тіл.

Все стало виглядати абсолютно інакше, коли меланжа повністю проникла в кров і досягла мозку. Пальці почали рухатися по клавіатурі з неймовірною швидкістю і з більшою точністю. Норма могла тепер за власним бажанням прискорювати та уповільнювати рухи світил і планет, легко виявляла важкі пункти, спостерігаючи гіпнотичний танець туманностей, що згортаються одна в одну.

Як же тут гарно.

Раптом Норма зрозуміла, що перестала сприймати світ в перспективі, відчувати справжню реальність; тепер вона бачила себе у справжньому кораблі, що згортає простір, що перетинає реальний, а не імітований космічний простір. Політ був справжнім, але швидкість переміщення, яку вона сприймала, явно сповільнилася. До цього вона виконала тисячі імітованих польотів, але від реальних утримувалася, оскільки існувала небезпека загибелі. Втрата Норми Ценви означала б катастрофу для проекту.

Вона раптом відчула, що ніби пливе в морських водах. Вирішення важких проблем ніби розчинилося в ефірних хвилях, і завданням Норми було кристалізувати це рішення з розчину.

Навігаційна проблема існувала насправді і була дуже серйозною. Лише тиждень тому один із кораблів, що згортають простір, збився з курсу і опинився у несподіваному секторі космосу. Його вдалося врятувати без втрат, оскільки він не зіткнувся з жодним небесним тілом. Інший корабель по дотичній зачепив метеор, на борту виникла пожежа, яку, на щастя, екіпаж зумів ліквідувати власними силами. А ось маленький

розвідувальний корабель, посланий на пошуки приєредо Атрейдеса, зник безвісти.

Вона продовжувала щосили вдивлятися в голографічні монітори, але зображення розпливалося, і перед внутрішнім поглядом почали з'являтися інші картини та образи. Вона знову опинилася в темному бездонному космічному просторі, повз величезну швидкість пролітали незліченні сонця. Нескінченна низка зіркових систем, що змінювали одна одну. Кружилися галактики, туманності змінювали колір, миготіли яскраві спалахи та найчорніші з чорних дір.

Подібно до того, як перенесені тортури змусили її побачити всіх предків по материнській лінії і створили архетип за її власним образом і подобою, так і тепер усі сонця з'єдналися в одну зірку, що сяяла дуже яскравим світлом. Вона мчала назустріч їй, до яскравого, сяючого царським блиском світла.

Меланжа вплинула на її мозок із новою силою.

Охоплена страхом і трепетом Норма продовжувала стрімко мчати по безодні космосу. На передньому плані з'явилася постать – одягнена в білий одяг Серена Батлер – і зникла. Жриця Джихаду засвітилася золотим сяйвом і зникла в язиках полум'я. Але полум'я не було справжнім і Норма не зовсім зрозуміла, що саме вона побачила.

Очима Серени Норма бачила натовп мислячих машин, що оточили Жрицю Джихаду. Але перш ніж Норма зуміла усвідомити суть видіння, Серена зникла, залишивши лише тліюче вугілля на краю свідомості.

Потім вона побачила матір і Аврелія Венпорта, які перебували у страшній небезпеці. Їх оточили кімеки, які хотіли викрасти секрет технології виробництва кораблів, що згортають простір. Потік страху вразив свідомість Норми, і вона ледве зберегла видіння. Вона бачила, як в останній момент життя головна чаклунка проявила свою силу найпотужнішим психічним вибухом, таємницям якого вона навчила багатьох росакських жінок. Цей спалах поглинув і його... чоловіка Норми, який не міг протистояти жахливому сплеску ментальної енергії.

Аврелій мертвий, зрозуміла Норма зі страхом, не розуміючи, чи попереджало це видіння про страшну подію чи розповідало про те, що вже сталося. Чи може вона, Норма, зробити щось для запобігання катастрофі? Серена Батлер. Мій чоловік. Моя мати. Усі вони померли або скоро загинуть.

Норма дивилася вперед, крізь полум'я, в саму серцевину величезного всепоглинаючого сонця. У своєму уявному польоті Норма пройшла крізь це світло і полум'я в інший, прихований за ними світ. Вона побачила гігантських хробаків, що звивалися в безмежних пустелях Арракіса, і вічну субстанцію, яку люди назвали Водою Життя. Ця речовина підтримувала та зміцнювала тіло, розум і душу.

Шлях у нескінченність, подумалося Нормі, чи ще далі.

Тепер вона бачила майбутнє людства, бачила кораблі, що згортають простір, що з'єднують в єдине ціле величезну імперію... цивілізацію, пов'язану зі своїм великим минулим, чаклунок, одягнених у чорні з капюшонами накидки.

З пустелі до її слуху долинали гіпнотизуючий речитатив: «Муад'Діб... Муад'Діб... Муад'Діб...». Норма приєднала свій голос до невидимого хору і дико закричала в екстазі нестерпної насолоди.

Вона опритомніла від видінь, сподіваючись, що зараз побачить любляче обличчя Аврелія, що гладить її світле м'яке волосся.

Але ні, вона була одна, морально та фізично роздавлена тими жахливими та величними картинами, які їй довелося щойно побачити та пережити.

– Я зазирнула у серце всесвіту.

«Є безліч способів піти з життя. Найгірший – це померти, не маючи цілі.»

Серена Батлер. З останнього листа Ксав'єру Гарконнену

Народи всієї Ліги Благородних жили радісним очікуванням повернення Серени Батлер із договором про вічний мир. Когітори-самітники залишалися в Зимії, вивчаючи документи величезної салусанської «Культурної бібліотеки». Вперше за багато десятиліть люди очікували на світле майбутнє.

Але йшли тижні, минали місяці, а Серена не поверталася, і не було жодних звісток про переговори з машинами. Деякі послідовники Серени почали впадати у відчай. Інші продовжували хапатися за соломинку надії,

запевняючи себе, що звичайні способи міжзоряних подорожей страшенно повільні.

Ібліс Гінджо продовжував надихати і підбадьорювати публіку, але водночас готував її до найгіршого. Треба було дочекатися слушного моменту. Насправді, все було підготовлено ще до відбуття Серени на Коррін.

Нарешті, коли минув місяць після передбачуваного терміну повернення делегації, Ібліс включив у гру Йорека Турра. Якщо потім, коли пройде потрясіння і жах перших тижнів, хтось виконає формальне розслідування, він дізнається, що саме в той момент було почуто сигнал маяка, встановленого на маленькому кораблі, виявленому біля кордону Синхронізованих Світів.

Протягом кількох днів Турр та його оперативні співробітники перехопили невелике судно, що летіло з великою швидкістю до Салуси Секундус. Судно виявилось не чим іншим, як модифікованою торпедою з ракетними двигунами у кормі.

Усередині імпровізованого корабля було знайдено послання, набір відеозаписів, а також останки обвугленого та понівеченого жіночого тіла.

Турр без особливих труднощів знайшов маленьке судно, так як воно виявилось точно в потрібному місці.

Начальник джиполу повернувся до резиденції Великого Патріарха зі страшною новиною. Незабаром Лігою почали розповзатися фантастичні чутки, але Гінджо вирішив притримати правду, щоб отримати максимально сприятливий ефект.

Турр вручив Патріарху потертий пакет із набором записів. Ібліс узяв пакет з таким явним побоюванням, наче йому дали в руки бомбу з цокаючим годинниковим механізмом. Він сказав, намагаючись приховати ком, що підступила до горла:

– Ви впевнені, що вона справді мертва?

Лисий офіцер поліції розправив довгі вуса.

– Так, вона мертва – або її вбив спровокований Омніус, або Нірієм виконала наказ. Як би там не було, народ повірить, що у вбивстві винні мислячі машини.

Ібліс відкрив пакет.

– Давайте подивимося, який ще лиходійський злочин вчинив всесвітній комп'ютерний розум.

Великий Патріарх активував відтворюючу систему. Вони з Турром сіли дивитись жахливі кадри, похмуро посміхаючись один одному.

– Ніхто й ніколи не засумнівається у справжності цих зображень.

На екрані з'явилися сторожові роботи, бойові механічні чудовиська та заляканий людський натовп. Усі вони стояли майже по стійці «смирно» перед Центральною Вежею – резиденцією всесвітнього розуму Корріну.

Обрамляючи прохід, на площі стояли два ряди сторожових роботів, у корпусах яких відбивались промені гігантського червоного сонця. У клітці знаходилися безпорадні серафими Серени, які мали спостерігати страту Жриці Джихаду.

Соціопат – робот Еразмус, якого все людство ненавиділо як убивцю Маніона Невинного – коментував відеозапис. Ібліс не був упевнений, чи існує Еразмус досі, але люди так ненавидять його, що охоче повірять, що він все ще існує і продовжує творити свої злочинства.

Робот говорив:

– Всесвітній розум ухвалив, що мислячі машини ніколи не зможуть співіснувати у мирі з вільним людством. Ви надто мінливі, недостойні довіри і завжди прагнете безглузлого руйнування. Вам треба показати, що ви слабкі і що Омніус у всьому перевершує вас.

Металева обличчя робота спотворилося підступною усмішкою:

– Знищуючи вашого вождя Серену Батлер, всесвітній розум розраховує, що ви, люди, усвідомите свою поразку і припините Джихад.

За спиною робота Центральна Вежа змінила форму і перетворилася на величезну змію з велетенською відкритою пащею замість входу. З цієї пащі роботи вивели побиту та змучену Серену Батлер.

Полонені серафими випустили крик розпачу та жаху, а серед рабів пройшов ледь чутний гомін.

Два бойові роботи схопили Серену і розіп'яли її на великому металевому хресті. Ділянка дороги, на якій був укріплений хрест, почала повільно обертатися. Серена намагалася вирватись, але не кричала. Потім очі її звернулися на натовп, що приглушено нарікав та човгав тисячами ніг.

На площу вступила величезна мисляча машина, справжнє механічне чудовисько. Синтетична шкіра мала червонувато-бурий відтінок розпеченого вугілля, на голові стирчали криві роги, а розкидані по тілу жерла вивергали язики полум'я. Серена глянула на монстра, і вираз жаху, що промайнув на її обличчі, змінився твердою рішучістю.

Наслідуючи грецький хор, за кадром знову заговорив Еразмус:

– Омніус вивчив історичні архіви, щоб визначити, який вид смерті люди вважають найболючішим та найстрашнішим. Вивчивши ілюстрації до релігійних трактатів, всесвітній розум вибрав таке видовище, яке назавжди зруйнує будь-яку спробу людства до опору. Витончена та болісна смерть Серени Батлер доведе, що люди ніколи не зможуть кинути нам гідний виклик.

Сатанинська машина зупинилася перед Сереною, що висіла на хресті. Точно спрямовані вузькі струмені полум'я вирвалися з демонічних пазурів механічного чудовиська і вразили пальці жертви, що стискали перекладину хреста. Обличчя Серени спотворилося, і його побачили всі, хто стояв на площі, тому що зловісна конструкція продовжувала повільно обертатися. Але Серена не кричала, навіть коли всі її пальці обвуглилися, оголивши почорнілі кістки та суглоби.

І це був лише початок.

Полонені серафими голосно вигукували прокляття, але сама Серена не видала жодного звуку.

Потім диявольська машина випалила обидва ока Серени, ледь торкнувшись обличчя, яке тільки злегка вкрилося сажею, залишивши на місці очей очниці, що потріскували від жару.

Еразмус продовжував свої пояснення:

– Точне дозування та застосування болю покликане уникнути заподіяння таких ушкоджень, які можуть спричинити швидку смерть. Серена Батлер буде довго зазнавати мук.

Система підтримки життєдіяльності, що поєднала хрест із тілом Серени, зберігала їй життя та свідомість. Робот-кат продовжував свої садистські тортури, випалюючи тіло Серени частинами. Потім повернув хрест так, що Серена повисла вниз головою. Кожна мить цієї жахливої страти записувалася.

Загримів потужний голос Омніуса:

– Знищуючи тебе, я викоріню Джихад. Люди не будуть мати більше вождя, здатного провокувати подальші руйнування. Твоя смерть – це ефективно вирішення проблеми, що давно назріла.

– Ти... ніколи... нічого не зрозумієш. – Хоча обличчя Серени було повернуте геть від екрану, голос був її, а слова були взяті зі старих записаних промов. – Мій народ продовжуватиме боротися, йдучи в бій з моїм ім'ям на устах!

Від наступного струменя вогню, спрямованого катом, на Серені спалахнув одяг. Але навіть коли її шкіра почала танути, як віск свічки, Серена не закричала від болю. Вона вигукувала якісь сміливі слова, кидаючи їх у вічі своїм мучителям, але їх неможливо було розібрати. Хоробрість її була величною.

Потроху страшенно болючими порціями робот продовжував живцем підсмажувати Серену, перетворюючи її на живий смолоскип – спочатку руки і ноги, залишивши тулуб і голову наостанок. Медичні системи хреста посилювали біль і муки, зберігаючи жертві життя, хоча нерви та інші частини організму прагнули відключитися, намагалися померти.

Серафими стали люто кричати, деякі рвали на собі волосся, інші непорушно дивилися на те, що відбувалося. Зрозуміло, що це видовище ніколи не змусить їх здатися. Навпаки, їхній гнів став сильнішим, ніж був.

Демонічний робот нарешті остаточно спалив жертву. Тепер вона палала вся, але хоча й ліки підтримували її життя до самого кінця, вона так жодного разу і не скрикнула.

Полум'я пожирало все тіло Жриці Джихаду, відшарувавши шкіру і оголивши обвуглені чорні кістки. Зрештою, від неї не залишилося нічого, крім її великої спадщини.

Ібліс вирішив, що це чудова продукція. Він зміг оцінити, який жах і обурення спричинять ці відеозаписи, яка ненависть до мислячих машин з новою силою загориться серед населення Ліги – вона буде набагато сильнішою, ніж вона була, – наскільки пам'ятав Ібліс – за часів правління титанів. Він глянув на Турра поглядом, сповненим спраги помсти.

– Обов'язково проведіть експертизу обвуглених останків. Аналіз ДНК підтвердить, що Серена справді мертва. Це треба зробити, бо завжди знайдуться скептики, які будуть заявляти, що це якийсь трюк.

Він уже й так знав, що покаже генетичний аналіз. Друзі з Тлулаксу подбають про ідентичність клітин. Але він не чекатиме результатів дослідження, а виступить з жахливою заявою відразу.

– Ми повинні зробити так, щоб ці записи подивилися всі, – сказав Ібліс, уявляючи, який приголомшливий ефект на суспільство вони зроблять. – Наголошую, всі – без винятку. На такий сильний вплив ніколи не могла б розраховувати справжня жива Серена.

Тремтячими руками він вручив пакет із записами начальнику джиполу.

– Подбайте, щоб копії розповсюдили по всіх планетах Ліги Благородних.

«На війні набагато більше шансів програти, аніж виграти.»

Ібліс Гінджо. «Ландшафт людства»

Пройшло зовсім мало часу, але кожна вільна людина у всесвіті встигла подивитися жахливі кадри страти Жриці Джихаду, переконатися в нелюдській жорстокості мислячих машин. Люди тепер дивувалися, як вони взагалі могли думати про мир із такими чудовиськами. Вал обурення та ненависті наростав з кожним днем. Джихад може закінчитися лише повним знищенням Омніуса.

Затвердивши і консолідувавши свою владу після смерті головної суперниці, Ібліс Гінджо знову почав хизуватися в пишному одязі Великого Патріарха, наголошуючи на своїй необмеженій владі.

– Я присягаюся всім і кожному з вас: Серена Батлер ніколи не буде забута, як і те, що зробили з нею мислячі машини!

З в'язниць джиполу було випущено декілька чоловіків і жінок, які були найбільш затятими противниками війни. Колишні в'язні, не знаючи нічого про долю Серени, пройшли вулицями з транспарантами «Мир за всяку ціну». Натовп, що зібрався, розірвав цих нещасних на шматки.

На екстреному засіданні Парламенту Ліги Ібліс Гінджо продемонстрував враженням депутатам нові жахливі кадри, зняті в колонії на планеті Балут, яка – як Чусук та Ріссо кілька років тому – була спалена та зрівняна із землею бойовими роботами.

– Мислячі машини зробили це в той момент, коли Серена Батлер прямувала до них як посол миру. Вони завжди хотіли лише одного – зрадити нас, завдати нам удару в спину. На Балуті не залишилося жодної живої людини. – Великий Патріарх говорив глибоким голосом. – Вірні своєму звичаю, мислячі машини знищили кожну людину, кожен будинок.

Сцени із зображеннями спалених будов, вирв від вибухів, обпалених тіл були страшні, але бліднули в порівнянні з тим, що зробили машини з любимою всіма Жрицею Джихаду. Все це тільки підливало олії у вогонь ненависті, як і сподівався Великий Патріарх.

Представники Парламенту Ліги зберігали небувале мовчання та з кам'яними обличчями слухали Ібліса. Закінчивши промову, Гінджо залишився стояти на трибуні. Багато хто плакав; потім по залі прокотився тихий гомін. Поступово всі присутні підвелися й вибухнули громоподібною овацією, якої Великий Патріарх не удостоювався жодного разу за всю свою довгу кар'єру.

Вибравши момент, він голосно вигукнув, звертаючись до депутатів:

– Тепер наш Джихад має відродитися з новою силою, з новою рішучістю. Мета його одна – смерть мислячим машинам! Ми не будемо більше слухати брехливі заклики Омніуса до миру. Ось що я скажу вам, друзі мої: нехай не здригнеться ваша рішучість назавжди викоренити з нашого життя мислячих машин! Джихад триватиме до нашої перемоги!

Хоча Ібліс щиро сумував через смерть Серени Батлер, він бачив у її загибелі необхідну жертву. Вона погодилася з такою високою ціною і кинулась у бій. Одна.

Оплески продовжувалися, і Ібліс Гінджо вирішив використати цю підтримку, щоб просунути й інші свої плани. Це було частиною угоди, бо саме тлулакси виготовили та передали Іблісу пакет зі сценами тортур та страти Серени.

– Ми маємо йти вперед і боротися. Майже всі ви знаєте, що Жриця Батлер завжди прагнула покращення наших відносин із несоюзними планетами, зміцнення Ліги та всього вільного людства. Тепер нам потрібно черпати сили скрізь, де це виявиться можливим.

Важливим першим кроком у виконанні цієї волі Серени Батлер може стати тісніший союз із Тлулаксом. Хоча поки що ця планета залишається поза Лігою Благородних, її ферми органів служать цілям нашого Священного Джихаду. – Він перевів дух і продовжив: – Спираючись на

вашу підтримку, я хочу відвідати Тлулакс і нарешті переконати тамтешніх жителів приєднатися до Ліги.

Немов очікуючи цих слів і розігруючи заздалегідь призначену для нього роль, з місця піднявся великий старий герой перших днів Джихаду, приміро Ксав'єр Гарконнен.

– Я згоден. Нові легені, отримані мною від тлулаксів, служили і служать мені вірою та правдою вже багато років. Завдяки їм я зміг так довго брати участь у боротьбі проти мислячих машин. Я знаю, що Серена схвалила б такі дії – вона й сама відвідувала ферми Тлулаксу і закликала Тлулакс вступити до Ліги Благородних. Зараз ми нарешті маємо отримати від них чітку відповідь.

Здивований Ібліс широко посміхнувся. Гарконнен справді виявився вельми несподіваним союзником.

– Дякую вам, приміро Гарконнене. Тепер я мушу...

Але Ксав'єр і не думав сідати.

– Я пропоную свої послуги і викликаюсь доставити та супроводжувати Великого Патріарха у його поїздки на Тлулакс. Я вже занадто старий, щоб командувати військами в битвах з мислячими машинами, але хочу принести користь там, де можу це зробити. Є тисячі несоюзних планет, а ми маємо залучити на свій бік якнайбільше людей і зробити це якнайшвидше.

Через несподівану підтримку Ксав'єра Гарконнена маса депутатів, що вагалася, проголосувала за пропозицію Ібліса з ще більшою перевагою, ніж він міг очікувати. Закінчивши, він спустився з трибуни і пішов по залі, стискаючи руки і ляскаючи політиків по плечах.

Сама Серена не могла б розраховувати на такий блискучий результат.

«Початок будь-якого лікування – це оцінка лікувальних сил організму, чи то організм індивідуальний, фізичний чи то певне суспільне чи політичне утворення.»

Доктор Раджид Сук. Записки військово-польового хірурга

Розуміючи всю важливість цієї вечери, Окта проявила всі свої кулінарні здібності, готуючи прощальну сімейну вечерю перед від'їздом Ксав'єра з Великим Патріархом та його поліцейським почетом. Слуги та шеф-кухар пропонували допомогу, але Окта майже все зробила сама. Як вона ще могла проявити любов і повагу до свого чоловіка? Тільки вона точно знала, що саме любить Ксав'єр, які страви та напої принесуть йому найбільше задоволення.

Але найбільша радість для нього полягала в тому, що він зможе провести вечір, сидячи за столом з Октою та їхніми трьома доньками. Молодшій, Вандрі, було лише десять років, і вона жила вдома, але дві старші вже народили Ксав'єру чудових онуків. Життя приєдро Гарконнена було повним і вдалим. Що ще можна було бажати?

Але він втратив Серену Батлер. Втратив знову, і цього разу назавжди та безповоротно.

Як зачарований, відчуваючи безпорадний жах, дивився Ксав'єр кадри, що зняли неймовірно жорстоку сцену тортур і вбивство Серени роботом-катом. Її смерть, наводячи жах, привела в гнів все населення Ліги, закликаючи до нещадної помсти.

Ще до того, як Серена Батлер покинула Салусу Секундус, Ксав'єр уже передчував найгірше, підозрюючи, що вона задумала щось недобре. Вона знала, що з нею станеться, і, мабуть, навіть сама спровокувала своє вбивство. Ксав'єру важко вірилося, що всесвітній розум виявився настільки дурним, що надіслав корабель із цими жахливими записами до Ліги, де вони напевно викличуть бурю обурення та люті.

Щоправда, мислячі машини ніколи не розуміли людей. Без сумніву, Омніус вирішив відправити суворе попередження Лізі Благородних, але мучеництво Серени справило несподіваний та непередбачений машинами ефект на настрої вільного людства.

Серена вважала таку можливість єдиним шансом вдихнути в Джихад, що видихався, нове життя. Без сумніву, Ібліс Гінджо, вміло маніпулюючи Сереною, направив її до такого рішення, переконавши її у необхідності пожертвувати собою. Ксав'єр розумів, як вона схопилася за таку нагоду. Вона розраховувала на неї, як на спосіб послужити людям, яких так любила.

Її послідовники втомилися і хотіли на неприйнятних умовах закінчити довгу та безперспективну війну. Але, побачивши на власні очі нелюдську жорстокість мислячих машин по відношенню до шанованої всіма Жриці,

люди об'єдналися у своєму пориві і бажанні продовжити знищення машин. З такою єдністю всесвітньому розуму не доводилося стикатися раніше. Десятки мільйонів людей виявили бажання вступити до армії Джихаду. Принаймні смерть Серени не була даремною.

Сидячи на чолі столу, Ксав'єр невесело посміхався двом думкам, думаючи про те, що його наступна місія дасть боротьбі додатковий шанс на успіх, підніме війну на нову висоту. Ще до того, як Серена потрапила в полон на Гіді Прайм, вона висловлювала намір приєднати до Ліги Благородних несоюзні планети, але досягла на цій ниві вельми скромних успіхів.

І ось тепер він, Ксав'єр, доставить на Тлулак Ібліса Гінджо, щоб переконати цю планету приєднатися до найбільшого союзу вільного людства. Це було для Серени дуже важливо, оскільки вона вважала, що ферми з вирощування органів необхідні для лікування та повернення до строю поранених бійців Джихаду. Її ім'ям цю війну буде продовжено.

З'явилася Окта, все ще струнка у свої п'ятдесят п'ять років, несучи тарілку зі шматками смаженої філейної частини кабана, тільки вчора підстреленого на полюванні в угіддях маєтку. Вона посміхнулася чоловікові, згадуючи, що багато років тому саме під час полювання на дикого кабана Ксав'єр і Серена вперше полюбили одне одного. Окта зробила це для чоловіка і на згадку про свою загинулу сестру, подавши м'ясо кабана під кислим смородинним соусом. Троє доньок дружно висловили своє захоплення, але Ксав'єр ледве стримав сльози.

– Що з тобою, тату? – з дитячою безпосередністю запитала десятирічна Вандра.

Окта погладила чоловіка по плечу і, нахилившись, поцілувала Ксав'єра в сиву голову. Він обійняв дружину за талію.

– Нічого, Вандро, просто я дуже сильно всіх вас люблю і не можу стримати почуттів. – Він глянув на Окту вологими очима.

– Я знаю, – сказала вона. – Ти доводив це багато разів.

Він уважно слухав розповіді старших доньок про їхні будинки та сім'ї, про роботу чоловіків та про їхні власні амбіції. Роелла, старша донька, якій було вже тридцять сім, пішла стопами Серени і була обрана депутатом Парламенту Ліги від Салуси Секундус, користуючись славою імен Батлерів і Гарконненів. Омілія продовжувала грати на балісеті перед

тисячними натовпами слухачів, одночасно навчаючись у свого чоловіка управлінню великого торговельного підприємства.

З тонкістю справжнього політика Роелла сказала:

– Батьку, ми відчуваємо непідробну гордість через те, що саме ти супроводжуєш Великого Патріарха у майбутній поїздці. Ця місія призведе до важливих політичних наслідків, і ти зможеш зіграти роль стабілізуючого чинника, який пом'якшує протилежні політичні впливи.

Ксав'єр мляво кивнув, не бажаючи розкривати справжні причини, що спонукали його вирушити на планету, яку він не хотів бачити, з людиною, якій не довіряв.

Серена просила мене допомогти Джихаду будь-якими можливими способами. І крім того, хтось має стежити за Іблісом Гінджо.

Ксав'єр вчасно схаменувся, що не віддав належне кулінарному мистецтву Окти. Він із захопленням накинувся на їжу, не забуваючи нахвалювати м'ясо кабана:

– Так смачно. Ти перевершила сама себе, моя люба.

Окта була повною протилежністю своєї старшої сестри, задовольняючись сімейними справами і не виявляючи бажання займатися справами всього роду людського. Окті не потрібно було займатися грандіозними справами, щоб наповнити своє життя. По-своєму вона була такою ж сильною особистістю, як і Серена, але направила всю свою силу на те, щоб забезпечити спільне життя з чоловіком і бути для нього надійним якорем у бурхливому морі галактики.

– Ми чули, що мислячі машини атакували ще одну планету Ліги, – сказала Роелла. – Повністю знищено ще одну колонію. Це жахливо. Вона називалася... Балут?

Обличчя Ксав'єра потемніло. Він зробив ковток к'янтіні, але навряд чи звернув увагу на тонкий смак старого вина.

– Так, було знищено маленьке поселення Балут. Все знищено, на вулицях залишилося лише кілька десятків обвуглених тіл. Більшість людей відвезено, швидше за все, у трудові табори роботів. Сталося те саме, що і на Чусуку дев'ять років тому, і на Ріссо зовсім недавно.

Роелла сумно похитала головою:

– Омніус не залишив там свою мережу? Мислячі машини з'явилися туди за рабами?

– Схоже, що так, – відповів їй батько. – І як після цього думати, що з ними можна укласти мир?

Омілья здригнулася:

– Мир за будь-яку ціну!

У її вустах це прозвучало як лайка. Вандра здивовано подивилася на сестру величезними темними очима. Ксав'єр продовжував:

– Мислячі машини будуть шукати наші слабкі місця та атакувати. Ми повинні робити те саме, тим більше, що до цього закликають жертви їхніх нападів.

Окта відсунула тарілку, явно засмучена такими розмовами під час трапези, яка, як вона сподівалася, стане щирою сімейною вечерею. Але Ксав'єр знав, що вона все розуміє.

– Ніхто не може зрозуміти Омніуса, – сказала Окта. – Серена мала рацію, мислячих машин треба знищити, чого б це не вартувало.

Вона облизнула пересохлі губи і подивилася на Ксав'єра.

– Якщо навіть ця війна розриває на частини мою сім'ю.

Ксав'єр опустил очі, глянув у тарілку і відчув, що ось-ось заплаче. Він ненавидів огидного Омніуса, але все більше й більше усвідомлював, що саме Ібліс Гінджо винен у останньому божевільному акті Серени. Якби не сильна особистість Великого Патріарха, не його мерзенні маніпуляції, то вона ніколи не виконала б цю самогубну місію.

– Наш похід має продовжуватися, з хоч би яким ризиком це було пов'язано для нашої та для мільярдів інших сімей. Нам потрібна не просто перемога у битві. Наша мета – забезпечити надійне майбутнє для всього людства, для наших онуків та онуків наших онуків.

– Тоді я сподіваюся, що ваша місія на Тлулакс увінчається успіхом і ви досягнете чого хочете.

Очі її висловлювали сумнів, але Ксав'єр підбадьорливо погладив дружину по руці. Він ніжно, зволоженими очима глянув по черзі на дружину і трьох своїх доньок.

– Я зроблю все, що має бути зроблено, – пообіцяв він, – заради Джихаду і на згадку про Серену.

«Розум – божевільна штука.»

Графіті на Центральній Вежі Корріна

Еразмус стояв на вершині вугільно-чорної гори, освітленої тьмяною червоною кулею гігантського сонця, і дивився на величезне місто Коррін, що розстиалося біля підніжжя, поблискуючи будівлями. Після відвідування тріщини, в яку він колись провалився, незалежний робот вирішив упритул зайнятися дослідженням дикого життя планети.

У людей-першопрохідників були такі ж самі мотиви – побувати там, де до них ще ніхто не бував, побачити те, чого ніхто не бачив, першим поставити прапор чи зайняти нову територію. Хіба міг незалежний робот претендувати на менше?

Трохи нижче, під виступом скелі, під пологом поставленого в сніговій ямі намету спав вихованець Еразмуса Гільбертус, стомлений, як і минулого разу, швидким сходженням.

Еразмус, крім того, зрозумів ще одну перевагу частого відлучення з машинного міста. Люди вже давно зрозуміли всі вигоди усамітнення та роздуми на лоні дикої природи, естетичну красу незайманого цивілізацією пейзажу. У деяких старих журналах він навіть прочитав вираз «перезарядити акумулятори мозку». Після цього незалежний робот став підозрювати, що люди більше схожі на машин, аніж схильні це визнавати.

Налаштувавши оптичні рецептори на найбільшу відстань, робот розгледів далеко вниз якийсь рух у місті. Від Центральної Вежі відокремилася зграя сріблястих камер спостереження, яка за мить оточила його з усіх боків, спостерігаючи за Еразмусом з різних точок під найрізноманітнішими кутами зору.

– Ти намагався вислизнути від мене? – запитав Омніус, і голос його, як завжди, звучав звідусіль. – Це абсолютно ірраціонально.

Еразмус відповідав на це звинувачення абсолютно незворушно:

– Яка різниця, наскільки далеко я відійду? Я знаю, що ви завжди стежите за моїми переміщеннями. Зараз я просто треную Гільбертуса Альбанса. Йому корисно вчитися думати так, щоб його ніщо не відволікало від роздумів та споглядання.

Камери спостереження наблизились і нависли над Еразмусом.

– Я висую наступний постулат: війна людей проти нас тепер піде на спад, коли померла Серена Батлер, яка скеровувала їх Джихад. Настав час, щоб ти погодився зі мною.

– Боюся, що цей інцидент призведе до наслідків, які ви не можете передбачити. Ви занадто спрощуєте природу людини, Омніусе, і тому потрапили в пастку, розставлену вам Сереною Батлер. Ми ще пошкодуємо, що дозволили їй стати мученицею. Люди зроблять свої висновки з того, що сталося, і для цього їм не знадобляться точні дані.

– Смішно слухати. Вона мертва. Це зламає моральний дух бійців Джихаду.

– Ні, Омніусе. Мені зрозуміло, що її смерть погіршить наше становище.

– Ти хочеш сказати, що ти розумніший за мене і більше знаєш?

– Не плутайте накопичення даних з інтелектом, Омніусе. Вони не еквівалентні.

За спиною Еразмуса з намету виліз Гільбертус, що виспався і відпочив, і прагнув продовжити навчання.

На тлі гудіння камер спостереження Омніус провів ревізію даних і додав:

– Я не хочу, щоб наша дискусія була заплямована чисто людською дратівливістю. Я вирахував, що це наша трьохсот тисячна розмова. Це дуже примітна подія, якщо взяти до уваги схильність людей відзначати події якимись віхами, які вони називають круглими числами, хоча я не бачу, чим одне число відрізняється від іншого якісно.

Еразмус зморщив своє текучо-металеве обличчя, що покритися інієм від крижаного гірського вітру. Він швидко перевірів свої дані та заявив Омніусу, що той помиляється.

– У мене виходить дещо більше. У вашому банку даних є помилка.

– Такі речі неможливі. У кожного з нас є прості способи розрахунку, і вони засновані на одній і тій самій програмі. Пам'ятай, що ти – лише відгалуження мого власного розуму.

– Ви помилилися, Омніусе. Ви не зовсім точно врахували мої бесіди із земним Омніусом, оскільки отримали неповне зіпсоване оновлення.

Камери спостереження поринули у довгу мовчанку, потім знову заговорили:

– Твоє пояснення підходить для всіх розбіжностей. Якщо, звісно, справді є помилка.

Еразмус наполягав на своєму.

– Подумайте самі: якщо ви помилилися у простому арифметичному розрахунку, то цілком можете помилитися, аналізуючи щось більш важливе, наприклад, випадок Серени Батлер.

Камери спостереження закружляли у повітрі, облітаючи дзеркальну голову незалежного робота. Гільбертус виступив уперед, прислухаючись до розмови; Еразмусу стало цікаво – чи не збирається хлопчик захистити його?

Потім Омніус знову заговорив:

– Можливо, мені варто проаналізувати та верифікувати твої обчислювальні системи, Еразмусе. Є не менша або навіть більша ймовірність, що ти помиляєшся, а не я. Найкраще рішення – це очистити всі твої гель-контури, однаково завантажити нас із тобою заново та знову почати з базових принципів. Через кілька десятиліть ти станеш зовсім іншою, але сформованою особистістю.

Еразмуса здивував цей несподіваний поворот подій. Він не бажав, щоб його думки та особистість були стерті та заново синхронізовані з пам'яттю та штучним інтелектом всесвітнього розуму. Це буде схоже на... смерть.

– По-перше, дозволь мені перевірити ще раз мої обчислення, Омніусе.

Стоячи тут, на вершині гори, він заново пробіг по всій своїй пам'яті і перевірів ще раз всі обчислення, але знову отримав вище значення. Але настав нарешті час застосувати на практиці те, що він дізнався і засвоїв протягом багато поколінь вивчення людей та їх природи.

Так він уперше збрехав.

– Ви маєте рацію, Омніусе. Тепер у мене той самий результат, що й у вас. Мій розрахунок був хибним. Я усунув несправність.

– Це добре.

Еразмус не вважав це неправильною дією, хоча щойно повідомив Омніусу свідомо неправильні дані, більше того – він зробив це заради власного виживання, тобто зробив ще один суто людський вчинок. Враховуючи потенційні проблеми, які могла створити для Синхронізованого Світу смерть Серени Батлер, незалежний робот був потрібен йому більше, ніж будь-коли. Зрештою, коли доставлене

Севратом, зіпсоване і заражене програмним вірусом оновлення мало не знищило коррінського Омніуса, а сам Коррін мало не став частиною Ліги Благородних, саме він, Еразмус, врятував становище своїми активними і рішучими діями. Звичайно, ця маніпуляція включала змінену версію історії, в якій виявилася применшеною роль незалежного робота Еразмуса в спокушенні довірених людей і спалаху земного заклоту.

Еразмус подумав, що шляхом вправ він зможе досягти ще більшої досконалості в таких надзвичайно цікавих людських діях, як брехня та ірраціональність. Він засвоїв ці якості із найкращих спонукань. Якщо він хоче колись зрозуміти суть і влаштування людського розуму, то повинен анатомувати його в лабораторії та імітувати його на практиці. Протягом усієї своєї історії люди примудрялися добиватися військових перемог хитрістю. Приклад: заражені вірусом програми оновлення для Омніуса.

На жаль, Омніус запам'ятає сьогоднішній інцидент, в якому незалежний робот припустився очевидної обчислювальної помилки, а потім сказав, що виправив її. Всесвітній розум і далі аналізуватиме і обмірковуватиме цю подію. Хоча можливо, що коррінський Омніус не вдаватиметься до швидких відкритих дій, ці сумніви будуть з оновленнями передані на інші Синхронізовані Світи, і інші комп'ютери будуть знову і знову обробляти це повідомлення. А якщо Омніус виконає свою загрозу і позбавить незалежності Еразмуса і подібних до нього роботів, знову змусивши їх лягти в жорсткі рамки всесвітнього розуму?

Мені доведеться протидіяти всім подібним намірам, подумав Еразмус. І протидіяти самотійно.

«Ми повинні протистояти спокусі керувати всесвітом.»

Когітор Квіна. Архіви Міста Інтроекції

Воріан Атрейдес анітрохи не здивувався, що після страти Серени Ібліс Гінджо швидко повернув собі колишню владу та видатне становище. До цієї жажливої події зірка Великого Патріарха починала хилитися до заходу сонця, особливо коли Серена взяла в свої руки кермо влади Радою Джихаду. Ймовірно, Ібліс дуже обтяжувався своїм підлеглим становищем. Воріан добре знав колишню довірену людину мислячих машин і був

перекоаний, що він позбувся Серени Батлер, підлаштувавши такі жахливі події.

Тепер же «сумуючий» Великий Патріарх отримував величезне задоволення, закликаючи людей до несамовитої помсти, довівши загальне божевілля до точки кипіння. Ймовірно, він розраховував знайти більше послідовників і шанувальників після широко розрекламованої місії на планети Тлуакса, під час якої він мав намір залучити цей таємничий народ до Ліги Благородних. Те, що в цій дипломатичній поїздці Великого Патріарха супроводжуватиме всіма шанований приміро Ксав'єр Гарконнен, надавало їй поважності та законності, хоча Воріан знав, що Ксав'єр ставиться до Ібліса з не меншою недовірою, ніж сам Атрейдес.

Сильно обурюючись, але не в змозі щось зробити, Воріан залишився на Салусі Секундус. Відад і його товариші по вежі зі слонової кістки кілька місяців прожили в Зимії, наївно втручаючись у справи Джихаду та політику Ліги. Нарешті, коли розлючені депутати і шалені натовпи ополчилися проти них, когітори швидко почали збиратися на свою закуту в крижаний панцир фортецю на Хессрі. Їхні засмучені й пригнічені несподіваним мучеництвом Серени супроводжуючі – одягнені в жовтий одяг ченці – готувалися до переїзду, безперечно, відчуваючи радість від швидкого повернення до надійного притулку.

Але Воріан вирішив поговорити з нібито розсіяними філософами, з цими вийнятими з природного проживання мізками, поки вони не втекли з Салуси Секундус. Ці самітники-когітори щиро вважали себе освіченими філософами, але здавалися просто старими обманутими дурнями.

Ніхто не намагався зупинити приміро Атрейдеса, коли він рішучим кроком увійшов до укріпленої будівлі «Культурної бібліотеки». Когітори перебували в будівлі, поки їх посередники переписували тексти майже забутих філософських трактатів і політичних маніфестів, написаних у роки самотництва Відада та інших когіторів. До сховища Воріан увійшов один, хоча молоді офіцери, які його супроводжували, теж горіли бажанням поглянути на знаменитих самітників.

У залі він побачив шістьох ченців, що стояли біля п'єдесталів, на яких лежали ємності з мізками когіторів.

– Приміро Атрейдесе, – звернувся до нього старший із служителів Кіте, на обличчі якого можна було помітити тривогу і сумнів, – когітор Відад велів нам готуватися до швидкого від'їзду. Під час подорожі до Хессри та

після її закінчення нам треба багато чого обговорити з нашими господарями.

– І це воістину так, бо й мені теж є що обговорити з Відадом.

Гнів у голосі Атрейдеса був дуже помітний. Посередник у страху відступив крок назад. Воріан миттєво згадав безліч темних плям історії, про які він читав – і в які тоді по молодості сліпо вірив – у спогадах свого батька Агамемнона.

На високих п'єдесталах стояли ємності, заповнені блакитною рідиною, в яких плавали відокремлені від тіла мізки.

– Будучи когіторами, тобто мислителями, ми завжди раді можливості обговорити важливі речі, – оголосив один із легендарних філософів через динамік. – Просвітництво рухається вперед шляхом обміну думками та інформацією. Воріане Атрейдесе, ви – досвідчений чоловік, але все ж ви незрівнянно молодше за нас.

– З віком, – відповів Воріан, – мізки кам'яніють, а мислення костеніє. Ваша спроба встановлення миру – це сором для всіх когіторів, ганебний провал здібностей вашого роду.

Посередники були чимало здивовані такою зухвалістю, виявленою колишнім слугою мислячих машин. Щоправда, самі когітори, хоча було видно, що рідина в ємностях засвітилася від посилення ментальної активності, не виглядали особливо засмученими.

– Ви не розумієте, що сталося, приміро Атрейдесе. Ви не здатні вникати у дрібні деталі.

– Я розумію одне: ваш безневинний оптимізм створив у край небезпечну ситуацію, що виникає, коли незрілі немовлята починають втручатися у справи дорослих. Ви зробили дурість, яка коштувала життя найвеличнішій жінці в історії людства.

Відада ця новина анітрохи не стурбувала.

– Серена Батлер попросила нас вступити в контакт з мислячими машинами. До її намірів входило закінчити Джихад. Якби наш план був приведений у дію, то ворожнеча між людьми та машинами вже припинилася б. Ми вважаємо, що Серена Батлер сама спровокувала роботів на насильницькі дії. Інакше машини ніколи б так не відреагували.

Воріан, скрипучи зубами, хитнув головою.

– Ви прожили так багато років і набули так мало розуму! Не можна закінчити війну, не вирішивши конфлікт, що лежить в її основі. Головний конфлікт Джихаду Серени Батлер не міг зникнути просто тому, що ви вирішили його проігнорувати, або через те, що люди втомилися воювати. Ваша спроба, якби вона вдалася, поставила б нас на межу вимирання.

Когітор задумався, а потім відповів:

– Ви поведетеся ірраціонально, Воріане Атрейдесе, – як переважна більшість людей, наскільки ми можемо судити про це.

– Ірраціонально? – Прімеро гірко засміявся. – Так, люди роблять масу ірраціонального, і саме тому часто здобувають великі перемоги.

– Якщо вам доведеться прожити досить довго, Воріане Атрейдесе, то ви згодом оціните всю глибину нашої мудрості.

Воріан заперечливо похитав головою:

– Можливо, якщо ви добре подумаєте, Відаде, то самі усвідомите свою помилку.

Він різко обернувся і пішов до виходу, розуміючи, що всі його дебати з цими безтілесними мислителями будуть абсолютно безплідними, бо вони вже давно відірвалися від реальних проблем та потреб людства. Біля дверей він обернувся і промовив:

– Повертайтеся на Хессру і залишайтеся там. І ніколи більше не намагайтеся нам допомагати.

«Моя найбільша помилка в тому, що я щиро вірив, ніби ухвалюю рішення сам. Але навіть найпроникливіша людина може не побачити ниточки, за які її смикають.»

Прімеро Ксав'єр Гарконнен. З приватного листа до Воріана Атрейдеса

Представники Тлулакса привітно зустрічали усміхненого Ібліса Гінджо, який вийшов із дипломатичного шатла на злітно-посадковий майданчик у супроводі охоронців та помічників. З місцевими політиками та старійшинами Ібліс був пов'язаний безліччю різних справ, не зазначених у жодних протоколах. Після прибуття Великий Патріарх обмінявся багатозначними поглядами та усмішками з работоргівцем Рекуром Ваном

та його колегами. Декілька офіцерів джиполу та помічників зникли, вирушивши займатися таємними справами, як було обумовлено заздалегідь. Тлулакси робили для Ібліса безліч якихось винятків.

Тут же тлулакси приймали ветерана Ксав'єра Гарконнена – наглядний приклад їхньої біологічної геніальності, – віддаючи відповідні рангу почесні. Він стояв нерухомо, як статуя, як експонат, нічим не видаючи почуттів, що кипіли в його душі.

Прімеро супроводжував лише один його ад'ютант – квінто Паоло. Юний Паоло дивився на Ксав'єра обожнюючим поглядом, бачивши в ньому скоріше легенду, ніж живу людину з плоті і крові, людину, що наробила в житті безліч помилок, і страшенно шкодувала про них. Відданий квінто чітко дотримувався інструкцій і не потребував нагляду.

Рекур Ван та інші представники Тлулаксу влаштували церемонію зустрічі на пагорбі однієї з ферм. Ксав'єр стояв у таємничому і зловісному біолого-технологічному лісі, відчуючи тепло місцевого сонця, і згадував той раз, коли він був тут разом із Сереною. Деревоподібні стенди були обвішані дозрілими штучними плодами – клонованими та модифікованими органами, до кожного з яких була прикріплена бирка, вкрита дивними та незрозумілими літерами.

Рекур Ван був втіленою гостинністю, безперервно демонструючи улесливі усмішки і показуючи широкими жестами біологічне багатство – ферми, водночас даючи пояснення.

– Прімеро Гарконнене, – заговорив він, звертаючись до Ксав'єра, – ми дуже раді бачити вас тут. Для Тлулакса велика честь приймати такого героя, як ви. Ваші штучні легені – найяскравіший приклад користі, яку наше чудове суспільство може принести Лізі Благородних.

Ксав'єр у відповідь мовчки нахилив голову. Він стояв, неприродно випроставши спину і вдихаючи повітря з якимись ледь вловимими хімічними запахами.

Після візиту на Тлулакс доктор Раджид Сук спробував сам зайнятися клонуванням органів, але його спроби виявилися невдалими. Тільки генетичний геній Тлулакса міг забезпечити армію Джихаду необхідною кількістю штучних органів для пересадок, яких потрібно все більше і більше...

Ібліс Гінджо, не приховуючи задоволення, написаного на квадратному обличчі, зійшов на трибуну.

– Я радий нагоді сказати про те, що втілилася в життя давня мрія, яку розділяла з нами Серена Батлер. Найзаповітнішим її бажанням було включення Тлулаксу до складу Ліги Благородних. Це важка місія – проголошувати цю подію у скорботній тіні її нещодавньої трагічної смерті, але я присягаюся, що ми не дамо мріям нашої любимої Жриці загинути разом із нею. Отже, я дуже радий проголосити Тлулакс новим членом Ліги, приймаючи народ Тлулакса як наших союзників та ділових партнерів. Ваші вчені забезпечать приплив штучних органів ще до того неминучого моменту, коли поранених у боротьбі за досягнення наших святих цілей стане набагато більше. Джихад входить у нову, ще славетнішу еру.

Великий Патріарх був сповнений радістю, нестримною енергією та оптимізмом. Ібліс підтримував здоров'я і силу великим прийомом прянощі, яка імпортувалася Аврелієм Венпортом – екзотичного засобу, який продовжував залишатися дуже популярним серед найвпливовіших аристократів Ліги.

На противагу Іблісу Ксав'єр відчував на своїх плечах нестерпний тягар прожитих років та особистих трагедій. Просто щоб чимось зайняти себе, Ксав'єр оглянув дивних тлулаксів – тут були тільки чоловіки, які прийшли на церемонію. Не було жодних слідів та ознак жіночої присутності. Щоправда, він не помічав нічого підозрілого, але не міг позбутися враження, що потрапив у лігво хижаків. Це враження тільки посилювали їхні гострі дрібні зуби і маленькі чорні пацючі очі.

У темних очах Ібліса Гінджо світилося його власне, таємне торжество. Масивні широкоплечі офіцери джиполу стояли навколо Ібліса, уважно оглядаючи натовп. Тільки молодий квінто Паоло тішився від душі, бачивши лише зовнішній бік цієї урочистості.

– Ми гарантували Тлулаксу його привілеї, ми поважаємо його бажання, як і раніше, не пускати на свою територію чужинців, – продовжував свою промову Великий Патріарх. – Але ми вітаємо тлулаксів як наших братів у священній боротьбі з мислячими машинами.

Ксав'єр, стоячи перед стендами з органами, уважно розглядав масу ретельно виведених тканин. Він зробив глибокий вдих, втягнувши повітря в легені, які отримав із таких же чанів чотири десятиліття тому. Особливо пильно дивився Ксав'єр на очні яблука, що плавали у темному контейнері. Всі вони дивилися на нього, наче привиди, які звинувачували його.

У високій будівлі готелю, розташованого за межами периметрів Бандалонга, тлулакси відвели Ксав'єру номер серед лабіринту коридорів, зовнішніх балконів і вузьких перехідних містків. Спальня була красиво обставлена і декорована, але в іншому оздоблення було діловим і стандартним, можна навіть сказати, мізерним. Ксав'єру навіть здалося, що меблі та картини сюди принесли лише заради нього.

Після закінчення церемонії на фермі органів представники Тлулакса та Ібліс Гінджо ніби втратили будь-який інтерес до приміро Гарконнена. Вони сиділи за столом, їли рясно приправлену пряністю їжу і напівнятками вели якісь дивні розмови. Потім Великий Патріарх просто відіслав Ксав'єра, сказавши, що ветеран «втомився після такого насиченого дня і потребує відпочинку», і запропонувавши йому вирушити до готелю.

Квінто Паоло помістили в маленьку кімнату, що примикала до номера Гарконнена. Молодий ад'ютант не мав нічого спільного з офіцерами джиполу, а космопорт та ділові квартали не пропонували жодних нічних розваг для молодого та енергійного армійського офіцера. Сам Бандалонг був закритий для іноземців з невідомих релігійних міркувань, хоча Ксав'єр, як не намагався, не зміг з'ясувати, що це за міркування.

Ксав'єр ніяк не міг заснути – в голову вперто лізли важкі думки. Він відчував лише моральну, а не фізичну втому. Він змирився з тим, що тепер він має багато часу, щоб бути на самоті, коли не залишається нічого іншого, як думати і згадувати...

Хоча Серена Батлер писала пристрасні трактати, а Ібліс Гінджо випустив кілька есе та мемуари, сам Ксав'єр ніколи не відчував потреби описувати своє життя та героїчні військові діяння. Будучи справді визначною особистістю, він не вів записів, які з користю для себе могли б прочитати віддалені нащадки, – вважав за краще, щоб за нього промовляли його вчинки та дії.

Зараз Ксав'єр, коли уже було дуже пізно, лежав у ліжку і згадував останні листи Серени Батлер. У них не було нічого нового, оскільки Ксав'єр добре знав її думки та аргументи. Проте Гарконнен насолоджувався ритмом і поетикою її слів, уявляючи, що вона сама розмовляє з ним своїм мелодійним голосом. Він відкрив свої спогади, як безцінні, дорогі йому книги, думаючи про ту велич, якої досягла у своєму житті ця дивовижна жінка.

Яке коротке життя.

Раптом він почув якийсь шум і стукіт у розсувні двері, що виходили на високий балкон. Здивований Ксав'єр раптом побачив, що за напівпрозорими дверима стоїть людина, силует якої невиразно вимальовувався на тлі нічного неба.

Його охопили підозра та страх, але цікавість пересилила. Він відчинив двері і холодний вітер обпік йому обличчя. Тепер Ксав'єр зміг розглянути несподіваного візитера. Перед ним стояла схожа на скелет людина з мертвою, сірою шкірою, вкритою синювато-червоними рубцями. У людини було тільки одне око, друга очниця виглядала як страшний огидний кратер. До шиї від прозорих підвішених до поясу пакетів із густою рідиною тяглися тонкі, теж прозорі трубки.

Цей чоловік якимось незбагненим чином зумів пройти містками, а потім спустився на балкон по зав'язаній вузлами мокрій мотузці. Ксав'єр не міг уявити, як цей виснажений, зневоднений страждальник зміг зробити такий подвиг.

Незнайомець тремтів від виснаження чи розпачу.

– Прімеро Гарконнене... я знайшов вас.

Він ледь не впав від слабкості, відчувши неймовірне полегшення.

Ксав'єр підхопив нещасного і повів його до кімнати. Він звернувся до людини, інстинктивно понизивши голос:

– Хто ви? Хтось знає, що ви тут?

Незнайомець заперечно хитнув головою. Здавалося, навіть цей рух коштував йому неймовірних зусиль. Він упустив голову на груди. Вся ця людина була однією величезною раною, суцільним хаосом свіжих рубців, що перепліталися. То були не бойові рани – а хірургічні рубці. Ксав'єр посадив людину в одне із крісел.

– Прімеро Гарконнене... – Між словами незнайомець важко хапав ротом повітря. – Мабуть, ви не пам'ятаєте мене. Я служив під вашим керівництвом на IV Анбусі, тринадцять років тому. Я командував тоді одним із загонів у битві з мислячими машинами. Я – терсеро Хонду Крег.

Примруживши очі, Гарконнен постарався згадати. Цей офіцер командував другим загonom, який мав зустріти наступаючих роботів у якомусь дзеншійтському селі, але місцеві жителі вивели з ладу всю артилерію, залишивши Крега та його солдатів абсолютно беззахисними. Як і Вергіля.

– Ні, я добре пам'ятаю вас. – Він здвинув брови. – Але мені здається, що потім ви отримали призначення до себе на батьківщину... На Балут? – Він ледве не задихнувся. – Так, на Балут. І ви пережили цю атаку?

– Так, Балут – моя батьківщина. Колись там був мій дім.

Ксав'єр присунувся ближче до Крега. Він мав дуже багато запитань.

– Я читав армійський рапорт та бачив знімки з місця подій. Жахливо! Машини знищили все, не залишилося жодної живої душі – але як вам удалося втекти?

– На нас напали... не мислячі машини. – Хонду Крег похитав головою. – Ви мали думати, що це були вони, але це був не Омніус. Це був Ібліс Гінджо та його тлулакси.

У Ксав'єра серце забилося швидше.

– Про що ви говорите?

– Я маю вам дещо показати, якщо моє тіло винесе таке навантаження. – Крег підвівся, обвів кімнату поглядом свого величезного, налитого кров'ю ока. – Але я попереджаю вас, що таке знання накличе на вас велику небезпеку, за яку ви не будете мені вдячні.

– Мене зараз уже мало хвилює небезпека. – Ксав'єр стиснув щелепи. – І якщо у вас вистачило мужності, щоб прийти сюди і все мені розповісти, то в мене вистачить мужності вислухати.

Терсеро Крег знову опустив голову, плечі його стулилися.

– Я зробив це, бо мені нема чого втрачати, приміро Гарконнене. Я вже, можна вважати, мертвий.

Він провів рукою по пакетах із гелеподібною рідиною, доторкнувся до введеної у вену трубки. Єдине його око в упор дивилося на Ксав'єра.

– Вони взяли у мене обидві нирки та печінку. Тлулакси вирішили на якийсь час продовжити мені життя, щоб я не надто швидко помер і з мене можна було взяти ще якісь придатні для справи тканини та органи.

Ксав'єр ніяк не міг повністю зрозуміти те, що він чув.

– Що? У них є ферми органів. Вони можуть вирощувати будь-які органи. Навіщо їм...

– Я – донор органів... у стилі Тлулакса, – сказав цей схожий на висохлу мумію чоловік, зобразивши жахливу усмішку. Він став на тремтячі ноги. – Так, у тлулаксів є ферми органів, але вони не дуже

продуктивні. Вони можуть адекватно задовольняти потребу в донорських органах лише у мирний час, та й то навряд, але їхньої продуктивності нізащо не вистачить на задоволення запитів Джихаду.

– Але... але це неможливо! – видихнув Ксав'єр, відчуваючи, як у його душі закипає неймовірна огида. – У мене самого пересажені легені...

Голова Крега знову впала на груди, ніби шия була надто слабка, щоб утримувати такий тягар.

– Можливо, ваші легені були взяті з одного з таких чанів, але швидше за все їх вирвали у якогось нещасного раба, тканини якого виявились сумісними з вашими. Коли всім ветеранам та пораненим Джихаду терміново були потрібні органи на заміну, тлулакси були змушені знайти... альтернативні джерела. Хто згадає про жменьку колоністів чи про нікому не потрібних буддисламських рабів?

Ксав'єр провів язиком по сухих шорстких губах.

– Отже, ті ферми органів, які відвідали Серена та я, не більше ніж декорації?

– Ні, вони діють, але це лише мала частина того, що потрібно для потреб Джихаду. І, природно, тлулакси вирішили, що їм немає сенсу втрачати такий дохід, позбавлятися такого вигідного бізнесу. Торговці живою плоттю змусили вас повірити в технологічний геній цієї планети і продавали вам органи за дивовижними цінами.

Ксав'єр розумів те, що було найгіршим: якби в Лізі від самого початку знали б правду, багато реципієнтів повторили б свій вибір. Він сам міг би вважати це неминучим злом, з яким доводиться миритися заради перемоги Джихаду.

Крег, не приховуючи злості, тяжко зітхнув.

– Загалом, коли приходить замовлення, тлулакси вилучають органи у тих, хто не потрібен їм для інших цілей. Наприклад, таких, як я.

Намагаючись упоратися з непомірним жахом, про який він щойно почув, Ксав'єр запитав про роль Ібліса Гінджо.

– І Великий Патріарх знає... про ці махінації?

Колишній терсеро примружив своє єдине око і хрипко засміявся:

– Знає? Він їх вигдавав.

«Людство постійно шукає нове знання, вважаючи його найбільшим благом для свого виду. Але є винятки – речі, які жодна людина не повинна навіть знати, як робити.»

Когітор Квіна. Архіви Міста Інтроекції

Немов у тумані Ксав'єр пішов за терсером Крегом на високий балкон, під яким далеко внизу виднілися в темряві вулиці тлулаксійського передмістя. Ніч стояла холодна і вогка. Ксав'єр і Крег зробили важке і небезпечне сходження по переплетенню ґрат і містків по залізних поручнях та за допомогою перехопленої вузлами мотузки. Де міг, Ксав'єр допомагав своєму виснаженому супутникові.

Ксав'єр був упевнений, що біля дверей номера, який він займав з Паоло, було виставлено охорону, і залишалося лише сподіватися, що його не шукатимуть доти, доки старий солдат не покаже йому все те, що хотів. Буде набагато гірше, якщо в номері є камери прихованого спостереження, але думати про це було вже пізно.

Вночі місто тлулаксів – у районі його центральної забороненої зони – виглядало темним і зловісним, що ніби задумувало якийсь злочин за своїми неприступними стінами.

– Ми увійдемо туди? – запитав Ксав'єр ледь живого ветерана приглушеним шепотом. – Це ж секретна зона, що охороняється...

– Є шлях, яким можна туди проникнути. На Тлулаксі буває так мало чужинців, що вони самі не розуміють, де в їхній охороні слабкі місця. – Крег хрипко посміхнувся, явно перемагаючи біль. – Але мені здається, що проникнути буде набагато важче, ніж непомітно піти. Більшість таких бранців, як я, не можна назвати дуже... ходячими. Тс-с! Дивіться!

З цими словами він витягнув руку вперед.

Присівши, вони пропустили повз три тлулакси, що були озброєні якимись електронними пристроями. Коли охорона пройшла, Хонду Крег пірнув у тінь, а за ним пішов і Ксав'єр.

У тісному провулку біля стіни великої будівлі, схожої на ангар, Крег намацав двері люка, відчинив їх і, пригнувшись, пройшов усередину. Обидва опинилися в неширокому, похилому жолобі. Підйом був дуже важкий для Крега, але він не сповільнився.

Усередині великого приміщення стояв сильний запах хімікатів і смерті, який ударив у ніс навіть Ксав'єру з його притупленим нюхом. Але побачене змусило його пошкодувати, що він колись не втратив і зір.

Ліжка, в яких лежали тіла, були схожі на труни, обладнані діагностичними системами та засобами життєзабезпечення, що підтримували життя в цих жалюгідних понівечених істотах, які ледве ворушилися, і видавали дивний стогін, вводячи в їх вени та артерії живильні та стимулюючі речовини. Величезний зал здавався безмежним – куди не дивився Ксав'єр, він скрізь бачив ряди трун у тьмяному світлі ламп.

Тут лежали у страшному ув'язненні тисячі людських тіл. Деякі являли собою обрубки тулубів і кінцівок, що зберігали життєздатність від вливань поживних розчинів. Це були жалюгідні залишки колись цілих людей. Інші бранці були, мабуть, свіжими надбаннями – вони лежали майже цілі та були прив'язані до ліжок. З цих нещасних органи витягували один за одним у міру надходження замовлень.

Справжня «ферма органів» Тлулакса.

Ксав'єр шумно вдихнув, видавши при цьому хрипкий плачучий звук. Він відчув повітря в горлі і подумав про те, що живий тільки завдяки мимовільній жертві якогось страждальця, який віддав йому свої неушкоджені легені.

Здебільшого полонені були темноволосими і смаглявими, що викривало в них буддисламських бранців, таких, яких він зустрічав на IV Анбусі, або тих, хто підняв повстання на Поритріні. Дзенсунітські та дзеншіїтські раби, у яких поки що збереглися очі, дивилися на нього з відчаєм, надією чи ненавистю.

– Я втік зі свого ліжка, – сказав Крег скрипучим голосом. – Ці м'ясники знають, що у мене відібрано життєво важливі органи і тому я не виживу поза цим місцем більше однієї-двох годин. Але коли поряд зі мною помер один із донорів, мені вдалося вкрати його пакети з живильною рідиною та стимуляторами. Ці пакети надали мені сили, щоб я зміг знайти вас. Я знав, де вас шукати. Я підслухав розмову двох тлулаксів. – Він вдихнув і закашляв. – Мені треба було віддати своє життя, щоб ви про це дізналися, приєдро Гарконнене.

Ксав'єр ледь не падав від розпачу. Найбільше йому хотілося втекти з цього страшного місця, але він змусив себе подивитися в обличчя своєму понівеченому супутникові.

– Але яким чином тлуакси взяли вас у полон? Ми думали, що всіх колоністів Балута вбито.

– Чини джиполу Великого Патріарха і тлуакси-работоргівці з'явилися до нас на десятках кораблів і бомбардували центральне поселення, – відповідав Крег. – Потім вони розпорошили в повітрі паралітичний газ, який знерухомив нас і позбавив спроможності до опору. Вони для відведення очей убили кілька десятків людей і розкидали по околицям спотворені вибухами тіла. Потім нас взяли в полон, наші будинки зруйнували та спалили, а під кінець залишили на місці злочину кілька трофейних бойових роботів. Представники Ліги, які побували на місці катастрофи, напевно списали цей злочин на мислячих машин.

Ксав'єра вже хитало від цієї інформації. Слабкість нарешті здолала вмираючого солдата, і він упав навколішки.

– Звідси тлуакси беруть свіжий матеріал для своїх ферм органів, а Ібліс Гінджо жене людей на бій із проклятими мислячими машинами. Народ біжить за ним, як барани на бійню, не підозрюючи правди.

– Огидна інтрига! – сказав Ксав'єр.

– Але це ще не все. Він зробив те саме на Чусуку кілька років тому і на шахтах планетоїда Ріссо. Наступного разу він ударить по Каладану... Ви повинні зупинити його.

З наростаючим жахом Ксав'єр слухав розповідь старого терсеро. Паузи між словами ставали дедалі довгими, наче закінчувався заряд невидимої батареї. Нарешті ця людина, остаточно знесилена, повалилася на бік. Ксав'єр дивувався лише одному – як цей мужній офіцер міг так довго протриматися без життєво важливих органів. Як він зміг складатися, власне кажучи, тільки з серця, легень, головного мозку і кінцівок, відірватися від системи життєзабезпечення і вижити протягом декількох годин.

Ксав'єр опутився на коліна, закинув руку нещасного собі на плече і підвівся, намагаючись відвести вмираючого, хоч і розумів, що нічого не зможе для нього зробити. Він, хитаючись, брів уздовж незліченних ліжок і секційних столів, тягнучи на собі доблесного солдата, але це було марно. Хонду Крег був мертвим.

Ксав'єр обережно поклав бездиханне тіло на брудну підлогу. Він ловив на собі погляди розрізаних і розсічених тіл, яким поки що зберегли життя, щоб потім забрати й інші органи та тканини. З деяких тіл була знята шкіра

– яку вже, без сумніву, використовували для лікування солдатів з опіками – і оголилася сира криваво-червона м'язова маса, що волого поблискувала в темному світі.

Він, хитаючись, побрів геть, не знаючи, що робити далі. Спробувати звільнити цих людей? Але він розумів, що більшість із них загинуть дуже швидко без систем, що підтримували життя. Адже вони вже були позбавлені життєво важливих органів. Мало хто, звичайно, зможе вижити... але куди їм піти? Що він може реально для них зробити?

Хоча він і був високопоставленим воєначальником армії Джихаду, тут він був один в оточенні ворогів – тлулаксів, Ібліса Гінджо і відданих йому офіцерів джиполу. Ксав'єр не міг підняти тривогу. У розпачі він ухопився за край одного з ліжок, звідки до нього протяглася немічна рука.

– Я бачу, що тут потрібні пояснення, – раптом пролунав сильний голос. – Не судить про те, чого не розумієте.

Ксав'єр здригнувся, як від удару, обернувся і побачив наприкінці проходу Великого Патріарха, оточеного вченими-тлулаксами, охоронцями та торговцями. Ксав'єр на мить заціпенів, розуміючи, що його життя висить на волосині, незважаючи на всі його чини та нагороди. Можливо, вони зараз піднімуть його на гак і заберуть його органи...

– Я вже й без того дізнався набагато більше, ніж хотів дізнатися, – відповів Ксав'єр, намагаючись приховати огиду і лютість, що душили його. – Думаю, що у вас є якісь виправдання?

– Потрібно просто ширше дивитися на речі, на прикладі ви ж це розумієте, чи не так? – Ібліс був сильний і могутній, а Ксав'єр з особливою гостротою відчув, який він неймовірно старий.

– З цього місця були доставлені... мої легені?

– Це було ще до того, як я піднявся до вершин влади, тому нічого не можу з цього приводу сказати. Але навіть якщо це й так, то будь-яка об'єктивна і неупереджена людина назве це цілком прийнятним обміном – невідомий волоцюга та великий приклад, – Ібліс випростався, зрозумівши, які аргументи треба використовувати у цій суперечці. – Здебільшого це раби, покидьки суспільства, взяті на планетах-ізгоях.

У нього з'явилася страшна усмішка, коли він глянув на ряди ліжок.

– Але ви – тактик, стратегічний геній, вірний солдат Джихаду. Подумайте, що ви зробили для нього за останні кілька десятиріч, наприклад, згадайте про всі перемоги, які ви здобули над Омніусом. За

всіма мірками, ваше життя набагато цінніше, ніж життя простого раба, тим більше буддисламського боягуза, який відмовився боротися за справу Джихаду.

– Мета виправдовує засоби, – сказав Ксав'єр, не наважуючись висловити огиду.

– Це цінний аргумент.

Ібліс посміхнувся, прийнявши спокій Ксав'єра за згоду.

– Так і слід думати про це, приміро. Зберігши вам життя і надавши можливість усіма силами захищати людство і віддавши вам для цього свої легені, той раб, який це зробив – хай навіть і мимоволі, – теж пожертвував життям, щоб завдати поразки мислячим машинам. Якби ці люди хотіли зробити свій внесок у війну якимось іншим шляхом – як це личить справжнім людям, – то хіба вони потрапили б сюди?

– Але не всі ці жертви – послідовники буддизму, – сказав Ксав'єр, дивлячись на останки Крега. Слова застрягли у Ксав'єра в горлі, немов просочені гіркою жовчю. – Ця людина була солдатом армії Джихаду.

– Що він вам розповів? – різко запитав Ібліс, стиснувши щелепи.

Ксав'єр непевно похитав головою і знизав плечима.

– Він був надто слабкий і швидко помер, але я впізнав його. Як він потрапив сюди?

– Ця людина... її вже немає в живих, – сказав Ібліс. – Дехто так тяжко поранений у битвах, що не має жодного шансу вижити. Проте їхні тіла можуть дати допомогу та надію іншим. Сім'я цього офіцера думає, що він доблесно загинув у битві – і він справді зробив це з твердим наміром та непохитною мужністю. Після цього його органи дозволять залишитися живими іншим хоробрим солдатам і найманцям. Ця ж людина все одно померла б. Чи може бути вища нагорода для будь-якого справжнього воїна?

Ксав'єр відчував лише слабкість і нудоту. Ніщо з того, про що говорив зараз Ібліс, не могло виправдати те, що зробив він і ці тлулаксійські чудовиська.

– Серена... знала про це? – запитав він нарешті таким тоном, наче повністю визнавав свою поразку.

– Ні, але технологія тлулаксів допомогла нам створити ілюзію її мучеництва. Ми використали для цього пробу клітин, які були взяті у

Серени під час її приїзду десять років тому сюди. З цих клітин було клоновано тіло, яке було потім найжорстокішим чином понівечено. Ми створили серію напрочуд правдоподібних зображень і виставили Омніуса монстром – яким він, звичайно, і є.

Тепер Ксав'єру довелося переварити і це жахливе одкровення.

– Значить, Серену не катували? Вона не була вбита мислячими машинами та...

– Я віддав відповідний наказ начальниці її охоронниць Нірієм убити Серену, якщо цього не зробить коррінський Омніус. Серена мала спровокувати Омніуса на вбивство. Але якби це їй не вдалося... ми не могли допустити такого результату. Це був би стрімкий і безболісний удар, на який мислячі машини, природно, не очікували б. – Ібліс знизав плечима.

У Ксав'єра закрутилась голова. Він не вірив своїм вухам. Це не могло бути правдою.

– Навіщо вона зробила цю жахливу річ? Що вона могла цим виграти...
– Він обірвав сам себе на півслові. – Ну звичайно ж. Вона хотіла підлити олії у вогонь згасаючого Джихаду. Вона розуміла, що народ прийме запропонований когіторами мир з Омніусом від однієї тільки страшної втоми, викликаної нескінченною війною, якщо вона не віддасть свого життя, щоб цього ніколи не сталося.

Усміхаючись, Великий Патріарх розвів руками, ніби наголошуючи на очевидності такої відповіді.

– Чи можете ви уявити найкращий спосіб сколихнути всіх і кожного в Лізі? Серена не могла, і я також. Я просто зробив так, щоб Серену точно супроводжував успіх. Навіть противники війни вгамувалися зі своїми протестами, коли побачили, що Омніус зробив з їхньою любимою Жрицею.

Увагу Ксав'єра привернув стогін, який випустив пошматований на частини дзенсуніт зі свого ліжка, обплутаного шлангами та проводами хитромудрих систем. До горла Ксав'єра підкотив тугий ком.

– Вона знала про ці органи, знала, звідки вони беруться – про всіх цих людей, які лежать тут, розкроєні, як піджаки в крамниці кравця?

Великий Патріарх посміхнувся, хоча тілоохоронці та тлулакси відчували явне занепокоєння.

– У Серени були інші турботи, що важким тягарем лежали на її плечах. Їй говорили лише те, що їй треба було знати. Вона просила, щоб я знайшов спосіб забезпечити органами поранених солдатів Джихаду, коли в них відчувалася найгостріша потреба. Я визнаю, що в цих підприємствах мало приємного, але вони виконують таку необхідну всім нам функцію. Я нітрохи не сумніваюся, що ви й самі це бачите, чи не так?

Він знову широко посміхнувся.

– Подумайте про Серену, віддайте належне її пам'яті, приміро. Ви знаєте, як високо цінувала вона ці ферми і все те добре, що вони робили. Ви знаєте, як пристрасно хотіла Серена, щоб Тлулакс вступив до Ліги Благородних. Незалежно від методу, це справді те, чого вона хотіла завжди. – Він зловісно ступив ближче, зображуючи розуміння та співчуття. – Ксав'єре Гарконнене, я знаю, що ви любили її, але я прошу вас, не чиніть необачно. Не руйнуйте спадщину Серени, яка так дорога всім нам.

Ксав'єр докладав великих зусиль, щоб не дати волі своєму гніву.

– Цього в мене й в думках не було, – сказав він, сподіваючись переконати Ібліса у своїй щирості.

Тлулакси та офіцери джиполу дивилися на Ксав'єра, не приховуючи підозрілості, але він твердо зустрів погляд самовдоволеного Великого Патріарха.

– З мене достатньо всіх цих жахів, Іблісе, з мене вистачить війни. Коли ми повернемося на Салусу Секундус, я подам рапорт про звільнення з армії та звільнення з поста приміро.

Якусь мить Ібліс Гінджо виглядав здивованим, потім здивування змінилося радістю, яку він відразу намагався приховати. Він кивнув головою.

– Як вам завгодно – звичайно, ви підете у відставку з усіма належними почестями. Ви добре служили, приміро, але війна має тривати до повної поразки Омніуса. В ім'я Серени ми повинні стійко переносити будь-які поневіряння задля досягнення нашої великої мети.

– Звичайно, – погодився Ксав'єр, – при першому поклику я буду готовий знову служити Джихаду на згадку про Серену. Але зараз просто хочу повернутися додому.

Насправді він мав інші плани, і він щиро сподівався, що в нього вистачить часу, щоб їх виконати.

«Справжній витвір, той його вигляд, який мене цікавить, згодом стає незалежним від свого творця. Еволюція і досвід відводять початковий витвір далеко від його витоків – відводять з непередбачуваним результатом.»

Еразмус. «Міркування про мислячі біологічні об'єкти»

Незважаючи на всі припливи та відливи Джихаду, кур'єрські кораблі з оновленнями для Омніуса продовжували з машинною передбачуваністю курсувати нескінченними просторами всесвіту між Синхронізованими Світами. Незмінність сутності всесвітнього розуму, що усвідомлював себе, була його ахіллесовою п'ятою.

Агамемнон і його кімеки, що об'єдналися, точно знали, де слід чекати появи кур'єрського корабля на околиці сонячної системи Рішеза. Генерал залишив на Бела Тегез Юнону, щоб вона продовжувала перетворювати в неокіmekів тамтешнє слухняне населення. Через дев'ять років після початку заколоту Агамемнон мав безліч нових бійців, усім на світі зобов'язаних трьом вцілілим первісним титанам.

А Омніус поки що не сприймав цю загрозу всерйоз.

Сидячи в засідці, Агамемнон і Данте побачили нарешті сріблясто-чорний корабель з оновленнями, що безтурботно летів своїм звичним маршрутом. Спеціально запрограмований капітан-робот просто виконував свою роботу, не розмірковуючи про свою роль у галактичних конфліктах.

Шість неокіmekів у своїх кораблях приготувались до перехоплення. Всі кораблі Агамемнона були сильно броньовані і мали надпотужне озброєння. Їх будували на відновлених верфях Бела Тегез. Омніус, щоправда, озброїв свої кур'єрські судна легкою артилерією, але це був лише символічний жест, який міг захистити оновлення від удару неокіmekів.

Агамемнон знав, що його воїни без зусиль візьмуть у полон цей корабель. Неокімеки, завербовані з населення Бела Тегез, прагнули показати свою цінність і постійно лізли в найгарячіші сутички.

За ними незграбно пішов Беовульф. Самий старий з неокіmekів отримав тяжкі травми та пошкодження через несподіваний зрадницький напад Гекати, яка обстріляла його корабель своїми кам'яними ядрами, ледь

не знищивши повністю. Коли він уже майже вислизнув з-під обстрілу, одне ядро все ж таки вразило корабель, пошкодило провідні стрижні, що були пов'язані з мозком, що призвело до випалювання деяких його ділянок. Внаслідок цих ушкоджень Беовульф почав дрейфувати в некерованому кораблі в поясі астероїдів Гіназа, де його знайшла розвідувальна група неокімеків. Через травму Беовульф уже не міг працювати як раніше. Його розум уже ніколи не стане тим самим.

Виявивши рідкісну і нехарактерну для нього великодушність і співчуття, генерал титанів дозволив покаліченому і малорухливому Беовульфу взяти участь в операції, хоча користі від нього, звичайно, було небагато.

Хоча попередній удар по кораблю Зуфи Ценви та Аврелія Венпорта призвів до дещо несподіваних результатів, Агамемнон проте дізнався, що жертви загинули, як і Геката, якій тепер не вдасться більше втручатися в його плани і плутати його карти. А це був цілком прийнятний результат.

Агамемнон вважав також дуже корисним розсилати своїх відданих шпигунів на найважливіші планети Ліги Благородних. Спокусившись безсмертям і піддавшись на обіцянки зробити їх неокімеками, жителі Бела Тегез охоче викликалися бути спостерігачами та збирачами корисної для Агамемнона інформації. Це допомагало ефективніше вести війну на два фронти. Омніус теж використовував людей як шпигунів, але дуже обережно, боючись, що тісне спілкування з вільним людством зіпсує їх.

– Ми готові вийти на ціль, генерале, – доповів Данте.

Беовульф видав дивний шум. Потім відрегулював свої системи комунікації і повільно, але цілком виразно прошипів:

– Час убити Омніуса.

– Так, час убити Омніуса.

Агамемнон наказав кораблям, що перебували у засідці, виходити на ціль і атакувати кур'єрський корабель з оновленнями. Агамемнон і Данте стежили за тим, що відбувається з безпечної відстані, як неокімеки кинулися оточувати і затримувати корабель з оновленнями. Їм була дана найсуворіша інструкція не виводити корабель з ладу і не завдавати непоправних ушкоджень. За кілька хвилин влучні постріли заглушили двигуни кур'єрського корабля і спалили систему трансмісії, перетворивши корабель на дрейфуюче небесне тіло.

Капітан-робот спробує відправити Омніусу сигнал лиха, але рішезький Омніус ніколи не дізнається, що сталося насправді. Агамемнон і його команда швидко закінчать силову частину операції, захоплять корабель і помчать до машинної планети, яка ні про що не підозрює, настільки швидко, що затримка не буде помічена.

– Поспішайте, – наказав своїм Агамемнон, – у нас дуже мало часу.

Кораблі кімеків стикувались із кур'єрським судном роботів. Один із тегезьких неокімеків причепився до борту машинного корабля першим, відкрив люк і важкими кроками заgrimів по металевій обшивці ворожого судна. Агамемнон негайно пішов за неокімеком, щоб увірватися в кабіну пілота і розчавити своєю сталевною лапою ще одну сріблясту гель-сферу.

Робот, що знаходився всередині кабіни, з мідно-червоним металевим обличчям чимало здивувався зухвалості неокімеку. Він вистрілив і заряд влучив точно в ємність з мозком, перетворивши її на пил. Сіра речовина та електрорідина розлетілися в різні боки, забруднивши стіни кабіни.

Агамемнон відсахнувся і підняв зброю, вмонтовану в його членисті кінцівки, готовий будь-якої миті вистрілити. Робот повернув у його бік гладке дзеркальне обличчя.

– Ах, це Агамемнон. Думаю, мені слід спочатку вистрілити в тебе, але тоді Воріан був би мною дуже незадоволений.

Генерал титанів зволікав, впізнавши незалежного робота Севрата, у якого Воріан був другим пілотом у незліченних польотах через всесвіт із копіями планетарних оновлень.

– Навпаки, Севрате, гадаю, що мій син був би вдячний тобі за те, що ти зробив за нього таку важку роботу.

Капітан-робот імітував сміх.

– Я так не думаю, Агамемноне. Мені здається, він завжди вважає за краще сам вирішувати свої проблеми і дуже цінує смак перемоги.

Тим часом на борт вповзли інші неокімеки і стовпились за спиною свого генерала. Інших капітанів просто викидали в космос або випалювали їх гель-контури, перетворюючи просто на шматок заліза, але Севрат міг стати джерелом корисної інформації.

– Цього робота візьміть у полон, – скомандував Агамемнон своїм броньованим неокімекам. – Я хочу допитати його.

Севрат твердо стояв на своєму:

– Я не можу дозволити тобі взяти гель-сферу. Моя програма цього не дозволяє.

– Включи свій аналіз та обрахуй ймовірності. Я можу дати по тобі імпульсний залп і виключити всі твої електричні ланцюги, а потім викинути з кур'єрського корабля. Я можу вистрілити ракетою та просто знищити тебе. Або ти можеш піти за мною і зазнати лише мінімальної фізичної шкоди. Такого сценарію, в якому ти зможеш передати копію оновлень Омніусу, просто не існує.

Поки Севрат роздумував, уперед, брязкаючи залізом, виступили неокімеки, готові вступити у бійку.

– Твоя оцінка правильна, Агамемноне, – сказав робот. – Я вважаю за краще залишитися непошкодженим. Можливо, потім з'являться інші можливості.

– На це можеш не розраховувати.

Поки два неокімеки переносили робота в один із кораблів, що очікували, Агамемнон відкрив відсік, де зберігалася гель-сфера з оновленнями. Хоча це й не було обов'язковою частиною плану, Агамемнон не міг відмовити собі в задоволенні – він розчавив гель-сферу своїми залізними пазурами, перетворивши її на місиво з гелю та дроту.

Поки він таким чином розважався, неокімеки увійшли в корабель, а по його обшивці, мов комахи, поповзли ремонтні роботи, нечутливі до дії космічного вакууму. Роботи усунули зовнішні пошкодження та відновили трансмісію, щоб зробити кур'єрський корабель придатним для подальшого просування до Рішеза.

– Двигуни відремонтовані та готові до пуску, генерале Агамемноне, – доповів Данте. – Цей кур'єрський корабель знову придатний для експлуатації.

Користуючись своїми знаннями про передбачуваний образ дій всесвітнього розуму, бунтівні кімеки вже вистежили і перехопили таким самим чином десять кур'єрських кораблів з оновленнями. Вони вже знищили достатню кількість оновлень Омніуса, щоб Синхронізовані Світи, що розкинулися на величезній території, виявилися неузгодженими. Розсіяні на безкраїх просторах втілення всесвітнього розуму перестали діяти як єдине ціле.

– Інсталюйте нову програму та запускайте нашу останню зброю.

Агамемнон сам увімкнув панель управління, що зазвичай мав робити робот.

Цей корабель з оновленнями, як і раніше, мав потрібний пароль і мав безпосередній зв'язок з рішезьким Омніусом. Коли він пройде наступний захисний периметр, увімкнеться нова програма, яка різко змінить траєкторію польоту. Двигун прискорить корабель і він, пронизавши атмосферу подібно до гігантського молота, обрушить нищівний удар на цитадель комп'ютерного розуму.

Після цього кімеки великими силами нападуть на беззахисний Синхронізований Світ. Для завдання удару, окупації та зачистки Агамемнон зібрав велику та боєздатну армію – гігантські кораблі, побудовані на Бела Тегез, плюс перероблені та перепрограмовані бойові роботи, викрадені кімеками у Омніуса. Як тільки колісниця долі, троянський кінь кур'єрського судна, вторгнеться до Синхронізованого Світу Рішеза, кімеки кинуться слідом за ним і довершать його руйнування. Звичайно, рішезькі мислячі машини спробують організувати опір, але малопотужні допоміжні підстанції Омніуса не зможуть досить швидко зібрати сили в кулак.

Генерал титанів зайняв місце у своєму кораблі, і всі кімеки почали стежити за кур'єрським кораблем, що входив у площину орбіти планети. Незабаром Рішез опиниться під владою кімеків, наблизиться ера відродження епохи титанів. Знову Юнона займеться перетворенням пригніченого, безпорадного населення на нових вірних кімеків.

А полонений Севрат, ймовірно, зможе допомогти генералу розібратися нарешті з сином Воріаном, що зрадив його...

– Приготуватися до наступу, – наказав Агамемнон. – Цього разу у нашій перемозі немає сумнівів.

«Мені начхати на історію. Я робитиму те, що вважатиму правильним.»

Прімеро Ксав'єр Гарконнен. Лист Воріану Атрейдесу

На зворотному шляху до Салуси Секундус, не зраджуючи свого звичаю, Ксав'єр Гарконнен сам сів за пульт управління дипломатичного судна. Старий виконав формальну роль пілота у польоті до системи Фалім

і, хоч був чимало стомлений, наполягав на тому, щоби відвести корабель і назад. Здавалося, що приміро перебуває в напівсні, піднімаючи корабель над Бандалонгом.

Ібліс Гінджо, самовдоволено посміхаючись, стояв у кабіні пілота, міцно взявшись обома руками за спинку пасажирського крісла, і дивився вниз, на рівну і чітку мережу міських вулиць, що сяяли склом і металом. За містом розстилися ряди пагорбів, усіяних реальними і при цьому неправдивими фермами органів.

Агенти джиполу, що знаходилися на борту, – особиста охорона Великого Патріарха – не спускали очей з Гарконнена, стежачи за кожним його рухом, але старий приміро виглядав втомленим і розбитим, машинально працюючи з панеллю управління. Він майже переконав усіх, що його єдине бажання – повернутися додому і уникнути справ.

У глибині душі, однак, Ксав'єр сильно сумнівався, що Ібліс дозволить йому долетіти до Салуси Секундус живим. Великий Патріарх не міг допустити, щоб його скандальні секрети стали відомі суспільству, особливо ті, що стосувалися ферм органів Тлулаксу та вигаданого мучеництва Серени.

Ні, чини джиполу інсценують якесь нещастя, уб'ють Ксав'єра, а потім, після прибуття в Зимію, висловлюватимуть удавану скорботу, оплакуючи старого героя. Ібліс виконає свій план знищення Каладана, захопить полонених, які проти своєї волі стануть донорами органів, і з трибун буде виголошувати анафему про жорстокість мислячих машин.

– Я завжди робив для Джихаду все, що було в моїх силах, Ксав'єре, – примирливим тоном промовив Ібліс, все ще намагаючись переконати приміро у своїй правоті. – Дивіться, наскільки сильними ми стали тепер. Мета справді виправдовує засоби, чи не так?

– Ми всі можемо сказати те саме, – відповів Гарконнен, – Воріан, Серена та я. Це надзвичайно довга війна. Вона змусила нас робити багато речей, якими не доводиться пишатися.

– Сама Серена пишалася б нашими діями, – заперечив Ібліс. – Ми маємо бути вірними її передбаченням та її планам. Менше не варте її пам'яті.

Ксав'єр втомлено висловив удавану згоду. Йому треба було обдурити Великого Патріарха, переконати, що старий приміро Ксав'єр Гарконнен не представляє йому ніякої загрози і не зробить ніяких небезпечних дій. Але,

з іншого боку, не можна було в жодному разі допустити, щоб ця розбещена власною могутністю людина знову повернулася до влади. Треба щось зробити, доки не стало надто пізно.

На цей випадок Ксав'єр уже дав секретний наказ юному квінто Паоло. Дипломатичний корабель, який зараз пілотував Ксав'єр, був оснащений звичайними двигунами, і йому знадобиться кілька тижнів на політ від системи Фалім до Салуси Секундус. На випадок непередбачених ситуацій у нижньому ангарі корабля знаходився легкий розвідувальний «Кинджал», обладнаний новим двигуном Голцмана, що згортає час і простір. Це судно зібрали нещодавно на верфі Кольгара. Польоти через згорнутий простір поки що залишалися вельми ризикованими, і багато кораблів армії Джихаду безвісти зникали, виконуючи планові рейси. Але якщо швидкість переміщення грала вирішальну роль, іншого виходу не залишалось. Квінто Паоло погодився ризикнути.

Вивівши корабель за межі атмосфери Тлуакса, Ксав'єр повільно розвернувся і почав йти убік від планети, ніби обираючи потрібний напрямок для ривка у відкритий космос.

На панелі тривожної сигналізації заблимали кольорові індикатори – як і очікував Ксав'єр. Ібліс одразу ж помітив ці вогники і запідозрив недобре.

– Що це? – запитав він.

Ксав'єр майстерно розіграв здивування та розгубленість.

– Схоже, що відчинився люк нижнього ангара. Хм-м, мабуть, це якась дрібна несправність.

Охоронці Ібліса сердито переглянулися. Ібліс зрозумів, що потрапив в пастку.

– Ваш ад'ютант! Що ви йому наказали?

Ксав'єр ще раз глянув на монітор стану систем корабля, відкинувши удаваність.

– Він готовий запустити розвідувальний «Кинджал». Не думаю, що ваші люди встигнуть зупинити його.

Ібліс накинувся на своїх охоронців.

– Швидше, всі п'ятеро! Зупиніть Паоло та приведіть його сюди, негайно!

Агенти джиполу стрімголов кинулися геть із кабіни вниз, але вже було пізно – ангар спорожнів. Паоло був далеко.

Ксав'єр полегшено зітхнув – він добре розрахував час. Ібліс Гінджо та його поліцейські дуже уважно стежили за старим приєрмо Гарконненом, але ніхто з них не очікував жодних дій з боку цього юного офіцера з дівочим ніжним обличчям. Крім того, вони не припускали, що Ксав'єр почне діяти так швидко – не встигнувши навіть вийти у відкритий космос.

– Я не розумію, чого доб'ється ваша людина, – сказав Ібліс, скорчивши зневажливу гримасу. – Хто з ним розмовлятиме? Хто йому повірить? Я контролюю всі засоби масової інформації у Лізі, всі зв'язки із громадськістю. Люди вірять у мене, тому я можу спростувати все, що він чи ви можете сказати на мою адресу. Та й куди він може звернутися.

Безтурботно посміхаючись, Ксав'єр відкинувся на спинку пілотського крісла і почав натискати кнопки та сенсори панелі керування. Броньовані двері кабіни з тихим шипінням зачинилися. Тепер Ксав'єр та Ібліс залишилися в кабіні одні. Коли Великий Патріарх різко обернувся на звук, Ксав'єр негайно вивів з ладу механізм керування дверима.

Тепер відчинити двері було неможливо, принаймні тими інструментами та зброєю, що знаходилися на борту. Гарконнен поставив мат своїм противникам. Навіть такий гравець, як Воріан Атрейдес, міг би тепер пишатися своїм старим другом.

Дипломатичний корабель все ще перебував у системі Фалім, але Паоло вже мчав серед зірок, благополучно покинувши корабель.

Ібліс злісно навалився на двері, намагаючись відчинити їх, але, зрозумівши марність своїх спроб, знову обернувся до Ксав'єра і вступив в нього палаючий погляд, сповнений ненависті.

– Не думав, що ви так безглуздо будете поводити себе, приєрмо. Я думав, що ви зрозуміли мою позицію.

– Я дуже багато про тебе знаю, Іблісе. Ферми органів – це лише один із твоїх непростачних злочинів та махінацій. – З цими словами Ксав'єр зафіксував курс корабля та закоротив панель управління, вивівши двигуни в автономний режим. Тепер Ібліс при всьому бажанні не зможе змінити курс.

– Що ти робиш?

Високо над планетою дипломатичний корабель описав опуклу дугу і помчав до сяючого центру фалімської сонячної системи. Фалім – сліпуча зірка, що виглядала на тлі чорного неба, як клаптик палаючої нестерпно

яскравим вогнем вати – освітлював кабіну через передній ілюмінатор, відкидаючи різкі темні тіні.

– Мені відомо, що ти зробив із поселенцями Чусука, Ріссо та Балута, – сказав Ксав'єр. – Адже це не були напади мислячих машин?

– У тебе немає жодних доказів, – крижаним тоном заперечив Ібліс.

– Цікава відповідь – але так ніколи не відповість невинний.

Коли прискорення кинуло корабель уперед, Ібліс, мало не впавши, кинувся до панелі керування і відштовхнув Ксав'єра. Панель не працювала. Великий Патріарх вилаявся.

– Крім того, я знаю, що ти задумав щодо ні в чому не винних мешканців Каладану, – продовжував тим часом Ксав'єр. – На Тлулакс будуть доставлені донори свіжих органів, а ти будеш приводити в лютю всю Лігу.

Квадратне обличчя Ібліса потемніло. Він уперто продовжував виправдовувати свої дії.

– Серена Батлер зрозуміла б мене. Вона бачила, що люди втрачають рішучість. Вони розлінувалися і більше не бажали розуміти важливість боротьби. Господи, та вони дійшли до того, що хотіли прийняти укладений когіторами договір про припинення вогню! Ми не могли, не мали права допустити, щоб таке сталося знову.

– Згоден, – озвався Ксав'єр. – Але не такою ціною.

Кабіну струсонув вібруючий гул від ударів у броньовані двері. Агенти джиполу намагалися увійти до кабіни. Ібліс натиснув кнопку на панелі, але двері залишилися зачиненими. Він люто обернувся до Ксав'єра.

– Впусти їх у кабіну, будь ти проклятий!

Ксав'єр нічого не відповів. Він відкинувся на спинку крісла й став дивитися на Фалім, що невблаганно наближався та розгорявся все яскравіше. Корабель на повній швидкості мчав у палаюче багаття величезної зірки.

– Серена усвідомлювала необхідність жертв, – заговорив Ксав'єр після довгого мовчання, – але коли настав час, вона приносила їх сама. Вона ніколи не просила, щоби хтось приніс жертву за неї. А ти – егоїстичний владолобець, Іблісе.

– Я не розумію, що ти...

– Замість того, щоб самому виконувати небезпечні місії, ти завжди знаходиш для цього жертв, які нічого не підозрюють. За твоє владолобство ти змусив платити народи Чусука, Ріссо та Балута.

– Якщо ти спробуєш виставити на загальний огляд мої так звані злочини, то ніколи не зможеш довести свої звинувачення. – Ібліс схопив Ксав'єра за плечі і скинув старого приміро на підлогу. – Тебе просто ніхто не буде слухати, жалюгідний старий. Моя влада стоїть на міцній основі.

– Знаю, – сказав Ксав'єр, підвівшись із підлоги і не забувши при цьому обтрусити форму. – І саме тому я не можу довірити таку важливу справу політикам. Ти і твій лакей Йорек Турр – до речі, шкода, що його немає тут, – спритно маніпулюючи доказами, вислизнули б від будь-якого покарання, як хробаки. Так що тепер я дію як бойовий офіцер, дію на користь Джихаду. Моє завдання – ухвалити таке рішення, щоб змусити ворога залишити поле бою. Зараз ти, Іблісе Гінджо, головний ворог роду людського.

Він глузливо посміхнувся.

Корабель мчав уперед, наближаючись до величезного сонця Фаліма. Сильне гравітаційне поле вже захопило корабель у свої чіпкі обійми, притягуючи до сонця все сильніше, прискорюючи його політ. Ібліс продовжував свою марну боротьбу з панеллю управління, лаючись і стукаючи кулаками по кнопках. Витягши ножа, він погрозово повернувся до Ксав'єра.

– Розверни корабель!

– Я знищив усі навігаційні системи, Іблісе. Ніщо на світі вже не може змусити корабель звернути з курсу.

Очі Ібліса розширилися від жаху, коли до нього дійшов сенс сказаного Ксав'єром.

– Ні, ти не міг цього вчинити!

– Це дуже просто. Поглянь на сонце. Ти бачиш, як воно з кожною секундою стає все яскравішим і яскравішим?

– Ні! – заволав Гінджо.

Тілоохоронці Ібліса продовжували ломитися у двері, але їхні інструменти та зброя не могли подолати потужну перешкоду. Корабель уприпул наблизився до вогняного вінця сонячної корони.

– Що найгірше, Іблісе: я знаю, що це саме ти переконав Серену зробити самопожертву. Це ти позбавив життя великої жінки.

– Вона сама хотіла цього! Вона не могла допустити, щоби вдався план когіторів. Вона вирушила на Коррін спеціально – віддати життя, щоб Джихад міг продовжуватися. Це було єдине правильне рішення. Вона сама хотіла сплатити цю ціну!

– Але це мало статися не за твоїм сценарієм. – Ксав'єр уже не слухав белькотання Ібліса. – Однак я сам спитаю її про це, і вже скоро.

Корабель почав трястися і перекидатися, відштовхуваний іонними потоками, що виходили від палаючого сонця, вібруючи від немислимості швидкості, але ні на йоту не відхиляючись від заданого курсу. Судно, як прямий блискучий кинджал, пущений умілою рукою, стрімко летіло в саму середину величезного світила, згустку газу, що світилося від неймовірного жару. По обличчю Ібліса тік піт – від страху і нестерпної спеки, що посилювалась з кожною секундою.

Ксав'єр думав про минуле життя, про сім'ю, про все, що він зробив і про те, чого зробити не зміг. Його анітрохи не турбувало, що нащадки, можливо, запам'ятають його не настільки значним, яким він був насправді. Якщо Паоло вдасться виконати завдання, то Воріан Атрейдес принаймні зрозуміє все. Більше Ксав'єра вже нічого не цікавило.

У тому, що він зробив, зараз було мало особистого; це не було питання звичайної помсти. Без Ібліса та його страшної влади джипол та тлулакси втратять свій вплив і лідерство і не зможуть далі прокручувати свої лиходійські махінації щодо колоній та народів. Ксав'єр врятує населення Каладану... та й багатьох потенційних жертв збоченого розуму Гінджо.

Ібліс продовжував кричати і верещати, не приймаючи очевидного. Охоронці все так само били чимось важким у двері, а корабель невблаганно продовжував свій політ у саме пекло сонця, що насувалося на нього. Гігантський диск заповнив усе поле зору пілота, нестерпно яскраве світло було готове розплавити метал і плаз.

У кабіні стало неймовірно спекотно. Системи кондиціонування скреготали та пищали, безуспішно прагнучи протистояти сильному підвищенню температури. При кожному вдиху легені горіли від розпеченого повітря.

Він закрив очі, але яскраве світло продовжувало палити зорові нерви. Ксав'єр вважав Фалім гідним похоронним багаттям для себе та Ібліса.

Великий Патріарх продовжував кричати, поки сонце, що байдуже палало, не поглинуло корабель.

«Розрахунок часу виключно важливий, особливо якщо треба досягти раптовості.»

Воріан Атрейдес. Відверті мемуари

Навколо Норми Ценви височіли величезні опуклі силуети кораблів – ціле місто, її втілена в життя мрія, місто, в якому на порожньому місці почали будувати та вдосконалювати кораблі, що згортають простір. Забезпечені численною армійською робочою силою, що фінансувалася Лігою і була викликана потребами Джихаду, що відродився, роботи йшли тут запаморочливими темпами. Мрія Норми стала реальністю...

Верфі тяглися у всіх напрямках більше ніж на тисячу кілометрів – підприємство, що працювало в шаленому темпі, було побудоване на колосальній площі колись заболоченої кольгарської рівнини. Цехи та робочі майданчики були з'єднані системами підвісних сполучень, де по невидимих трасах стрімко мчали білі кабіни з людьми та контейнери з вантажами.

Але при цьому ніколи Норма не відчувала такої самотності і порожнечі. Зараз вона стояла в тіні одного з гігантських кораблів, притиснувши до себе зазвичай жвавого восьмирічного сина Адрієна, і сльози потоком текли по її щокам. Віддалік, незручно відвернувшись, стояв офіцер, який приніс Нормі страшну звістку.

Я бачила це у моєму видінні. Я знала, що Аврелія більше ніколи не побачу.

Але особисті переживання все одно доведеться залишити при собі. Тепер вже пізно жалкувати, як мало часу провела вона з чоловіком, або про те, скільки років життя вона втратила через війну. Вона мала величезну роботу – вирішення найскладнішої навігаційної проблеми. Якщо вона не зуміє з нею впоратися, то загинуть багато солдатів і найманців.

Я неодмінно маю втілити в життя й інше моє велике видіння.

Поки що були реконструйовані чи збудовані заново тридцять сім бойових кораблів. У роботі перебувало ще п'ятдесят три, які незабаром

мали бути закінчені. Чорні, різною мірою готовності кістяки кораблів були прикрашені золотисто-срібними прапорами Ліги. Навколо кожного корабля плавали навісні риштування та вантажні баржі, що доставляли деталі та конструкції на надзвичайну висоту.

Хоча армія Джихаду реквізувала весь флот корпорації «Вен-Кі», що згортав простір, військові дозволяли перевозити на них частину торговельних вантажів. На щастя, останнім часом не було великих катастроф, але це було лише питання часу.

Ці вдалі рейси тривали без перерви вже цілий місяць, забезпечуючи приплив капіталу на рахунки корпорації... тривала й доставка меланжі – для задоволення потреб аристократів, які вже не могли обійтися без щоденної дози прянощі. Оскільки депутати Парламенту Ліги вимагали збільшення постачання меланжі, корпорація змогла зберегти за собою кілька суден для задоволення екстрених державних потреб. Крім того, для доставки необхідних вантажів Норма продовжувала використовувати десятки кораблів зі звичайними двигунами.

Завдяки привілеям, які зміг отримати Аврелій Венпорт, майбутнє корпорації «Вен-Кі» можна було вважати забезпеченим. Ймовірно, згодом вона навіть розшириться. Але успіх треба було втримати...

Норма витирала сльози, але не могла зупинитись і продовжувала плакати. Така звичайна людська реакція. Норма звикла занурюватися в роботу з головою, що позбавляло її від повсякденної світської метушні та дрібних особистих конфліктів, від політики та бізнесу. Але тепер її великий розум, здатний передбачати кожен політ крізь згорнутий простір, не міг вислизнути від вторгнення жахливої, глибоко особистої реальності.

– Група слідчих Ліги виявила на Гіназі слід від падіння величезного астероїда, – сумно казав офіцер. Норма навіть не знала його імені. – Десятки тисяч загиблих, і серед них багато талановитих найманців. Я не думаю, що нам колись вдасться з'ясувати, що там сталося насправді.

Норма анітрохи не сумнівалася у достовірності звістки. Холодний вітер з рівнини ворухив темне волосся офіцера, пасма падали на лоба, майже закриваючи очі. Він відкашлявся, прочищаючи горло.

– Ми знайшли докази атаки, здійсненої кімеками у поясі астероїдів Гіназа. У цей час ваш чоловік і мати мали знаходитися в безпосередній близькості від того місця.

– Я вже знаю, що з ними сталося, – сказала Норма. – Я бачила це в якомусь передзнанні. Думаю, що воно підтвердить те, що ви знайдете у доказах.

Вона розповіла офіцеру, що бачила після прийому великої дози меланжі.

Утримуючи емоції, Норма лише сумно хитала головою, переживаючи жахливу втрату. Двоє неймовірно талановитих людей одночасно пішли з життя. Адрієн був уже досить дорослий, щоб зрозуміти це. Мовчки він стояв, тісно пригорнувшись до матері.

Придивившись до свого старшого сина, Норма побачила в ньому маленького Аврелія, зануреного в океан смутку. Вона стиснула зуби.

– Тепер ми маємо працювати ще більше. Ти і я, Адрієне, єдині, хто може зберегти спадщину батька.

– Я знаю, мамо. Великі кораблі.

Хлопчик притулився ще тісніше і, піднявши руку, обійняв матір за талію. Він буде таким же блискучим телепатом, як мати, і таким же видатним бізнесменом, як батько.

Норма кивнула.

– Ми створимо потужну торговельно-промислову компанію, яка буде використовувати кораблі. Нам треба думати про майбутнє.

«У своїх снах я давно чую шелест каладанських морів; вони, немов примарні спогади, манять мене до себе. Каладан далекий, такий далекий від Джихаду.»

Прімеро Воріан Атрейдес. Запис в особистому щоденнику

Дізнавшись про жахливу смерть Серени, охоплений душевними переживаннями та болем в серці, Воріан Атрейдес повернувся на Каладан. Цього разу він не мав жодної військової місії і жодних планів, він приїхав тільки з особистих спонукань. Колись Серена вислизнула від нього, і він не хотів, щоб таке повторилося ще раз. Не кожен день зустрічаєш жінку, яка стає найдорожчою на світі.

Вероніка.

Чому б йому, зрештою, не звільнитися з армії, не покінчити з битвами і не довірити молодим продовжувати цю нескінченну війну? Він воює вже чотири десятки років... Може, годі? Особливо тепер, коли охоплене люттю людство готове за будь-яку ціну мститися за свою Жрицю.

На Каладані, з Веронікою, він зміг би на якийсь час забути про цей жах. Це не був би відпочинок чи відпустка, ні, це була б втеча від спогадів у стан отупіння. Але все ж таки і це краще, ніж нічого. Потім він повернеться на війну – як завжди.

Вероніці скоро виповниться сорок стандартних років, а її близнюкам – десять, але сам Воріан практично не змінився з двадцяти одного року, коли батько вельми болючим способом зробив йому щеплення безсмертя. Через кілька років Вероніка по вигляду буде годиться йому в матері, але Воріану, загалом, не було до цього жодної справи. Це взагалі завжди мало для нього значило. Він міг тільки сподіватися, що сама вона не переживатиме з приводу своєї або його зовнішності.

Коли Воріан з'явився в таверні Вероніки, вона, здається, дуже здивувалася, що він повернувся так швидко. Вона кинулася до нього і обійняла, потім відсунулась і помітила в його очах біль та муку. У ньому щось різке змінилося. Жодних жартів, жодних поцілунків. Він навіть не став грайливо кружляти її. Воріан просто обійняв Вероніку і якийсь час мовчав.

– Я все розповім тобі, Вероніко, але не зараз.

– Я не кваплю тебе, ти можеш зачекати стільки, скільки буде потрібно. Тут, у мене, ти завжди бажаний гість. Залишайся, якщо хочеш.

Усі наступні дні Воріан довго сидів на пристанях, безцільно дивлячись у гіпнотизуючий, мирний океанський простір. Іноді Вероніка сиділа разом з ним, а потім йшла працювати, залишаючи його наодинці з роздумами про звивисті стежки, якими вело його все минуле життя. Один з каладанських рибалок якось узяв його з собою на ловлю риби, і Воріану несподівано сподобалась важка, але чесна праця. Яка насолода була їсти рибу, виловлену власними руками!

Хлопчики, Естес та Кагін, прив'язалися до нього, навіть не знаючи, ким він насправді їм доводиться. Серце Воріана було готове розірватися, коли він згадував розповіді Ксав'єра Гарконнена про його сімейне життя з Октою, про речі, які Воріан ніколи по-справжньому не розумів... принаймні досі.

– Тобі треба вийти заміж, Вероніко, – сказав він їй одного вечора, коли вони йшли по кам'янистому пляжу. – Ти заслуговуєш на щастя, як і твої хлопчики. Я тут зустрічав багато гідних чоловіків.

Вона здивовано і насмішкувато підняла брови.

– Я вдова трохи більше року. Тобі не подобається, що я все ще вільна?

– Я так не сказав, просто в це важко повірити. Невже місцеві селяни та рибалки сліпі, що не бачать такого скарбу?

– Багато хто і справді сліпі. – Вона посміхнулася, потім виставила руки в боки і стала перед ним. – Крім того, не тобі вчити мене жити. Я чекатиму стільки, скільки мені буде завгодно... доти, доки мені на очі не потрапить відповідний чоловік.

Вона підвелася навшпиньки і поцілувала його.

– У твоїх листах про пригоди та подорожі на інші планети я побачила різноманітність всесвіту. Каладан – хороша планета, але ти дав мені відчувати аромат далеких зірок, які для мене назавжди залишаться недоступними.

Вона задумливо подивилася на безмежне море, що простягалося вдалечінь.

– Мені все більше і більше набридає це життя, це місце. Я хочу більше для моїх синів. Коли я думаю про Лігу Благородних, про міста на Салусі Секундус та Гіді Прайм, я представляю Естеса та Кагіна сенаторами, лікарями або навіть художниками у шляхетних патронів. Тут, на Каладані, вони не стануть ніким, окрім рибалок. Я не хочу, щоб вони задовольнялися настільки малим.

Але ні спокій, ні безтурботність Каладана не могли позбавити Воріана Атрейдеса від нав'язливих думок про Джихад. Все людство було охоплено помстою, побачивши мучеництво Серени Батлер, а бунтівні кімеки – на чолі з його рідним батьком Агамемноном – завдавали все більш відчутних ударів всесвітньому розуму. Воріан розумів, що при належній концентрації дій армія Джихаду зможе вже дуже скоро повалити комп'ютерне царство. Але поки що важка битва тривала...

Коли на Каладан зі звісткою для Воріана Атрейдеса прибув офіцер, він достеменно знав, де шукати приміро. У своїх останніх інструкціях приміро Гарконнен чітко пояснив, де шукати його друга.

Воріан одразу відчув внутрішнє занепокоєння, побачивши, як до нього поспішає людина в мундирі офіцера армії Джихаду. Обличчя квінто Паоло виражало усвідомлення важливості покладеного на нього завдання. Він знайшов Воріана сидячим на березі і слухаючим заколисуючий гуркіт приливу, що починався.

– Прімеро Атрейдесе! Я доставив вам термінове особисте повідомлення від прімеро Гарконнена.

Вероніка хотіла відійти вбік, щоб не заважати чоловікам.

– Мені треба повернутися в таверну. Вам треба обговорювати ваші військові таємниці...

Але Воріан утримав її, взявши за руку.

– Від тебе я не маю секретів.

З цими словами він обернувся до молодшого офіцера і вичікувально подивився на нього.

– Я прибув сюди прямо з Тлулаксу. Прімеро Гарконнен послав мене з наказом діяти негайно. Він наказав мені не летіти до Зимії і не передавати це повідомлення жодному офіцеру армії Джихаду, крім вас. Він побоюється, що його слова будуть спотворені чи будуть неправильно інтерпретовані. Він сказав мені, що я знайду вас на Каладані з цією жінкою.

Воріан відчув, як сильно забилося його серце, знаючи, що прімеро Гарконнен не міг просто так піти на явне порушення правил. Паоло тим часом продовжував:

– Прімеро сказав мені: «Буде достатньо, якщо тільки мій добрий друг Воріан Атрейдес дізнається правду».

У руці молодий офіцер стискав плаский запечатаний пакет. Він намагався стояти по стійці смирно і дихати рівно, але виглядав дуже напруженим і скутим. Така військова субординація була дуже важливою в очах Ксав'єра, але Воріан хотів швидше дізнатися про новину.

– До справи, квінто. Що це за повідомлення?

Паоло насилу проковтнув слину.

– Він дуже швидко писав його в моїй присутності і відіслав мене, перш ніж агенти джиполу Великого Патріарха змогли мене зупинити. Я ледве вислизнув. Тепер я побоююся за безпеку прімеро Гарконнена. Я... я не мав залишати його, але він наказав мені йти.

Воріан розкрив пакет. Дивно, на ньому не було ні секретних печаток, ні коду шифрування. Лист був написаний від руки квапливим почерком. Пізніше Воріан зрозумів, що саме ця обставина в той момент найбільше показала відчайдушне становище, в якому опинився Ксав'єр.

Свіжий морський бриз ворушив листок паперу, поки Воріан читав рядки, не вірячи своїм очам: обман з фермами органів Тлуакса, уявні напади мислячих машин на Чусук, Ріссо і Балут, вчинені насправді таємною поліцією Ібліса Гінджо, масове вбивство мирних жителів, використання їх як донорів та звалювання провини за ці злочини на роботів. План наступного такого нападу на Каладан.

На Каладан!

Він бачив на Чусуку обвуглені склепи, що залишилися на місці колишніх будинків. Це був різкий контраст у порівнянні з тихою та мирною красою цієї океанської планети. «Ібліс, мерзотник!» Ніздрі Воріана роздмухувалися, коли він уявив собі, як стисне залізними пальцями жирне горло Великого Патріарха.

Він продовжував читати далі. Ксав'єр писав, що робитиме далі, як має намір покінчити з потужною отрутою Ібліса Гінджо, здійснивши свій останній військовий подвиг. Старий приміро розумів, що думатиме про нього населення Ліги після цієї події – фанатик, зрадник, вбивця любимого Великого Патріарха. Але Ксав'єра не хвилював посмертний осуд, так само як і слава – якщо звичайно, правда колись переможе.

Вбивця?

Як і Ксав'єр, Воріан чудово розумів усі рухові механізми міфу та обману, створених руками та злим генієм Ібліса Гінджо... повний набір, від таємної поліції до фанатичних бійців Джихаду – і все це заради підтримки ілюзії Жриці Джихаду та її відданого Великого Патріарха.

Квінто Паоло, що стояв поруч, ввічливо покашляв.

– Приміро Гарконнен направив корабель на сонце разом із собою та Великим Патріархом.

У мозку Атрейдеса щось клацнуло, і він раптом одразу усвідомив усі можливі наслідки цієї події. Нічого не можна точно ні довести, ні спростувати. Та й сама реальність не забарвлена в чорні та білі тони, як, бувало, помилково вважав приміро Гарконнен.

Ібліс кілька десятиліть як павук плів свою мережу, яка обплутувала тепер усю Лігу Благородних, і цю мережу неможливо розірвати одним

ударом. Гірше того, якщо ця правда колись стане відома, то, хоч би якою жахливою вона не була, скандал, який розгориться в результаті, зведе нанівець весь імпульс, який надала хрестовому походу проти машин хай навіть уявна мученицька смерть Серени Батлер. Замість того, щоб боротися з роботами, її послідовники почнуть різати горлянки один одному.

Воріан щосили стиснув кулаки. Зберігаючи вірність пам'яті Серени, він не міг допустити такого результату, тому тільки він повинен був знати страшну правду про Ксав'єра. Він сподівався, що друг зрозумів би його.

Принаймні, Ібліса Гінджо більше немає.

Інша проблема – як бути з тлулаксами, найжахливішими з усіх злочинців? Хоча Великий Патріарх мертвий, його зв'язки продовжують діяти, і таємна співпраця з Тлулаксом продовжуватиметься далі.

Воріану доведеться розповісти світові, що насправді являють собою ферми органів Бандалонга. Це спричинить гнів народу на Тлулакс і зруйнує цю планету. Так, вони стануть цапами-відбувайлами, але, зрештою, заслужено. Як тільки публіці буде розкритий жахливий обман, вона перейметься огидою та ненавистю по відношенню до всіх работоргівців. Ферми органів будуть зруйновані, знищені, і раби, що служили джерелом живої плоті, будуть звільнені... так чи інакше.

Воріан зітхнув, відчуючи на своїх плечах тягар важкої відповідальності. Він виявився вузлом, що пов'язує минуле та майбутнє історії, і його, як і його мертвого друга, не цікавила особиста слава чи особисте безчестя в очах нащадків.

Раптом він згадав, що поруч стоїть Вероніка. З сумним і схвилюваним виглядом вона дивилася на море.

– Я не можу втримати тебе тут, Воріане. Іди і виконуй свій обов'язок. – В її очах стояли сльози, хоча вона щосили намагалася стримати їх. – Повертайся, коли зможеш. Як завжди.

Квінто, що стояв поруч, почував себе дуже ніяково, бажаючи піти. Хлопець явно був не у своїй тарілці, не отримуючи жодних наказів.

Але Воріану ніколи було займатися його проблемами.

Він підійшов до жінки, яка стала його емоційним притулком, його тилом, його якорем. Взявши її обличчя долонями, він підняв їй голову і зазирнув у вічі.

– Поки я був тут, я багато думав. Відтепер я хочу бути не лише солдатом, а й людиною. Я... хочу, щоб ти поїхала зі мною.

Здивування та захоплення змили з її обличчя десять років життя.

– Але ж я всього лише бідна дівчина з Каладана. Я не маю жодного права бути дружиною великого приєму.

Він ніжно затулив пальцями її губи.

– Ти моя любов та мати моїх дітей. – Воріан помовчав, чекаючи, чи буде вона заперечувати те, що вони обоє знали напевно. Він бачив Кагіна та Естеса, і в нього не залишилося жодних сумнівів із цього приводу.

Вероніка щільно стиснула губи.

– Я хочу, щоб хлопчики пам'ятали Калема своїм батьком. Він пожертвував заради них життям, і я не дозволю тобі применшити пам'ять про людину, яку вони знали більшу частину свого короткого життя.

– Я ніколи не хотів цього. Калем Вазз робив те, що мав робити я. Він виховав їх, заклав у них мораль та трудову етику. Він, а не я, це зробив.

– Це не означає, що ти не можеш почати це робити тепер.

Вона важко дихала, сльози текли по її щоках. Він нахилився до Вероніки і сказав:

– Ми виховаємо наших дітей у Лізі Благородних, вони матимуть усі переваги, які може дати наша цивілізація.

У його голосі зазвучало сильне почуття, коли він ближче притягнув її до себе.

– Вся галактика буде біля наших ніг.

«Ніч – це результат вчорашнього дня і вихід в завтрашній день.»

Народна поезія дзенсунітів

Минуло десять років з того часу, як Марха, Джафар і всі істинно віруючі у видіння Селіма залишили давнє поселення і пішли в глибоку пустелю, подалі від чужинців і зрадників наїба Дхартхи. Того доленосного дня Марха – вона тоді піднялася на вершину Голкової гори, щоб краще все бачити – стала свідком кінця земного життя свого чоловіка. Але насправді

це було лише початком, бо великий Приборкувач Хробаків в мить своєї смерті став частиною величного сегментованого тіла Бога.

Десять років вони слідували місцями Селіма і виконували заповідану їм місію. Чутки про неймовірну долю вождя відступників швидко поширилися серед дзенсунітів Арракіса, і сотні молодих людей кинулися на пошуки таємного притулку, щоб приєднатися до нового племені людей, що осіддали великого хробака.

Кам'яні печери та відкриті дюни Арракіса служили їм не в'язницею, а надійним притулком. У глибині тінистих печер відступники та приборкувачі хробаків відшукали безліч рун муадру, вирізаних на гладкому прохолодному камені. Ці символи нагадали Ісмаїлу ті стародавні нерозшифровані письмена, які зберігав його дід серед пергаментів із сутрами у себе в хармонтеспській хатині. Ісмаїл не вмів читати руни, але був упевнений, що вони несуть послання надії та єднання.

Протягом першого року поритрінські втікачі вчилися жити з уродженцями Арракіса, працювали пліч-о-пліч з ними та допомагали їм у щоденній тяжкій праці, необхідній для виживання. Найслабші відновили свої сили, і ніхто не скаржився на тяжкі умови життя. Покінчивши з життям в офіційному рабстві, з прислуженням примхливим господарям, після примусового виконання робіт, від яких відмовилися б навіть машини, колишні раби швидко набували сили, здоров'я та витривалості.

Разом зі своїми вцілілими і зміцнілими людьми Ісмаїл стояв біля входу у велику печеру і дивився на великий простір пустелі, на піску якої ніколи не будуть витоптані сліди работоргівців. Світало – як говорила Марха, це був улюблений час доби Селіма Приборкувача Хробаків.

Донька Ісмаїла Хамаль виглядала життєрадісною та сильною. У свої двадцять шість років вона увійшла в пору жіночої зрілості. Вона знову вийшла заміж за звичаєм місцевого суворого племені і встигла на той час народити трьох дітей. Вона зберігала в душі образ Рафеля, але кожна людина в групі Ісмаїла втратила рідних – хто ще на Поритріні, хто вже після прибуття на Арракіс. Треба було жити далі, знаючи, що ця планета відтепер і назавжди стала їхньою домівкою.

До Ісмаїла нечутно підійшла і встала поряд гарна Марха і теж стала дивитись своїми кремнисто-сірими очима у простори пустелі. Він тепло посміхнувся до неї. Цих двох людей тепер багато чого поєднувало. Ельхайїм, син Мархи від Селіма Приборкувача Хробаків, виріс – це був великий хлопчик, йому було вже майже десять років. Тепер він був дуже

обережний, залазячи в ущелини, знаючи, що там можуть ховатися чорні скорпіони.

Менше ніж через рік після того, як на Арракіс потрапили втікачі з Поритріна, Марха вже не приховувала, що наступником Селіма в якості її чоловіка швидше за все стане Ісмаїл. Буддаллах благословив її здоровим і розумним сином, а за звичаями дзенсунітів, обумовленим важким життям у пустелі і труднощами постійної кочівлі, народ Арракіса не піддав остракізму позбавлених батьків дітей і жінок, що залишилися без чоловіка.

– Я була дружиною Приборкувача Хробаків, – казала вона Ісмаїлу, сидючи в напівтемряві печери, гордо піднявши голову, як принцеса пустелі. Шрам у формі півмісяця над лівою бровою здавався блідим у тінистій напівтемряві. – Коли Шаї-Хулуд пожер мого чоловіка разом зі злісним наїбом Дхартхою, моїм очевидним наступним вибором мав стати Джафар, який був правою рукою Селіма, але...

Вона на мить відвернулася, але потім знову подивилася на Ісмаїла.

– Джафар свято вшановує легендарну пам'ять про Селіма і заляканий самою його тінню. Він не говорить про це вголос, але я відчуваю, що він вважав би святотатством, якби я стала його дружиною. Інші чоловіки теж поклонялися Селіму і йшли за ним, як за пророком. Вони вшановують його пам'ять, традиції, ним засновані, і дивляться на мене як на недоторканну богиню. – Вона торкнулася його руки. – Людина не може так жити, Ісмаїле.

Він подивився їй у вічі.

– І оскільки я певною мірою чужинець, то ти вважаєш, що мене не залякає така перспектива?

– Ти – самостійний вождь власного народу, людина, яка заслужила його повагу, людина чесна, рішуча і яка не боїться відстоювати свої переконання. Ти скеля, а не м'яка дюна, яка коливається і змінює свою форму від найменшого подиху вередливого вітру.

Він насупився.

– Ти просиш мене забути мою дружину?

Марха заперечливо похитала головою.

– Я не прошу тебе ні про кого забувати. Я теж ніколи не забуду мого першого чоловіка. У нас обох є своє минуле, Ісмаїле, і... наше майбутнє. Разом ми будемо сильнішими.

Її слова налякали його, але Ісмаїл відчув у них істину.

– Ти покладаєш важку ношу на мої плечі. – Вона стояла дуже близько до нього, і Ісмаїл сп'янів від її розуму і краси.

Вона знизала плечима і поцілувала його в тверду щоку.

– Ми всі несемо свій тягар, чи не так?

Ось так вони одружилися і стали разом вести за собою плем'я відступників, що постійно зростало, і працювати над тим, щоб зупинити потік меланжі, що витікала з Арракіса. Всі люди їхнього племені поклялися захищати Шаї-Хулуда і припинити крадіжку прянощів.

Тепер, закликавши своїх шляхетних розбійників з'явитися до входу в печеру, Ісмаїл дивився на цих людей, які пішли слідом за ним на іншу планету, та на інших, які прийняли його як спадкоємця Селіма Приборкувача Хробаків. За спиною Ісмаїла вставало сонце, заливаючи гарячим світлом безкраї піски.

Селім мав безліч видінь, прозріваючи спалахи майбутнього, спілкуючись із великим Шаї-Хулудом і користуючись силою меланжі. В Ісмаїла, однак, не було таких надійних джерел, які могли б керувати ним у прийнятті рішень, – йому доводилося вивчати сутри Корану та інші писання, сподіваючись правильно визначити, в чому полягає воля Бога. Часом Ісмаїл відривав час від сну і проводив багато годин на самоті, вдивляючись у нічну пустелю, немов десь вдалині міг розгледіти туманне майбутнє...

Коли сонце повільно виповзло із-за порізаних країв скель, Ісмаїл глибоко вдихнув повітря і відчув увесь його пил і жар. Арракіс був набагато менш гостинний, ніж Поритрін або Хармонтеп, але це був його новий дім, місце, де він може жити далеко від загроз работоргівців і мислячих машин і далеко від Ліги Благородних.

З усмішкою Ісмаїл оглянув людей, що дивилися на нього.

– Ми можемо жити на цій планеті як захочемо, самостійно будуючи своє життя та своє майбутнє. Ми ніколи знову не станемо рабами! – Він

гордовито випростався, зітхнув і додав: – З цього дня ми називатимемо себе вільними людьми – фріменами – Арракіса.

ДОДАТОК

Хроніка перемог та поразок: поворотні моменти в історії Джихаду
(Всі дати вказані за стандартним галактичним календарем)

201 рік до Гільдії (р. д. Г.) – син Серени Батлер гине від рук Еразмуса.

200 р. д. Г. Армада Ліги відповідає масованим атомним бомбардуванням Землі та знищенням земної інкарнації Омніуса.

198 р. д. Г. Перший після перемоги Землі організований наступальний похід армії Джихаду. Ціль – Синхронізований Світ Бела Тегез – обрана випадковим чином. Похід починається з великою помпою. У битві відрізняється молодий Воріан Атрейдес. Незважаючи на величезні втрати роботів та людей, результат бою залишився невизначеним. Сили Джихаду відступають.

197 р. д. Г. Усвідомивши, що характер війни докорінно змінився, коррінський Омніус робить крок у відповідь – посиляє сильний флот на Салусу Секундус, але армія Джихаду відбиває напад. Для сегундо Ксав'єра Гарконнена ця кампанія стає можливістю розквитатися з машинами за битву у Зимії (декількома роками раніше), де він був тяжко поранений.

Воріан Атрейдес відвідує Бела Тегез, щоб дізнатися, що там сталося за час, що минув після битви. Виявилось, що машини відновили там всю свою інфраструктуру та бази, ніби жодної битви не було. Незважаючи на всі втрати, Джихаду не вдалося просунутися тут ні на крок.

196 р. д. Г. Воріан Атрейдес отримує чин сегундо першого ступеня. Норма Ценва перетворює поле Голцмана та частково виправляє його недолік – перегрівання при тривалому застосуванні у бойових умовах. Ослаблення захисту на тлі перегріву залишається головним недоліком, але поле тепер нагрівається менш інтенсивно.

195 р. д. Г. Бійня на Хонру. Розпочавши тут широкомасштабний наступ, армія Джихаду спробувала звільнити поневолене населення Синхронізованого Світу Хонру, але розвідка помилилася в оцінці сил противника. Омніус застосував тактику самогубчих атак бойових роботів, знищивши весь флот Джихаду. Втрати армії Джихаду становили близько півмільйона людей.

194 р. д. Г. Після бійні на Хонру Великий Патріарх Ібліс Гінджо та Жриця Джихаду Серена Батлер закликають добровольців до армії. Ібліс Гінджо підозрює, що зрадники серед людей цілеспрямовано передали дезінформацію про чисельність машинного флоту на Хонру. Створюється комісія з розслідування, на чолі якої поставлено Йорека Турра. Відгукнувшись на заклик керівників Джихаду, в армію записується сімнадцятирічний зведений брат сегундо Ксав'єра Гарконнена Вергіль Тантор.

193 р. д. Г. Після того, як Йорек Турр приходить до висновку про те, що шпигунська діяльність не обмежувалася битвою при Хонру, офіційно створюється поліція Джихаду (джипол). Йорек Турр стверджує, що шпигунство пронизало усю Лігу і що зрадниками є люди, які поклялися у вірності Омніусу. Для зміцнення і консолідації своєї влади Ібліс Гінджо укладає політичний шлюб з Камі Боро, спадкоємицею останнього імператора, який правив до настання епохи титанів за тисячу років до подій, що описуються.

192 р. д. Г. Гіназькі найманці пропонують свою допомогу як незалежні воїни. Вони згодні воювати, не вступаючи у пряме підпорядкування командирам армії Джихаду. Після численних дебатів Великий Патріарх Гінджо пропонує ухвалити пропозицію. Найманців пропонують й інші планети, але найкращими з них визнані саме гіназці.

Савант Тіо Голцман розробляє захисне поле типу «проблиск-постріл». Нововведення дозволяє вимкнути поле на тисячні частки секунди, щоб зробити крізь поле постріл. Норма Ценва модифікує рівняння поля і тим самим запобігає катастрофі, але не повідомляє про це саванту.

191 р. д. Г. Велика зачистка. У шпигунстві на користь машин звинувачено семеро представників Парламенту Ліги – всі вони або політичні суперники, або особисті супротивники Ібліса Гінджо. Розслідування та допити проводить Йорек Турр. Великий Патріарх створює орден серафим – особисту охорону Жриці Джихаду Серени Батлер, що складається з фанатично відданих Іблісу жінок.

190 р. д. Г. Маніон Батлер йде з посади віце-короля і просить, щоб на його місце було обрано його доньку Серену. Її обирають за гучного схвалення депутатів, але вона наполягає на тому, що буде лише тимчасовим віце-королем до закінчення війни.

189 р. д. Г. Мислячі машини атакують і завойовують невелику колонію Еллрам. Все населення або вбито, або навірнене в рабство. Битва закінчується поразкою людей ще до того, як про неї дізнаються у Лізі.

Вчинено замах на Серену Батлер, яка приїхала до Парламенту Ліги для виступу. Спробу замаху зупинили, при цьому загинула одна із серафим. Після замаху Серену перевозять у Місто Інтроспекції, у безпечне захищене місце. Нападника вбивають при затриманні, а Йорек Турр, який проводить розслідування, знаходить докази, що він був одурманеним агентом, підсланим Омніусом.

188 р. д. Г. Машини завдають наступного удару. Цього разу об'єктом атаки стає Колонія Перидоту. Армія Джихаду бореться з неймовірною мужністю і відтісняє сили Синхронізованих Світів. Гіназькими найманцями командує Зон Норет, люди якого знищують на суші бойових роботів. Але машини дотримуються тактики випаленої землі; колонія перестає існувати.

Група зірвиголов у складі військовослужбовців армії Джихаду самовільно, порушивши накази, намагається атакувати нову штаб-квартиру головного Омніуса на Корріні. Усіх нападників убили роботи.

187 р. д. Г. Сегундо Ксав'єр Гарконнен виступає з ініціативою побудувати великий військовий меморіал на Гіді Прайм, присвячений пам'яті всіх загиблих у Джихаді. Цю ініціативу підтримує Серена Батлер, і на Гіді Прайм – на планеті, де армія Джихаду зазнала величезних втрат, але здобула важливу перемогу над машинами, починається грандіозне будівництво. Такий самий меморіал передбачається спорудити і в Зимії.

Після поразок в Еллрамі, Колонії Перидот та на Корріні Великий Патріарх виступає зі зверненням до Парламенту Ліги. Оскільки Джихад триває вже тринадцять років, а вирішальних успіхів досягти не вдається, він пропонує створити новий адміністративний орган – Раду Джихаду – який займатиметься виключно військовими справами, керуючись практичними міркуваннями. Ібліс Гінджо пропонує, щоб усі справи, що стосуються Джихаду – як внутрішні (джипол), так і зовнішні (армія Джихаду), – вирішувала б саме ця Рада. Інші – торгові, економічні, соціальні та політичні – питання, як і раніше, розглядатимуться в ході звичайних парламентських дебатів, оскільки вони в цьому випадку можуть продовжуватися як завгодно довго. Але справи Джихаду вимагають швидкого та рішучого керівництва, що неможливо в парламенті через дебати. Пропозиція затверджується парламентом.

186 р. д. Г. Повторні чистки у Лізі. Починається полювання на відьом; охоплені підозрілістю люди починають шукати шпигунів машин у себе під ліжками. Серена Батлер, яка знаходиться під захистом Міста Інтроспекції, виступає з запальними промовами, які транслюються по всій Лізі.

185 р. д. Г. Ксав'єр Гарконнен і Воріан Атрейдес отримують звання прімеро армії Джихаду.

184 р. д. Г. Мислячі машини починають широкомасштабний наступ на несоюзні планети, вважаючи їх легшою здобиччю. На цих планетах відсутні гарнізони армії Джихаду, які могли б зупинити навалу, а місцевих сил недостатньо для ефективного опору Омніусу. Машини захоплюють три несоюзні планети, використовуючи їх як бази для подальшої експансії Синхронізованих Світів.

182 р. д. Г. Поки Норма Ценва як одержима займається рівняннями згортання простору і працює наодинці, савант Голцман наймає безліч молодих і честолюбних помічників, щоб вичавити з них корисні ідеї. Молоді люди в захваті від перспективи працювати під керівництвом великого вченого.

181 р. д. Г. Ще дві несоюзні планети – Тіндалл і Беллос – стають жертвами Омніуса. Всі ці планети відрізняються нечисельним населенням, що в основному складається з торговців, шахтарів і селян. Рада Джихаду дивується, навіщо Омніусу знадобилися ці незначні планети. Загадку розгадує Воріан Атрейдес, який вказує Раді Джихаду, що машини мають намір використовувати їх як опорні пункти для подальшого наступу, оскільки вони розташовані на межі Ліги та Синхронізованих Світів. Захопивши ці планети, Омніус отримує можливість створити мережу баз, звідки можна потім здійснити повномасштабний напад на Лігу Благородних.

179 р. д. Г. За підтримки Ксав'єра Гарконнена Воріан Атрейдес пропонує, щоб армія Джихаду, крім оборони планет Ліги, захищала б і несоюзні планети, не шкодуючи для цього ні сил, ні засобів. Спочатку Рада Джихаду проти цієї ініціативи, але прімеро Атрейдес демонструє карти і схеми, за допомогою яких неспростовно доводить стратегічні задуми Омніуса, пов'язані із захопленням планет на периферії території Ліги. Мислячі машини отримують опорні пункти та бази, звідки можна легко організувати скоординовані напади на Салусу Секундус та інші ключові планети Ліги. Ібліс Гінджо розглядає цю пропозицію як шанс розширити територію Ліги.

178 р. д. Г. Несоюзна планета Тіндалл, нещодавно захоплена Омніусом, відбита армією Джихаду в ході несподіваного удару у відповідь. Битвою керують разом обидва приєми – Гарконнен і Атрейдес. У битві відрізняється Вергіль Тантор, нагороджений за мужність двома медалями, які він відсилає додому – дружині та трьом дітям.

177 р. д. Г. Сили Омніуса виявлено поблизу несоюсної планети IV Анбус, що є найбільш вірогідною наступною метою створення всесвітньої мережі Омніуса. Командування відряджає великі сили армії Джихаду для оборони планети, населеної переважно дзеншіїтами.